This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

OL 41968.82

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

ET
VE RI
TAS
CHRISTO ECCLESIAE

FROM THE FUND OF
CHARLES MINOT
CLASS OF 1828

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Հրատարակութիւն Թիֆլիսի ընկ. հայերէն գրքերի հրատարակութեան։

№ 22

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԵԱՆ

ԹԻՖԼԻՍԵՑՈՑ ՄՏԱՒՈՐ ԿԵԱՆՔԸ

ՄԱՍՆ Ա.

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՔ

(Աղօթքներ, երգեր, առածներ եւ ասացուածներ, հանելուկներ եւ շուտասելուկներ, օրհնանք եւ բարեմաղթութիւններ, անէծք եւ յիշոց, երդումն, սպառնալիք, փաղաքշանք եւ խնդիր, ողջոյն եւ շնորհաւորութիւն, ծաղր եւ հանաք, կանանց սուգ, կենացներ, փողոցէ փողոց շրջող մանրավաճառների (կինտօների) բացականչութիւններ, ուխտի եւ հին անուններ եւ ազգեր եւ զանազան երկրայոյ մասին ածականներ, երեխանց թոթովանք, ոճեր եւ դարձուածներ, հեքիաթներ)։

ԹԻՖԼԻՍ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՑԻ ՏՊԱՐԱՆ,

ՕՐԲԵԼԵԱՆ ՓՈՂՈՑ, Տ. № 2

1886

Digitized by Google

Digitized by Google

O

Հրատարակութիւն Թիֆլիսի ընկ. հայերէն գրքերի հրատարակութեան։

ԳԷՈՐԳ ՏԷՐ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԵԱՆ

ԹԻՖԼԻՍԵՑՈՑ ՄՏԱՒՈՐ ԿԵԱՆՔԸ

ՄԱՍՆ Ա.

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՔ

(Աղօթքներ, երգեր, առածներ եւ ասացուածներ, հանելուկներ եւ շուտասելուկներ, օրհնանք եւ բարեմաղթութիւնք, անէծք եւ յիշոց, երդումն, սպառնալիք, փաղաքշանք եւ խնդիր, ողջոյն եւ շնորհաւորութիւն, ծաղր եւ հանաք, կանանց սուգ, կենացներ, փողոցէ փողոց շրջող մանրավաճառների (կինտոների) բացականչութիւններ, աւելի եւ հին անուններ եւ ազգեր եւ զանազան երկրացոց մասին ածականներ, երեխանց թոթովանք, ոճեր եւ դարձուածներ, հեքիաթներ)։

ԹԻՖԼԻՍ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՑԻ ՏՊԱՐԱՆ
ՕՐԲԵԼԵԱՆ ՓՈՂՈՑ, Տ. 1|2
1885

Digitized by Google

OL 44367.31
OL 44202.5
OL 41968.82

Harvard College Library
July 20, 1920
Minot Fund

Ter-Aghekhsandrian, Georg

HARVARD UNIVERSITY LIBRARY MAR 20 1970

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 24 Октября 1885 г.

Типографія И. Мартиросіанца, Орбел., ул., д. 1/2.

22/07/3

Digitized by Google

ՆՈՒԻՐ

ԳԷՈՐԳ ԱԽՎԵՐԴԵԱՆԻ

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ։

Ա՛խ, ափսուս վուր կինքտ կարճ էր
Միր Հախվերդինց Գէուրք աղբէր։

Քիզպէս մարթուն դլխունեմէն
Աստուծ վունց պլտի չը ջոգէ
Էրգար կինքով ու շատ ըմբրով,
Սաղ ջանով ու անմաշ մարմնով։

Վուր ինչ որ քու մտկումը կէր,
Ու օրէցօր աւելնում էր,
Չէր կորի միր խալխի համա,
Նրան դիղ ըլէր, ճար ու դարման։

Ինչի՞ համա, ա՛խ, Աստված իմ,
Նրա պէս մարթիք քիչ ես տալի·
Ի՛փ տալիս ես, էլ ո՞ւր ես Դուն
Ձեռներեմէս չուստ յիդ խլում։

Գիշիր ցերեկ, ամեն սահաթ
Փիքր էր քաշում խալխի համա,

Թէ խօսկով ու թէ գրելով,
Ամեն թահար, ամեն ճանփով։

Ղուրթ է, ջանի էլ էր հեքիմ,
Անփուղ առվուղչացնում շատին.
Ամա ուփրօ խալխի հօքուն
Էր խիղճը հեքիմութին անում։

Իր գլուխը մտէն էր գըցի,
Փառքն ու պատիւը ղըրաղ դըրի.
Խալխի ցաւրը քըքըրում,
Նրանցը դուր ու դարման անում։

Գըրում էր, յիդ էլի դըրստում,
Գըրածին ինքը չէր հաւնում.
Ամա նրա էն չըդըրստածն էլ
Միզ համա մինձ օգուտ կու՚լէր։

Միր ուստէն էր նա շատ բանում,
Նրամէն օրինակ վիկալնում.
Ինձ էլ էս ճանփէն շանց տվող
Նա է էլի իր գրերով։

Ընդուր էլ իս էրած սրտով,
Լալով, խորին—մորին գալով
Միշտ ասիլ իմ
Ու ասում իմ

Ա՛խ, ափսուս վուր կինքտ կարճ էր
Միր հախվերդինց Գէուրք աղբէր։

Գ. Տ. Ա.

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Այս ժողովածուն, որ այժմ ընթերցող հասարակութեան առաջն է դրուած, 26 տարուան աշխատութեան պտուղ է։ Չեմ ուզում ասել դորանով, թէ չէր կարելի աւելի շուտ հրատարակել այդ, բայց որովհետև նիւթը ժողովրդից քաղելու էր և այն մեծ ընտրողութեամբ, վասն որոյ հարկաւորուեցաւ աւելի ժամանակ՝ կարելի լիակատարութեան և ճշդութեան հասցնելու համար։

Դեռ ուսումնարանի նստարանից (1859 Թ.) սկիզբն է առնում աշխատութիւնս և ինձ այս գործին համարեա թէ իմ ամբողջ կեանքը նուիրելու դրդող պատճառ եղաւ թէ ռուսաց և թէ այլ ազգերի մէջ ժողովրդեան մտաւոր պտուղների հաւաքումը և թէ լուսահոգի Գէորգ Ախվերդեանի հրատարակուած Սայեաթ-Նովան և անմոռանալի Խաչատուր Աբովեանի Վէրք Հայաստանին։

Ով որ ծանօթ է այսպիսի ժողովածուների նշանակութեան, ի հարկ է նորա համար աւելորդ է կրկնել, որ ժողովրդի մտաւոր կեանքը և հոգին ներկայացնելու հետ միասին այսպիսի ժողովածուն տալիս է և բարբառի հարստութիւնները պարունակող մի գիրք։

Նա մանաւանդ մեզ հարկաւոր է այսպիսի տեղական բուն հայկական ժողովրդական բարբառների հարստութեանց ամփոփումն, քանի որ զանազան տեղերում ցրուած հայոց բարբառները հետզհետէ աղաւաղվում են այլ և այլ ազդեցութեանց ներքոյ և քանի որ մեր գրագէտք, ժողովրդական բարբառներին անտեղեակ լինելով, շեղվում են բուն հայկական ոճերից և ձևերից, ենթարկուելով այն լեզուների ազդեցութեան, որոնցով ստացել են իրանց կրթութիւնը, օրինակ՝ ռուսաց, գերմանացոց, ֆրանսիացոց և այլն։

Այժմ հասարակութեան ներկայացրած իմ ժողովածուն կազմուել է գլխաւորապէս անձամբ իմացածովս և լսածովս։ Բայց հաւաքել չէր կարելի բոլորը, որովհետև մարդուս միտքը ծով է և հնար չը կայ ամբողջապէս ըմբռնել ժողովրդի բոլոր մտաւոր արտայայտութիւնքը։ Եւ ընդ սմին հաւաքել և մտցնել ժողովածուիս մէջ չէր կարելի բոլոր լսածը. այլ դորա համար դիմում էի ես

Digitized by Google

աւելի ճիշդ աղբիւրին՝ այն է բուն Թիֆլիսեցի պառաւ և անգրագէտ կանանց և մասամբ ծեր և անգրագէտ տղամարդկանց, որոնք՝ հեռու զանազան ազդեցութիւններից, կարողացել են պահպանել իրանց պապերից հասած աւանդութիւնը սրբութեամբ։ Իսկ թէ ինչ աստիճան ես կարողացել եմ ըմբռնել լսածս և իմացածս և ճշդութեամբ պահպանել, դորան քիչ թէ շատ երաշխաւորութիւն կարծեմ կարող են տալ իմ աշխատասիրութիւնները Թիֆլիսի բարբառով, որ ժամանակ առ ժամանակ, այն է 1859 թուից սկսած լոյս են տեսել մեր պարբերական մամուլի մէջ և գլխաւորապէս «Մեղու Հայաստանի» լրագրում և «Կռունկ Հայոց աշխարհի» ամսագրում, թէ իմ ազգանուան ստորագրութեամբ և թէ կեղծ անուններովս՝ Գէօ Աւետիսով, Դաբաղ Ղազօ և Ազվլինից Դաւիթ։

Չեմ կարող ասել թէ ճշդութեան կողմից անսխալ եմ, բայց կարելին արել եմ, որքան հնար կար ինձ համար և չեմ կասկածում, որ մի քանի անճշդութիւնք մնացած լինին ժողովածուիս զանազան մասերում։

Բացի լսածիցս օգուտ եմ քաղել նմանապէս թէ հայոց և թէ օտարազգի համանման ժողովածուներից և այլ և այլ մեր գաւառական բարբառներով գրուած աշխատութիւններից։ Եւ միւս բարբառներից կամ օտար լեզուներից ոչ թէ թարգմանօրէն կամ փոխադրութեամբ եմ մուծել ժողովածուիս մէջ ինչ և եցէ, այլ նոցա հետևելով՝ Թիֆլիսի բարբառում գտել եմ համապատասխանը և դրել. այնպէս որ միւս ժողովածուներին դիմելս լոկ այն նպատակով է եղել ինձ համար, որ յիշեցնեն ինձ նոքա այս կամ այն տեսակ ասած մի բան, որ գուցէ այլապէս ականջս չընկնէր ժողովրդի բերանից։

Այստեղ աւելորդ չեմ համարում յիշել այն աղբիւրները։

1) Գէորգ Ախվերդեան—Սայեաթ-Նօվա.
2) Խաչատուր Աբովեան—Վէրք Հայաստանի.
3) Պերճ Պռօշեան—Սօս և Վարդիթեր.
4) Ղազարոս Աղայեան—Արութին և Մանուէլ.
5) Գաբրիէլ Սունդուկեան—Պէպօ, Քանդած օջախ, Խաթաբալա, Էլի մէկ զոհ, Գիշերվայ սաբրը խէր է, Օսկան Պետրովիչը դժուխկումը.
6) Միքայէլ Տէր-Գրիգորեան—Նինօի նշնիլը, Պիպօի տկճուբը, Պառաւներուն խրատ, Ես էլ քիզ մօցիքլութին.
7) Միքայէլ Պատկանեան—Միջի մարդ.

Digitized by Google

8) Նիկողայոս Փուզինեան—Դալալ Ղազօ.
9) Գարեգին Վ. Սրուանձտեան—Գրոց և բրոց, Հնոց և Նորոց, Մանանայ, Համով—Հոտով.
10) Ալլավերդեան—Ուլնիա կամ Զէյթուն.
11) Արիստակէս Վ. Տէր Սարգսեան—Վանցի պանդուխտ.
12) Արիստակէս Վ. Սեդրակեան—Քնար Մշեցոց և Վանեցոց.
13) Գէորգ Շերենց—Վանայ սազ.
14) Միքայէլ Միանսարեան—Քնար Հայկական.
15) Աւագ Գրիգորեան—Սոխակ Հայաստանի. 3-դ հատոր, ուր են՝ աշուղների երգեր, առածներ և այլն.
16) Քերովբէ Պատկանեան—Изслѣдованіе о составѣ Армянскаго языка, Изслѣдованіе о діалектахъ Армянскаго языка, Матеріалы для изученія Армянскихъ нарѣчій: выпускъ I говоръ Нахичеванскій, выпускъ II Мушскій діалектъ.
17) Սարգսեան—Ագուլեցոց բարբառը (Զօկերի լեզուն)․
18) Սիմոն Վ. Ծուլարտեան—Առածք ազգայինք.
19) Տիգրան Նաւասարդեան—Հայ ժողովրդական հէքեաթներ (երեք տետրակ). Հանելուկներ, առածներ, շուտասելուկներ, անէծքներ, օրհնութիւններ, երդումներ—(մէկ տետրակ).
20) Միքայէլ Քոչարեան—Ազգային առածներ (Կռունկ ամսագիր 1860).
21) Յովսէփ Խոջայեան—Հայկական առածք. (Արարատ ամսագիր 1870).
22) Գրիգոր Կիրակոսեան—Ազգային առածք. գաւառական հանելուկներ. (Մեղու Հայաստանի լրագիր. 1860).
23) Даль-Пословицы русскаго народа.
24) Аѳанасьевъ—Народныя русскія сказки.
25) პეტრე უმიკაშვილი—ქართული ანდაზები.
26) რაფაელ ერისთავი—ქართული გამოცანები.

Պ. Քերովբէ Պատկանեանի և հանգուցեալ Գէորգ Ախվերդեանի վերևը յիշուած աշխատասիրութիւններից առաջ եմ բերում մի քանի մտքեր գաւառական բարբառների նշանակութեան և նոցա ուսումնասիրութեան մասին և մասնաւորապէս Թիֆլիսեցոց բարբառի վերաբերութեամբ։

Աշուղների երգերի վրայ խօսելիս հանգուցեալ Ախվերդեանը

ասում է թէ՝ «սրանց մէ քանի խաղերից աւելի ենք նկատում ազգային հոգին ու ոճն, քան թէ պատմական հաստ հաստ գըրքերիցն»։ Միւս տեղ ասում է՝ «էս (Թիֆլիսեցոց) լեզուն, ինչպէս և Թիֆլիսու հայազգի բնակութիւնն՝ շատ հին պիտի լինի. կարծեքովս՝ վաղեմի եղերաչան բարբառներուց մէկն է։ Ինչքան էլ գ՚ուզէ սա փոխ առել ըլի օտար ազգիրուց նոր ձևեր կամ աղաւաղված ժամանակից, մէ քանի քերականական, մանաւանդ ձայնական յատկութիւններն հաստատում են՝ Թիֆլիզու բարբառի ինքնակաց ըլիլն։... Եկեղեցւոյ ազդեցութէնով թէպէտ և վեր է առել կամաց կամաց գրոց լեզուի մէ քանի ձևերն ու դարձուածն. միայն երբէք չենք կարօղ ընդունել էս բարբառն ոբպէս գրաբար. ասած լեզուի կըճատումն և աղաւաղումն, էնդուր որ սա եզերական հին բարբառներուց մէկն է, կամ Հայաստանեայց բազմաոստ լեզուի մէկ ճիւղն է»։ Խօսելով բաղաձայն տառերի արտասանութեան մասին, հանգուցեալը ասում է՝ «Թիֆլիզեցիք բաղաձայններն հնչում են պարզ և հաստատ ձայնով, ու կարդալիս նրանց չեն տալի միջակ ու անորոշ ձայն, ինչպէս ունին սովորութիւն Զմիւռնիոյ, Պօլսոյ և ուրիշ արևմտեայ Հայերն»։

Քաղում եմ պ. Քերոբէ Պատկանեանի վերոյիշեալ աշխատութիւններից հետևեալ կտորները թարգմանօրէն։ «Շատ բան պարզվում է լեզուի մէջ միայն և եթ բարբառների հիմնաւոր ուսումնասիրութեամբ»։ «Նոր հայոց լեզուի բարբառները սերվում են ամենահին բարբառներից, որ գոյութիւն ունէին ցպատմական ժամանակներում»: «Մեծ սխալ կը լինէր եթէ ընդունէինք Նոր հայոց լեզուի բարբառները իբրև աղաւաղուած և աղճատուած մնացորդք հին ոստանիկ լեզուի, որ գրականական լեզու է դառել 4 և 5 դարերում»։ «Ժողովրդական բարբառները եղել են միշտ և դոքա կարևոր են մեզ համար նմանապէս և այն պատճառով, որ պարունակում են իրանց մէջ բազմաթիւ բառեր՝ անգործածելիք հին գրաբարի մէջ»։ «Հայոց Նոր բարբառները մեծ մասամբ նոյն աստիճանի վրայ են կանգնած, ինչպէս և հին գրաբարը»։

Խօսելով Թիֆլիսեցոց բարբառի մասին, պարոնը ասում է՝ «Այս բարբառը տարբերվում է միւս բոլոր բարբառներից տառերի յստակ և որոշ արտաբերութեամբ, որ ոչ մի ուրիշ բարբառ չունի»։

Կցում եմ սորան և Գաբրիէլ Պատկանեանի «Տարակոյս» կոչուած (Արարատ ամսագիր 1874) յօդուածից այս խօսքերը, թէ՝ «Տփխիսի հնչիւնն պիտի համարուի աւելի մերձ այն հնչմանց, որ

Մեսրոպ տուել է իւրահնար տառերում թէ հայոց և թէ վրաց»։

Իսկ վերոյիշեալ պ. Սարգսեանի աշխատասիրութիւնից առաջ եմ բերում այս խօսքերը Թիփլիսեցոց բարբառի մասին՝ «Թիփլիսի բարբառը հիանալի կերպով պահել է հայոց բաղաձայնների հին բուն հայկական (Մեսրոպեան) արտասանութիւնը»։

Թէ Թիփլիսեցի հայք ո՞ր ժամանակից են բուն դրել Թիփլիսում, դորա մասին ձեռքիս եղած աղբիւրներից կարող եմ ասել, որ 6-դ դարի վերջերում, ինչպէս պատմում է Ուխտանէս ժամանակից պատմագիրը, հայք այն ժամանակից արդէն Թիփլիսի բնակչաց մի մասն են եղել կազմում։ Իսկ Բագրատունեաց իշխանութեան ժամանակ ծաղկած Անի մայրաքաղաքը վրաց իշխաններից կողմից ստէպ—ստէպ յարձակմունքներ է կրել և երբեմն ժամանակաւորապէս ենթարկուել դոցա տիրապետութեան։ Այդ հանգամանքը ունեցել է այն հետևանքը, որ թէ Անի մայրաքաղաքում մնացել են բաւական թուով վրացիք, և թէ հայք գաղթել են Թիփլիս 12-դ դարի սկզբներից, վրաց Դաւիթ Գ Վերանորոգող կոչուած թագաւորի հրաւիրանօք, իբրև աշխատասէր և վաճառաշահ ժողովուրդ։ Այստեղ իբրև ենթադրութիւն (հետևելով Ղազարոս Աղայեանի—Հայկական հնչիւնների մասին 1874 թ. հրատարակուած գրքոյկին) յայտնում եմ, որ «վրաց լեզուի ազդեցութիւնը հայկական հնչիւնների վերայ սկսուել է ոչ թէ Տփխիսից, այլ Անի քաղաքից, որովհետև Անի քաղաքում եղել են վրացի գաղթականներ» և թէ՝ «Տփխիսեցիք վրաց լեզուին են պարտական, որ իրանց հնչիւնները մաքուր են պահպանել մինչև այսօր»։ Եւ ես աւելացնում եմ, որ այս բարբառը ոչ թէ միայն պահպանել է իւր հնչիւնների ճշդութիւնը, գուցէ և վրաց լեզուի ազդեցութեամբ, այլ և բազմաթիւ ոճեր և դարձուածներ ունի վրաց լեզուին նման։

Գալով այժմ Թիփլիսեցոց հնչման և տառերի գործածութեան, պէտի ասեմ, որ ես համարեա թէ բոլորովին հետևում եմ հանգուցեալ Ախվերդեանի ուղղագրութեան, մի չնչին տարբերութեամբ։

Բառերի սկզբում պատահած ը տառը Թիփլիսեցիք հնչում են իբրև ռուսաց ый կամ ըի կամ ըւ (ինչպէս мыло բառում) և թէպէտ Ախվերդեանը ասում է, որ այդ տառը արտաբերելու է Թիփլիսեցու սովորութեամբ, բայց դնում է նոյն ը տառը առանց որ և է նշանի։ Ցիշելու է նոյնպէս որ պ. Գաբրիէլ Սունդուկեանը

վերոյիշեալ իւր Թատրոնական գրուածքներում այդպիսի ե տառը որոշում է ՙե. Իսկ ես աչքի առաջ ունենալով, որ այդ ե տառի հնչիւնը աւելի մօտ է ի տառին, վասն որոյ յարմար դատեցի այդ տառը որոշելու այսպիսի նշանով՝ ի՛։

Բառի սկզբում ո գրում եմ ըստ հնչման Թիֆլիսեցոց՝ վո, իսկ եթէ այդ տառը բառի սկզբում հնչվում է իբրև օ, և ես միշտ դնում եմ օ տառը։

Թիֆլիսեցիք ունին մի հնչիւն, որ համապատասխան է Թուրքաց, պարսից և արաբացոց ڨ կամ վրաց ყ տառին, վասն որոյ ես այդ հնչման համար գործ եմ դնում մեր ղ տառը շեշտով՝ ղ՛ և արտաբերելու է վրաց ყ և արաբացոց ڨ տառի նման։

Ու- վանկը բառի մէջ տեղում ձայնաւոր տառերի առաջ գրոց լեզվում ևս հնչվում է իբրև ըւ. օր. Աստուած. Թիֆլիսերէնում գործ եմ դնում վ կամ ըվ տառը այդպիսի ու- վանկի տեղ. օր. Աստված, աղվէս, օրվայ, լեզվի, կատվի, տըվի, բսնվեցաւ, բռնվեցաւ։

Թէպէտ Թիֆլիսերէնում և և վ տառերի արտասանութեան մէջ տարբերութիւն չը կայ, բայց, ինչպէս հանգուցեալ Ախվերդեանն էլ ասում է, պարզաբանութեան համար դնում եմ՝ տեսաւ, ասաւ, ակռաւ, ակռաի, սիւ, սիւի, սիւութին, արիւ, անձրիւ, անձրիւի։

Այժմ պարտքս է ասեմ մի քանի խօսք հաւաքած նիւթիս դասաւորութեան մասին։ Բոլոր նիւթս 18 բաժանմունքի մէջ եմ ամփոփել, որոնցից 15-ը, այն է բացի Երգերը, Աղօթքները և Հեքեաթները, դրել եմ այբբենական կարգով։ Ես առ այժմ դժուարացայ ուրիշ ազգերում ընդունուած ըստ բովանդակութեան բաժանման եղանակին հետևել, մէկ՝ այն պատճառաւ, որ այդ կերպով դասաւորելիս կարելի է շատ անգամ սխալուել ասացուածքի ներքին և արտաքին նշանակութեան մասին. երկրորդ՝ որ միևնոյն ասացուածը հարկաւորվում է մի քանի բաժանման մէջ կրկնել և երրորդ՝ հետևեցայ մեծարգոյ Քերոբէ Պատկանեանի խորհրդին՝ դասաւորել այբբենական կարգով, որ շուտ կարելի լինի հրատարակել այս ժողովածուն։ Այս ասելով, չեմ հերքում այսպիսի ժողովածուի ըստ բովանդակութեան դասաւորելու առաւելութիւնը։

Գուցէ ես իմ քննադատների առաջ չը կարողանամ արդարանալ այսպէս դասաւորելուս համար, բայց որովհետև ես հրատարակում եմ իբրև հում նիւթ, վասն որոյ չուզեցի իմ հասկացողութեամբ բաժանմունքներ անել. այլ ամեն մի մասնագէտ իրան

պիտանին կարող է քաղել և այսպէս դասաւորուած նիւթից, եբրև մի անմշակ հանքից։

Թէպէտ Թիֆլիսեցոց լեզուով բաւականաչափ գրքեր կան և յօդուածներ հրատարակուած, բայց մինչև ցայժմ չը կար մի գիրք (բացի Գէորգ Ախվերդեանի լոյս գցած Սայիաթ-Նօվան), որ ամփոփէր իւր մէջ լեզուի բոլոր գեղեցկութիւնները և Թիֆլիսեցու մտաւոր կեանքի պտուղները. այն ինչ ուրիշ մեր գաւառական բարբառները, օրինակ Վանեցոցը, շատ բազմաթիւ և բազմակողմանի ժողովածուներ ունին։ Եւ այս պակասը լրացնելու համար հրատարակում եմ այս ժողովածուն:

Այժմ իմ կարծիքով դեռ այսպիսի ժողովածուներ հրատարակելու ժամանակ է մեր ամեն բարբառներով. իսկ յետոյ, երբ գրականութիւնը կը հարստանայ այսպիսի նիւթերով, այնուհետև, ինչպէս և ուրիշ ազգերի մէջ է եղել, կարելի կը լինի ձեռնամուխ լինել (ի հարկ է մասնագէտներին) և միւս գործին, այն է՝ նիւթերը բաղդատել միմեանց հետ և միւս ազգերի համանման նիւթերի հետ և այդ նիւթերի հիման վրայ հետազօտութիւնք անել՝ պատմական, փիլոսոփայական, դիւցաբանական, լեզուագիտական և այլն:

Ի հարկ է ժողովածուիս մէջ ես չը կարողացայ, ինչպէս վերևն էլ ասացի, հաւաքել բոլորը, ինչ որ Թիֆլիսեցին ունի. վասն որոյ ես իմ պարտականութիւն եմ համարում շարունակել այս գործը և ապագայում, հետզհետէ յաւելուածներ հրատարակելով ըստ ամենայն բաժանմանց։

Ժողովածուիս հետ միասին ես պատրաստում եմ իբրև երկրորդ մասն հրատարակելու և մի ուրիշ աշխատութիւն՝ «Թիֆլիսեցոց սովորութիւնք» անունով, որ պարունակելու է իւր մէջ՝ Թիֆլիսեցոց ծէսք, արարողութիւնք, սովորութիւնք, նախապաշարմունք, աւանդութիւնք և այլն։

Եւ այս ժողովածուները նիւթ են տալու Թիֆլիսեցոց բարբառի համար մի բառարանին, որի կազմելով պարապում եմ վաղուց, հետևելով ռուսաց Դալլի Толковый словарь живаго Великорусскаго языка յայտնի բառգրքին։

Գ. Տ. Ա.

Digitized by Google

ԹԻՖԼԻՍԵՑՈՑ ՄՏԱԻՈՐ ԿԵԱՆՔԸ

ՄԱՍՆ Ա

ՔԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՔ

Ա

ԱՂՕԹՔՆԵՐ

1.

(Թիֆլիսեցի հայք, ինչպէս եւ ուրիշ գաւառացիք, աղօթելը սկսում են Տէրունական աղօթքով՝ Հայր մերով, որ պառաւ կանայք եւ ծեր տղամարդիք աղաւաղուած ձեւով են ասում։ Եւ վերջը, այս աղօթքից յետոյ, աւելացնում են այսպիսի մաղթանք)։

☛ *Ազդ այս գրքի յառաջաբանը չը կարդացողների համար. գրքիս մէջ գործ է ածվում երկու տառ. Նշանով է' արտասանելու է ըէ, ոչ (ինչպէս հայեր բառում) կամ ռուսաց ъй, իսկ ղ̣ հնչելու է իբրեւ արաբացոց ق կամ վրաց ყ տառը։*

Գ. Տ. Ա.

Տէր Աստուած, Դուն աշխարհս հաղաղութիւն տաս. հացին՝ էժնութիւն, ցաւին թանգութիւն, կենթնին՝ արխուշատութիւն, հիւնդին՝ առվուղջութիւն, մեռլին՝ արքաութիւն, ճանփուրթին՝ աջողութին։ Դուն փրգիս ու ազատիս Քու սիղծածին ամեն ցաւեմէն, փուրցանքսեմէն ու անսկամի շառեմէն (ղըրղարբա–Ըլե–ն)։ Մի կտրի ահը սրտէս, ամութն էրեսէս։ Տէր, Դուն բաց արա դիփունի համա Քու օղորմութէնի դռնիրը։

2.

Էս տունը տաճարինն է.
Տաճար Սողոմոնինն է,
Փիլոնը Ներսէսինն է,
Գաւազան Քրիստոսինն է.
Գաւազան դռան փակիչ է,
Փիլոնը կտիր ծածկիչ է։
—Մարիամ, քո՞ւն իս, թէ զարթուն։
«Վունց քուն իմ ու վունց զարթուն.
Հորէն էկան էրիք էրիք,
Մէկն է Իսուս, մէկն է Քրիստոս,
Մէկն է ամեն ցաւի Փրգիչ։

3.

Պօղոս Պետրոս Անթանիօս,
Գերեզմանի տէրն է Քրիստոս.
Իրան արած խաչն էր ուսին,
Հինգ պլպլան վարթ ծիրանին.
Ի՛ւ ղուչղուչէ (?) Գաբրիէլին.
Եղեղեցու դուռը բաց բաց,
Աստուծածին վէր էր չոքած,
Ծիծն ու էրեսն արուն էղեր։
Օվ էս ասէ առչի գիշիր իրիք բերան, վունց հուրը, վունց ջուրը ննգնի, վուչ իր միղկին հարցումս ըլի։

~~~~~~~~~~

4.

Մտայ ի տիղս (անչողին), ի գերեզմանն,
Անխօսիլ, անխոստովնիլ.
Անմահ մեռնիլ իմ,
Անգերեզման թաղվիլ իմ.
Անթառամ փսակին,
Լուսեղէն դրախտին,
Քրիստոսի տիսին
Արժանի ըլիմ։

~~~~~~~~~~

5.

Իսուսին ու Քրիստոսին,
Աչն ու խաչը քիզ վրայ։

(Երեխային քուն դնելիս խաչակնքելով)։

~~~~~~~~~~

Digitized by Google
~~~~~~~~~~

6.

Ահա՛ քու շան ակռէքը,
Տո՛ւ իմ ոսկէ ակռէքը։

(Երեխայի առաջին անգամ փոխած ատամը մի անկիւն գցելով)։

7.

Ղո՛ւնգ, ղո՛ւնգ, էտի կա՛ց,
Աթա՛մ, դուն վկայ կա՛ց,
Ի՛փոր հարցնիմ, հադիր կա՛ց։

(Կտրած եղունգները գետնումը թաղելով)։

8.

Լուսինը նուր շնահաուր,
Ի՛ս միղաուր, դուն թաքաուր.
Նստած բանիս՝ բարաքաթ (տատպուլին).
Կանգնած ջանիս՝ հարաքաթ (ոյժ, զօրուլին)։

(Նոր լուսին տեսնելիս)։

9.

Ալալլիօս, Գալալլիօս,
Աղա Ստեփան, Ստեփանիօս.
Կալիլ իմ, կապիլ իմ
Ութը մատով, էրկու բթով,
Սուփ Սարգսի ձիու ձարով (ճող),
Աստուձաձնի քաղցր կաթնով.
Ինչրու արեգակը դուս գայ,
Զո՛ւշ, թու վրրի խար (վրայ. շող, ըէ էշ ես)։

(Կարիճ տեսնելիս են ասում եւ իբր նա ղառնում է անվնաս։)

Digitized by Google

10.

Մէրն ու վուրթին
Չորէք ճանփին նստած էին.
Սիւ օջը կթէին,
Մածունը մերէին.
Օվ կ'ուտէր, կու տրաքվէր,
Օվ կու տեսնէր, զարմանէր:

(Երեք անգամ ասում են երբ մէկի կոկորդումը կերակուր է մնում)։

11.

Աստուծ օղորմի էն պառւի հոգուն,
Վուր կու նստէր չորէք ճանփին.
Լիդը գզէր, լիդը մանէր,
Լիդը խճուճը կու հանէր (կամ՝ լստկէր):

(Խճճուած Թելի համար)։

12.

Աստուծ օղորմի անխշատակ Մանկշակի հոգուն, նրա-խճուճն էնդի չըդ գայ (ուրչակուի), իմն էստի:

(Նոյնպէս խճճուած Թելի համար)։

13.

Միր կտիր էղնէն ծով կայ,
Ծովի մէջը կալ կայ,
Կալի մէջը դէզ կայ,
Դէզի մէջը խուրց կայ,

Digitized by Google

Խուրցի մէչը հատիկ կայ.
Հատիկ կու տանք, կու հանինք։

(Աչքումը հատիկ ունեցողին տալիս են մի ամանով ջուր, որ կժի գլուխ պիտի լինի. աղօթողը 7 հատիկ ցորեն կամ բրինձ է վեր առնում, ասում այս աղօթքը եւ մէկ մէկ հատ գցում ջրի մէջ։ Վերջը աղօթածը այն ջուրը պիտի իւր գլխից յետ ածէ։ Մէկ առաւօտն են աղօթում, մէկ էլ երեկոյին, մինչեւ որ հատիկը կը հալուի)։

14.

Մէր ու վուրթին չորէք ճանփին դիփ լացէին, դիփ գոչէին։ Քրիստուս ճանապարին անց էր կենում։—Ո՞ւր իք լաց ըլում, ո՞ւր իք գոչում։ Սիւ օցը կթում էին, մածունը մերում էին. օվ անց էր կենում, աճկն էր դիփչում. ա՛ճկը, ա՛ճկը, ա՛ճկը։ Քրիստուս Նրա աճկը հանէ, քար ու քացախը մէչն անէ, փուշ ու տատաշի (փոփոուկ) անէ։ Աչն ու խաչը քիզ վրայ։

(Աչքացաւի համար)։

15.

Գուչին, բուչին, ղօրիկ խան, Թթու Թան, փէտէ խան, մէ կտուր գարէհաց, (ֆլանի) փուրին դէ՛ղ, դէ՛ղ, դէ՛ղ։

(Փորացաւ ունեցողի փորը մերսելով)։

16.

Քու սկեսուրը հարս կու սիրէ,
Հարսի էգնէն մազ կու սիրէ
Իմ էրգէնքը, Ջրի լէնքը.
Աչն ու խաչը քիզ վրայ։

(Գլուխը լուանալուց յետոյ սկեսուրը հարսի մազերը հիւսելով ասում է, որ իբր Նորա մազը աւելի երկարանայ)։

Digitized by Google

17.

Սրովիլը (ქართ. [illegible]) վար արաւ,
Ակռաւը ցան արաւ.
Ի՛ս էս դիղը քսեցի,
Երկսին քար ու քանդ արաւ։

(ասում են որքիւնի վրայ քսելով, նորա ոչնչացնելու համար)։

18.

Թվոր խօսի, խոստովանի,
Օչիլն ուտէ ղրղճալի.
Գարփուն դէդի ց... ուտէ,
Լէգգու պ... ուտէ.
Քարափումը մէ կնիկ կայ,
Թո՛ղ նրա ձիրձիդէն (ქრ. [illegible]) ուտէ։
Կա՛պ։
Կողպէքը քի, բալնիքն ինձ։

(Նատ խօսողին լռեցնելու համար)։

19.

Գմբրի, դմբրի, դմբրակալի,
Ի՛ս գնացի շան Հարսանի,
Դուն մնացիր տմպլ տանի։

(Ոտները Թմրելուց ազատելու համար)։

20.

Չաւկուրը միտս է,
Չաւը խտիտս է։

(Ջատկից մինչեւ Համբարձումը երեկոներին բան չեն շի-

Digitized by Google

նում կռնայք, հաւկուրից ազատ լինելու համար. եւ եթէ մէկը պատահմամբ այդ միջոցին բան է շինում, ասում են այս, որ չարը չը խփէ ու աչքերը չը կուրացնէ)։

21.

Քու փայ խուղը (ճլոնը) է ուտում:

(Հող ուտող երեխայի ծնողը օձ տեսնելիս ասում է այս, կանցնի իբրեւ թէ երեխայի սովորութիւնը)։

22.

Մօզլիկ բարեկամ շատ ունէ, նրան տանէ. քի մօզ ի՞նչ դավլի ունէ:

(Ննջեցեալի վրայ խօսելիս փոխատուողին են ասում)։

23.

Ի՛ս քի մաշիմ, դուն ինձ չէ։

(Նոր շոր հագնողը ոտը վրան դնելով ասում է, իբր երկարակեաց լինելու համար)։

Digitized by Google

Բ

ԵՐԳԵՐ

I

ԵՐԵԽԱՆՑ ԵՐԳԵՐ ԵՒ ԽԱՂԵՐ (*)

1.

Քար—պահուկ ([illegible]), պահուկ, պահուկ,
Իմ քարը դախմ պահէ՛.
Գափրինդա դա ծավիդա ([illegible]):

(Երեխայք շրջանակ կազմած կանգնում են ձեռքերը յե-
տեւից բռնած եւ դէ,դէ,ն (Վր. [illegible], որ նմանապէս երեխայ է,
նոցա յետեւից պտտելով քար սիրտի դնէ մէկի ձեռքում այս
ասելով):

(*) Այստեղ գրուած են այնպիսի խաղեր, որոնց միջոցին մի երգանման ասացուած կայ. իսկ խաղերի մանրամասն նկարագիրը կը մտնի աշխատութեանս 2-դ մասում, «Սովորութիւնք» անունով, որ պարունակելու է Թիֆլիսեցոց ծէսք, արարողութիւնք, սովորութիւնք, նախապաշարմունք, աւանդութիւնք և այլն։

Գ. Տ. Ա.

Digitized by Google

2.

—Ականա՛, դէդա՛։
«Նա՞, դէդա՛։
—Ջուռնով գու՛քա՞ս, թէ դափո՞վ։
«Ջուռնով էլ գու՛քամ,
«Դափով էլ գու՛քամ.
«Կճուճ կոտրտելով գու՛քամ,
«Հուլունք փշրտելով գու՛քամ,
«Մարքըրիտ վիքադելով գու՛քամ։

(Երեխայք երկու շարք կազմած առանձին առանձին իրանց շաթիրբաշու (—ընդհ) բերանով միմեանց հետ խօսում են այսպէս, յետոյ խառնվում եւ խաղը շարունակում)։

3.

—Դէդի՛, դէդի՛, ո՞ւր ես գնում։
«Կոտմի (—ն—ն) ժամը։
—Ի՛ս էլ գու՛քամ։
«Վա՛յ թէ գցիս։
— Չիմ գցի.
Սիպտա Հաց իմ կերի,
Կարմիր գինի իմ խմի։

(Երեխայի մէկը ներկայացնում է պառաւ կին եւ միւս երեխան հետը այսպիսի խօսակցութիւն է անում)։

4.

Դօլ դօլ ախբան,
Ախչա ախչա չախբան.
Մոթալ, մոթալ,
Դանջու մոթալ,
Ին աթալ,
Դամբուլ ղաթալ,

Digitized by Google

Խանդուլլի,
Ջիանդուլլի.
Օվոր բանէ
Նա վիքաղէ.
Պ'ալադուչ,
Պ'ափնի ա՛չ (տուր բոյ տա՛)։

(Երեխանցից մէկը երկու ձեռքի ցուցամատները եւ բոյ-թերը միմեանց կպցնում եւ այդ կերպով մի փոս կամ սեղուկ ձեւացնելով ասում է այս. միւս երեխայք մատները մէջը դնելով աշխատում են չը բռնուիլ)։

5.

Ատատա, բատատա, շամամշու,
Ճամշուրակլի, բիթամբու,
Բամբուխիար վ... թ...

(Երեխայք բոլորակի ձեւով նստած ոտները ձգում են, իծիլօ-բիծիլօ խաղը խաղում. մէկը այս երգի մի մի բառն ասելով կարգով ամեն մէկի ոտի վրայ է դնում ձեռքը. ում ոտի վրայ ասվում է վերջին բառը, այն ոտը ծալվում է, ազատվում. վերջը ասպարէզի վրայ մնացած ոտի տէրը պատժվում է)։

6.

Տիտօխին, տիտմօրօխին,
Ջուրնա թխին, թուխ մանուկին.
Եփի քաղա, կուպուլուճան,
Ի՛ղն ի վրէն կու պճպճայ.
Ուտէին, խմէին,
Մաշէին, ելնէին։ (*)

(Նոյն տեսակ խաղի ժամանակ է ասվում)։

(*) Այս խաղը երեւանցոց բերանը պէտք լինի Թէֆլիս, ինչպէս երեւում է ե տառի գործածութիւնից։

Digitized by Google

7.

—Մլա՛վ կատու.
«Ո՞ւմ կատուն էս.
—Աղաբէգի.
«Ի՞նչ էս ուզում.
—Մեղր ու կարագ.
«Ո՞ւմ համա.
—Իմ փուրթկերանց համա։

(Երեխայի մէկը կատու է ներկայացնում եւ միւս երեխան նորա հետ խօսում)։

8.

—Էշը ջուրը տարել էս.
«Տարայ.
—Տա՛ք էր, թէ սառը.
«Տաք էր.
—Յաս սառցու.
«Սառն էր.
—Յաս տաքցու.
«Հանդարտ էր (բարեխառն, մարմանդ)։

(Ականջքաշուկ խաղը խաղալիս մինչեւ վերջին խօսքն ասելը քաշում են ականջը եւ յետոյ թողնում)։

9.

—Էն օ՞վ է գալի.
«Աղէն է գալի.
—Վո՞ւրղանց է գալի.
«Թաղէն է գալի.
—Տօ՛, պստի տղայ,
Ինչի՞ էս լալի.

Digitized by Google

«Ընդուր լմ լալի,
Ինձ միրք չին տալի։
—Չաղ մի՛ ուտի, գէր կի՛,
Մէ պստի ձգան ծէր կի՛։
—Միրուքտ օ՛վ է ներկի.
Պըծի պըծի (Փոփր) Օսէփ (Օ-էֆի) դէդէն։

(Երկու երեխայ միմեանց հետ ասում)։

10.

Կոպալ, կոպալ,
Լիդր ու կոպալ,
Քսան սալակ (կամ՝ Գիսան սալա,),
Գիլլի թալակ (կամ՝ Գիլթան թալա),
Ողբէրն էկաւ
Տախտակն ուսին.
Նա հուս արաւ,
Նա դուս արաւ։

(Այս ասում են իմանալու, թէ ով պիտի խփէ աչքերը աչքախփան խաղը խաղալիս. ում որ վերջին բառն է ընկնում, նա է խփում աչքերը)։

11.

Ծի՛տ, ծի՛տ, (կամ՝ ծի՛ւ, ծի՛ւ,) ծտաբուն
Ի՛փոր մթնի, գնաս տուն. թ՛ռռ։

(Երեխայք ձեռքերը միմեանց ձեռքերի վրայ դարսելով եւ միմեանց ձեռքի կաշին քաշելով ասում են)։

Digitized by Google

12.

Մէկ, երկու, տասնու վից,
Տասնու վիցը օ՛վ ա տաւ.
Տասնու վիցը ի՛ս ա սի.
Թէ չիս աստա, համբրէ՛, տե՛ս։

(Խաղ. եթէ համարել ինչպէս գծած է, կը լինի 16)։

13.

Ջան ջան կիրագլի,
Վա՜յ երկուշափթի.
Դէդլի ջան, փուրս ցաւում է,
Չիմ գնա աշկերտ։

14.

Լուսացաւ, լուսացաւ,
Լուսն է բարին,
Ծիտն է ծառին,
Հաւն է թառին.
Յէդօվլաթի քունն է տարի,
Դօվլթաուր, վէ՛կաց, բանէ՛։
Ի՛րգնքի դռնիրը բաց էր,
Ոսկէ աթուռը դրած էր,
Քրիստոս վրէն նստած էր,
Լուսաւորիչը կանգնած էր,
Ոսկէ ղ̇ալամը բռնած էր,
Մինձ ու պստիկ գրում էին.
Միղաւրնիրը լալում էին,
Արթարնիրը խաղում էին։

Digitized by Google

15.

Արեգա՛կ, արեգա՛կ, դուս արի՛,
Հէրն ու մէրը եկել է,
Ցօկէ բլիթ բերել է,
Պատի ծակը կոխել է.
Մուկն եկել է, տարել է,
Կատուն էգնէն վազել է,
Գոմշի վուտը կոտրել է,
Աղամանը վլթել է։

16.

Էքուց կիրագի է,
Կոկոն քաղելու է.
Կոկոն քաղիմ, դէդին տամ,
Դէդէն ինձ մէ բլիթ տայ.
Բլիթ տանիմ չօբան (չօբնէն) տամ,
Չօբան ինձ մէ գառը տայ.
Գառը տանիմ Աստուծ (Ա-ծ--ն) տամ.
Աստուծ ինձ մէ աղբէր տայ։
Աղբէ՛ր, աղբէ՛ր, ես քու շուն,
Գոտկի ծէրին աբրեշում.
Աբրեշում չըլի, կազ ըլի,
Սուփրի ծէրին սազ ըլի։
Հաւերուն հալվա կու տանք,
Բադերուն բակլա կու տանք,
Թուրքի տղին ջուր կու տանք,
Վուտով կու տանք (նը խփենք), շուռ կու տանք։

II

ԴԱՆԴԱՆՆԵՐ

(Փոքր երեխանց մայրը ձեռքին խաղացնելով ասում է)։

17.

Դա՛ն դա՛ն դլնկլիկօ ջան,
Դիբրա ըզին (բակի այգին) վազնիկօ ջան,
Ճուլթ հաղուղը գողնիկօ ջան.
Բաղմնչին վրայ հասնի,
Վ... խփէ կոմբլիկօ (վր. մահակ) ջան։

18.

Դա՛ն դա՛ն դնգուցը,
Մրղրով լէքը քթուցը,
Փօթլումը (վր. տերև) կոլլածը,
Վազնի (վր. որթ) տակը պահածը։

19.

Դա՛ն դա՛ն աննման,
Կուդին (վր. ագի) կտրած՝ շան նման։

20.

Դա՛ն դա՛ն դա՛ն չունիս,
Պապանց տանը բան չունիս,
Քարով կու տան (չը բռնէն), բան չունիս։

21.

Դա՛ն դա՛նի դան արա՛,
Երէվան մէյդան արա՛,
Թավրիզ առուտուր արա՛.
Գրգլի ([illegible]) ծուղը կտրէ՛,
Թէ կտրիս, խուռը կտրէ՛։

22.

Դա՛ն դա՛նի դա՛ն դնզուցն իս,
Միզրով լիքը քթուցն իս,
Զաղ օխչարի դմակն իս,
Դուն մութը տան ճրաքն իս.
Ով քիզ սիրէ՝ ոսկրադիզ,
Ով քիզ ատէ՝ մահադիզ։

23.

Դա՛ն դա՛նի դա՛նեցի,
Բերանտ է էգեղեցի,
Տուն գնացի, համբուրեցի,
Դուս էկայ, բարովեցի,
Վարթաջուրը ջրեցի,
Մանուշակը փռեցի։

24.

Դա՛ն դա՛ն դա՛ն, շվլլը ([illegible]),
Մուշտարիքտ գան, շվլլը,
Ճանփին էրար տան ([illegible]), շվլլը։

25.

Դա՛ն դա՛նի, դա՛ն դա՛նի,
Կաբէտ կարիմ ժանգառի (Բոյ չունող գոյն),
Քօբէն (Խշիր) դնիմ լանգարի?
Կոճկնիրը Գիլանի (Պարսկաստանի նահանգի անուն)
Կարիմ դօշլտ (չարխ, չրխչոլ) բերանին.
Ճապիք կարիմ ռեհանի (ռեհանի գոյն Թափախուղջէն),
Գդակ ծաձկիմ ծիրանի։

26.

Դա՛ն դա՛նի դլարն (գառան) իս,
Կանանչ բաղի խիարն իս,
Փօթլումը (վր. ոէրո) կոլլած իս,
Եգլիզ տիղը պահածն իս,
Ճաքրումը շաղխածն իս.
Ճաքրի թիւով քի՛ ջուր տամ։

27.

Դա՛ն դա՛նի, դա՛ն դա՛նի.
Դլդլիս, քի ումը կու տամ.
Քաղքի մէլիքի տղին կու տամ,
Լդրանուց ջնջիլ կու տամ,
Զարէքէն (արծաթէ աման) չափրաստ (ներքի շորը) կու տամ,
Մէ չարէք քամար կու տամ,
Վէրա՝ ջուր ու ջաղաց կու տամ,
Օրթաճալա՝ բաղ կու տամ,
Կրծանիս՝ իգլի (այգի) կու տամ,
Էյլանի (ճերմի) բաղնիսը ջիբխարջլուխ կու տամ,
Թանդարին (անուն) դօդօ (վր. աղախին) կու տամ,
Զաքարին բիճօ (վր. ծառայ) կու տամ։

Ի՛փոր փեսին կու մեձրիմ,
Երկու դուռը բաց կ'օնիմ (ճանէմ),
Երկու աճկին պաչ կ'օնիմ,
Օթախը խալվաթ կ'օնիմ (չը տարածէմ),
Միջումը սօյքաթ (դըրայ) կ'օնիմ.
Ի՛փոր փեսէն կու գարթի,
Ցաշտն ու ալթափէն (Մեռուչեայ ջըրամոն) մօդ կու տանիմ,
Երեսը լվանալ կու տամ,
Երեսրփին մօդ կու տանիմ։
Գան արա՛, Կէկէլօ ջան,
Բան արա՛, Կէկէլօ ջան.
Էսօր մէ դան չիս արի,
Մէ փուղի բան չիս արի.
Մէ փուղ կու տամ շամամի,
Գուն քու դէդին Թամամիս (Մօրդ համոր տղրէ)։

28.

Գա՛ն դա՛նի, դա՛ն դա՛նի,
Կաբէտ կարիմ ժանգաուի (Բույ նանուշ գոյն),
Քոբէն (Եղբ) դնիմ Ծիրանի,
Կոճկնիրը Գիլանի (Պարսկաստանի Նահանգի անուն),
Օսկէ սուրա, քի մեռնիմ.
Կլկլան կուլա, քի մեռնիմ.
Թայ ջուհարդար, քի մեռնիմ.
Ղ'ալամքրի ծառ, քի մեռնիմ.
Սուփրի մազա, քի մեռնիմ,
Ճուշա բազար, քի մեռնիմ։
Էսօր դա՛ն ու էքուց դա՛ն,
Էլօր Թամամ տարեկան (կամ Գաւիթ խան).
Ճաքիգը քիզ շիրվան խան,
Նարդիվանը դիվան խան,
Թիփլիսը քիզ սիրան խան.

Թուզն ու նուշն ուտելու տամ,
Ճաքար կրկտելու տամ,
Ճաքրի թիւով քի ջուր տամ։
Գիդլիս քի ումը կու տամ,
Բէհբուդի տղին կու տամ,
Օրթաճալա՝ բաղ կու տամ,
Վէրա՝ ջրի ջաղաց կու տամ,
Կրծանիս՝ իգի (այգի) կու տամ,
Զորսօի (Բաղի անուան) դուքնիր կու տամ,
Մէլիքի բաղնիս կու տամ,
Զարէքէն չափրաստ կու տամ,
Լղրանուց քամար կու տամ,
Քաղքի կէսը քիզ կու տամ,
Քաղքումը դարբաս կու տամ,
Հալլաբարը (փողոցի անուն) քօծ կու տամ,
Զուղուրէթը (փողոցի անուն) բիջ կու տամ։

III

ԵՐԳԵՐ ՀԵՔԻԱԹՆԵՐԻՑ (*)

29.

Ծիտ իմ, ծիտ իմ, կու ծլվլամ,
Աղունակ իմ, կու գռնտամ.
Հօր մորթած իմ, մօր կերած իմ,
Ազիզ քվիր թռցրած իմ։
(Վերջին երկու տողը ասւում է և այսպէս)
Հէրս մորթից, մէրս կերաւ,
Սիրուն քուրս վրէս լաց էլաւ։

(*) Այս երգերը տես և իւր տեղում՝ Հեքիաթների մէջ։

Digitized by Google

30.

Նանա նանա, Օրսանդուլ,
Օրտ աւելնայ, Օրսանդուլ,
Մինձափօթօլ՝ կաբաշուր (երեխայի վերմակ),
Մանդրափօթօլ՝ կռանշուր (երեխայի փաթաթան),
Քամին փչէ, օրորէ,
Լուսնիակը բոլորէ,
Պախրէն գու՚քայ, ծիծ կու տայ,
Ջիգար (լեարդ) չունէ, ի՞նչ կու տայ,
Մէ լաւ էլ անծկի (ափայի) կու տայ։

31.

Ձօ՛նգուր (Նուագարան), չօ՛նգուր,
Դուն հաստ մանխս, էս բարակ.
Փուշը տըվի, լօշը առայ.
Լօշը տըվի, օխչարն առայ.
Օխչար տըվի, հարսին առայ.
Հարսը տըվի, չօնգուրն առայ.
Ցնգլի՛, ցնգլի՛,
Էս հաստ մանիմ, դուն բարակ։

Digitized by Google

IV

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՒ ԱՇՈՒՂՆԵՐԻ ԵՐԳԵՐ

(Ամբողջ և հատուածներ)

32.

Էրթի քալի (կամ գօգօ), էրթի վաժի (կամ բինձի) ջուրը գնում է ó։
(Վր. Մէկ աղջիկ և մէկ տղայ)
—Քալó, կօկա միղմա դադէ՛, մէկ պաչ անիլ տու ó։
(Վր. աղջիկ, նստած մի խոշոր տէ՛ր)
«Քա՛, ճար կտրած, էտ ի՞նչ ասիր, դէդէս կու ծեծէ ó.
Մակրատէլի խէլթ ուճիրամս, մազս կու կտրէ ó.
(Վր. Մկրտչը չհաւէն ումէ բռնած)
Բանդէ խօրբալի գավփինէ՝ չորնալու համա ó.
(Վր. պանիրի վրայ յորէն փռեցի)
Չիտլի մօվիդա, ակէնկա՝ ուտելու համա ó.
(Վր. ճնճղուկն եկաւ, նայահայելոյ)
Ավիղէ, կէնճի վէսրօլէ՝ սպանելու համա ó.
(Վր. վէր առայ, տար խփեցի)
Գ՛ասպիսա դանա վիթխօվէ՝ մորթելու ․համա ó.
(Վր. ապարդափործի դանակը բան ողէցի)
Մէլիքիս քվարի վիթխօվէ՝ էփելու համա ó.
(Վր. Մելիքի պղինձը բան ողէցի)
Մէլիքիս չամչա վիթխօվէ՝ խառնելու համա ó.
(Վր. Մելիքի շերեփը բան ողէցի)
Մէլիքիս սինի վիթխօվէ՝ ածելու համա ó.
(Վր. Մելիքի պղնձեայ մեծ ափսէն բան ողէցի)
Սուլ քալաքի ղավպատիժէ՝ ուտելու համա ó.
(Վր. Բոլոր քաղաքը հրաւիրեցի)
Ադափի․անա վէր վիշօվէ՝ նստելու համա ó։
(Վր. արքային չը փայ)

33. (*)

Վի կլացան ու վերի քուչէն խալեցին,
Մէր աղօտկն ու ժամի ճանփէն կալեցին.
Միչումը կանգնեցաւ էրէց Լարաձէն,
Մինձ ցաւը վուչ դուս գայ նրա ջանեմէն.
Ամա՜ն նրա տանեմէն.
Չինք դառնա Հայ, չինք դառնա,
Կու խափինք, վրացի չինք դառնա:

Կարքով-կարքով իրիցներուն շարեցին,
Նշնով-նշնով սուրաթնիրը գրեցին.
(այստեղ երկու տող պակասում է)
Չինք դառնա Հայ, չինք դառնա,
Կու խափինք, վրացի չինք դառնա:

34.

Փնթի (աղբոր) կնգայ Թարիփին (պատմուճան) ասիմ.
Ինչկլի ճաշը քնած կու՛լի,
Մարթը կ՚էրթայ հօրանց գիղը,
Մարթու թաքուն կ՚ուտէ իղը,
Իսկի չի վիքաղի տիղը (անձրեւի).
Հաւիրը վրէն ծրտած կու՛լին:

(*) Այս երգը ասել են 1750-ական թուերում Թիֆլիսում կաթոլիկները, որոնց վրայ Թագաւորը հալածելիս է եղել խստութեամբ՝ վրաց իշխանների և ժողովրդի մէջ կաթոլիկութիւն տարածելու համար այն պատճառով, որ մինչև անգամ վրաց Անտօն կաթողիկոսն էլ մեղադրվում էր կաթոլիկներին օգնելու մասին: Վրաց կառավարութիւնը կաթոլիկ քահանաներին աքսորել է դէպի Ախալցխայ և պահանջել է կաթոլիկներից, որ կամ հայոց և կամ վրաց եկեղեցի գնան. իրանց եկեղեցին էլ Թիֆլիսում փակել է տուել:

Digitized by Google

Ի՛վի կու տեսնէ լիքը տիկը,
Իսկի չի կապի գօգիկը.
Ճարմաղ ալրէն հաց կ՚օնէ,
Սիւ-սիւ ծծիրը բաց կ՚օնէ.
Սախվէքնիրը (վր. փոռոռան) բրթէ թիլէն
Ճատ խլինք սրփելէն փթիլ է.
Աղլուխ ունէ մուխուս (վր. կաղնու) քէրքի (վր. կացին),
Ջար չիքիլէն լօշի նման.
Նախիրը կ՚էհայ, Նախիրը գու՚քայ,
Օրը մէ շուլօ (նուրբ) կու մանէ,
Մաստկի կու՚տայ, կու ծամէ.
Կտիր ծէրին ննգած կու՚լի.
Օրը մէ խօնջան կու գործէ,
Անկիրը (գործակիցները) ղուս թափած կու՚լի։

~~~

35.

Էսղանց (Թիֆլիսից) գնացի Մարնէուլ (Գիւղ Կօտա գիւղի մօտ),
Նահախ (ի զուր) ննգայ դաւի մէչը.
Տակս խալիչա գցեցին,
Լրվով լիքն էր խաւի մէչը.
Բերին ու կարքով շարեցին,
Գինի չըկէր գաւի մէչը.
Ալնի կերակուր գիղէրին,
Համ չը տեսայ հաւի մէչը.
Վո՛ւնց աղբէր ու քուր գիղէրին,
Վո՛ւնց ղոնաղ ու հուր (հուր) գիղէրին,
Վո՛ւնց գինի ու ջուր գիղէրին։
Ախն-օինը կցեցին,
Սրտումս դանակ ցցեցին,

Digitized by Google
~~~

Հինգ կոթ հացի համա,
Ինձ պէս ձեռնաքացի ([illegible]) համա
Ինձ գցեցին կալի մէչը։
Նստիլ իմ դարբսի ափը,
Իմ բաժինը մսի քափը,
Երկու թասանուց է չափը։
Մոսկովէն գու՛քայ փնջանը,
Կրակ ննգնի Թամարի ջանը,
Ինձ գցել է ցաւի մէչը.
Թաք ([illegible]) ես էսղանցէն պրծնիմ,
Թող խիխտվիմ ձավի ([illegible]) մէչը։

(Շամչի-Մելքօ) (*)

36

Քու դօդիկը Գանջու թիլ է,
Քու դարդէն սիրտս փթիլ է.
Քու աղլուխը Գանջու քաշած,
Քու էշխէն սիրտս է մաշած։

—

Ծառի վրայ կու՚լլի բալին,
Օրն ինչկլի մուլթն իմ լալի.
Արտսունքներուս մազիար ([illegible]),
Արունս դէվէր է գալի։

—

Ծառի վրայ կու՚լլի ծիտը,
Նստիլ իմ, գցել իմ ճիտը.
Խորովածին կ՚օնին աղը,
Սրտումս դրիլ էս դաղը։

—

(*) Այս երգը թէպէտ և չունի իւր մէջ յիշուած հեղինակի անունը ըստ սովորութեան, բայց հանգուցեալի աղջիկ Սօփիօյի ասելով, նորա հօր ասածն է։

Գուքնին հաջաթ (պարագայ) է տախտակը,
Մէ շինի հօրանց աղկատը.
Գուն նստած իս դուքնի մէջը,
Հոքիս տամ հոքուտ մէջը,
Գուն անգին իս օսկու մէջը։

—

Քու քօչօրը (վր. [illegible]) ջանճվի (վր. [illegible]) մերի,
Կրակ ննգնի, արիւտ էրվի.
Վուր չիս գալի,
Գուշմանտ էրվի։

—

Գուն նստած իս բացրահովին,
Փափուում է դօշիտ մօվին ([illegible])։

—

Գդակիտ ափրէն ([illegible]) ջիգարի ([illegible]),
Ջիգարտ ([illegible]) էրվի, վուր չիս գալի.
Իմացայ քարվան է գալի,
Եանա-եանա ման իմ գալի,
Ինձ համա խաբար չէ գալի.
Տօ, բէմուրվաթ ([illegible]), քաղաքն արի,
Ի՞նչ գէթ ([illegible]) արի, վուր չիս գալի։

(Կարօտ նշանած աղջիկը իւր փեսացուի մասին, երբ [illegible] Թիֆլիսից հեռացած է եղել)։

37. (*)

Թաքարւրս իս, դիւանս (դափափան) արձ, Թաք քու արիւն կու
[սիրիս,
Ուրոր գնաս, ինձ էլ հիդտ տար, քու արիւն կու սիրիս.
Ակռաւը բուլբուլ չի դառնա, քանի գ'ուզէ վուր ծխ անէ.
Ամեն ռանգ ծաղկի մէջը կարմիր վարթը սիրեկան է,
Գուղ մարթն մանգաղով գու'քայ, ձիք կու'տայ, տակռէն կու
[հանէ։

—

Մէ Թողնի ասկիտ (?) քաղելու, վարթ, քու արիւն կու սիրիս.
Բուլբուլը սարեմէն գու'քայ, իր լիզվովն բաղ կանչելով.
Սայեաթ-Նօվէն վուր բեզրիլ է, շատին էրից խաղ՝ կանչելով.
Օվ ջավահիր անգին ալմաս, եար, քու արիւն կու սիրիս։

(Սայեաթ-Նօվա.—մուխամմազ)

38.

Գէլն ու չօբանը մէկս մէկու ռաստ էկան.
Գէլն ասաւ՝ ուր իս գնում, բարով, իմ չօբան աղբէր։
Չօբանն ասաւ՝ գլխեմէս ռադ էլ.
Վունց քու խէրը գ'ուզիմ, վունց քու շառը։

—

Գէլն ասաւ՝ հեստի Թաքուն գու'գամ, դուն էլ չիմանաս.
Ակռէքս կու գցիմ ղօչի (խոյ) դմակին.
Կէսը կու կոտորիմ, կէսը կու խիխտիմ.
Առուտեհան վիր կու կենաս, խէրն ու շառը շանց կու'տամ։

—

(*) Այս և հետևեալ 38-րդ երգը Սայեաթ—Նօվայի չը տըպուած երգերիցն են, մի արտագրած տետրակից հանած, որոնք յառաջաբանովս տպուած են «Արձագանք» շաբաթաթերթի 1885 թ. №: 1. Գ. Տ. Ա.

Digitized by Google

Չոբանն ասաւ՝ հենց գիդիս, թէ ղուրթ քուն ունիմ.
Մէ աճկս ու անգաճս քու կռնէն (խոշոր) ունիմ. (*)
Թէ ճանգս կու ննգնիս, էս իղբալ ունիմ.
Առուտեհան շլնքիտ էրկթէ կրկալը (շրջանակ) շանց կու՚տամ։

Գէլն ասաւ՝ հեստի թաքուն գու՚քամ, դուն էլ չիմանաս.
Ակռէքս կու գցիմ ձօչի դմակին.
Կու գցիմ քամագիս.
Առուտեհան մէ-մէկ մէ-մէկ սարի ծէրին շանց կու՚տամ։

Սայեաթ-Նօվէն ասաւ՝ էս կարմիր կով իմ,
Կովկիթս կոտրեցի, հարսի հիդ խռով իմ.
Գիլի հիդ բան չունիմ, չոբնին կու գովիմ.
Մէ գամ էլա գառնի համը շանց կու տայ։

(Սայեաթ-Նօվա.—Թէչնիս)

39.

Մէ տարի գնացի Չիթախինց բաղը.
Ի՛ս էսէնց վերանայ (աներեւալ) բաղին ի՞նչ անիմ.
Օրը տասն ու հինգ գամ կռիւ ին գալի.
Կուզօին (առաջարկողն) ջուղաբ տամ, կաղլին ի՞նչ անիմ։

Տօտը (գետի մշուշ) բարձկել է, չէ բանում չարխը (անիւ),
Ձատ իմ չալիշ գալի, չէ գալի արխը (առու).
Թամաշա ին գալի վուղչ քաղքի խալխը.
Ի՛ս էլ նստիմ ջրի ղրաղին ի՞նչ անիմ։

(*) Այս տողը լսել եմ և այսպէս՝
Ամեն ղ'օչի գլխին մէ-մէ չուն ունիմ.

Digitized by Google

Ցարին բարաստ (պարաճաշդ) էլաւ, չ՚էկաւ սահաբին (սև խաղող).
Ծառւիրը չորացաւ, չ՚էրիտ գուլաբին (ճերմակ տանձ).
Վճւնց պէտկ է մտիկ տամ չուրս ծառւ ունաբին.
Ի՛ս իմ նաչար (ողորմելի) օղլուշաղին ի՞նչ անիմ։

—

Բուղկը գլուխ չ՚էրիտ, չ՚էկաւ գաղարը.
Էս բաղը գցիլ է իմ ջանն ազարը (ցաւ).
Կանանչի էլ չը կայ, ղրգիմ բազարը.
Ի՛ս իմ տարէկուսած աղին ի՞նչ անիմ։

—

Ղօլնօշէն (գողնոշան) ասաւ՝ դարբէ դիւարը (դանէ դարար)
Ուզում իմ գնա, փախչի հնդու դիւարը (կոշտ).
Հիդնուհիդը կուտլօացաւ (մանրացաւ) խիարը.
Մտիկ տամ էս չուր-չուր թաղին (ճիւղեր) ի՞նչ անիմ։

(Շամչի-Մելքօ) (*)

40. (**)

Աթամորթի՛, քու Աստու մօտ դրուստ կա՛ց.
Սթխով (հաստատուն) աղօտկ արա՛, թէ կանաս, կանաս.
Աշխարիս վաիլչութինն անցօրական է.
Հօքուտ ճանապարտ գթի՛, թէ կանաս, կանաս։

—

(*) Այս երգը նոյնպէս հանուած է մի արտագրած տետրակից և Շամչի Մելքօյինն է համարվում, թէպէտ երգի մէջ ըստ սովորութեան երգչի անունը չէ յիշուած։

(**) Այս երգը և Քօբաչի-օղլանի երգերի իմ գտած գամլթաբի մասին տեղեկութիւնը տպագրուեցաւ Մեղու Հայաստանի լրագրի 1864 Թ. № 23. Գ. Տ. Ա.

Միր վիրչը չինք պտուում, վունց կու՚լի միր հալ.
Միզ ոտկական չիլ՚ աշխարհս մալ.
Միզի սուրմիշ կ՚օնին (կը փչեն) հուրնէինկալ (հոտը յասմիկանման).
Կու հրամաէ, ջուղաբ տու, թէ կանաս, կանաս։

—

Էս աշխարհս դամ ու դօվրան (վայելչութեան) քաշիլ ինք.
Ջարլու ղումաշ (ոսկեթել կտաւեղէն) բէիր-բէիր (բէւր) խաշիլ ինք
(տեսել ենք).
Մարմներուս ուրախացրիլ ինք, հոքեներուս մաշիլ ինք.
Էն կինքը ջուղաբ տալ վունց կանաս, կանաս։

—

Քօրաչ-օղլան միզկտ լացի դահանով.
Խոստովանքտ դրուստ արա քու զուրծկով ու քու բանով.
Եօթնանումն (*) քօմագ ըլի իր բարով.
Քաշէ նրա ղուլուղը, թէ կանաս, կանաս։

(Քօրաչի-օղլան)

41.

Խարազլի աղաթն է կու կրծէ կաշին.
Առուտեհան վաղ-վաղ կու ղրգէ խաշին.
Օրն ինչկլի մուլթը կու նստի սաուզմի (վր. նախաճաշիկ) ճաշին։
Խարազ Ալի, իմ մէ շաին ինչ արիր.
Ի՚ղս կերար, իմ թանդիրէն (մոմ ածելու ամառն) ինչ արիր։ (**)
Կօլվիլ իս քրքումը.
Անկի (ափայի) կու՚տամ, դէվէր ննգնիս թրքումը.
Ճամչի-Մելքօն թքէ էտ քու մամի մրքումը։

(Ճամչի-Մելքօ)

(*) Յովհաննէս Միրտչի եօթն անունն է՝ Յովհաննէս, Մկրտիչ, Կարապետ, Մարտիրոս, Առաքեալ, Նահատակ և Մարգարէ։

(**) Այս տողը ասվում է և այսպէս՝

Ի՚ղս կերար, խաշամանս ինչ արիր՝

42. (*)

Օվ վա՛րթ, ի՛ս իմ քիզ մօդ գալու,
Դուն մէ՛ լալի. ի՛ս իմ լալու.
Քու էշխեմէն քաղաք գալու,
Ձուրչ ու բոլորքտ ման գալու։

—

Խէյվանումտ ման իմ գալի.
Իմանում իմ չում (վր. ը—) իս լալի.
Հուստ խիստ անուշ է գալի.
Մուխ իս տալի զարմանալի։

(Շամչի-Մելքօ)

~~~~~~~~~~

43.

Շամչի-Մելքօն տեհաւ էրազ՝
Զուրսը տանէին վազիվազ.
Մահին օրը ճարիմ հինգ գազ.
Կօլլվիմ, էհամ, կտաւի մէջը։

(Շամչի-Մելքօ)

~~~~~~~~~~

44.

Էս տարվայ օխնածնիրը դիփ լօթի ուստա.
Նրանց ածած մումը իսկի չի լուս տա։
Ուստէն ասաւ՝ էսօր խմինք, էքուց չէ.
Աշկիրտն ասաւ՝ կէս-կէս թունգին հերիք չէ։

~~~~~~~~~~

(*) Շամչի-Մելքօն Թէյրանում եղած ժամանակ գրել է այս երգը իւր կնոջը Թէֆլիս, իսկ ինձ հասաւ Շամչի-Մելքօյի աղջիկ Սոֆիէօյից, որ այժմ 70 տարուց անց մի կին է և մասն և բաժին ունի իւր հօր բանաստեղծական քանքարից։ Գ. Տ. Ա.

Digitized by Google
~~~~~~~~~~

45.

Հաշտուլ դէդէն ու Մանթաշը
Կէս դիշիրլին կերան խաշը,
Քնոտեցան ինչրի ճաշը։

(Պարապ կանայք)։

46.

Նազ իս անում, Հազ իս անում (ախորժել).
Լիզվով իլթիմազ (ողողանք) իս անում.
Քու սիրողին սազ իս անում.

(Սիրահարին)։

47.

Դուրդս դարդիս մէկն է.
Արի, ճանփէն դէսն է.
Ինպէս բան բռնինք,
Աչով չը տեսնէ.
Թամամ աշխարումս
Դուն կու՛լիս գոված։

(Սիրահարին)։

48.

Ա՛ տղայ, դռնովն արի,
Լեհեբի (վերմակ) տակովն արի.
Դուռը ճռռայ վուչ,
Կատուն մռռայ վուչ.
Վուտօքս (ոտներին կոշիկ) արի։ (կամաց շտապով)։
Քիղանը սազի՛,
Դուն դուս վազի։ (Երկրորդ տողը երգելով կրկնվում է)։

(Կինը իւր ամուսնու ներկայութեամբ ընդունում է սիրահարին եւ վերջին տողերն ասելով ճանապարհ է դնում, իւր մարդուն ձեւանալով իբր թէ ցնորքի մէջ է)։

Digitized by Google

49.

Յօխտ սալբու (Նաճի) չինարի,
Ծուցտ գուլի շանուրի. (*)
Երնէկ կու տամ քու եարին,
Քիզ պէս նօվ ջիվան (մարալադանա) ունիմ.
Աճկիրտ օսկէ փինջան,
Ունքիրտ կամար ունիս,
Մէնակ իմ տէրը գուն իս.
Ինչ որ անիս, հախ ունիս.
Թաք քու ձեռով սըպանիս,
Գիփուն սուլթան, խան ունիս։

(Աղջիկը ասել է, իւր սիրահարի մասին)։

50.

Մէ օր ինչկլի մուԹը տուցաղ (նալնաոր) պահեցիր,
Էկար, մէ խօսկ ասիր, սիրտս դաղեցիր.
Գուն ափիցար (օդայ) էիր, փուղ շատ ուզեցիր.
Սիրունին վոնց Թողիր, չօլախն (նազ) ուզեցիր։
—Մէ ափիցարի վար, արա մաք չինի.
(մր. նո օդայ էմ, ապրեման չանեմ)
Բարբարէսթան ծավալ, մամիվա ձիլի։
(Բարբարէսի մօպ նեբեամ, քանա նէր գոյ)

(Ասել է մի սպայի սիրահարը, երբ նա Թողնելով սորան, պսակուել է հարուստի վրայ)։

(*) Գէուլ չէն—չատ վարդենիք։

51.

Աքլարը կու կանչէ վաղուէն.
Թաք չէի նստի էս տաղտին.
Չէի դէմ էլլի էս բախտին։

(Նորահարսն է գանգատվում. Թաղտին նստել—նորապսակների գահույքի վրայ նստելը)։

52.

Վանքումը բաց կ՚ծնէին մասունքն ու աչը,
Բաջին (քույր) գողցել է սուտ ոսկէ խաչը։

53.

Պառաւ պապը կրակ ու պէծ էր,
Կնգան կու թրխվէր, գոնքճին կու ծեծէր։

V

ՈՏԱՆԱՒՈՐՈՎ ԱՍԱՑՈՒԱԾՆԵՐ

54.

Հարէ, Հարէ, խնոցի,
Մէչտ է բարի, խնոցի.
Հուր (հայր) է էկի, տէղ չըկայ.
Փլաւ իմ էփի, էղ չըկայ.
Ի՞ղը քի ու կարաքն ինձ։

(Խնոցի հետ է խօսում տանտիկինը, հիւրի համար շտապելով իւղ հարել)։

55.

—Բարի լուս քի, առուտեհան.
Ձեռիս ունիմ ղազլէ (ոյծի մողից) չվան.
Թէ չը կապիմ խուրցը քսան,
Գօղիկս անիմ հիդը կցան։

—

«Բարի լուս քի, առուտեհան.
Ձեռիս ունիմ հունէ չօմախ.
Թէ չը կոտրիմ կուղկտ քսան,
Քարիրն անիմ հիդը կցան։

(Ռսխները պատահած ժամանակ այսպէս են բարեւել միմեանց)։

56.

—Մունթէկ, մունթէկ,
Տօ, շ.. վուրթի.
Մտիկ արա դռան տակը,
Կացին վի կալ կռան տակը.
Թէ իմանան՝ իրանց կացին.
Թէ չ'իմանան՝ միր ճաշւաղին։

—

. . . .

57.

— Վանքին՝ խալի.
Կուլի (գեղի անուն) իգին (այգի),
Քառասուն փլօրին (ոսկի),
Կապուտ ջորին.
Մեռնի կինը.
Առնէ քենին.
Չա՞ս է, հայր սուրփ։
«Չա՛ս է, հա՛ս է.
Օխտը պուրտեմէն էլ անց է։

(Չհասը կաշառքով հաս է դառնում)։

58.

Երկուշաբթի՞ շբլդօրա.
Իրեքշաբթի՝ տաշտաքօրա.
Չորէքշաբթի՝ հաց կու թխիմ.
Հինգշաբթի՝ բաղնիս կ'էհամ.
Ուրփաթը՝ թուրքի կիրագի,
Շաբաթը՝ ջհուտի կիրագի.
Կիրագի՝ ու մըր կիրագի.
Տօ՛ անիրաւ, ե՞նչ բան անիմ։

(Ծոյլ կինը իւր մարդուն)։

59.

Բանն ինչ կ'օնիս՝ տզրուտ (աղուոր) է.
Բամբակը կորիզուտ է.
Մաստակ պիտի, վուր ծամիս,
Գոմփալ (ջուղ) պիտի, վուր մանիս.
Կտիրը տիտիկ անիս (Նարեշ),
Տղերանց մտիկ անիս.
Ուտիս, տիտիս,
Մթնի, նանաու (փնել)։

(Տոյլ կնոջ մասին)։

60.

Տասշահնուց խուրդա արա՛, ա՛ռ մէ չարէք միս, բատոնո. (*)
Իմ փաուն աղ մի՛ անի, քու փաուն փլփիլ, բատոնո։
Աղջկերքը բաղն ին գնում, ինձ էլ մեձրում ին, բատոնո.
Թէ ինձ նրանցմէն կու ջոգիս, Նաղանիտ (աղջկայ անուն) մեռ-
[նի, բատո՛նո։

Տեփրումը (Եաֆուր) նստի՛, բատոնո,
Կանանչին ննդրէ՛, բատոնո,
Ծիպլիքտ (վր. ծղոտ) սրփէ՛, բատոնո.
Բատոնո ջան, կծիկ արա՛,
Մինձ մի՛ անի, պստիկ արա՛,
Ժամանակին մտիկ արա՛։

(Հարսը իւր սկեսուրին)։

(*) Բատոնո (վր. պարոն). բայց այստեղ նշանակում է՝ պատուելի և վերաբերվում է պառաւ կնոջ։

Digitized by Google

61.

Մկրատը կու դնիմ ձիւով ու կարով,
Իմ ասկը քու ասկին չէ տըվի բարով.
Մունջ կայ, թէ չէ ղաւ կ'օնիմ (աղաղակել).
Քու բարուրը (խանջարուր) մէյդնումը քաշ կ'օնիմ։
Էլի ու էլի,
Իմ ասկը քու ասկի ննգիր չէ էլի.
Քու ասկը իմ ասկի նօքար է էլի.
Իմ ասկը քու ասկի աղա է էլի։

(Մեծ տագեր կինը ասել է փոքրին կռումը)։

62.

Էվօ-Մէվօի տղայ իս,
Հարնա-Գէօի տղայ իս.
Նստած Հաւի նման իս,
Կանգնած գաւի նման իս.
Գուն քու մէջն ինչ միղ ունիս.
Գիվի քու մամի (վլ. հայր) նման իս։

(Կարճահասակի մասին)։

63.

Թարխանաղինց Գօզին
Կու առնէ մէ չարէք լոբին,
Կէսը կու էփէ Բզօբին (վր. Ծաղկաձոր),
Կէսն էլ Խարէբօբութին (վր. Աեւիք)։

(Ժլատ է եղել)։

Digitized by Google

64.

Օհանջանինց աղչիկը
Վուտին (կամ՝ հաքլին) ունէ լափչիքը.
Կէս հացը կռան տակը,
Զուրչխելէն վ... տակը,
Մամի պօլօզ (երէ՞ր՝ գդակը,
Իր դէգի փ...

(Առաջին անգամ է, հագել կիսակօշիկ)։

65.

Թարխանաղինց քօծը
Ճուրումն ունէ օցը։

(Զարահողի է եղել)։

66.

Արութին,
Արքաութին,
Հասնիքտ ուտինք
Գալ տարութին։

67.

—Ի՛ս ու իմ հոքին։
» Գասպարն ու Գօզէն
Առչիւտ չոքին,
Ըդնեմէտ բօկին (խլէչ)։

(Երդուողին հեգնօրէն պատասխան)։

Digitized by Google

68.

Ձուշա (երկարայն) բադրիջան,
Խորվէ, խօրիշան,
Ձուռ. արէ, ձուշան.
Կուլ տու, տ... ջան.
Ածա, Գօզլի ջան, սանթուրը,
Գօզօ (մր. աշախին), դուն խորվէ շամփուրը։
(Քէֆ սիրականի մօտ)։

69.

Ուլ էլր ու տլիկ դառար.
Տկահան չարչրվեցար.
Հալվաքրէ (թաղական մօր) դարիդուսին
Տվինք մշակլի ուսին։
Օ՛վ, օվ, սուրփ տկճուր,
Լուլէտ բաց, միզ ողորմա։

70.

Տարան, տվին, տէր Օհանին,
Ալէլուիա, ալէլուիա.
Նա միզ չի անի մունթուլթին (ակրայականին),
Ալէլուիա, ալէլուիա.
Նա միզ կ'օնէ վարպիտութին,
Ալէլուիա, ալէլուիա։
(Աշակերտը վարպետին հակառակութիւն է եղել անում)։

71.

Աղջիկ ունիմ հունարի (շնորհալի),
Չիմ տա հազար թումանի.
Բաժինքը՝ ձի ու ջորի,
Թիլզցիքը (մանեակ)՝ փլօրին (ոսկի).
Ովոր գ՚ուզէ, գայ, տանէ։

(Մայրը իւր աղջկայ գովքն է ասում)։

72.

Դէդաս (վր. մօր) քալօ (ողջէն), Եաղունդի.
Բաժինք կու՚տան մէ ղուլթի.
Մարքրոտէ պըլըլ (նօղօլ) կոճակը,
Ննգար հալալ օջախը.
Ճանդարի (բորոխ) ծառի տակը
Ուտինք քու փալուտակը։ (*)

(Նոյն)։

73.

Մեռնի դէդէն քի համա,
Հանց տուն էհաս՝ ղնջղնջա (խրխնջալ).
Գէս ու դէն մտիկ արա,
Գինի տան՝ մադլի (վր. շնորհակալութեան) արա։

(Մայրը խրատում է իւր նորապսակ աղջկան)։

(*) Փալուտակ՝ հրուշակ, իսկ դորա ուտելը նշանակում է՝ նշանտուէքն ուտել։

74.

Անիչկէն մեռնի կտիրը,
Աճկիրը հանին ծտիրը,
Իրան Թաղինք բաղչումը,
Ձուրիրը մնայ բօղչումը,
Քօշիրը մնայ Թախչումը։

(Մայրը բարկանում է իւր աղջկայ վրայ)։

75.

Ունքիրը շօրի-շօրը (վր. հեա——հեա——),
Աճկիրը քօռի-քօռը.
Քինթը փափուկ խմուր է,
Գունչը լօքօի տուտ է։

(Փտնում է աղջկան)։

76.

Սարի էծ իս, եղ չունիս,
Կէս կօպիտի (1/2 կոպէկ) խիլք չ'ունիս.
Վունց Թիուլ իս, վունց Օս իս,
Ծուտի-պուտի կու խօսիս։

(Աղջիկն է ասել իւր նշանածին, որին չէ հաւանել յիմար խօսակցութեան համար)։

77.

Սատանայ, սատանայ,
Վուտիտ տակը իմ քին կայ.
Կէսն ինձ,
Կէսը քիզ։

(Ասում են մի բան որոնելիս)։

Digitized by Google

78.

Խապանախը, շորշորի (եփած սպանախ).
Ձէթխխլի, ջոնջոլի.
Օրագուլի, փիչխուլի.
Մէկ պաչ անիմ, ի՜նչ կուլի։

79.

Դիմպլիպիտօ, Նաղարա,
Աղչի՛, վե՛ կաց, խաղ արա՛.
Մէ մարթ ունիմ ճաղարա (կր. աշխոյժ).
Մայրնիրը (կր. խնամք) չաղ արա՛ (շարունակել)։

80.

Վարանցովը գցից,
Փուանգը բունից,
Մօլէն խլից։

(Իշխան Վարանցովը, Կովկասեան փոխարքան, 1847 Թուին սահմանել է Թիֆլիսում ամեն օր Թնդանօթ արձակել կէսօրի ժամանակ եւ այս առիթով ասուել է այս։ Թնդանօթն արձակում էին այժմեան Գունիբեան հրապարակից Թէ չէ, խոկոյն կաթոլիկների եկեղեցու զանգակն էին խփում եւ նոյն միջոցին Թուրքի մօլէն մզկիթի մինարէթից ազան էր տալիս. այժմ այս վերջին երկու գործողութիւնքը շարունակվում են նոյնութեամբ)։

81.

Ջգրաշէնը (եկեղեցին) ջիգր է արի.
Փէթխաւինը (եկեղեցին) փիքր է արի.
Մողնինի (եկեղեցի) քունը տարիլ է.
Խամփօլին (աղջկայ անուն) ջուրը տարիլ է։ (*)

82.

Ամէն, ամէն, ասիմ ձիզ.
Ինչոր ասիմ, լսեցէք.
Բակլա կու տամ, գցեցէք։

83.

Գուն վուր ինձ ասիր՝ գնա՛, աստ՛.
Գնացի, ասի.
Ասաւ՝ գու՛քամ.
Էկաւ (սիրահարը) ու էլ չէկաւ (կինը)։

(Մարդը կանչել է մէկի բերանով իւր խռոված կնոջը, բայց նորա մօտ գնացել է սիրահարը եւ կինը էլ չէ գնում իւր մարդու մօտ)։

84.

Ձօփուրը (ծաղկաքար) ննջաւ կարասը,
Մուկը կերաւ էրեսը։

(*) Վերջին երկու տողը ասվում է և այսպէս՝
Ս… քուճը տարէլ է.
Եօրդանճէն (Վր. Յորդանան) ջուրը տարէլ է։

85.

Քաչալ, քաչալ (ճաղատ), քաչքաշի,
Քաչալն ուտէ շան կաշի.
Խսպանախը հում բերէք,
Միր քաչալին տուն բերէք։

86.

Չօլախ, չօլախ (կաղ), չօլ գցէ.
Փ... հանէ՛, դէն գցէ.
Ի՛փոր քու մարթը տուն գայ,
Առչիւը սուփրա գցէ։

87.

Արի՛, գնա՛նք դամօժնէն (քաղաքի հին մաքսատան),
Ուտի՛նք սախրի մարօժնէն (սառը շաքարեղէն)։

VI

ՋԱՆԳՈՒԼՈՒՄՆԵՐ

88.

Ամբիլ է, ձուն է գալի, (*)
Մթնիլ է, տուն չէ գալի.
Տէղ (անկողին) իմ գըցի, պառկիլ
[իմ,
Աճկումս քուն չէ գալի։

89.

Ամբիլ է ամբի տակը,
Ծունգս ծնգանտ տակը.
Գլուխս վո՞ւրդի սիրեցի՝
Միխակի ծառի տակը։

(*) Իւրաքանչիւր տողի վերջին ասում են՝ ջան գուլում ջան ջան։

Digitized by Google

90.

Ամբիլ է ամբի նման,
Շաքար իս ղանդի (*) նման.
Եարս հէնց ինձ պահիլ է՝
Ծալած դուրբնդի (հնտատրէրան)
[նման։

91.

Անձրիւ գու՚քայ շաղալով,
Կանանչ խուտը դողալով.
Աղիզ եարս գալիս է,
Ալ ձին տակը խաղալով։

92.

Արխումը (առու) ջուր է գնում,
Հարցրէք ո՞ւր է գնում.
Էնէկ էն քվիր աճկին,
Օխտն աղբուր հուր (հեր) է
[գնում։

93.

Ախալուխը կարիլ իմ,
Կոճկնիրը շարիլ իմ.
Խուն օր պաս իմ պահի,
Քիզ պէս եարին ճարիլ իմ։

94.

Աղջի՛, մազիրտ հուսէի,
Թուշտ էրեսիս քսէի.
Էրթար անհրանցս,
Բլբուլի պէս խօսէի։

95.

Աղջի՛, անունտ Մարի,
Աճկիրտ չալ-չալ (նախշուն) շարի.
Թուշտ ինձի, մէ պաչիմ,
Աստված քու աղբէր պահի։

96.

Ա՛ տղայ, դուն բաղամիչին,
Վուտնիրտ է շաղամիչին.
Ինձ աւել քի ճար չը կայ,
Ի՛ս իմ քու խաղամիչին։

97.

Ա՛ տղայ, դուն բաղովն արի՛,
Վուտտ տո՛ւ, շաղովն արի.
Էսթէնը ղալմաղալ կայ,
Ձուռ տո՛ւ, էն թաղովն արի՛։

(*) Մանրագլուխ շաքար Պարսկաստանի։

98.

Ա՛ տղայ, դուն ասում էլ չիս,
Յօիմէտ ամանչում էլ չիս.
Գունօքս անց իս կենում,
Տէրս իս, ճանանչում էլ չիս։

99.

Ա՛ տղայ, անուննտ է Սարքիս,
Արի՛, նստի՛նք էս կարքիս.
Իս ու դուն մէ բաղումն ըլինք,
Իս չինար ու դուն նարգիզ։

100.

Ա՛ տղայ, դուն աչ կաբաուր,
Տուն ունիս չարդխաուր. (*)
Էն օրին էրնէկ կու՚տամ,
Գուն գաս մեր տուն Թաքաուր։

101.

Ա՛ տղայ, դուն ալին ([illegible]) արա՛,
Ցխչարը չաիրն ([illegible]) արա՛.
Ինձ ու քիզ վուր ճոշում ին
([illegible]),
Ուզիլտ Թաին (անպատճառ) արա՛։

102.

Ա՛ տղայ, դուն էլ (կամ՝ հէր) իս,
[մէլ (կամ՝ մէր) իս (մ՞ր ես),
Ո՞ւր էկար կէս գիշերիս.
Տիղումս (անկողին) քիզ տիղ չըկայ,
Գլուխտ դի՛ կռներիս։

103.

Ա՛ տղայ, դուն ատար (օտար) ըլիս,
Սիւ Հաւի կատար ըլիս.
Թէ ինձ աւել եար սիրիս, (**)
Գլխի ճուլթ ու պատառ ըլիս։

104.

Բացր տիղը տախտ կու՚լի,
Իմ դուշմանը սախտ ([illegible])
[կու՚լի.
Ամենմէն ումիկ ունիմ,
Ինձ համա լաւ բախտ կու՚լի։

105.

Գնացի ջուրը տեսայ,
Ճաբաքա ([illegible]) դուռը
[տեսայ.
Ճաբաքա դռան էդնէն
Մէ սիրուն տղայ տեսայ։

(*) Այս տողը ասվում է և այսպէս՝
Ուրաքը զօտկէտ սավուր ([illegible]`.
(**) Այս տողը ասվում է և այսպէս՝
Թէ էտ խօսկն էլ ասիս,

106.

Գնացի Քուռը տեսայ,
Ձարաջա գուռը տեսայ.
Մեռնիմ ծլած բիխերուտ,
Իմ դէդի ազիզ փեսայ։

107.

Գուլում կ'օսիմ, կու շարիմ,
Ջվալը կ'օծիմ, կու լարիմ.
Ոլքա-օլքա ման գու'քամ,
Կանց քի լաւը կու ճարիմ։

108.

Գնացի ջուլը լվածկ,
Սապունս էր օսկէջրած.
Իմ հէրն ու մէրն ինչ անին,
Իմ ճակտին էս էր գրած։

109.

Գանջու քամին գալիս է,
Ձախ-շախ գուռը տալիս է.
Մէյդան արէ՛ք, առաջ գնամ,
Կարօտ եարս գալիս է։

110.

Գդակի ափրէն ([illegible], [illegible])
[խաս ա ([illegible]),
Գնա՛, քու դէդին ասա՛
Ի՛ս քու դէդին հարսնացու,
Գուն իմ դէդին փեսացու։

111.

Գուն նստիլ իս գերանին,
Օսկէ շըվլին բերանիտ.
Օսկէ ղայթան գործիլ իմ,
Կարիմ ջիբիտ բերանին։

112.

Գուն նստիլ իս դօշակին,
Ուշկ ու միտկտ փէշակին.
Խմիլ իս նուան գինին,
Հուտ կալնիս մանիշակին։

113.

Գարիդուսը վազում իմ,
Կանգնում իմ ու հազում իմ.
Սաբաքի վուրթին մեռնի,
Թէ չէ, ի՛ս քիզ ուզում իմ։

114.

Գարիվէր ջուր է գնում.
Հարցրէ՛ք ո՛ւր է գնում.
Քենուն մահանա է արի,
Իր եարի տուն է գնում։

115.

Եարի կաբէն կարիլ իմ,
Կոճկնիրը շարիլ իմ.
Խուն օր պաս իմ պահի,
Թազա եարը ճարիլ իմ։

Digitized by Google

116.

Էքուց ուրփաթ է, պաս է,
Դիմացը կալ ու կալս է.
Իրիցի վուրթին մեռնի,
Նա ինձ տաա՝ չը հաս է։

117.

Թուլն ու թվանքը թամքումը,
Դուն աղունակ իս վանքումը.
Իս մէ պստիկ եար ունիմ
Էրէվանայ խալխումը։

118.

Իմ աղբէր ծառի տակը,
Սազմուսը կռան տակը.
Սազմուսը գիր է դառի,
Լիզուն բլբուլ է դառի։

119.

Իմ դէրլէն ալ պիտի,
Յօղչէն ծալէծալ պիտի.
Ում տուն վուր իս տուն կ'էհամ,
Օձկին սարէ սար պիտի։

120.

Իմ եարը խռով գնաց,
Մէ բացը սարով գնաց.
Իս լուր (չոր) դառայ, նա կա-
[կաբ (չոփան).
Ախրումը (վերջապէս) թռաւ,
[գնաց։

121.

Լուսնխակ կամար-կամար,
Իս նստած իմ քլիզ համա.
Խուն օր պաո իմ պահի,
Քու ազլիզ խաթիր համա։

122.

Ծլվլանինց կտիրը
Ծլվլում ին ծտիրը.
Ազապ տղի դիղն ի՞նչ է՝
Կոկոմ շամամ ծծիրը։

123.

Ծառի տակը հով քամի,
Աղլուխը քամին տանի.
Արի՛, գնա՛նք դադաստան,
Ումնասիբն (բախտ) է, նա տանի։

124.

Ծիտը թռաւ էն արտին,
Պատռաւ իմ սրտի փարդին.
Աշուղ չէի, աշուղ դառայ,
Բէմուրվաթ (անողորմ) եարի դար-
[դին։

125.

Ծառի տակը կացիլ իմ,
Լէչաքս լըվացիլ իմ.
Իմ նանին (մայր) խաբար արէք՝
Ձատ դարդին դիմացիլ իմ։

Digitized by Google

126.

Ծառի տակը հով քամի,
Քանքուլը ([illegible]) քամին տա-
[նի.
Գլուխս ծուցըտ կու դնիմ,
Անուշ քունս կու տանի։

127.

Կանգնած իս, կազ կու մանիս,
Արեգագի նըման իս.
Վե՛ կաց էտղանց, տուն գընա՛,
Ճատ մարթուն խիլքէն կ՚օնիս։

128.

Կանանչ տեփուր ([illegible]) մէյ-
[դան է,
Տեսնինք ո՞ւմ եարը տանն է.
Մեռնիմ ծլած բիխերուտ,
Օսկէ թիլլի նման է։

129.

Կակաբը ([illegible]) նստիլ՝ է քա-
[րին,
Կըտուցը լիքն է արին.
Մէ աղլուխ վարթ իմ քաղի,
Տարէ՛ք իմ աղըուր եարին։

130.

Հաց իմ թխի գարի է,
Եար ունիմ սափարի ([illegible]
[illegible]) է.
Սափար գնալուտ մեռնիմ,
Խօսկիրտ շաքարի է։

131.

Հաց իմ թխի դաթացու,
Իմ եարն է մելիքացու.
Գիղումն օխտը տղայ կայ,
Իմ եարի նոքարացու։

132.

Հաց իմ թխի մշակին,
Ցիդ իմ նստի գօշակին.
Եարիս հենց կարօտիլ իմ,
Վունցոր վարթ, մանիշակին։

133.

Ձիր տուն, միր տուն մէկ պիտի,
Միջի պատը չը պիտի.
Միջի պատը ինչ անէ,
Ճուն քօփակը չը պիտի։

134.

Ձիու վրայ ալ ղաջարի ([illegible]),
Էրազումս քիզ պաչ արի.
Արազունծի ([illegible]) ի՛նչ գէթ
[արի,
Ի՞նչ ջիգր արիր, վուր չիս գալի։

135.

Մէ խնձուր ունիմ, կծած է,
Կծած չէ, էրծթած է.
Աղբէրս ուզից, չը տվի,
Ասի՝ եարիս ղրգածն է։

136.

Միր տան էգնէն բաղչա կայ,
Բաղչի մէջը ռեհան կայ.
Ռեհանին քաղող պիտի,
Նուցումը խաղող պիտի։

137.

Մտիկ արէք էն ղշին,
Վոտը դրիլ է փշին.
Մեռնիմ չալ-չալ ([illegible]) ուն-
[քերուն,
Թուխ աճկ ու կարմիր թշին։

138.

Մէ բարց իմ կարի, իմն է,
Մէկ էլ իմ կարի, իմն է.
Գանջու քարվան է գալի,
Միջի մինձ խօջէն իմն է։

139.

Միր բաղումը բաղմնչի,
Ճվլին շվի նման չի.
Քաղքումը տղէրք շատ կան,
Մէկն իմ եարի նման չի։

140.

Մէ բարց ունիմ դրած է,
Եարս վրէն քնած է.
Աճկ ու ունքին հաւան իմ,
Մէ քիչ ռանգը թռած է։

141.

Միր կտուր էգնէն մէ մառան,
Տղէրքն էկան, յլոդ դառան.
Ձեռս տրվի, թէ բռնիմ,
Դիփ լալ ([illegible]) ու մարջան
[([illegible]), դառան։

142.

Ճահարի (շոր) անգը ([illegible]) փոխէ,
Ճահլտ ղալը է, տա՛ր, փոխէ.
Էտով ինձ գուզիս խափէ՜,
Տա՛ր, հալէ՛, աճկտ կոխէ՛։

(Աղջիկը չէ հասկանում իւր նշա-
նածի բերած ընծան եւ նշանը)։

143.

Ջուրը գալիս է լանդ տալով,
Էրկու խնձուր ծափ տալով.
Հօրէն ([illegible]) եարս գալիս է,
Ալ գդակը թափ տալով։

144.

Ջուր է գնում արխումը,
Ափրէշում է չարխումը.
Գլուխս գլխիտ ղուրբան,
Ջօմարդ ([illegible]) կանգնիս խալ-
[խումը։

145.

Ջաղցի դուռը տաշած է,
Եարս ղալամ քաշած է.
Ղ'ալամ քաշին ինչ կ'օնէ,
Սիրտս հալած-մաշած է։

Digitized by Google

146.

Ջաղացս բանի, բանի,
Դարդու քունս չի տանի.
Քեզ պէս դէդլին ի՞նչ կ՚օնիմ,
Ինձ վուր մարթու չիս տալի։

147.

Սարերու սրնձն (օյն-խոր) ի՞նչ է,
Կաթնումը բրինձն ի՞նչ է.
Եարը վուր եարին սիրէ,
Խօսկ ու գրեցն ի՞նչ է։

148.

Սիպտա ձին նալն (պոյզ) ի՞նչ
[կ՚օնէ,
Սիրունը խալն ի՞նչ կ՚օնէ.
Պառաւ ձին գարին ի՞նչ կ՚օնէ,
Պառաւը եարն ի՞նչ կ՚օնէ։

149.

Վերնաքամին գալիս է,
Դուռը դխդխկեցնում է.
Մէյդան արէք, անց կենամ,
Կարօտ եարս գալիս է։

150.

Փլաւը ղաբով (ամանով) պիտի,
Խօսկը լաղափով (պորպառով) պիտի.
Ի՛ս չուխկով մարթն ի՞նչ կ՚օնիմ,
Իմ եարը կաբով պիտի։ (*)

(*) Ջան գուլումը պիտի որ երեւանցիք լինին բերած Թիֆլիս և Թիֆլիսեցիք իրանց Ճաշակի համեմատ փոփոխած, պահպանելով երեւանու բարբառի մի քանի բառերը և ձեւերը. օր. գրեց, պատռաւ, նման չի, տանն ա, էրԹաի, կռներիս, Էրէվանայ, ինձանից, արին (արեւն), պահի (պահէ)։ Գուցէ այս ձեւերից մի քանիսը առել են Թիֆլիսեցիք՝ Ջան գուլումի ոտը յարմարացնելու համար։

Գ. Տ. Ա.

Digitized by Google

Գ

ԱՌԱԾՆԵՐ ԵՒ ԱՍԱՑՈՒԱԾՆԵՐ

Աճկէն հեռու, սրտէն էլ հեռու։
Ապրի վուրթատէրը, չ՚ապրի դրամատէրը։
Աստղին էլ լող պիտի։
Աշխարքը դմակ, դուն սուր դանակ։
Աշխարքը դմակ, մարթը դանակ. քանի դ՚ուզէ, կու թլաշէ։
Աղբէրն աղբուր միսը ծամից, ծամից, չը կուլ երիտ։
Առջի խաղը սատանինն է։ (առաջին օրերին)։
Աղկատ ու հմպարտ։
Անգաճն էնդու համա չէ մինձանում, վուր շատ բան է իմանում։
Ամեն մարթ չալիշ է գալի (աշխատում է) իր ծառին ջուր տա։
Աղբէրը վուր լաւ բան էր էլի, Աստուած էլ աղբէր կունենէր։
Առուտվայ շառը (չարը) լաւ է, քանց գիշիրվայ խէրը (բարին)։
Անճարի կերակուրն է բանջարը։
Արէ ու գիլի գլխին աւետրան կարթայ։
Առջի տանողին, էդի ցնցլողին (խոստացող չէր տվող)։
Աստուած վուր կու տայ, էրկու ձեռով կու տայ։
Ալինի դարդը (յար) փլաւն է։
Աճկն արթար լաւ է, քանց միտկը միղաուր։
Անդէր օլքա (երկիր), իս էլ ուտիմ, դուն էլ ուտիս։
Աղբուր տղին պարնութին տվին, առաչ իր մամիդին (Վր. Հօրա-
ծոցը) իշի վրայ նստեցրուց։
Աղջիկն օրական, խաժինքը տարեկան։
Անողը պրծաւ, ասողը չը պրծաւ։
Ահի տարին ի՞նչ էր, վուր մահի տարին ի՞նչ ըլի։

Digitized by Google

Անգը (եղր) ննգանք, մանգը ննգանք, ակռւներու ճանգը ննգանք։
Աքլարն ասիլ է՝ ես կու կանչիմ, գ՚ուզէ լուսանայ, գ՚ուզէ չէ։
Աստուծ ջէր սարը կու տեսնէ, իժում (յերոց) ձուն կու դնէ։
Աստված գիդէ, թէ ինչկլի վուտն ի գերեզմանը ի՞նչ է գալու մարթուս գլխին։
Աստուծ ելածն օխնէ։
Աճկի համա աճկ կու հանի՛ն։
Անունս Ալի ըլի, գուրծկս բարի ըլի։
Անձրւի վրայ անիլը կտրելու նշան է։
Անհախ (անվարչ) ըլի, անճաշ չըլի՛։ (մշակը)։
Ասիլ ին՝ ձու ու տուր. խօմ չին ասի՝ ձու ու կուլ։
Աղջկայ ու տղի բանը կարմունջ է։
Ալինինը Մուսինին է անում. Մուսինինը՝ Ալինին։ (հնարագէտ մարդ)։
Անհունար (անշնորհ) մարթու լիզուն երգար կու՚լի։
Աղվէսին հարցրին՝ վկէտ ո՞վ է. ասաւ՝ իմ կուդին (վր. ագի)։
Ասլի (քաջատոհմին) հիդ քար կրիլը լաւ է, քանց բէդասլի (աղա-տոհմին) հիդ փլաւ ուտիլը։
Ալ (ծիրանի) էլ հաքնիս՝ սազ գու՚քայ. շալ (բրդեղէն) էլ հաքնիս՝ սազ ղու՚քայ։ (հարուստ մարդն)։
Աշխարոլի մահը հասնիք է։
Առաչ փիքը արա՛, իժում ասա՛։
Ակռէքը քչփորելով փուրը չի կշտանա։
Աղչիկը ուրիշի ապրանք է։
Աշխարքս սանդուխտ է. վուրը դիվիր է գնում, վուրը դէվէր է գալի։
Աշխարքս անցօրակյան է. վուրը գնում է, վուրը գալիս է։
Արէ՛, գնամ, ջուրը ննգնիմ. կ՚օսիմ եա՛ իղբալ (բախտ)։ (Զարդն ընկնելով բախտը չի բացուի)։
Ապրնքին իր տէրը, վուրթուն իր հէրը։
Աղջիկն ուրիշի վուրթի է. տղէն բինադար (կայան) է։
Աղջիկը ծախու ապրանք է։
Աղչկերանց տէրը դունչը (ռունչ) հուփ կու տայ։

Ամեն բան խոմ բօխչա (կապոց) չի՛ն շինի։
Աղբուր վուրթի՝ ջան վուրթի. քվիր վուրթի՝ շան վուրթի։
Ուեըլի համփիրութինը իշխի մարտիրուսութին է։
Ապրիլ կայ՝ երկաթ է. ապրիլ կայ՝ երծաթ է։
Ամեն խաղը խաղացիլ իմ. բազկի կուկուն (Ծաղաքներին վրայ նը- փեղոն խաղալը) մնացիլ է։
Աստուծ կանչողը մաղբուն (ղարիբ) չի մնա։
Աստուծ հալալլին (արդար) կու տայ։
Աստուծ շատին ու քչին չէ մտիկ անում. սրտին է մտիկ տալի։
Աղբէրն ասաւ՝ քուր չունիմ. քուրն ասաւ՝ իմ աղբուր արեւը։
Ակուի ահու մարթ իշխին չի կանայ չօշ ասի։
Անցկացած օրին օր չի հասնի։
Աշխարքս ուս ու տիս է։
Ամեն մարթ իր բէդօվլաթ (վատնիչ) տղին կու գովէ ու իր շիլ աղչկան։
Աղկտի դարդը աղկատը կու իմանայ։
Ամեն բան իր ժամանակն ունէ։
Ամեն բան իրա տիղն ունէ։
Անտէր հաւերուն օվ կու՚լի տէր։
Ալին գնաց, Մուսին էկաւ։
Առան, տարան, բրդի շուն. քունն ի՛նչ տարան, բրդի շուն։ (Երկաթից ոչինչ չէ պակաս գայլը, Բայց նորա շանը հոգւած է վրան. որինչև վրայ է ընկեր խօսելու մասին)։
Առչիւտ մտիկ արա (դժուարութեամբ շինէ՛ր, խօսէ՛ր և այլն)։
Աղ կայ, վուր ի՛ղ ըլի՛։ (չուանէ-ոլը է ասել)։
Աստուծ էն վախտը ջիանճվէլլին (մր. ծրջիան) խռովեցաւ, վուր օրը թիւ էրիտ։
Արունն արնով չին լվանա, արունը ջրով կու լվանան։
Ամանաթը ղիամաթ։ (պատանիը մինչև հանդերձեալ կեանքը)։
Ամանաթը ղիամաթ. ամանաթը գեղինն էլ կու պահէ։
Աթմորթիս փքած տիկ է։
Աշխարքը դմակ է. քաղցր լիզվով թլաշէ (պաշել) ու կե՛ր։

Առջի Թիքին Թիքա (պատառ) չի հասնի։ (համեղ է)։
Աշխարքն օչովին չէ մնացի։
Ա՜խ Աստուծ. շատին կու տաս սէլով փէտ. վուրին չիս տա
ցախ, Աստուծ։
Արջի խաղալը տանձի համա է (առջի հնարագիտութիւն)։
Առանց իշի գլուխ հարսնիք կուլի՞։
Ահը դժար է քանց մահը։
Աշխարքս քարվասլա (իջևանատուն) է. մէկը մտնում է, մէկը
դուս է գալի։
Աղչկայ լաւ մազն էլ (կամ՝ լաւ բօյին (հասակ) էլ) մէ աղչիկ
աժ է։
Աճկը կշտանալ չունէ։
Աստուծն էլ լաւին է տանում։
Աճկը մէնակ խուղով կու կշտանայ։
Ամեն մարթ իր խիլքն իր գլխումն ունէ։
Ամռվայ անձրևին, ձմռվայ արեգագին մի՛ աւատա։
Աստուծ վուր մարթու գլխին խռով կու կենայ, առաջ խիլքը
կու խլէ։
Ասծու պահած գառը գէլը չի ուտի։
Աստուծ վուր չէ տվի, փէյղամբարն (մարգարէ) ի՞նչ անէ։
Աղէտ վուր ձէթ տայ՝ փիշտ (քշտեայ) դէմ արա։ (Թէծասարկ ամէն
տեսակ պատիժը ընդունելի է)։
Աղվէսն էլ իր կուդին (մր. ագի) է մօծամա (մր. ձկոյ) բերում։
Անգաճտ էրկու շինէ։ (լաւ ըսէր)։
Աստուծ վուր չէ տվի, խէչն ի՞նչ անէ։
Ամեն բանի վիրչն է գովելի։
Անվուրթին մէ դարդ ունէ. վուրթատէրը՝ հազար։
Աճկածակի աճկը մէնակ խուղով կու կշտանայ։
Առուտուրը հէրն ու մէր չունէ։ (տղամարդը ամուրի կնիկով ծանօթա-
նալու)։
Ամեն մարթ էլ աշխատանքի մէջն է. բանը պահելն է։
Ասծու ձեռին վունչինչ դժար բան չը կայ։

Ռւակն անխոթելի է։ ([illegible], [illegible])։
Ամեն մարթ էլ իր գլուխն է գովում։
Ակռաւը լէշի վրայ կ'էրթայ։
—Անիծկ, անիծկ, ո՞ւր ես գնում։ «Անիծողի ծուցը»։
Ահը տալիս է, մահը վրէն։
Ամբ օրը նորահարսը գիշեր գիդէր։
Աստուծ ձեռնիր (կամ՝ երկու ձեռն) է տվի՝ բան շինելու համա։
Աշխարքս չարխ ([illegible]) է, պտուտ է գալի։
Ամանը վէր ննգաւ, չը կոտրվեցաւ. ձէնը վիր էլաւ։
Ակռւին ասին՝ ո՞շերու ([illegible]) մէչ վո՞ւրն է սիրունը. ասաւ՝ իմ ճուտը։
Աղբէրն աղբուրն ասաւ՝ արի՛, հեսաբը տեսնի՛նք, էլի աղբէր ըլի՛նք։
Աղվէսի դունչը ([illegible]) հաղղին ([illegible]) չը հասաւ. ասաւ՝ ջէր ([illegible]) խակ է։
Ամեն բանի սխպտկեցնիլը լաւ չէ։
Ակռւի տեսած սիլմը չի կանանչի։
Ամեն մարթ Ղ'ազար չի ըլի. ամեն տակռի ([illegible]) գազար չի ըլի։
Ամեն բանումը չին լուս ննգնի։
Ամեն փորցանքին մէ-մէ խրատ։
Ամեն օր կուժը ջուր չի բերի։
Ամեն խաղը խաղացիր, մնաց եալլին ([illegible])։
Աթմորթիս (կամ՝ անձը) բօղազով ([illegible]) է առաջ գնում։
Ամեն ջուր գերան չի բերի։
Անդամի ([illegible]) դամը Աստուծ է քաշի։
Անցկացած բանին մի՛ ափսուսա, անհաւատ բանին մի՛ աւատա։
Ամանաթը ([illegible]) տէրը գ'ուզէ։
Աղվէսի փախչիլը ինչկլի ճոնխանէն ([illegible]) է։
Ամեն մարթուն աւատալ չի ըլի։
Ամեն ինծիր իրա շլնքիմէն ([illegible]) քաշ կ'օնին։
Աշխարքս Սողոման իմաստունին էլ չէ մնացի։

Աստուծ օրը կու տայ, բարին էլ հէդը։
Աշուղի խաղը վուր կու հատնի (կամ՝ կու պակսի), նէյնիմ նէյ-
նիմը կու ննգնի։
Անգին քարը իրան տիղը ծանդր կու՚լի։
Ասիլն էլ ցաւ է, չասիլն էլ։
Անօթի հաւը էրազումը կորիկ է տեսնում։
Աստուծ իր սիղծածին չի կորցնի։
Առնողի աճկը ծախողի վրայ է։ (ծախողը պէտք գէնը պահանջանէ)։
Ասիլը հիշտ է, անիլը՝ դժար։
Անդէր գառը գէլն է կերի։
Անունը կայ, ինքը չըկայ։
Ամէն մարթ իր գլխի տէրն է։
Ամենքն էլ իրանց ձին լն քշում։
Անունը կայ, ամանումը չը կայ։
Ասծու փիշը (քշանյք) բռնողը չի կորչի։
Աստուծ մինծ, ողորմութինը շատ։
Աղպը քանի քըքըրխս, հուտ գու՚քայ։
Աշխարքն է կերի ումիդը (յոյս)։
Ապսպրանքով վուրթի չի շինվի։
Աստուծ սար ու ձուրն էլ մէ հաւսար չէ սիղծի։
Անսղալ մէնակ Աստված է։
Ասծու շինածը մարթ չի կանայ քանդի։
Աշխարքն էրվի, քու մէ խօրօմ (նորոց) խուտը չի էրվի։
Անխիլքի հացը՝ խելօքի փուրը։
Աղբէրը մեռաւ, աղբուրն ածըլցաւ։
Ամէն դարիվէր (զառի վայր) ունէ իր դարիդուսը (զառի վեր)։
Աստուծ օղորմած է։
Աշխարքս ունայն է։
Արէ ու էշը ցխեմէն հանէ։
Արէ ու իշի գլուխը շուռ տու։
Անցկացած բանի էդնէն չին ննգնի։
Ամէն մարթուն իրա վուտով քաշ կ՚օնին։

Digitized by Google

Անդէր ժամին սատանէքը տէր կու՚լին։
Աստուծ իրա սիրծածի մօղ սիւերէս չի մնա. ան (չամ) էօ գլխէն կու տայ իր օղորմութինը, ան էն գլխէն։
Ակելի թիքէն (պոպոզա) օվ է դէն գցի։
Աստուծ ջէր խիլքը կու առնէ, իժում դօվլաթը (հարստութիւն)։
Աղջիկը պիտի մարթանց տանը դուս կանդնի. մարթանց տունը քուրախանա (հօլոյ, բօլ) է։
Անխիլը դադում է, խելօքն ուտում է։
Աօծու փիշը (թշնամի) բռնէ։
Առանց շուն գիղ չի ըլլի։
Ամեն մարթ էլ իրը գ՚ուզէ։
Ամեն բան իր գինն ունէ։
Ամեն տիղ լուս ննգնիլը լաւ չէ։
Աստուծ գիդէ գուղն օվ է։
Աստուծ ամեն շնուք մէ մարթուն չի տա։
Աշխարք քօռ (կոյր) գ՚ալլիս ինք, քօռ գնում։
Անփոխնի մտկումը օրը տասն ու հինգ գազ կտաւ կու անց կենայ։
Աստուծ մէ մարթուն ուրիշի աբօվ (յայա) չը թողնէ։
Ամեն օխչար իրա դմակը կու պահէ։
Ավիր (աւերակ) քաղքին՝ շէն անուն։
Աշխրքի շինողն ու քանդողը լիզուն է։
Ամեն մարթուն իր եարէն (վէրք) է ցաւ տալի։
Աստուծ էրկու ձեռն է տվի, մէ գլուխ։
Աստուծ աչու ձեռը ձախու ձեռի աբօվ (յայա) չը թողնէ։
Աշխրքի դօվլաթը (հարստութիւն) աշխրքումը կու մնայ։
Ակելի թիքէն (պոպոզա) փուր չի ծակի։
Անունը տու, տիղը (անկողին) գցէ։
Ամեն ամբխլով անձրիւ չի գա։
Անսղալ մարթ չի ըլլի։
Աքլարը վուր բէվախտ (անժամանակ) կանչէ, գլուխը կու կտրին։

Digitized by Google

Աղն է սրպանում մատղին (զոհ)։ (զոհելու ոչխարին օրհնած աղ են տալիս, ոչ թե պատառելու, այլ մորթելու համար)։

Առնողը գթնում է, ծախողը կորցնում է։

Ամեն ծղարումը (Թր. աղջէնար) վուր թ․քխս, վո՞ւրղանցեմէն պխտիւ ջուր խմի։

Անօթին երազումը հաց կու տեսնէ, ծարաւը՝ ջուր։

Անիծկն անիծողինն է։

Անիծկը երկու բերնանի թուր է, համ (ու) դէսն է կտրում, համ դէնը։

Ամեն անգամ սէլը փէտ չի բերի։

Անսկամ մարթումէն Աստուծ էլ է երեսը շուռ տվի։

Ամանաթը (պարտանք) խուղն էլ կու պահէ։

Աշխարքս փուխ հաց է։

Ակռաւն ուզից կակաւի էրիշի (գնոյթ) գնա, իրաննի էլ մոէն գցից։

Առանց խաշ խմուր չի դառնա։

Աճկը տեսածեմէն է վախենում։

Աչողութինն ու ձախուրթութինը աղբրտիք ին։

Աղօտկն իր տիղն ունէ․ սուրն՝ իրը։

Աղվէսը փողոցումն ի՞նչ բան ունէ։

Աստուծ երկու անգաճ է տվի, վուր մէկեմէն տուն գնայ, մէ-կէլեմէն դուս գայ։

Անունը տո՛ւ, սուփրէն (օփառայ) գցէ՛։

Աշխարքը ալան-թալան (առնող փախչող) է․ նամարդը (տմարդ) իշի փալան (հաճեր) է։

Արեգագն ու լուսնկակը իմ կուռն (կոշտ) ըլի, թէ չէ․ մատնիրս աստղերու վ...

Աշխարքն էհէնց էկիլ է, էհէնց էլ կ'էհայ։

—Ա՛յ, վուրփի, ո՞ւմը կու ք... «Պահողիս»։

Ամեն մարթուն իր թոկով (պարան) կու խխտին։

Ամեն մարթ իր դարդը կ'օսէ։

Ամեն բան վախտին մտիկ կ'օնէ, վախտը՝ վուչ մէ բանին։

Digitized by Google

Ամեն չամիչ իրա կուժը կունենայ։
Ամեն մարթու դարդը իրա համա ուղտ է։
Աղբէրն աղբուր միտը ուտէ էլ, օսկոռը չի դէն գցի։
Աշխարքս տեսնելով է ու սորվելով։
Անիծկը բերնեմէտ դուս գայ, ծուցտ մտնի։ (Բերանիցդ որ անեծք դուրս գայ, տեղ նը վերադառնայ)։
Ապրիլն (ամիսը) ապրեցրուց, հիդ էկաւ, տ...։
Անփուտ լուսնիակն էլ չէ։
Աւելին աճկ չի հանի։
Ամեն օր իծի վ... բաց չըլի. մէ օր էլ օխչրի վ... ըլի բաց։
Ամառ—ձմիռ մէ խիլքն ինչ անէ։
Արուննն աճկիրը կու կապէ։ (ապառնողը նը խաթանէ)։
Ապրնքի գլուխը կապիլը լաւ չէ։ (երկար պահելը)։
Ահը իշին ձիէմէն չուստ կու վազեցնէ։
Ասղի գուղն ու ուղտի գուղը մէկ է։
Անգճով իմացածն ուրիշ է, աճկով տեսածն՝ ուրիշ։
Անհիմք տուն չի շինվի։
Աճկով տեսած բանն ուփրօ (վր. ալեկի) լաւ է, քանց անգճով լսածը։
Աճկով տեսածը սիրտը գ՚ուզէ։
Առանց Աստուձ բան չի ըլի։
Առանց Աստուձ փօթօլն (վր. փերի) էլ չի վէր ննգնի ծառեմէն։
Առանց աքլրի կանչելու էլ է լուսանում։
Առծու տվածը դիփ (բոլորը) բարի է։
Աղկտին դուսը ծեծեցին, տանը պարծեցաւ։
Ասիր՝ կու լսիս, արիր՝ կու գթնիս, մի՛ տա՝ կու սորվեցնիս։
Արջը մինք խաղացրինք, շաբաշը (պարգև) դուք առաք։
Աճկ պիտի, վուր տեսնէ։
Աշխարքը միզ հիդ չի գա, մինք նրա հիդ կ՚էհանք։
Ամեն ժամանակ ջուրը տօփ (լաւա) չի բերի։
Աւել-պակասը Աստված կու դրստէ։
Աստուձ տալիս է, Աստուձ խլում է։

Աստուած իր սիրածներին իր ռուզգը (բաժին) կու տայ (կամ չի կորցնի)։
Ասծու ձեռքին ամեն բան հեշտ է։
Ան՝ հա, ան՝ չէ։ (դէպք է առել)։
Արաղը (օշէ) փուրումը կու տայ վարաղը (առեղծուածներ)։ (շտապածութեան).
Ամեն օր ջուրը փէտ չի բերի, դէդէն (վր. մայր) վուրթի չի բերի։
Աշխարքը խելքով կ՚ուտին։
Աշխատաւորը քաղցած չի մնա։
Արջն իր ահու կու գոռայ։
Ալնի էր, դառաւ խնձրահսամ։ (տանելի ժողովրդական գործը)։
Աղաւթինը տալով, ղօչաղութինը խփելով։ (նը չէնի)։
Աննամուսի (անամօթ) էրեսին թքեցին. էրեսը սրփեց, ասաւ՝ անձրեւը վուրղանց է գալի։
Անդէր օխչարը գէլը կու տանէ։
Ակռէքը գիդէ անդամը։ (տարածներից է նախատած մարդիկը, անգամը)։
Աղ ու հացը քարն էլ կու իմանայ։
Անգը (եղբ) տէս, կտաւն առ. դէդէն տէս, աղչիկն առ։
Արչը վուր գիլի փայ (բաժին) դառաւ, նրա բանն էն չախը (ժամանակ) խարաբ (խանգարուած) էլաւ։
Արած ցխին մէ կուժ ջուրն էլ հերիք է։
Անցկացած ու մտէն գցած։
Աճկով տեսածը հաստատ է, քանց անգճով լսածը։
Աւիր փեսէն աներանց ունեցածը իրանը գիդէ։
Ամեն կինտո (ծոցոյե ծոցոյ շրջող մանրավաճառ) բազազ չի դառնայ։
Աթմորթուն ջուր խմելիս օցն էլ չի կծի։
Ամեն օր քաղա (գաւառ) չի ուտվի։
Անունը կայ, զօրքը չը կայ։
Անդազգա (համաշխարհային շառաչող) փէշակը (արհեստ) հառամ (պղծեալ) է։
Անշուն գիղ է գթի, առանց ջոխի ման է գալի։
Ասծու ձեռը թաքաւրի սրտի վրայ կու՚լի։ (որ ողորմած չէնի)։
Անճարի ճար Աստուած։

Աշխըքումը ամեն բան կու ճարվի, սավաի (բոյն) հէըն ու մէըը։
Աստված ցաւը տալիս է, դեղն էլ հէտը։
Անճարն է կերի բանջարը։
Ալինի գդակը Մուսինին է ծածկում, Մուսինինը՝ Ալինին։
Աշխարքը դմակ, ղօչաղը (քաջ)՝ դանակ։
Ասծու բանը անքննելի է։
Աչողալն Ասծու ձեռին է։
Աշխատիլը հիշտ է, պահիլը՝ դժար։
Անցաւիլ գլուխս մի ցաւեցնի։
Անչափ բարդութին, մսի թանդութին։ (ով որ շատ բարեկամներ, մէկը կը պակսի)։
Ամենքի տանը մէ-մէկ կճուճ լափ (շաքեղոս, շատ չերաշխաւր) է եփ գալի։ (տան խառնակութիւն)։
Ամեն բան դրուստ (ուղիղ) չի ասվի։
Ամեն բանը խաղացիլ ենք, ակռուփուշին (պարկ ամանն) մնացել է։
Ահը սրտին, էրկուղն էրեսին։ (սրտամը որ ահ կը չինի, երեսից չերևի)։
Աղ ու հացին դրուստ չը մտիկ տվողի աճկիրը կու քօռանայ։
Ամռվայ փուշը, ձմռվայ նուշը։
Անցկացած բանին էլ չիս հասնի, հազար էլ գ'ուզէ ջասա անիս (աշխատել)։
Աղբէրը մեռաւ, աղբուսն աւելցաւ։
Ամեն ծաղիկ իր (կամ՝ մէ-մէ) հոտ ունէ։
Աղչիկը վուր հօրանց տանեմէն ննգղի (ընկոյզ) քարն էլ հէտը տանէ, էլի կ'օսէ՝ քիչ է, վունչիչ չիմ տարի։
Աղբէրն աղբուրը վուր քօմագ (օգնել) անէ, սարը սարին կու դնի։
Ամբ օրը անբան լինգայ համա նուր է լուսանում։
Աստուծ մարթուն չը կորցնէ, թէ չէ բանդէն (նստարանութիւն) վունչիչ չի կա՛նայ անի։
Ակուի ձէնը Աստուծ վուր իմացել էր, Վարթէուրին ձուն գու՛քէր։

Ակուքեմէտ թէ կու լիդ գցիս, թէ չէ, ուրիշ վունչիչ։
Աճկեմէն հանում է, անգճումն է դնում. անգճեմէն հանում է, աճկումը դնում։
Աստուծ էրիտ, Աստուծ առաւ։
Ամեն բան էս աշխրքումն է սարքվում, մարթ ու կնգայ բանը կի՝ երգնքումը։
Ակռէքը սիրելի է, ամա՛ եփոր դառնացնում է, գլլում ինք ու դէն գցում։ (վա՛ր օրտա մալըն)։
Ապրինք՝ ապրանք (տավար) պիտի, մեռնինք՝ պատանք։
Ապրողին՝ ապրանք (տավար), մեռնողին՝ պատանք։
Անպտուղ ծառին քար գցող չի ըլի։
Արչը մերեմէն (ամպար) խռովիլ է, մերին իսկի խաբար չէ։
Անաղուն (աղալը բան չանեյող) ջաղցի քարն էլ չի պտուտ գա։
Աղբէրն ու աղբուսը մէկ է։
Աչով տոռ, ձախով մի իմանա։
Ակռաւը տարածն է լալի, բլբուլը՝ թողածը։
Աստուծ վուր ինձ հիդ ըլի, լուսնիակն ե՛նչ բան ունէ։
Աղչկայ մէ սխալմունքը օխտը այր (Ընքա-Ընկան) կու պարտըկէ (ծածկել)։
Ամեն մարթ իրա սարփէն (օգուտ) է պտռում։
Աստուծ մահ տայ. մէկս մէկումէն բաժան-բաժնութին չը տայ։
Աղչիկ ունեցող դէդի մէ ձեռը ծուցումը կու՛լի։ (ուրովկէտը դէպն է մեշտ փող տալ)։
Աշտարակ է ու դաստառակ։ (դաշտերը, անշար օրերի)։
Ասիլ չէ՛ ասողինը։
Անվէրի վէրի, անմարթաձէնի։ (վայրենի, անշէն, հեռու տեղ)։
Ածուն Ղմէրթօ (Վր. Սարգած) չէ ասում։ (Յեծամապաղի մալըն)։
Աստուծ միզ վրայ է պարպի։ (Վարդանեանը մեղ է առաժ)։
Աստուծ հոքի է տվի ու չէ առի։ (վար մալդ)։
Ամեն ցաւի մերանն (մաչալը, խախալ, շրդան) իս։ (անդրէնա-պատճառ)։

Արուն է դուս թողնելու, պիտինք դուս թողնի էլլի։ (Վճարելու պարտքը պէտք է տալ)։
Ամուլթը ձի է նստի ու փախիլ է։ (անամօթութեան)։
Աճար կունենայ աղալու։ (Մի փորձար, անհնարութեան հասնելու)։
Աճկիրս չէ ուռի քիզ համար։ (շատ չէք յանձնառնում թող)։
Անկիռ բանը կիռը (չէր) գցեցիր։
Ակաս-մակաս, էտ էր պակաս։
Ասի՝ վուր իմանաս. խօմ չասի՝ վուր սորվիս։
—Աթօ ջան, դէվէր արի։ (Երկու վաճառական ընկերներ տարածն հաշիւը տեսնելու գնում են համբերութեամբ միայն տառապելիքները և շատ տարակուսում են, տեսնելով մեծ աշխատանք. բայց երբ որ պարտքերը մէկ-մէկ հանում են գումարից, տակը բան չէ մնում)։
Աշխարքը ծով (կամ՝ շէն), դուն մէչը օ՛վ։ (ո՞վ ես, որ այդքան մեծամտում ես)։
Աբարանի (գիւղ Երևանի մօտ) գոմէշ իս դառէ՞։ (շատ գիւղացիներ)։
Աղն ու հացը ծնգանը, աճկը կնգանը։ (?)
Աքլարը օրը հինգ գրօշի ջուր է խմում։ (փոքրն էլ ծախս ունի)։
Աղբուրը (աղբիւր) վուր գայ, աղբուսը (աղբանոց) կու կտրվի։ (էլ մաքրուի)։
Աճկը քանի էլ գ'ուզէ մինձանայ, ունքեմէն դէնը չի անց կենա (կամ՝ չի բացրանա)։
Ասիմ՝ գիժ (խենթ) կու'լլիմ, չասիմ՝ էշ կու'լլիմ։
Ամեն քալլեմէն (գանգ) մէ-մէ ձէն է դուս գալի։
Ամեն մարթու սրտումը մէ ցաւ կայ։
Աճկեմէն էլ պրծայ, աճկացաւեմէն էլ։ (նորոյեշ է)։
Ուչի ասողը չի գիդի, թէ էդի ասողն ի՞նչ կ'օսէ։
Ակռու խնամին կաչաղակը կու'լլի։
Ոսկի փէշակ՝ օսկէ փէշակ։ (աչքէ աչք անցնող արհեստը թանկագին է)։
Արակ-բարակ, մանդր ու բաբակ, սանամէր։ (ծոյլ մարդուն)։
Աճկիրն էլ մէկս մէկու հիդ չէին բարիշի (հաշտուէին), թէ քինթը մէչը չըլէր։

Ակռաւը աղբի վրայ նստած էր, փիֆ էր անում։
Անդամ (անհոգ) հարսը՝ հօրանցը, անդամ փեսէն՝ աներանցը։
Ասի ունքս (յօժար) դնիմ, աճկս էլ հիդը հանեցի։
Առանց ախուռ ձի չին առնի։
Արջը հաղուղ գլթաւ, տանձը մտէն գցից։
Ամեն մարթ իր ձին է քշում։
Ապրի ապրեցնողը, ծաղկի ծաղկեցնողը։ (տես՝ ի'ապրի և այլն)։
Ապրի գրգածը, չ'ապրի գրգողը։ (տես՝ ի'ապրի և այլն)։
Ասծու թուրը ուշ կու կտրէ, ամմ խուռը կու կտրէ։
Ան քիչ առաչ վո՞ւրդի էիր, ան քիչ էդնէն։ (անպատրաստ տրտում)։
Աւարայ ջաղցի պէս ի՞նչ ևս դուս տալի։ (մայր-հայր-ընկեր)։
Աստուձ-Աստուձ է անում։ (ապերասան է)։
Ասծու խիղճ իմ։ (Աստուծոյ է)։
Ակռէք չը կանաց կփցնի։ (չը կարողանայ փառաւել)։
Աշխարքը տանին-բերին, նա վունչիչ չի իմանա։ (անհամաձայնող)։
Աստուձ նրան էլ շատ արաւ (խնայել)։
Աստառն էրեսկի վրայ թանգ աժ է։ (ողջախոհը տերտանայ գեղեցիկ է)։
Աստանդարին (?) վուր բիրթն էին տանում, էն ժուգվայ է։ (շատ ծեր)։
Ատուցի (Արայ Գէ-ւշ Գոլու Նօթ) աղկտի պէս ցից է էլի։
Ամեն (կամ՝ հազար, կամ՝ օխտը) չլեմէն (կախարդների հարամը նաթերը) դուս էկած օմքին է։ (փորձած)։
Ամեն թալաքեմէն (Ռաֆֆի) դուս էկած է։ (նոյն)։
Աստված մի արասցէ։
Ալամ-դալամ (խաբեբայ) մարթ է։
Աճկերու պարուննն էկիլ է։ (կնել է ալլամ)։
Անգաճը բաղմնչու (այգեպան) է արի (կամ՝ տվի)։ (գիտու-Ընկեր չէ լսած)։
Ալան-թալնութին է։ (գերմեւ-գլխել)։
Աւարայ ջաղցի պէս է աղում։ (շատախօս)։
Աստուձ կու վիկալնէ։ (Աստուած չի հաւանի. չա չես անում)։
Ական-թօթափելի էլաւ։ (կորաւ)։

Digitized by Google

Ագուռը դուս ննգաւ։ (Բողկը բոյանեց)։
Ածու կարող զօրութէնով։ (յոյս Աստուած)։
Աստուծ ղրգից քիզ ինձ մօղ։ (անողորմելի գուշակ)։
Աճկումը լուս ունէ։ (գեղեցիկ է)։
Աճկով աճկ չունիմ նրան մտիկ տալու։ (արամ էմ)։
Անգճիտ բամբալը հանէ։ (ըսէ)։
Արէ, գուքեմէտ (գոգ) քարը վէր ածա։ (Մ' հոխաստախաւէր)։
Անգաճտ ռ̃ումն իս քրիհով (վարչակ) տվիր։ (չէս լսամ)։
Աւետրանի կուղկեմէն է խոսում։ (ճշմարիտ)։
Ամենքի գլխին կակալ (ընկոյզ) է կոտրում։ (հրամանքներ է անում)։
Աշխրքի դարդը խօմ քիզ չին տվի՜։ (ինչո՞ւ ես շատ մտածում)։
Արուն կու դուս դայ նրա փուղեմէն։ (գծուծ)։
Աստուծ հալբաթ (՚ի հարկէ) մէ ճար կ'օնէ․ էրկու դռնեմէն մէ դուռն էլա բաց կ'օնէ։ (ողորմածութիւն)։
Աջալն էկիլ է։ (նշանակած ժամանակը մօտացել է)։
Անմիղ նրա մօդ բերանտ մի անհամացնի։ (անօգուտ է նորան ասելը)։
Ակռէքնիրն ինձմէն է ուզում դանակը։ (սուր չէ)։
Ամեն մէ խոսկտ մէ-մէ ջավահիր (գոհար) աժ է, ամա ռ̃ումն ասխ։ (լաւ չը կայ)։
Աղաքարը փուրն է ննգի։ (անհանգստութիւն)։
Աճկ ունէ, աճկումը լուս չունէ։
Արէ, ասա էլի՜։ (եղաւ, ի՞նչ անենք)։
Ածեմէն իրեք խնձուր դէվէր էկաւ․ մէկը ասողին, մէկը լսողին, մէկը բարի հրիշտակին։ (հեքիաթների վերջին)։
Աշխրքումը մէկ դուն իս, մէկ իս իմ։ (ուրիշին չէ հաւանում)։
Անցանած տիղեմէն քաղում է։ (վատ մարդու մասին։)
Աղն ու հացը ծնգան ծէրին ունէ վրացու պէս (չէ մոռանում աղն ու հացը)։
Ամիրանն ու Ձամիրանը փուրն է ննգի, քրքրվում է, քաղկին տէր է լուս ննգի։ (Մեծամարդուց յետ հենց)։
Անդանակ ինձ մորթում է։

Առանց կրակ ինձ էրում է։ (խօսքով)։
Աճկով տէս, սրտով օղորմա։
Աղբումը հուլունք (ուլունք) է գթիր։ (վայրն է հանքերեւ)։
Աղբումը հուլունք է գթիր, հէնց գիդէ մարքրիտ է։
Անում իս, արա. քիզմէն քարվան (կարաւան) կտրող չը կայ։ (անշնորհ մարդուն)։
Անգաճտ կանչէ։ (ասում են օտարականին մէջ եղածի մասին նորա ազգականները, որ նա իմանայ իւր նորա վրայ խօսելը)։
Արի, քու դեդի մուլթաքէն (ճարչ) մի քրքրի։ (յիմար-յիմար մի խօսիր)։
Աշխրքի «ասմ-կօսէն» դառաւ։ (խօսելու առարկայ)։
Աստուած, շներին թողիլ իս ու քարերը կապիլ իս։ (յմեան է ասել շանը տար գիւղ յանկարծը)։

Բարեկմացանք, բարեբրացանք (հաստատուել)։
Բաբտ (համեմատ, նման) ճանչցի։
Բարեկմի հիդ կեր ու խում արա, առուտուր մի անի։
Բաղը բէդօվլաթ (շուայլ) աղբէր է։
Բախշած ձիու ակռէքը չին տնգղի։
Բանը բան կու շանց տայ։
Բալին կրծումը (չոր) կու դառնանայ։
Բանը վաղ վի կենալը չէ, Աստուած պիտի աչողայ։
Բուգն (չոչորդ) էնգուր է խազէխազ, վուր խօսկը չը դուս գայ վազէվազ։
Բաղը բաղմնչունն (այգեպան) է ու բաղլինը (նպարավաճառ)։
Բարեկամը նիղ օրվայ համա է։
Բանն արա, իժում պարծեցի։
Բերանը դուռը չունէ։
Բախտիտ անծկով (ափայի) մի տա։
Բարգացող մարթը ջալդ (շուտ) կու պառվի։
Բիրթն իր միչեմէն կու քանդվի։
Բօշեմէն (գնչու) փաշա չի ըլի։

Քրուդը խելաղի (փորչ) ունգը վուրթէնը գ'ուզէ, էնթէնը կու շինէ։
Քէթխէր (անօգուտ) մարթուն Աստուած էլ չի սիրի։
Քանդուզովին տէրը կու տանէ։
Քանը գիդենալը չէ. քանը քան շինիլն է։
Քաղնսարած՝ խիլքէն էլած։
Քրթիմ էս, խրթիս (ապէշ) դ'ուն։
Քօշ չվալ, քօշ չանախ։ (դապարըն պարըն, դապարըն պընան)։
Քերնով ասիլը հիշտ է։
Քերողը կու աղտէ գրողին։ (օրդի Բերուզը)։
Քանտ ղախմ (ամաչ) քռնէ, թէ փիս (վազ) գայ, էրեսիս թքէ։
Քիր (Ժէն) ըլլէ ու փիր (ճըխասուր) ըլլէ։
Քիր քաշ, քիր տաշ։ (Ժէն Գըլախ, Ժէն փար. Ժիայնան)։
Քանն Աստված։
Քանխտ մտիկ տու։
Քանն ասելով կու'լլի։
Քաղի տէրը քաղալն (նդարաւըշման) է։
Քան ասա, վուր քան ըլլէ։
Քերնումտ էկածը մէ դուս տա։
Քանը քանեմէն վուր կու անց կենայ, խիլք դնող շատ կու'լլի։
Քզի (հերբէն) ծէրին մուշտով (բաունդը) տալ չի ըլլի։
Քանն օվ անէ՝ էս ու դուն. հացն օվ ուտէ՝ էս ու դուն։
Քանը շինելով, էշը քշելով։
Քուղկը քանի նստրն (անօր) ըլլի, էնքան գլուխը հաստ կու քռնէ։
Քօղագտ (նօնորդ) քիզմէն ցածրն է։
Քարի զաւակը օրորոցումը մալում (յայդան) կու'լլի։
Քանը շատ քան անիլը չէ, տուրքն Աստծեմէն պլտի ըլլի։
Քուղկի նստրը (անօր) լաւն է։
Քարատու (պապշաբեր) ծառը գլուխը կախ կու գցէ։
Քան վուր գիդենաս, օչովին մէ ասի։
Քանն էն է, վուր Աստուած կու աչողայ։
Քուրթ ու քամբակը քօլանայ (շարանայ). էրեխէն թէգուզ հաեա-

նայ, Թէգուզ Թուրքանայ։ (Ես չեմ երեխան կը Պէրտեմ, շատ խամխամ ու խառըր տանելով. իմ երեխան չ'ուզէ հայանալ, չ'ուզէ Թուրքանալ)։

Բախտը լըրան-լըրան գու՚քայ։

Բաժան-բաժնութիւնը տուն է քանդում։

Բանը ջէր փիքր (մաքրել) արա, ըժում խօսի. փուղերուտ հէ-
սաբն (հաշիւ) իմացի, ըժում մխսէ։

Բան կու տամ, կնիկս էլ կու տամ, Թէ ինձ պէս պահիս։ (ֆէն
թալը մային)։

Բանի վախտը փախչիմ, հացի վախտը գամ, ուտիմ։

Բանը՝ անելով, ճանփէն՝ գնալով։

Բերան կայ, հաց չը կայ. հաց կայ, բերան չը կայ։

Բունումս Թքէ, ճակտիտ տամ (խփել)։ (Եթէ չխափանամ Լոքէ)։

Բըլթողը գիդէ, ուտողն ի՞նչ գիդէ (չհամանայ)։

Բան դըրին՝ փախաւ. հաց դըրին՝ հասաւ։

Բերնէ-բերան՝ հազար բերան։

Բրուդը խելագա (փորձ) չի ունենա. ղասաբը (ողանդաւործ)՝
դանակ։

Բացը սարի վրայ բուքն ու քամին շատ կու՚լլի։ (Մեծ մարդա
մեծամեծ նեղութիւններ)։

Բաց բերանը անօԹի չի մնա։

Բան չունի՞ս։ (գոգս չէ)։

Բարեբրին (հաւասար) ղաբուլ (համաձայն) իմ։

Բուրթը դըրին, բամբակը գզեցին։ (ճամճառանք)։

Բերնեմէտ խօմ քըրիհ (վարչ) չլին ուզում։ (ինչո՞ւ ես լռում)։

Բանը բանեմէն անց կացաւ։ (այլ կայ ծառ չը կայ)։

Բձան, բձան. կերան, պրծան։ (ծայլ, դանդաղ)։

Բազի, բազի, ինձ էլ բազի՞։ (ինչ էլ մի ոհ ես համարո՞ւմ)։

Բաց ասիմ ու վուչ ամանչիմ։

Բերնեմէն ջէր (գետ) կաԹնի հուտ է գալի։ (մանուկ է)։

Բայրաղնիրը (դրօշակ) խիստ ին վիր Թողի։ (շատ մեծամասնութեամբ,
ողջատաճար են վարկամ)։

Բմբլի (փետուր) զարբազնիր (ընդանոյը) է գցում։ (դադարէ պատա-նալէ)։
Բերնումս բուրթի (փնդով) լին խցկում։ (չեն խօսեցնում)։
Բա՛ն է, վուր կու տեսնէ։ (ոչինչ օգուտ չէ ունենալ)։
Բուրթին (փնդով) ու մէյզանը (հրապարակ) նրան է մնացի։ (ասպա-րէզը նրան է մնացել)։
Բարակ է մանում։ (հիւանդ է)։
Բրինձ, բրինձ, դլրա ինձ (կամ՝ մէկ էլ ինձ)։
Բանը բուրթ է։ (վատ)։
Բանը շլուր է։ (նոյն)։
Բանը փիթռուկ է։ (նոյն)։
Բօճախսանա (ներքնաշորի նման) խօմ չէ, վուր զցիմ ու հանիմ։ (շարադրեցէն)։
Բերանս միրգով կս լցրի։ (ոչինչ լաւութիւն չեմ արել)։
Բերանս բալով չիս լցնի։
Բարեբար ու սարէ սար։ (հասարակութիւն)։
Բանի անունը տայլիս դլխի ցաւը բռնում է։
Բուխի քլլէն (պատուհան) կս ննգի։ (արագ է)։
Բերան չէ, տաճար է։ (մաքուր մարդուն)։
Բերան չէ, սաղմոս է։ (նոյն)։
Բերանտ էլի բաց արիր ինձ վրա՛յ։
Բազլի (ածի) շուն կայ, վո՛ւնց ինքը կ'ուտէ, վո՛ւնց ուրիշին կ'ու-տեցնէ։
Բարգեդանքի օրիր է, խիլքը գլխէս կորիլ է։

Գդակս թօզուտ տեսան, ջաղցապան գիդէին։
Գիղ կանգնի, գերան կտրէ։
Գիշերը վար անողն էլ է մեռի։
Գէջն էլ չուրի հիդ է երվում։
Գթնողը մէ միղկ է անում, կորցնողը՝ հազար։
Գրի մէ երեսը կարթացիլ կս, մէկէլը՝ չէ։
Գէլը տղայ է բերում։ (երբ անձրեւելու արեւ է ծագում)։

Digitized by Google

Գիշերը կատուն էլ սամուր կու թվայ (կամ՝ կու էրեվայ)։
Գիլի գլխին աւետրան էին կարթում, ասաւ (կամ՝ ջալդ արէք)՝
օխչարս սարն է գնում։
Գժին (խէնդ) բան դի՛, հլիզը գնա՛։
Գիժը խելօքին մտիկ է տալի. նա բան է անում։
Գժի աղուքսը (օղուրն) երգնքումն է աղվում։
Գժին տարան հարսնիքը, ասաւ՝ էս լաւ է քանց մեր
տունը։
Գիլի աչու օխչարն ծ՞վ է վեր գցի։
Գդակը վէր դի՛, դադաստան արա՛։
Գողնողը մէ միղկ է անում. կորցնողը՝ հազար։
Գինին ծիրուց զաւազան է։
Գժին մէ հուշն է պակաս։
Գժի համա ամեն օր հարսնիք է։
Գիլի շլինքն (պօրտանօյ) էնդու համա է հաստ, վուր իր բանն իր
ձեռով է շինում։
Գիշերվայ սաքրը (Թէչ փոնգուշ) խէր (ճօրէ) է։
Գուղը գուղէն գողացաւ, Աստուծ վերէն զարմացաւ։
Գուղ՝ սիրտը դուղ։
Գիժը դադէ (օշխաթէլ), խելօքն ուտէ։
Գնա՛, մեռի՛. արի՛, սիրիմ։
Գէլը վուր կու պառվի, շներու ճանզը կու ննգնի։
Գիշերը սուփրէն (օփանոյ) չին թափ տա։
Գէլն էլ վուր բերանը բաց անէ. աղչկան պիտին բերանը գցի.
բախտը չը կապին։
Գովելով խարաբ (փչանուշ) կու՚լի։ (եղեխան)։
—Գուղն ինչ գ՚ուզէ։ «Մութը գիշեր»։
Գիժը մէ քար գցից ջուրը. հարուր խելօք չը կանաց հանի։
Գուղի ու բ… Աստուծ։
Գժի հիդ գիժ չին ըլի։
Գիժը խելօքին մասխարա (ծաղր) կու գցէ։
Գժի աճկումը խելօքն էլ գիժ կու էրեվայ։

Digitized by Google

Գէմումը (նստ.) նստիլ է, գէմչու (նստաւոր) հիդ կռւիւ է տալի։
(չէ կարելի նստաւորին անարգել)։
Գերի ազատիլն ու էգեղեցլի շինիլը մէկ է։
Գժեմէն ղրուստ ջուղաբ (պատասխան)։
Գնացող ջուրը կիղտ չի վի կալնի։
Գոռալնու զօրա (ձայնամբ) անձրիւ չի գա։
Գիլլի փուրը իր օրումը չի կշտանա։
Գուղ մարթը իր օրումը ղուղ կու՚լի։
Գառը գիլլին չին պահ տա։
Գիշիրվայ կերածը կորած է։
Գու՚քայ տարին, հիդը բարին։
Գիղի գլուխը վուր կ՚էհան, էրեխին կու հարցնին։
Գէմումը (նստ.) նստած իմ, գէմչու (նստաւոր) միրուքը բռնած
ունիմ։ (նստաւորին պարտական է)։
Գյալով մօդ իմ անում. շերեփով դէն իմ ածում։
Գողնողը մէկի միղկը տարաւ (կամ՝ վի կալաւ). կորցնողը՝ հազարի։
Գուքումտ (կոկ) նստիմ, միրուքտ փետիմ (կամ՝ քաղիմ)։
Գեդլինը հով է։ (Թանկը որ գետին է մտնում, տէրոջ տէրը գտնուած է)։
Գոմէշը դանկի մօտ տարան, վուր մորթին։
Գիլլի անունն է կոտրած. աղվէսն աշխարքը վիր ցցից։
Գիլլի բերնեմէն գառը չիս կանայ ազատի։
Գալուն գու՚քայ։
Գինի, էլմանն (հայ) դինի (հաւատ)։
Գիժն ամեն օր հարսնիք ունէ։
Գէլը համբրանք չի գիդի։
Գլուխտ վուր ցաւի, վուտիտ ցաւը մտէդ կու գցիս։
Գլուխը սաղ (ողջ) ըլի, գդակ շատ կու ճարվի։
Գիդում աղվէսը էրկու վուտով խափանգը (Թակարդ) կու ննգնի։
Գիլլի ահու գիղ չը շինի՛նք։
Գերեզմանս էլ լէն ըլի։

Գիլեմէն տամազլուխ (մաշարդ. հօփ ճաղըլըլա ուշխար) խս ուզում։
Գլխիտ պտուտ արէ։
Գլխիտ տլիրութին արա։
Գիշիրը կու մթնանայ, ցաւը կու շատանայ։
Գինին մինձիրնն է, ջուրը՝ պստկինը։
Գիժն ու Հարփածը մէկ է։
Գիժը չէ ամանչում, գժի տէրն է ամանչում։
Գէլը վուր կու պառվի, շներու թրեվելու կու դառնայ։
Գիլի բերանը բան չին ցցի։
Գիղի շունը վուր քաղաք կ'էրթայ, փարսէվար կու Հաչի։
Գառնեմէն շուն կու ծնանի. շանմէն գառը կու ծնանի։ (նը-բէթի)։
Գիլին ամանաթ (պաստանդ) կու պաՀ տա՛ն։
Գիլեմէն գառն է ծնի։ (նըբէթի)։
Գէլն ու գառը մէտի ին արծում։
Գէլն ամբ օրը կու ուրախանայ։
Գինու սիրու շիրաչխանի (գէնէպան) պատը կու լպստին (չէշէլ)։
Գուղի Հախեմէն Աստուծ գու՛քայ։ (էր պաժմէ)։
Գիդացողը գիդէ։
Գալը քու ձեռին, գնալը միր ձեռին։ (տանտէրը հէօրին)։
Գիժ Մարտ։ (Մարթ ամիսը խէնթն է)։
Գժի Հիդ վարվի, խելօքի Հիդ սազ արէ (յարմարութէլ)։
Գիղցու խօսկը ջվալ (պօրճ) չէ մտնում։ (ուշտ չէն տարչնում)։
Գիլի բերնեմէն Հանեցի, օցի բերանը գցեցի։ (ատեշը վրայ մարտար յէօտը գէօսիչ)։
Գիլինը անունն է. ուտէ էլ՝ գէլ է, չուտէ էլ՝ գէլ է։
Գուղն ու բ... իր սանթն (չէ) ունին։
Գուղ կատուն մուկը չի բռնի։
Գուղ մարթը էրեսեմէն մաշուր (յարպինի) կու՛լի։
Գէլը օխչարը տարաւ, վա՜յ մէկլի տիրուչը։
Գիլի տարածը խէչին մատաղ (շուհ) է ասում։
արէ Հացը տ.. Հարսին մաՀանա (պարաճատանպ)։

Գլխիս վէքիլն (փոխանորդ) իս, անձը հանելու վէքիլը խօմ չի՞ս։
Գիդ նստում իս, գաւառ հաչում իս։ (տեղ համար նստում ես, ինչ վերայ խօսում ես)։
Գիլեմէն փախայ, արջի ճանգը ննգայ։
Գէլը բուրթը կու փոխէ, բնութքը (ամբողջութիւն) չի փոխի։
Գարի ունիս՝ քու ձիաներուն տուր։
Գաղէն (ծառայ) շուրեմէն կու էրեվայ, ասլն (թագաւորհմէկ)՝ էրեսեմէն։
Գիշիրվայ գուղին ցերեկով կու բռնին։
Գիշիրը չին ուզում քնի, առուտեհան չին ուզում վի կենայ։
Գիրն էլ ձեռին է, գրի բալնիքն էլ։
Գնացիլ է, գիժ Թէրգի ջուրը խմիլ է։ (խենթացել է. Թերգ գետը շատ արագընթաց է և պղտոր)։
Գլխին ածէ, հերիք է։ (շատ բաւական է)։
Գնա ու գնա։ (յաջողութիւն)։
Գավլինինց Պապէն դառաւ էլի՞։ (շարախօս)։
Գնացիլ է, քօռ (նոյր) վարթապիտի ձեռին պաչ է արի (կամ աչը համբուրիլ է)։ (լաւ բան չէ եղել. կամ հարբել է)։
Գորձլի (ածուխ) իք էրում։ (տխուր էք)։
Գուլբքի չխիրը դուս ննգաւ։ (գործը խանգարուեց)։
Գդակտ շուռ տաս, տարին անց կացաւ։
Գարու հուրն է ննգի։ (բաղդաւորութիւն)։
Գոմշի միս ին շինի իմ բանը, վունց էփվում է, վունչի՞չ։ (բամբասում են)։
Գահկիրի (կամակոր) ձիու վրայ է նստի։ (կամակորութիւն է անում)։
Գրի սիւն ու սիպտակը չիմ իմանում. ամա իմ կարճ խիլքով իմանում իմ, վուր էսէնց պիտի ըլի բանը։
Գիդ գդէ, գաւառ մանէ։ (աշխարհքը որի պահն ունի)։
Գնաց կատուն, տարաւ չաթուն (անուր, օջաղ)։ (գործը չյառաջեց գնաց)։
Գինու կարասն իս ննգի՞։ (ուրախ է)։
Գթիլ իս Տէր Ղմաօնինց տէրօղորմէն։ (բաղդաւորութիւնը փէ'ս տայ

բաժնուաւմ, «Տէր ձմռնէնց պէրաշդրմէն դատա էլի՛» խօսքի դէ-մայը)։

Գդակ ունիմ ծածկած։ (պղամարդն է ասաւմ)։

Գաս, աղա ջան։

Գիմ ասէ՛ս։ (ասելի շատ է, ասյաէս ասես)։

Գանք, Հիմի։

Գեղնի տակն ինչ բան անց կենայ, էս կու իմանամ։

Գնաց, գնաց. շատն ու քիչն Աստուծ գիդէ։ (հեքիաթներաւմ)։

Գիժը տուն է գնում, խելօքը դուս է գալի։ (հարցնածի գլխաւմը)։

Գլուխտ գովելով գովելով գլորվեցար։

Գլուխս քուչումը (փողոց) խօմ չի՛մ գթլի։ (որ վտանգի ենթարկեմ էնչ)։

Գոռտ (գերեզման) խօմ չի՛ս տանի քիզ հիդ։ (ծշարին)։

Գալի հիդ կերած խուն (աղէտ) հոքու հիդ դուս գու՛քայ։

Գադումն (ձաղալ) ու գարարը (ձու) աղբրտիք (կամ՝ նըն-գրտիք) ին։

Գարդ (արտմութեան) տամ, դարդ մոռանաս։

Գրուստ է ասած, թէ՝ ջօխին դրախտեմէն է դուս էկի։

Գիփ (բոլորը) փուխ ու տուրսի բան է։

Գիփ սուտ, Աստուծ ղուրթ։

Գիփ (բոլորը) էստի կու մնայ։

Գուն իմը (այսինքն պատճառաթեանը) մի՛ ասի, վուր էս քունը չասիմ։

Գարդը տալիս է, դարցն (փոխարէն) էլ հիդը։

Գրուստ աստղին մէ ձի պիտի։

Գարդն ու ուրախութինը ննգրտիք ին։

Գիփ Աստու բան է։

Գիփ ունայն է էս կինքը։

Գուանտ կողպէք դի՛, հարեվնիտ գուղ մի՛ բռնի։

Գիղին օսկին սիւ օրվայ համա է։

Գարդ անողին դարդ (վիշտ) չի պակսի. քէփ անողին քէփ (խրախճանք) չի պակսի։

Գալի հիդ կերած խասխաթը ([illegible]) խուղը կու դըստէ։
Գուն աղա (պարոն), ես աղա. միր աղուննն օվ աղայ։
Գրուստ ([illegible]) իշլի վրայ նստիլն ու ուրիշլի հիդ բան բռնիլը մէկ է։
Գուն ինձ պահէ բոխչի ([illegible]) միջին. ես քիզ պահիմ մարթամիչին։ ([illegible])։
Գիփի մէ տիղ կու անց կենայ։ ([illegible]
Գիղ գիդիս, քու գլխին արա։
Գարդի (վերջ) հիդ մի նոգնիր։
Գիփի Աստու տուրս է։
Գիփունին չի գա շէշ (վեց) ու բէշ (հինգ)։ ([illegible])։
Գանակը ինգնի մօդ տանելու մագիար ([illegible]), ինգն ին տանում դանկի մօդ։
Գուն կի մի գովի քիզ, թող ուրիշը գովէ։
Գուն միրքը կի, բաղմնչին ([illegible]) ինչիտ է պէտկ։
Գուն քու ձին (կամ էշը) քշէ։
Գուն քու բանը տիս։
Գուն քիզ համա կացը։
Գիփի մէկ է։
Գարփունը ([illegible]) դանակ չի ունենա։
—Գէգի, ես լաւ իմ, թէ քուրս։ «Վուրթի, վուր մատս կտրիմ, վուր չը ցաւի։ Գուն իմ շէնքն իս, նա իմ շնուքն է»։
Գիփի էլ մահի վուրթիք ինք։
Գարդակ կարասը մինձ ձէն հու հանէ։
Գարդակ կարսի ձէնը բացը կու դուս գայ։
Գրուստ խօսող մարթու գդակը ծակ կու՚լի։
Գամբաչէն ([illegible]) իր հրիշտակն ունէ։ ([illegible])։
Գանակը վուր ծալիս, ջիբստ ([illegible]) դնիս, կու ժանգոտվի։ ([illegible])։
Գրուստ խօսողի ձին դռանը պիտի, վուտն էլ ուզանգումը ([illegible])։
Գրուստ խօսողի ձին պիտի թամքած ըլի։

Դուն քիզ համա, էս ինձ համա։ (ամէն մարդ իրան համար)։

Դարդակ ռումբուն (մեծ տիկ) խփում էին, դմբդմբուցը ո՜ւր էր գնում։ (դատարկից ձայնը մեծ կը լինի)։

Դուքանը (խանութ) գուղ է։ (որքան աղքատ էլ որ լինի խանութատէր, չի ննջեցուցիչ փառաւորութիւնը)։

Դուն տու, ջուրն իր ճանփէն կու գթնէ։ (ողորմութիւն)։

Դրսեմէն սուրփ է, ներքսեմէն թուրք է։

Դրսեմէն ղաւհանայ, ներքսեմէն սատանայ։

Դադաստան ունինք գնալու, պատասխան ունինք տալու։ (հանդերձեալ կեանք)։

Դիզ ունիս՝ քու գլխին արա, էզ ունիս՝ ձիր քիլումը (դաւաճան) պահէ։

Դարդաքաշի դարդը (վիշտ) պակաս չի ըլլի։

Դիփ գնացին շան հարսնիք, էս մնացի տան բալնիք։ (տան պահապան են թողել, գիւղի էն)։

Դուն գիդիս մէկն ու էրկուսը, էս գիդիմ տասէրկուսը։

Դէդին (հր. հայր)՝ բախտ, աղջկան՝ տախտ (թագ)։ (հօր բաղդը որդուն է անցնում)։

Դարմանը վուր քունը չէ, դարմնանուցը խօմ քունն է։ (շատ ուտողի համար)։

Դուռտ ղախմ (աղօթք) կողպէ, հարեվնիտ գող մի բռնի։

Դալաքութինը (ածիլչութիւն) իմ գլխի վրայ իս սովրում։

Դէդի ծծիր, բարեխօսէ։ (թող հօր կաթը բարեխօս լինի. օգնէ)։

Դավլին (վէճ) փուղով է առնում։ (սիրում է միշտ վէճերի մէջ լինել)։

Դուշմնի (թշնամի) տանը խօմ չի՜ս։ (շատակեր հիւրին)։

Դիփունանց վրայ շունը հաչեցաւ. ինձ վրայ կատուն էլ չը կլավեցաւ։ (հարստութեղ չեն գչել)։

Դուն բան ասա, բան ըլլի։

Դո՜ւն էիր պակաս։

Դարմնի տակի ջուրն իս։ (խաբեբայ)։

Դուն իս, վուր ինձ չլումը (հնոցի) կոլլած իս տեսնում։

Դանակը խփիս, սրտեմէս արուն չի կաթի։ (տխուր է)։

Digitized by Google

Գարդ ունիմ, դարման չունիմ։
Գարդիս մէկն է։
Գրուստն ասա՛, մէ հոքու տէր իս։
Գուն էլ փչացար, ինձ էլ փչացրիր։
Գուս թողնելու արուն էր, թողի, պրծայ։ (դարդս վերջացաւ)։
Գո՛ւնչ (ոտնչ), քի վուղչութին (կամ սաուղչութին). դէդա, քիզ արքաութին։ (խեր գլխիդ գոհ է)։
Գէմուդէմն է խաղացի։ (նման է. չէ հնոց երեխան մեր արգանդում էլէր խաղում է խոր նմանի դիմաց)։
Գուն արի, տիս։ (ամենքում չեմ կարող բացատրել. արթուր է ասում)։
Գուն ասա՛մ։ (երբ խոսողը ծառանում է, խօսակցին ասում է)։
Գուսը դուշմնի (Եշնամի) աճկն է հանում, տանը՝ տիրուչը՝ (հնոց լաւ դժնարը դուրսը ոսկին ուրիշն է հանում, տանը՝ տիրոջը)։
Գէդի մանածը ծախող իս էլի։ (անխնդիր գող որդի)։
Գրա արունն ինձ բախշէ։ (դորա գլուխը ինձ պարգեւի համար աղաւ)։
Գրա սուվն իմ փուրումն ըլի։ (հարցաքն է ասել չգտաուը)։
Գրա փուրն ուրիշ տիղ է ցաւում։ (ուրիշ բան է մտածում)։
Գունչը (ոտնչ) դնչին տված՝ աղունակի պէս գունտում ին (ծնչել)։ (սիրում են)։
Գանակն էկաւ, օսկուին հասաւ, իժում (չերով) իս փիքը անում։ (մինչև վերջին կէտը)։
Գուռտ մինձ մի բաց անի։ (Մեծ ծախսերի մասին)։
Գուն վուր ջուրը գնաս, ջուրը կու ցամքի։ (վատաբաղդ մարդուն)։
Գրուստ ասելով ինչ դառանք, վուր սուտ ասելով ինչ գառնանք։ (ասում է արդարախօսը տառապելուն յարդարողին)։
Գիդղուրինց (աշխ. վր. Մեծ ոչխարի) աղչկան տվին Գ'որդանինց (կամ Օքօինց) իշին։ (վատերը հանդիպեն են միմյանց)։
Գուշմնակիր իս տալի։ (շարանջերի մասին)։

Էշ մի մեռնի, եօնջա (առւոյտ) գու'քայ։
Էշուսաղէմ շուն չէ հաչում։
Էշը մատաղ (ղոհ) չի ըլի, իշացինը խոմ կու'լի։

Digitized by Google

Իստի ծիլօր (խուէր) տու, էնդի խալիչա (գորգ) տամ։ (Բերդահա-[illegible])։

Իրէց արա, գիղը գցէ. թէ վուր չապրի, գիղը (կամ ջուրը) գցէ՛։

Իծը մէ իծի գլուխը լաւաշ (լաւ համարել) է, քանզ մէ սուրու (հօտ) օխչարը։

Իշն էլլի էն էշն է, ամա փալանը (համետ) փոխիլ է։ ([illegible])։

Իրեխին՝ բլիթ, խէչին՝ մում։ (մի՛ [illegible])։

Իշը վուր ասիլ էր, անգաճը կու կտրէին։ (անվայել խօսք ասողին)։

Իսօր Ծնունդ, էքուց Կնունք։ (Ծնունդ և Մկրտութեան Քրիստոսի)։

Ին հանաքին ([illegible]) ինչ ասիմ, վուր կէսը ղուրթ ([illegible]) չըլլի։

Իրեսկ մի տա, աստառ էլ գու՛զէ։

Իրկաթը երկաթով կու բռնին, մարթը՝ մարթով։

Իշը վուր քու պարուննը ըլլի, չուշ մի ասի։

Իսօր կանք, էքուց չը կանք։

Իս աշխըքեմէն օվ ինչ է տարի։

Ին կինքեմէն օչով խաբար (համբաւ) չէ բերի։

Իրած սրտին՝ ք.. մխիթար։

Իգեղեցու դուռը բաց, շանն էլ սիրամթ (ամօթ)։

Իշը դադիլ է, ձին ուտում է։

Ին վաղ էր, վուր էշը կաղ էր։

Իրեխէն վուր կու՛լի (չը ծնի)՝ «ննգայ» կ'օսէ։

Իս կինքվայ դըախտը տուննն է, սեփական տուննն է։

Իշը վուր մէ ջէր (անգամ) ցխը ննդնի, էլ դէնը չի անց կենա։

Իս անգաճը բռնելու մագիար (փոխանակ)՝ մէկէլ անգաճն իս բռնում։

Իշը ննգաւ գարու հուրը. ասաւ՝ էս լաւ է քանզ իմ ախուռը։

Իրեխէն մահանա (պատճառանք), դէդէն կշտանայ։

Իսօրվայ բանը էքուց մի գցի։

Ինէնց արա, վունց շամփուրն էրվի, վունց խորովածը։

Էշն ի՞նչ գիդէ, խուրմէն (արմա) ինչ է։

Էծն իր շլնքեմէն (պօղազըյ) կախ կ՚օնին, օխչարն՝ իր վուտեմէն։

Էնէնց բան չըկայ, վուր մարթ ուզենայ ու չանէ։

Էրազումը քաղցածը հաց կու տեսնէ, ծարաւը՝ ջուր։

Էշը (կամ՝ ջօրին) պալօն (Ճէր) գչլից, առջի գամը իրան (կամ՝ մինճկին) դիբաւ։

Էնէնց Թուրքացիլ է, վուր «Սուրփ Աստուծն» էլ մտէն է գցի։

Էն ծէրեմէն բռնէ, վուր էս ծէրը քու ձեռին մնայ։

Էնթի ափեմէն բռնէ, վուր էսթի ափը քիզ մնայ։

Էշը կորցրիլ ին, փալանի (համէթ) էդնէն ին ման գալի։

Էշն ի՞նչ գիդէ, զափռանն (զըրֆան) ինչ է։

Էնէնց Թուրքացիլ է, վուր Հօր խէչն էլ մտէն է գցի։

Էս աշխրքի ապրանքը էս աշխրքումը կու մնայ։

Էս օրվայ ձուն էքուցվայ հաւեմէն լաւաշ (չըս համարել) իմ։

Եանվրին (յանուար) էշն ախուռին կու իմանայ, վուր օրն էրգարացիլ է։

Եադը (օտար) գնալով-գալով բարեկմացաւ, բարեկամը չը գնալով-չը գալով եադացաւ։

Եաղլուջի (չէտան Թիֆլիսի յօտ) տիրուչն ասիլ ին թէ՝ խալխը քօչ էլաւ (չուեւլ), դարդկվեցաւ Եաղլուջէն. ջուղաբ է տվի թէ՝ դուն մէ ինձ ասա, Եաղլուջէն խօմ իր տէղն է, էլի դու՛քան, մի՛ վախենա։

Էծ ասա, թէ չէ օխչար շատ կայ։ ([illegible])։

Էրէգվայ մեռիլն էրէգ թաղեցին։

Էս մինը, ո՞ւր է ինը։

Էրգէն մարթը ախմախ (ախմար) կու՚լի, կարճ մարթը՝ չախմախ ([illegible])։

Էս ձեռն էն ձեռի աքօվ (չարօտ) չը մնայ։

Էսօր է ու էսօր է, էքուց էլ ինչկլի կէսօր է։ ([illegible])։

Երեխին ասին՝ ինչի՞ ես լալի. ասաւ՝ խօսկս անց է կենում, էնդու համա։

Էն թահար (թեմիզ) ծառ չը կայ, վուր վրէն թուչունք չը նստի։ (ամէն բօրչլին հաննել չարէնլի է)։

Էս աշխրքումը դիփունքս ղօնաղ (հիւր) ենք։

Էժան բանը թանգ կու՚լի, թանգն՝ էժան։

Էն ջրեմէն վախեցի, վուր վունց թշշում է, վունց խշշում։

Էշն իշի մօտ կապիս, եա (կամ) խուն (բռնութեամբ) կու սորվի, եա խասիաթը (ախորժութեամբ)։

Էծը կտաւումը դուս։

Էնէկ էն բանին, վուր ըլելու է։

Երեսն երեսեմէն կու ամանչի (կամ՝ կու քաշվի)։

Երկու գժին՝ մէ խելօք։

Էշ կերէլ է, էշ մինձացի։ (նայիր)։

Էծը սատանայ կու՚լի։

Երեխին բան դի՛, հիդը գնա՛։

Երեսիս մի՛ մաիկ տա, ճակտիս մտիկ արա՛։ (ճանապարհիր, բախտ)։

Ընդղանցի մեռլին էնդի են թաղում, էսղանցի մեռլին՝ էստի։ (աւրիշ տեղերը այարեր չի պէտք գալ)։

Երեխէն լաց ըլելով կու մինձանայ։

Էլաւ, պրծաւ։ (անցածի մասին չեն խօսիլ)։

Երկու լսէ՛, մէկ խօսի։

Երկու ձեռն արա, մէ գլուխ։ (վա՛յ տո՛ւր գլխիդ)։

Էն հարեվնին մեռնիմ, վուր ձվիս աղ կ'օնէ։

Երեխի ղունգն ու մազը մէ տարի չին կտրի։

Ընէնց բան բռնէ՛, վուր վո՛ւնց միսն էրվի, վո՛ւնց մորթին։

Ընէնց կշտացայ, վունցոր էրէց։

Էտուրը դուն գիդիս, քաղկինը՝ մէլիքը։

Էքուցվայ բանը էսօր չին խօսի։

Երկուսը՝ մէկ, վա՛յ Ջանիբէգ։ (զրկուել է լաւ որդուց՝ Ջանիբէգից. խոլ ծնածը երկուսը մէկ չեն արժեցել)։

Էլի էն ջուրն է, էլի էն ջաղացը։

Էսօրվայ մէ ձուն էքուցվայ ձիու վրայ լաւ է։

Էն կուշտին (յագեալ) ի՞նչ ասիմ, վուր քառասուն Թիքա (պա-
պառ) էլի չը դնէ։

Էժան միսը խաշու չ'ունէ։

Էրկաթը տաք-տաք կու կռացնին։ (կառայնել, կալել)։

Էլը (ծովակարդ) գերան կու կոտրէ։

Էրես-էրես Հալլիլի (հայելի), տակէ-տակ ածիլլի։ (կեղծաւոր)։

Էս Հաւը միր տանը կռկռում է ու ուրիշ տեղ ձու է դնում։
(վատնող որդի)։

Էնքան չ'էլար ինձի պէս, ինձ էլ արիր քիզի պէս։

Էժան վախտը առնողի մէջը, Թանգ վախտը ծախողի մէջը
խճպտանք չը կայ։

Էսօր ղարբլու փլաւ էլ ուտիս, էքուց փուրտ էլի իր ուզածը
գ'ուզէ։

Էրեխէն ծեծելով կու մինձանայ։

Էրկաթ ըլէր, կու Հալվէր։ (շատ համբերութիւն)։

Էտ քի խրատ, դնչիտ (ատեշ) մկրատ։

Էլն (ծովակարդ) էլ իմացաւ, բէլն էլ իմացաւ։

Է՞տ էր պակաս։

Էտ է, վուր գԹիլ էս։

Էրէգ մէկ, էսօր էրկու։ (շատ ժամանակ չէ անցել)։

Էլի աճար (հատիկ) կ'ունենայ աղալու։

Էյկու ձեռն է անում, մէ գլուխ։ (շփոթուած է)։

Էտ խօսկը մինձ կռււումն էլ չէին աւի։

Էնէնց արա, վուր իմանայ, Թէ Թանը մածնեմէն է։ (հասկացուել)։

Էնէնց քաղցած իմ, վուր շան Հաչալը չիմ իմանում։

Էն էլ մէ բան էր, Ծատուրը տանն էր։ (Միշտ Եղել չի պատահել)։

Է յարգ է, պատն ագուռ (աղբիւր) է։ (անկանխած)։

Էնէնց լաւ կայ իր Համա, վուր ամբերու Հիդ գոռում է։ (հա-
րուստ)։

Էնէնց մտէս Ննգաւ, վունցոր Բզօբվան (Վր. Ծովլաշարդ)
ակռաւը։ (Եղբօրդին)։

Էտ խօսկը վուր ցանիս, բուղկ կու դուս գայ։ (անճարելի)։
Էսօր ինձ, էքուց քիզ։
Էտէնց չէ՛, վունցոր դուն կիդիս։
Ինէկ էլաւ իմ դէդի ղօշերուն (Բեշլանիր)։
Էրկու. կրակի (կամ՝ ջրի) մէջն իմ մնացի։
Էս էն Թաուր (թէտալ) ուղտ է, վուր դիփունի դռանն էլ (կամ՝ առջին էլ) կու չոքի։ (Ամենըն կարող է դժբաղդութեան պատահել)։
Էլի էն սուփրէն (սֆրայ) է, էլլի էն հացը։ (անփոփոխ)։
Ինէնց մարթ է, վուր իր միսն ուտում է, էլ ղասաբին (ազան-դաւործ) մունաթ (երախտիք) չէ անում։ (կարօտ չէ. ամաչկոտ)։
Ինէնց սիրուն է, վուր մուԹը պատերուն լուս է տալի։ (շատ գեղեցիկ)։
Էտով իմ եարէն (վէրք) չի սաղանա (ողջանալ)։ (յաւէտ դարման չէ լինի)։
Էն գնալն էր, ինչոր գնաց։ (այլ եւս չերեւեց)։
Էփած կու ճանչնամ նրան։ (շատ մօտիկ)։
Էն աշխարքն ի՞նչ խաբար (համբաւ) պիտիս տանի։ (վաղճանելութեան չըճաշակողին. ողջութեամբ չըխառնուողին)։
Ինէնց մտէս ննգաւ, վունցոր հերվայ ձունը։ (բոլորովին)։
Էրեստ խէչ հանէ, վունչիչ չը հանդիբի։
Էրնէ՜կ Գարանին (ողջկոյ տնօրն), վուր էրիք ձվով փսակ գնայ։ (Նորահարսին յաւաշեղ են ուտեցնում, որ սիրուն երեւի. այս Նորահարսը չէ բաւականանում երես յուսի յաւաշեղով)։
Էրկու էշ չիմ պահ տա նրան։ (ախմար է)։
Էլի կորիկ կ'ունենայ ծեծելու։
Էլի կալ կ'ունենայ կալսելու։
Էրնէ՜կ էլաւ շէն աշխրքին։
Էրի հա՜։ (ո՞ր տեղից որտեղ. համեմատութեան չը կայ)։
Էն էլ Թող նրա աճկումն ըլլի։
Էծը կտաւի հիդ փոխից։
Էրեստ խաչակնքէ։ (անհեթեթ բան տօղէն)։

Digitized by Google

Ըրազումտ էլ չիս տեսնի էտ բանը։ (երբէք)։

Ըտէնց ցիդ ու առաջ խոսիլ մի գիդենա։ (առջեւդ)։

Ըրեգվայ կերածս էլ միտս չէ։ (նախորդ)։

Ընէնց արա՛, վուր կարմնջի տակի ջուրը չը փախցնիս։ (առա-խօսքն)։

Ընէնց խոսկ իս ասում, վուր էշն ախուռին կու զռայ։ (անհա-ւատալի)։

Ըա (ջան) աղն է պակաս, եա մաղը։ (հարեւանը հարեւանից բան ուզելիս)։

Ըլիլ է ու չէ էլի, մէ թաքաւոր է էլի։ (հեքիաթներում)։

Ըս ի՛նչ բան էկաւ իմ գլխին։ (վա՛յ է տալիս)։

Ը՛տ է, սէփին ([illegible]) գործում է։ (շատացել մարդը)։

Ըտի կա՛ց (կամ՝ կանգնի՛)։ (վերել են խորհուրդը)։

Ըրեգ նրանց տուն գուղ է գնացի։ (գողը է մնացել)։

Ըրեգ նրանց տունն հազար թուման (10 ռ.) է էկի։ (տուրը շատ է մնացել)։

Ըրեսս նրամէն չէ էրվում։ (չեմ ամաչում)։

Ընդղա (այժմ) տվլին, ինչկէլ իս ու դուն կ'էհէլինք ոտկելու։ (շատ են ծեծել)։

Ընդղա (այժմ) խալխ (քաղաքացին) էր մօդ էլի, վուր մէ ասիղ գցելու տիղ չըկէր։ (խոստան քաղաքացին)։

Ընէնց կու սարքիս ու կու կարքիս, վունցոր քիզմէն գիդենամ։ (գիտեմ, որ դու չես կը խորհրդում)։

Ըտումը մէ իւ կայ։ (եւ. խաչածառը բան)։

Ըտ էլ քու աճկումն ըլլի։ (չեմ ուզում)։

Ըշ կերիլ իս, մուտրուկ (փոստոյ) մընձացիլ իս, նախրումը մինձացած (կամ՝ պահած) Ար...ցիք։

Ըրնէկ մեճկս չորցիլ էր, քիզ չէի բերի (ծնել)։ (անպատասխան է մայրը ասրդա)։

Ջէլէն (եւ ես. պարզեալ այն) Կիկո (անուն), զէլէն Կիկո։ (անփոփոխ)։

Ջարարի (Զաւ.) կիսեմէն փախչիլն էլ լաւ է։

Ձիգի ([illegible]) շուրիր կու հաքնին, սիւ-սիւ օրիր կու տեսնին։ ([illegible])։

Ձօղ ([illegible]) օսկին ժանգ չի բռնի։

Ջուռնէն չօլթումը՛ ([illegible]) վուր փչում ես, շաբաշն ([illegible]) ծով է տալի։

Ջօնքաճը փեսի սիրեկան է։

Ջանգկի ձէնը հեռվանց լաւ գու՛քայ։

Ջուռնաչու կնգան հարցրին՝ պար գիդե՞ս. ասաւ՝ փէշակս ([illegible]) ի՞նչ է, վուր չիմ գիդի։

Ջուքվլի՛, զուքվլի՛, Նախրարածը գու՛քայ, շափաթ գիշիր է։ ([illegible])։

Ջուր ([illegible]) ինչ գրեցի, գրեցի։

Ջո՛ւրն ([illegible]) ասիմ, կամ զո՛ւրն խոստովանիմ։

Ջուրս ([illegible]) դուն պատվիրեցիր։ ([illegible])։

Ջուռնէն ասաւ՝ մէ աբասի (20 կ.), դօհօլն ([illegible]) ասաւ՝ թէ տան, թէ տան։ ([illegible])։

Ջատկվան կարմիր ձվի պէս ակռւքիս խփիլ իմ։ ([illegible])։

Ջադիկ օրն էլ վուր սաէ թէ՝ Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց, էլի չիմ աւտա։ ([illegible])։

Ջար-վարադ ([illegible]) խօմ չի՛ վէր գա։ ([illegible])։

Ջադիկը գալիս է, բանքը ([illegible]) բեխնումս մոլրվիլ է։ ([illegible])։

Ըսկսած գուրծկտ կիսատ մի՛ թողնի։

Ըլում է, չէ ըլում, մէ թաքաուր է ըլում։ ([illegible])։

Թուրքը թուրքի մասաբն ([illegible]) է. հայն հառւ ղասաբն ([illegible]) է։

Թուրքն՝ անիծած, խօսկն՝ օրինաց։

Digitized by Google

Թէժ (Եօրէ) քացախը իր ամանը կու տրաքացնէ։

Թաքաւորն էլ Թագի լայիղ (արժանի) պիտի։

Թէ ունիս՝ իմը դուն իս. Թէ չունիս՝ իմ դիւը դուն իս։

Թէ գար (աշխէրէլ) իս հաքի՝ պլպլուցա (ծոյլ) ուր է. Թէ էիղ իս կերի՝ ծլծլուցա (ծարաւ) ուր է։

Թուխ ըլլէ, բօլ (առատ) ըլլէ։

Թաքաւորի էդնէն էլ կու խօսին։

Թաց լիզու է, ամէն բան կ՚օսէ։

Թազէն (նոր) հնի տիղ չի բռնի։

Թրի կտրածը կու սաղանայ (ողջանայ), լիզվինը՝ չի սաղանայ։

Թօնդիրը տաք-տաք հացը կուզը կու տանի։

Թէ մարթ չը դառնայ, տէրտէր խօմ կու դառնայ։

Թաքաւորութինը իր միչնմէն կու քանդվի։

Թքածտ մի լպստի (լիզէլ)։ (խոստմունք հաստատ [illegible])։

Թուրքին ինչկի չը ծեծիս, բարեկամ չի ըլլի։

Թաքաւորը հիռու է. Աստուած բայր է։

Թէ աւիմ ճուճ (?) է, հոքիս մճուճ (?) է. Թէ, աւիմ տանձ է, հոքիս վտանգ է։ (վատ էլ, լաւ էլ, վատ [illegible])։

Թէ բ... չիս՝ բ...խանումն ինչ բան ունիս. Թէ լօթի (ազբէտող) չիս՝ շիրաչխանումը ([illegible])։

Թէ գու՚քայ՝ մէ անկիս լուսը կու՚լի. Թէ չի գայ՝ էրկու անկիս լուսը։ ([illegible])։

Թէ սխտուր չիս կերի, վ... ինչի է էրվում։

Թէ աղչկայ ու տղի բան իս քանդլի, Թէ մէ էգեղեցի իս քանդլի։

Թէ ունիս, իմը դուն իս. Թէ չ՚ունիս, իմ դռան շունն իս։

Թամբալ ([illegible]) մարթը հաց ուտելիս ղօչաղ (քաջ) կու՚լի, բան շինելիս՝ հիւանդ։

Թէ խէչն լմն է, զօրութինը էս գիդիմ։

Թէ վուր չուզենա, սաղումը ([illegible]) կէնճի ([illegible]) չիս գթնի։

Թէ գուզ խրիցի բերանը գցիս, Թէ գուզ՝ գիլի բերանը։

Թէ գուզ էրած, Թէ գուզ մրկած ([illegible])։

Digitized by Google

Թլթու է, լթան չէ. ամեն մայլթու բան չէ։

Թիքէն (պատառ) վէր ննդնի, ամանը ննդնի։ ([illegible])։

Թուրքն ասիլ է՝ հաու էգլի խիլքն լմն ըլի։

Թաղա (նոր) շուրը կալուում ին, հնի վրայ ձեվուում ին։

Թրով չը կտրածը հացով կու կտրվի։

Թոնդիրը տաք պիտի ըլի, վուր հացը կպչի։

Թքիլը մէ այբ (ամօթ) է, լպստիլն (լիզել)՝ էրկու։

Թէ գու՛քայ աջալ (ճակատագիր), չի տա մաջալ (հնար)։ ([illegible])։

Թիլը վուր բարկի, կու կտրվի։

Թէ լուս կու ննգնիմ, դուս կու ննգնիմ։

Թուչունք կայ, վուր միսն ին ուտում. թուչունք կայ, վուր միս ին ուտեցնում։

Թէժ (բորբ) քացխամանը իր գլուխը կու տրաքացնէ։

Թքէ մէ աճկումս, թքիմ էրկու աճկումտ։ ([illegible])։

Թէ բախտ է գրած, լագլագի (արագիլ) ձիով գու՛քայ։

Թէ լաւ օխչար իս, քու դմակը պահէ։

Թանը կերար, արթարացար։ ([illegible])։

Թողիլ ին շէն տունը, աղկտի դռանն ին զօռ տալի։

Թուրքն ասիլ է՝ կէր, իժում (յետոյ) խօսէ. հայն ասիլ է՝ հիգը կէ, հիգը խօսէ։

Թէ նա մարթ դառնայ, իս իշին կու նստիմ։ (չի դառնալ)։

Թոկը (պարան) կարճ էր, քիզ չը հասաւ։ ([illegible])։

Թէ ասիմ՝ վայ է. թէ չասիմ՝ վազլախ ([illegible])։

Թէ ամանչում իս, էրեսիտ փարդա (վարագոյր) շինէ։

Թոկ (պարան) կու տամ նրան խիղտվելու։ ([illegible])։

Թէ չիմ մեռնի, կու տեսնիմ։ ([illegible])։

Թիու թաթին կու դնին, աղբսի ([illegible]) ծէրին կու վէր գցին։ ([illegible])։

Թէ նա միր տուն չը գայ, շունը թարէքը (դարաք) կու նեղնի։ (չոք հարչանըր չէ)։

Թէ էտ թահար (չէրպ) բան կ՚ օնիս, քու հօր համա ժամ կ՚օ-նիս։ (ըրինաւոր բանի համար)։

Թէ սրտումտ տիղ ըլի, քիլումտ (Եղուշ) էլ ճիղ ըլի։ (Բէ չարաշըլըքտ նէրէ)։

Թուղտը շուռ տուռ, աբասին (20 չ.) կուլ տուռ։ (խաշիլ)։

Թավարրաղա (գըլխաւոր) ու ուփրի մաղա։ (Ձեզ ընկնող մարդ)։

Թօրօզի (ատամ) գուդումն (մախաղ) է։ (անյայտ տեղ)։

Թթու է։ (անճարելի է)։

Թավաթ (տըշըշէյ) Ամիրան էիր, հիմի ձամկրան դառար։ (Ձեռնահասել է)։

Թէ խելօքը խիլքը չի տանու տա, գիժն ինչ ունէ, ինչ տա-նու տայ։

Թօփի (ոտքայան) գուլլի (փոշան) պէս դուս նեղաւ։ (շատ առայ)։

Ժամեմէն իս իմ գալի․ օղորմի Աստուծը դուն իս ասում։

Ժամը՝ դուս գալու վախտը․ ուփրէն՝ գցած վախտը։

Ժամը Ջագկին պիտի արեգագով ՚ դուս գայ․ Ծննդյին՝ մթնով։

Ժամի դուռը բաց, շանն էլ սիրաթ (ամօթ)։

Ժամին մուժ, էրեխին բլիթ մի խոստանա։

Ժամանակը թէ էսէնց կ՚էհայ, ջուրը նեգնելու կու դառնանք։

Ժամանակն էն ժամանակն էր, վուր աքլարը փալէվան (Ջնա-մարդ) էր։

Ժամանակն էրծաթ է։

Ժամանակին մտիկ արա։

Ինչկէլ չը պղտորվի, չի պարզի։

Իշտահն (աղօրծաւ) ակռքի տակն է։

Ինչ միտն է, էն խտխտն է։

Ինչոր կ՚օնիս, քիզ կ՚օնիս։

Ինչկլի ձուշանը զարթարվեցաւ, ժամիրն արցակվեցաւ։

Digitized by Google

Ինչկլի սէլը չը շուռ գայ, ճանփէքը չի դըրստվի։
Ի՛ղը Թանգ է, ամբուլան (պատ հաց խաշիլ) էժան։
Իշին նստիլը մէ այբ (աճօղ) է, վէր գալն՝ էրկու։
Ինչոր ձէն կու տաս կարսին, էն ձէնը կուտայ կարասը։
Ինչկլի չը գայ ջիդին, չի իշլի առջինը։
Ինչրի խնլօքը վիքր արաւ, գլիժն իր տղին Հարսնիք արաւ։
Իրն լըլին, նալաթն (նզովք) օտարին։
Իր դադած (հանգստացէլ) ու իր կերած։
Ի՛րգնքի պալտիլը գեդնին չի մնա, գեդնի պարտկը՝ էրգնքին։
Ինչոր հըլմի ասիս՝ քեզ. ինչոր լըժում ասիս՝ ինձ։ (օրհնութ. նզովք)։
Ինչկէլ քամին վուտնիրը չը տալաւ, գուլբքնիր չառաւ։
Ինչ էշը տանջից, էն տէրը։ (փոխադարձաբար. [illegible]
անցէլ)։
Ինչկլի սուրն էկաւ, լիզուն մարթ սըպանից։
Ի՛ս աղա, դուն աղա, մըր ջաղայն օվ աղայ։
Ինչ օլքա (երկիր) գնաս, էնդ՛անցի գդակ ծածկէ։
Ինչ մարթ իր գլխին կ'օնէ, դուշմանը (Թշնամի) չի անի։
Ինչկլի մէկը չը մեռնի, մէկէլի բանը չի դըրստվի։
Ինչկլի մէկը չը մեռնի, մէկէլին տիղ չի ըլլի։
Ինչկլի հասար բարկեցաւ, բարակի հօքին դուս էկաւ։
Իմացիլ ին՝ Ալին մեռիլ է. ամա՛ չին գիդի՝ վո՛ւր Ալին է։
Ինքը տալիս է, Ինքն առնում։ (Աստուած)։
Ինչոր մարթու ճակտին գրած է, էնէ՛նց կու անց կ'էնայ (կամ՝
կու կատարվի)։
Ինչոր վուր է, փուղն է։
Ինչկլի էրեխէն չը լաց ըլլի, դէդէն ծիծ չի տայ։
Ի՛րիք գազ կտաւնանց ([illegible]) վունչիչ չիս տանի էս աշ-
խըրքեմէն։
Ինչոր գրած է, գրած է։
Ի՛ս փաշա, դուն բօշա (գնչու), բարեկամացանք՝ բարեբըրա-
ցանք։
Ինչոր չիս գիդի, մի խօսի։

Ինչ կու պակսի, բաղեմէն (այգի) կու պակսի. բաղմնչուն (այ-գեպան) ի՛նչ կու պակսի:

Ի՛վոր իշտահն (ախորժակ) ունէի, փլաւ չունէի. հիմի փլաւ ու-նիմ, իշտահ չունիմ:

Իշին վուր խիղճ (հանդարտ) կու տեսնին, ջուխտ-ջուխտ (զոյգ-զոյգ) կու նստին վրէն:

Ինչկլի մէկը չը մեռնի, մէկէլը չի շէնանա:

Ինչոր մարթուն գու՚քայ, դիփ (բոլորը) իր խիլքեմէն:

Ինչկլի խելօքը փիքր ալաւ, գիժն իր բանը տեսաւ (կամ՝ շի-նից):

Իմն ու քուն՝ տուն է քանդում:

Իշի դադածը (վաստակը) ձիու համա է:

Ի՛վոր հաւը կու չաղանայ (գիրանայ), վ... կու հուփ տայ: (էլ յառ չէ տանիլ):

Իմը վուր քիզ չասիմ, իմ սիրտն ինչո՞վ հովցնիմ:

Ինչպէս երեխէն, էնպէս ծիրը: (հօր չինի):

Ինչոր ըլի, կուշտ փուրի վրայ ըլէ:

Ինչոր գալու է, թո՛ղ, կուշտ փուրի վրայ գայ:

Ինչկլի շան առչիւը ոսկոռ չը գցիս, չի մունջ կենա (լռել): (նշանակի հացն):

Ինչ տիղ վուր փուրտ չի կշտանա, բերանտ մէ՛ բաց անի:

Ինչ տեսիլ իս, էլ չիս տեսնի:

Իմ բանն աչի, ո՛վ գ՚ուզէ հաչի:

Ի՛գը դանկի մօտ չին տանի:

Իշի ածկեմէն (ականջէն) բէդամաղ (անհամ դոհանալ) մէ՛ ըլի:

Ինչոր չ՚ուզենաս, էն առաչտ գու՚քայ:

Ինչոր գիդենան, չին դուս տա:

Իր վուտով էկած դ՚օնաղը (հիւր) պատիւ չունէ:

Ինչոր ցանիս, էն կու հնձիս:

Ինսանս (աստուածորդի) հում կաթնակեր է: (մարդկային ազգը ապե-րախտ է):

Ինչ կու բրթիս, էն կու խրթիս (ասել):

Digitized by Google

Իշեմէն շափթվան փուզ իս ուզում։

Ինչկլի մարթս կենթան է, օչով Նրա ղադրը (յարգ) չի գիդի. էփոր կու մեռնի, էն չախը (ծամածուռ) կ'օսին' Ալին մե- ռաւ, մնացին իշանիրը։

Ինչոր գ'ուզէ ուղտը վէր Ննգնի (Նէհարէկ), կօզակն (տաղտափ) (կամ կաշին) էլի մէ իշի բիռը գու'քայ։

Ինչ գ'ուզէ ուղտը վէր Ննգնի, կօզակը (տաղտափ) տիղը կու մնայ։

Ինն ամիս քու դէդի (վր. ծօր) փուքումը վ'ունց դիմցար։ (տեհամ- բէրբէն)։

Իր միճկէն էլած վուրթին ուրիշ է։

Ի'ղը դմակին ին քսում։ (փէշը փնտում է շարի ծօփ)։

Իմ տան ծառէն իմ, ուրիշի աղէն (պարթն) իմ։

Ինքը ձեվում է, ինքը կարում է։

Իշին' իր փալանը (համէթ), մարթուն' իր շուրը։ (շորբա- բում է)։

Իշի համա մէ բուռը խոտը լաւ է ամեն բանեմէն։

Ինչոր էլաւ, էլաւ։

Ինչոր իմանաս, անգճի էդնէն արա։

Ինչկլի դարդ (յաւ) չը տեսնիս, ուրախութին չիս տեսնի։

Իշեմէն տամապլուխ (հօփ չալմեըրա ուշխար) իս ուզում։

Ինչկլի դժուխկը չը շանց տաս, դրախտին չի տիրանա։

Ինձ տէս, քիզ օղորմա։ (օրէնաչ ա'ա խնչանկէյ)։

Ինձմէն էլածը ինձ լիզ է սորվեցնում։

Ինչոր կ'օսիս, էն կու լսիս։

Իրն իրի միսը կերաւ, ոսկոռը չը դէն գցից։

Իրա հացն ուտում է, ուրիշի վրայ խօսում է։

Ինչոր էծն արաւ Թրիմին (տշտոր), Թրիմն արաւ իծին։

Իշի գերեզմանը գիլի փուրումն է։

Ինքն իրան վէր Ննգնողը չի լաց ըլի։

Ինչկլի մարթու սիրտը չ'էրվի, աճկեմէն արտասունք չի գա։

Իմ տանու ցամաք հացը լաւաշիմ (լա համարէկ), քանց թէ ձիր ղաբլու փլաւը։

Ի՞նչ կու տանինք էս փուչ աշխրքեմէն. վունցոր դարդակ էկիլ ինք, էնէնց էլ դարդակ կ'էհանք։

Ինչոր սրտումն է, էն էլ բերնումն է։

Իր գլխի պատիւը չը գիդացողը ուրիշի պատիւն ի՞նչ կու իմանայ։

Իր գլուխը չէ կանացի կաղի, գնում է Նարահարսի գլուխը կապում։

Ի՛փոր կու մեռնինք, իժում ([illegible]) կու դնջանանք ([illegible])։

Ինչոր վարիլ իք, էն վարեցէք։

Ինչկլի գարունք չը գայ, ծառը չի ծաղկի։

Իշի կուդին ([illegible]) մէյդնումը ([illegible]) չին կտրի. վուրը կարճ տաաւ, վուրն՝ էրգար։ ([illegible])։

Ինչկլի գարունքը չը գայ, էշն էլ չի զռա։

Ինչկլի ամբը չը գոռայ, Աստուծ-Աստուծ չին անի։

Իշին եավաշ (հանդարտ) տեսան, ջուխտ-ջուխտ ([illegible]) վիր էլան։

Ինչ մարթ վուր Անծու փիշը ([illegible]) կու բռնէ, քաղցած չի մնա։

Ինձ տու, քիզ տամ։

Իմացողին՝ մէկ, չիմացողին՝ հազար։

Ի՛ս էլ քու Անծով իմ ապրում։

Իր աճկի գերանը թողիլ է, ուրիշի աճկի ծիղն է պտռում։

Ի՞նչ կու տանիս էս փուչ աշխրքեմէն՝ չուրս տախտակ, հինգ գազ կտաւ։

Ինչկէլ կէս գիշիրը մարթն էր աղանչաք անում, կէս գիշիրվայ դէնը՝ կնիկը։ ([illegible])։

Իմ պարդէզէն ([illegible]) վուր միրուք էր ունեցի, իմ պապը կու՚լէր։

Իշի վրայ նստած է, իշին պտռում է։

Իմ խօսկին չէ աւտում, շան խօսկին է աւտում։

Իշին պուզիր (Եղջիւր) չը դուս էկաւ, տաին քուռակ է։

Ինչկլի մէ մարթու հիդ մէ փութ աղ չուտիս, չիս ճանչնա։

Ի՞նչ կ՚օնիմ օսկէ լագանը (չանք) (կամ տաշտը), վուր մէչը արուն թքիմ։

Ինչկլի ամբը չը գոռայ, անձրեւ չի գա։

Իշեմէն վէր է ննգի (կամ վէր է էկի), չուշ չուշը ձեռնեմէն չէ թողնում։

Ի՞նչ տանձ ըլլի, վուր կութը չունենայ։

Ինչկլի տաւրը սովեցաւ, լիզուն գլուխը թացրուց։

Իր տունը մարթուս էս կինքվայ գերեզմաննն է։

Իմքինը ջէր (դեռ) աճկին պիտի դուր գայ, իժում (յետոյ) սրտին։

Իշի խնամին ջորին կու՚լլի։

Ի՛րիք օրվայ վրէն իրիքը գիդէ. իրիք օրվայ էդնէն՝ աշխարքը գիդէ։ (համբաւը)։

Իր ձեռով հոր փորէ, ինքը դէվէր ննգնի։ (ով որ հոր յետաձգէ այդը)։

Ինչ իրգիր վուր գնաս, տեսնիս վուր դիփ էլ քօռ (կոյր) են, դուն էլ քոռացի։

Ի՛ս կծիլ չէի գիդի, քիզմէն սովրեցայ։

Ինչ գ՚ուզէ էլը (ծովահամար) տայ, տանտիրուջ աղը շատ կէհայ։ (տանտիրոջ շարժուածքը ամէնն է)։

Ի՞նչ անինք թէ պօեա (նոպէս) մարթ է. փուղ շատ ունէ, սրտի վարթ է։

Իշի թանաքամնին իշի ղալամ (գրիչ) պիտի։

Ի՛ս քիզ ասում իմ՝ խօջա (ներքինի) իմ. էլի հարցնում իս՝ քանի՞ վուրթի ունիս։ (անպէտքի խօսողին, անհասկացողին)։

Իշին նստիս՝ իշաուր իս. ձիուն նստիս՝ ձիաուր իս։ (ամէն բանին յարմարվում է)։

Իրանց տանը կռկռում ին, ձուն խալխի տանը դնում։ (շռայլ որդին)։

Ինչկլի քու չիրը դռչվեցաւ, իմ հոքին թռչվեցաւ։

Իշի համա մէ բուռը խուտը հարսնիք է։

Ինչ կու բըթիս, էն կ՚ուտիս։

Digitized by Google

Իմ սկեսառլին իմաց արէք, քու տղի մուխը աճկիրս էրում է։
    (գանգատ լնող էր տնտանոյ վրայ)։
Իր էղը իր գլխին քսից։
Ինչտից պանիր, էնդի բանի։
Իր ծառը ծարաւ թողել է, ուրիշինը ջրել է։
Իշին ռեհան (շահասպրամ) ին տվլի, խուտի տիղ կերել է։
Ի՞նչ տամ, վուր մէ լաւ խօսկ ասիս։ (վատ մարդուն)։
Ի՞նչ կ'օնիմ աշխրքի դօվլաթը (հարստութիւն), թէ ինձ լուս չի տա։
Իշին հարցրին՝ մարիփաթը (շնորհք) ի՞նչ է. կուդին (վր. ագէ) վի քաշից, գռաց։
Ինչկլի հիրթը միզ հասաւ, բարլի լուսը բաց էլաւ։
Ի՛ղն ու միղըը քաղցր է, ամա՛ շան գուդումն (մախաղ) է։
Ինչկլի դուն էտ բանը կու հասկանաս, ուղտի կուդին (վր. ագէ) գեդնին կու հասնի։
Ինչ չէր տեսի ճակտէն կախ, հիմի տեսաւ պատէն կախ։
Իշին նստիմ՝ դարդ (ցաւ) չունիմ. դէվէր գամ՝ բարգ (բեռան) չունիմ։
Իմ վարը վարեցի, բահակութը ուրիշին տվի։ (ծերն է ասել)։
Ինքն էստի չէ, իրա փայ (բաժին) Աստուծն էստի է։
Ինքը չը կայ թիզ ու կէս, արարմունքը գազ ու կէս։
Ինձ մէ՛ դիփչի՝ վնասն իմ, հազար թումնի (10 ռ.) ճուշմաշն (կերպաս) իմ, մատի չափ մատադիղն իմ, ղնգան չափ սիրադիղն իմ։
Իշանիրը կու գկուտան քիզ համա։ (ոչ ոք չէ ասել)։
Ի՞նչ իս թողի, ի՞նչ իս պտռում։
Ի՛ս ու դուն վուր գիդինք։ (երկուսիս մէջ մի ծածուկ բան)։
Ինչկլի էն չալը (ծամածռուկ) Աստուծն է կենթան։
Իշտահս (ախորժակ) սրծելու է գնացի։ (ախորժակ չունիմ)։
Ի՞նչ բուղկիր իս ուտում։ (անհեթեթ բան է խօսում)։
Ի՛ս քու կուան (նոյն) իմ. դուն՝ սատաներուն։
Իմ սրտով Աստուծ ինձ տայ։

Ի՞նչ իծանիր, վուրթի Պուրթ։ (անհեթեթ բան)։

Ի՞նչ ես շատ փիքր անում (մտածել)․ հարուր թումնի (10 ռ.) կէսը խուն թուման է։ ([illegible])։

Ի՞նչ լիզու պիտի յիդ ասէ իմ դարդիրը ([illegible]), ամուվայ օր պիտի ու ձմուվայ գիշիր։

Ի՞նչ դառաւ, կթի էշ դառաւ էլի։ ([illegible])։

Իմ խօսկը Նրա մօդ ու Մածախու ([illegible]) աքասին (20 կ.) դիփ մէկ է։ ([illegible])։

Ինչկլի գդակտ շուռ տաս, տարին անց է կենում։

Իրա լիզվով գնաց կրակը ննգաւ։

Ինչոր էսօր ժուգ ([illegible]!) ծածկած էլին ղրգում, հիմի բաց-բաց ղրգին, վուր ակուներրը մէջը ծռտին։

Իրան տու տասչուրս շալին։ ([illegible])։

Ինչ քարվան ([illegible]) կտրելու գիշիր է։

Իմ դարդը ([illegible]) ննգնի քու փուրը, իմանաս թէ դարդը վո՞ւնց է։

Ի՞նչ պտուղ է։

Ի՞նչ տղայ է։

Ի՞նչ վուրթի է։

Ինչ կու՚լի, կ՚ուլի։

Ի՞նչ քու խօսկի ջուղարն ([illegible]) է։ ([illegible])։

Ինչկլի հին Աստուձը հիդը գնաց։ ([illegible])։

Իմ էծն ու քու էծը չին բարիշում ([illegible])։ ([illegible])։

Ի՛ս ձիատուր դառայ, նա հեդեվակ, էլի էդնէն չը հասայ։

Իրան էլ մտիկ արա՛, իր սըարմունքին էլ։

Իշի Ջադկին, գիլի բարգեդանքին։ ([illegible])։

Ի՞նչ սովեցրիր, վուր խփեցիր։ ([illegible])։

Իժում ([illegible]) արէ՛ ու էշը ցխեմէն հանէ՛։ ([illegible])։

Digitized by Google

Իսկի ասում իս, թէ Ջուլաբ կա՛յ։ (չէն յէշում)։
Ինչ իլիկն է, էն բիլիկն է, ճամշագիլն ու իր կնիկն է։ (Երկրան էլ մի էն)։
Ինչ ալխանէն է, էն չալխանէն։ (նոյն)։
Իմ խօսկը Մածախու (Լեզգու գիւղ) աբասի է գառի նրա մօտ։ (ուրծէս չառնի)։
Ինձ փլաւ, քիզ չլաւ (անիւղ փլաւ)։ (իւր համար լաւ է ուզում)։
Ի՛ս օվ, դուն օվ։ (Նման չ՚են)։
Ինձ չէ աւտում, իշին է աւտում։ (Մեկը մէկից էշ է բան ուզում, ասում է ինէ՝ չունիմ. այդ ժամանակ ախտասում նորա էշը ղասում է)։
Իշի քամին բռնիլ է։ (համառ-բառնուի-ն)։
Իմ խէչի զօրութինը իս գիդիմ։
Ինչկլի էն օրը՝ եա (կամ) էշը, եա իշի տէրը։
Ինքը պստիկ է ու մինձ էրազնիր է տեսնում։
Ինչ անում է բանդ աբի՛։ (Երբ չառ անուն ունի մի մարդ մարդ)։
Իմ բանը դրուստ (ուղիղ) հնքիաթ է։
Իրա համա քնիլ է, ուրիշի համա էրազնիր տեսի։
Ի՛փոր գ՚ուզիս՝ Աբէլ Առաքելիչ իս, ի՛փոր գ՚ուզիս՝ Իվան Առաքելիչ։ (փոփոխական)։
Ի՛ս քիզ ծաղկեցրի ու դուն ինձ մոռանում ի՛ս։
Ի՛ս մաշեցի, նրան բախշեցի։ (հարստութը խեղճին տուին)։
Ի՞նչ է, կարճ գարի իս հնձի՛։ (շատ ես տարբե՛ր)։
Ի՞նչ իս խուռը փիքր անում. ուզում իս իմանա, թէ փշի ծէրն օվ է սրի՛։
Ի՛ս վուր տեսնում իմ, էտ բանը ձու չի դնի։ (բանը չի յաջողիլ)։
Ինչոր խուզ էիր գառի, էտ թահար (տեսակ) ք.. չէիր կերի։
Իշի քնթումը մախաթ (հերուն) չի կանայ անց կացնի։ (անշնորհք)։
Ի՛փոր վուտնիրս կու ձքիմ, իմ ղադրը (յարգ) էն չախը (ժամանակ) կու իմանաք։ (Մեռնելուց յետոյ կը յարգէք)։
Ի՛ս քու կուռը (կողմ), դուն՝ սատաններունը։
՚Ի ծննդենէ սուրփ աւազանի մինչի ցայսօր ինչոր գիդէր, դիփ դուս կու՚տէր։ (ոչինչ չը ծածկող, յիմար մարդ)։

Ի՛ս քիզ ջաՀելուցն ([illegible]) էլ իմ տեսի։ ([illegible])։
Ի՞նչ մտէս ննգաւ, Տէր Աստուած, մխտս բէ։ ([illegible])։
Ինքը պստիկ է, լիզուն մինձ ունէ։
Ի՛ս նրանց մեռիլեմէն փախիլ իմ, սաղն (ուշք) էլ բերին, գըլ-խիս փաթթեցին։
Իմ օրը կերիլ իմ իս, դուն քու դարդը ([illegible]) քաշէ։
Ի՛ղը քիզ, ճմբուռն ([illegible]) ինձ։
Ի՞նչ անինք, թէ մէ կուժ կաթն իս ուտեցրի. կու առնիմ, կու տամ։ ([illegible])։
Ինչոր իս քիզ Համա իմ էլլի, թո՛ղ էն Աստուած իմանայ։
Իմ սրտեմէն ջուր խմեցիր։ ([illegible])։
Ինչո՛ղա գեղնի երեսին է, էրկու էնո՛ղամի էլ գեղնի տակն է։ ([illegible])։
Ինչոր իս նրա Համա իմ էլլի, Աստուած ինձ տայ. ինչոր նա ինձ Համա է էլլի, Աստուած նրան տայ։
Ինչկլլի նա գու՚քայ, իմն ինձ կու Հասնի։
Ի՛րգինքն ու գեղինքը մէկ չի դառնա, Թածմինդէն ու Մա-խաթը ([illegible]) մէկ չի դառնա։
Ի՞նչ փլաւ, ի՞նչ չլաւ։ ([illegible])։
Իրա շվաքեմէն ([illegible]) վախենում է։

Լաւ անողին՝ լաւ չը կայ։
Լէն-լէն մի բռնի բանը։
Լաւ տունը էս կինքվայ դրախտն է։
ԼէՀէրխտ ([illegible]) գօրա ([illegible]) վուտտ ձքէ։
Լաւ ձին իր իմը ([illegible]) կու աւելցնէ, փիս ([illegible]) ձին՝ մաթրախը ([illegible])։
Լաւ ձին իր պատիւը կու աւելցնէ, վատ ձին՝ մաթրախը։
Լիզվի տակն օսկոռ չըկայ, վուր աւելի խօսկ ասելիս ծակէ։
Լաւութէնին լաւութին չըկայ։
Լաւ լիզնութը վիրէը ջրի փայ ([illegible]) կու՚լի։

Լացը լաց կու բերէ, ծիծաղը՝ ծիծաղ։
Լաւութիւն պարծեցի՛, թէ չէ վատութիւնը խօմ շանեմէն էլ է
    դուս գալի։
Լեզվի սրպանածը դժար է, քանց թրի սրպանածը։
Լաւ է արթար աճկը, քանց մխտկը միղաուր։
Լաւ աղջիկը օխտը տղին աժ է։
Լաւութիւն անիս՝ լաւութիւն կու տեսնիս. վատութիւն անիս՝
    վատութիւն։
Լաւ կնիկը տուն ու տեղ է, վատ կնիկը՝ ցաւ։
Լեզուտ քեզ համա պահէ։
Լվին նաշտար (նշտրակ) տվին, էնդու աւել չէր ուզի։
Լաւ գլուխը էրեխէն վուրդանց է, ամա գլխին պաչ իմ անում։
Լաւ կ'օնիս՝ քեզ կ'օնիս, վատ կ'օնիս՝ քեզ կ'օնիս։
Լէնին չարա (ճար) կայ, նեղին չարա չըկայ։
Լացի վերջը ուրախութիւն է։
Լեզուն ոսկոռ չունէ։
Լաւ եզը լծկանումը կու էրեւայ, լաւ կնիկը՝ օրօրոցի տակը։
Լաւ փոքրաւորը իր տէրուչ էրկու աճկի լուսն է։
Լեզվով ամէն բան հէշտ կու շինվի։
Լաւ օրը բարեկամ շատ կու՚լի։
Լեզվիտ աղ արա։ (զգոյշ կա՛ց շատախօսութենէդ)։
Լաւութիւնը ջուրը գցիս՝ չի տանի։
Լեզուտ կտրէ, թէ քու գլխի լաւը գ'ուզիս։
Լաւութիւնն անում իս, կարմնջօքն էլ անց կացրու։ (Մինչև
    վերջը համբերէ)։
Լաւ է մեռնիս, քանց ծլրանաս ու աղկտանաս։
Լաւ ձին ու լաւ եարաղը (զէնք) մուրազ (տենչալի) է։
Լաց ըլելուն գժլի տէրն է։
Լեզուն խօսելու համա է, անգաճը լսելու համա։
Լաւ մարթու կնիկն ուզէ. լաւ գինու տականքն (տիղմ) առ։
Լաւ մարթու վուրթին լաւը չի բահամ գա (առատ ձեռք)։
Լաւ հունձ անողը հանդումն (դադար) էլ կու հնձէ, սարումն էլ։

Լաւ ձին մաթրախ (մտրակ) չի խփիլ տար։

Լաւ է տան շուն ըլլիմ, քանց պստիկ ըլլիմ։

Լղար (նիհար) միսը խաշու չունէ։

Լաւ պահէ, լաւ կու գթնիս։

Լաւին լաւ չը կայ։

Լէն օրին նիղութին կայ։

Լաւ թուխսը իր ճտերուն կու պահէ։

Լաւ շէն տուն հալս է գնացլի։ (տուն քանդող)։

Լէն պռասը, լիքը թասը, մուկաշըէ (փեշտմալ ծածկած ըմբռնուկին) սպասը։

Լա՜ւ երազ է, թէ կու կատարվի։ (անկարելի բան)։

Լա՜ւ տիղ իս դուքանը (խանութը) բաց արի։ (յետադարձ չէ յետ-ադարձութեան)։

Լօբի (լուբիա) չի եփվի, (կամ չի դուշվի) նրա բերնումը։ (խոր-հուրդ չի պահել)։

Ախղակխանա խօմ չէ, վուր գցիմ ու հանիմ։ (շատախօսողին)։

Լուսնիակին ասում է՝ դուն մէր մտի (մայր մտնել), ես էստի կանգնած իմ։ (շատ յեղյեղ է)։

Լուն ուղտ ին շինում։ (չափել)։

Ախզու մէ խառնի մեր մէջը։ (շփոթութիւն)։

Լօշի մէջը հալվա չըկայ, դարդակ է։ (ոչինչ չունի. արտաքինը համեմատ չէ ներքին պարունակութեանը)։

Լաւ Հոքով-Արփով իմացայ բանի գօրութիլնը, ամմ վոնց կանամ բերնեմէս դուս թողնի։ (դժուարանում է)։

Լաւ բդդանը (բերան) ննգաւ։ (խոր պառկեց ննջեց)։

Ախղկի հակը (բերան) ջուրն է ննգի հալբաթ (երեւի)։ (բանը փչա-ցել է)։

Ախղակը խօմ չէ փչացի, վուր դուն էտունք իս ասում։ (անհա-մապատասխան խօսք ասողին)։

Ախղակխանէն փչացիլ կու՛լի, էնդու համա էտ մօզօնիլ ին (հնարել)։ (բանը փչացել է)։

Լուս ննգնիլն էլ վայ է, չը լուս ննգնիլն էլ։

Digitized by Google

Խզճութին ու զղճութին ([illegible]):
Խէտեռնակին՝ խոտոռնակ: (հաջողողին՝ հաջողող):
Խիղճ մարթուն Աստուած չէ սիղծի:
Խլնքուտին մուխն (ծուխ) էր պակաս:
Խելօքը բան անէ, գիժը մտիկ անէ:
Խակը՝ խանը (ամառն). հասածը՝ ջանը (ձմեռն):
Խփած աճկին բափա (հաստատարմատներն) չը կայ:
Խէչին իր տէրը կու զօրացնէ:
Խիղճ հաւքի (Թռչուն) բունը Աստուած կու շինէ:
Խղճին ասին՝ քիզ օ՞վ էրիտ. շէնին ասին՝ բարով մաշիս:
Խիղճ մարթը օց կերաւ, ասին՝ գիժ է. շէնը կերաւ, ասին՝ դիղ է:
Խօսկն էկաւ բերնումտ. հուփ տոււ, կուլ տոււ:
Խիղճ վուր չիս էլի, խիղճ հարեվան խօմ ունեցի՞լ իս:
Խելալա քիզ լիմ ասում. կուժ, դուն իմացի:
Խաչը վուր ջուրը կու ննգնի, օրիրը կու տաքնայ:
Խղճի վուրթին վուր լաւը բահամ դայ ([illegible]), էլ ի՞նչ խղճալու է:
Խօսկը դօվլաթը (հարստութիւն) չէ՛, խօսկը կառավարիլն է:
Խիղճ գլխի անունն է կոտրած, աղվէսն աշխարքը վէր գցից:
Խուզը խուզլին խփիս՝ ձէն չի հանի. ոսկուն ոսկուին խփիս՝ ձէն կու հանէ: ([illegible]):
Խիլքը տարվայ վրայ չէ:
Խղճինն էլ Աստուած է:
Խղճի մահը բամբակ է, շէնի մահը զանգակ է:
Խիզիլալէն ([illegible]) էլ սիւ է, ամա լաւն է:
Խօսն էն է՝ անջուր ջաղաց պտուտ տան. թէ՝ չէ ջրով ջաղացը դիփունքը պտուտ կու տան:
Խիղճը՝ խղճութէնով, շէնը՝ շէնութէնով:
Խղճի ու վուրփի Աստուած:
Խելօք մարթու հիտ քար կրիլը լաւ է, քանց գժի հիտ փլաւ ուտիլը:

Խօսկ կայ՝ բան կու շինէ. խօսկ կայ՝ բան կու քանդէ։
Խռովութէնի էդնէն բարիշութին (հաշտութիւն) կայ։
Խալխի (ժողովուրդ) ասա-կօռէն օվ կու մունջ կացնէ (լռեցնել)։
Խռովկանի փայն (բաժին) քաղցր կու՛լի։
Խիլքիտ տիրութին արա։
Խօսկը խօսկ կու բերէ։
Խիլքիտ պտուտ ալի։
Խօսկը մինձինն է, ջուրը՝ պստիկինը։
Խելօք դուշմանը (թշնամի) լաւ է քանց խեւ բարեկամը։
Խիլքը լաւ է քանց դօվլաթը (հարստութիւն)։
Խօսկը վաղ վի կենալը չէ, Աստու աշողալն է։
Խուզի գլուխը խալիչի (գորգ) վրայ չի մնա։ ([illegible]):
Խուզի գլուխ է, խալիչի (գորգ) վրայ սովոր չէ։ (նոյն)։
Խրատ գիդիս, քու գլխի համա պահէ։
Խաղ շատ գիդիմ, ամա (բայց) ձէն չունիմ։
Խիղճը շէնացաւ՝ տաս տարի խիղճ էր. շէնը խղճացաւ՝ տաս տարի շէն էր։
Խօսկը բերնումտ էփէ ու էնէնց դուս թող։
Խառազն (կօշկակար) անչէքմա (անկօշիկ) կու՛լի։
Խուզը խաբար (համբաւ) կու տանէ։ ([illegible])։
Խփան տղկի օմքին չին ուզում։ ([illegible])։
Խունդ ու մմով դրախտը չին դնա։
Խղճին ձեռը բռնող չի ըլի։
Խիղճ մարթուն քարը պալպլուսումն ([illegible]) էլ կու հասնի։
Խուզն ու հաւը մէկ է, ինչքան տաս՝ կուտէ։
Խիղճ իլիցի քարողը չի անց կենա։
Խէր (բարի) ու խալաս (շատ), չուլ (ծածկոց) ու փալաս (կարպետ)։ ([illegible])։
Խօսկը մինձին չին յիդ դարցնի։
Խօսկիտ տէր կաց։
Խղճի վուրթին քանի մինձանում է, իշանում է։

Խղճութինը զար (ուչըթեղ) գերնէս մաշիլ եղեր։
Խուփը գլորվեցաւ, կճուճը գթաւ։
—Խիղճն ինչ՞մէն է խիղճ. «իրա խիլքեմէն»։
Խօսկն առնելու համա է, անգաճը՝ լսելու համա։
Խելքը խելքի վրայ թափառութին (տարբերութիւն) ունէ։
Խունգն ու մումը իր ճանփէն կու գթնէ։ (հօտոտ կը գտնէ)։
Խօսկով փլաւ չի եփվի, եղն ու բրինձ է հարկաւոր։
Խելօքին՝ մէկ. յիմարին՝ տասը։
Խօսկը՝ մէկ. Աստուած՝ մէկ։
Խօսկը գաղողինը (վստահելու) չէ, ուստղինն է։
Խալխի (ժողովուրդ) աճկը քիղ վրայ մէ թողնի։
Խափեցիր Փիլօփի տղայ Ոստանին։ (չես կրնար խաբել)։
Խափեցիր Կանկօինց Օհանին։ (նոյն)։
Խելքը վուր բաժնում էին, դուն վուրդի էիր։ (անխելքին)։
Խալխչէն (գորգ) վուտիտ տակեմէն կու դուս քաշէ։ (կը խաբէ)։
Խուտ խոմ չինք կերի, մինք էլ մարթ ինք։ (էշ չենք)։
Խելքս խոմ հացի հետ չիմ կերի։ (յիմար չեմ)։
Խօսկն էլ է կորած ու ջուղարն (պատասխան) էլ։ (անդամարդկային մարդ)։
Խօսկ ու ջուղարով մարթ է։ (ճարտար, խօսող)։
Խիարը (վարունգ) ծուռն է դուս էկի։ (անյաջողութիւն, անշնորհութիւն)։
Խիարը (վարունգ) ծուլիլ է թախին (անշարժ)։ (նոյն)։
Խոզալը (տերև) վէր է տվիլ։ (ինչպէս տերեւները չթառամած ծառէն վայր են թափվում, այնպէս էլ նորա առողջութիւնը կորել է)։
Խօսկը կտուրն է դցում։ (շեղվում է առարկայից)։
Խօջի (Խոջէնց) բաղնիքը դառաւ ղրուստ։ (շատ աղմուկ է)։
Խարալը (գոմէշ) կու տանիս։ (շատ վերջ չի ունենալ չարանալիք)։
Խէրը (օգուտ) տեսնէ հէրապլիտը, ջառլմէն (տուգանք) քաշէ Կարապլիտը։ (օգուտը՝ մէկին, վնասը՝ միւսին)։
Խիզտելու վուր տանում ըլին, մէ գրօշ չիմ փուխ տա նրան։ (ոչ երբէք)։
Խարաղ (կօշկակար) Ղէրմազանի սուփրէն (սեղան) խօմ չէ։ (եթէ ոք ուտելիք վրայ երկար են նստում)։

Digitized by Google

Խաշամանը իմն է, խաշն՝ ուրիշինը: (տունը իմս է, բայց ուրիշի փողով է շինած):

Խաչը խաչապաշտին կու բռնէ: (ճամփորդողին):

Խան (վր. երեխան) սուսպուս, խան Գիգոլու մամա (վր. հայր): (փոփոխամիտ):

Խալչի (ծախս) զօրա (հաստատ) աւելի վունչիչ: (չարժեր գործը):

Խնդրբէզլինց Թավրիլէն (ախոռ) խոմ չէ: (այսպէս ասում են անխնդրելի, որ ամենայն համախմբում են եղել. ասվում է, երբ մէկը մեծ անկարգութիւն կամ անխնամութիւն է անում, դիմացի մարդկանց զզւանելու):

Խմիլ է վունչը (ամէն փողոցովը), մտիլ է քունչը (անկիւն): (արբեցածի մասին):

Խրատ գիդիս, քու գլուխը խրատէ. էս խրատած էլ իմ, մկրատած (կտրած) էլ:

Խոստովանք թէ կու պահիս: (եթէ չես հաւանիր):

Ծիրանն ի՞նչ արաւ. կորիզն ի՞նչ անէ:

Ծովը ննգնողն անձրվեմէն ի՞նչ կու վախենայ:

Ծիտն (ճնճղուկ) ի՞նչ է, վուր իր էզն ի՞նչ ըլի:

Ծախելու չէ ու փոխելու չէ: (կինը):

Ծառը վուր վէր ննգնի, կացնաւորը կու շատանայ:

Ծովեմէն դուս իմ գալի, մի գդալ ջրումը խիղտվում իմ:

Ծուռը կ'օռվի, ամմ սուտը չի ըլի:

Ծովը գդալով կու հատնի:

Ծառը մէ խփիլով չի վէր ննգնի:

Ծալած շուրն ինքն իրան կու մաշվի:

Ծառը քանի պտուղ (կամ՝ բար) շատ ունենայ, գլուխը կու կուացնէ:

Ծանդր կա՛ց, լիդր գաս:

Ծիրանաս, ծիրի ղադրն (յարգ) իմանաս:

Ծիրանաս, պատիւս իմանաս:

Ծակ հուլունքը գեղնին չի մնա: (տան աղջիկն էր տանեն):

Նուռը մարթուն կուրօն ([illegible]) կու գլատէ։

Նըպլլիան ([illegible]) աճկըտ պաչ կ'օնըմ, վուր ինձ համա բլըթ կու թխըր։

Նիտն (ճնճղուկ) իր բունը կու սիրէ. մթնացաւ, իր բունը կու գթնէ։

Նաւն էնդուր կու տնգըմ, վուր ինձ շվաք (ստուեր) անէ։

Նիծը ծծին կու դիփչի։ ([illegible])։

Նծիլն էլ է աղաթ (սովորութիւն), սիրիլն էլ։

Նուռը նստինք, էլի ըլինք աղբէր։

Նաւն իր տիրուջը շվաք (ստուեր) չի տա։

Նըրացար՝ ծուվեցար։

Նակ բուգ (կոկորդ) չէ, ինչոր տաս, կուլ կու տայ։

Նովը մտայ, ցամաքօքը դուս էկայ։ ([illegible])։

Նովը մտնում ես, ցամաքը դուս ես գալի։ (նոյն)։

Նըպլը ([illegible]) Նատուր, քօռ. (կոյր) Խէչատուր։ ([illegible])։

Նարաւ ջրի վրայ կու տանէ ու կու բերէ։ ([illegible] ։

Նոր ([illegible]) հըդ (կամ՝ էդնէն) աբասի է գցում։ ([illegible])։

Նոր ձու (կամ՝ կաթը, կամ՝ իղ) էլ վուր ուզենաս, կու ճարվի նրանց տանը։ ([illegible])։

Նամն էլ գցիս, այչու ([illegible]) կու կանգնի նրա կօճին (վեր)։ ([illegible])։

Նոր ([illegible]) ծիրտը աբասի գլդէ ([illegible])։ (շատ խեղճ)։

Նէբօ ([illegible]) է կուլ տվլի, հոքին դժար է դուս գալի։ ([illegible])։

Նոր ([illegible]) լիզուն չի գիդի։ ([illegible])։

Նծիրս վրայ չէ անում։ (յօժար չեմ)։

Նէրը ծէրին ձլլու ([illegible]) ինք հասցնում։ ([illegible])։

Նըղը ծղեմէն կու հանէ։ ([illegible])։

Ծատուրը կտուրը կու՛լլի: (Ասա՛ չէ չէրի, որ շատ խօսէ խօսէ. հիմարացած է խօսողը):

Կերածն ու կորածը մէկ է:
Կճուճը գլորվեցաւ, խուփը գթաւ:
Կուշտը քաղցածին կամաց կու բրթէ:
Կանց ինձ խուլ ասին. քիզ տ... ասի՜ն:
Կատուն մսին չը հասաւ, ասաւ՝ էսօր ուրփաթ է:
Կնգայ շինած տունը Աստուձ չի քանդի. Ածու շինած տունը կնիկը կու քանդէ:
Կիրագվայ դանդանը (խաշիլ) էրկուշաբթի էլ պէտկ գու՛քայ:
Կատվի խաղը՝ մկան մահը:
Կու մինձանաս, կու մոռանաս:
Կու լակգիս, կուտիս:
Կնգայ բերած փուղը փուղութին չի անի:
Կարմիր ձուն Զադկին կու սազի:
Կրակ ննգնիս բօղա՛զ (կոկորդ), ինչոր տեսնիս, կու դողաս:
Կուժը համաշա (միշտ) ջուր չի՛ բերի:
Կատվին ասին՝ կճխւտ դիղ է. տարաւ, խուռը թաղից:
Կխրարովի արտը մուկն է կերի:
Կռւի վիրչը փօշմանութին (զղջում) է:
Կուժը ջրի ճանփին կու կոտրվի:
Կնգայ բաժնքով մարթ չիս դառնա:
Կրակի վրայ կրակ չին ածի:
Կատվի վուտն էլ պիտի փորցվի:
Կու խաղա՛յ կշտափուրիկը, չի խաղա կարմրաշուրիկը:
Կատու խօմ չէ՛մ, վուր կուդլիս (վր. ոգի) ժաժ տամ: (իմանում եմ տանձը):
Կատուն կատվի հիդ վուր կռվում է, չանչիլն (ճանճ) էրեսին է պահում: (Բոլոր ճանճերով չէ կռվում, դուշմանների համար տեղ է պահում):
Կաթնէ սպաս ուտիլը լաւ է՝ մէ օր միր տանը, մէ օր ձիր տանը:

Digitized by Google

Գշխուքը վուրթէնը հակն է տալի (հօճալըղ), բանն էն է։ (հօրօրէ ոյծը. նօշադրի մաշն)։

Գատուն Քրիստոսի աղլուխն (եաշլըղ) է։

Գալօշներու (կըլնօկէշլը) հաքնելու վախտը (ժամանակ) կու իմացվի։ (Եղանակային տանցը ու տարառցը)։

Գնդայ բերած փուղը քիզ համա թանխա (դրամական) չի դառնա։

Գնդայ բերած փուղը գանգակ է, քանի անց կենաս, կօնկլըէն (շանգալի ընդանակ) ճակտիտ կու դիփչի։

Գատվին էնէնց պլտիս ք..., վուր ձեռնիրտ չը չանգռէ։

Գուժը մէկի գլխին կու կոտրվի։

Գանգնած ջէր (դէօ) չիս ք...։ (Քծ նեղութեան չես փոխել)։

Գուխ օրը կուխ պիտի, բարեշութէնի (հաշտութեան) օրը՝ բարիշութին։

Գծիլ չէի գիդի, քիզմէն սովրեցայ։

Գնիկը մարթուն ասաւ՝ դէնը պառկի.—ի՞նչ պարկիմ, էս ու դուն մէ թաւվումն ենք էրվում։

Գատվի գլխին ջիգար (Եօջ) խփից։ (եար յանկարծ պատիծը ստացաւ)։

Գնիկ ուզիլն էլ ցաւ է, չուզիլն էլ։

Գնիկարմատը հաւ չի մորթի։

Գնիկարմտի արտսունքին աւատալ չի ըլլի։

Գնդայ խիլքի հիդ մի ննդնի։

Գէսն աւել է։ (աւելի է)։

Գարմիր կովը կաթը չի տա։ (գեղեցկութեան անպտուղ է)։

Գովը կթիլ չէր գիդի (կամ կաթ չէր տալի). ասաւ՝ էրթիկը ծուռն է (կամ գեդինը ծուռն է), չիմ կանացի կթի։

Գնիկարմտին օխտը լուծ գոմէշը չի կանայ գաւթի (շարել)։

Գատուն մէ աքասի չունէ՝ ապրում է։

Գակալն (ընկոյզ) էլ քու ձեռին է, չաքուչն (մուրճ) էլ։

Գանանչ դէրխա մի հաքնի, օխչարը խուտ կու գիդենայ։

Գրակի առչիւը չախմախ (ֆայլխող) չին տա։

Գխտարօվի բաղը (այգի) էշն է կերի։

Գնիկարմտի խիլքը կարճ է, մազն՝ էրգէն։

Կաթնի հիդ կերածը հոքու հիդ դուս գու՛քայ։
Կաթ գ'ուզիս՝ կով պահէ։
Կատվնիրը մեռան, մկներու մէյդանը (հրապարակը) բաց էլաւ։
Կտաւ գործողը աբրէշում (մետաքս) գործողին չի հաւնի։
Կոտրած հացը էլ չի վուղջանա։
Կրկռան հաւը ձու չի դնի։
Կժի առչիւը շատ խնլադա կու կոտրվի։
Կաթնեմէն էրածը մածնին էր փչում։
Կունձին (կոճղ) վի՛ կալ՝ տէրը տու՛ւ (տէրը չէ տանը), աւլի համա փարա (դրամ) տու՛ւ։ (Մեծ բանը տէրը տանը և փոքր բանի համար էլ հոգայ)։
Կէհայ հուրը (հէրը), կու մնայ մուրը։
Կանց «հա՛» ասիմ, մէչը մնամ. հազիր «չէ՛» ասիմ ու պրծնի՛մ։
Կարսի մէչը ինչ ձէն տաս, էն կու իմանաս։
Կատվնիրը դուս գնացին, մկնիրը շուշպար ին խաղում։
Կուժը կժին խփիս, եա (կամ) մէկը կու կոտրվի, եա մէկէլը։
Կոտրած գդալի պէս մէչ է ննգնում։ (ամէն բանում խառնվում է)։
Կարուց Կարապիտ իս էլի՛։ (չարեայ չարաչար)։
Կտրած մատի դիղն իս էլի՛։ (պաշտպան օգնելու)։
Կապը կտրած, Թոկէն (պարան) փախած։ (չէրք, անդգամ)։
Կէսն է հանաք։ (ամչըրեք է)։
Կծանի էդնէն կու կանգնիս, ածկի (աղայի) տվողի առչիւը։ (գէշ մարդ)։
Կ'օսիս, կ'օսիս ու չիս գա։
Կխսին էլ արժնիկ չիմ։ (գող է խոր մխոցից)։
Կուլի ծաղիկ ին շինում։ (նաւասարդակէ)։
Կարկտանը ուսին էկաւ։ (չըյադըղէց բանը)։
Կթի էշ է գառի էլի՛։ (յանցաւոր)։
Կրակի վրայ սառը ջուր ածաւ։ (խաղաղութիւն բերել)։
Կշուքի արրա (համառօտութիւն տուր) իս հա՛։ (շատ պնդանի չէս)։
Կուդին (մի. ագի) մէկս մէկու հիդ կապած ունին։ (միաբանութեան են)։
Կանց ջուրը շատ գնացիր, կանց աւազ մնացիր։ (աղչ ծնողը)։

Կու ճանչնանք, ի՛նչ պտուղ իս։ (շատ մարդ չէս)։
Կալս կալսեցի, դարմանս քամու տվի։ (ասել է ծերը երիտասարդին)։
Կիրակուսը չըլի, Թաինդուրն (կամ Մարտիրուզն) ըլի։ (ով ասում է չենչ)։
Կոճին (վէգ) ալչու (վէգի նոր՞) նստեցաւ։ (յաջողութիւն)։
Կարմնջի վրայ չի անց կենա։ (նմանապէս էլ նորերի ծանրութիւնէր. չեաւ չէ տալ այդ գործը)։
Կօլատինց գոմումը փէլին (եղէն) է ծախվում ու իմ ապրանքը չի ծախվի՛։
Կատվի լակոտներու պէս դէս ու դէն է թրեվում։
Կու ներկին ու կու թողնին։ (խաբէլով էլ տանէին)։
Կ'օսիս թէ՝ խանի ու բէգի վուրթի ըլի։ (մեծամտաւոր)։
Կամաց խօսի, կտիրը հիւանդ կայ։ (ծածուկ շողիկ շփոթալնում է)։
Կատու է դառի նրա ատչիւը։ (մեղմանում է)։
Կատվի պէս մէճկը գեդնին չէ խփում։ (խորամանկ)։
Կանթիղի ձիթի պէս ի՛նչ իս ճռճռում։ (շարախօսութիւն)։
Կու՚լի, կու՚լի. չի ըլի, չի ըլի։
Կարմիր կովի պէս կթվում իս, կթվում. վիրջի դամը վուտը խփում, շուռ տալի։ (երբ արած լաւութիւնը վերջը քէնի հանում է)։
Կակալը (ընկոյզ) համբրքով իս տվի՛։ (երբ ծագէլիս պահանջում է հայը)։
Կուժը նրա գլխին կոտրվեցաւ։ (պարտաւորութիւն)։
Կու՚լի, չի ըլի, մէ թաքառը կու՚լի։ (հեփիութերաւ)։
Կողոպուրտի էշ պիտի ըլի, վուր ինձ համա ըրգիս։ (շատ բան չէս առնէլու)։
Կորուստա-Մինասի համա մում ասէք, վուր գայ։ (Սուրբ Մինասը կորուսած գտնող է համարւում)։
Կարմիր կովի պէս մէ՛ կթվի։ (քիչ)։
Կանց շունը շատ՝ Արղ...ցիք, օչլապաճիճ (դաճիճ մր. շոնկարան)՝ Ղ'որ...ցիք, ասկի բիդօ (խայթալակիչ)՝ Ման...ցիք, նախուր-մախուր (տակնուվրա)՝ Ար...ցիք։

Կանց փուփն (չերաչար) աւիրվի. կուճին (օրաղայն) տրաքի՜։
(աւել է մայրը որդան բարեչէնդանին, երբ շատ չերաչար է չինամ)։
Կանց մնայ փուփուն (չերաչար), թո՛ղ պատռի կուկուն (երեխայ)։
Կարճ կտրէ՛։ (քիչ խօսի՛ր)։
Կարճ կապէ՛։ (նոյն)։

Հալալ (դարադաշ) պէղի (մայր) պէս սուտ է, փո՛ւնց կնիկն է, փո՛ւնց փուրթին։
Համբրած օխչարը գէլը չի ուտի՜։
Հարեվանը Հարեվնի մեռելը քնած գիղէր (չարծել)։
Հա՛յ գիղի ստակ (դրամ), բանը կու շինիս խտակ։
Հալցնելով Երուսաղէմ կ՚էՀան։
Հարցնելով Բաղդադ կ՚էՀան։
Հացս զարի ըլի՛, անդաճս բարի ըլի՛։
Ցիղ գցելով արա։ (խնայողութեան)։
Հինդի աճկը դուսը կու՚լի։
Հեդեվակը ձիաուրին էր մասխարա (ծաղր) գցում։
Հօրանց տունը դաշտ ու մէյդան (հրապարակ), մարթանց տունը խուռը գնդան։
Հէսարն (դաշխ) անինք եաղի (օդար) պէս, էլի ըլի՛նք աղբուր պէս։
Հինդութինը սէլով տուն կ՚էՀայ, մսխլով դուս դու՚քայ։
Յարգն յարգէուրաց, պատիւն արժանաւորաց։
Հազար խփին, մէ գլուստ ասիլ տան։
Հայ՝ Աստու փայ (բաժին)։
Հինգ մատնմէ՛ն փո՛ւրը կտրիս, փուր չըցաւի։
Հինդացի՛, քու լաւն ու փաղն իմացի՛։
Համփիրութինը կինք է։
Հացը՝ Հուրէն, փուրթին՝ փուրէն։
Հատ ու բարակ մէ գին է, փա՛յ բարակ մանողին։
Հազար թուման (10 ռ.) պարտկ ունենամ, մարթամիջի մարթ ունենամ։

Հմպարտին դուռը ծեծեցին, տանը վունչիչ չասաւ։
Հաու խիլքը գլխումն է, վրացունը՝ աճկումը։
Հազար չափէ՛, մէկ կտրէ՛։
Հէսաբեմէն (հաշիւ) օչով չի փախչի։
Հախը (իրաւունք) նհախին (տիրոջն) չի մնա։
Հաու ցիղի խիլքն իմն ըլի։
Հաու վիրչի խիլքն է գովելի։
Հայն վուր մէքիչ դունգ (եղունգ, ոտք) ունենայ, Աստուն Ղմէրթօ (Վր. Աստուած) չի ասի։
Հալի ([illegible]) գօրա (համեմատ), ջանի (մարմն. հոգի) գօրա։
Հայն էլ վայ է, վրացին էլ՝ վադլախ ([illegible])։
Համ (և) գլխարաթ (աւեր), համ թուջարաթ (առեւտուր)։
Հաւր վուր չաղանայ ([illegible]), էլ ձու չի դնի։
Հաւն էլ վուր ջուր է խմում, Աստուն է մտիկ տալի։
Համ (և) ամռվայ պիտի ըլի մարթ, համ ձմռվայ։
Հարսն ու փեսէն վրայ տախտին, ում նասիբն (բախտ) է, նա տանէ։
Հուրն ([illegible]) էկաւ, հուրը գնաց. աւիլն աւիլողի ձեռին։
Հիմիկվայ քօծիրը (աղախին) աղչիկ պարնիր (ոսկին) ին, հիմիկվայ բջիրը (ծառայ)՝ աղա (տէրն)։
Հին հաւերուն՝ քշա՛ քշա՛, նուր հաւերուն՝ ջուջու, ջուջու։
Հազար կայ՝ մէկ չաժ է. մէկ կայ՝ հազար աժ է։
Հացը չը կտրվի, թէ չէ, չի սաղանա (կամ՝ էլ չի վուղչանա)։
Հանաքն էլ իր տիղն ունէ։
Հանած խանջլին (դաշոյն) ձեռը տալ չի ըլի։
Հօր փուղիրը վուրթու համա ցից է։
Համփիրութին՝ արքաութին։
Հարսին տէրը կ'օնէ համաուր, խէչին տէրը կ'օնէ զօրաուր, շանը տէրը կ'օնէ հաչան։
Հուր փորողը ինքը կու ննգնի մէչը։
Հարեվանը հարեւնի հալիչէն է։
Հինդլին գողնքումը կու ք...։

Հասածին խփում լին, խակն է վէր ննգնում։ (Երիտասարդի մահը)։

Հառամ (անիրավ) փուղը կրակ կու դառնայ։

Հօրն ու մօր միղկը վուրԹկերանցը հարցումս կու՛լլի։

Հոքին խուրն է, դժար է դուս գալի։

Հանաքը դանակ կու դառնայ։

Հոքին առաւիլ է քանց մարմինը։

Հառամը (անիրավ) գու՛քայ, հալալը (արդար) կու տանէ։ (օր. գողցած ոչխարը ամբողջ հօտը կը փչացնէ)։

Հիշտ դադած (վաստակել) ու հիշտ մաշած (կամ՝ կերած ։ (Հեշտ վաստակածը հեշտ ալ վատնուած է)։

Հինդլի տէրն է հլւանդ։

Հաց ու պանիր, կէր ու բանի։

Յօպօպն ինքը հուտած էր, հէնց գիդէր, Թէ իր բունն է հոտում։ (շապա-շապա փոխուած է իր բոյնը)։

Հաց ու գինի, պառկէ, քնէ։ (կերած-խմած ապրիլ պէտք չըգիտնա՛ս)։

Հիմիկվայ աղչկիրքը մէ Թօփ (դատարկ) կտաւ ին, պատռտէ ու դէն ածա։

Հնազանդ հուրԹը օխտը կով կու ծծէ։

Հաուն ղունգ (եղանգ, ոճ) չէ տվի Աստուած, վուր գլուխը քորէ։

Հաւն էլ իր ճուտը, օցն էլ իր ճուտը։ (կը օրրէ)։

Հարսնիքն ու մահը աղբրտիք ին։

Հիմիլվայ ու վաղուցվայ ջէհէլներու (Երիտասարդ) մէչը շատ սարիր ու ձուրիր կայ։

Հին դարմանը քամուն (հով) չին տա։ (Հին գործերու մասին չեն խօսիլ)։

Հասկանողին՝ մէկ. չը հասկանողին՝ հազար։

Հառամ (անիրավ) փուղը բինա (նոյան) չի բռնի։

Հայ էլանք՝ հաւատ չը տեհանք. Թուրք էլանք՝ սուննաԹ (Նըբ փաթաալըն) չը տեհանք։

Հօրը տեհնիմ, մօրը տեհնիմ, տղին էլ էնպէս տեհնիմ։

Հաւը տանը կու մնայ, կուտը տանը կուտէ։ (Եթէ հայը տունը չինէ)։

— 125 —

Համքարը (համբերատար) համքըրին կու ճանանչէ։
Հացը թխողին թխիլ տու, մէ հացն էլ աւելի տու։
Հարեւնի խաթիր (համար) էրեխիտ գլուխը պատռէ, էնքան ծեծէ։ (որովհետեւ հարեւանի երեխան որ մեղաւոր էլ լինի, նորան չի կարելի ծեծել, այլ իր անձեղ երեխային պիտի ծեծել)։
Համփիրութինը համ կու բերէ։
Հանած աճկը իր տեղը չի գա։
Հաւն էնդու համա գ՚ուզիմ, վուր ձու վի կալնիմ (կամ՝ դնէ)։
Հոքին քաղցր է։
Հիւռու տեղեմէն դափի ու զուռնի ձէնը լաւ գու՚քայ։
Հազար կնիկ վուր մօդ ըլի, ծլնգդնի (ծննդական) ցաւը չի պակսի։
Հիւանդը վուր լաւնալու վրայ ըլի, հէքիմը (բժիշկ) դէմ գու՚քայ։
Հալալ (արդար) ապրանքը դէլը չի ուտի։
Հատ կուղկը փլթած մարթը լաւ է, քանց բէզըրգան (վաճառական) վուրթին։
Հարսնիքը՝ աղբուրս, մահինիքը՝ պապլինս։
Հալալը (արդար) մազ էլ դառնայ, չի կտրվլի. հառամը (անիրաւ) գերան էլ դառնայ, կու կտրվլի։
Հացը դրած է, պանիրը վրէն. աշխատանքն էլ ի՛նչ կ՚օնէ։ (պատրաստ. դանդաղի մասին)։
Հարեվնի համա հուր մի փորի, վուր առաջ դուն դէվէր ըը ննգնիս։
Հին հարեվանը բարեկմի հիդ բարեբար (հաւասար) է։
Հիւանդ խօմ չիմ, հիւնդին կու հարցնին՝ գ՚ուզիս, թէ չէ։
Հէստի քաղցած իմ, շան հաչալը չիմ իմանում։
Հաւի հէնչաք (չափ) խիլք չունէ։ (յիմար)։
Հանաքը դէնը կ՚էնայ։ (հանաք չէ ուզում ասել)։
Հազար մաղի հաց կերած մարթ է։ (փորձառու)։
Ցիդ ու առաջ դիփունքս գնալու ինք էնդի (հանդերձեալ երկիր)։
Հալած իւղ իս պահ տվլի։ (ի՞նչ մէջ չաւ բան եա պահ տուել. խորա- պահանջ ես)։
Հէսաբը (հաշիւ) խօմ շունը չէ կերի։ (կարելի է հաշիւ ասել)։

Հէստի թահարը ([illegible]) մտիկ է տալի, հէնց գիդենաս նրա հօրը իս ըլիմ սըպանի։ ([illegible])։

Հէստիկն է, վուր մէ գիղ առանց շուն կու պահէ։ ([illegible])։

Հէստի օմքին ([illegible]) է, վուր չիմ կանայ ասի թէ՝ առչիւս իս նստած, յիդ նստի։

Հէստի համով է շինի կերակուրը, վուր մատնիրն էլ հիդը կուտվի։

Հէստի համով է շինի կերակուրը, վուր ուտելով չիս կշտանա։

Հոռոմի տ.. շինեցիր գլուխս։ ([illegible])։

Հէստի խուռը քնած է, վուր վուտներեմէն քաշիս, չի իմանա։

Հա՛յ-հա՛յն գնացիլ է, վա՛յ-վա՛յն մնացիլ է։ ([illegible])։

Հէնց գիդենաս իմ կնքվատէքումը վերի թարեքումն ([illegible]) իս էյլի նստած։ ([illegible])։

Հէստի խաբար ([illegible]) էր, վուր շունը տիրուջը չէր ճանչնում։ ([illegible])։

Հասան-խանի կոզպէքը ([illegible]) բերնումը դրած ունէ։ ([illegible])։

Հայր իւ Վուրթի չիմ կանայ ասի նրա առաջ։ ([illegible])։

Հէնց կու տոնիս, վունց դառը պատարաքին։ ([illegible])։

Հարցնիլն ամութ չըլլի։ ([illegible])։

Հատն ու կտուրն է, ճութն ու պատառն է։ ([illegible])։

Հաչան կայ, կծան չըկայ։ ([illegible])։

Հաչում իս, չիս կծում։ ([illegible])։

Հիռու ո՞ւր իս գնում։ ([illegible])։

Հէստի սիրուն է, հէստի սիրուն՝ օխտն օր ու օխտը գիշիր վունց ուտեցնիս ու վունց խմեցնիս, գիփի նրան մտիկ տալ տան։ ([illegible])։

Հէնց ուզում իս աճկիրը էգնեմէն հանի։ ([illegible])։

Հէստի տղայ է, վուր պղտոր ջրի հիդ կու խմվի։ ([illegible])։

Հաւը տանիմ աքլրի հիդ փոխիմ։ ([illegible])։

Համ ([illegible]) չէ տալի, համ էլ ծեծում է։ ([illegible])։

Համ (էլ) սազի (յարմար) է ու համ սարփի (ծփառատ)։
Հէստի սիրուն է՝ քու առած, քու հաւնած։ (շատ սիրուն)։
Հրիշտակ անց կացաւ։ (երբ խօսակցութեան ժամանակ յանկարծ լռում են)։
Հէստի բարի մարթ է, վուր մրջիմի վրայ էլ վուտը չի դնի։
Համ (էլ) չիս ուտեցնում, համ ակռէքս իս կոտրում։ (վատ մարդ)։
Հաւի ծիրտը արասի (20 կ.) գիղէ (կարծում է)։ (խեղճ մարդ)։
Հէնց գիղին թէ՝ լօշումը հալվա կայ։ (արտաքինը համապատասխան
չէ ներքին պարունակութեան. կարծում են թէ ծփառատ գործ է)։
Հիմիկվաննիրը մեձրած ին, ապպրած խօմ չի՞ն։ (բան չեն շինում)։
Համ (էլ) հօքուս վարձկ ըլի, համ մարմնուս շահ։
Հօքի իս էլի՞։ (վատ մարդու մասին)։
Հօքի խօմ չէ՞։ (որ այդպէս ինչ ես տալիս. հոգին շատ փոքր բան է
համարվում)։
Հէստիկ է, կատվներու թրեված։ (նեհար)։
Հէնց արա, վուր կարմնջի տակի ջուրը չըփախցնիս։ (շատ պար-
պառութիւն մի՛ տուր)։
Հանաքը չանաք (չէ համար) դառաւ։ (ուշիկ բան դառնալ)։
Հէստի վիր է քաշում, վուր վէր ննդնի, թիքա-թիքա (մառ-մառ)
կու՛լի։ (ձեռնարկութեան)։
Հէստի բան առա, վուր բան ըլի։
Հնդու մաթա (հաղթահարել) է հա՛։ (մի շատ գեղեցիկ բան չէ)։
Հէստի իմքին է, վուր արա քիզ լի՛նիչ արմցնիմ։ (շատ լաւն է)։
Հէստի տրաքածն է, վուր հատը չունէ։ (հարամ)։
Հէնց գիղէ, միրուք վէր անելու մարթ իմ։ (խաբեբայ)։
Հօքին նրան է մնում։ (առամ եմ, երբ նեղացած հիւանդը, որ սիրելի
ծանրակշռող ունի, դժուարութեամբ է հոգին տալիս)։
Հո՛քուն վրայ հասաւ։ (ողջոյն)։
Հօքուն վրայ հասաւ։ (շատ եկաւ)։
Հէստի օմքին է, բերանը վուր կապիս, էդնեմէն կու խօսի։
Հուրթտ վէր կու ննգնի, վուր չուտի՞ս։ (որ շարժես, ի՞նչ է)։
Հէնց ին մէկ-մէկու համա՝ մահ ու միռ։ (սիրով)։
Հէնց ին՝ կաթն ու կորիկ։ (սիրով)։

Հէնց գիդենաս, ձիխինց հարսն ըլի։ (անշնորհք)։

Հէստի տիղ է, վուր օցն իր պուրտով, հաւն իր թիւով չի գթնի նրան։ (անմերձենալի տեղ)։

Հէստի կերակուր էփեցի, մեռլին դուր էկաւ։ (համեղ)։

Հէստիկ էր, հէստիկ, վուր աւիղ էիր դցի, դեդնին չէր վէր ննդնի։ (խաւար բաղձանքն)։

Հիւանդը չասէ թէ՝ էս հիւանդ իմ, մէ․կէլը՝ սաղ (ողջ). մահն անկլի տակն է։

Հէնց շէն իս, վուր փիթիր (փետուր) իս. կարմիր կովը կթիլ իս (տաշած է չեղ). ղալամքարին (նախանձէն ծաղիկներով) հաւնում չիս. անկտ մնաց մթէլին (վերմակի տակը)։ (հարուստ մասին)։

Հէստիկ ամքին է, վուր կաթն ու կորիկ։ (կարեւ մեջ կորեկը որ եփում, անդադար կերակուր է պատառում. տանում է բարի մորթամասին)։

Հնդուհաւի պէս, վուրդիոր մթնում է, էնդի քնում է։ (անհոգ)։

Հաց չէ ուզում քիզմէն ու ջուր չէ ուզում։ (անօգուտ բան է)։

Հէստիկ ին, վունցոր շունն ու կատուն։ (անհաշտ)։

Հացը ջրին էրնէկ է տվի։ (որովհետեւ հաց ուտելիս խմել կարելի է, բայց ջուր խմելիս՝ կարելի չէ)։

Հալած իղ իս տվի ու մաղած ալուր։ (շատ խորամանկ ես)։

Ձվի գուղն ու ձիու գուղը մէկ է։

Ձվի գուղը ձիու գուղ կու դառնայ։

Ձուգը գլխեմէն կու հուտի։

Ձվաձիգի սիրու թավլի կութին պաչ ին անում։

Ձուգ բռնողը ջրեմէն չի վախենա։

Ձգանը հարցրին՝ ծովեմէն ինչ խաբար (համբաւ) ունիս, ասաւ՝ խաբար շատ ունիմ, ամա բերանս ջրով լիքն է։

Ձիէմէն վէր էկաւ, իշին նստեցաւ։

Ձուգը ձգան ասաւ՝ դէնը պառկի։—Վուրթէնը պառկիմ, էրկուսս էլ մէ թավումն ինք տաբակվում։

Digitized by Google

Ձու դնող հաւի կուզին (վր. ագի) կու ճանչվայ։

Ձուգը ջրումը գին չի ըլլի։

Ձու ածող հաւը կրկռան կու՚լլի։

Ձեռը ձեռը կու լվանայ, երկուսն՝ երեսը։

Ձմեռը՝ բաղնապան, ամառը՝ բաղմնչի (այգեպան)։ (չինիլը լաւ է այգեգէն)։

Ձուգը ինչ վախտի (ժամանակ) բռնիս, դիփ թազա (նոր) է։

Ձուգը գլխեմէն կու բռնին։

Ձուն՝ ձվումը, մանուկն՝ օրօրոցումը։ (յայտնի էր չինի)։

Ձին դադում (վաստակել) է, էշն ուտում է։

Ձեռը ջիբը (գրպան) կու դնէ, մինչկլի մուլթը վուռքն Ասծուն (երկինքին) շանց կու տայ։ (վարպետի մասին)։

Ձախ վուտի վրայ է վլի կացի էսօր։ (այս օրը անպատրաստ եղողի մասին)։

Ձեռնեմէն փախած ձուգը մինձ կու՚լլի։

Ձեռխս թքէ, երեսիտ խփիմ։ (եթէ չխարի թքէ, երեսիդ կը խփեմ)։

Ձուգը լաղուչեմէն (ձկնորսից) կու բռնին։

Ձուգ բռնողը վ... թայ կուննենայ։

Ձեռի տուլսը սրտի վրայ մաշուր (յայտնի) կու՚լլի։ (եթէ ոսկորնե-րի սիրտը է բշխած)։

Ձեռտ լիզուտ է, գլխիտ քսէ։ (եթէ ուտես, գեղ համար պահէ՛)։

Ձախ ձեռով հաց ուտեիլը ջանին (մարմնին) չի կպչի։

Ձախ ձեռով հաց չին ուտի, փուրը չի կշտանա։

Ձին քրինի (վարձու տալ) տակը կու սատկի։

Ձունն էնգու համա դու՚քայ, վուր վուտը մրսի։

Ձին ու ջորին կռվիլ ին, մէջ տեղը էշն է ճխլվի (ճմլել)։

Ձիր փավի (խաշել) համը բերնումս մնաց (կամ՝ ջէր էլ բեր-նումս է)։ (շատ համեղ է եղել)։

Ձեռնիրտ փափա (խաշել) էր ուտում։ (ինչ՞ դժուար չէիր)։

Ձիր միսը չի եփվի։ (գործը չի խորագործվում)։

Ձեռնիրտ լվացէք էտ բանեմէն։ (հրաժարվեցէ՛ք)։

Ձիաուրին ձիէմէն դէվէր կու բերէ։ (տալ)։

Չէթ կու դառնայ քու արած փարծիկը, ջրի էրեսը կ'օնէ: (Երախտամոռութեան անողի համար):

Չըլի մէջը մազ է պտռում: (Բանը շատ փորփրողի համար):

Չըր մէջը բացըր ու ցածըր չը կայ: (Մեծ ու փոքր չէք որոշում):

Չըր վուտը շատ է իմանում, քանս իմ գլուխը: (Դուք ինձանից խելօք էք):

Չուն ծուվիլ է: (Հիւանդացածի, կամ Բարկացողի համար):

Չէն չէ, ձէն ու կէս է: (Բարձրաձայն գոռողի համար):

Գ'օնաղն (Հիւր) Աստուծուն է:

Գ'օնաղը տանտիրուչ էշն է:

Գուրթը ճանփայ է դնում, չունքի (որովհետև) շատացիլ է խալխի (ժողովուրդ) սուտը:

Գ'օնաղի խաթրու (համար) շանը թաթա չին ասի:

Գ'օնաղի խաթրու (համար) կատվին հափսա չին ասի:

Գ'աստփխանի (օղանդանոց) դուռը բաց, շանն էլ սիրաթ (ամօթ):

Գ'ևիմ (նորեր, ծլատ) մարթու աղն աւելի կէհայ:

Գուրթ է, ակռէքը քաղցրն է. ամա՛ իփոր գառնացնում է, հանում ին ու դէն ին գցում: (Վատ որդու համար):

Գուրթ է, էրեղվայ մեռելը մեռաւ. չալիշ արէ (ջանք արէք), վուր էսօրվայ սաղն (ողջ) էլ չը մեռնի:

Գ'ավլանինց կաբէն դառաւ էլի: (Ռանգուքէն Մեղասէրեայ համբաւ էն առնեցել Գոփլանեանց-Օխբեգեանց, որ ամենքը բան ...եցել են.:

Գ'որդան դէդի ջարթուքն է: (Շատ չը գնացող հիւրի, կամ շատ կըլնելող բանի համար. այդ կինը շատ ջերդ արծաթ է առնեցել և անդադար ատանելու եղ՛ել է ամէնքին մօտ՝ ցինել տալու):

Գ'որդան դէդի ջարթուքի պէս մնաց էստի: (Նոյն):

Գորդան դէդի աղուքսն ի՛ս: (Նոյն):

Գ'օնաղի (Հիւր) պէս ի՛նչ իս նստի: (Բան չը շինողին):

Գ'անդ (շափարագլուխ) ու շաքար (շափարաւաղ), հիլ ու բահար: (ամէն բան կարգին է):

Ղ՛ալիանի ջուրը չիս փոխի՛։ (Թէշնէյա մաքիս)։
Ղ՛ազարը գիդէ իրա բազարը։

Ճըլավան (ճնող) կատուն մուկը չի բռնի։
Ճար կտրածը ճար (Լէշքէրա էրկիր) կէՀայ. Ճարի ճանփէն չի գթնի, Թէլաքան (Լէշքէրա էրկիր) դուս կէՀայ։
Ճուկն էլ քունն է, Թափն էլ, Թօխանն էլ, ու ալչուն էլ, մէ ոլորէն (տղա՛ մէռայ շահքահէլ) է լիմը։ (Ջէքէն ճէնազ խողմը. դա-բռնիր գործը չկարիր ունի, խօլ եւ հնարք չառնիլ)։
Ճանճը միղրի վրայ է մօդ ըլում։
Ճար գիդիս, գլխիտ ալա՛։
Ճանփորթի գնալն իրան ձեռին է, ըիդ դառնալն Աստուծ գիդէ։
Ճար ունիս, ճարտ տէ՛ս։
Ճուտը ձվումը մայլում (չայլահի) կու՚լի։
Ճիրվէռուլութինը (խառնաբարուրանքիւն) Հիրթով կու՚լի։
Ճրաքն ինչկլի լուսը լուս չի տա։
Ճլէրքը (Բարանջայա անէյող) ջուրը վուր կու պղտորիլի, էլ չի սպրի։
Ճրաքն ինչլի լուսը վառ չի մնա։
Ճրաք չի վառվի (կամ՝ չի կիչլի) նրամէն։ (Նարանջ ծփարտ չի լինի)։

Մամա (վր. դոյր) դառնաս, մարթ դառնաս։
Մարթ մէ ձեռը տան վրայ պիտի ունենայ։
Մինք ինք շտապում, Աստուծ չէ շտապում։
Մումն իր տակը լուս չի տա։
Մէկի անունը վունց լաւով կտրվի (կամ՝ վիր ըլի), վունց վաղով։
Միր Հինգ մատն էլ մէ Հաւսար չէ ստղծի Աստուծ։
Մարթ մարթու գիղ է։
Մարթ է ու մաղա (ախորժա՛)։
Մարթ է ու քէփ։
Մարթու խիղճ չիմ, Աստու խիղճ իմ։

Մեղրն ունենամ, թէ չէ, ճանճը Բաղդադու գու՛քայ։
Մէկն է կոտրի հազարի անունը։
Մէ տարի օխչութիւն արա, իմամ գլխութիւն։
Մունջ (համր) կատուն շատ մուկը կու բռնէ, քանց խօսունը։
Մարթ չասն թէ՝ իմ ճրաքը ինչկէլի լուսը վառ կու՛լի։
Մահն ամեն տիղ կու գթնէ։
Մարթ կայ՝ աշխարք ած է, մարթ կայ էշ էլ չած է։
Մարթ կայ՝ էրէց կու սիրէ, մարթ կայ՝ էրէցի կնիկ։
Մահը մինձ ու պստիկ չէ հարցնում։
Մէ կոթ հորկի շարիլը (կամ ծակիլը) հեշտ է, քանց մէ վուր-թու մինձացնիլը։
Մարթ հեստի բան պիտի անէ, վուր մէ անունն էստի թողնէ, մէկն էլ էնդի տանէ։
Մինձ էղեղեցումը պստի պատարաք չի ըլի։
Մօտիկ հարեւանը լաւ է, քանց հեռու բարեկամը։
Միծ է զօրութիւնը Քրիստոսի։
Մուլքը ([illegible]) ոսկեկան է։
Մէ ձեռը մէկէլ ձեռի աբով ([illegible]) չը մնայ։
Մէ ձեռով էրկու ձմերուկ չի բռնվի։
Մկան շիռն էլ ջաղցին շահ է։
Մէկ մի տա, էրկու դ՚ուզէ։
Մինձ դուռը մի բաց անի։ ([illegible])։
Մէ խօսկը մարթուն կու քանդէ էլ, կու շինէ էլ։
Մարտը (ամիս) վուր միս ուտէ, լաւ չէ։ (Եթէ Զատիկը մարտին չըլնէ)։
Մնջի (համր) լիզուն տէրը (կամ մունջը) կու իմանայ։
Մէ ձեռը ծափ չի տա։
Մարթ վուր չուզենայ, սաղումը (գետափին) քար չի գթնի։
Մէ թխիլը ([illegible]) օխտն աղբէրը փայ ([illegible]) ին արի։
Մեռելը մեղր ունէ։ (Մեռելի վրայ լաւ կը խօսին)։
Մեռլի վ... մեղրուտ (կամ քաղցր) կու՛լի։ (Նոյն)։
Միսը միս է, ծվէնին (խաշամ) աճկի լիս է։
Մեղրն ու կարագը լաւն է, ամմա շան դուղումն (մախաղ) է։

Մէ տիզ քօծ ([illegible]) չըկէր, Իշի անունը Վարդիսախտր էր։

Մարթ վուր դուս գնայ, վուէսի ոճղով ([illegible]) էլ պիտի մէ բան տուն բէրէ։

Մարթ մարթու դարդը չէր իմանում, կէս գիշերին խաղ էր կանչում։

Մէկի խելքը լաւ է, էրկուսինն ու իրիքինն ուփրօ ([illegible]) լաւ է։

Մարթ էլ կայ, մարթ էլ։

Մարթ պիտի իր մէչն ըլի (կամ՝ իրմէն ըլի)։

Մարթս սղալական է։

Մարթուս հինգ մատն էլ մինձ ու պստիկ է։

Մարթ մարթու գահանայ, մարթ մարթու սատանայ։

Մարթ պիտի բարեաց պատճառ ըլի։

Մարթու բախտը մէ Աստուծ պիտի բաց անէ, մէկ էլ՝ մարթ։

Մէ աբասու (20 կ.) չըհաւնողը պիտի ջիբեմէն ([illegible]) հինգ շահի (5 կ.) հանէ։

Մէ ծիտ ունիմ մորթելու, գլուխ ու գաւառ մեձրելու։ ([illegible])։

Մարթուս աճկը դուս գայ Լ՚ն լաւ է, քանց անունը։

Մամի ([illegible]) անիծած, դէդի ([illegible]) օխնած։ ([illegible])։

Մարթուն չուրերու գօրա ([illegible]) կու ընկալնին ու խելքի գօրա ճանփու կու դցին։

Մատով գերեզման չին փորի վուրթիքը։

Մարթու սիրտն աղլուխ ([illegible]) (կամ՝ բօխչա) ([illegible]) չէ, վուր գլխունկ առչիւը բաց անէ։

Մամի ուզիարը ([illegible]) վուրթուն կու հասնի։

Մարթու քանդած տունը կնիկը շինից, կնգայ քանդած տունը հազար մարթ չըկանաց շինի։

Մինձ պասը հենց կու անց կենայ, վուր խիղճ մարթը մէ ախրի ([illegible]) գին չի ճարի։

Մարթ պիտի մէ խօսկի տէր ըլի։

Մարթ մարթով է։
Մարթ ինչոր իր գլխին կ՚օնէ, դուշմանը (Թշնամի) դուշմնին չի անի։
Մէ մաղ թիփ աւել ուտիս, էլլի կ՚էհաս էնդլի։
Մեռնողի հիդ ով է մեռի (կամ գնացի)։
Մէ ժամանակն օչովլին չէ մնացի։
Մարթ ինչոր կ՚օնէ, իր գլխին կ՚օնէ։
Մէ մարթ ինչոր անէ, էն առչիւը գու՛քայ։
Մարթ ու կնգայ բանը իրգնքումն է շինվում։
Մին ըլէ, փիր (Գլխաւոր) ըլէ։
Մէ օր էլիլ ինք, մէ օր պիտինք մեռնի։
Միրքը վուր բերան ունենայ, իր գլուխն ինքը կուտէ (կամ իրան կուտէ։
Մէ ծաղկով ամառ չի դառնա։
Մէ ծառեմէն թի էլ կու՚լի, բահի կութ էլ կու՛լի։
Մարթուս աճկը մէնակ սիւ խուղով կու կշտանայ։
Մինձի ասած՝ փուքրի լսած։
Մարթուն ջուր խմելիս օցն էլ ձեռը չի տայ։
Մանկուց դադումը (Վնաս) ծիրուց դաւազան է։
Մէ մարթու փուղիրը վուր կու աւելնայ, տան սնիրը ծուռը կու էրեվայ։
Մինձը մինձ փուր պիտի ունենայ։ (Համբերութիւն)։
Մէ տանեմէն ինք, մէ հալեմէն (Դրացութիւն) ինք։ (Ինչ տուն ես, այն ես)։
Մէ տանէն չինք, մէ ձէն ինք։ (Նոյն)։
Մէ անգաճը բիրթ է, մէկէլը բիրթի դուռը։ (ըստծը չը պէտք է դուրս նետել մեր ոչնչէց)։
Մէ փուր հացը օչովլին չի քանդի։
Մարթ իր աճկումը գերանը չի տեսնի, ուրիշի աճկումը ծիղը կու տեսնէ։
Մարթ մարթու իղի (այգի) կու տայ, մարթ մարթու մէ ճութ հաղուղ չի տայ։ (այնպէս մարդ չկայ, որ այգի էլ չը տայ. այնպէս էլ, որ պատաշ էլ չէ տալ)։

Մէ օխչարը էրկու ջէր կու մորթվի՞։
Մէ օխչըրմէն էրկու մորթի կու վի կալնի՞ն։
Միր միւոնը ծանդը է։ (Զօրաւոր է)։
Մահը մէրն է, մինք մահինը։
Մարթուս աճկը ծակ է։
Մէ գիժ ջուրը (կամ՝ ծովը) քար է գցի, տասը խելօքը չէ կա-
նացի հանի։
Մինամ (Վան) Ասծուն է այգնի (կամ՝ Աստված գիդէ)։
Մանէն (Խոտորջուր) մանած է, ճակտէն քաշ արած է։ (Շատա-
[illegible])։
Մանէն էս աշխրքումն է (կամ՝ էս կինքումն է), հալբաթ
(Երզնկ) օմքնու մասխարա (Ծոպք) իս գցի, գլուխտ էկաւ։
(Նոյնը)։
Մանէն մանա է, դուան էգնէն պահած է։ (Նոյնը)։
Մէ փուղ կու տամ՝ խօսլի, էրկու փուղ կու տամ մունջ կենց
(Շուշի)։
Մահին չարա (Ճոր) չըկայ։
Մարթուս իրա արածը իր աճկին չի էրեվա։
Մարթ մարթու էրեսին կու մտիկ տայ, Աստուծ՝ սրտին։
Մարթուս սիրտը շուշա (Տարօնք) է, վուր կոտրվի, էլ չի սա-
ղանա (Ողջաշէն)։
Մէ մարթուն Աստուծ վուր կու աչողայ, աթմորթին ի՞նչ կա-
նայ անի։
Մէ դօվրը (Գոմաձոր) օչովին չէ մնում։
Մնուիլ լվանողը իրա աբասին (20 կ.) առնում է, նրան ինչի՞ն
է պէտք՝ դժուխկը կէհայ, թէ դրախտը։
Մարթ իր աճկը քօռ (Նոյր) գ'ուզէ։
Մէճկս ումնոր դէմ տամ, քար գնող շատ կու՚լի։
Մատաղը (Ջոհ) մէ տիղ կու՚լի, տասը տիղ խօմ չի՛ ըլի։
Մինձի խօսկն ու մուինի (Կոնկէն) տ... մէկ է հիմիկվայ ժուզը
խալխի համա։
Մահը՝ մէ օր, լացն էլ՝ մէ օր։

Digitized by Google

Մարթ կայ, վուր մարթումէն լաւ է. մարթ կայ, էշը լաւ է նրա վրայ. մարթ կայ, վուր խօսեցնիս, մարթ կայ, վուր չըխօսեցնիս, լաւ է։

Մէյմունը (կապիկ) մինք խաղացրինք, շաբաշն (պարգեւ) ուրիշը տարաւ։

Մինկին խփեցին, ասաւ՝ վա՜յ արխա (ետեւս)։

Միզըր՝ լպստելով (լիզելով), չամիչը՝ հատիկ-հատիկ ուտելով։ (Ճը հասնի)։

Մահն Աստու, փառք Աստու։

Մէ տանը վուր էրկու տանդիկին կու՛լի, տունը անաւիլիլ կու մնայ։

Մարթ իր ձեռով օց բռնէ լաւ է, քանց ուրիշի ձեռով՝ ձուկ։

Մեռլնիրը հենց գիդին, թէ սաղիրը (կենդանի) ամեն օր հալվա (հրուշակ) ին ուտում։

Մէճկ մէճկի վուր տանք, սար կու շուռ տանք։

Մարթուս բարեկամը իր ջիբն (գրպան) է։

Մարթ քանի ապրի, շատ բան կու սովրի։

Մարթ լաւ օրին չի գիմնա, վադին ուփրօ (ամէնքը) կու գիմնայ։

Մարթ՝ մարթով, էրկուսն էլ՝ Աստծով։

Միր սիրտն է նիզ, թէ չէ Աստու սիրտը շատ լէն է։

Մարթուս հինգ մատն էլ մէ նման չէ՝ վուրը կարճ է, վուրն էրգար։

Մարթ ինչոր իր ձեռով կ՚օնէ, աշխարք մօդ ըլլի, չի կաննայ անի։

Մարթուս կարողութինը հաքուստով կու իմացվի։

Մա՛րթ պիտի, վուր փլաւ ուտէ։ (փլաւ ուտելը դժուար է, որովհետեւ չեղած տանելու հարկերնիրը չը գտեր է ցրուելու, մեծութիւն ճանդ)։

Մէյմունն (կապիկ) իր վուրթու շատ սիրելեմէն հուփ է տվի ու խիղտիլ է։

Մէկ՝ տղուց, մէկ՝ ծիրուց։ (ծերանամ եւ ջահիլանամ)։

Մալ դուշմանա ղալմասն։ (ապրանքը թշնամուն չը մնայ)։

Մարթուս իր լիզուն իր դուշմանն (Թշնամի) է։
Մահը միր անդծի էդնէն է։ (Նոյն է)։
Մինձ տուն, մինձ ցաւ։
Մէկի արածը հազարը չի անի, հազարի արածը մէկը չի անի։
Մէ մարթ ինչոր չունենայ, սրտով էն գ'ուզէ։
Մի՛ ասի, մի՛ լսի։
Միսն առանց ոսկոռ չի ըլլի։
Մէ փուր հացը մէ հուր (հոր) հաց է կորցրի։ (Մէկ չնչին բանի պատճառաւ մեծ գործեր ըլլան)։
Մինձ մարթ իս, խան (երբեմն) պիտիս քոռանայ, խան պիտիս խլանայ, չիմանաս։ (Մեծ մարդը հեռատես պէտք չէ)։
Մինձ մարթը մէ աճկը քոռ (կոյր) պիտի ունենայ, մէ անգաճը խուլ։ (Նոյն)։
Միր տանը կուտ է ուտում, հարեվնի տանը ձու դնում։ (Վատ հաւ, վատ դառնալ)։
Մէ-մէ գրօշով ($^1/_2$ կ.) հաւաքում իմ, թումանն-թուման թափում իմ։
Մէ աղա (պատուաւոր) մարթ չըկայ, դիփ տլիկ-պլիկ (անշահ)։
Մումն էլ լուս չունէ հիմի, Աստուած է խռովի։ (ծանօթանալը փոխուել է)։
Մեռիլը տաք-տաք կու լվանան։
Միրուք չունիմ, վուր խօսկս անց կենայ։
Մազն ի՛նչ խիլք ունէ։
Մազումը վուր խիլք ըլլի, (կամ՝ մազը վուր խիլք ունենայ), ամեն տիղ չի դուս գայ։
Մարթուս աճկը մէ բուռը խուղը կու կշտացնէ։
Մէ էծը մէ իծին լաւաշէ (շատ համարել), քանց հարուր գլուխ օխչարը։
Մէկ փորցեցիր, էրկու փորցեցիր՝ հերիք է։
Մինք վաղինն (անցած) ինք, վաղը (առաջիկայ) միրն է։
Մարթ մարթու հիդ էնէնց պիտի կռվի, բարիշելու (հաշտուելու) փայն (բաժին) թողնէ։

Մեռլի աճկը ի՞նչ լաւ է, վուր ճանփին ըլլի։ (ասում են, երբ ձեռնտուքերը չէ բաժանում ծածկել և այլն)։

Մէ օր Ադամն էլ խափվեցաւ, դրախտեմէն ննգաւ։ (ամէն մարդ հարող է խաբուել)։

Մէ մուկը հազար (կամ՝ օխտը) կարաս է մուռտրի (պղծել)։

Մէ խուզը մէ կախէթ (Աբրահամի մի հօրը) է քանդի։

Մէ քունը ջրին էլ դու՛քայ։ (ձեռը երբեմն գէշերը հանգչում է մի տանի վաշրնջեան)։

Մասխարէն (ծաղր) մարթ չի ըրպանի։

Մուշտրի (յաճախորդ) աճկը քոռ (հայր) է։ (չար արդարն չէն հարող ընդերել)։

Մինձին պատիւ տու, վուր մինձանաս։

Մինձն իր տեղն ունէ, պստիկն՝ իր տեղը։

Մի՛ քրքրի, վուր հոտը չիմանաս։

Մէ մարթ իր պապի պ... թողնէ ու իր պարդէզի (հանի) պ... բռնէ։ (օր. գինին խմելու և ոչ ոչի է խմում)։

Մատղի մսով փուր չի կշտանա։

Մածուն է, թան չէ. ամեն մարթու բան չէ։

Մէ գիժ մէ կարաս կոտրից, հազար խելօք չըկանաց սաղացնէ։ (ուղղայնել)։

Մռւացար ու ուրացա՛ր։

Մինձ մարթը մինձ խիլք կունենայ։ (գիտի ամենայն)։

Մեռնիս լաւ է, քանց շնանուց ու գիլանուց ըլլիս։

Մէ էգեղեցի քանդիլն ու մէ աղչկայ անուն կոտրիլը մէկ է։

Մէ մարթու վուր լաւութին անիս, ինքը թէ չի իմանա, Աստուած խօմ կու իմանայ։

Մարթուն ճանչնալ թէ՝ գ՚ուզիս, հիգը ճանփայ գնա՛։

Մինձի խօսկլն անգաճ չըդնողը քաղցած կու մեռնի։

Մէ ց... ի՛գը մէ նախիրի անունը բէգնամ արաւ (խայտառակել)։

Մէ խելօքին՝ օխտը գիժ։

Մեռիլը դեդնի էրեսին չի մնա։

Մարդս ժամանակին է մնում (աղամէջ). ժամանակը մարդուս չէ մնում։

Մարդը՝ դուս, դադումը (վառարան)՝ տուն։

Մարդը չէր մարդանման, խօսկն էր մարդասպան։

Մէ դարդը մարդուս չի սպանի։

Մասս տարայ, ունքը շինելու տեղ, աճկս էլ հանեցի։ ([illegible])։

Մէկ միխին է տալի (խփել), մէկ՝ նալին (պայտ)։ ([illegible])։

Մէ գդալ ջրի վարծկն էլ կայ։

Մարդուս վուր տիղն էլ վուր ցաւի, հոքին էնդի է։

Միծատնիր, մինձ-մինձ դռնիր, քաղցած շնիր։

Միր արխումը (առու) ջուր գայ, վուրդյանց գ՚ուզէ թող գայ։

Մշակն էլ իր տիղը ծանդր է։

—Միր տանը հարսնիք կայ. «քիզ ի՞նչ. — Ձիր տանը հարսնիք կայ. «ինձ ի՞նչ»։

Մէ մսխալ էրծթով գառափխանա ([illegible]) կու բանեցնէ։ (հնարագէտ)։

Միղկն էլ սովորովի է։

Ման էկողին՝ ան փուրին, ան վ...։ ([illegible])։

Մուխունդը ([illegible]) կտուց ունէ, տանձը կութ ունէ։ ([illegible])։

Մէ ջաղցաքար չէ պտտւտ էկի գլխիս, թէ չէ ամեն բան անց է կացի։

Մինձ էշը նախրումն է մնացի։ ([illegible])։

Մէ ձեռը ի՞ղումն է, մէ ձեռը միղրումը։ (յաջողութեան մէջ է)։

Մէ տուն է ու մէ շուն։

Մեռլի գլուխը վուրթէնը գ՚ուզին, շուռ ին տալի։ ([illegible])։

Մախսի գդալնիրն աւեցրուց։ ([illegible])։

Մաշուուց է նրա բերանը՛։

Մկան ծակին հազար թուման (10 ռ.) կու տայ։ (վախենում է)։
Մկան ծակին էրնէկ է տալի։ (նոյն)։
Մկան ծակը հազար թումնով է պտռում։ (նոյն)։
Մատով վուր խփիս, խալ (նիշ) կու վրկալնէ։ (շատ սիրուն է)։
Մէ վուտն էստի է, մէ վուտն՝ էնդի։ (ստախօսութիւն, շատախօս)։
Մէ բան էի ուզում ասի, ամա՛ վախեցայ, խիարը (վարունգ) ծուռը չըդուս գայ։ (սրտին չդիպչի)։
Մէ ակռ.քի տա՛կն անց կացի՛, տե՛ս, ի՞նչ կու խօսի։
Մէ միրքի տակն անց կացի՛, տե՛ս, ի՞նչ կու իմանաս։
Մազը մազէն կու հանէ (կամ կու ջոգէ) հա՛։ (բարակ մտնող է)։
Մատի վրայ է խաղցնում։ (չարչարում է)։
Մաստակը (ծամոն) խօմ ք... չէ՞ ննցի։ (բանը անյաջող է)։
Մխռոնվիլ է, չէ մեռի։ (նեղ կեանքից մահով ազատուել է)։
Միղա՛յ Քիզ, Տէր Աստուած։ (զարմանում է)։
Մէ մատը մեղր դառաւ աշխրքումը։ (խօսեցաւ աշխարհը)։
Մէ մատը մեղր ին շինի նրան։ (նոյն)։
Մինք չը հասանք նրանց էգնէն, նրանք կու հասնին միր էգնէն։ (խեղճը՝ հարուստին)։
Մէ մարթ հանաք չէր գիդի, հաւի ծիրտն ուտում էր, թէ հանաք իմ անում։
Մարխափաթտ (փաղափակարութեան) քիրմանշալ (Պարսից Քիրմանի գաւառի բրդեղէն) է գործում։ (անփաղափակարի են)։
Մուկը մէ աքի (ագի) ունէ, իս էլ մէ (փլան, որդոր անուան) ունիմ։
Մէ հաւի խիլք չունէ։ (յիմար)։
Մեռած է ու թաղած չէ։ (տխուր)։
Մէ-մէկն իս ասում, ամա՛ լաւ-լաւն իս ասում։ (ամփոփախօս, բայց հանճարաւոր)։
Մածնի քօթան է լպստի (լիզել) նորահարսը։ (սովոր էր, երբ հարսանիքի գիշերը անցնի է գալիս)։
Մէ էշ չիմ պահ տա նրան։ (տխմար է)։
Մատին փաթթիլ է իմ ասած խօսկը։ (առնում է համարում)։

Digitized by Google

Մալթ լիշի վրայ էր նստած ու էշն էր պտռում։ (մոռացկոտ)։

Մատաղն իր վոտով եկել է։ (ձր. ստացած պարգեւականը)։

Միսը՝ քիզ, ոսկոռն՝ ինձ։ (ասել է ծնողը՝ որդուն վարժապետին յանձնելիս)։

Միր վարն սրիլ ինք, ցանն էլ ցանիլ ինք, բաշակութն էլ խցկիլ ինք։ (ծերն է ասել)։

Մուքթա (ձրի) պատանք է, վուտնիրտ ձքէ։ (ձրի բանի մասին)։

Մէ վուսը կտրած շուն էլ չը ղրգեցին միզ մօտ։ (չը հրաւիրեցին)։

Մէ անդճեմէն տուն է դնում, մէկէլեմէն դուս է գալի։ (անհնազանդ)։

Միզկն ու վարծկը կէս անինք։ (երբ ուզում են հաշտեցնել, դատաւորի տալիքը կէս են անում)։

Մէ իմ սրտումն էլ դէվէր մտիկ արա՛ է։ (չես հասկանում իմ միտքը)։

Մեուլի գլուխը ղրստից։ (բանը ուշցեց)։

Մինք՝ գնացական, դուք՝ մնացական։ (երիտասարդներին տամ են ծերերը)։

Մալ-հալալ (արդար ապրանք) ու ջան (մարմին) ազատ ըլիմ ձիգմէն։ (ազատուեմ-պրծնեմ)։

Մեռիլը գցից։ (երբ նեղացած հիւանդը տաղջանում է)։

Մէ թիլը քաշիս, հազար կարկտան կու վէր ննգնի։ (հին շորերի մասին)։

Մարթուն կու շինին ջավզ ու փուփալ (հնդկաստանից բերած պտուղներ)։ (կը բարկացնեն)։

Մօլլա Նասրադինը իր մատակը (ծամոն) դէն կու գցէ։ (շփոթ է)։

Մածնի քիլէն (բուրդ) իս ննգլի։ (ապուխտաբեկան չէ է)։

Մարթ մարթու մօտ ղրղեցին, ինձ էլ՝ քիզ մօտ։ (նախատինք չը հասկացողին)։

Մէյդանումը (հրապարակ) բան կա՛յ։ (համբաւ է հայտնում)։

Մէ ուրփաթ պարտ է նա։ (շատ վատ դրութեան մէջ հիւանդի մասին)։

Digitized by Google

Մունաթ (պարապաարութեան) էլ ունիս։ (ի հարկէ, աշխատութեամբ է կը յառաջանայ գործը, որ թէեւ յետոյ է)։
Մէկ ասում է, տասը ծիծաղում։ (ստախօս մարդու մասին)։
Միր մէջը քար մի խառնի։ (համաձայնութեան մի՛ գչեր)։
Մէ զազ չիթ (կամ ամիրիկա) ունէր, պատռից։ (նա էլ մի բան գիտէր, ասաց)։
Մէ ճիլօթի (խսէր) վրայ մարթ ու կնիկ դառանք։ (եթէ ըէ, մի խսիրով էն ապրած էլել, ասած ու թեց արձել)։
Մինք էլ քու ջուրը նիգանք։ (նմանեցանք)։
Միր չալէն (վր. յորդ) կտրած է։ (բարեկամութիւններս խզուած է)։
Միրուքս իմ ձեռին է։ (կախուած ունի)։
Մաշս ձէն է տալի էնդի դնալը։ (դժուարանում եմ)։
Մսեմէտ կտրեցիր ու տվի՛ր։ (երբէ խնդրողին պատասխը տէր տայ)։
Միղաուր դմբրի (?) արթար։ (արդարին տանջում են, մեղաւորին՝ արդարացնում)։
Մէ հացը կտրէ, Աստուն մատաղ (զոհ) արա։ (որ բանը չար է էլել)։
Մէկս մէկու արուն ին խմում։ (արիւնարբու թշնամի)։

Նուր աւիլը լաւ կու աւլէ։
Նախրարածի խնամին հուրթարածը կու՛լի։
Նաբիճվարը (վր. ապօրինի շորթ) տասէրկու սատանայ ունէ։
Նխախ (ադամիկ) գլնին էրկու ջէր (անգամ) կու հարփեցնէ. մէկ՝ խմելիս, մէկ էլ՝ փուղը տալիս։
Նախրաթուղին (յանձնարարագիր) էշն էլ իմացաւ, վուր օրն էրգաբացիլ է։
Նիղութէնին լէնութին կայ, լէնութէնին՝ նիղութին։
Նուր նուր հաւիր ին էկի, էրկթէ ձվանիր ին դնում։
Նմանը նմանին կու սիրէ։
Ննգրովի արտը մուկն է կերի։
Նաբիճվարն (վր. ապօրինի շորթ) էլ կնքիլ գ՚ուզէ։
Նա վուր քար ըլի, դուն կակալ (ընկոյզ) պիտիս ըլի։

Նամուսն (պատկառանք) էլ լաւ բան է։

Նամուս-նամուս (պատկառանք), շունչս էլաւ թանթանուս։ (Հոգիս դուրս եկաւ շատ պատկառանք կրելուց)։

Նիրքիւ չիմ նստի, վերիւն էլ չին արժանացնի։

Նիհար միսը ծվէնի (մր. խոշոր) չի ունենայ։

Նրա ափալին (նորոգութեան) թօփուր (ջանադրութեան) չըկայ։ (շատ փափկասուն է)։

Նիտը կուտայ, անիղը կու հանէ։ (փոխառու մարդ)։

Նիտը գցում է, անիղը թախ է կացնում։ (խորամանկ)։

Նրա խօսկիրը հենց գիդիմ ճանջի բզզուց է, ջրի խշշուց։ (ոչինչ արժէք չունի)։

Նրա վուտի տակի ցխին էլ արժանի չիս։

Նրա փ… կէնայ քու գլխին։ (նա գերազանց է)։

Նրա հան հա է, ու չէն՝ չէ։

Նազին (աչքի ընկած) գու՛քայ, սազին հիդը։ (կատարեալ)։

Նազին գիդէ իր սազին։ (նոյն)։

Նա չըլլի, նրա բիձու (հօրեղբօր) տղէն ըլլի։ (միևնոյն է)։

Նրանց լուն հազար (կամ՝ օխտը) լիդր Ճղ ունէ։ (շատ պահանջող)։

Նուր չալ, նուր բարի։ (նորից պէտք է սկսել)։

Նրան վուր տեսայ, հենց գիդիմ աշխարքն ինձ բախշեցին։ (ուրախացել է)։

Նրա մատի ղնգներումը աւելի խիլք կայ, քանց քու գլխումը։ (գերազանց է)։

Նրա առջիւը ձեռնիրը խաչած էին կանգնում ամենքը։ (ահարկու է եղել)։

Նահախ (ի զուր) անխծկը չի դնա։

Նաղդ (առձեռն) փուղը հանած թուր է։

Նրա ասիղ ուտողը մախաթ կու ք…։ (Նորա հետ առաւել չի կարող մարդ)։

Նրամէն չիս կանայ պրծնի։ (չես կարող ազատուել)։

Նրա մէ մազը չիմ տա քու ուլ (ողջ) ու բաբին (գոյք)։

Նրա մէ մազին չաժ իս։

Digitized by Google

Նրա ղունգը լաւաշիմ (լոռ — համբէլ), քանց քու գլուխը։
Նրանք հասան իրանց մուրազին (Եղչ), դուք էլ հասնիք ձեր մուրազին։ (Հեքիաթների վերջին)։

Շատ մի սիրի, ատիլ կայ. շատ մի ատի, սիրիլ կայ։
Շէնի խօսկը զանգակ է, խղճի խօսկը բամբակ է։
Շուր տուր, շնուք տամ. հաց տուր, լաղամթ (Հաշ) տամ։
Շէնին ասին՝ բարով մաշիս. խղճին ասին՝ քիղ օվ էրիտ։
Շունը շանմէն. էրկուսը մէ տանմէն։
Շատ անողին (կամ՝ դադողին)՝ շալ շապիք. քիչ անողին (կամ՝ դադողին)՝ ալ (Չարմիր) շապիք։
Շատը՝ շատին, իշի կուդին (Վր. ագի) աղկտին։
Շէնը խղճին տալով խղճացաւ, խիղճը չըշէնացաւ։
Շուն ըլիմ, պստի աղբէր չըլիմ։
Շուքին (Թէփ) ջվալումը (Պարկ) չի թախ կենա։
Շանեմէն գառը կու ծնի՛։
Շունը հաչելով կու սատկի։
Շունը սատկեցնողին կու քաշիլ տանի։
Շունն իր դռան առչիւը ղօչաղ (Քաջ) կու՚լի։
Շունը ծեծելով չի սատկի։
Շատ գիդիս, քիչ խօսի։
Շատ բան կու խօսվի։
Շունը հաչում է, քամին տանում է։
Շատ ապրիլ կայ, ուշ մեռնիլ կայ։
Շատը շատի մօդ կէհայ։
Շատ ծիծաղը լաց կու բերէ (կամ՝ կու դառնայ)։
Շաու (5 կ.) տիղ՝ սբասի (20 կ.) է գցում։ (Շատալ)։
Շնիրը կռվեցան, աղկտի բախտը բանեցաւ։
Շատ չաւի պտուղը, ասած է, փսին (Վան) ռաստ կու՚քայ (Պապահիլ)։
Շունը հաչում է, քարվանը (Կարաւան) քօչում է (Չոռէլ)։
Շանը սատկիլ չըկայ, վատ մարթուն՝ մեռնիլ։

Digitized by Google

Շատ ձեռին մեռնիմ ու քիչ բերնին։ (շատ բան շինող և քիչ խօ-սող)։
Շունը տիրուչը (կամ իր Թիքա (պատառ) տվողին) կու ճանչնայ։
Շուն կու քաշ տամ, փուղ կու աշխատիմ։
Շանը տէրը հաչիլ (կամ կծիլ) կու սորվեցնէ։
Շունը ղասաբխանեմէն (սպանդանոց) մէ վուտը դուս տարաւ, իր էհտիբարն (վարկ) էլ կտրից։
Շատ բան կայ, ինչկլի չըսորվիս, չիս կանայ անի. շատ բան էլ կայ, լինչկլի չանիս, չի սորվի։
Շատ խելաղա կու գլորվի կժի առչիւը։
Շատ ապրողը շատ բան կու տեսնէ։
Շատ բան շինէ, քիչ խօսի։
Շանեմէն մազ գջլիլը խէր (օգտակար) է։ (շատ վնասէն քիչն էլ որ հանես, շահ է)։
Շունը շան միսը չի ծամի։
Շունը վուր հաղուգ ուտիլ սորվի, բաղը (այգի) կու վիր գցէ։ (անկրթե մարդուն որ մի բան պաշտօն սովորեցնես, գլխէդ կը հանի)։
Շաղխած ցխին մէ խելադա ջուրն էլ է հերիք։
Շատ մունջ (լուռ) կենալը (կամ շատ համփիրութինը) իշի մարտիրուսութին է։
Շունը շան օսկուը չի կոտրի։
Շունը շան հիդ վուր կռվում է, գլլի բախտը բանում է։
Շան կաղալուն մի աւատա։
Շուրերու գօրա (համեմատ) տուն կու տանին, խիլքնու գօրա ճանփու կու դնին։
Շատ խելօքն էլ խիլքը կու տանուլ տայ։
Շուն խօմ չիմ, վուր կուդիս (վր. ագի) ժաժ տամ։ (իմանում եմ ասածդ)։
Շունը կծիլ չէր գիդի, տէրը սորվեցրուց։
Շուրով տկլուըը (մերկ) լաւ է, քանց փուրով տկլուըը։
Շունը նստի, իր Թաթը ծամէ։ (բարեկամը բարեկամին է բամբասում)։
Շան հիդ ննգրացար, փէտը ձեռնեմէտ մի վէր գցի։

Ձահը գլուխը կուտէ։
Ձունը կաղալով չի սատկի։
Ձատ հուշ (հուշա) անկիլը կովին կու գժվեցնէ։
Ձունը շան միսը կերաւ, օսկոռը չը դէն գցից։
Ձունը հաչելով կու մինձանայ։
Ձատ խոստանում է, քիչ տալիս է։ (շատ խոստացողը)։
Ձէն հարեվանն էլ լաւ է։
Ձատին՝ շատ, քչին՝ քիչ։
Ձատ տեսնում լու, քիչ ասա։
Ձունը սըպանողին կու Թրեվկիլ տան։
Ձուր տու, շնուրք տամ. հաց տու, ռանդ (նրանք, գոյն) տամ։
Ձուն ըլլա ու տանտէր չըլլա։
Ձան կուղին (մր. ոջի) կտրիս, էլի էն շունն է, էլի էն։
Ձատ ապրողը շատ բան չի գիդենա, շատ ման էկողը (ուրիշ երկիրներ ճանապարհորդող) կու գիդենայ։
Ձէնութինը ըղծին (շէնշ, ուխեղ) սիրունացնում է, մնչին (համր)՝ լիզու, չօլախին (կաղ)՝ ջուխտ (զոյգ) վուտը, քոռին (կոյր)՝ էրկու աճկ ու տուտուցին (մր. ցիմոր) էլ խելք է տալի։
Ձուր տու, շնուրքի ղամ. հաց տու, ուշկի գամ։
Ձատ ման էկողը (կամ սյտուտողը) (որոնել) վուտով-գլխով դէ-վէր կու ննգնի։ (դառնալով՝ նայելու)։
Ձատ բան գիդիմ, մաղլամ (ճայր) քիչ կ՚օսիմ։
Ձտապով գնամ՝ գիժ կ՚օսին. կամաց գնամ՝ էշ կ՚օսին։ (հասարակաչ չարծիք)։
Ձանը ջղրվէ (բարկանալ), տանտիրուչն իմաց արա։
Ձատը՝ շատին, իշի վուտնկը՝ աղկտին։
Ձունը ղնաց փսարխանէն (սպանդանոց), վուտը չը տարաւ, իր վուտը կտրից։
Ձէն տան աղչիկ՝ տաք հացի կարուտ։ (քաղցած)։
Ձանը քանի քար գցիս՝ կու հաչի։
Ձունն էլ ուտնկիս ձէնը կու կտրէ։

Digitized by Google

Շունն էլ իր տիրոջ վրայ չի հաչի։

Շէն տան կատուն էլ լաւ է։

Շատ բանի, քիչ կեր։

Շատը գնացել է, քիչը մնացել է։ (դէպք է համբերել)։

Շուն ես, թէ գել ես, մեր (այս ինչ անուան) ես։

Շահի դէգի (մայր) ջրումը (գերդան) աբասի (20 կ.) չըկայ (կամ չէ ճարվում, կամ չի գթնվի)։ (ասվում է դրամական վիճակը)։

Շահի «դէլդի-դէլդի» (եկաւ, եկաւ) դառաւ էլի։ (շատ ուշացողի մասին)։

Շատ մարթու գլուխ կու չորնայ ինչկլի էն վախտը (ժամանակ)։ (շատ ժամանակ կանցնի)։

Շուրտ նուրի ձէն է իմացել։ (ասում են, երբ հին շորը պատառվում է)։

Շատ գոլխլեմէն էշ կտրվեցաւ։ (էշ դառաւ)։

Շունը կապէ, նրան վէր թող։ (կատաղած մարդու մասին)։

Շինողին միչեմէն հանում է։ (երբ մէկը գիւղի բաժանը բաշխելէն դադարեցնում է)։

Շան կաշի է. վարթէնը քաշիր, կու քաշվիլի։ (անպէտ մարդ)։

Շահրուդաղն բաղը վար։ (հայր ունի անօգուտ, մայրն անպիտան)։

Շան անունը կայ, նրա անունը չը կայ։ (վատ մարդ)։

Շառն (չար) էտու վրայ անց կացաւ։ (երբ տանը մի բան կորչում է)։

Շէն տանեմէն էկած հարս ես։ (նազդյած)։

Շատ է ծարաւ, ամմ չի կանայ ասի՝ խելադէն ես (ինչ) տուէ։ (խոնարհ)։

Շահ էրի, շահրազ դառար։ (աւելի փեծացար)։

Շան հարսնիք, գիլի բարդեկանը։ (անվարժելի բան)։

Շուշա (աղջիկ) խոմ չի՞ս, վուր կոտրվիս. մում խոմ չի՞ս, վուր հալվիս։ (շատ նազ անողին)։

Շատ է գնում, քիչ է գնում. շատն ու քիչը Աստուած գիտէ։ (հեքիաթներից)։

Շատ մի փուտփռտա, ձ... կռտկռտաւ (մի փչանալ)։

Շատ ուրախու՝ «վասւ Աստու» է ասում։ (ծաղրահարկել)։

Շատ աղնի է խօսում, մէ քիչ վուր աղ անէ, լաւ կու՚լի։

Digitized by Google

Չիմ Աստված, թէ չանիմ դադաստան. չուստ կու իմանամ, ուշ կ՚օնիմ դադաստան։

Չուստ աղկատը լաւ է, քանց կամաց փէշաքարը (որդնեպատար)։

Չէինք էլի նման, չէինք դառնա խնամի։

Չարութինը չարութին կու բերէ։

— Չաչանակին (շապախօ) օվ սուս կացրուց։ «Մունջը» (համր)։

Չուտողի ապրանքը ուտողին հալալ (երաստանք) է։

Չիմ ուզի, ջիրս (գրգան) դի։

Չուստ ման էկողը ճանփին կու մնայ։

Չար խօսեցայ, կու չարչրվիս։

Չարը բարու հակառակ է։

Չըկայ գարիդուս (շառխկեր), վուր դարիվէր (շառնխանր) չուննենայ։

Չը փարցած ձիու էդնեմէն մի կանգնի։

Չուստ-չուստ ման էկողը չուստ (շուռ) կու դաթրի։

Չիքը սատանէն է։ (չը ղեկով է ասէլ ըէ՝ չուխայ)։

Չը ծնած էրեխի համա շուրիր չին կարի։

Չայիշը (ջանք)՝ քունը, աչողալն՝ Ածունը։

Չօլախ (կաշ) չըլի, կաղ ըլի. Թաք (երանք) բօլ (տառաք) ըլի, Թուլխ ըլի։

Չօբանը (գոմխա) վուր ուզենայ, ղօչի (խոյ) պ... էիղ կու հանէ։

Չափտ ճանչցի։

Չուստ հիւնդանալ կայ, ուշ մեռնիլ։

Չը ծնած էրեխին անուն չին դնի։

Չունիս փուղ, մտի հուղ։

Չուրս պատը չուրս անգած ունէ, մարթու խորութիւը դուս կու տանէ։

Չօբանը (գոմխա) տարածի գլուխն էր վայ տալի, գէլը՝ մնացածի գլուխը։

Չուրն ու գէջն էլ մէտի է էրվում։

Չունէութութինը փարչէս (ակնբեկ թեպաստերչին) մաշիլ էրիտ։

Չի ասի՝ աճկիտ վերիւը սիւ ունք կայ։ (խոնարհ մարդ)։

Չարն՝ էնդի, բարին՝ էստի։ (հեթանոսների գերքին)։

Ջրին մէկ է կծում, չամչին՝ էրկու։ (ղէտաուրը)։
Զանգլապնի (նարընջ չինարը) փ… միշտ թաց է։
Զիքիլա (շշտրշ, շոշալ) ունիմ ծածկած։ (կէտն է տամ)։

Պտլիկ (փոքր) է ու չոտլիկ (չորոտկին, ծիր) է։
Պարտկը՝ տալով, միղկը՝ լալով։
Պահելով սրմ։
Պապը շլոր կերաւ, թոռնի ակռէքը կտրից (տոտոմը տոտոմ-իւ)։
Պաս ուտողը տուրս ու տալիք շատ պիտի ունենայ։ (լուսյա)։
Պառաւը գնաց ժամը, էն էն կրէտը (ուշադրու) կծից։
Պարտկը լու կու դառնայ, տուն կ'էհայ. ուղտ կու դառնայ, չի
դուս գա։
Պանիր ու հացի անունը մարթուն մտէն կու ննգնի։
Պառաւը տան բօձի (սիւն) է։
Պանրի գուղը պանրի վրայ է փիքը անում (մառծիւղ)։
Պըզած հաց չին ուտի։
Պաչ արա մէ անկումս, պաչ անիմ էրկու անկումտ։
Պարտկեմէն չր վախենողը Աստծմէն էլ չի վախենա։
Պարտկանտիրուչ էրեսը սիւ կու'լի. լիզուն՝ կարճ։
Պատն էլ անդաճ ունէ։
Պանիր ու հաց, սիրտը՝ բաց։
Պիտի էրկաթը էրկթին սաղ գայ (յորմորիւ), վուր լու գայ։
Պատկեմէն կցէ (ոչօնը), վուր մինձին հասնիս։
Պաըը պրծանք, սպաըը պրծանք։
Պարապ մնալեմէն գարգաւ բան շինիլը լաւ է։
Պատի մարթիք մինձ-մինձ էրազնիր լին տեսնում։
Պաս ուտիմ, պաս ուտիմ, թանէ սպաս ուտի՞մ։
Պարնին ասին՝ գինի անողտ մեռաւ.— վա՜յ նրա միղկը, կօսէ,
թէ չէ, ինձ գինի ածող չի պակսի, դուն գինի ասա՛։
Պղինձը (նօթւոց) վէր ննգաւ, չը կոտրվեցաւ, ամա ձէնը վիր էլաւ։
Պանիր ու հաց. կերաւ, գնաց։
Պառաւին ք…, գռնիրը յիտ դրին։ (բանը բանից անցել է)։

Պստի հարսին մինձ կ... էրն վախեցնում։
Պառաւ ձին դարի չի ուտի։
Պառւին սպտիւ դի՛, վուր պառվիս։
Պառաւն իր թանին թթու չի սսի։
Պառկած շանը դաթար տո՛ւ, քար մի՛ գցի։
Պիտի ծամիս ու բերանը դնիս։ (անհասկացող)։
Պարզ ջրեմէն չէ։ (անմաքուր)։
Պճուռս (պուճուրը, փոքր) խոմ չէ՞ կտրվիլ։ (այնչափ էլ անփող չեմ)։
Պատանք ըլի, հաց ըլի. մլթօնի (չարադաշտ) փուլի հալվա դը՛ր։
(որ չարադաշտ են, դէպի փուշ սահե՞ն)։
Պարնի ղազաք (պատիժ) է։
Պլապ է էլի գլխա շինողը։ (այնպիսի բան է շինել, որ չորժ էր)։
Պատանքը պատռից, դուս էկաւ։ (դժուար հիւանդը լաւացել է)։
Պատիւ չէ՛, պատիժ է։
Պատիւ տվի, պատիժ առայ։
Պաչ անելու էրեսս թքելու ինչի՞ շինիմ։
Պռաս խոմ չի՞մ, մէկ էլ դուս գամ։
Պպզած վուր հաց ուտիս, սատանէքը կու մօղ ըլին։
Պօղոսը չըլի, Կիրակուսն ըլի. Կիրակուսը չըլի, Բաինդուրն ըլի։
Պահապանտ թուիլ է։ (ուշեր գնացել է)։

Ջանն (մարմին, հոգի) աղիզ (պատուական) է։
Ջէր (տէր) սարը կու տեսնէ, իժում ձունը կու դնէ։ (Աստուած)։
Ջուլհակը (կտաւագործ) աղլուխ (թաշկինակ) չի ունենա, դար-
փունը՝ դանակ։
Ջօմարդի (վեհ, ազնիւ) գաղանդը (մնացածը) նամարդն (փո՛րը) է
ուտում։
Ջուրը սաթավեմէն (վր. գետին) կու կտրվի։
Ջան ասա՛, ջան լսէ՛. չօռ ասա՛, չօռ լսէ՛։
Ջրի էնթի էրեսեմէն կցէ՛ (ոտէլ), վուր էսթի էրեսը քիզ մնայ։
Ջէր (տէր) էշը չիս առի, փալանն (հոսքը) լա կտրում։
Ջրի շատ գալը ցամքելու նշան է։

Digitized by Google

Ջեր (դեռ) նուրի տիղ արա, իժում հինը դէն գցէ։
Ջուրը վուր մէ տիղ շատ կանգնի, կու հոտի։
Ջուրը վուր քիզ հիդ չը գայ, դուն ջրի հիդ գնա։
Ջանն (մարմին) է, ինչոր վուր է։
Ջրի բերանը ջուրը տարաւ։ (կը տանէ)։
Ջեր (դեռ) չէ մտի աւազանը, ձեռն է բռնի գաւազանը։ (երկ-
պառակտ ժողովրդոյ)։
Ջեր (դեռ) չէ ու չէ, իժում դէ ու դէ։
Ջոխին էրկու ծեր ունէ։ (Ձեռով խեղդուի նա, Ջուրը տեղ կը դնէր)։
Ջուրն իր ճանփէն կու գթնէ։
Ջիգրը ջիգր (ոխ) կու բերէ։
Ջոխին վուր կու վիկալնին, գուղ շունը կու լմանայ։
Ջաղաց մտնողը կու ալրոտի։
Ջուրը քաղցր է, քանց նաւան ծվէնին (հեռու)։
Ջուր խմելիս, օցը վուր օց է, նա էլ գէթ (ձառ) չի տա։
Ջուրը դարիդուս (շառաւէր) չի գնա, դարիվէր (շառաւեղայր) կէհայ։
Ջեր (դեռ) վուտիտ տիղ արա, իժում վ...։
Ջուլհակը (ջրատարագործ) պատանք չի ունենա։
Ջուրն իր գնացած տիղովը էլի կէհայ։
Ջրի ու կրակի հիդ բան բռնիլ չի ըլի։
Ջաղացը ջուրն է տարի, չախչախն (չանչախ) է հարցնում։
Ջվալումը (դուռն) չէր մտնում, խուրջինը (բռնչելով) կոխեցին։
Ջրի լազաթը (համ) հուրթն է տեսնում։
Ջուր կայ, կարմունջ չը կայ. կարմունջ կայ, ջուր չը կայ։
Ջուրն ինչի՞ է աւի բաս (հոգա), թէ խամին (անձրեւ) իմ պտուում։
Ջրի վրայ գնացինք, ծարաւ յիդ էկանք։
Ջեր (դեռ) ջուրը չիս տեսի, փ... իս հանում։
Ջուրը չը պղտորվի, ձուգ չի բռնվի։
Ջան (մարմին) է, բադրիջան (պարնիշան) խօմ չէ։
Ջուրը ջրեմէն կու հանէ։ (ծլատ)։
Ջրի պէս գնում է, աւզի պէս մնում է։
Ջահիլի հիդ ջահիլ է, ահիլի (հասակաւոր) հիդ ահիլ է։

Digitized by Google

Ջէր (դեռ) էլ թէ գու՚քայ։ (անյուսալի է)։
Ջէր (դեռ) թիւիրը չէ դուս էկի, թռցնում ի՜ս։
Ջաղցաքար խօմ չէ՞, վուր հիգս ման ածիմ։
Ջուրը գու՚քայ, կարմնջի վրայ կու անց կէնայ, ին կու մնամ մաթալ (շարքով)։ (Եանը Եանից չանցնի)։

Ունքըմա բախման, բախտըմա բախ։ (Գոյնիս մի՛ նայիր, բախտիս նայի՛ր)։

Սէրը սէրով պիտի, քաշքշելով չի ըլի։
Սրտի վուտնիրը կարճ է։
Սիրտն էրվի ու լիզուն խօսի։
Սար ու ձուր, տ... վուր։
Սարը սարին չի դիփչի, մարթ մարթուն կու դիփչի։
Սուփրէն (ափսոս) դցած, բանն անիծած։
Սուխ ու հաց, սիրտը բաց։
Սուտ է վաղ վի կենալը, թէ Աստուծ չի աչողա։
Սրտի տունն էրվում էր, չէին աւտում։
Սուտ միղին (կամ օրթումին)՝ սուտ թողութին։
Սատանէն հսկառակ է։
Սիպտկութինը օխտը այք (ընտանիքին) կու պարտկէ (գոցել, ծածկել)։
Սէլը վուր շուռ գու՚քայ, կացնառուրը կու շատանայ։
Սկեսիր ուժը հարսին հերիք է։
Սէրը սէր է բերում, վուրթի է բերում։
Սիրը սովորն ուտէ, թանը՝ մոլորը։
Սրտի սիրեկանը սիրուն կու՚լի։
«Սուրփ Աստուծ» խօմ չէ՞, իրիք ջէր (անգամ) առիմ։
Սաղը (կենդանի) գիղէ, մեռլի գլուխը վուրթէնը կ՚օնէ։
Սիրտն արթար լաւ է, քանց միտկը միղաւր։
Սուտը խօմ փուղով չէ՞։ (բանի չարժէ, ասել չուզէ)։
Սէլաւի (կամ՝ օղողի) (հեղեղ) բերածը սէլաւը կու տանէ։

Սիրտը վուր կայ, շուշա (ապակի) է. թէ կոտրվլի, էլ վունչչով չի սաղանա (ողջանալ)։
Սուտը սատանինն է։
Սաղ-սաղ (ողջ) գլուխտ աւետրանի տակը մի՛ դնի։ (Մերթ է շատ հի-ւանդի վրայ աւետարան են կարդացեր. գլուխդ փորձանքի մի՛ ենթարկեր)։
Սէլը վուր կոտրվլի, խրատ տվող շատ կու՚լլի։
Սուտն ու ղուրթը (որդը) Աստուծ գիդէ։
Սիւ էրգը վէր ննգաւ, դանկաւուրը շատացաւ։
Սէլաւը (հեշեշ) չուսո (շուտ) կու կտրվլի։
Սավաի (բոյի) Աստուծն օվ է արթար։
Սովոր գէլն ուտէ լաւ է, քանց խամը (անօթէր)։
Սաղութին՝ սուլթանութին։ (ողջութիւնը արքայութիւն է)։
Սատանի ճանփին կայ, Աստու ճանփին չը կայ։
Սըտլիտ Հիւ մի՛ ննգնի։
Սովոր ցաւը սըպանէ ինձ, Հաջաթս (պէտք) չէ։
Սուտ խօսողի պագումն (ձաղուկ) էն է, վուր դուլթ (ծաղրելիք) էլ ասէ, չին սուտա։
Սար ու ձուրն էլ մէ Հաւասար չէ սիրծի Աստուծ։
Սրտով սիրածը ձեռատուրսի վըրայ մալում (յայտնի) կու՚լլի։
Սիպտա ակռէք, սիւ սիրտ։ (արտաքուստ շատ, ներքեւէն չոր)։
Սուփրա (սփռոց) չիմ, վուր բաց ըլլիմ։
Սիւ ըլլի՛, բօլ (առատ) ըլլի՛։
Սանդխտի վըրայ մէ-մէ վուտը (աստիճան) դիվլիր կէՀսին։
Սիպտա շունը բամբկին վնաս է։
Տկեսուրը մեռաւ, տիղը լէնացաւ։
Սիւին սապունը (օճառ), խիւին խըրատը ի՞նչ կ՚օնէ։
Տփ խէչն արա՝ տուն մտի. Սփ կիրքն արա՝ ծակ մտի։ (Մէ խէչ-խաչվերայ. Մէ ձեռք-Գէտա խաչէ)։
Սիրտը ճրաք չէ՛, վուր լուս տայ. Աստուծն է այգնի։
Սէլը վուր շուռ է գալի, Հազար բան ին ասում։
Սէլը վուր շուռ գայ, ճանփէն կու դըստվլի։
Սիպտա էծը չաղ (գէր) գէղլս (չորճել)։

Սև է, ճէ՛ է գլխ է, լըը նա է։ (գէօզ է բաշըն չըրաղը տանէյանըն)։
Սատանէն ամեն բանումը իր կուղին (ագզի) ժաժ է տալի։
Սատկած էշը գլին չի ունենա։
Սիպտկի անունը կայ, ախլինը՝ համը։
Սուտը սատանի փէշակ (արհնէթ) է։
Սուխի քաղցրը չի ըլի։
Սէլը գնաց փէտի վրայ. էրի, էրի. չէրի ու ինքը փէտ է ու փէտ։
Սիրտս սուփրա (սֆայ) չէ, ամեն տեղ բաց անիմ։
Սողոման իմաստունն էլ չիմացաւ իր վերջը։
Սուտ խօսողի լեզուն կարճ կու՛լի։
Սիւագլխի (մէշարլար) սնէծկը քարին էլ դիփչի, քար կու պատռէ։
Սուրօն (հէջ) վուր չօբան (հոլէ) չունենայ, գէլը կուտէ։
Սատանի շինածը Աստուծ կու քանդէ։
Սև օցը տեսնողը սև Թօկեմէն (պարան) կու վախենայ։
Սէրը սուր է դառլի, արունը ջուր է դառի։ (ծոմանաչը ճէրյեր է)։
Սուտը վուտը կ՚օնէ, ամմ չի գնա։
Սուտը կու վուտնատըվլի, չի գնա։
Սուրօէմէն (հէջ) փախած օխչարը գէլը կուտէ։
Սատանէն իր տունը չի քանդի։
Սիրէ ինձ, սիրիմ քեզ։
Սիրտտ նեղանայ թէ չէ՝ եալլի տու (խաշալ)։
Սիպտա միան էրեվալեմէն, սև կարկտանը լաւ է։
Սարի անհուտ ծաղիկն էլ իրա տեղումը իր փառքը վարթի հիդ չի փոխի։
Սարը սարեմէն խռովել է, նա կի վունչէչ խաբարութին (համ-բար) չունէ։
Սատանէն վունց մեռել է, վունց կու մեռնի։
Սարերու օրոտալու մաղլար (ֆոխանաչ), ձուրերն են օրոտում։
Սազ ածողին խաղ անող պիտի։
Սաղ (օղլ) ըլիմ, Բաղդադ ըլիմ։

Սովորին մի՛ պակսեցնի, անսովորին մի՛ սորվեցնի։
Սիւն ու սիպտակը բաղնսումը կու էրեվայ։
Սառած օցը առաջ իր տաքցնողին կու կծէ։
Սուփրէն (սփռոց) մէկ է, միչինը՝ հազար։
Սիւ իմ, սիւական իմ, խանի աղաքին (առջևը) վէր էկած իմ։
(ան եմ, բայց բաշտառօր)։
Սիւ օխչարը դմակ չի ունենա։
Սիրը քաշիլ է, թանը թողիլ է, թանամանը ինձ է տալի։
Սուխն ու սխտուրն էլ օխտը տարի բարիշեցան (հաշտուել)։
(երկու բարեկամների անհաշտութեան մասին)։
Սրտի մանգղիլը (հանգրուա՞) կարճ է։
Սիւ շունն էլ, սիպտա շունն էլ, էրկուսնեվէտ շուն է։
Սիւ ինդնին դանակ չըկայ։ (նը խօսէն, չէն մորթել)։
Սատկած էշ է պտռում, վուր նալնիրը (զոյգ) հանէ։
Սատկած հաւ է պտռում, վուր պլոկէ (քերթել)։
Սատկած ձիու նալն (զոյգ) է պտռում։
Սարդլինց կաբէն դառաւ էլի։ (Սարդարին-Օրբէլեանի վրայ իշխա-
նութեան ժամանակ ասեյել են մի դէպք, որ բան են եղել տալու
հարստահարութիւնների ժամանակ)։
Սատանէքը ռումբիքը (մեծ տէր) շուռ էին տալի, օչով տեղ կի
գինի չըկէր։
Սատանի անդաճը խուլ ըլի, էս էտ բանը չիմ իմացի։ (չըհա-
տարա՛յ այս բանը)։
Սարի էդնէն Սփ Սարքիս։ (լաւն է, բայց հեռու է)։
Սատանի ձիու վրայ է նստի։ (կամակոր)։
Սիւ կատու անց կացաւ նրանց մէջը։ (տարաձայնութիւն)։
Սրտեմէս ջուր խմեցիր։ (ես ուղղածը եմացայ)։
Սալեան դնաց ձուգ բերելու։ (խեղդուեց)։
Սուփրումը (ոչինչ) թիքա (դատարկ) չը պիտին թողնի։
Սատանի անունը մի՛ իշի վախտ ու բէվախտ (տարաժամ)։
Սիւ իմ, սիւ իմ, սիւական իմ, խանի աղաքին (առջևը) վէր
էկած իմ. սիպտակ իս, սիպտա թան իս, շան աղա-

քլին վէր էկած լու։ (նոյն դարձուածն է ողբալի՝ տոնը)։

Սրանք էն օխչարը չին, վուր դմակը հալվի, իղ պառնայ։ (անօգուտ հարցեր)։

Սատանէն վրէն նստիլ է (կամ կապիլ է), գիմիշ չէ անում (խնայել)։ (հայրական խօսքն)։

Վուրվին մէ բլիթ, էն էլ ծակ։

Վուրին՝ աւար, վուրին՝ խաւար։

Վո՞ւր մատս կտրիս, վուր չըցաւի։

Վաչ շունը վո՛ւնց ինքը կուտէ, վո՛ւնց ուրիշին կուտեցնէ։

Վուրփին ումիկ (յոյս) տվող շատ կայ, բլիթ տվող՝ քիչ։

Վուրթին արա՛ (կամ՝ գնայ)՝ հէրը հիդը, տունն (կամ ապրանքն) արա՛ (կամ՝ գնայ)՝ տէրը հիդը։

Վա՛յ քի ջան (առողջութեան), գլխի սուտ է էլլի։

Վիրչն է գովելի մարթուս։

Վաչ մարթը Զադիկ օրն էլ վաչ կու՛լի։

Վուրդիոր կաս, ծանդր կա՛ց։

Վա՛յ ունիլն է, վազլամի (վտանգ) չունիլը։

Վուրթին պէտկ է բաշամ գալ (առաջ գալ)։

Վա՛յ՝ հախին (իրաւ), վա՛յ՝ նահախին (անիրաւ)։

Վա՛յ մէկի տիրուչը։ (Մէկ որդի ունեցողին)։

Վա՛յ մեռնողի միդկը։

Վաղուցվայ կնգդիրքը քար ու կիր էլին։

Վաղուցվայ ծառիրը կտրտվիցաւ։ (ժամանակը փոխուել է)։

Վունցոր տան պահողը բօձին (ախոռ) է, էնէնց էլ տան մինձը պառաւն է։

Վո՛ւնց հարսնիքը կու պակսի, վո՛ւնց սուքը։

Վուրթի կի չէ՛ն ասի, որթունք լին ասի։

Վուրդիոր բարկեցաւ, էնդի կտրվեցաւ։

Վո՛ւր տղամարթը գու՛քայ հիմիկվայ կնգդերանց մօտ։

Վիրչվան բանը փիքր անելու է (մտածել, հոգալ)։

Վարթն էլ փուշ ունէ։

Վարթ քաղողի ձեռնիրը փշով կու ծակծկվի։

Վար լիզուն ածիլեմէն սուր է։

Վար պահողը գուղի ննգիրն է։

Վունցոր քոռն (չուր) Աստու համա (կամ Աստուն մտիկ կու տայ), էնէնց էլ Աստուած քոռի համա։

Վարող ձիու գլխին չին խփի։

Վուրդեոր գրիլ լու, էնդի պոռէ։

Վունցոր գորգռում է, էնէնց չէ կաթկթում։

Վուրփի տէրն էլ Աստուած է։ ·

Վէր ննգածի վի քաշող չի ըլի։

Վար բանը վարեմէն է առաջ գալի։

Վունցոր ըլի կուլար (կամ առիլ լու), էնէնց էլ տու։ (գարտաշը)։

Վուր տնսուրվլի, խիլքը գլուխը գու՚քայ։ (անչուրտ երեւտաուրդը)։

Վա՛յ քի քաղաք, վուր մանուկը դադամէր ըլի։

Վաղ սէր կէր, հլիմի անսիրութին է։

Վախտը վախտին (ժամանաչ), թէ չէ, ժամանակն անց է կենում։ (Բանը էւր ժամանաչին սրա՛)։

Վադ ասողին՝ լաւ լսող։

Վուրդի բարկի, էնդի կտրվլի։

Վուտնաուրին շտապլի։ (յէտաէյ գէօյող բաշըն շաշդը)։

Վէր իմ թքում՝ միրուքս է. վիր իմ թքում՝ բիխիրս է։

Վո՛ւնց կուտիմ քու կոմշին (օերչեւէչ), վո՛ւնց կու քշիմ քու պոմշին։

Վուրդի դուրք կայ՝ վիրք չըկայ, վուրդի վիրք կայ՝ դուրք չը կայ։ (չաասաճարէչ եւ չաչաասաճարէչ)։

Վո՛ւչ լուցանք, վո՛ւչ լաւի հարեվան դառանք։

Վիլա-վիլա, ննգիրս էկաւ։

Վո՛ւչ աւատամ սուտ Քրիստուսին։

Վուրթին վուր ձեռւի գլուխը (աֆ) ձվաձիղ շինէ, էլի իր մօր պարտկեմէն չի դուս գա։

Վուր կու՚լի, կա՚լի մարթ։ (կա — մարդա — մաաին)։

Վո՛ւնց էրեխի ըլիլը կու իմացվի, վո՛ւնց ճանփուրթի գալը։

Վօ՛ւնց կուտին, վօ՛ւնց կուտեցնին. կու դնին, կու հուտեցնին։ (մի բան խնայողի մասին)։

Վօ՛ւնց սուխ իմ կերի, վօ՛ւնց սիրտս էրվի։

Վօ՛ւնց ես քիզ քօռ (նոյն) ասիմ, վօ՛ւնց դուն ինձ՝ քաչալ (ծաղր)։

Վարծկը շատ գամ միղկ կու ծնանի։

Վա՛յ էն մարթուն, ում խիլքը պակաս է։

Վօ՛ւնց մէ՛ ասի, վօ՛ւնց մէ՛ լսի։

Վուրփն ասաւ՝ ես կու ապրիմ. Աստուած ասաւ՝ Ի՛ս վո՛ւրդի իմ, վուր դուն կու ապրիս։ (Աստուած կը հոգայ որբի համար)։

Վուր շունն էլ ուզնեան սըպանի, կ'օսին ցօփիան (չափազանց) է։

Վուրդիոր հաց կայ, բերան չըկայ. վուրդիոր բերան կայ, հաց չըկայ։

Վարծկը միղկ կու բերէ։

Վունցոր ծանդրացրիլ ին, էնէնց էլ ամեն բանը ծանդր է։ (այժմ)։

Վա՛յ տէր, վա՛յ անտէր։

Վարթապիտին ասին՝ վուրթիտ մեռնի. ասիլ է՝ ես վուրթի չունիմ, ամա՛ մարիփաթտ (քաղաքավարութեան) մարիփաթ չէ՛։

Վուրթի չունիս՝ հոքի չունիս։

Վուրդի հաց, էնդի կյա՛ց։

Վուրդի գինի, էնդի քնի՛։

Վազող ջուրը կու պաթրի, նրա լիզուն դաթար չունէ։ (շատախօսի մասին)։

Վարթապիտի խազեմէն անց կացաւ։ (չափից անցնել)։

Վունցոր առիլ իմ, էնէնց էլ ծախում իմ։ (չափն եմ տամ)։

Վօ՛ւնց աստառ ունէ, վօ՛ւնց էրեսկ։ (անամօթ մարդ)։

Վո՛ւր մէկն ասիմ։ (համբերատար է)։

Վօ՛ւնց հէր էթող, վօ՛ւնց մէր։ (օձերին յիշեց անիծելով)։

Վա՛յ նրա միղկը, օվոր քիզ չէ ճանչնում։ (խորամանկ մարդուն)։

Վուրփի հուլ (Բանջարեղեն ունը, որ եէր օջը խաղայնում է) է։ (տամամ էն, օրինակ՝ անտարբեր հիմարութեան մասին)։

Digitized by Google

Վի՛ս էկազրէքա: ([illegible]):

Վարթ էր, փշեմէն դուս բերի: ([illegible]):

Վո՛յ քու պէծին: ([illegible]):

Վա՛յ քու տխրուչ միղկը: ([illegible]):

Վա՛յ քու տղխս տղայ: ([illegible]):

Վունց աղս է պակաս, վունց մաղս: (չէ եմ):

Վու՛ր ջուրը ննղնիմ: ([illegible]):

Վունց էծ ունիմ, վունց ուլ, սատանի անգաճը խուլ:

Վուչ առ ունիմ, վուչ տուր. սատանի անգաճը խուլ:

Վունց ինքն է ուտում, վունց .ուրիշին ուտեցնում: (վատ մարդ):

Վունց ապրեցնում ին, վունց սըպանում:

Վունց տարաւ, վունց էրլի: ([illegible]):

Վունց դէսն է, վունց՝ դէնը: (ոչ լաւ, ոչ վատ):

Վունց լաւ է, վունց անբախտ: (նոյն):

Վունց Աւէս է, վունց Մօսէս է: ([illegible]):

Վուչ տանունը գիդէ, վուչ տիղինը:

Վուչ գնաս Իգիպտուս: (դժուար կը լինի այդ գործը):

Վերի Թաղ, Ներքի Թաղ. բարով մնաս միջի Թաղ: (շատ եւ պարապ շրջող կնոջ մասին):

Վուչ էս կրակն է ինձ էրում, վուչ էս ջուրն է ինձ խիղտում: ([illegible]):

Վունց կանանք Հայր ու Վուրթի ասի նրա առչիւը: ([illegible]):

Վունց ամբի ղոռալը, վունց ճանփուրթի գալը, վունց կնիկ- արմատի աղատվիլը: (չի իմացուիլ):

Վունց Հասու խունգ լիս, վունց Թուրքի ծխանելիք:

Վա՛յ նրա միղկը, օվոր նրա ձեռը կու ննղնի: ([illegible]):

Վունց մեռած է ու վունց Թաղած:

Տանու աղչիկը անկտրիլ խալբուղակ ([illegible]) է:

Digitized by Google

Տանեմէս դուս էհամ, բախտեմէս ուր էհամ։

Տունս էնդուր կու տամ քրիհով (ճորչուլ), վուր կտուրը էս չը քերիմ։

Տանու ղուզլին ինչն օհտա (փ. խոտորչաբեւն) դու՛քայ։

Տղի վուտի ցխին էլ յաւ է։

Տան մինձը մինձ բան է։

Տանդիկնի ձեռը գուզ պիտի ըլի։ (խնայող)։

Տղայ ունենամ ջիբաուր, աղչիկ կու ճարիմ ջիղաուր (պորտոյ շահն թափ)։

Տէրը տարածն էր լալի, գէլը՝ մնացածը։

Տանու տէրտէրին «օրհնեմ տէր» չըկայ։

Տու օսկէզօտկաուրին, մի քննի։

Տանձը կութեմէն է փթում։

Տասը ջէր (ամգամ) չափէ, մէկ կտրէ։

Տանտէրը շանը թաթա չը պիտի անէ։

Տարէնը մէ Ջադիկ, էն էլ Նաւակատիկ։

Տաշին (ծափ) կու սորվեցնէ շուշպարը (պար)։

Տղէն շան փայ (բածին) է դառնում։

Տղամարթը վուր աւար-խաւար կու՛լի, կնիկարմատն էլ խարաբ (ժչանալ) կու՛լի։

Տունը միրն է, խօսկն էլ միրը։

Տանձը կութ ունէ, մարթը փուտն ունէ։ (ընտչան պանտառոբիեն)։

Տանը կատուն էլ լաւ է, վուր սիրուն ըլի։

Տվողն Աստուծ է։

Տատն ամեն օր քաղա (գանձայ) չի ուտի։

Տանու աղչիկը միշտ լաւը կու՛լի. մարթանց տունը քուրախա-նա (բոյնե) է, էնդի պիտի աղչիկը դուս կանգնի։

Տանտէրը վուր տանը չի ըլի, կատվնիրը վշտլի (փափէ4) կու տան։

Տէրտէր արա՛ գիղը գցէ. թէ չապրի՝ տա՛ր, գիղը (կամ՝ Քուռը) գցէ։

Տանը՝ հալիլի, դուսը՝ ածիլի։

Տիրաուրինը տէրն է, անտէրինն էլ՝ Աստուած։

Տիրաուր ու զօրաուր։

Տունտ վուր կրակ ննգնի, ձեռնիրտ դէմ արա՛։

Տան պահողը բօժին (ախտա) է։ (տյուխենջի՝ աշխատաւորը)։

Տանտիրուչ աղն էլ աւելի կէհայ։

Տաք կնրակուր կերայ, բերանս էրվեցաւ. հիմի մածնեմէն էլ իմ վախենում։

Տանձն իր տակը կու վէր ննգնի։

Տարի կայ՝ օրին է պահում. օր կայ՝ տարին է պահում։

Տիրուչ փուղն է գնում, նօքրի (ծառայ) հոքին է դուս գալի։

Տիրաուրին տէրն է պահի. անտէրին գէլն է տարի։

Տունը լիրն է ուզում. տիղն լիրն է ուզում։

Տալուն՝ տո՛ւ, առնելուն՝ ա՛ռ։

Տափումը գէլն էլ վուր Ղ'որղ...նինց ասկեմէն ջանդակ (գէշ) տեսնէ, ձեռը չէ տալի. վա՛յ թէ գլխիս դավի (վէճ) դառնայ, կօսէ։

Տէրտէրին ճիլօբումը (խօսք) կու. ճանչնան։

Տկլուր (մերկ) էկիլ ինք, տկլուր կէհանք։

Տաւարածի խնամին հուրթարածը կու՛լի։

Տանը չունիս փոշի, դուս ես գալի խօշի (ոչխար)։

Տանու խօսկը դուսը չի պէտկ դա։

Տան փեսայ՝ շան փեսայ։

Տունը՝ միրը, խօսկը՝ միրը։

Տա՛լ, քէ՛զ իմ ասում. հա՛րս, դո՛ւն իմացէ։

Տկլուրի մտկումը օրէնը տասնուհինգ դաղ կտաւ է անց կենում։

Տուն քանդողի տունը Աստուձ կու քանդէ։

Տանը՝ գահանայ, դուսը՝ սատանա՛յ։

Տանը հարս մեռնի, դուսը՝ փեսայ։

Տանը՝ սատանայ, դուսը՝ գահանայ։

Տանու խօսկը չօլումը (դաշտ) չի անց կենա։

Տղամարթու նամուսը (պատիւը) գդակն է. կնիկարմտինը՝ չիքիլէն (շնորհ)։

Տանձն ի՛նչ արաւ, վուր կութն ի՛նչ անէ։

Digitized by Google

Տարէ ցտարվան վրայ, տարին գիդէ։ (գետնին բերքը փոփոխական է)։

Տանը ուղտ կուտին, հարսին ու աղչկան չի հասնի։ (չքաւորութեան)։

Տանձ չիմ, վուր հասնիմ. խնձուր չիմ, վուր կարմրիմ. ինչ կամ՝ կամ։

Տուտուց տուտուց (ջեմար), կարմիր կտուց. համ (ու) պասուց ու համ ուտսուց։ (ամեն բանի յարմարւող)։

Տէր Ճմաօնինց տէրօղորմէն դառաւ էլի։ (Տէր Ճմաւոնեան, որ յետոյ Աքամեչեաթեան կոչուած եղել են, մի մարգարէութեան հաւրիչ են ունեցել, որ բան են եղել տալիս հարամանեթներդի ժամանակ փոխել)։

Տարէք, տվէք Տէր Օհանին։ (նշանաւոր է եղել)։

Տեսնինք, ծէրը վուրդի կու կտրվի։ (գործը ինչով կը վերջանայ)։

Տիղը (անկուշին) թող ջուգ գցէ։ (Թո՛ղ հեռու լինայ)։

Տիրացուին զինի ածէք։ (տէրտէրն է ասել ժողովի վրայ, երբ ինքն է ուզեցել խմել)։

Տէր Աստուծ, հուքիս սատաններու փայլ (բաժին) մի՛ անի։ (երբ ատղամ է մեկին խփել)։

Տունը վուր կրակ տաս, շուրահուտ չի վիր ըլլի։ (շատ խեղճի համար)։

Տանելիս նոքար (ծառայ) է, բերելիս՝ աղա (տէրն)։ (վատ պարտապանը)։

Տաշիղ է քու տրած վայնիկը, ջրի էրեսը կ'սնէ։ (բարերարութեան անուշին)։

Տեսնինք, ծէրն ո՛ւր կերթայ։ (գործը ինչով կը վերջանայ)։

Տղայ ես, թէ աղջիկ։ (լաւ համբաւ ես բերե՞լ, թէ վատ)։

Տեխուրը (Թափառ) մէ փուղ մի՛ շինի։ (անօգուտը նորոգել)։

Տան կատվի պէս իրա ժամանակին ղալիս է ճաշի վախտը։ (յանկարծակի հիւրի համար)։

Տաք հացի հուտը մեռլին կ'էհայ։ (երբ մեռելի համար տաք հաց բաժանել)։

Տան տղամարթը իր տան մշակն է։

Տունը քիզ իմ բախշի, կտրեմէն ման արի։ (ասում են այնպիսի մարդուն, որ դիմացինից օգուտ չէ սպասում)։

Տէր Նիկողոսինց ծմծման (չոպչուղ) ծղարօն (ուչքուր) է պառլի։ (Թիֆլիսի մօտ Թուչէլէյի ճանապարհին է այդ ուչքուրը. Քանը ուշաղնուշին)։

Ցաւն անգաճ ունէ։
Ցաւը տալիս է, դարմանն էլ հիդը։ (Աստուած)։
Ցամաք գդալը բերանը չէ մտնում։
Ցամքած արխումը (առու) էլլի ջուր գու՛քայ։
Ցաւը լինաննն (ախորժակի) է քաշի։
Ցամաք գդալը բերանը չին տանի։
Ցաւն իր գլուխը լուս կու գցէ, թէ վուր դուն վրէտ չըդրիր (խաստոլանիկ, յանչն ատանել)։
Ցաւը քաշողը գիդէ (էմանալ)։
Ցռան կովը Նախիրի անունը կու կոտրէ։
Ցորնի հաց վուր չունիս, ցորնի լիզու խօմ ունի՞ս։ (Քոյրի ընղու)։
Ցիցիանի դավլի (վէճ) է՛։ (Քեծ վէճ է ունեցել Իշխան Ցիցիանովը)։
Ցերեկը խօմ կասուն չէ՛ կերի։ (Գէնչերալ Քան անուշին)։

Փուչ է էլլի էս աշխարքը։
Փլաւն ո՛ւմ առչևն է, իշտահն (ախորժակ) օ՛վ ունէ։
Փլաւն ո՛ւմն իս տվլի, իշտահն ո՛ւմ։
Փուղը դժուխկլին լուս է տալի։
Փիս (վատ) պահողն է առաջի դուղը։
Փախէ՛ էն ջրեմէն, վուր վո՛ւնց կու խշշայ, վո՛ւնց կու թշշայ։
Փուրը փուրին շահ չէ՛։
Փուղը ձեռի կիղտ է։
Փուղին պահիլ դուզէ։
Փախչիլն էլ մէ հունար (չուկիհէ) է։
Փուղն ամենքն լին աշխատում, բանը պահիլն է։
Փուղը միր պստի Աստուձն է։
Փողը փուղ կու աշխատէ։
Փուրտ մէ՛ պուկ տա։

Digitized by Google

Փքլի ([illegible]) հիդ մի՛ ննգնիր։
Փէշակը (արհեստ) ծմծման (կաթկթող) ծղարօ (աղբիւր) է։
Փուլտ ներքևն է, վերևը խօմ չէ՛։
Փուշը մէ-մէկ մէ-մէկ կու հանվի, մէրաշ (յանկարծ) չի ըլլի։
Փառք Քրիս, Աստվա՛ծ։
Փողը մուլթը տեղը լուս կու՚տայ։
Փուղն ո՛ւմն է տվի, հունարն (շնորհք) օ՛վ ունէ։
Փուլն ու հուրը մէկ է։
Փառք ու պատիւ սիրողը լուսնիակի հիդ կու ման գայ ու արեգագի հիդ։
Փուլտ խօմ գլխեմէտ բացը չէ՛։
Փուխն օխտը տուն է պահի։
Փլաւ ուտիլն ամեն մարթու բան չէ՛։
Փէտի մէչը օրթունքն իրմէն բահամ գու՚քայ ([illegible])։
Փիս (վատ) խօսկն ու փիս կնիկը տիրուչն է։
Փուղը՝ ծլնդ, բանը՝ տլնդ։
Փուղը ձեռի կիղտ է, լվանաս՝ կէհայ։
Փորցանքը չէր դա մարթուս գլխին, թէ ւուր ճակտին չըլէր գրած։
Փսփսալը տուն կու քանդէ։ (ականջդամ խօսելը)։
Փիս (վատ) օրը կու լաւանայ, փիս մարթը չի լաւանա։
Փուղը ձէն է տալի։
Փախի՛, պըծնիս։
Փուղի ձեռին ի՛նչ կայ դժար։ (փողով ամէն բան կարելի է)։
Փուրը հուրի նման է, ինչ դէվէր ածիս, չի լմանա։
Փիս (վատ) շանը մէ քարն է պակաս։
Փորցած սատանէն լաւ է, քանց չըփորցած հրէշտակը։
Փիս (վատ) խաբարը (համբաւ) չուստ տիղ կու հասնի։
Փուղ յիդ գցէ՛։ (խնայողութեան)։
Փուղը գնում է, ամա՛ ապրանքն էլ ապրանք է դառնում։ (փողով ապրանքը գնելցնանում է)։
Փուղը կու բազմանայ։ (փողը աճելու բնութիւն ունի)։

Digitized by Google

Փուղ ունեցող մարթու խօսկը ամեն տեղ առաջ է։
Փեսէն զոնքճի սիրեկան է։
Փուչ մամի (վր. հայր) վուրթին փուչ կու՚լի։
Փէտէ կրակ, մարխէ (եաշըլ գայա) ճրաք։ (խեղճի վառաչըկը՝ թէ լոյս պալար և թէ պարպառալար համար)։
Փթած կօմշու (ոերչեւէլ) պէս դուս կանդնեցաւ։ (մի օրուան գարած ոերչեւէլը համեղ է չէտամ)։
Փիս (վառ) տէքէրկնգփերանց պէս ի՞նչ իք կռվում։
Փուղ է, խուղ խօմ չէ՞։ (հոգին պէտ չի խարելի ուրուեղ գուշ)։
Փչէ՛, Գէօ։ (երբ թեծ-թեծ է խօսում թէնը)։
—Փլաւ էլ ունինք։ «Փլաւը դուք ունիք, մաղէն (օխործօյ) ես ունիմ»։
Փա՛ռք Քու. օղորմութէնին, Աստված։
Փլաւը միշտ լաւ է՝ խան (եղբէֆ) ձիր տանը, խան միր տանը։
Փուղ է՝ կու դնայ. կուտ է, կու մնայ։
Փափէն (խաշիլ) ինչկլի բուղը (ջոջուր), շիլավլաւն ինչկլի դուռը։ (խաշ՛իլը շատ է յափեցնում, շիլափլաւը՝ ոչ)։
Փէշքշի (ըմծայ) ձի է։ (որպանանաք փեշըշիկ, ներսից պատառէ)։

— Քէ՛չ, ո՞ւր իս դնում։ «Ջատի մօդ»։
Քինթը պռնգեմէն (ոռնչ) չի կտրվի։
Քիչ ուտողը շատ կուտէ, շատ ուտողը ք.. կուտէ։
Քարն իր տեղը ծանդր կու՚լի։
Քարը վուր վի կալնիս, գուզ շունը կու իմանայ։
Քաչալը (ծաղար) վուր դիղ գիդենայ, առաջ իր գլխին կ՚օնէ։
Քունը քաղցր է։
Քնեմէն քաղցր բան չըկայ։
Քունը քուն կու բերէ։
Քնածն ու մեռածը դիփ մէկ է։
Քօռ (ճոյր) բախտ։
Քօռի (ճոյր) վրայ շիլը լաւ է։

Քանի հաքնիս ալ (կարմիր) ու ատլաս (Ձեթապատեղէն), էլի կ'օսին՝ Միխլանջունց հարս։

Քարափի տակը ճալթ քար (յեսանաքար) շատ է նստած։

Քուրն աղբուրը ծին կուտայ. աղբէրն աղբուրն ու քվիրը չի տայ։ (քրոջ խնամատարը աւելի է եղբօր խնամատարէն)։

Քամու բերածը քամին կու տանէ։

Քիչ մի քնի, մինձ էրազ մի տեսնի։

Քիզ տէս, ինձ օղորմա։ (քո չտեսած ինչ համար ես չտեսէ՛)։

Քանի թոնիրը տաք է, հացը կուղը տուր։

Քարն էլ ձեռւին (կամ՝ ինքն) ունէ, կալալն (ընկոյզ) էլ։

Քու անբխտութինը քիզ կու մնայ։

Քուրը մեռնի աղբուր համա, աղբէրը մեռնի ուրիշի համա։

Քրիստոսին աճկով չրտեսան, խիլքով ճանչցան։

Քինթն էրեսեմէն վէր գու՛քա՞յ (կամ՝ կու կտրվի՞, կամ կու վէր ննդնի՞)։

Քրթամը (կաշառք) մութ տիղին էլ (կամ՝ գժուխկին էլ) լուս կու տայ։

Քիչ բարցէ՛ ու չուստ (շուտ) յիդ դառէ։

Քամբախտութինը մէկս մէկու վրայ է գալի։

Քամբախտութինը քամբախտութէնի վրայ է գալի։

Քիչ խօսի, շատ լսէ։

Քու (կոյր) ձիուն՝ քու նալբանդ (պայտար)։

— Քոռն (կոյր) ինչ գ'ուզէ։ «Ջուխտ (զոյգ) աճկով լուս»։

Քամին ասաւ մարաքին՝ դուռտ բաց արա, դարման տունածիմ. ասաւ՝ վո՛ւնց քու բերածը գ'ուզիմ, վո՛ւնց քու տարածը։

Քոռ (կոյր) հաւքի (թռչուն) բունը Աստուծ կու շինէ։ (դժբաղդ մարդուն Աստուած օգնում է)։

Քաղցր լիզուն օցնի իր բնէն կու հանէ։

Քչին ղարբուլ արա (բաւական կայնէ՛ր), վուր Աստուծ շատ տայ։

Քանի էլ դ'ուզէ աճկը մինձանայ, ունքեմէն բարձր չի դնա։

Քանի պստիկ էի, մինձեմէն էի վախենում. էփոր մինձացայ՝ պստկեմէն։

Digitized by Google

Քունը վուր չասիմ, ինչո՞վ էրիմ քիզ։ (քո պաշտօնութիւնը և այլն)։
Քաղցած օչով չէ մեռի։
Քաղցր ասա՛, քաղցր լսէ՛. ջան ասա՛, ջան լսէ՛։
Քրիստոսն անց կացաւ, ասաւ՝ զոնքաճը փիսի գերլին է նստած։
Քանդ ասիմ ու ամանչիմ. հազիր (պատրաստ է, լաւագոյն է) չասիմ ու պրծնի՞մ։
Քու ծառը ծարաւ մի՛ թողնի, ուրիշինը մի՛ ջրի։
Քուրն ասաւ՝ աղբէր ունիմ. աղբէրն ասաւ՝ քուր չունիմ։
Քիչ խօսի՛, լաւ խօսի՛։
Քենուն մահանա (պատճառանք) է արի, խարի (օտարական) տիս է գնում։
Քնածը քօռ (կոյր) է. գօվլաթը (հարստութիւն) զարթուն մարթունն է։
Քուռակը դէդի (մայր) առչիւը տուտինգ արաւ, դէլը տարաւ։
Քիչ խօսիլն ու քիչ ուտիլը օչովլին վնաս չէ տվի։
Քչեմէն կցէ՛, վուր շատին հասնիս։
Քօռը (կոյր) թէ գուզ էստի, թէ գուզ Բաղդադ։
Քաչալը (ճաղատ), քօռը (կոյր), չօլախը (կաղ) քօսէն (անմօրուս) ու շէկը խարամազ (խարտեաշ) կու՛լլին։
Քիզ էնպլի էլ տեսանք, էստի էլ ինք տեսնում։ (ոչ մի տեղ պիտանի չէս)։
Քիչ խօսիս, շատ կու լսիս։
Քօռլի (կոյր) ի՞նչ վէջն (պէտք) է, թէ մումը թանգ է։
Քու ուստէն (վարպետ) լիմ աշկիրտն է։
Քօռ (կոյր) (կամ՝ օրպակաս) չիմ ու ջխտի (երկուորեակ) հատ։
Քու խօսկը մուհր (կնիք) խօմ չէ՛։
Քու տէրն էլ կ՚օսէ, թէ նախրումը էշ ունիմ։ (անշնորհք մարդուն)։
Քիչ էինք, դա էլ էկաւ, աւելցաւ։
Քու հօր ճուրտը (սարսուռ) խօմ չի՞մ։
Քէփ արա՛, փլաւ էլ ունինք։
Քրիստոսի շապիք խօմ չը դառա՛ւ։ (կարճ երկար շարունակելին)։

Քամի կու վի կենայ։ (տափօծին)։
Քրիստոսի սուք է իմ ջիբումը (գրպան)։ (դատարկ է)։
Քու շաքարն էլ չիմ ուզի։ (տաճկի մարդուն)։
Քու սովն իմ փուրը գցէ։ (Խեղճը՝ հարուստին)։
Քիզ օվ է ասում թէ՝ արի, միր կալը չափէ։ (Մեր բանին մէջ մի՝ խառնուիր)։
Քու իրիցի փուրը գցէ էտ խօսկը։ (Եթէ խոստացածը պահէ)։
Քսան ու մէ մատը ցից է արի ու բոյրուղնիր (հրաման) է անում։ (պարապ մարդուն)։
Քնթեմէն ննգած հօր նման է։ (շատ նման)։
Քու աճկը քիզ լուս չէ տալի։ (ուրիշին է լոյս տալիս)։
Քունը նիղ արա, ինձ տիղ արա։
Քիզ էլ մտիկ արա ու քու սրարմունքին էլ։ (փոքրին)։
Քու տունը չը քանդվի։ (անէծք բան է, որ ասում են)։
Քու տունը չը ծակվի։ (նոյն)։

Օվ չուստ (շուտափոյթ), նա կուշտ։
Օվ կու խաղայ, նա կու կաղայ։
Օվոր շտապի՝ նստի, հանգչի։
Օվոր քու բաբը (համեմատ, նման) չէ, նրա հիդ մի ձքվի։
Ուշ ըլի, նուշ ըլի։ (նուշը ուշ է հասունանում)։
Օվ տուն չէ շինի, բօձիքը (պատը) բսնովի գիդէ (կարծել)։
Օվ ալարի (դանդաղել), վուչ դալարի. օվ չ՚ալարի, նա դալարի։
Ում մատը միղըումն է, առաչ նա կու լպստէ (լիզել)։
Ուրիշի ձեռով փուշ քաղէ։
Ուրիշի կերի վրայ մի նստի։
Ուտէ վուրթին, վճարէ հոքին։
Օցի ճրէլութինը (խայթածութիւն) ղըսեմէն է, մարթունը՝ նեքսեմէն։
Ուրաք կի մի ըլի, խէրխի (օգուտ) էլի. գիփ քու կուռը (կողմ) մի տաշի, վուրը դէսն արա, վուրը՝ դէնը։

Digitized by Google

Ավոր միր էշը կու՛լի, մինք նրա փալանը (հաճեփ)։

Ուղտին առին՝ կօզակտ (աղափ) ծուռն է.—ինչս է դրուստ, կ՚օսէ, վուր կօզակս ըլի դրուստ։

Ավոր փուղ ունէ, խօսկը նրանն է։

Ավոր էստումէն դէնը տուն պահէ, թող նա պարծենայ։

Այն ամեն տիղ ծուռն է ման գալի, իր բունը մտնելիս կի՝ դրուստ։

Ուղտին գդալով ջուր է տալի։

Ունեուրը չունեուրին պարտական է։

Ուրիշի համա փուս մի փորի։

Ում հացը կուտիմ, նրա էշը կու քշիմ։

Ուրիշի փուրն ինձ ինչ շահ։

Ուրիշի միղկը մի վլի կալնի։

Ով ումը կու սիրէ, լաւը (կամ՝ նրա սիրունը) նա է։

Ով ինչ գիղէ, ինչ կու դուս դայ ինչեմէն։

Ուրաքն իր կուռը (չշմ) կու տաշէ։

Ագորմի ուտողին, վուչ օղորմի բրթողին։

Ուզխարը (մր. անիրաւութիւն) օչովին չի մնա։

Աչով չասէ, թէ իր ճրաքը ինչկլի լուսը լուս կու՚տայ (կամ՝ վառ կու մնայ)։

Ուղտի շուշպարը (խաղ) կարմնջի վրայ կու էրեվայ։

Ախտը հարրի էփած փափին (խաշիլ) աղի կու՚լի։

Ուրիի (որեայ) հացն ուտիս, ուրիի համա թուր տու։ (հասարա-կութիւն)։

Ո՞վ է իմացի իր վիրչը, վուր դուն իմանաս։

Որը գնացած, շառը (չար) մնացած։

Ախչրի դմակն իր համա բլուր չէ։

Ուշ գթայ, չուստ (շատ) կորցրի։

Ոսկին պտտիկ է, գինը մինձ է։

Օրհնեալ է զօրութինը Քրիստուսի։

Օրհնեալ է Աստված։

Ախնվի Քու դաւատանը։

Ուղտն ինչքան դ'ուզէ վէր ննգնի, կաշին մէ իշաբեռը կու դառնայ։

Ուրիշին հաղորթեցի, ես անհաղուրթ իմ մեռնում։

Օձն իր շապիքը կու փոխէ, խասիաթը (բնաւորութիւն) չի փոխի։

Ուրիշի զաւակը քիզ վուրթութին չի անի։

Ուժով բաց արած վարթը հուտ չի ունենա։

Ո՞ւր է էն աչը, վուր բռնէ խաչը։

Օխչարը քանի էլ մորթին, էնքան բազմանում է, չունքի (որովհետեւ) վուր Աստուծ օխնիլ է։

Օսկին մութը տիղը լուս կու տայ։

Օրը մթնանայ, ցաւը շատանայ։

Օվ գլխունին կու փտնէ, ինքն է առչի փտնելուն։

Օվ քիչ է փորցի, քիչ էլ գիդէ։

Ո՞վ գիդէ, թէ ո՞վ է դադում, ո՞վ ուտում։

Օվ թուր չէ վի կալի ձեռին, թրի ղադրն (յարգ) ի՞նչ կու իմանայ։

Օվոր ծնողն ուրանայ, էրկու աճկով կուրանայ։

Ո՞վ գիդէ, թէ էքուց միր գլխին ինչ է գալացու։

Օվոր թամբալ (ծոյլ) է, թո՛ղ նա դարդ (ցաւ) անէ։

Ուզողին՝ մէկ. չուզողին՝ տասը։ (ով ուզում է տուր, թէ՛ չ ուզողին էլ կը տայ)։

Ուրիշի աճկը քիզ լուս չի տա։

Ումնոր լաւութին արիր, նրամէն մուղաիթ (զգոյշ) կաց, վուր վադութէնով չը վջարէ։

Ուշանալ կու՚լի, ուրանալ չի ըլի։

Օվոր շատ կու ջոգջգէ, փիս (վատ) կու խուվլի։ (չէս տանելիս)։

Օրը նուր, բանը նուր։

Օվ վուրթի չէ բերի, գթնովլի գիդէ (կործել)։

Օվոր քչին ղարուլ կ՚օնէ (բաւականանայ), շատ կու գթնէ։

Ուղտն ասիլ է, թէ չըլէին չոքեցնում, աշխարքս կու վի քաշէի։

Օվոր իր ունեցածով գուհանակ չէ, ունեցածն էլ կու կորցնէ։

Digitized by Google

Որ ղադում ենք (վաստակել), որ ուտում ենք։
Ուրիշի հացին եղ քսող չի ըլի։
Ոչի սիւրին էլ նալլաթ (նզովք), սիպտակին էլ։
Ուրիշի համա հուր փորողը առաջ ինքը մէջը կու ննգնի։
Որ է, կու անց կենայ։
Օրը կերթայ, չարը կու մնայ։
Ուշ քնի, վաղ վի կաց։
Ունիս՝ հոքիտ շահէ, օրտ խիթարէ։
Ովոր կնգայ խելքի հիդ է գնում, նա էլ կնիկարմատ է։
Մ՚վ է իմացի, վուր տէրտէրի վուրթին լաւը բահամ գայ (առաջ գալ)։
Ովոր չի մեռնի, թող նա պարծենայ։
Ուրիշի համա լաց ըլողը իր աճկերը կու քոռացնէ։
Ոչով թող չըպարծենայ։
Օրը գայ, բարին հիդը։
Ուղտանիրը կռվեցան, մէջ տիղը էշը ճխլվեցաւ (ճմլել)։
Ուրաքն իր կութը չի տաշի։
Ումնոր ասի՝ իմը դուն իս. սասաւ՝ իմ գլուխը դուն իս։
Ով փուղ ունէ՝ խելք չունէ. ով խելք ունէ՝ փուղ չունէ։
Օջախի (վառարան) մուխը մի կտրի։
Ուրիէն (հրէայ) վուր կու խղճանայ, հին նիսիէրու (ապառիկ) ջանը կու ննգնի (կամ՝ հին պարտկիրը կու հարցնէ)։
Օխնանքն ու անիծկը էրկու բերնանի թուր է, համ (հա) դէսն է կտրում, համ դէնը։
Ուղտին ասին՝ աճկտ լուս, քի վուրթի է էլի. ասիլ է՝ ինձ ի՞նչ աւելցաւ, բեռս կի չըպակսեցաւ ու։
Ով կու նստի, գլխա երան կու սաշէ։ (ով որ երախտագիտութիւն չունենայ)։
Ով շունչ չունէ, շուն չաժ է։
Ումնոր սովը սրպանից, ինձ ումուդը (յոյս) պահից։
Ոչի գլուխը վուր ցաւում ըլի, ճանփի մէջ տիղը կու պառկի (կամ կու վէր ննգնի)։

Օցի սատկիլը վուր գայ, մէջ ճանփի վրայ կու պառկի։
Ով համնում է, ուտում է։ (անխափք)։
Օղորմի բրթողին, վուչ օղորմի խռթողին (ուղուշ)։
Օրոշտն օրոշտ (յօրանչ) կու բերէ, վա՛յ իմ գարմնի տակի կնիկ։
(տե՛ս Հեքիաթներին մէջ)։
Ումիկը (յոյս) վուր չըլլի, մարթ քարափեմէն դէվէր կու ննգնի։
Ուրիշի ձեռով փուշ մի քաղի, ոխ օց բռնէ։
Օղլուշաղատիրուչը (ընտանեաց տէր) Աստուծ իր ռուզզը (ծրախնա պարէն) կու հասցնէ։
Ուզողի՝ մէ երեսը, չը տվողինը՝ երկուսը։ (կը սանանց)։
Օխտը եագը (եպար) տուն գու՛քայ, տանտիրուչը տանեմէն դուս կ'օնէ։
Օխչրի պէս վուրթէնն էլ մէկն է գնում, գիփունքն էլ նրա էդնէն։ (Քաւմէր ամբերին մանքն)։
Օցը գնաց, ճուտը էդնէն. վուրթին գնաց, հէրը էդնէն։
Օխտը բաջանաղ (քէնաչալ) ճանփայ գնալիս ասիլ ին՝ մէ մարթ չըկայ, հիդը խօսինք։
Օչով չի ասի, թէ իմ գիժ (խէնթը) իմ։
Ով փեսի մունաթը (պարտամարմնեան) ննգաւ, փշի մունաթը ննգաւ։
Ով կու մտնի էս մէշէն (անտառ), կու սովրի էս փէշէն (որհեստ)։
Ուզողն՝ ուզողին, բուրթը՝ գզողին։
Օցը կծիլ չէր գիդի, քիզմէն սովրեցաւ։
Ուրախութեննեմէն մազն է երգարում, դարդեմէն՝ ղունգը։
Օվոր բաղ (այգի) ունէ, սրտի մէչը դաղ (խորան) ունէ։
Օրը կէհայ, օրվայ շառ-ը (չոր) չի գնա։
Օղորմողին էլ Աստուծ կու օղորմայ։
Ով դադէ (վտանգէլ), նա ուտէ։
Ուղտի խաղը կարմնջի վրայ բռնից։
Ունեուրին՝ շատ բարեկամ, չունեուրին՝ քիչ բարեկամ։
Ծով գուզէ իր աճիլը իր համա քօռ (կոյր)։

Digitized by Google

Աչով թո՛ղ չասէ, թէ էս էս իմ. Հենց կու դառնաս, փունցող էս իմ։

Ուրիշին մասխարա (ծաղր) գցողը իրա գլխին կու կատարի։

Ումնոր ումուդն (յոյս) ապրեցրուց, նրան սովը սատկեցրուց։ (յուսալովն ապրելը մահ է բերում)։

Ոց մտնի անդաճը, ով մինձի խօսկը չի լսի։ (ոչ ինչ մտնի)։

Ովոր խօսի՝ խոստովանի։

Ով մնայ՝ նա պարծենայ։ (ով մնաց այս աշխարհում)։

Ունքը շինելու (կամ՝ դնելու) տեղ աճկը հանից։

Ովոր տարով էր մինձանում. նա օրով էր բոյ (հասակ) անում։ (հեքիաթներում)։

Օխտը մինք էինք, օխտը իմ հէրանք, մէ մլակի կանճին (փոքր ոլոռ) կերանք։

Ուզում էի կաքավի էրիշ (գնացք) տամ, ակռավի էրիշն էլ մոռացայ։

Ուղտին նստիմ՝ դարդ (ցաւ) չունիմ. վէր գամ՝ բարդ (բեռն) չունիմ։

Օրօնն օրօն (հրաւիրած) է էկի, օրօնը դուռն է էկի։ (պատարագ, եղած բան)։

Ով կերաւ, նա մարսից։

Ուտիմ՝ տխտիմ (նստիլ), նունում (գինի) (կամ՝ մթնի)՝ նանա (քնիլ)։ (ծոյլ կին)։

Ուղտը մէ փուղ։ (հեքիաթներում ձեւ. Ըսկէ շատ ածան է աղբանքը, բայց այժմ փող չունիմ)։

Ուրախ շան հաքի (ագի) էս։ (շատ է ուրախ-ուրախ գալիս)։

Ով կարող է քու իշին չօշ ասի։

Ով կարող է քու թանին թթու ասի։

Օխնիմ՝ օխնելու չիս. անիծիմ՝ անիծելու չիս։ (անպէտան)։

Ով ասում է՝ ասէ. դուն ո՛ւր իս ասում։

Ուրիշի ջիբեմէն (գրպան) լէն-լէն իս ձեվո՛ւմ։

Ուրիշի ջիբեմէն (գրպան) բրօ-բրօ (անհաշիւ) իս անո՛ւմ։

Ուրիշի ջիբեմէն (գրպան) փանջ-փանջ (բանով, առատ)։

Ծվոր աս է-չաս է, նա վ՜ունց է ասում։

Ուզում է թէ՝ մատը տայ, աճկը հանէ։ (չարախնդիր)։

Ո՜վ կանայ նրա զէհլին (ոչխարի հետառած. դմակ) գլիփչի։

Ո՜վ կանայ նրան ասի, թէ աճկիտ վերիւը ունք կայ։

Ո՜վ դիմնայ քիզ։ (ո՞վ կարող է դիմանալ քո սպառնալիքներին)։

Ուստա (վարպետ), քիզ ու քիզ։

Օչովի ունքը չէ ծիծաղում էս Թարիղին (թարեխի)։ (ոչ ոքի գործը յաջող չէ)։

Օխտը քաչալ (ճաղատ) աղչիկ էլ ունենամ, նրան չիմ տա։ (այնպէս վատ մարդ է)։

Օխտը մաղի հաց կերած մարթ է։ (փչացած)։

Օցի բերնումը թ՛քիլ է։ (վատ մարդու մասին)։

Օքօլինց իշի պէս մի զռա։

Օրթաճալի չարխի (անիւ) պէս լ՜ինչ իս ճռճռում։ (յանցագործի մասին։

Դ

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ ԵՒ ԾՈՒՏԱՍԵԼՈՒԿՆԵՐ

I

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ

Ասծու շինած մարաք ունիմ, մէջը լքցրած մարմար ունիմ։

(Բերան եւ ատամներ)։

Առուտեհան չուրս վոտի վրայ է ման գալի, ճաշին՝ երկու վոտի վրայ, իրիգնապահը՝ երիք վոտի վրայ։

(Մարդ)։

—Արի, արի՛ չէ գալի.—մի՛ գա, մի՛ գա՝ գալիս է։

(Շրթունքներ)։

Ալ (կարմիր) էիգը, չալ (խայտաբղետ) էիգը. քանի բարցլիմ՝ տա՛ր էիգը։

(Դրգալ)։

Ասծու շարած, մարթու քանդած։

(Նուռն)։

Էն ինչ պտուղ է, քանի խակ է, քաղցր է. երբ հասնում է՝ դառը։

(Որդի)։

Էստի պուպուզ (նարինջ), էնդի պուպուզ. տօ անիծած, քանի՜ պուպուզ։

(Խելաղա, ջրաման, փարչ)։

Էրգէն աղիք, ծէրը ծաղիկ։

(Մեծ պաս եւ Զատիկ. մոմ)։

Էրկու տուն ու մէ սուն։

(Քիթ)։

Digitized by Google

Էն ինչն է, վուր խուփ չի ունենա ու էն ինչն է, վուր սուն չի ունենա։

(Մոմ, երկինք)։

Էն ինչն է, դուսն երծաթ է, մէջն՝ օսկի։

(Ձու)։

Էն օ՞վ է, վուր փողոցումն անց կացնելիս դիփունքը նրա համա գդակ ին վի կալնում։

(Ննջեցեալ)։

Իլիկ լիլիկ տիվլիլիկ, իլկի վրէն տիկ, տկի վրայ ջաղաց, ջաղցի վրէն բաղ (այգի), բաղումը խուզիրը ման ին գալի։

(Մարդ)։

Ծախելու չէ՛ ու փոխելու չէ՛։

(Կին)։

Կապում իմ՝ դնում է. բաց իմ անում՝ կանգնում է։

(Տրեխներ)։

Կտրում իմ, էրգարանում է. տաշում իմ, լէնանում է։

(Հոր)։

Կամար կամար, Աստուծ կապից ալ ու կանանչ։

(Ծիածան)։

Հուփ տո՛ւ, կուլ տո՛ւ։

(Փափա, խաշիլ)։

Հինգ աղբէր մէ կօշկ (աշտաբաձ) ին շինում. չուրսը մէջն ին բանում, վրայ հինգը նրանց վրակացուն է ու նրանց բոլորքը պտուտ է գալի։

(Գուլպայ գործելու հինգ չխիրներ)։

Մէ գօլաբ (պտտահան) ունիմ, կօճերով (վէգ) լիքը։

(Բերան եւ ատամներ)։

Մէ աղլուխ (Թաշկինակ) ունիմ, ցամքեցնում իմ, ցամքեցնում իմ, չէ ցամքում։

(Լեզու)։

Մէ աղլուխ (Թաշկինակ) ունիմ, ծալում իմ, ծալում իմ, չէ ծալվում։

(Ճանապարհ)։

Մէ տուն ունիմ, մէջն աղլուխ (Թաշկինակ) է փռած. չէ ցամքում վո՛ւնց օր ու վո՛ւնց գիշեր։

(Լեզու)։

Digitized by Google

Միր կտիրը կատրած տեփուր (Քաֆուր) է նընգած։

(Լուսին)։

Միր կտիրը ղօրղ (հողէ խոշոր խորներ) է կլխտած։

(Աստղեր)։

Մէկը կանգնած խօսում է, էրկուսը անգաճ լին դնում, էրկուսն էլ մտիկ լին տալի։

(Բերան, ականջներ, աչքեր)։

Մէ ծառ կայ, տասէրկու ճուղկ ունէ, ամեն մէ ճղկանը՝ եառսուն փօլթօլ (տերեւ)։

(Տարի, ամիսներ, օրեր)։

Մէ սիւ արաբ բիխն օլրից, հազար մարթ-կնիկ գեղին գլօրից։

(Գիշեր)։

Պստի (կամ՝ Թուրքի) տղայ վազի-վազ, գօդիկ ունիս քառսուն գազ։

(Ճանապարհ, իլիկ եւ վիլալար)։

Պստի էրդինք, տակը ձուն է գալի։

(Մաղ եւ ալիւր)։

Տա՛ր, խաղ արա՛. բե՛ր, կախ արա՛։

(Սազ)։

Տօմարա (պարչ), տօմ տօմ արա՛, անունը տամ, դուն չիմանաս։

(Պարկ)։

Տա տա տա տա, գէլ է գալի,
Վուտնիր չունէ, ման է գալի.
Աճկիր չունէ, լուս է տալի.
Բերան չունէ, կուլ է տալի։

(Ձիւն)։

Ցերեկը Նորահարս, գիշերը ղարսվաշ (աշախէն)։

(Անկողին)։

Ցերեկը լքցվում է. գիշերը՝ դարդկվում։

(Ծալք)։

Փէտը տաշիլ ին, ալուրը կփցրիլ ին, շապիքը հաքցրիլ ին։

(Փշատ)։

Փողոցումը չէ ծախվում, կշռքումը չէ քաշվում, էնդումէն էլ քաղցր բան չըկայ։

(Քուն)։

Քանի սաղ (ողջ) էր, խուտ ու դարման էր ուտում. էփոր մեռաւ, գինի էր խմում։

(Տիկ գինու)։

Ուղտեմէն բացր, ձվեմէն պստիկ (փոքր), լիղու պէս դառը, նշի պէս քաղցր։

(Ընկոյզ)։

Ուն (ունդ) ունէ, բուն ունէ, հաւի պէս կտուց ունէ։

(Սիսեռ)։

II

ԾՈՒՏԱՍԵԼՈՒԿՆԵՐ

Ալուր, ալուր, ալուր... (կրկնել շուտ-շուտ)։
Հաւ, հաւ, հաւ... (շատ անգամ ասել. շան հաչելուն է նմանում)։
Զուգ գցիմ ձուգ կուլ տամ. մուկ գցիմ ձուգ կուլ տամ։
Տէր Ստեփանի տանձի ծառը տասը լիդր տանձ է տալի։

Է

ՕՐՀՆԱՆՔ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆՔ

Աճկի լսով պաւվիս։
Աստուած ձեռք տայ։ (յաջողութեան)։
Աստուած հանգիստ արքայութիւն տայ։
Աստուած հոգին լուսաւորէ։
Ասծու օղորմութիւնը հասնի քիզ։
Աստուած ազատէ կնիկարմտի շառեմէն (ղըրպարփոութեան), մինձի
ղիազաբեմէն (պատիժ)։
Աստված բարի ճանապար տայ։
Աստուած օղորմի քու մամի (մր. հայր) հոքուն։
Աստուած մէ ձէնով ազատէ։ (յղէ կնոջը)։
Աստուած շնաւոր անէ. կատուն թաքաւոր անէ։ (հեգնօրէն)։
Աստված փրգէ ու ազատէ ամեն ցաւեմէն, ամեն չօռեմէն։
Աստուած լսող-կատարող ըլլի. ամէն, Տէր Աստված։
Աստուած կինօք պահէ։
Աստուած վիրչտ բարի անէ։
Աստուած բարլին կատարէ։ (Երուղի մոլին)։
Աստուած քու ճանփուրթլի տխսին արժնիկ անէ։
Աստված պահէ։ (որդոու մոլին)։
Աստված անհատ ու անպակաս անէ իր օղորմութինը։
Աստված բարաքաթ (տառապութեան) տայ քու դուքնին (խոնութ),
առուտրին։
Աստուած վուրթիքտ զօրացնէ. ծլին, ծաղկին, բարատու ծառ ըլլին։
Ասծու տունը շէն ըլլի։ (ուեչանն է օրհնում)։

Սո՛ւք, բազմի՛ք, ծլի՛ք, ծաղկի՛ք. մէ բարցի ծիրանա՛ք, ձիր ձեռը գալար ըլլի՛, առչնիկնիրտ տղայ ըլլի՛: (նուրադաչնէրին):
Ամաղտ (Էրախոսէ) էկուսաղէմ:
Աստուծ քու ծնողաց անգուրձ միղացը թողութին տա՛յ:
Ածու ումիկը (չոյո) քիզ:
Աստուծ քու հօրն ու մօր դադաստանը քաղցր անէ:
Աստուծ բարաքաթ (տատապաշխան) տա՛յ՝ առնողին էլ, ծախողին էլ:
Ածու աճկը քիզ վրայ քաղցր ըլլի՛:
Աստուծ բախշէ՛ էրեխանցտ:
Աստուծ քու լաւ ուզողին տա՛յ, ինչոր նրան բան էկաւ:
Աստուծ քիզ օր տա՛յ:
Աստուծ քու հօրն ու մօրը լոյ փայ (Էօժին) անէ:
Ածու ամանաթ (ատանդ) ըլլիս:
Աստուծ էն հացը տա՛յ քիզ, վուր վո՛ւնց հատնի, վո՛ւնց պակսի:
Աստուծ քու մէկը հազար անէ: (օրդին):
Աստուծ քու օջախը (պաշ ու պեղ) հաստատ պահէ:
Աստուծ քու սրտի մուրազին (Իղլ) արժանացնէ:
Արեգազով կշտանաս:
Աստուծ սէր ու միաբան պահէ ձիզ:
Աստված ազատէ ճրէլ (խապատէն) աճկերեմէն:
Աստված ցամաք աճկով պառվեցնէ:
Աստուծ քիզ մէ ղօչ (խոյ, տըրա) վուրթի բախշէ:
Աչն ու խաչը քիզ վրայ:
Աստուծ օղորմի ձիր հին ու նուր ննջեցելուց:
Աստուծ էնէնց բախտաւորէ քիզ, վունցոր քու սիրտը գ՛ուզէ:
Ածու օխնանքն ըլլի՛ քիզ վրայ:
Աճկտ բարին տեսնէ:
Աձկներուտ լուս:
Աստուծ անփոշիմնելի անէ: (նորադաչնէրին):
Աստուծ չարը խափանէ, բարին առաջարկէ (կամ առաջէ):
Աստուծ իմ դուշմնին (Ըշնամի) էլ չըտա՛յ: (Վարաթրան):

Աստուած իմ դուշմնլին (Թշնամի) էլ չը շանց տայ իմ քաշած օրը։
Աշխրքումը վունցոր գլնին ու հացը բօլ (առատ) կու՚լլի, էնէնց էլ քու անունը բօլ ըլլի։
Աստված բէթարեմէն (վտանգէ) ազատէ։
Աստուած դիփունանցը բարի տայ։
Աստուած կինաց պահէ, թխսով, ճտերով։
Աստուած քիսիտ (ժլատ) բարաքէն (առատութենէն) չը կտրէ։
Աստուած սւեղի համփիրութին (կամ՝ կարօղութին) տայ։
Աստուած բանիտ, գուրծկիտ աչողութին տայ։
Աստուած կրակեմէն ու ջրեմէն թափէ ու ազատէ։
Աստուած անէ՝ ձիր էծը ջուխտ-ջուխտ (զոյգ) ծնի։

Բարի լիշատակ ըլլիս։ (Ննջեցեալ ազգականներին)։
Բարով մաշիս, ուրախութէնով։ (Նոր զգեստի համար)։
Բարի զաւակ ըլլի, հօրով-մօրով մինձանայ։ (Նոր ծնած մանկան համար)։
Բարի սահաթլի (ժամ) ըլլի։ (Մի որ և իցէ գործ սկսելիս)։
Բերնիտ շաքար ըլլի։
Բերանտ՝ տաճար։
Բալով կանանչ-կարմիրտ կապինք (կամ՝ տեսնինք)։ (Նորապսակներին չարսու վերայ կանաչ-կարմիր ծածկոցներ են եղել գործածած մարգարտաշար. այսօր էլ մի անմուսին օրհնելիս)։

Տուն սաղ (ողջ) ըլլիս։
Տուն թափվլիս ու ազատվլիս ամեն չարեմէն։
Տուն պրծնիս ամեն չարեմէն, ցաւեմէն ու կարիքեմէն։
Տուն ինձմէն էրգար ապրիս (կամ՝ շատ կու ապրիս)։ (Երբ մէկը մեռնի ասելիս մասն է առած)։
Դօստերըս (բարեկամ) սուփրի (սեղան) վրայ ըլլին, դուշմնիրըս (Թշնամի) դուսն ըլլին։
Դուշմնի (Թշնամի) սրտով չըլլիս։

Էնէնց քու լաւ ուզողին ըլլի, ինչոր նա է։
Էնէնց դառնամ, վուր քու աճկը քիզ էրնէկ տայ։
Էնէնց հալալ ([illegible]) ըլլի քիզ, վունցոր քու դէղի ([illegible]) կաթը։

Զօրանամ, վուրթի, իմ տարոր դառնամ։ ([illegible])։

Ըմբրով ([illegible]) կշտանամ (կամ խնդամ)։

Թաքաւրի թուրը կտրուկ ըլլի, նրա աճկը քաղցր ըլլի քիզ վրայ։
Թաքաւրի աճկը քիզ վրայ քաղցր ըլլի, ձեռը քու սրտի վրայ ըլլի։

Ինչոր նրանցն օր պակսեցաւ, քու վուրթկերանցն աւելնայ։ ([illegible])։
Իմ տարոր դառնամ։ ([illegible])։
Իմ մլղաւր բերնով խնդրում իմ, վուր էտ բանը գլուխ գայ։
Ինչոր քիզ համա ուզիմ, Աստուձ թող ինձ տայ։
Իմը՝ դուն, քուննի՝ Աստուձ։ ([illegible])։
Իմ միս կտրողին (կամ ծամողին) չը ռաստ գայ ([illegible])։ ([illegible])։
Ինչ գուն ինձ համա, Աստված քիզ համա։ ([illegible])։
Ինչոր իս քիզմէն պակսեցրի, Աստուձ աւելցնէ։ ([illegible])։
Իրգինքն ու գեղինքը քիզ պատիւ տայ՝ ինձ պատիւ տալու համա։ ([illegible])։

Լուս վէր գայ նրա գերեզմնի վրայ։
Լուս դառնայ նրա հոքին։
Խնդամ, խիթարվիմ։

Ծլիմ, ծաղկիմ, վարթ բոլորիմ։
Ծառի պէս էրգէնանամ, ծառի պէս ճղկնիրք ճարիմ։

Կամարկատարն (Աստուածածին) ըլլէ քու քօմագը (օգնական)։
Կամարկատարն ըլլէ բարեխօս քու վուրթկներանց համար։

Հայր Աբրահամի օխնութինն ըլլէ քու տան վրայ։
Համաշա (Մեղր) քու սուփրէն (սեղան) գցած ըլլէ, քու գաւը դրած
ըլլէ, քու խալխը (ժողովուրդ) նստած ըլլէ։

Ձիր տունը շէն ըլլէ, ձիր սուփրէն (սեղան) էրգար ըլլէ։

Մտէն ննգնէս Գաբրիէլ հոքեհանին։

Նրա ջուրը վրէտ (կամ՝ քիզ վրայ) կաթէ։ (Նորա բաղդաւորու-
թիւնը քեզ մօտ ունենաս)։
Նրանք հասան իրանց մուրազին (էշչ), դուք էլ հասնէք ձիր
մուրազին։ (Հէքիմ Լոքմանը)։
Նամարդին (ամօրդ) մուխտաջ (չօրօփ) չըլլէս։

Ճէն կենաս։
Ճատ ապրէս։

Սաղ (ողջ) ջանով (մարմին) պառվէս։
Սիմօն ծիրունու տարսը դառնաս։
Սար վուր ռաստ գայ (պատահիլ) առչիւտ, դաշտ դառնայ։
Սիմօն ծիրունին դառնաս։

Վուստ բարի ըլլէ։ (Նորէնքն)։

Տէր Աստուած, Դուն բաց արա դիփունի համա Քու օղորմութէնի
դռնիրը։
Տէր, Դուն թափիս ու ազատիս ամեն ցաւեմէն ու կարիքեմէն։
Տէր, Դուն աշխարիս հաղաղութին տաս, հացին՝ էժնութին,
ցաւին՝ թանգութին։

Տէրը քի բարի տայ, մէ ջվալ (պարկ) գարի տայ։
Տէր Աստուած, Դուն դիվունին դէվեր մտիկ տաս։ (օգնէ)։
Տէր, Դուն թափէ ու ազատէ կնգայ շառնմէն (շրջագայութենէն)։
Տէրը պահէ, տէրտէրը փսակէ։
Տէր Աստուած ու տէրտէրի աղօտկ։
Տարի քիզ ումբր (կեանք)։
Տէր Աստված, վուրդի ճանփուրթ կայ, հիւանդ կայ, խիղճ կայ, անճար կայ, ծլնգդան (ծննդական) կայ, գերի կայ, նիղացած կայ, նրանցն օղորմաս ու նրանց արիւ սադաղա (համար)՝ իմ վուրթկերանցը. ցաւին՝ փրգութին, ժահին՝ թանգութին, էրգնքէն՝ ցօղ, գեդնէն՝ պտուղ, թաքաւրներու.ն՝ հաշտութին, աշխարհս՝ հաղաղութին։

Ցամաք աճկով պառվիս։
Ցամաքը գնաս, ջուր դառնայ։

Փուշ բռնիս, վարթ դառնայ։

Քու հոքուն դէմ գայ քու արած լաւութինը։
Քու ձեռի խուղին արժնիկ ըլիմ։
Քու մէ օրը հազար անէ։ (Աստուած)։
Քու տունն Աստուած շինէ։
Քարի վրայ գնաս, քարը կանանչի։
Քու վուրթու թագին արժանի ըլիս։
Քու աճկը դուս գայ վուչ։
Քունտ՝ անուշ, էրազտ՝ բարի։
Քու սուփրէն դցած ըլի, քու հացը դրած ըլի, գինին տագարով (տաշտով) ըլի, խօսկտ շաքարով ըլի։

Ուրախ տանդիկին (կամ դէդա) պառվիս։
Օղորմի քու հօրը։
Ով միզ համա չար ուզէ, Աստուած նրան բարի տայ։
Ուրախ սրտով պառվիս։

Ձ

ԱՆԻԾՔ ԵՒ ՑԻՑՈՑ

Աստուած վ՛ուչ գիդէ քու գլուխն ու քու արիւր։
Անիծած, կատվի կծած։
Աստուած օղորմի կշտի մեռլներուն։
Աճկի պտուղտ (բէբ) կարէմ։
Աստուած անէ՛ քու դիվանն ու դադաստանը։
Ոսծու կրա՛կ։ (նայծակ)։
Անուն հօր, աճկտ քօռ (նայր)։
Աստված տա՛յ քու ջուղաբը (պապախան, ֆոխարէն)։
Աստուած քուս տայ, ղունգ չը տա՛յ։
Անհոքէ՛, անխճպտա՛նք. օվոր էստի չիս, չիս իմանում. ձեռս ու երեսս Նրա կուռը։
Աճկիտ լսեմէն դարդակ Նստէ՛։
Աճկտ էլ տրաքվէ՛։
Անտէր մնա՛ս ու մունդռէկ։
Ախա-վագլախ (վառնար) քու տըրուչ գլխին։
Անջան-անղուաթ (անշօր) ըլէ՛ս։
Աճկիտ՝ ջիբլիբօ (գարանի), մատիտ՝ մատնաշունչ, մէճկիտ՝ ձիր-ձիդա (պալար), վուտիտ՝ քարխէչ (վէրք ներբանի՝ ոտի տակի վրայ)։
Անգարծակի գա՛ս։ (յանխարծամահ)։
Ախտա խանի ղ՛ազաբի (պատիժ) գա՛ս։ (Թիֆլիզը աւերել է ներքինի Աղա խանը, որ յետոյ եղել է Աղա Մահմադ խան, անցեալ դարի

վերջին և շանաշան պահանջներ պաշտըմ ժողովրդին ասէլ է երան յոյս պաւ խորհրդոյ փոյթը)։

Ալէ՛, Ալէ. փուրի ծրաքուտ (ճարպ) հալվի՛։

Աստուած խռով կենայ քիզ։

Աստուած ինձ ատէ՛, քիզ տանէ՛։

Աճկիտ լուսը դուս գա՛յ։

Աճկիտ լուսը սիպտկի՛։

Աստուած գլխիտ քար գցէ՛։

Աճկտ բաց ըլի, մէջը լուս չըլէ՛։

Արիւտ խաւրէ՛։

Աստու ղ՛ազարբի (պղպջակ) գա՛ս։

Արժանի չըլլէս խուղին։ (անըաղ հաց)։

Անուանտ կտրվէ՛։

Անտէր ու բրիշակ (տներ) ըլէ՛ քու օջախը (կրակարան)։

Ամուլթ քաշէ՛։

Ամո՛ւլթ քու էրեսին։

Աճկտ դուս գայ։

Աճկիտ կակալը (բէէ) կարէմ։

Աստուած խռովէ՛ քու գլխին ու քու արեվուն։

Աստված գլխիտ խռով կենայ։

Անադուհաց քըթի շուն։

Աղ ունիմ, աղջուր ունիմ. թէ բաց անիս, աճկիրտ հանիմ։

Աճկտ բլչէ՛։

Աճկտ բշտէ՛։

Աստուած սաբաբի (պատճառ) տունը քանդէ՛։ (ասած է պարանջողը պատճառողը)։

Աստուած սաբաբի գլխին քար գցէ՛։ (նոյն)։

Աստուած չունի՛ս։

Ածեմէն առնիս քու ջուղաբը (կամ պատիժը)։

Աստուած կլէծակ գցէ՛ գլխիտ։

Աստուած գայ քու հախեմէն (էրեսանք)։

Անիշատակ վիր ննգնիս։

Աստուած անիծէ քու սատանին։ (հնչիւնօրէն. չէ տեղում տեղ՝ ...)։
Աշխրքի մասխարա (ծաղրալի) դառնաս։
Անտէր ու անտիրական մնաս։

Բէսաբ (անխորհրդութեան) նամաղուլ (անօրէնութեան) իս անում։
Բաբէ՛տ (հայր) օղորմի։
Բերանտ կրակ ննգնի։
Բոբլիկ սատանայ։
Բայղուշ (բու) ու բաբաղուլ (?)։
Բէմուրազ ըլլիս։ (ըղձիդ չը հասնիս)։

Գլուխտ մեռնի, ջանդակտ (գէշ) դնջանայ։
Գլխաբաց բարով տամ քիզ։ (երբ ճերմակ չը լինի)։
Գեղինը պատռէ, քիզ դէվէր տանէ։
Գեղին ձեվլիս դուն։
Գեղին մտած։
Գլուխտ ուտիս։
Գրողի փայ (բաժին) ըլլիս։
Գլուխտ քարին, էրեստ պատին։
Գլուխտ քարով, մէճկտ պատով։
Գալտ էլ ու գնալտ էլ նալլաթ (նզովք)։
Գնալտ ըլլի ու գալտ չէ։
Գեղինը մտնիս դուն։
Գլուխտ մինձ քարն իս տալի։
Գեղինը մտնիս լաւ չէ։
Գրողը տանէ քիզ։
Գիժ լէլօ (?)։
Գիժ հաբուլղի (շուն անուն)։
Գիժ դնջօ (խենդոտ)։
Գիլանուց ու շնանուց դառնաս։
Գուբէղու (գերեզմանափոր) ըլլիս։
Գողնքումն ուտիս ինձմէն փախցրած փուղիրը։

Գոռումը (փէրէշման) չը դնջանայ։
Գնա, իշի վ.. դայլրա (տաք) անող։
Գրողի դավթրումը (մատեան) գրվիս։
Գրողը քօռանայ, վուր քիզ չէ տեսնում։
Գէլն ուտէ քիզ։
Գլուխտ փիթի։
Գեղին չափիս դուն։
Գեղինը մտնիս շուրերով։
Գեղին բշտեցնիս դուն։ (Եաղշուխըլ)։
Գրողի դանդան (խաղալիք)։

Գարդակ նստիս քու էտ մէկ ու ճար վուրթումէն։
Գժուխկի փայ (բաժին) ըլիս։
Գարդ (ցաւ) ու բալի (պատիժ) գաս։
Գարդակ նստիս քու ջանեմէն (մարմին, կեանք)։
Գարդ ցաւի դաս ու Աստու կրակի գաս։
Գար ու գարդակ նստիմ քիզմէն։
Գժար ցաւի տիրանաս։
Գարդ (ցաւ) ու բալա (պատիժ) ու դարդուզնա (?)։
Գժուխկի մաշխալա (հոհոլալ)։ (շատ տգեղ)։
Գունէ գուռը ննգնիս։

Էնդղա դուն տնքաս ու վռչաս (փնչել)։
Էսօր էլ մթնացաւ։ (Վատ մարդու մասին, որ չէ մեռնում)։
Էս օրվայ անմահ պատարաքի զօրութինը խռով կենայ քու գլխին։
Էն առէք-կերէքի զօրութինը խռով կենայ քու գլխին։
Էնքան սպրիս, վուր պատի ճռիկ (ճղաւան) դառնաս։
Էրեստ սևնայ։
Էտ էլ քու աճկումն ըլի։
Էրեստ պարզ կենայ։ (Մի տեսակ շեշտելով՝ վատութեան է վերաբերում, իսկ այլապէս՝ լաւութեան)։

Էն բերանն արնով լիքը։ (որ խօսք չէ պահուած)։
Էնէնց դուք քնէք, վունցոր իս էի քնած։
Էգնեվանց նալնած ([illegible]) սատանայ։
Էնիգա նրանք իմ ([illegible]) մազիրը համբրին։
Էնիգա քիզ ի՞նչ աւիմ։
Եարէտ ([illegible]) մէկ ըլի, փիլլթէն ([illegible])՝ օխտը։

Զահրումար ([illegible]) ու զարդ ([illegible]) ու բալա ([illegible])։
Զխկու ([illegible])։
Զխկումի կտուր։
Զկուի թթու։
Զկուի ջուր։
Զուռնա։
Զահրուդութի ([illegible])։
Զահրումար ([illegible]) ու Աստու կրակ։

Ժռնով ([illegible]) ուտիմ քու գլուխը։

Իմ ամազն ([illegible]) ու աշխատանքը քիզ հառամ ըլի։
Ինչոր ինձ անում իս, թող քու հոքուն դէմ գայ (կամ՝ թող
քու հոքու համա ըլի պահած)։
Իր գլուխն ուտէ։ ([illegible])։
Իշին նստիս, կուդին ([illegible]) բռնիս։
Ի՛րգնաին Տէրն անէ քու դիվանն ու դադաստանը։
Ի՞նչ Աստուծ խռովեցաւ քու գլխին։
Ի՞նչ գլուխտ քարօքն իս տալի։
Ի՛ս քու հալալ ([illegible]) աողին ի՞նչ աւիմ։
Ի՛րգնաուր թաքաուրն անէ քու դադաստանը։
Իմ մամի ([illegible]) ցաւը՛։
Իմ տան աղ ու հացը աճկիրտ բռնէ։
Ինչոր դուն ինձ արիր, քու վուրթուն դէմ գայ։

Իմ մազօքը տնքամս էնդադա։ (որքան մազ ունիմ՝ այնքան)։
Ի՛րիք աճկով պառվի՛ք էրկուստ։
Իմ աղ ու հացը քնթեմէտ դուս գա՛յ։
Ինձպէս նստիս։ (ինչպէս տարաբաղդաբար մեզ)։
Ինչղըա ուտիս, չը կշտանա՛ս։
Իմ էդնէն քարը քարի վրայ չը մնա՛յ։
Իր անիծկը իր գլխին։
—Ի՞նչ է։ Ջուրը (ջուր) պինչտ է։
— Ի՞նչ քու դէդի (մայր) թխածնիրն իս ուտում։ (ի՞նչ ես չմոր-
չմոր խօսում)։
Իմ օխտը պուրտի միղկը քիզ ըլի՛։

Ըիզուտ պապանձվի՛։
Լաւ տարի գայ լէզզերու գլխին։
Ըիզուտ չորանա՛յ։
Լաւ տարի գա՛յ քու գլխին։ (վատթարին)։
Լաւ տարի գա՛յ, լաւ օմքին դուն իս։
Լաւ լարով խիղտվիս, անբախտ (վատ) ցաւով մեռնիս։

Խանի խարա՛բ։ (խանի հրամանով աւերած)։
Խուղի՛մ քու գլուխը։
Խաչը խուով կենա՛յ քու գլխին։
Խնչի՛մ գլխիտ, վէր գա՛յ քնթիտ. ինչոր մնայ, վէր գա՛յ դնչիտ։
Խուղս նրա գլխին։
Խանի խարաբլի (աւերակ) գա՛ս, Աստու ղ՛ազաբի (պատիժ)։

Կրակ ննգնի՛ քու փուրը։
Կրի՛մ քու գլուխը։
Կիրը նրա գլխի՛ն։
Կոտորվի՛ք ու վիր ննգնի՛ք։
Կինձիտ (պարանոյ) կոտրվի՛։
Կոտրվի՛ ձեռստ վ՛ուշ։ (անիծում է խնայելով)։

Կորէ՛, աճկեմէս ուագ էլ (հէստուլ)։
Կինծի (դուրանայ) կործան ըլլիս։

Հախմիանտէրն (ուրդուրդուդա, Աստուած) անէ՛ քու դիվան-դադաստանը։
Հախմիանտէրը տայ քու ջուղաբը (դտպախան, ֆախուրէն)։
Հօրս ցաւը՜։
Հա՛, քու գլխի արիւը։
Հեստի ցաւի գա՛ս, վո՛ւր..
Հանգչլի՛ քու տան ճրաքը։
Հենց հիւնդանմա՛ս, վուր մէ քիշմիշին (չամիչ, չորինդ) օխտը գամ կծլիս։
Հենց հիւնդանմա՛ս, վուր բամբկով ջուր կաթեցնին քիզ։
Հոքուտ դէմ գա՛յ քու արարմունքը։
Հրաժարիմ քիզ (ֆէշտնեյ) սատանայ, էշմակմա խէլլի գատանա, շագկրա, շագբէճգա, թան ծագիղվանա։ (Վր. սոսրանամ բանէ ֆէդ, չամէ, չնֆէ, հէտը տանէ)։
Հոքիտ սատաններու փայ (բաժին) ըլլէ՛։
Հենց պաւլլի՛ս, վուր Սիօնը (Վր. Եկեղեցի Թիֆլիսում)՝ կակալ (ընկոյզ) ու Զօրսօնի (Լաշ Թիֆլիսում)՝ փիալա (բաժակ) երեւա՛յ քիզ։
Հին ու նուր, կաղպարը (կաղապար) չուր (կամ՝ չուլ) (հնոտիք). էտ էլ մաշիս, մնաս տկլուր։ (Հեգնօրէն. հին նորոգելիր, կաղապարը չորանայ կամ հնանայ)։

Ձիր քօքը (արմատ) վիր ննգնի՛ (կամ՝ կտրվի՛)։

Ճիճու։
Ճարտ կտրվի՛։
Ճանչ դառնաս, պատին կփչլիս։
Ճանփէտ փուշ ու տատաշ (փշափուշ) ըլլէ՛։
Ճար ու մաղամթա (օգնութիւն) կտրվի՛։

Digitized by Google

Մաշվի՛ քու ջանը (մաշըգըն)։
Միղկն ու վարծկը քու շընքի՛ն։
Մահն ինձ ատէ՛, քիզ տանէ՛։
Ալթօնի (չատադաշը) ջինս (ղարմ) է դրուստ։
Մածուն ա՛ռ, գլխիտ ածա՛։ (սղատածի փոխարէն փոքր ճան է տառաւընտր-չամ վճարողը)։
Մէ Ածեմէն էլա քաշվի է՛ (ամաչէլ)։
Մէ Ածուն էլ մտիկ արա՛ է՛։
Մէ խջալաթ (դոտփչաանք) քաշէ՛ է՛։
Մէ քու Ածեմէն էլա ամանչի՛ է՛։
Մինձ քունը ջանտ մտնի՛, չը կանենա՛ս զարթի։
Մեռնի՛ արիւտ։
Մինձ քնէն քնի՛ս, պոտի (փոքր) ջրէն խմի՛ս։
Մեռիլտ անպատանք մնա՛յ։
Մուրազիտ (էշյ) չը հասնի՛ս։
Մուրազը (էշյ) փուրումտ մնա՛յ։
Միստ վէր թափի՛։

Նալլա՛թ (նզովք) քի, չար սատանայ։
Նամարդուլ (անօրէնութեան) է արի, սավաի քիզ, էտու ասողը։
Նրանց վաղին էլ նալլա՛թ (նզովք), լաւին էլ։

Ճնէ շուն հաչի՛ս։
Ճուն դառնա՛ս դուն։
Ճուրերով թաղի՛մ քիզ։
Ճլինքտ (շընի, պարանոց) կոտրվի՛ վո՛ւչ։
Ճուն ու գիլի փայ (բաժին) դառնա՛ս։

Չէլլ էլի՛ (ծնէլ) քու դէդի (մայր) փուրեմէն։
Չարս տանի՛ս։
Չըլլի՛ք ու չքվի՛ք։
Չօռ (ցաւ) ու ցաւ ու ղահրումար (օչյ ըոյն)։

Չքվիս, չորանամ։
Չարչարանքով ապրիս քու օրը։
Չիքն ու չօռը (յաշ) տանէ քու գլուխն ու քու արիւը։

Պտուղտ (բէբ) էլ կարիմ։
Պիպօտ (բէբ) կարիմ։
Պարնի ղազարի (դափիծ) գամ։
Պիպլիկտ (բէբ) էլ կարիմ։
Պիպլիկտ (բէբ) էլ դուս գայ։
Պուճպուճի (դոսթ, խօխաչ) պէս փչանամ։ (որ շատ շատ փերխա-
թանք է ընդունած)։

Ջանիտ (մարմին) վրայ տնքամ։
Ջուրս դռչէ քիզ։ (եմ օրը տես խանգնի՛)։
Ջառ (անտարաթեփ) ու ջանդամը (դժոխք) քու գլուխն ու քու արիւը։
Ջառը (անտարաթեփ) գնաս ու ջանդամը (դժոխք)։
Ջուր էիր կտրվի քու դէդի (մայր) փուրումը։
Ջանեմէա դարդակ նստիմ։
Ջրատար ըլլիս։
Ջահանդամի (դժոխք) էնթի պուճախը (անկիւն) գնաս։

Սիւ սրտով ու սրէն լիրթով։
Սիրտտ մեռնի։
Սաս (յայն) ու սօրաղտ (շունչ) կտրվի։
Սիւ ցաւն անէ քու էրեսը։
Սաղ (ողջ) ըլլիս, չօլախ (խող) չըլլիս, կաղ ըլլիս։ (հեգնօրէն)։
Սատանեբու փայ (բաժին) ըլլիս։
Սփ Գէուրքի ղօրքը քու գլխին խռով կենայ։
Սաբաբի (պատճառ) տունը հախմիանտէրը (արդարադատ, Աստուած)
քանդէ։
Սիւ հաւով էրազ տեսնիս, սիւ թազ դնվի աղչկատ։
Սատանի չաքուչ (մուրճ)։

Digitized by Google

Սատանի սանդուխտ։
Սատանի աքանդագ (աղճաչալ)։
Սատանի բուրվալ (ճուռուղա)։
Սըտին ի՛նչ աւիմ։

Վա՛յ տամ քու գլուխը։
Վո՛ւչ բարով գայ։
Վի՛ր ննգնիս դուն։
Վո՛ւչ խնդաս դուն։
Վո՛ւչ գնջանայ նա զօռումը (կէրէկմա՞ն)։
Վո՛ւչ ու փուչ ըլլիս։
Վո՛ւչ խնդաս ու խիլթարվիս։
Վո՛ւչ մինձանաս։
Վո՛ւչ էիր բաՀամ էկլի (կոյանալ, առաջ կալ) էսօրվայ Համա։
Վո՛ւչ կապիմ կանանչ-կարմիրտ։
Վարցկտ շունն ուտէ։ (Վարչա նէ արէլ, Բայց նէրէմէն տալէս)։
Վո՛ւչ դնիս թագը, վո՛ւչ Հասնիս Մողնու (Սուրբ Գէորգ) պասը,
վո՛ւչ բռնիս ձեռխտ թասը։
Վուտտ կոտրվիլ էր, գէսը չէիր անց կացի։
Վիր ջնջվի՛ քու անունը։

Տնքա՛ս ու վռչա՛ս (ֆանչէլ)։
Տունտ քանդվի՛ ու ըրխշակ (աէր) ըլլի՛։
Տանտ սունգ դուս գա՛յ։
Տիզ դառնա՛ս, պատին կփչխս։

Ցաւս փո՛ւրտ։

Փո՛ւչ կենթանի։
Փո՛ւչ փչանալու։

Քանդվի՛ ձիր դադաստանը։
Քու դադաստանը քու առչխը (կամ՝ դուռը) գա՛յ։

Digitized by Google

Քու գլխի ճաթռւվիլը (կամ պատռւվիլը) գիգենայ։
Քու մէչն Աստուձ կայ։
Քու տիրուչ պղինձը (չաքմաղ) ննգնիս։
Քու հօրին օղորմի։
Քօռանաս ու կուրանաս։
Քու աճկն էլ։
Քարէ քար ըլիս ու սարէ սար։
Քու Նունոյն ու Ննէնոյը։
Քար ու քանդ ըլէ ու բըլիշակ (փշշիկ) ըլէ նրա տունը։
Քու տիրուչ էշը կորչի։
Քսան կտուր ըլիս։
Քիզ տեսնիմ, գունդ ու կծիկ գաս։
Քու պտուղը կարիմ ուտի կաննփով։ (որ շատ պէտք է)։
Քու լաւ (կամ հալալ) (արդար) աստղին լինչ ասիմ։
Քըքըրվիս ու քծծվիս։
Քիզ տեսնիմ, քու էղումը տարակվիս։
Քանս ջուր շատ քարէ քար գաս։
Քըքըրվի քու ջանը (մարմին)։
Քու աճկիրը դուս գայ։
Քառ (խուլ) ու փուչ ըլիս։

Օխնիմ, օխնիմ, ծիրանաս.
  Ամեն ցաւին տիրանաս.
  Պստի պատէն հիռանաս,
  Մինձ պատի տակը մնաս։
Օխնիմ, օխնիմ, ծիրանաս,
  Ամեն ցաւին տիրանաս.
  Օցի պէս սողաս,
  Կատվի պէս դողաս.
  Մինձ պատէն պատրաստ (զգոյշ, արթուն) կենաս։
  Պստի պատեմէն դէվէր ննգնիս.
  Պօլօճիկտ (Երկինամանուկ) դուս ննգնի.

Սիւ ջուրը լուս ննգնի.

Պատռվի դօլաբի (պահարան) հենչաք.

Փիլթա (պատրոյգ) բանի կելեպտրի (ճրագ) հենչաք։

Օջախտ (տուն) քանդվի։

Օրտ պակսի։

Օրթումտ օրթունք կտրվի (դադարի) ջանումտ (մարմնի) ու ջանտ ծակծկէ։

Ուրախ ըլլիս համաշա (միշտ), ակռաւը գայ թամաշա (ի տես)։

Օրթունք դնէ, ինչի չիս ղրգում ինձ համա էլ էն մրքեմէն։

Օրտ խաւրի։

Օսկռտանքտ չը դնջանայ (հանգչիլ) գերեզմնումը։

Օցի ծակին նստիս, կարճի ընիս։

Է

ԵՐԴՈՒՄՆ

Առաջի Աստու։
Աստու արքայութիւնը գիրդենայ։
Ընհաղուրթ ըլիմ, թէ..
Աստուն քի մէչ իմ տվի։
Աստու տակն իմ ասում։
Աստուն իրան աեան (յոյփու։) է։
Աստուած գիդենայ։
Աստո՛ւած, է՛րգինք, խա՛չ, աւետրա՛ն։
Աստուած վկայ։
Աստո՛ւած, է՛րգինք, գեդի՛նք։
Առանց սյլիվայլ իմ ասում։
Աստու անունը գիդենայ։
Աստո՛ւած, է՛րգինք, ծո՛վ ու ցա՛մաք։
Աստու առչիւը սիւէրես գնամ, թէ...

Գլուխս կու կտրիմ, թէ...

Քո՛ւն ու քու Աստուածը։
Քո՛ւն ու քու խճպտանքը։
Քո՛ւն ու քու հերվան հոքին։
Քո՛ւն ու քու գջլտած հոքին։
Քո՛ւն ու քու արիւը։
Քրուստ սսա՛, հոքի ունիս տալու։

Գուն ու քու քրքրված հոքին։
Գուն ըլլիս, քու դէդի (մայր) հոքին։
Գժուլսկի վայ (եամին) ըլլիմ, թէ...

Էս բարի լուսը գլիդենայ։
Էս օրվայ լիքը սկիհի զօրքը գիդենայ։
Էս օրվայ պաշտում-պատարաքը գիդենայ։
Էս տարած (տնյած) օրը գիդենայ։
Էս օրվայ օրը գիդենայ։
Էս օրվայ անմահ պատարաքի զօրութինը գիդենայ։
Էն «առէք-կերէքի» զօրքը գիդենայ։
Էն դաթրած (կամ պէլացած) արեգազը գիդենայ։ (օրը դառ-
ժամ ժամանակ)։
Էս հացի բարաքաթը (տատապուլեխան) գիդենայ։
Էն կամարկատար Աստուծածնի զօրքը գիդենայ։
Էս ճրաքը վկայ։
Էս մմի լսին (կամ՝ ճրաքին) քօռ (նոյր) մտիկ տամ, թէ...
Էն օրը մահ ըլէ իմ գլխին։
Էն քաղցր Աստուծածինը գիդենայ։
Էն կանանչ միռոնը վկայ։
Էս քինթս կու կտրիմ, թէ...
Էս հացը գիդենայ։

Ջինաուր Սուփ Գէուրքի զօրութինը գիդենայ։

Թէ քու արևը չիս ատում, իմ արևը գիդենայ։
Թող Աստուծ գլխիս քար գցէ, թէ...

Ինչկլի էքուց չը լուսացնիմ, թէ...
Իմ ճանփուրթի տխին արժնիկ չըլլիմ, թէ...
Ի՛ս ու իմ Աստուծը։
Իմ ու քու Սիղծողը գիդենայ։

Ի՛րիք մանէթ էր, էրիք Աւետրանը գիդենայ։
Իմ գջլտած հոքին գիդենայ։
Իմ հոքին գիդենայ. ի՛նչ ունիմ հոքէ ի զադ։
Ի՛րրուրթը գիդենայ։
Ի՛րգինքը գիդենայ։
Ի՛ս ու իմ հոքին։
Իմ կարքը գիդենայ։ (քահանան է ասում)։
Իմ արիւը։
Իմ հօր գերեզմանը գիդենայ։
Իմ մէկ ու ճարի արիւը գիդենայ։
Ի՛վոր տաքը տալիս ըլիմ ու սառն առնում ըլիմ։ (Թէանչըւ ժա-
մանակն է յիշում)։
Ինձ թաղիս, թէ սուտ ըլիմ ասում։
Իմ մամի (հայր) հոքին գիդենայ։

Խաչը գիդենայ։

Ծամիրս վէր գայ, թէ…

Կուռս կու կտրիմ, թէ…
Կարքտ վկայ։ (քահանայից)։
Կարքս վկայ։ (քահանան է ասում)։

Յութի (Յուդայ) բաժին ըլիմ, թէ…
Հոքուտ տակն ասմ։ (ուղիղ)։
Հոքիտ մէ՛ էրի։ (ուղիղն ասա՛)։
Հալս (Երուսաղէմ) Ասծու։
Հաղուրթը գիդենայ։
Հոքուտ ծանդրութին մէ՛ տա։ (տուր մի՛ անիր)։
Հոքիս դժուխկի բաժին ըլէ՛, թէ…
Հոքի ունիմ տալու։
Հոքիս սատանի փայ (բաժին) դառնայ, թէ…
Հոքիտ մէ՛ ծախի։ (տուր մի՛ անիր)։

Ձեռս կու կտրիմ, թէ...

—Դ՛օնա՛ղ (հիւր), քու գնալու ճամփէն գիդենայ։ (տուած է պատ-պէրը հիւրին)։ «Էն ամբրի հացը գիդենայ, վուր մինք պի-տինք մէտի ուտի։ (պատասխանած է հիւրը)։ (հետևողներուն)։

Ծրաքի հիդ հանգչիմ, թէ...

Մայր Էգեղեցին գիդենայ։
Մուրադխս (ելչ) վուչ հասնիմ, թէ...
Մուրազատուր Սուփ Սարգիսը գիդենայ։
Մէր ու վուրթութինը գիդենայ։

Ճավնաբադի (Սուրբ Գէորգայ ուխտատեղի Թէքիրտաղի մօտ) զօրութինը գիդենայ։

Պարտական ըլիմ աՀիդ դադաստանին, թէ...
Պարտական ըլիմ, աւուր դադաստանին, թէ...

Սուփ Սարքսի զօրքը գիդենայ։
Սուփ Գէուրքը գիդենայ։
Սուրփ Աստուծածինը քիզ մէչ իմ տվի։

Վուչ արժանանամ իմ վուրթու տիսութէնին, թէ...

Փէթխաինի զօրութինը գիդենայ։

Քիղվարթը գիդենայ։
Քու անուշ բարովը գիդենայ։
Քու քաղցր սալամը (ողջոյն) վկայ։
Քու աղ ու հացը իմ աճկիրը քօռացնէ (նշաւակ), թէ...
Քուր ու աղբրութինը գիդենայ։

Digitized by Google

Քրիստոս քիզ մէջ իմ տվի։
Քու միղաց տէր ըլիմ, թէ…
Քրիստուսի «առէք-կերէքը» գիդենայ։
Քրուստուսի չարչարանքը գիդենայ։
Քրիստուսի անունը գիդենայ։
Քու ազիզ արիւը գիդենայ։
Քու միղկն ունենամ, թէ…
Քու արիւը սուտ չը գիդենաս, իմ արիւն իմ ասում։
Քրիստուսի միխ խփողն ըլիմ, թէ…
Քու արիւը հազար թումնով սուտ չիմ օրթում ուտի։
Քրիստոնայ իս, աւատմ։
Քաղցր աղ ու հացը գիդենայ։
Քու օխտը պուըտի միղկն ունենամ, թէ…
Քու հատը վուրթուս թաղիմ, թէ…
Քու ձեռի խուղին վուչ արժանի ըլիմ, թէ…

Ը

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

Աճկի պլպլիկտ (բիբ) կու հանիմ։
Աճկիրտ էգնէմէտ կու հանիմ։
Արա՛, թէ մարթ իս ու էտ բանը կ'օնիս։
Աճկիրս կու խփիմ, բերանս կու բաց անիմ, հէնց կու շինիմ,
вուր Քուռն ու Արազը քի չը իստկէ։
Անգճներուս վրայ սուխ չը կոտորիս։
Ակռւքնիրը սրում է քիգ վրայ։

Բուրթ ու բամբակտ կու գզիմ։

Գունդ ու կծիկ կ'օնիմ քիգ։ (մի անչափ բան եմ շինեմ)։
Գէլ կու ձեվլիմ քու գլխին։
Գանձ (տրտնջաց) քանի՛ գլուխ պիտի ունենայ, вուր նա էստի գայ։
Գնա՛, գլխխտ տիրութին արա՛, թէ չէ՝ իս գիդիմ քունը։
Գլուխտ թռցնիլ (կտրել) կու'տամ։
Գլուխտ կէս կ'օնիլ տամ։
Գնա՛, թէ չէ, նիկօրի աստղին կու կփցնիմ քիգ։ (Նիկօրա եզը կամ կով, որ նշան ունի ճակատին եւ այդ նշանը նմանեցնելով է աստղին)։

Գանակ է սրում քիգ համա։
Գիփունքն էլ գիդին՝ իս օ՛վ իմ, դուն օ՛վ։
Ընէնց անէ՛, вուր էլ բաժին չը ըլգէ։

Իժան չիս պրծնի ինձմէն։
Իտ արարմունքը քիզ չի՛ մնա։
Իտ հաթաթէն ([illegible]) քու շանը տո՛ւ։
Ինէնց բան կու բերիմ գլխիտ, վուր էկած ճանփէտ մոէտ ննգնի։
Ինէնց կ՚օնիմ, վուր լէշը (գէշ) չափարին (պատնէշ) մնայ։
Իժան չիմ նստեցնի նրան։
Իտ մէկ ասիլ իս, էլ չասի՛ս։

Թո՛ղ սառը ջուր խմէ, թէ բէդամազ ([illegible]) է էլի։
Թո՛ղ բաժինը ճաքա ([illegible]) ուտէ։
Թէ մէ պստի ղունգը կունննա՛յ, նա գիդէ ինչոր կ՚օնէ։
Թէ ճանգս կու ննգնիս, իս գիդիմ ձիուտ գլուխը վուրթէնը շուռ կու՚տամ։
Թէ խիլք ունիս, ինձ լսէ։
Թօխլօ ([illegible]) ձվի պէս կու խպշտիմ քիզ։
Թօկ (պարան) կու՚տամ խիղտվելու, վուր խիղտվի՛ս։
Թէ չէ՛, իրնի մահին կու կտրվինք մէկս մէկէմէն։ ([illegible])։
Թէ դուն ինձմէն կու խռովիս, էլ Մէյդնումը աղ չի գա՛, Տափի թաղումը ցախ չի գա՛։ (Մէյդան, Տափիթաղ—Թիֆլիսի Թաղեր են)։
Թէ դուն միր տունը չէկար, շունը թարէքը (դարակ) կու՚լի։

Իմ ձեռնեմէն չիս կանայ պրծնի։
Ի՛ս քու հախսմէն (իրաւունքէ) գու՚քամ։
Ի՛ս քու օհտեմէն գու՚քամ։ (փոխադարձը չը վճարեմ)։
Ի՛ս նրա տակը չիմ մնա։
Ի՛ս նրա պուրտը տիղը կու դնիմ։
Ի՛ս քու կնիկ չիմ դառնա։ ([illegible])։
Ի՞նչ տղայ կու՚լիմ, թէ քու օհտեմէն չը գամ։ (փոխադարձը չը վճարեմ)։

Digitized by Google

Ի՛ս քիզ կու շանց տամ հա՛։
Ի՛ս նրա ծվանը (ըէշու) կու ցամքեցնիլ տամ։
Ի՛ս էտ ուշունցը (կամ բէաբռութինը) (անպատուութիւն) չիմ ուտի։
Ինձ էլ կու ճանչնան, քիզ էլ կու ճանչնան։
Ինչոր ձեռնեմէտ գայ, չըխնախիս։
Ի՛ս քու ջիգրը (ոխ) չիմ ուտի։
Իժում Աստեմէն չիս վախնո՛ւմ։
Իժում քու Աստուն ի՛նչ ջուղաբ (պատասխան) իս տալի։
Ի՛ս գիդիմ մեռլի գլուխը վո՛ւրթէնը կու շուռ տամ։
Իմ արուննն էտէնց էժան չիմ ծախի։ (հեշտ չեմ ուղարկիլ ձեռքէս)։
Ինձմէն էլ չիս կանայ պրծնի։
Իժում Աստուծ կու վի կալնէ՛։
Ինչոր ինձմէն տանիս, քիզ համա մատուռ շինէ՛։ (չես կարող տանել)։

Ախ, ե՞ս էլ գիտ նոր ֆիլմ էր։
Ախ, թէ չէ...
Ախ, թէ չէ...
Ախ, թէ չէ...

Իմէ, թէ չէ՝ գլխիտ կ՚օծիմ։ (անշնորհիլ)։
Խելօք կացէ՛ք, թէ չէ՝ չիմ գիդի, ինչ կ՚օնիմ։ (վարժապետը աշակերտին)։

Ծնգնիրս չէ դողում քիզմէն։

Կուտէի դանա (ֆլէկ) նրա վաղութինը՛։
Կամանց պալծենամ։
Կամանց բըթէ։

Հոքիտ կու հանիմ։

Հեստի օր կանգնեցնիմ գլխիտ, վուր ասիս թէ հա՛։
Հենց կու շինիմ, բուրթ ու բամբակտ քամու կու՛տամ։
Հեստի բան կու բերիմ քու գլուխը, վուր Ցիմբիրը (Սէֆիլ) դէ՛ը մնայ։
Հեստի կու հասցնիմ (խէյքըլ), վուր աճկիրտ մթնանայ։
Հեստի բան կու բերիմ քու գլուխը, վուր աշխարքը քիզ վրայ թամաշա (է տէօ) գայ։
Հազար ջէր (անգամ) ասիլ իմ քիզ՝ մէ՛ անի։
Հեստի կու խփիմ, աճկերեմէտ պէծիրը (կայծ) վէր թափի։
Հէնց կու շինիմ քիզ, վունցոր քաբաբչու (խորոված խորովող) հովիչի (հովահար)։

Ձէնտ կտրէ՛, թէ չէ...
Ձէնտ քիզ համա պահէ՛, թէ չէ...
Ձէնը՛տ, թէ չէ...
Ձեռնիրտ (կամ՝ մէճկտ) խօմ քօր չէ գալի՛։ (չէս ուզում արդեօք ծեծուիլ ինձանից)։
Ձէնտ փուրտ գցէ՛։
Ձէն վուր չըտաս, քու խէյրաթն (օգուտ) է։

Ճունիրս (ոտք) չէ դողում քիզմէն։

Մինձ թիքէն (պատառ) անգաճտ կու թողնիմ։
Մէ շաու (5 կ.) լօբի վուր ուտիմ...
Մէ գրօշ (1/2 կ.) չիմ տա, վուր աճկտ դնիս։

Նրա համա սպաս է էփվում։
Նրա անունը ինձ մօղ մէ՛ տա (մէ' տար)։
Նրա հէնչաք (չափ) էլա չըկա՛մ։

Ղուշպար (խաղ) կու խաղցնիմ քիզ։
Ղան սատակ կ'օնիմ քիզ։

Չըլի՛մ, չիմանա՛մ։ ((չըլինի՛ այդ բանը)։
Չի՛մ էրեսս խէչ հանի ձիր կուռը (ձորմ)։

Digitized by Google

Ջէր (գետ) իմ ծեծողը չէ ծնվլի։

Պատանքտ կու ձեվլիմ։

Սպաստ կու էփիմ։

Վուրդլոր քունՆն ասխս, էնդի էլ իմՆ ասա՜։
Վա՛յ ջան կու կանչիլ տամ քիզ։
Վուր ասէ, թէ մածունը սիւ է, ասա՛՝ սիւ է։
Վա՛յ քու կաշուն։
Վուրձ՛անց գ'ուզիս, սիղծէ՛ ու բէ՛։

Տիղը (արգելանոց) կու գցիլ տամ քիզ։

Փուստ (մաշկ) ու փալանգտ (ճագր) կու հանիմ։

Քիչ խօսէ՛ (լռէ՛)։
ՔՆթեմէն կու հանիմ։
Քու իզն (հետք) ու թօզը (փոշի) էստի չէրեվայ։
Քիզ տիղն ու տիզը բանհոքի կ'օնիմ (աղանել)։
Քու խօսկի տակը չիմ մնա։
Քարը քարի վրայ չիմ թողնի։

Ո՞ւմ առչիւն իս էտ մալաղնիրը (կլեկռանջի՝ երկու գլուխ եւ կռանջի (հողի կոշտ կտոր) ճառաքերեց) խաղում։
Ուլուփումս (ընդդէմներս ստացած հարկ) թիփ չը խառնի՛ք։ (ի՞նչ կարող էք պահանջել)։
Ո՞ւմ հատն իս շինում ինձ։

Թ

ՓԱՂԱՔՇԱՆՔ ԵՒ ԽՆԴԻՐ

Աճկումս վուր ննգնիս, աճկիս ձեռը չիմ քսի։
Աստու սիրու։
Անմրթի չըլինք։
Արեվուտ մեռնիմ։
Անունիտ մեռնիմ։
Արգս (խնդիր) յառ։
Աճկիս լուս։
Աճկիս վրայ տիղ ունիս։

Բուդտ կուտիմ։
Բերանտ շաքար։

Գլխիս վրայ տիղ ունիս։
Գլուխտ ի՞նչ ցաւեցնիմ։
Գլուխս քիզ չարփուխ ըլլի։

Դուն ապրիս։
Դուն վուչ մեռնիս։
Դուն իս լիմ պարունը։

Երկու աճկիս վրայ։
Էն բանն անց կացաւ, ցաւ էր քիզմէն հիռացաւ։

Թողութին կու խնդրիմ։ (Ներողութիւն)։
Թէ աղբէր լիս։
Թէ Աստուծ կու սիրիս։

Digitized by Google

Իմ աճկի լուս։
Ի՛ս քիզ համա գլուխս յիդ դրած ունիմ։
Ի՛ս էն իմ ուզում, վուր քունն էլ կանանչի (կենդանանոյ)։
Ի սէր Աստու։
Իմ էրեսը քու վուտի տակը։
Ի՛ս քու ջանին (հոգի) մատաղ (զոհ)։

Խօսկտ շաքրով լիմ կտրում։

Հոքումս կու նստեցնիմ քիզ։
Ցատուկը կու խնդրիմ։
Հոքիս էլ չիմ խնախի քիզ համա։
Հենց ապրի՛ս։
Հոքուտ մեռնիմ։
Հիռւի քիզմէն։
Հա՛ ջան։
Հոքէ ի զադ ի՛նչ կու խնախիմ քիզ համա։ (ոչինչ չեմ խնայել)։
Հենց քու հօր գերեզմնին լուս վէր գայ։

Ձիր ցաւը տարաւ։ (Լեռան)։
Ձիր չարը տարաւ։ (Լեռան)։

Մեռնիմ Քու օղորմութէնին, Տէր Աստուած։
Միլթամ (եթէ ըէ) մէ էգեղեցի իս շինի, մէ աղչիկ իս մարթու տվի, մէ կարմունջ իս շինի, ան միլթամ մէ ջուր իս բերի։

Ձը մեռնիս դուն։
Ձարըտ տանիմ։
Ձարփուխ էհամ քի։

Պարուն դուն իմն իս։

Ջանիտ (հոգի) մեռնիմ։
Ջուխտ (զոյգ) աճկիս վրայ։

Սէրը Քրիստուսին։

Վերիւն Աստուծ, ներքիւ դուն։ (օգնութիւն)։

Տէր Աստուած, ինձ իմ դուշմնի սրտով չանիս։

Ցաւ էր, գլխեմէտ անց կացաւ։

Փուշը, քու վուտը վուր պիտի մտնի, իմ աճկը մտնի։

Քու ցաւը տանիմ։
Քու արիւ սաղաղա (հաճոյ)։
Քու ջանին (հոգի) մեռնիմ։
Քու ձեռի խուղին արժնիկ ըլլիմ։
Քի չը թաղիմ։
Քու վուտի տակին մեռնիմ։
Քու հոքուն մեռնիմ։

Ո՜վ կամարկատար սուրփ Աստվածածին, փուխ էհամ քու օղոր-
մութէնին։

Digitized by Google

ա

ՈՂՋՈՅՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

—Աճկտ լուս։ «Աճկի լսով ըլէս»։

—Աշխարք փարտում էս ու միր կուռը կի իսկի չիս անց կենում։

—Ալավէրդի (Աստուած տուեց)։ «Եախշի եօլ» (լաւ ճանապարհ)։

—Այա, ինչի։ (Խօսողը պահանջում է լսողից, որ նէր նա նորանից հարցնէ, թէ ինչո՞ւ է ասում)։

—Աստուճ տայ։ (ողջոյն)։

—Ասծու պատի տակն ինք կենում, վունչիչ չինք իմանում։

—Աղկատը շափաթ զու՛քայ։ (ողորմութեան խնդրողին)։

—Աճկս քիզ համա էր ուռի, վուր էկար։

—Ալավէրդի։ «Խմէ ու վէր դի»։

—Առվուղչութին։ (փռշտացողին)։

—Ասծով մխիթարվիս։ (ձեռնտուիրոջը)։

—Ազատ, ազատ. քու Ասծուն ազատ։ (բռնած ճնճղուկը յետոյ թողնելով՝ ազատութեան է տալիս)։

—Ուել-պակասի համա թողութին կ'օնիս։ (տանտէրը հիւրին ճաշելու վերջին)։

—Բարօվ, հազար բարի իս էկի։

—Բաղնիստ անուշ։ «Կինքտ անուշ»։ (բողոքեցում ըստ սովորութեան չեղող)։

—Բարի լուս։ «Ասծու բարին»։

—Բարին ձիզ մօդ։ «Բարու տէր ըլիք»։

— Յարով մաշէս, հինն ինձ բախշէս։
—Յարի սահաթի (ժամ) ըլէ։
—Յարի աչողում։

—Գլուխտ ապրէ։ (ողջագուրեն)։
—Գալտ բարի ըլէ։ (ճանապարհորդութենից վերադարձողին)։
—Գօգէ, վուրդի էիր։ «Օքրօղանա» (գիւղ Թիֆլիսի մօտ)։—Ինչի համա։ «Ձուկլու համա»։
—Գնում իս, ձգան փուրն իս մտնում։ (չես երևում)։
—Գնաս բարով, գաս բարով։ (ճանապարհ գնացողին)։
—Գլուխտ ապրէ, դուն լաւ ըլէս, շատ նիղացայ քու բէբախտութէնին։ (ողջագուրեն)։

—Գիբա միզ արէ։ (տեղ է մեզ, մեր նուշմը)։

—Էս վուր քամին է բերի ձիզ դիբա միզ։
—Էս ինչեմէն է, վուր դուն միր կուռն (կոշմ) իս էկէ։
—Էսէնց քաղցր պառվիս։ (նոր տարուան, ծաղկազարդին տօնին)։
—Էտ վուր Ասծէմէն (կամ խէչէմէն) է, վուր միզ միտտ իս բերէ։

—Ջոնկճի սիրեկան կուլիս։ (երբ մեկը վրայ հասնի ճաշին դեռ չը վերջացած ժամանակ)։

—Թաքաուրն ապրանծ կենայ։ (հեքիաթներում)։

—Ի՞նչ բարին հարցնիմ։
—Ի՞նչպէս է ձիր հրամանուց քէփը (ողջախօսութեան). դինջ (հանդարտ), առուղջ իք։ «Կանք էլէ»։
—Ի՞նչ իս անում, վունց իս։ «Փառք Ասծու»։
—Ի՞նչպէս դուք, ինչպէս ձիրիքը։
—Ի՞նչտ է։ (հիւանդին)։
—Ի՞նչ իք անում, վունց իք։ «Իրգինքն ու գեդինքը ձիզ լաւութէնով հարցնէ»։

— Լաց ըլնելով ի՞նչ կու ուտիս։ (ագահօրէն)։

— Լուսը քու տեսնողին։ (ոչ ինչ. հեգնօրէն ողջոյն)։

— Ծառայութիւն։ «Ծառայ Աստու»։

— Կուտիս։ «Հիւանդ խօմ չի՞մ, վուր հարցնում իս։

— Համէ՛։ «Հրամանքտ շատ»։

— Համեցէ՛ք։ «Ապրեցէ՛ք»։

— Հալա (այժմ) փառք Աստու, քու չարը բարի է էլլի։

— Հէնց գիդենաս, օխտը եալ (ջուր) ըլլիս, էնէնց իս անց կե-նում։

— Համեցէ՛ք։ «Շնորհակալ իմ»։ — Լաւ ձեռք է։ (Ճաշին վրայ մի բա-ռարկելիք մէկը միւսին տալիս)։

— Հարսնիք ունինք, համեցէք. գօզաւըը (մեծ կին) քամեցէք։

— Հոքով խիլթարվիս։ (ծերին և պառաւին)։

— Հոքիտ լուս դառնայ։ (նոյն)։

— Միր տղայ։

— Շնաւոր նուր տարի. բազում (կամ՝ ամեն) տարի ուրախու-թէնով էս օրը հասնիս։ (Նոր տարուան շնորհաւորելիս)։

— Շէն կենա՛ս։ «Աստուծ բարաքաթ (աստուածեան) տա՛յ քու դուքնին (խաչեալ) առուտրին։ (ծախողը և գնողը)։

— Շնորակալութին։ «Անուշնիր»։ (շնորհակալութեան նման խօսքը)։

— Չիս անց կենում էլ միր կուռը (կոյր)։

— Պարո՛ն իս։ (պատրաստ եմ)։

— Ջաղցեմէն իմ գալի։ (ասում է խօսքից անցնողին պատահողը)։

— Վո՞ւրթէնը, թէ Աստուծ աչողայ։

— Վո՞ւնց իք։ «Պահիլ է ձիր բարի աղօտկը»։ — Արժանաւորաց։

Digitized by Google

—Վուտիտ հլինա իս դրի, էլ միր կուռը (նոշմ) չիս անց կենում:
—Վո՛ւնց իք: «Քարին անկի (տափայի) տալով ապրում ինք»:
—Վո՛ւնց իք: «Կանք էլի՛»:
—Վո՛ւնց է: «Մէ բաբալթ (փնտաւ) է»:
—Վո՛ւր խէչեմէն է, վուր դէսն իս անց կացի:
—Վո՛ւնց է: «Ինչ նա է, վուր քու դո՛ւշմանը (Ռշնամի):
—Վո՛ւնց իս: «Ծառայ իմ»:

—Տօ՛: (ողջամբերդուն):
—Տօ՛, տնաշէ՛ն:
—Տօմբախն (չէնքինէնչի) անծա՛: (նոր շոր հագնողից փող է պահանջում):

—Փառաւոր ըլիս. Աստուած կարքիտ հաստատ պահէ: (քահանային):

—Քա՛: (կնոջը):
—Քի արքաութին: (ծերին և պառաւին):

—Օղորմած կենա՛յ: «Օղորմի՛ ծնողացտ»: (մանչը գալիս):
—Օղորմի՛ Աստուած: «Օղորմի՛ ծնողացտ» (նոյն):
—Օղորմութին արա՛, աղչիկ պարուն: «Թողութին արա՛, բաբէ (հայր) ջան»: (աղքատին):
—Ուրախութէնի բաղնիս անէս, ջանով, օղչընծով (ողջ մնալն է):
—Օղորմած կենա՛յ, ում դուռն էլ վուր էկիլ իս: (ուխտ գնացողին):
—Ունթունելի ըլի՛: (ճաշակողին):
—Ուխտտ ունթունելի ըլէ՛, մուրազտ (իղձ) կատարվէ՛: (ուխտ գնացածին):
—Օ՞վ է միտը բերում: (չիրաւողին):

ԺԱ

ԾԱՂԻ ԵՒ ՀԱՆԱՔ

Առաւօտվայ բարի լուսն է։
Աքլրի փօշտով կու ղրգիմ խաբարը (հասկէա)։
Ակուներրը սեւ կու հաքնին քիզ վրայ։
Աղ խօմ չիս, վուր հալվիս։ (անչըեւեչլո մէկը դժուարացնում է մէջին)։

Բոված սառուց կուտեցնիմ քիզ։
Բան շինող էիր էլի, պատի տակին կու թալս կենէիր։
—Բարի լուս քիզ։ «Բաղի ձուն քիզ»։
Բաց արաւ էլի բարի բերանը։ (վեր խօսողէ մաքէն)։
Բարաքալլէ (չեյյէ) Ճանշունց Գօգի, Թուրքին ասիր «նա՞ դուր (ի՞նչ է), նա՞ դուր, նա՞ խաբար դուր (ի՞նչ հասկէա է)»։ (դարանից ասեկի Ռուրջերէն չէ գիտայեւ)։

Գիշիրը վուր լուն կծէ, գիդացի՛, վուր իս իմ։
Գիժ խօմ չիմ, խիւ իմ։

Ընէնց սիրում իմ քիզ, վունցոր աղինջը (ւշէնջ) պղնձումը։
—Ըս ծուր իս։ «Գդակի տակը»։
Ըժան է, Բէժանի արիւը։
Ըտ լիզուն էլ վուր չունենաս, ակռւնիրը կուտէին քիզ։
Ըծ ասա, օխչար շատ կայ։

Էնէկ էն գիղին, վուր մօվրավը (տանուտէր) դուն կու՛լիս։

—Էս օվ է։ «Ի՛գը չէ, կով է»։

—Ձգրաստի՜ (տես. ձորի)։ «Ձուկս մի՜ ուտի, պռաս կե՜»։

—Թուլուխչի՜։ «Գլուխտ ուռչի՜»։

Թլվատ (նօքար) խօմ չէ, քաղցը է խօսում։

Թէ ծարաւ իս, ծառ կուլ տու։

Թող, բռնած ունիմ։ (չեղին բան ունեցողին ասում է մէկը)։

Թուրքի գլխին վուր խփիս, քրիստոնեայ կու դառնայ։ (չոր հոգի մարդու են ասում)։

Թիքէս (պատառ) կուլ չի գնա, թէ դուն բէզդամաղ ըլիս (սիրտը պոկած)։

Իս էլ իմ դէդի (հայր) էրեխէն իմ։ (ասել է համառօտութեամբ մի բան ասողին և խնդրողին)։

—Ի՛փը։ «Ի՛փոր «ի՛փը» գու՛քայ»։

—Իս չիմ ուզի։ «Վունցոր ըլի, դուն ու «չիմ ուզին» փայ (բաժին) արէք»։

Իրիգնահացտ խօմ թէժ չէ՞ր։ (ասող մեր չօրուցին)։

Ինչ բուխավլի (չորանոց) վուտնիր ունի՜ս։ (ներհար մարդուն)։

Ինչ էրեսը բաց մեռիլ կուլի՜ս։ (ագեղ մարդուն)։

Իս ու դուն ննգիր.
Մէ թաբախ գըկիռ.
Իս գցիմ, դուն կէր (կե՛ր)։

Ինչի՜ մէ պստի գործլի չը դրիր ծուցտ։ (պարտական մարդու երկուցին)։

—Լա՛ւ, լաւ. «գնա՛ Թէլաւ»։

Լաւ մուշտարի (յաճախորդ) իս, էքուց էլ արի։ (վաճառականները ուզածից շատ ծախ բան գնողին)։

Լաւ է խաղում մեր փնթին.

Խնամի՜, խնամի՜, խնձրահամի՜։

Digitized by Google

Խամփէրի, ալիս փէրի (վր. վարդագոյն). Երեւմնու տանձ իս կերի։

Խլօպուզ էիր, դուս էկար։ (Խլօպուզը՝ չփթթածաղիկը շուտ է բացուած)։

Խուլ բօշուն (գնչու) գարի գցիլ տուն, չուստ (շուտ) կու իմանաս։

Խէչը վուր քու ռանգն (գոյն) ըլլի, օչով չի համբուրի։ (ագէշ համբուրուած)։

Խախլով (խարխուլ) ջուր կու կրիմ քու հարսնքումը։

Խնամէ, խօշ (ուրախ) իս էկի, դարդակ ու բօշ (դատարկ) իս էկի, կոտրած գաւով իս էկի, խորված (կամ քաչալ) (ճաղատ) հաւով իս էկի։

Տափ տուն, Լէլօն խաղում է.
վի... չունէ, կաղում է։

Կալին արէ՝ դարման տար. Ջվալը (պարկ) բէ՝ դարդակ տար։ (պարտքը չվճարող պարտատէր)։

—Հա՛։ «Հաւն աճկիտ տայ»։

Հաւի պէս էրկու վուտն ունէ։

Ցոպոպներուտ բոված սառուց ուտեցրու։

Հինց գիդենաս՝ շէն տան գօգօ (վր. աղջիկ) ըլլի քու հարսը։

Հասասնիրը (գիշերուան պահապան) վուրդի ռաստ էկան (պատահել)։ (ուղղակի մասին. գիշերուան պահապանները մինչեւ լուսաբացն են շրջում)։

Հինց գիդենաս՝ անճարի ճարն ըլլի ու անիշատակի՝ իշատակը։ (մի անպէտք մարդու մասին)։

Հինց գիդենաս՝ սատանի հիդ փոխած ըլլի։ (ճարպիկ, ուշիմ երեխայի մասին)։

Մեռնի՛մ նրա փառք ու բերնին։ (ճարպիկ չէ)։

Մատիս չը կծի՛ս։ (Երեխայի պէս վարուող հասակաւորին)։

Digitized by Google

Մինձ թիքէն (պապա) դէնը դլի։ (Խօսք է պառաւի անուշան վրայ Թէեւ լու պապական տառերը)։

—Ձէն կենայ Պլտանանց Քիքին, էրիտ մէ ծակ աբասի (20 կ.)։ (հարսանիքին երգեցուած)։

Չաղ (գէր) մի ուտի, գէր կլի. մէ պստի ձգան ծէր կլի։
Չուստ-չուստ (շուտ) ասա, մտէտ չը ննգնի։

Պաշտիմ նրա զօրութինը։ (Երբ մի որ և իցէ բան անօգուտ է)։
Պատիրը յիդ քաշեցէք։ (հերթ՝ ընդունելի)։
Պատի հարսը տանը չէ, մինձ հարսը հիւանդ է։ (Մեծամեծը հերթէն եւր չեկած հերթականներին ներողութիւն եւ խնդրում)։

Ջգրած (բարձրացած) սրտիս վրայ պլտիմ պաչ անի քիգ։

Սառը ջուր խմէ, սիրտտ կու հովնայ։
Սրտի՜ն. քարը ծտին։

Վո՛ւնց կու՚լի քու բանը։
—Վո՛ւնց է։ «Լուն ածկի (ափայի) է տվի նրան, քէփին չէ»։ (անկար է)։

—Տաք պահէ, սառը քամին չը դիբչի։
—Տիղը մի սառեցնի, չուստ (շուտ) արի։

Փուղ ունիս, մածուն ա՛ռ, գլխիտ ածա՛։
Փա՛ռ (փառք) քիզ փլաւ, վառկէ չլաւ (անկուշ փլաւ)։

Քու խաթիր համա մէ խորված հաւ կուտիմ։
—Քանի՞ սահաթն (ժամ) է։ «Իրեգվայ վախտն (ժամանակ) է։
Քու բերնումն էլ գինի ածիմ հա՛։

Քու դէդէն քի պէս մէ օխտը պիտէր բերի։
—Քանի՞ տարեկան իս։ «Հերվայ դէսը մէ տարեկան իմ»։
Քու աբռվ (յոյս) քու գլուխը մնայ։
Քար կու պատռէ նրա քարոզը։ (ձուկ է)։
Քանի՜ աղբէր իքէ (որ ուշքով խելօք էր)։
Քաղկի լիրթն է ու Գորու բերթը։ (շատ է ձեծամտվում)։
Քրքրվի՛, քրքրվի՛, Փիթօինց աղչիկն իս ու Տէր Ջմաօնինց (Իշխ. Աբամելիքեան) հարսն իս։

Օվ գիդէ վրէն լու էլ չէ թուի հա՜։ (այդ գովասանքին արժանի չէ)։
—Ո՞ւր իս գնում։ «Գ'օրխմազինց տուն»։ (միշտ մի տեղ յաճախողին)։
Օխչրի միս չէ ուտում, էդնէն դմակ ունէ, կօսէ։
Օվոր էտ չի ուտի, ան (չար) գիշիրը կու մեռնի, ան ցերեկը։

ԺԲ

ԿԱՆԱՆՑ ՍՈՒԳ

—Ամագա (երախաբեր) հալալ (երաաայի) արա, դեղի ջան։ (ոտքեն է առած իր մօր Բաղեշցիէն)։

—Դուն վուր գնում իս, ինձ ում աբով (յոյս) իս թողնում։ (առած է այրին իր ամուսնու Բաղեշցիէն)։

—Դամբուլնիրը (դաշտն) կու բերէիր. մինձիրն ինձ կու՛տէիր (փայեր). պստկնիրը՝ երեխանցը. հիմի ով կու բերէ, աղա (պարոն) ջան։ (ինքը ամուսնու վրայ)։

—Դունով ու մէկ (այս ինչ անուն) ջան։ (դաշն չեփ. Բաղչեպահանի է եղել)։

—Թէ ասիր՝ աբա (վերարկու) կու բերիմ.
Դիղին կաբա կու բերիմ.
Պառաւ շուն ու քօփակ (պառաւ շուն) շուն,
Ինչի՞ կերար իմ չուրս ձուն։ (պառաւ ինքը ծեր մարդու վրայ)։

—Իմ, ջիգարով (շէտրդ), Գէուրք ջան.
Ջիգարի գուղ, Գէուրք ջան.
Միսը վուր կու առնէիր
Ու մէ-մէ ջիգարն էլ հիդը կու գողնէի՞ր։ (առած է ինքը ամուսնու վրայ)։

—Կտրով ու մէկ (այս ինչ անուն) ջան։ (Բաղչեպահանի է եղել)։

Digitized by Google

—Մէ-մէկ ասիմ ուշ կու'լի, քու մանդր ու մինձին մեռնիմ։ (այնքան օրեր շրջանեմ, որ Ճոշորը յապուակ-յապուակ ըլլեմ)։

—Քու լիքն աղլուխին (Ռաշկինակ) մեռնիմ։ (Ճաշարքից մէջը չիթը Ռաշ-կինակով է եղել տուան գալը)։

ԺԳ

ԿԵՆԱՑՆԵՐ

Աստուծ կինք տայ նրան, օվոր ինքն էստի չէ ու սիրտն էստի է։

Աստուծ սաղ (ողջ) պահէ էն մարթուն, վուր ինոր մէկը կարիք ունենայ, նրան տաէ ու նա էլ էն սահաթին (ժամ) անթամահ (անշահ) նրա կարիքը կատարէ։

Աստուծ սաղ (ողջ) պահէ էն մարթուն, վուր դուս է գնացի մէկը ճանփայ, ճանփէն կորցրել է ու նա դրուստ (ուղիղ) ճանփի վրայ է կանգնեցրի նրան։

Էս էլ Աստուծ կինք տայ, վուրդիոր լաւ մարթ կայ։

Էս էլ էս տան բարի հրեշտակի կենացը։

Էս էլ Աստուծածնի կենացը։

Էս էլ էն աստղի կենացը, վուր լուսնիակի էդնէն ման գու՛քայ։

Էս էլ էն լուսնիակի կենացը, վուր մութը տեղը լուս կու՛տայ։

Էս էլ էն ծառի կենացը, վուր ջրի ափին բսնում է ու անջուր չորնում է։

Էս էլ էն արեգագի կենացը, վուր սառած մարթուն կու տաքցնէ ու չի էրի։

Էս էլ էն արտասունքի կենացը, վուր մեռած մարթու համա դէղ կու դառնայ ու կու կենթնացնէ։

Էս էլ էն վարթի կենացը, վուր փօթլներն (տերև) էլ վուր վէր տված (տերևաթափ) ունենայ, հանց բլբուլի (սոխակ) ձէնն իմանայ, շախը (ինդրան) բաց կ՚օնէ։

Էս էլ էն բլբուլի (տոխալ) կինացը, վուր ղափազեմէն (վրնդալ) դուս կու թռչի, կ'էնհայ բաղը (այգէ), քէփ (խրախճանք) կ'օնէ ու էլի յիդ գու՚քայ ու մունջ ու մռունջ (չաթէ-ճըքէ) տուն կէնհայ իր ղափազէն, վուր օչով չիմանայ։
Էս էլ Աստուծ կինք տայ Նրան, օվ ումը կու սիրէ։
Էս էլ Աստված սաղ (ողջ) պահէ՛ էն բլբուլին (տոխալ), վուր վարթի վրայ ուրախանում է։
Էս էլ Աստված կինք տայ Նրան, օվ վաղը կու տեսնէ, լաւը կ'օսէ։
Էս էլ Աստված կինք տայ միր գուշմնին (Բշխալ), միր լաւու-թինը տեսնէ։

Կենթանութին, սաղ (ողջ) ըլէ՛ք, աչողակ ըլէ՛ք, բախտաւոր ըլէ՛ք։ (ընդհանուր չենայ սեղանի ակերէն)։

Ձիր հրամանուց պօյծառ կինացը։

ԺԳ

ՓՈՂՈՑԻ—ՓՈՂՈՑ ԾՐՋՈՂ ՄԱՆՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐԻ (*կինտոների*) ԲԱՑԱԳԱՆՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—Արա՛ (ահա՛), շօթի՛քը՛։ (գործածում է իբր շահմայէքը (արքայազայլին), նմանեցնելով այն շօնուն, որ երկայն և երկու խողխեց որածայը հայ է)։

—Բօլ-բօլ (առատ) կանանչի՛ն։

—Էս բուխին է. հենց գիդենաս նորահալսի ձեռնիր ըլի։

—Թանաք առէ՛ք։ (հին ժամանակներում վարժապետները իրանց շինած թանաքը ծախելիս են եղել իրանց աշակերտների յետոյով, փողոցէ փողոց շրջելով)։

—Ի՞նչ ունի՛ք խարար արած (աւերած), կոտրած՝ ղանդուկ, տաշտ, թարախ (կոտ)...։ (շահաշահ գործիքներով և բանալիք-ներով շրջում է տուն)։
—Իստակ մում (Ճեղրամոմ) առէ՛ք, հոքուտ վարձկ (կամ՝ շահ) արէ՛ք, համեցէ՛ք ուստէ՛ք (վարպետ)։
—Իստա՛կ ննդրած կանանչի՛ն։

—Կարաքի պէս մօթալը՛ (մի տեսակ պանիր)։
—Կարաք կերէ՛ք։ (գործածում է մօնայը)։

Digitized by Google

—Հինգ ջխտի (զոյգ) իշտահն (ախորժակ) օվ ունէ։ (շահմայի չէնծ մասին է)։

—Հալիմա բակլէն։ (եփած բակլա է ծախում)։

—Մարսական բուխկ կերէք։

—Մածուն առէք։

—Մօթալ առայ, ի՞ղ (կամ՝ կարագ) դուս էկաւ։

—Ննդրած կանանչի՛ն, կօխտա (կոկ, կոկիկ) իշի բերած է, նորահարսի ննդրած է։

—Ձուշա (երկարայն) խիար (վարունգ) կերէք։

—Չարխած (ճախարակած) գազարը, ռանդած (հարթած) գազարը։

—Պա պա պա պա, ի՞նչ միղր է, ի՞նչ միղր է. եարաբ (երանի) սրա ուտողը խսկի կու մեռնի՞։ (նոր պտուղներեն մեղր ծախողը)։

—Տեփուրը (ընտփոր) մէ փուղ։ (կանաչ է ծախում փոքր խախալով)։

—Քօրփա (մատղաշ) խիարը՛ (վարունգ), կանանչի՛ն։

ԺԸ

ՋԱՆԱՋԱՆ ԵՐԿՐԱՑՈՑ ՄԱՍԻՆ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԵՒ ՀԻՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱԶԳԵՐ

I

ՋԱՆԱՋԱՆ ԵՐԿՐԱՑՈՑ ՄԱՍԻՆ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐ

Ախալցխեցի՝ կռօ: (նույնը՝ քրդերեն-եղբայր):
Ալեքսանդրապոլցի՝ փունչի:
Աքուլեցի՝ ղօկ (հօն, ղօն-այս այն), սատանայ:
Աշտարակեցի՝ մեռիլ ուտող, գօռ (գերեզման) քաշող (յէշոյներ տանող):

Գօրըցի՝ մատրաքազ (աչքաչալ):
Գանձըրցի՝ շուն, օսկոռ կրծող:

Էրեւնեցի՝ շան ճրաք:

Խօէցի՝ էշ ներկող: (Էշը ներկում են և ծախում աւելի գնով):

Կարբեցի՝ սատանայ խափող: (Կարբ՝ գիւղ Երեւանայ մօտ):

Հաւլաբրեցի՝ մորեխ ուտող, շան ճրաք: (Հաւլաբար՝ Թիֆլիսի մի մասը, ուր բնակւում են Երեւանից գաղթած հայք և սառը դաշտ է եղել):

Digitized by Google

Հա տու՛, հա տու՛ (գոմշին)՝ Բարանեցիք. բոբլիկ քօվլու (պօր-ծենքօր)՝ Ամրաղեցիք. ա՛ շուն, արի՛, ա՛ կնիկ, կոլի՛՝ Ղ՛ա-լաչեցիք. իշաքարվան (իշէ չորսան)՝ Ճնողնեցիք. փիչխու-լակիր՝ Հաղպատեցիք. հարսնասիրուն՝ Սանահնեցիք. խլէ-գախորով (մոշէց խորովէ)՝ Մադանեցիք. լօթի-փօթի (ձերկ, տաղալէ)՝ Ճուլավրեցիք. գուրդնակիր՝ Ճալըցիք։ (Վէճշէր Թիֆ-լիսի և Ելիզաւետպոլի նահանգների Ղազախ և Բորչալու գաւառ-ներում)։

Ղ՛արաքաղցի՝ էշ, խուտ ուտող։
Ղ՛ազախեցի՝ իշի գլուխ, կոշտ ու կոպիտ։

Նուխըցի՝ մարդմզար (մորթ մշտայնող)։

Ճուլավրեցի՝ արջ։
Ճամախեցի՝ լօթի (ձերկ, տաղալէ)։

Սալմաստեցի՝ խաչագող։
Սղնախեցի՝ խող։

Քաղկցի (Թիֆլիսեցի)՝ մաստակ (ծամօն) ծամող։

II

ԱՒԵԼԻ ԵՒ ՀԻՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱԶԳԵՐ.

Աղվինլինք։ (Աշտարակից եկած)։
Անփոխնլինք։
Ալուրլինք։
Արտալա-Գէօ։ (տրտալա՝ փոքր ոտք)։
Անբանլինք։
Անամուլթինք։
Աղկատինք։
Անփաինինք։ (փայ՝ բաժին)։

Digitized by Google

Աճմ-խմէ-ամութ-չէ։
Ալանգազլինք։ (Եարչըահատոյ անձաւն)։
Անշինինք։ (Աշէնէնք)։
Աքլար ճուշան։

Բուրթլիկլինք։ (Եօւրքնի գնդան)։
Բուլբուլլինք։ (Եօղբօղ ախան)։
Բարաստինք։ (Եարսաք՝ Եարաշխ, խիսա)։
Բուխի-քիլլինք։ (Ակը՝ Բղող)։

Գզիր-Բէժօինք։
Գիժ-գդակլինք։
Գօնցխօ-Պապա։ (Մեծ փշխանի)։
Գառնակիրինք։
Գայլակիրինք։
Գաճիմուլօինք։ (Վր. չփսուած)։
Գարէծէլօինք։ (Փարէ ծէլէ՝ Վր. Մէջքը դուրս)։
Գապինինք։ (Գոեւրեշ անուանից)
Գնացական-Մնացական։
Գէլօինք։ (Գուլառաք, Գուլօ անուանից)։
Գէմուչինք։ (Գէմ՝ նաւ)։
Գէշինք։
Գուրջի-Բէրօինք։ (Գուրջի՝ Վրացի)։

Դանդուռինք։ (Դանդաղ՝ Փրփրէմ, անձրեւ)։
Դալլաք-Բէրօինք։ (Դալլաք՝ սափրիչ)։
Դամբուլլինք։ (Դամբուլ՝ Դամբա)։
Դիդղուրինք։ (Վր. Մեծ ականջանի)։

Էրգէն-Օւէփ։
Էշ-Գուրգէնինք։
Էրգէն-անդճանինք։
Իքա-Պետրուսինք։ (Իքա՝ Մեծ)։
Իստի-մտիկ-արա։

Digitized by Google

Եաղլու ուտող։
Եավա-Օսէփ։ (Նաւը՝ ծաղրածու)։

Ջանդակ-շինողինք։
Ջուռնաչունք։
Ջռան-Պօղոս։

Թխիս-ճիրլինք։ (մր. այծի յա)։
Թիլլի-կուճուր։ (Ռեյի փոքր շծեկ)։
Թաղլինք։

Ժանդուտինք։
Ժանգի տղայ։
Ժամհարինք։

Ի՛ղշռսղինք։
Իգիրմի-դօրդլինք։ (քսան և չորս)։
Իշապնինք։
Իշի-աքանդագինք։ (աքանդապ՝ աղբանոց)։
Իշի-նօղտի-տղայ։
Իշի-գերեզման։

Լգրանուցինք։
Լէգզի-Պէպինք։
Լիզկուտինք։
Լօխօշ։ (Ջեծ Բերանանի)։
Լէհէնչինք։ (լէհէն՝ կարաս)։
Լատան-Մոսէս։ (լատան՝ յոգն. երկայն)։

Խուզակիրինք։
Խախուտինք։
Խուզարածինք։
Խուզապնինք։
Խօջինք։
Խաշապնինք։
Խարազինք։ (խարազ՝ կօշկակար)։

Digitized by Google

Ծակ-օսկուրինք։
Ծուղադուզինք։ (Ծուղադուզ՝ ծուղա (մաշկեայ գուլպայ) կարող)։
Ծլլանինք։ (Ծլլալ՝ ծորել)։
Կլէկած-Արութին։ (անպատկառ)։
Կուտլօ-Գօզլինինք։ (կուտ)։
Կէծակ-բերող-Աւետիք։
Կօնօզլինք։ (Կծնի անունից)։
Կունդիկլինք։ (կունդ՝ գունդ. կարճահասակ)։
Կանկօինք։
Կակազինք։ (կակազ՝ թլուատ)։
Կորիզինք։
Կօխտինք։ (կօխտ՝ կոճ, կոճղէկ)։
Կռնատինք։
Կրէտինք։ (կրէտ՝ էշամեղու)։
Կարճիկլինք։
Կակինինք։
Կէնճի-Ջուրաբ։ (կէնճ՝ կոպիճ-փորահասակ)։
Կէնձօ։ (նոյն)։
Կով-Պետրուսինք։
Կաշակլիլինք։
Կխտուրինք։ (կխտուր՝ գխտոր)։
Կաճկաճինք։ (կաճկաճ՝ անծեղ)։
Կիրկիտինք։ (կիրկիտ՝ ցին)։
Կօնդախսազինք։ (կոնդախ՝ երախակալ շինող)։
Կօխտա-Սօլօման։ (կօխտ՝ կոճ, կոճղէկ)։
Կրէճօինք։ (կրեճ՝ ծառի խէժ)։
Կլօկ-Նանօ։ (կլօկ՝ կանանց վերարկու)։
Կօնդուրվէրսինք։
Կօնչօլ-ուստաղինք։ (կօնչօլ՝ խաշու հացով, խաշով, ջրով եւ սոխով)։
Կօմբալինք։ (կօմբալ՝ մահակ)։
Կօնչլի-Թիքա։ (կօնչօլ՝ խաշու. Թիքա՝ պատառ)։
Կոպտ-դրստէ-Մարիամ։ (կոպ՝ կանանց գլխի զարդ)։

Digitized by Google

Հասրաթինք։ (Կարօտն՝ կարօտ)։
Հաց ու պանրինք։
Հացի-գըլի-տղայ։
Հուրթ-ուտողինք։
Ցեղի-վուտով-անգաճ-քորողինք։ (եղէ նման)։
Հացափուրինք։

Ձագօինք։ (յագօ՝ գծուծ)։
Ձէթ-ծախողինք։
Ձառռակտուրինք։ (յաքա՝ յակա)։
Ձգնապնինք։
Ձամօինք։

Ղ'ազազինք։ (ղաղաղ՝ մետաքսագործ)։
Ղ'աջարդուզինք։ (ղաջարդուղ՝ պատմած հարող)։
Ղ'օդուխինք։ (ղ'օդուխ՝ մպառուն)։

Ճխանուրի-զօզրա։ (ճխանուր՝ մի տեսակ ջուլհակ. զօզրա՝ դդում, կուժ)։
Ճպռի տղայ։ (ճպռոտ աչքերով)։
Ճիպլինինք։ (ճիպլ՝ պորտ)։
Ճաճինք։ (ճաճա՝ չէչ)։
Ճրաք-ուտողինք։
Ճուլօ-Պապինք։ (չնար)։

Մաճար-Պապինք։ (մաճառ՝ թաղչու)։
Մեռիլ-ուտողինք։
Միրուք-Կօնի։
Մում-ածողինք։
Մարքրտէ-միրքաուրինք։
Մրուտինք։
Մազմանինք։
Մարթակիրինք։
Միղաուրինք։
Մումապատինք։

Մկներու-Թաքաուր։ (նաւաճահանգ)։
Մօղնի-Գէօ։ (մօղնի՝ նորաչէն)։

Նուրաստիղծեալինք։
Նաբաթինք։ (Նաբաթ՝ շաբաթ)։
Նախըրչունք։

Ճալվար-Պետրուսինք։ (շալվար՝ անդրավարտիք)։
Ճուշխունինք։ (շուշխանա՝ փամփուշտ)։
Ճուն-Մօսէսինք։
Ճահգմուլինք (շահշման՝ շահի որդուն)։
Ճնհէրինք։

Չաքուչինք։ (չաքուչ՝ մուրճ)։
Չար-աստղինք։
Չանչուխ։
Չարվադրինք։ (չարվադար՝ կրապարապան)։
Չօնգուր-մախօր։ (չնգուր՝ մի տեսակ քնարակ. մախօր՝ ընտանութեան տարածան)։

Պռօշիկ-Ակոփ։ (Մեծ պրօշանի՝ շրթնաւոր)։
Պառաւ-Եօվանէ։
Պլիկինք։ (պլէն՝ տրամ)։
Պռտիկ։ (պատիներէն)։
Պըղատուս։
Պատի-ծակինք։
Պօխրօ։ (նուրճ ու համար)։

Ջիմօինք։ (Ջիմշէր անունից)։
Ջանդակինք։ (ջանդակ՝ գէշ)։
Ջօջօխեթինք։ (ջօջօխէթ՝ դժոխք)։
Ջխտինք։ (ջուխտ՝ զոյգ)։
Ջըկլըրինք։
Ջուշինք։ (գաւաճ՝ նաւաճահանգ)։

Ջօջօինք։ (ջօջօ՝ մողէզ)։
Ջագինք։ (ջագէ՝ մր. մոցառ)։
Ջրատարինք։

Ռուս-Օհանէզինք։

Սուտ-Քրիստոսինք։
Սատանայ-Գէօինք։
Սխտոր-Գէօինք։
Սանթէլօինք։ (սանթէլ՝ մոմ)։

Տօճինք։ (տօճ՝ տնճոր)։
Տէր-Կէկէլ։
Տօզանինք։
Տօլմա-ուտող։
Տուտնգի-պուպուզ։
Տէր-տուտուց։ (պուտպուտոյ՝ չիմար)։
Տէր-վազէ-վազ։
Տաինինք։ (Տոյոց աշխարհից (Աւստրիա)։

Փարդակինք։ (փարդան՝ պարպան)։
Փիլօինք։ (Փիլիպպոս անունից)։
Փոխա-դէգմազինք։ (աղէ շարժեցող)։
Փիս-Աւետիք։ (փիս՝ վատ)։
Փասասինք։

Քինքլինինք։ (քինքլա՝ մլան)։
Քնթօ-Ակոփ։ (մեծ քթանի)։
Քէչա-Եօվանէ։ (քէչա՝ Բաշլիք)։
Քացախինք։
Քարտաշինք։
Քիշմիշինք։ (քիշմիշ՝ չամիչ)։

Օխչար-Նօնի։

Օխտը-Հաց-ուտող։

Ոսկէ-մըրքանինք։

Ոսկէ-փուրանինք։

Օրպակասինք։

Օրփուլիանինք։ (օրէ փառքէ՝ վր. երկու փող)։

Ուղտի-մղդսունք։ (ուղտապաններէն հետ գործ ունեցող)։

Օխտն-անգճանանք։

Օղի-գխալղի։ (ինչն եկաւ)։

ԵՐԵԽԱՆՑ ԹՈԹՈՎԱՆՔ

Աղո՛ւ (երեխայի զուարճացնելու բացագանչութիւն)։

Բաբախա (հրեշ)։
Բօղօլա (նոյն)։
Բօճօ (ոչխլ)։
Բաբա (հայր)։
Բակակա (մր. բացականչն, գառան)։
Բուա (ջուր)։
Բլնիլ (բանել)։
Բաօ (երեխայ. ծածուկ)։

Գագագ (ճանգնել)։
Գուլխ (գլուխ)։
Գօլի-գօլի (գլորել)։

Ձիգի (գեղեցիկ էր)։

Թրուալա (Թրթռել, փախչել, Թրթռող տալով)։
Թախճա (շան էն տառով)։

Լօլօ (լուանալ, լողացնել)։

Խիչի-խիչի (չարել, խաշել)։
Խօխօ (խորովել)։

Digitized by Google

Ծի (ծիծիկ· փոքր)։
Ծիտօ (ծիտ, ճնճղուկ)։
Ծիծի (ծիծ, ստինք)։
Ծիտօ-բաբա (ծոյլ հաց. խաղ. հացը մանր կտրատում են երեխայք և ամեն մէկի վրայ փոքր կտոր պանիր դնում, կտորները շարում մի տեղ և հերթով տալիս)։

Կօգօ (ձու)։
Կակա (քերզ)։
Կուծու (կծել)։
Կիճի (վր. կճկճի· տալ)։
Կիպէ (կծպել, փետտոկել)։
Կօկօ (պանիր)։
Կիտուտ (կեղտոտ, աղտոտ)։
Կուկուզ (կկզել)։

Հափու (ուտել)։
Հաչի-գուլա (ոտքի վրայ նստեցնել երեխային)։
Հապա (խփել, գրկել)։
Հաչու (շէ)։
Հօլօլա (տալ. գլորել)։
Հափսա (կերակուրն են տալիս)։
Հաքշա (հատերքն փշրում են)։

Ճաճաք (ճրագ)։
Ճուլու (մղել)։

Նունու (գինի)։
Նանա (քնել)։

Չիչի (միս)։

Պապալի (պահել)։
Պապար-պապար (պարել)։

Պինծի (պստիկ, փոքր)։
Պուպուզ (ճճղեղ)։

Ջուջուլա (հաւ)։
Ջուջու (հաւերին կանչում են)։
Ջիտա (ուտայ. ծածուկ ուտելիս երեւում են երեխայքն)։

Տա՛ (տո՛ւր)։
Տուտու (տալ. խփել. հարկանել)։
Տօտօ (ոտք)։
Տօտա՛ (ոտով ման արի՛)։
Տիտի (նստել)։
Տուճտուլակ (տուն շինել, փայտի կտորներից)։
Տէ-տէ (տէրտէր, քահանայ)։

Փուփալա (ոսկրք. խաշ)։
Փիփի (փուփ. կերակուր)։
Փիսօ (կատու)։
Փալա (փլաւ)։
Փուփու (փուփ. ապուր)։
Փիշի (միզ, միզել)։
Փա փու (կորաւ)։
Փալա փուստ (նոյն)։

Քութիա (շուն)։
Քութուլա (նոյն)։
Քիխի (կեղտ. աղտեղ)։
Քուքուա (կղակ)։
Օկոր (անկոր)։

ԺԷ

ՈԺԵՐ ԵՒ ԴԱՐՁՈՒԱԾՆԵՐ

Ածու աճկը նրա վրայ է։ (Երաշխաւոր է)։

Աճկս մնում է։ (ապառում է)։

Անգճումտ օղի պէս անց կացրած ունեցէ նրա ասած խօսկիրը։ (Մի՛ մոռանար)։

Անգճումտ օղ շինէ նրա խօսկիրը։ (Նոյն)։

Առ Աստված Հասաւ աղանչաքը։

Ակռէքը կոտրեցի։ (Վախեցնել)։

Ածու փիշը (քշանդք) բռնած ունիմ։ (Աստուածն է ապաւինած)։

Աճկս կոտրվիլ է։ (Վախեցել է)։

Անկոտրում մարթ է։ (համանոր)։

Աւելի վունչիչ։ (Մեծ նշանակութիւն չունի)։

Ամութու գեղինը մտայ։ (ամօթեց)։

Առանց կրակ էրվում իմ։

Ամեն բարութէնով լիքն է նրանց տունը։

Աշխրքի լափը (անօր չէր) գլխին ածաւ։ (անիծեց)։

Անթոկ (ամպարտ) կապիլ է ինձ։

Անգ ու մանգ էլաւ։ (հորա)։

Ասկի խախկռիճ օմքին է։ (խոյփառնող)։

Աղբէրն աղբուրը չի տա էս գնով։ (ամէն է էէր թէ)։

Ալարս գալիս է։ (դանդաղ)։

Այնումը չէ գցում։ (բանի տեղ չէ դնում)։

Ածու աճկը վրէն քաղցրացաւ։

Ամագ (աշխատանք)—բէհաւամ (անկեղծ) արաւ։ (ձեռքը հանեց արած շնորհակալութիւնը)։

Աօղի ծէրով խմ ապրում։ (կարող)։

Աճկս վախեցած ունիմ։ (յաւատում է, երկիւղ եմ կրում)։

Աճկով կերան ինձ։ (Աչնամօտան)։

Աճկումս խաղում էտ Թանաքամանը։ (վառ է գրած, կը վառյ ընկնի)։

Ակին ու կրակին է անում բանը։ (շուտ)։

Աճկիրս գնում է քնի համա։ (շատ եմ ուզում քնել)։

Աշխարքը մէկ մէկու դիբաւ։ (շփոթ)։

Աճկս չէ կտրում։ (չէ տեսնում)։

Աճկիրը տասն է արի։ (մեծ ուշադրութեամբ է նայում)։

Արեգագը կծում է։ (այրում է անխնայելու տաքով)։

Արտասունքով մեալիլ էր։ (ցաւալի, համակրելի)։

Արեգագը խփից գլխին։ (ներգործեց. արեւահար եղաւ)։

Ամեն գինի ջուր չի վի կալնի։ (չի յարմարուիլ)։

Անհուստ ծաղիկ է։ (անօգուտ մարդ)։

Անպաճը ծանդը է։ (շատ չէ շարժում)։

Աճկիր շանց տու նրան։ (սաստի՛ր)։

Ապրանքը գին է բռնի։ (գինը բարձրացել է)։

Առուտուրը կանգնած է։ (չը կայ)։

Ահը վի կալաւ ինձ։ (սարսափ բռնեց)։

Ամուլթի տակը մնացի։ (ամաչեցայ)։

Աւել-պակաս խօսկ մէ՛ ասի նրան։ (չգայշ խօսէ՛ր)։

Աճն է տալի բրինձը։ (եփելիս աճում է)։

Ածած մում ըլի կ'օսխս էն մարթը։ (բարկրահատ)։

Ապրանքը չի վի կալնի էտ գինը։ (այդ գնով չի կարելի ծախել)։

Աճկէն ննգաւ։ (ատելի եղաւ)։

Աճկումը ննգնում է։ (նրան յոյս է տալիս)։

Ասա-կ'օսէումն ին։ (խօսելու մէջն են)։

Անիշատակ վիր ննգաւ։ (անյիշատակ մեռաւ)։

Անմիզ մէ՛ ասի։ (ի զուր)։

Աբուռ (պատկառանք) չունէ երեսին։ (անամօթ)։

Digitized by Google

Աճկս վրէն մնաց։ (հաւանել, հաւատալ)։
Արք ունէ նրա վրայ։ (իշխանութիւն. ազդեցութիւն)։
Արեգագը ջարթիլ է նրան։ (շատ ուշել. ուշացել)։
Արունը շըթի է տալի։ (խաբուած է)։
Աճկը չը կանաց բաց անի։ (չը համարձակուեց նեղութիւնից դուրս գալ)։
Անգաճ արա իմ խօսկին։ (լսէ՛)։
Ուզի վրայ է հիմք դրի։ (անհաստատ)։
Ակռէք կփցրուց նրան։ (հաւան)։
Աճկը դիբաւ։ (հաւնեց)։
Աստղի կտուր է։ (գեղեցիկ)։
Աշխարքը գլխիս մթնեցաւ։ (պարապութիւն)։
Արէնթաթախ լիզու ունէ։ (լեզուա խառնող)։
Աճկը նի կթից։ (նոյնպէս ուշադրութեամբ)։
Արուչի (ծաղրածու) ին շինի նրան։
Ամեն բանը բաշարում է։ (հասկանում է հասարակ)։
Աճկտ բաց արա։ (դժուարացի՛ր, արտախացի՛ր)։
Ապուխտ օմքին է։ (չոր)։
Աշխարքը դրնգաց։ (ընդդէմ)։
Անգաճս թօղ դինջ (հանդարտ) ըլի։ (ոչ ոք չէր անհանգիստ չանէ)։
Անգաճը մէ բան ննգաւ։ (մի բան չեղաւ)։
Աձած-գցած օմքին։ (փորձառու առանց դժուարութեան)։
Անժամ բարզանում է։ (անպէտք)։
Անձրուներու վրայ լու է հավէն (եղանակ)։ (անդրանիկ պատճառով)։
Աղօտկ է անում։ (աղօթել)։
Աղօթում է սիւ դանկով։ (հմայել)։
Աճկս չիմ խփի (կամ՝ չիմ կփցրի) էս գիշեր։ (չեմ ջնջել)։
Աճկը կփցրուց նրան։ (ընթացք նայել)։
Աճկերը չռիլ է։ (վառուել)։
Աճկս պէլանում է։ (շարժուած է. տարած)։
Անգաճ կա՛լ ինձ։ (լսե՛ր)։
Անկազմ էլեխայ է։ (նշհար)։
Այլ քու խարջ տիղ է։ (խօս և խօս չը գործար)։

Անուևը չաղ է անում։ (հաշաչամ)։
Ածուն աեան է։ (յայտնի)։
Անկիր-անխուժ կամ։ (անօթի)։
Աճկիրս շաղվում է։ (խաւանվամ է)։
Առանց այլիվայլ։ (առանց այլ և այլաթէան)։
Աղջիկս հասիլ է։ (հասաչն աաէշ է)։
Անարեգագ տիղ։ (ծմաչ, որտեղ արև չէ լինում)։
Ազիզ օր։ (թշն)։
Աքլարը կանչում է։ (հաւը խօսում է)։
Աքլարկանչուցին էկաւ։ (չէօ գէշէրէն)։
Առչիւը պատ պիտիմ քաշի։ (պատ շինեշ)։
Աին-օին մարթիք ին։ (շնշէն)։
Ազգատրաք արաւ նրան։ (շատ գովեշ է)։
Ափուռ-չփուռը մօդ արաւ, գնաց։ (չնչին ունեցած-չունեցածը)։
Անդիկոր էլաւ։ (նորա)։
Անդի-չանդի օմքին է։ (գէրէոշ)։
Առաջը կտրից։ (առաջ գնաց, նախագնեց)։
Ազիզ-մազիզ պահած աղջիկ է։ (նազէլ)։
Ափիդ-ցփիդ խօսկիրք։ (աշտատ)։
Առաջն առաւ, տարաւ։ (ծոշոփեց, տարաւ)։
Առաջ ննգաւ, էրիւ։ (առաջնորդեց)։
Առօք-փառօք բազմած է։ (իրաւունքով, պատուով)։
Առուկ-փառուկ։ (փառահեղ ձերպով)։
Աղի աղջիկ է։ (գեղեցիկ. համակրելի)։
Ալնի աղջիկ է։ (տգեղ)։
Արնի դաղաստան։ (ջրհայան)։
Ագուռ է կտրում։ (աշխաւ է լինում)։
Աղիս-մաղիս էտ կու կանգնի։ (դորանից աւելի չի լինել)։
Ասկով-տակով կու ճանչնամ։ (հանգամանօրէն. բոլորին)։
Աճկս ջուր կտրվեցաւ (կամ՝ դառաւ)։ (շատ սպասեցի)։
Առնում-ծախում ին մարթունն։ (ոչինչ բան համարել. ծաղրաբանել)։
Ագուռ հաքցրու պատումը։ (մաշնել)։

Digitized by Google

Աճկէն գցից նրան։ (տուեց)։
Անգաճս կանչում է։ (ծլլում է)։
Աճկումս չէ գալի աղջիկը։ (չեմ հաւանում)։
Աճ կերանք ճանփին։ (փեւանք)։
Աճկիս տակը կունենամ։ (չեմ մոռանալ. ի նկատի ունենալ)։
Աճկի լուսն ուտեցրուց նրան։ (ունեցած-չունեցածը)։
Անուն կոտրած օմքին է։ (բամբասած)։
Արէն-արտսունքով լաց է ըլում։ (ողբողբում)։
Աճկը բաց անիլ չէրիտ։ (հանգստանալ չանեց)։
Աշխրքումը էլ հէքիմ (բժիշկ) չը մնաց, բերինք։ (բոլորին)։
Աճ տվի նրան։ (ապաւանալիք)։
Ապրանքը վէր դիրաւ։ (գէտը պահանեց)։
Աստուծ դէվէր մտիկ էրիտ նրան։ (ողորմայ)։
Անգաճտ բան տու ինձ։ (լսի՛ր)։
Ամութու էլ չը կամ։ (ամօթեյ մեռայ)։
Աստառը վրայ քաշից։ (ծածկեց վրան)։
Ակռէքս կտրից թթու նուռը։ (ատամնացաւութիւն. ախորժանալ)։
Աշխրքի բան ունիմ։ (շատ)։
Ապրանքս պառկեցաւ։ (չէ ծախվում)։
Աճկս խափսն է տալի։ (շատ չէ փնտրում)։
Արնի տէր է։ (հարուստ)։
Ամեն ջուր բերելով լվանում ինք բօչկէն (տակառ)։ (ամեն անգամ, երբ ջուր ենք բերում)։
Անծու դիրք է։ (բնակարան, նորակառուցութիւն)։
Աթամադուղս բռնից։ (ահ)։
Ասած ա.նէ։ (առակաբանութիւն)։
Անծու աբով (յոյս) իմ թողի ապրանքը։ (յուսով)։
Աւիլով մօդարածնիր ին։ (փչել)։
Արուն է խարկում։ (եռում)։
Աճկիրս պժղեցնում իմ։ (շողշողել)։
Աճկի լուսը հատիլ է։ (կուրացել է)։
Աճկի լուսը դուս էկաւ։ (պատժուեց)։

Աճկերս խառնվում է։ (շաշկըն է)։
Ապառած կտրվեցաւ։ ([illegible])։
Աճկով արաւ։ (նշան)։
Աճկս նրա վրայ ունիմ բռնած։ (նորան եմ [illegible])։
Ակռէքնիրը ղըճռեցնում է նրա վրայ։ (կրճտել, [illegible])։
Արշինումն (գազ) ի՛նչ կայ։ (փոքր է)։
Անունը տալիս է։ (յիշել)։
Անգաճս դէտն է։ (այս կողմը)։
Աւելին մէջը խաղցրուս։ ([illegible])։
Աճկը էրգինքը կթից։ (գցեց)։
Աճկս ճանփի վրայ է։ (սպասում եմ)։
Աբասեմէն խօսէ։ ([illegible])։
Անցկացած սիրում իմ նրան։ (չափազանց)։
Ալմաս մատնիք ունիմ մէ ակնանի։ (ալմաստեայ)։
Ընսիրտ կպան բանին։ (հոգով սրտով)։
Անգլուխ օմքին է։ (անհոգ)։
Ալուրը մուկը կտրից։ ([illegible])։
Ախ ու վիշ է անում։ (յառաչում)։
Աւելի անուն ունէ։ (կեղծ)։
Արշիգութին է անում նրա հիգ։ (սիրահարութիւն)։
Անզալ մարթ է։ (ծոյլ)։
Աղալ-չաղալ օմքնիր լին։ (աննշան, չնչին)։
Ասար-բասար օմքնիր։ ([illegible])։
Ասմունք կայ։ (լուր, ասեկոսէ)։
Աղի-աղի արտսունք է վէր ածում։ (կսկիծ)։
Աճկլիրս ման ի ման իմ ածում։ (որոնում եմ)։
Անգաճս էտի է։ (լսում եմ)։
Անհրանելի բան է։ (անհնար)։
Աճկլիս տակը անց կացրել։ (թեթև նայել)։
Ածիլ տվի շուշէն։ (ապակի փայլ տալ)։
Առչնիկով պառկեցաւ։ (անդրանիկ որդի ծնեց)։
Այլա՛լլրպ օմքին է։ ([illegible])։

Աղուն ունին աղալու։ (փորայուտանք)։
Աճկումը շատ երեվաց։ (Թաւեյ)։
Ափսուսս գալիս է։ (խնայել)։
Ամեն գնալով տանում ինք հիդենիրս։ (ամեն անգամ)։
Ագիգ-մագիգ։ (Նաշելի)։
Աքլրի պէս հանց ուզում է աթմորթու երեսը գզլի։ (չար, նրատար)։
Ալդի-ղաշտի օմքին է։ (տանող-բախյնող)։
Ամալ-աշկարա։ (յայտնապէս)։
Արթար էղ։ (անխառնուր)։
Աներես մարթ է։ (անամօթ)։
Ամեն Աստու օր։ (հանապազօր)։
Առքի գնով իմ տալի։ (առքանքը տալիս եմ ինչպէս գնել եմ)։
Աղչկան կարքից։ (պսակեց)։
Առասպել մարթ է։ (կամակոր)։
Առաչկն երևտ։ (յառաջել)։
Աշխատանքի մէչը մտաւ։ (սկսեց գործ վարպետել)։
Անձրիւն օսկռումս անց կացաւ։ (Թաց է եղել)։
Աշխարք չէ մտի ջէր։ (կարգաւած չէ)։
Արտսնքահամ է քիչ։ (փոքր ինչ աղի է)։
Արնաքամ էլաւ։ (չափազանց արիւն գնաց)։
Ասիդ խօմ չէ, վուր կորչի։ (փոքրը կորող է հեշտ կորչել)։
Ակռէքնիրտ ի՞նչ ես շանց տալի փիս (վատ) ձիու նման։ (ի՞նչ ես ծիծաղում)։
Աման-չաման։ (ամաններ և նորա նման իրեղէններ)։
Աճկածակ մարթ է։ (ագահ)։
Աճկաբաց մարթ է։ (կարող)։
Աճկիրս բռնվեցաւ։ (խաւարեց)։
Աճկիրը լքցլուց։ (արտասուաթոր)։
Ասող-խօսող օմքին է։ (ճարտար, ճարտիկ)։
Աճկիրը վառից Նրա վրայ։ (բարկացաւ, յանկացաւ)։
Աղանչաք-պաղանտաք է անում։ (աղերսել)։

Digitized by Google

Ակռաւ է դառլ: (նկարել է):
Աղբէր դառանք: (ընկերացանք):
Ալիաքօթ է նրանց տանը: (խառնուած):
Աղ ու հաց լինք կերլի մէտլի: (բարեկամութիւն արել):
Անգճումը ջրի ձէն է գալլի: (խշխշում է):
Անզաճ դէ՛ նրան: (չէ՛ր, հնազանդուէ՛ր):
Աշխարքը սով ննգաւ: (ամէն տեղ աշխարհէն):
Առուտվայ լուսը բաց էլաւ: (լուսացաւ):
Աւարա ման է գալլի: (անգործ):
Ալմասը լաւ ջուր ունէ: (փայլ):
Անց կացաւ ծովլի էն էրեսը: (մեռաւ չուշնը):
Ասծու իրան օրը: (ամէն օր):
Աստձութինը թէ կուտայ: (եթէ Աստուած տայ):
Ալմուլին գլուխն է ննգնում: (արևնը բարձր է խփում):
Անուն-անուն յլիղ սամ: (մի առ մի):
Անմլիղ-անգէթ (անմիտ): (ի զուր):
Աճկալուս գնաց նրա մօղ: (աջակցութել):
Արարած աշխրքումը նրա հատը չի ըլլի: (ամբողջ աշխարհում):
Արա-մարա զուքած է: (շատ զարդարուած):
Արա-մարա ջուր է գալլի: (քեծ):
Ալիշ-վէլիշ: (առաւսսար):
Արմածկս տարաւ: (զարմացայ):
Ալա-ուլումն լին: (խառնուած են):
Ակռէքս ակռքիս տված համփիրեցլի: (բերանս հաղ դրած):
Աթաղան-բաբաղան էտէնց է էլլի: (ի սկզբանէ անտի):
Աղկատ Պայօ: (շատ չքաւոր):
Ածած-մածած: (յրուած):
Ածած մարթ է: (յէգ):
Ամութի տակը մնացլի: (պարտաւորուեցայ):
Ախալուխ (բաճկոն) չէ տեսլի իմ ջանը: (չեմ հագել):
Արմածկս բռնլից: (զարմացայ):
Աւել-պակաս խօսկլիք: (ընդդէմ):

Ամրափուրի կնաց: (խնայող):
Աստուած կու վլի կալնէ: (անիրաւացի արարմունքը չի հաւանիլ):
Աճկլիր շանց տու: (ահ տալ):
Անպարտ ըլլիմ: (անմեղ լինիմ):
Աճկէ-աճկ խափից: (յայտնապէս):
Ահեմէն ջուր դառաւ: (սաստիկ վախենալ):

Բօղազլտ (կոկորդ) չի կանգնի: (ախորժակ չի լինիլ):
Բերնումս մէ խօսք: (մի՛ արգելիր, մի՛ խափանիր խօսքս):
Բերանը բաց մնաց: (զարմացած):
Բերնիս ջուրը գնաց: (ցանկանալ):
Բանտ կտրվիլ է: (ուրիշ բան չունի՞ս):
Բերնումը լիզու չունէ: (տանտաղ, համբակ է):
Բերնի բալնիք է: (միշտ անբաժան):
Բերնումս էկաւ, ասի: (առանց մտածելու):
Բերնումը սատանի լիզու ունէ: (ճարպար):
Բանս աջ է գնում: (յաջողութեան):
Բանս ձախ է գնում: (ձախորդութեան):
Բերնի կապը կտրվիլ է: (պագշոտ):
Բանումը հոքին դուս է գալի: (շատ գործ է անում):
Բարակ հիւանդ է: (թոքախտաւոր):
Բարակ անձրեւ է գալի: (մաղում է):
Բարակ ծաղկատար է: (ծիլ):
Բարգս (աղխամաղխ) կապեցի: (կշտացայ):
Բերնէն ու փուրէն է: (խնայում է և ծախում):
Բաղի (այգի) երեսը ծախեցի: (պտուղը, բերքը):
Բանն այլչու (վէգի մի կողմ) նստեցաւ: (յաջողութեան):
Բերանը չափեցի: (ծեծայայ մէջքը):
Բերնեմէն հացը կտրից, նրան էրիտ: (խրատ տուեց):
Բուշտիս տրաքվեցաւ: (լեղապարկը պատառուել է):
Բզէ-բուզ (որկոր) ազանչաք է անում: (Ըմբոստանում):
Բայղուշ (բու) օմքին է, քանիսի գլուխն է կերի: (վատ մարդ):

Digitized by Google

Բողազումը (կոկորդ) գլխիս է գալիս։ (շատ ձանձրացած է)։
Բերանը չի սրփիլ։ (ճաշակած չէ)։
Բերանս չէ իղոտվի նրամէն։ (օգուտ չունիմ)։
Բերանս խափեցի։ (փոքր բան կերայ)։
Բախտաւոր աստղի վրայ է ծնած։
Բանի տեղ չէ դնում ինձ։ (մարդատեղ չէ դնում)։
Բերնի հովեմէն վախենում է։ (հիւանդոտ)։
Բանը մէ աքասու վրայ է ննգիլ։ (Մէկ փոքրիկ բանից է կախուած)։
Բաղի երեսը վի կալայ։ (դռանը թողեցի)։
Բախտ չէ՛, ի՛նչ է։ (տարաբաղդ եմ. նախանձում է ուրիշի բաղդաւո-
րութեան)։
Բանն առաջ է գցում։ (առաջնորդում)։
Բաս վրէն աղօտկ անիմ, չուտի՛մ։ (հաց չուտեմ)։
Բուրթը վէր է տվի։ (խեղճացել է)։
Բան շինից իր համա։ (ոչինչ բանին մեծ նշանակութիւն տալ)։
Բօղմա էկաւ։ (Մտածմունքից խեղդուել)։
Բերան չէ բերում նրան։ (չէ յիշում)։
Բախտի դուռը բաց էլաւ նրա համա։ (յաջողութեան)։
Բերանս փոթոթից ծիծակէն (տաքդեղ)։ (այրեց)։
Բողազ (կոկորդ)-մօղազս կրակ է ննգիլ։ (ամբողջ կոկորդը այրվում է)։
Բանի հիդ է։ (զբաղուած)։
Բանը խլթ ին գցում։ (խառնում են)։
Բրօ-բրօ է անում։ (երբ շատ հարբած է ցոյց տալիս)։
Բերան-բերան կու խօսիմ։ (երես-երես)։
Բիջ (ծառայ) կու դնինք նրա հիդ։ (ճանապարհորդելիս կը տանք)։
Բարաթը բաթլ ննգաւ։ (մուրհակը զօրութիւնը կորցրել է)։
Բլօմա գլուխ ունէ։ (մեծ)։
Բերնով չի յիդ ասվի։ (երկար գործ է)։
Բերանս ցխում ին։ (հակառակուել)։
Բերնեմէս դուս ննգաւ խօսկը։ (առայժ յանկարծ)։
Բոնվեցաւ առչխւս։ (եկաւ յանկարծ)։
Բղավում է, ինչ ջանումը ջան կայ։ (ուժգին)։

Բողազս (չոչորդ) վէր է էկի։ (ուռուշել)։
Բողազս վի քաշիլ տվի։ (հուռը պաշ)։
Բերանս չէ զօրում, թէ ասիմ։ (չեմ համարձակում)։
Բերանս բաց արի։ (պատից յետոյ մօտը, նամ մօտ սպանալով պատա-
րագից յետոյ)։
Բերան-պատռած օմքին է։ (վայրահաչ)։
Բաց արաւ խաշը (խմորի տեսակ) ջրումը։ (լուծել)։
Բաց ու խուփ է անում դուռը։ (բանում և փակում)։
Բերանս վուր արնով լիքն ըլի, չիմ կանայ յիդ ասի։ (սիրտս որ
նեղացած չէ՞ր)։
Բօյդաղ տիղ է։ (արչակ, որբաբոյ)։
Բերունի գինի։ (բերովի, գիւղից բերած և չրթոնից դուրս վաճառուող)։
Բաթման-բաթման է խօսում։ (Մեծ-Մեծ)։
Բիթովի կտրից օրագուլը (ատղմոն)։ (երկարութեամբ)։
Բիթովի է շինած։ (Միապաղաղ, Միանովի)։
Բանը շատ թուլ է բռնում։ (դանդաղ գործող)։
Բանի վրայ չէ կանգնում։ (ծոյլ)։
Բանի չէ կպչում։ (նոյն)։
Բրթահան արին։ (պլոկել)։
Բաժան-բաժնութին ննգաւ նրանց մէջը։ (հակառակութիւն)։
Բաս մտաւ նրա հիդ։ (մրցել)։
Բարիշութին ննգաւ։ (հաշտութիւն եղաւ)։
Բարիշելու վրայ ին։ (հաշտուած են)։
Բան-ման։
Բօշ-բօղազ օմքին է։ (վայրախօս)։
Բօշ-բերնանի օմքին է։ (խօսոտական չը պահող)։
Բօղլամիշ արին նրան։ (խօսքով խեղդեցին)։
Բաղնիս ղօրուղ արին։ (բաղնիքը ժամանակաւորապէս իրանց յատկացրին)։
Բօօվ-բուսաթով տղամարդ է։ (բարձրահասակ)։
Բարի կու խօսիմ քիզ համա։ (բարեխօսութիւն)։
Բէդգաթ օմքին է։ (ապերախտ)։
Բանական մարդ է։ (հանճարեղ)։

Digitized by Google

Բանական խելք չունէ։ (յիմար)։
Բաղդադ երես ունէ։ (լայն, աւերակ)։
Բարելի ծառ է։ (պտղատու)։
Բախտը կտրում է։ (յաջողում է)։
Բախտը բանում է։ (նոյն)։
Բասարաթս կապվեցաւ։ (ճարքը)։
Բան յորթորից։ (հնարել)։
Բերան արաւ դասը։ (անգիր սերտեց)։
Բանեմէս ելայ։ (ճանկող չինել)։
Բան չը կայ։ (չարժէ մտածելու)։
Բաց ելաւ փուլս։ (փորձուել, վախենալ)։
Բուրթ ու կծիկ է դառի։ (ճնշուել)։
Բանդի-բուստի օմքին է։ (սուտախօս, խաբեբայ)։
Բիդաթ է անում։ (չափից անցնում է)։
Բերնումը նստած մտիկ է տալի։ (մօտը նստած)։
Բան-հոքի արաւ նրան։ (սպանեց)։
Բէաբռութին կերաւ։ (խայտառակուեցաւ)։
Բերնէն գցից։ (փախեց)։
Բիթմիշ կ՚օնիմ։ (կը վերջացնեմ, կը կատարեմ)։
Բաց-բերան մարթ է։ (վայրահաչ)։
Բանն էնէնց կտրեցին։ (վճռեցին)։
Բարգ ու բուրգ։ (աշխամաշխ)։
Բարգ ու բարխանա։ (նոյն)։
Բէդնամ արաւ նրան։ (խայտառակեց)։
Բռնած ունին նրան։ (գրաւած)։
Բալիշ (բարձ) էդի գլխի տակը։ (խաբեց)։
Բրիլլիանտի ջուր։ (վճիտ)։
Բէչէստ (չէտ ա. պատիւ) արաւ նրան։ (անպատուեց)։
Բերանը չի յիդ սրփի։ (ճառախօս չէ)։
Բամբակը նօստր է։ (գլուխը թեթև է)։
Բերան-բերան գցեցին խօսկը։ (հռչակել)։
Բերանս կրակ ննգաւ, ասի։ (չը համբերեցի, ակամայ ասացի)։
Բանքը բերնումս մոլրվիլ է։ (շուարուել, չէշտած չէ գործում)։

Գլուխը ճղեց: (խաբել, որոշ շահել):
Գլուխը վի կալաւ, գնաց: (հեռացաւ):
Գլուխն առաւ, փախաւ: (գլխովին կորաւ):
Գլուխը վէր ին արի: (թող են տալ խաբելով):
Գլխին չէ դնում հիւնդութինը: (ինքնախաբէութիւն):
Գլուխը հարփածի է դնում: (հարբած է ձեւանում):
Գլուխը գժութէնի վրայ է դրի: (խենթ է ձեւանում):
Գլուխը չը գիդենալու է տալի: (չը հասկացող է ձեւանում):
Գլուխը մահու է տալի: (չէ ուզում):
Գլուխը փօթու է տալի: (նոյն):
Գլուխս դանդ մի անի: (մի՛ ձանձրացնել):
Գողնքի դերի է: (հիւանդ):
Գլուխը հաւնած օմքին է: (ինքնահաւան):
Գդակը գլխումս պստկութին է անում: (փոքր է):
Գլուխը հարփելուն է տվի: (շատ արբեցող):
Գլխիս ղուղը (ուղեղ) մի տանի: (մի՛ նեղացնել):
Գլխիս ցաւ դառաւ դրուստ: (չէ հեռանում):
Գլուխը կորցրուց: (շփոթուել):
Գլուխը գթիլ է: (թեթեւամտուել է):
Գրազի վրայ խաղանք: (գրաւ գանք):
Գիժ ու խելօք օմքին է: (յիմար):
Գազի տակն է ծախս անում: (գողով շահելով):
Գազը մինձութին է անում: (թեթ է):
Գինուն մէքին ջուր խփէ: (խառնէ՛, ածա՛):
Գինին կպլի է: (հարբել է):
Գէլ ձեվից նրա գլխին: (նեղացնել):
Գլուխ դուս տարաւ: (ի կատար ածել):
Գլուխս տարաւ: (ձանձրացրաւ):
Գլուխս իմը չէ: (խառնուած է):
Գլխիս գարփօշը (խուփ) (կամ խուփը) վի կացաւ: (Միտքը մոլո-
րուել):
Գլխեմէն ձեռը վիր է կալի: (Մահն աչքի առաջն է դրել):

Digitized by Google

Գլուխ դի՛ էտ բանին։ (հետեւի՛ր)։

Գլուխս բալբալէքը (կամ բալէն) գցեցի։ (նեղութիւն)։

Գեդնի հիդ է նստած։ (գետնի վրայ)։

Գեդնի հիդ հաւսրվեցաւ։ (ոչնչացաւ)։

Գումբուր-գումբուր լաց է ըլում։ (աղիողորմ)։

Գիլաքաշ գնաց հիդը։ (հետեւից ծածկաբար)։

Գունդ ու կծիկ է դառի։ (կուչ գալ)։

Գնալ-գալ չունէ նրանց մօդ։ (բարեկամութիւնը խզել է)։

Գնալ-գալուն կու պիտենայ։ (ուրիշ բան չի կարող անել)։

Գալով գուքամ, ամմ կու՚լլի վուր ուշանամ։

Գլխումը տված (կամ վէր տված, կամ խփած) օմքին է։ (չարք խփած, խելքը կորցրած)։

Գլուխը դնում է հինով։ (գլխին հինա քսում)։

Գիրը գրի վրայ է գալլի։ (շուտ-շուտ)։

Գլխին կանգնեցրուց։ (ապշել)։

Գլխիտ մի՛ նստեցնի։ (երես մի՛ տալ)։

Գլուխն էլ վրէն էդի։ (ձանձրացրեց)։

Գիշիր-ցերեկ է կոտրում։ (աշխատում է ցայգ ու ցերեկ)։

Գլխին փաթթեցին աղչկան։ (ուժով պսակել)։

Գերի էն թափում։ (աղարտել)։

Գլխիտ ածխս, հերիք է։ (բաւական է)։

Գդակը քէշն է կոտրի։ (թեքել է, ուրախ է)։

Գուղը կոտրվեցաւ։ (խոստովանեց մեղքը)։

Գարին գցեցինք։ (գուշակեցինք)։

Գեդնովն (կամ՝ գեդնօքն) էրխտ նրան։ (վայր գցեց, տապալեց)։

Գլխի չէ ննգնում։ (չէ հաւանում)։

Գուղ կատու է դրուստ։ (հնարագէտ գող)։

Գլուխը սղոցում է։ (աշխատում է սաստիկ)։

Գլխեմէս վի քաշվեցայ։ (զարմացայ)։

Գալացու բան է։ (լինելու)։

Գիժ խոմ չի՛ս։ (ինչի՞ ես համաձայնում)։

Գլուխ պիտի, վուր դիմնայ։ (դժուար գործ)։

Digitized by Google

Գլուխը վայ է տալի։ (փոշիման է)։
Գիշերվայ նորահարս։ (անառակ կին)։
Գլխեմէն ուտում է։ (դրամագլխից)։
Գլխեմէն հանեցին։ (խելքահան արել)։
Գլուխը կերաւ։ (մահը գուշակել)։
Գլխեմէն դուս է տալի։ (յիմար-յիմար խօսում)։
Գինին կու խիղտվի լիքը ձաբրումը (յագաւ)։ (դժուար է անյանամ գինին յագաւի մէջը)։
Գլխեմէտ խօմ չէր կտրվի մէ աքասին։ (մի՞թէ չանէիր)։
Գործած մարթ է։ (փորձառու)։
Գիղաքունի մարթ է։ (պարզամիտ)։
Գլուխ գինի։ (ընտրագին)։
Գլխնիրը պատուտում ին։ (շատ ջանք արել)։
Գլխապատառ վազում է։ (շտապով)։
Գլուխ-պատռած գնում է։ (նոյն)։
Գլուխ վէր էբլի։ (ծառայել)։
Գլուխ էրխտ նրան։ (ողջունել)։
Գլուխ էկաւ բանը։ (կատարուեցաւ)։
Գլխին զօռ է տալի։ (ծանր է հնարում)։
Գեղնի հիդ սրվեցաւ նրա խաթրու։ (շատ ջանք արաւ)։
Գցիլ է զօրքա։ (հարբել է սաստիկ)։
Գլխաուր մարթ է։ (կառավարել գիտեցող)։
Գալալ-դալալ է գալի։ (գալարել. սիրտը նեղանալ)։
Գլխիս ի՞նչ բանիր է բերի, վուր գլդենաս։ (շատ վտանգներ է արել)։
Գլխկեմէն կտրից։ (դրամագլխից պակասեցրաւ)։
Գլխէ ի գլուխ կարթաց։ (ծոլորը)։
Գուրծկլի կպաւ։ (գործ սկսեց)։
Գդալի բերան։ (ծայր)։
Գդալի փուր։ (փոս)։
Գեղնի կոճակ։ (կարճահասակ մարդ)։
Գլխի ննգաւ։ (հանկայա)։

Digitized by Google

Գլխին ձեռը քսից։ (հուրախացաւ. ժամանակ ճարեց)։
Գանդը ննգաւ։ (նիհարացաւ)։
Գանա (ձիւնէ) աշխարքը չալով (յորդ) է ծածկած։ (անպէր չէ)։
Գինու մազա։ (չոր միրգ և այլն)։
Գինին գլխումը նստել է։ (հարբել է)։
Գինին գլուխը ննգաւ։ (նոյն)։
Գահանայ տիրովն էս բանն էրի իմ գլուխը։ (քահանայ լինելով)։
Գլդիգլոր է գալի։ (Թաւալւել)։
Գինը տակուումն (տըմար) է կտրուում։ (շատ պակաս գին է տալիս)։
Գուլբքի աճկիրը դուս Թափեցաւ։ (հիւսուածքը քանդուել է)։
Գուլբքի աճկիրը վի քաղից։ (հիւսուածքը ուղղել)։
Գիժ ու միժ։ (ԹեԹեւամիտ)։
Գանկտաբանի հիդ իմ։ (վիճելու գործ ունի)։
Գլուխս կտրից։ (խայտառակեց)։
Գլուխ-ուստա։ (մեծ վարպետ)։
Գօզրա (դդում) է, գօզրա։ (խելօք)։
Գալնու բաշտան։ (գալստի դէմ)։
Գադա-գուդա օմքնիր ին։ (չնչին. սոր)։
Գում ու կլան էլաւ։ (անյայտացաւ)։
Գոչում է սիրտս քիզ համա։ (ցանկանում է լսածելն անել)։
Գրի տակն է նստած։ (կարդում է. сидитъ за книгой)։

Դարդկով լիքն է։ (դառնէկ, յիմար)։
Դարդս կտրվիլ է ու նրա մօդ իմ գնում։ (չեմ ուզում գնալ)։
Դուս գնալ չունէ ապրանքը։ (չէ վաճառուում)։
Դուչվիլ է։ (հարբել է)։
Դարիվէր իմ։ (մեռնելու մօտ)։
Դրանց հունքն (հաց. ջրի ամպ) էլ գիդիմ ու բունքն (բոյն) էլ։
(ամէն հանգամանքը)։
Դունչը (ունչ) չի լիդ սրփի։ (քիչ է)։
Դէլիդա (մօրաքոյր) Մաթօն բարով։ (նա էլ այդպէս է ասում, կամ անում)։

Digitized by Google

Դամուշն (փլաւի ջուրը թափել) է բանը: (դեռ չէ վերջացած):
Դամն էկաւ ու քաշից: (փլաւի ջուրը թափեց):
Դամ է քաշում: (յայտնի է չլինում երկարօղին):
Դամարն (երակ) է մտի: (աշխատում է խաբել):
Դամարը գթիլ է: (Լոյս կողմը):
Դուն էն գլխէն էտէնց գիդիս: (այդպէս սովոր ես):
Դիդը չէ կտրում: (չէ ներգործում, օգնում):
Դուդուկնիր (փող) է փչում գլխիս: (խօսում-ներքներ):
Դունէ դուռն աղկատ է:
Դառն աղկատ է:
Դուչած հաւ (կամ՝ կատու, կամ՝ մուկն) է դառի: (ողորմելի):
Դիլն է տալի: (ղալանչել):
Դիդը վրայ էկաւ հիւնդիլին: (օգնեց):
Դժար ղօնաղ (հիւր) գնացող սմքին է: (դժուարութեամբ, ուշ-ուշ):
Դավթրումտ (մատեան) անց կացրու էտ խարջը (ծախս): (գրիր):
Դօստօղլու (ուղղակի) գնացի նրանց տուն:
Դաստա-չօնգուր ունէին: (ուրախութիւն):
Դախլակալվիլ է եարէն: (Լուրախ է կապել վերջը):
Դամբլա (դանդաղ)-ղօչաղ (քաջ) սմքին է: (անշնորհք):
Դուս է դրի աղչկան: (մարդու տալու պատրաստում):
Դիդար աշուղն է դառի նրանը: (սիրահար):
Դուս պրծաւ բանեմէն: (ազատուեց):
Դուղը բռնից: (վախենալ):
Դարդակ-դարդակ դուս է տալի: (յիմարաբար):
Դժարս գալիս է: (դժուարանում եմ):
Դուշմնի սրտով էլաւ: (փարաքաղդութիւն):
Դիվիր-դէվէր է անում: (վեր ու վայր):
Դէմ կացաւ նրան: (դդէմ ունիլ):
Դիփունին քիգ պէս գիդիս: (կարծում ես):
Դօշի տախտակ: (կուրծք):
Դարդամահ էլաւ: (տրտմութիւնից մահ):
Դուր չէ գալի կերակուրը: (չէ հաւանում):

Digitized by Google

Դուր է անում դիղը։ (օգնում է)։
Դաղ (չուան) ու դարաք (չոր) արաւ։ (հալածեց)։
Դուն մի՛ ասի, գնացիլ է։ (բանից երևեց)։
Դաթար տու՛ւ նրան։ (Նո՛շ)։
Դաբա արաւ ապրանքը։ (չէր է կանգնել խառնած գինը տալով)։
Դառ ու դարդակ օմքին է։ (փող չունի)։
Դուս գալով է ժամը։ (վերջանում է)։
Դուս գալու վրայ է պատարաքը (նոյն)։
Դադապարտվում իմ էլլի՛։ (հոգսս ձեզ եմ անում)։
Դալի-դալի է խօսում։ (ճառ. չափիր)։
Դարբէ դարբ էլաւ։ (դանէ դրան ընկնել)։
Դուռը կապից։ (շինեց)։
Դուռն էրեսին յիդ է դրած։ (աչքից ընկած)։
Դէդէուլ օմքնիր։ (մօր կողմից)։
Դփղին-փօխլօ (ծաղիկ) է կտրվիր։ (շատ է դեղնել)։
Դադա-դուդա չունէ։ (աւելի տգաւորներ)։
Դօզա-դօզա (ոտխաղելով) կանչում է։
Դուն էլ իմ օրումն իս էլլի։ (իմ վիճակումն ես)։
Դավալու բան է։ (վիճելի գործ)։
Դամարը (երակ) ճիպտվիլ է։ (չգուել է)։
Դրա վրայ երկուսն էլլի իմ բեկի։ (այդ որդուց յետոյ երկուս էլ է ծնուել ինձ)։
Դօշս բռնվեցաւ։ (մղչկուանք)։
Դունչը (ռունչ) հուփ տված օմքին է։ (համեստ)։
Դունչ ու պռնգով հանդիբեցաւ։ (տխուր դէմքով)։
Դարդ էկաւ իր միդկը։ (մեղայ գալ)։
Դռնօքը չիմ անց կենա։ (մօտը չեմ գնալ)։
Դռնիրը մինձացրին։ (աւելացնել ծախսը)։
Դուռը վրէն կողպից։ (չը թողեց տուն)։
Դէ՛ս թաքաւրի տղայ, դէ՛ն թաքաւրի տղայ, չէրեվաց, գում էլաւ։ (ամեն կողմում որոնել են)։
Դարդավառամ էլաւ։ (յաւ)։

Digitized by Google

Գողի համա վուր ուզենաս, չիս կանայ ճարի։ (հազուագիւտ)։
Գուն գիդիս։ (ճշդէս կամենաս)։
Գաստա-դաստա։ (խումբ-խումբ)։
Գանակը գցից, թոկը (պարան) կտրից։ (դանակը քաշեց)։
Գժարատիրս ասում է։ (սիրտը խաղում է)։
Գարդկելու վրայ է։ (պահանջում է ինչ-որ բան տապալել)։
Գուս արի հինգ մանէթը։ (հանի՛ր)։
Գուշէշ (երկու վեց) էկաւ նրա բանը։ (յաջողուե՛ց)։
Գինդիշխարի (հատուկ տուրք) օմքին է։ (անկանոն)։
Գէդի (վր. մօր) ծիծ կտրող օմքին է։ (աւազակ)։
Գժարատիրս քոր է գալի։ (կամք չունիմ կատարելու)։

Էրեսը ժէշտ (ընընեղ) է շինի։ (անամօթ է)։
Ըախէս (օգնէ) թափ տվլի նրամէն։ (ազատուեցաւ)։
Ըախալամիշ (օգնէր բանել) էլայ նրամէն։ (պոկ չը գալ)։
Էս մածնի քիլէն դրամէն խելօք է։ (մեծ է)։
Ընդանցի տանձը լաւ մինձ խարբուզակեմէն (-ից) չի վախենա։ (պակաս չէ ձեռնարկեամբ)։
Էլի իր էշն է քշում։ (կամակոր)։
Էս ճանփէն բռնէ։ (այս ճանապարհով գնա՛)։
Էն էլ Աստուծ շատ արաւ։ (խնայեց)։
Էտ թուղտը խօմ քիզ աշկիրտ չիմ տվլի։ (շատ երկար ես պահում)։
Էս ձմկուը ձմռվայ հունար (շնորհք) չունէ։ (յարդ չէ եւ ցորեն չէ գալիս)։
Էն ձիուն ձի կու հասնի։ (անհամեմատ է)։
Էտու գլուխ ծվ ունէ։ (չեմ կարող)։
Էքուց-էլօրութին է։ (կարեւոր է ինչ պատահի)։
Էրած ուիզ է փուղը։ (կորած)։
Էլ հիռու. ուր լիս գնում։ (ո՞ւր ես երկարացնում)։
Էրկու տակ քաղկումը խօսում ին նրա վրայ։ (ամբողջ քաղաքում)։
Էրգար ու բարակ փիքր է անում։ (շատ երկար)։

Digitized by Google

Էս ամիսն լիրն է։ (յղի կնոջ համար, թէ այս ամսին պիտի ծնի)։
Էրեսը շուռ է տվլի ինձմէն։ (հեռացել է, թշնամացել է)։
Էրեսը պահում է։ (պատիւը պահում է)։
Էլ ինս ու ջինս (ցեղ) չէ էրևվում։ (ոչ ոք)։
Էրես-էրես էլանք։ (դէմ առ դէմ կանգնել)։
Էս ռանգը (երանգ) էն ռանգի հիդ չէ գալի։ (չէ յարմար)։
Էրեսս չէ տալի։ (ամաչում եմ)։
Էրեսին ջուր չը կայ։ (ամօթ)։
Էրեսի կաշին հաստ է։ (անամօթ)։
Էրես չունէ նրա մօդ։ (ամաչում է նորանից)։
Էրես մի՛ տա։ (մի՛ երեսայնել)։
Էս մէ աբասին էլ նրա աճկումը կենայ։ (թո՛ղ տանէ)։
Էրեսով տու ապրանքը։ (աժան գնով)։
Էրեսին կանգնեցրուց։ (դէմ առ դէմ)։
Էրեսը վեր է բերում։ (յանդգնանում է)։
Էրեսը գոմշի կաշի է շինի։ (անամօթ է)։
Էրեսեմէն լուս է վեր գալի (կամ կաթում)։ (շատ պարկեշտ է)։
Էրես պատռած օմքին է։ (անամօթ)։
Էրեսի փարդէն պատռվիլ է։ (նոյն)։
Էրգէն-բարակ կցվեցաւ։ (երկար խօսակցութեան)։
Էս ստօլի (ռ. սեղան) վուտը ցաւում է։ (սեղանը կոտրած է)։
Էս խօսկն էստի (կամ ձիգ մօդ) մնայ։ (խոստովանէք)։
Էս խօսկը միր մէչը մնայ։ (նոյն)։
Էլ իլաջ (հնար) ու մափար (կարողութեան) չունիմ նրամէն։ (ճար չունիմ)։
Էրեխայ-էրեխայ իս խօսում։ (երեխայի պէս միամիտ)։
Էշ մարթ է։ (կոպիտ, անտաշ)։
Էնքան տլիղը գիժ խօմ չի՛մ, վուր նրան էտ խօսկն ասիմ։
Էստի մտիկ արա՛։ (ասդին կամ ասդը աչքին նայեցէ՛ք)։
Էրնէ՛կ էր էն օրերուն։ (երանի անցած օրերին)։
Էրկու օր մէկս մէկու վրայ էկաւ։ (շարունակ)։
Էնէնցն արէ՛։ (այն կողմէն)։

Digitized by Google

Էրեսի ջափը (մաշչ) վէր է գալի: (շատ մաշչաշ է):
Էրեխէն ծծէն կտրել տվլի: (ծծից հեռացնել):
Էկիլ իմ քիզ վրայ լուխ: (ծեղ հետ չառնեցա):
Էրկու ճանփայ ջուր էրի: (երկու անգամ):
Էնքան խօմ չըկայ, վուր մինքը անէ: (չէ կարօղանում մարսել):
Էն տունը նրա համա տնութին չի անի: (վատ բան է):
Էրկու խփելումը կտրից: (երկու անգամ խփելով):
Էտէնց վուր անիմ, ո՞ւր կէհայ: (ի՞նչ կը դառնայ):
Էլ ուրիշին հիրթ չէ տալի խօսելու: (շատախօս):
Եայլաղ-եայլաղ ապրում է: (արջալ):
Էս գարդեմէն (յան) էլ չիմ դուս գալի: (աշխատում):
Էնդու դ'աստն է ննդի: (ջանք է անում, ախ է պահում):
Էնդու տրաքուցը կունենիսն: (այն կողմէն):
Էրկու մատը վի կալաւ: (Մի փոքր կոտրեց):
Էլ փայդա չունէ: (օգուտ չը կայ):
Էրեսի հաէն (ջուր) վէր է բերում: (անամօթը, որ շատ յանդգնում է):
Էրեսը քաշից կաթնինը: (ուրը վէր առնել):
Էրեսը յլդ թիքից: (դուրս բերայ):
Էստի-էնդի է անում: (ամէն կերպ աշխատում է):
Էրեխանց կարիք: (յան):
Էրես արաւ ինձ նրան: (փախցնել):
Էրեխին հիղը դրի: (ուշադրեցի):
Էն յանդի մարթ է: (այն տեսակ):
Էդնէն էլաւ ու չըհասաւ: (եղնիկ գնայ):
Էս վուտնեբսեվէտ: (հոգս չէ):
Էրկու դանա ապրանք ունէ տարած: (հատ):
ԷնԷկ էտու վրայ անց կենայ բանը: (երան՝ ամէնքն վատութիւն չը պատահի):
Էլ գամ գու՛քամ: (այլ անգամ):
Էրեսը վէր է անում: (ապրում է):
Էփած կու ճանչնամ նրան: (լաւ ծանօթ է):
Էփած մարթ է: (փորձած):

Էտ փուղումը նա ըստացել է հինգ մանէթ։ (այդ փողի հաշւում)։
Էրեխին քուն դրէ։ (քնեցրու)։
Էրկու մարթու բան իմ շինում։ (երկուսի շինածի համար)։
Եարալու ու փարալու է։ (վիրաւորուած ու կտրտուած)։
Էրկու-էրեսանի օմքին է։ (կեղծաւոր)։
Եալվար (աղաչանք)-եախա (օձիք) է ննգի։ (աղաչանք-պաղատանք)։
Էրեսը ծիծաղ չէ գալի։ (տխրադէմ)։
Եօնդրնիրս (շոր) թլացաւ։ (յոյսս կտրուեցաւ)։
Էրմանի իմ գալի նրա ձեռին։ (նեղուիլ, մաշուիլ)։
Էս տարսը մարթ իմ։ (այսչափ)։
Էլի էն գներու վլայ է։ (այն գներն են)։
Էրեխայ էրի։ (ծնեց)։
Է՛լած մարթ է։ (բարձրահասակ)։
Է՛լաւ խմուրը։ (խմորը չափը լցաւ)։
Էշ կտրվեցաւ։ (շատ բանել)։
Էս կտուրեմէն դէլիա չի դուս գա։ (բժշկելի չէ)։
Եօլա-դէդան օմքին է։ (դիմացող)։
Էստումը նա էկաւ։ (այս միջոցին)։
Էս ջրի օրը պակսում է։ (քիչ քիչ է գալիս)։
Էշ-թարաքամա մարթ է։ (կոպիտ)։
Էլես տված աղջիկ է։ (չար)։
Էրեսը բաց աղջիկ է։ (անպատկառ)։
Էրեսներուս ջուր էլա անինք։ (ամօթ պահենք)։
Էն-էն էր, գնում էր ձեռնեմէտ։ (քիչ էր մնում)։
Էսանց էլ վունչէնց չիմ գլխի նըամէն։ (այսպիսի աւելի բան չեմ տե-
սել, պատահել)։
Էլի իմ սաածն է գալի։ (չեռամ)։
Էն աշխըքեմէն է խաբար տալի։ (հանդերձեալ կեանքից)։
Էտով եալա (վէրք) չի սաղանա։ (բժշկելի չէ)։
Էրազի պէս մէտս է գալի։ (պարզ չեմ յիշում)։
Էսօր-էքուց է գցում բանը։ (յետաձգել, ու կամ թողնել)։
Էրեսին է խփում խօսկը։ (ամօթ)։

Էրեսովն է տալի։ (Երեսին տալ)։
Էրեսի վրայ մնաց բանը։ (Չկատար)։
Էս օրն է ու էն օրը։ (Ոչ երբէք)։
Էտ չաու վրայ էս էրկուսն էլ իմ խմի։ (Մինչև դու Թէյը խմէիր, ես երկուսը խմէցի)։
Էրեսը վրէն ծիծաղում է։ (Ուրախ է)։
Էլ ինչ խօսկս էրգարացնիմ։ (Կարճ է ասամ)։
Էօրվայ պէս մլտու է։ (Լաւ յիշում եմ)։
Էտ ինչ առելու խօսկ էր։ (Անպէտք է այդ խօսքի ասելը)։
Էնէնց կու կարիմ, վուր օցի բերնումը կու անց կենայ։ (Շատ բարակ համբերողի համար.)։
Էնէնց կու կարիմ, վուր կ'օսիս օցի բերնեմէն ըլի քաշած։ (Նոյն)։

Ձուս չէ աղսում։ (Չեմ կարող)։
Ձէհլին (փոխ. բ. Հաշտ. դաւալ—) մի գլխիցի։ (Մի անգամից)։
Ձանգկլի ձէնի վրայ էկաւ։ (Զանգակի ձայնը որ լսեց)։
Ձադկին էտի կ'օնինք։ (կանչկայնենք)։
Ձափուս խառնվեցաւ։ (Հաղթահարուել է)։
Ձափուս ժաժ էկաւ։ (Հաղթ)։
Ձանդակը տալիս ինի։ (Խփում էն)։
Ձարգանը բռնից։ (Սարսափել է)։
Ձահլէս տարաւ էլի։ (Յանձրացրաց)։
Ձարբազանը քար չի անի։ (Ըմբոստանալը չի փրկիլ)։
Ձռնիխ գինի։ (Ըլըա)։
Ձուքած-ջանդրած։ (Զարդարուած)։
Ձուքած-դլպլտած։ (Նոյն)։
Ձարթնէ նրան օչով չէ էկի։ (Բայի նորանից)։
Ձրա չին տալ։ (՝ի ջուր)։
Ձէհացնում ին բանը։ (Դժուարացնում)։
Ձարիզարի է բերում։ (Նեղացնում է)։
Ձռփի մարթ է։ (Այլանդակ, անդգամ)։
Ձօլ-դօլ օմքին է։ (Փոփոխամիտ)։
Ձիգիլ-պիգիլ։ (Դողդոջ)։

Digitized by Google

Թթվնիրը գալավեցաւ: (աղջկան մարդու տալը մերժուեց):
Թաքուն ասիս նրան: (նշանակէ):
Թօփի (հրանօթի) գուլլի (գնդակ) պէս հասաւ: (արագ):
Թուք ու մուքս կպաւ (կամ՝ ցամքեցաւ): (վախեցայ):
Թոկէն փախած մարթ է: (ազատ, բերդից փախած):
Թանգ է ծախում իր գլուխը: (նազ անող):
Թէ կու լաւացնէ, նա կու լաւացնէ, ուրիշ օչով: (չկայ բժիշկ):
Թալաքամի քօչ (չոր) է գլուստ: (խմբեր խառն են գնամ):
Թուրս չը կտրից: (չը յաջողեց գործը):
Թափ տվի նրան: (խօսեցրի, գաղտնիքը իմացայ):
Թօղը (փոշի) վէր է տվի: (խեղճացել է):
Թուր քաշից վրէն: (խփեց):
Թուման-ալթի (վեց) ալաւ: (իր պարտքը պահանջով վճարեց):
Թաթարիախնի (նեղանալու) շինից բանը: (չեղաւ, շուտ):
Թասլիքը քաշից: (փոխարէնը վճարեց):
Թօլաքեմէն դուս էկաւ: (Ռօլադ՝ խամ մարմին նորից պատրաստել. աշ- խարհ ընկաւ, իր գլուխը ոչինչ ճանաչել):
Թուչունքի թիւավ հասցրուց: (շուտ):
Թաք (միայն) ու թուք հիւանդ է: (ինչ է հիւանդութիւնը):
Թիւ է տալի նրան: (օգնում է):
Թանդ ու կրակ ունիմ առած ալրանքը: (շատ թանգ):
Թավրիզու է էկի: (Թաւրիզեց):
Թաց փէշտամալ (սփածանելի) է դառի դրուստ: (շատ է նեղել):
Թարջիմալը քաշից: (տուգանքը վճարեց):
Թութիա (աչքի դեղ) է: (հազուագիւտ):
Թալաքա լին անում: (փախչում են):
Թնթլելով տալաւ: (խաբելով, սիրտը շահելով):
Թօփախոլով սրաւ նրան: (հրաժարուել ապանել):
Թաշախուստով գլպլտված է: (փառաւորապէս զարդարուած):
Թամամ աղջիկրք լին: (հասունցած):
Թեթիւ ձեռն ունէ: (յաջողակ):
Թեթիւ ոմքին է: (յիմար):

Թարգը չէ տալի։ (չէ մոռանում)։
Թէրէլ-թօխում օմքնիր ին։ (չկայ)։
Թանթալ մարթ է։ (չէզը)։
Թիթիլ-բիթիլ է անում։ (փաղաքշում է)։
Թէլլիկ-մէլլիկ է գալի։ (կոտրտվում է)։
Թուշ գնաց նրանց տուն։ (ուղղակի)։
Թարժած արաւ քնեմէն։ (անհանգիստ)։
Թքով կպցրած է։ (վատ կպած, անհաստատ)։
Թէ Աստուծ կ'օնէ։ (կը կամենայ)։
Թուղտը կտրից։ (խաղաթղթի խաղալու ոճերից մէկն է, բաժին է տալ թղթերը. թաղթը, այսինքն գրաւածը յաղթողներին է տրւում)։
Թօքա (կամ՝ Թարգ) սրա էտ խասխաթը (ավելորդութիւն)։ (Թո՛ղ, զանց ա՛ռ)։
Թթու. խօսկլիր է ասում։ (վիրաւորել)։
Թիլը կապ ննգաւ։ (Բաշտը կապուեցաւ)։
Թավիլ-թավիլ է գալի։ (Թաւալել)։
Թանձ ու խաթալի (փոշտանքի կամ ողբերգութեան տեղ) օմքլին է։ (Իր գլուխը թանձ է ծախում)։
Թարէշ ին անում։ (գերփում)։
Թամահ է գցում։ (սիրտ է տալիս)։
Թրեւլից նրան։ (յիշոցներ տուեց)։
Թրեվ- թրեվ է տալի։ (դաշել)։
Թուղտը կու խօսի։ (ինչպէս գրուած է, այնպէս կը լինի)։
Թափշուրմիշ արի նրան։ (կրկնել խօսքը)։
Թիլը կտրած չէ էլի հալբաթ Անծեմէն։ (Մահը դեռ հեռու է)։
Թափ-թազա։ (Բոլորովին նոր)։
Ընկալնիլ ին իժում։ (ընդունել է՞ն)։
Թացրուց բջին նրանց մօտ։ (շատացրել ուղարկեց)։
Թացնիլ էրկտ գլուխը։ (կտրել)։
Թոնդիրը կուզը տօւ։ (խմորը կպցրել թոնրամը)։
Թոնդրեմէն դուս էրկտ թխած հացը։ (հանեց)։
Թշերեմէն արուն է կաթում։ (գեղեցիկ)։

Digitized by Google

Թառչօխ է տալի հաւը մաճրօքլին։ (Մածրօքին՝ այծիտն խաշաշէյ դաշյա շինելու ժամանակը, հաւը նժդարում է, փչացնում թափելով և չոր տեղն է դնում)։

Թէ գ՚ուզիս՝ փուղ էլ մի տա։ (Ծախողը՝ ասողին, երբ նա շատ պակաս գին է տալիս ապրանքի համար)։

Թէ վէր էլ է ննգնում, կատվի պէս վուտներու վրայ է կանգնում։ (Հնարագէտ)։

Ժամը կերան։ (Վերջացաւ)։

Ժամեմէն յլոէ չէ ննգնում։ (Միշտ յաճախում է եկեղեցին)։

Ժամը դուս էկաւ։ (Արշալուսեցաւ. նորա բանը վերջացաւ)։

Ժաժ ու մաժ արի։ (Բան չինէ՛, աշխատէ՛)։

Ժանգ ու ժունգը վէր է գալի էրեսեմէն։ (Մաշյար)։

Ժատալլի գնաց։ (Արշնեայ, օդը պարապելով)։

Ժանգն էրկաթն ուտում է։ (Մաշում է)։

Ժամի էրես չիմ տեսի։ (Չեմ եղել եկեղեցում)։

Ժանգը նրա վրայ ածաւ։ (Չարաթիւնը թափեց վրան)։

Իմ ձեռով իմ տունը քանդեցի։ (Ինքն է իրան վնաս տուել)։

Իմ մըզկը նրան չի մնա։ (Չը պարտուի)։

Իմ բօղազի (կոկորդ) ճանփէն էլ չիմ գիդի ենենց։ (Շատ քաղց է ճանաչում)։

Ի՛ղ վուր վիժվի նրանց տանը, կու վի քաղվի։ (Այնպէս մաքուր տուն ունին)։

Ի՛ս ասիմ հարուր, դուն ասա՝ հազար։ (Շատ)։

Ի՛քա (Մեծ) դազգա (հաստատուն, Մեքենայ) սարքից։ (Մեծ գործ)։

Իր քաշն օսկի է նստի նա լինձ։ (Թանգ)։

Ի՛ս նրա կէնճին (կոպիճ) ջուրը դցեցի։ (Խառնեցայ)։

Ինքն իրան սկանաթը դցից։ (Իւր խօսքով բռնուեցաւ)։

Ինչոր բերնումը գալիս է, դուս է տալի։ (Առանց մտածելու խօսում է)։

Ինչկլի մէ փլատօ (հողաշէնուր) չը շուռ գայ վրէս, իմ բանը չի դրստվի։ (Մինչև հարստութիւն չը գտնէ)։

Digitized by Google

Ինձ նրա բերանը մի՛ գցի։ (Մ՛ թշնամացնել)։
Ի՞նչտ կու պակսի։ (Ճար չունիս)։
Իծի մսի պէս ի՛նչ իս ձքվի։ (անտանելի դէմ)։
Իմ շունչը յիդ բերող վուրթին պստիկս է։ (օրինակ)։
Իմ պահող-թաղող վուրթին նա է։ (հոգացող)։
Իմ համ շանց տվող վուրթին նա է։ (հնազանդ, խոնարհ)։
Ինձմէն նրա մօդ վունչիչ չը գիդենաս։ (չասես նորան իմ մասին մի բան)։
Ինձմէնիդուս բան չը գիդենաս։ (իմ նոցնէց բան չասես)։
Ի՛ս էլ գիդիմ։ (ինչ եղ է պատահած)։
Ի՛ս քիզ նրան գիդէի։ (կարծեցի)։
Ինչ հունար (շնորհք) ասիս, ձեռնեմէն գալիս է։ (ձեռներեց)։
Իմ աճկով տեսնիս նրան։ (ապէջի է)։
Ինձ Աստուձ չէ ստիղծի բա՛ս։ (ես մարդ չե՞մ)։
Իր կաշվումը չէ դնջանում (հանգստանալ)։ (կարծել-ընթեց բարկը գործերում է խառնվում)։
Ի՞նչ էրեսով գնամ նրա մօդ։ (ամաչում է)։
Ինչ բանի դնում ինք, նա չէ կանացի բաշարի։ (ինչ գործ յանձնում են, չէ կարողանում կատարել)։
Իստակ մմի (մեղրամոմ) պէս հալվիլ է։ (նիհարացել է)։
Ինձ վրայ արք (իրաւունք) է բանեցնում։ (մեծամիտ է անում)։
Ի՛ղն ու միղր դառան։ (հաշտուեցան)։
Իր փուրի առչիւը (կամ՝ մօդ) ամուլթով (կամ՝ սիւէրես) չի չի մնա։ (թաղցած չի մնալ, իր գործը ինքը կարգի կը դնէ)։
Իմ տիղն ունէ բռնած։ (իմ տեղն է նշանակուել)։
Ինչո՛ւմս անց կացաւ նրա տված փուղը։ (անօգուտ է եղել)։
Ի՞նչ խօսկ ունիմ։ (համաձայն եմ)։
Իր բանումն իգի (արի) է։
Իլաջս ու մափարս (հնարք) կտրվեցաւ։ (անյուսալի է եղել)։
Ի՛ս օրով իմ նրամէն։ (տարբեր մեծ եմ)։
Ի՛ս նրա ձեռը չիմ բռնում։ (չեմ արգելում)։
Իմ սիրտը չի վի կալնի։ (համբոյ չէ ինչ)։

Իր խօսկի վրայ է կանգնած։ (հաստատ)։
Ինչի՞ս շահ ու պէտկն է։ (պիտանի չէ)։
Իր օրնութին էտէնց է էլլի։ (միշտ)։
Իմ ակռքի օմքին է։ (իւր համեմատ)։
Իր օրվայ կրակ դառաւ նրա համար։ (մշտական ցաւ)։
Իր խօսկի վրայ դրուստ դուս էկաւ։ (հաստատամիտ)։
Ի՛ս վուր քուննն ըլլիմ։ (ես թէ՛ չը)։
Ի՛ս նրան լաւաշիմ։ (գերաղանց եմ համարում)։
Իրանու գլխու բան է բռնում։ (իւր խելքով)։
Ի՞նչ դարով էս նրան դթիլ իմ։ (չարչարանօք)։
Իմ մլոը կտրողը չը տեսնէ իմ տեսած օրիրը։ (Թշնամին էլ չէ յանկանում դառն օրեր)։
Իշի տիղ է գցում ինձ։ (անգէտ է համարում)։
Ի՞նչ էս էրեխութին անում։ (յիմար-յիմար խօսում)։
Ինչ ապրանք է։ (վատ մարդ)։
Իմ յօժար կամով տալիս իմ։ (յօժար կամօք)։
Ի՛ս նրա վրայ գնացի։ (նորան կարծեցի)։
Իմացա՞ր թէ վո՞ւրդի ասաւ։ (ինչ մտքով)։
Ի՞նչ էս փուլ գալի։ (պարծենալ)։
Ինչի՞ր էս թխթխկեցնում։ (անպէտքի խօսում)։
Ի՛ս էլ էտի իմ դալի։ (այդ եմ ուզում ասել)։
Ի՛ս էլ էտի իմ։ (նոյնը)։
Ինձ վրայ ըլլի։ (ես պարտական լինեմ քեզ)։
Իմ մըղկը մէ՛ վի կալնի։ (անիրաւութեան մի՛ անիր)։
Ինչացու է։ (անպիտան)։
Ի՞նչ ասած է։ (նոյնը)։
Ի՞նչտ կու վէր գայ։ (պիտանի)։
Իմ ձեռը, քու եախէն (օձիք)։ (քեզանից յետ չեմ վեր առնիլ)։
Իմ փեսէն պլտի զամբիլով (զամբիւղ) դէվէր գայ էրդնքեմէն։ (ասել է աղքատ մարդը, որ չէ համարձակում ոչ ոքի)։
Ինչկլի էս նրան բան հասկացրի, իմն ինձ հասաւ։ (անհասկա-ցողի մասին)։

Digitized by Google

Ինչի՞ս պէտկն է։ (բնաւ հարկաւոր չէ)։
Իս տու՛ւ, քի տամ օմքին է։ (խաբեբայ)։
Իմ հացումը աղ չը կայ։ (երախտիքը մոռացողին)։
Ի՞նչ ունիք բաժնելու։ (ինչո՞ւ էք կռւում)։
Ի՞նչ ունիք փայ (բաժին) անելու։ (նոյն)։
Ինձի-ինձ էրվում իմ, փոթոթվում։
Ի՛ղ քսվեցաւ սրտին։ (ուրախացաւ)։
Իմ խօսկը նրա մօտ բէփուլ։ (արժէք չունի նորա համար)։
— Ի՞նչ իմ ասում։ (բան եմ ասում. կանչում է)։
Իր թքածը լպստից (լիզեց)։ (փոշիմանեց)։
Իրա վուտով էկաւ։ (անկոչ)։
Իշարաթով իմաց արաւ։ (նշանացի)։
Իշի պէս սախտ մնաց։ (ապուշ)։
Ինձ իրանց կնիկ շինեցին։ (ապորայրել են)։
Ինչի՞ իս դլուխտ էն տիղը դնում։ (ապորանալ)։
Իշի քամին բռնից (համաձայնուել)։
Ի՞նչ տամ, վուր մէ լաւ բան ասիս։ (ձեզ մարդուն)։
Ի՞նչ իս նորահարսի պէս նստի։ (լուռ)։
Իմ հալալութենեմէն կորայ։ (չափազանց ճշմարիտ լինելուց)։
Իրան-իրան դամբը (կամ՝ գրդաբը) ննդաւ։ (ինքն իրան փչացել է)։
Իծի ցաւ դառաւ դլխիս։ (անպատեհի)։
Իշի թօփուլի (տարմանի մախաղ) պէս մնաց։ (առանց յառաջադիմու-
թեան)։
Ինչի՞ր չէ անց կացի դլխիս։ (շատ բան է փորձել)։
Իշի պէս զռում է։ (բարձր է խօսում)։
Իմ շլնքի վրայ (կամ՝ իմ շլնքին) ըլի։ (պարտաւոր եմ, միշտ է ա-
նում)։
Իմ թուրն էլ (այլ ևս) նրա մօտ չէ կտրում։ (խօսքը չէ անցնում)։
Ի՛ս կանգնած իմ քիզ համա։ (օգնելու պատրաստ է)։
Իր մտկի հիդ է ննգի։ (մտածմանց մէջ է խորասուզուած, ուրիշին
ուշադրութիւն չէ դարձնում)։
Իր գազի վրայ (կամ՝ գազով) է չափում։ (իւր չափով է դատում)։

Digitized by Google

Իրա լեզը վրէն քսից: (տան արդիւնքը, օրինակ, վրան գործ դրեց)։
Ի՛ղի պէս ջրի երեսն է անում: (հնարագէտի մասին)։
Ինչկլի հիմի վո՛ւրղի էիր: (գործը շարունակութեան պատճառին)։
Իշի տօլ (հօտառար) է դառլի: (անխելք մեծացել է)։
Ինձ վրայ կանգնում է, թէ... (երեսին առած է)։
Ի՞նչ գլխիս լիմ տալի: (չեմ ուզում)։
Իմն աւելի գնաց նրա վրայ: (դիմացինը աւելի է տարել)։
Ի՞նչ ունինք սակուօ: (վերջ. չկայ է. նշանաւոր բան)։
Ի՞նչ դախլ էլաք էստի: (համարձակիլ)։
Իմ մէջը խօսում իմ: (ինչ ու ինչ)։
Իր օրվայ կնիկ է: (շատ պառաւ)։
Իր օրումը չի ըլի էտ թահար (տեսակ) բան: (երբէք)։
Ինչ կէր-չըկէր երիտ նրան: (բոլորը)։
Իմն ինձ հասաւ: (նեղութիւն)։
Ի՛րիք վուտն ունիմ: (նարդի խաղումը երեք տեղ)։
Իմ բանը նրա մօդ առաչացրու: (բարեխօսել)։
Ի՞նչ արած է: (անպիտան)։
Ի՞նչ կ'օնիմ: (չեմ ուզում)։
Ի՛փ ժամանակ նա գնաց: (երբ որ)։
Ի՛փ է գալի ջուրը: (եռալ)։
Ի՛փ կ'օնէ: (չի անիլ)։
Ի՜փն է, գնացլի է: (շատ ժամանակ է)։
Ի՛րգըլի օմքին էր մօդ արած: (շատ)։
Իրիցատուն ին: (քահանայի աղջիկ)։
Իշի մշակ է: (ի զուր աշխատող)։
Իմացէ նրանց լիվն ու լինչը: (հանգամանքը)։
Իմքնին վուր ակուէքտ կփցնիս, էլ ձեռը չիս վի կալնի: (եթէ չեռաց ընկնի)։
Իմքին դառնո՛ւմ իս, թէ չէ: (վերադառնո՞ւմ ես, թէ չէ)։
Իրա համա տիղ արաւ: (տեղ պատրաստեց)։
Իստակ ծ'փը դամ: (վճռաբար)։
Իստակ-զանազան: (շատ մաքուր)։

Իրա տվածը ինքը տսրաւ: (Աստուած. Քեռնոցի հասքն):
Ի՞նչ անբախտ է: (Վատ չէ):
Իր օրին շտապում է: (Իւր գործը շտապում է հարբել):
Իշի պկու (քոշ) ոմքին է: (յիմար):
Ի՛րիք տարի է գալի: (պետել):
Իշխան թղտիր ունիմ: (Ուշնախաշում շատ Ուշներ):
Իրմէն գնաց: (ախպրը նեղանաւ):
Իր կամացն է: (Իւր կամքն է):
Ի՞նչ լիշելու է մէ շաւին: (շարժ է խօսել 5 չ. հասքն):
Ի՛րգնքի աստղերու հիդ է խաղում: (աստղախաղութիւն):
Իմ դարդը մէ՛ քաշի: (Մի՛ հոգալ):
Իր խօսկի տէրն է: (հաստատամիտ):
Իմ վէքիլը (փոխանորդ) խօմ չէ՞ս:
Ի՛ս էլ քրիհով (վարչով) մուլքս (կալք) տամ, նա էլ. տեսնինք՝ ո՞ւմ մուլքն է գլուխ խփում: (պետանենք ո՞ւմ կալքը աւելի արդիւնք կը տայ):
Ի՞նչ քար տամ գլխիս: (ճար չունիմ. հուսահատուել է):
Իմ ձեռին է նա: (Ինձանից կախուած ունի):
Իմ ինչի՞ս վէջն է: (Ինչի՞ս պէտքն է):
Ի՛րգնքի փանառը (շարտեր) վառ է: (շաւալէն):
Իշտահս չէ տալի: (ախորժակ չունիմ. միտք չունիմ այդ բանը կատարելու):
Իշի կուդու (ագի) պէս վունց կարճանում ին, վունց էրգարում: (անփոփոխ են):
Իծանիրը մօդ էլան: (չարութեան ատաւ):
Իրա լիզվեմէն կրակն է ննգլի: (Իւր լեզուն փչացել է):
Ի՞նչ անիմ, ի՞նչ չանիմ: (տարակուսանք):
Իրա մահով չի մեռնի նա: (Բնական մահով չի մեռնիլ):
Իր ատածի վրայ է կանդնած: (յամառութեան):
Ի՞նչ բուղկիր ես ուտում: (անկարգ խօսքեր):

Լէնքին ու էրգէնքին ին քաշում: (Բամբասում են):

Digitized by Google

Լուսին-լուսին է երեվում։ (ուշ-ուշ)։
Լաւ իր ու օտրի տէր է։ (շատ բարեկամներ ունի)։
Լուսնիակի կտուր է դրուստ։ (շատ սիրուն է)։
Լվածկին լիղակ տու։ (չեշնել շուտայթը)։
Լաւ գնումը ծախեցի։ (շատ գնով)։
Լուռէ ի լուս։ (մինչև առավօտ)։
Լաւ վուտն ունէ։ (յաջող)։
Լաւ ձեռք ունէ։ (յեռաջիկր, արագեոր)։
Լաւ ձեռն ունէ։ (յաջողութիւն)։
Լիզուն փուրը ննգաւ։ (վոխեցաւ)։
Լիզուն երգարացրիլ է։ (մեծամբռնել)։
Լաւ օրիր է անում։ (շատ եշոնակ)։
Լաւ հավէք է բռնում։ (նայն)։
Լաւ կայ իր համա։ (հարմար է)։
Լաւ փուղ շինից իրա համա։ (վաստակեց)։
Լաւ հարաքաթ է անում։ (շատ ջանք է անում)։
Լէն-լէն լու ձեվում։ (մեծ-մեծ ես բերում)։
Լիդր-լիդր է խօսում։ (մեծ-մեծ)։
Լաց ու շիվան ունին։ (շայ և խոծ)։
Լէվին-լէվին է անում։ (շայն է ապրում)։
Լէնգթէմուրի (Թամերշան) է ձքվի։ (Լէնգթէմուրի դէմ, փառահեղ)։
Լացս գալիս է։ (արտասվում եմ)։
Լիզվիս կծեցի։ (վերայ ընկայ)։
Լուլի խցկան է դառի։ (խլան. փոքր)։
Լիզուն կապ ննգաւ։ (կապուեց)։
Լա՛ւ է, դռնիրտ չիմ կոտրտում։ (չեմ ներշանիլ շատ փառով)։
Լսուտկ արաւ։ (կմայա)։
Լացս կուլ իմ տալի։ (շատ դահում եմ)։
Լուսն ու մութը բաժնվելիս էկաւ։ (երեկոյին)։
Լուս ու թաքուն կրում ին։ (անդադար)։
Լաւութին շատ ունիմ նրա վրայ։ (շատ երախտիք եմ արել նրան)։
Լիթօնս բլաւ։ (սիրտս պատառուեց)։

Լսով գնաց տուն։ (ցերեկ ժամանակ)։
Լաւ ապրիլ ունէ։ (շատ ընչաւորութիւն)։
Լաւ ապրելումն է։ (նոյն)։
Լաւ է նստած ձիէն վէրիէն։ (յարմար է)։
Լունկիակը բոլորվիլ է։ (պտոյտած շրջան)։
Լախէն կտրեցէք։ (վերջ տրէ՛ք)։
Լեղիս պատռուեցաւ։ (վախեցայ)։
Լեղին ջուր կտրվեցաւ։ (ջրի դառնալ. վախեցել է)։
Լեզվիս ծէրի վրայ է կանգնած։ (խօսքը չէ մտաբերում)։
Լօլօ մարթ է։ (բարակ եւ երկայն)։
Լէնքէ-լէնք լիք է գնում։ (շատ գիրանալ)։
Լուսնիակ գիշեր։ (լուսնկար)։
Լվածկլի բօխչա (կապոց)։ (անկարգ մարդ)։
Լօնդի օմքին է։ (ահագին)։
Լաւ տեղ ննջաւ աղջիկը։ (լաւ բաղդ)։
Լուսը ննջաւ։ (լուսացաւ)։
Լուս ննջաւ։ (երեւաց)։
Լի օր։ (ցերեկով, լուսոր օր)։
Լայիղ է անում։ (արժան է համարում իւր համար)։
Լայիղ չը տեսայ քեզ համա։ (անյարմար դատեցի)։
Լղղած աղջիկ է։ (համարձակ)։
Լպուզ օմքին է։ (դեռահաս)։
Լիզ չէ իմանում։ (լեզուն)։
Լեզու է կտրվլի։ (շատ է խօսում)։
Լեզուս փոլթոլթից։ (այրեց)։
Լեզվակուլի արին նրան։ (բամբասել, մեղադրել)։
Լեզգլի է գրուստ։ (կրակոտ. անխոհեմ)։
Լեզգէվար է բան բռնում։ (առանց մտածելու)։
Լուլի (լոր) պէս սիրտս տրաքում է։ (նեղանալ)։
Լու քերթող օմքնիր էն։ (ցած. ժլատ)։
Լուսաուրվիլ է։ (կուրանալ)։
Լեզվանիկ օմքին է։ (ճարտար)։

Digitized by Google

Լիզուն կտրից երեխէն։ (Թոթովախօսը պարզախօս է դառել)։
Լպստած օմքին է։ (լիրբ)։
Լըլբեցնում է բերնումը։ (պարզ չէ արտասանում)։
Լմլմեցնում է խօսկիրքը։ (ծամում է)։
Լխլխկալով ման է գալի։ (տատանուելով)։
Լկրթվիլ է երեխէն։ (լրբանալ)։
Լօթի-փօթի օմքնիր ին։ (Ջերդ, տաղտուկ, արբեցող)։
Լուռ ու մունջ։ (լռիկ-մնջիկ)։
Լխտիկ-լխտիկ։ (գէր, փափուկ)։
Լկռահաչ դուս է տալի։ (վայրահաչ)։
Լիրթ ու թուքս երվեցաւ։ (նեղանալ)։
Լաւ է դարսի։ (շարադրել)։
Լաւ օր չի քաշի նրա ձեռլին։ (վատ օրեր տեսնել)։
Լաւ-լաւ խօսկիր է մխսում նրա համա։ (ասում)։
Լաւ գինին ջուր շատ է վի կալնում։ (Գինին չէ փչանում, եթէ մէջը ջուր ածել)։

Խէչի տակը մի գցի ինձ։ (Մէկը եթէ միւսին խաչ գնալու մասին յիշում է. նա խաչից բռնուելուց ազատ լինելու համար ասում է)։
Խուզի ղախլ (հաւատած դրամ) է։ (շատ է)։
Խուզի մսի գնով առայ։ (շատ աժան)։
Խօսկի վրայ լիմ ասում։ (օրինակի համար)։
Խօսկի գէլիշ լիմ ասում։ (տեղն է եկել խօսքը)։
Խաթրը մի կոտրի։ (նամուսը նապարէ)։
Խիլքն աճկերումն ունէ։ (երկար չէ մտածում)։
Խօսկը դեղին չէ գցում։ (յարգում է խօսքը)։
Խօսկս նրա մօտ չէ անց կենում (կամ՝ դուս գնում)։ (հաւատ չէ ընծայում)։
Խօսկն երեսին է տալի (կամ՝ խփում)։ (ճշմարտախօս)։
Խիլքը ջվալն (պարկ) էգլի։ (խաբեց)։
Խիլքս բան չէ կտրում։ (չեմ հասկանում)։
Խուռը տկեմէն է դուս տալի։ (անհասկանալի բաներ է ասում)։

Digitized by Google

Խաթրով կորած լիմ։ (հաճքը հասարած եմ)։
Խաթրեմէն չըղուս էկայ։ (նոյն)։
Խիլքը ցաւում է։ (անխելք)։
Խալխի բերանն է ննգլի։ (խօսակցութեան առարկայ է դառնել)։
Խօսկ դուս քաշեցլի նրամէն։ (ճարտարով գաղտնիքն իմացայ)։
Խօսկը շատ տիղն է ասում։ (յարմար. տեղին)։
Խախլի տակն (կամ՝ մէջն) ի՞նչ մնաց։ (ղուառը ո՞րտեղն է)։
Խիլքը տանուլ էրիտ։ (շփոթուել)։
Խիլքը չափեցինք։ (հաշտեցինք)։
Խիլթար խօսեցայ։ (մխիթարեցի քաղցրաբերանով)։
Խիլքս վրէս չէ։ (շփոթուած եմ)։
Խիլքումս չէ գալի։ (չեմ հաւատում)։
Խիլքիտ աղ անիմ։ (նոյն)։
Խօսկ խօսկի էլանք։ (կռուել)։
Խօսկը մէկ ին արի։ (միաբանուել են)։
Խառն ի բշտուր։ (խառն ի խուռն)։
Խօսկ կապեցինք։ (միաբանուեցանք)։
Խիլք դնողնիր շատ ունէ։ (խրատող)։
Խունակը (ոսկոր) վէր է էկի։ (ոսկորացաւ)։
Խաթրին դէգմիշ (դիպչիլ) մի ըլի։ (մի՛ նեղացնի՛ր)։
Խօրլիճ-մօրլիճ է գալի։ (գալարուել, մղկտալ)։
Խօսկեմէս չիմ դուս գա։ (կը հնազանդեմ)։
Խիլքի աղկատ։ (յիմար)։
Խիլքի զաւալ։ (խելքէ)։
Խասխաթը (քթածակները) վիր է կալի։ (տաքացել է)։
Խօսկիրքը վիր է քաղի։ (հաւաքած է պատմել)։
Խիլքէն արին վուրթուս։ (խելքից հանեցին)։
Խիալ (կարծիք) է տանում։ (կասկածում է)։
Խիալ է վի կալնում։ (նոյն)։
Խիլքի վրայ չէ։ (շուարած է)։
Խարխուխը գլխուննիս կնքից։ (դիպել է. ձախուել է իւրեա փոր-
ձախոյի հիւանդութեան)։

Խըջալած (պատկառանք) չէս քաշում: (անպատկառ ե):
Խփեցի, գնացի էնդանց: (անցայ, ուղղակի գնացի):
Խըլքիս ծերը գնաց: (զարմացայ, շատ հաւանեցի):
Խաւար է շանց սալի հալիլէն: (պարզ չէ երևում երեսը հայելու մէջ):
Խմուրը շատ ջուր է վի կալնում: (պահանջում):
Խլղձա գալիս է: (խղճահարուել, կարեկցել):
Խկռօ մլրք: (խառն և շատ):
Խօսկ ննգաւ նրա վրայ: (խօսակցութեան եկաւ նրա վրայ):
Խօսկ բաց արաւ: (առաջարկեց բանալ):
Խօսկը բերնումս մոլրվել է: (շփոթուել):
Խիստ է խրվլի: (խաբուել է):
Խաշլամա պունչ ու պռունգ ունէ: (տգեղ, անշնորհք):
Խըլքէ ի դուս բան է: (խելքից հեռու, անհաւատալի):
Խմելուն էրիտ գլուխը: (արբեցողութեան պարապել):
Խմելու մէչը մտանք: (երկար ժամանակ գինի խմել):
Խաղացրու վուտտ: (շարժէ՛):
Խաղացնում է նրան: (շարշարում, ուշացնում գործը):
Խըլքը գլուխն էկաւ: (խրատուել է, փորձուել է):
Խըլքտ մօղաուրէ: (ժողովէ՛):
Խօսելով չիմ խօսի, թէ...
Խօսկի դէլիբ լիմ ասում: (իբրև օրինակ):
Խմուրն էկաւ: (հասաւ ժամանակը հաց թխելու):
Խօսկիրը կուլ է տալի: (լաւ չէ արտասանում):
Խօսկ չունէ: (գովելի է):
Խափսով տարաւ: (խաբելով):
Խօշտաբութին (կատակ) մի անի: (ծաղրել):
Խաէնութին է անում: (դաւաճանութիւն):
Խէյրար (աներեւալ)-խեցատ (խեցի) օմքնիր լին: (տգեղ):
Խաթրջամ կաց: (հանգիստ եղի՛ր):
Խնդմնդալի առաչ էկաւ: (ուրախ-ուրախ):
Խնուց ու նուրուց: (շատ):

Digitized by Google

Խփից աճկիրը։ (փախեց)։
Խփից սիլլա։ (ապտակել)։
Խալխի ասա-կօսէն (առասպել, զրոյց) վիր կալաւ նրան։ (ալեկոծեց նե-րսը, նեղացրին)։
Խօսկի տէր մարթ է։ (հաստատամիտ)։
Խիլքս չէ հասնում էտ բանին։ (չեմ ըմբռնում)։
Խիլքումը խօմ նստած չիմ։ (չեմ իմանում միտքը)։
Խուրջինի աճկ։ (բաժնեղանի մի պարկը)։
Խիլքի դուդա (մախաղ) է։ (լիքն է խելքով)։
Խիլքի կօլօփ (կոշտ) է։ (խելօք է)։
Խիլքամաղ էլաւ։ (խենթացաւ)։
Խիլքահան արին։ (խելքից հանեցին. մոլորեցրին)։
Խալիչի (գորգ) խաւ։
Խիլքս տարաւ։ (զարմացնել, հաւանել)։
Խիլքս չէ գնում քիզ համա։ (սիրելի չես)։
Խաբարը (համբաւ) անգաճս ննգաւ։ (հասաւ)։
Խնձուրը կէս անխս, դրուստ իր մամէն է։ (շատ նման է իւր հօրը)։
Խէչի համա մում (կամ փուղ) չիդ դրինք։ (խաչին տալու համար մոմ պահեցինք)։
Խունացիլ (գունաթափել) է։ (խեղճացել է)։
Խուզ է դառի։ (կորացել է)։
Խօսկը բերնումը ծամում է։ (արագախօս չէ)։
Խառնվում է աճկիրս։ (լաւ չեմ տեսնում)։
Խառնվում է սիրտս։ (սիրտս խառնուում է)։
Խառնվում է օտկը (օր)։ (եղանակը փոխուում է)։

Ծալպակաս (կամ ծալը պակաս) օմքին է։ (խելքի ծալը պակաս. պակասամիտ)։
Ծուրթէլի (տզրուկ) պէս կպիլ է, չէ պուկ գալի։ (չէ հեռանում)։
Ծէբօի (սոսինձ) պէս կպիլ է։ (չէ հեռանում)։
Ծէրը բաց էլաւ։ (նշանը երևեց. ոչընդպատճառն իմացուեցաւ)։

Ծուռն աճկով է մտիկ տալի ինձ վրայ։ (Վատ աչքով նայել)։
Ծնգնիրս չէ գալի։ (Ոյժ չունիմ ծունկերիս մէջ)։
Ծարաւոր խեղդվում իմ։ (Շատ ծարաւ եմ)։
Ծմակի (անարև տեղ անտառում) աժմորթի է։ (Ծաղկած մէջ չորացող)։
Ծաղկով հիւանդ է։ (Ծաղիկ հիւանդութիւն ունի)։
Ծնգան խուփն բռնվել է։ (Յոգնած է)։
Ծարա-մարա է խօսում։ (Յիմար-յիմար)։
Ծափիկա-ծափիկա է խօսում։ (Տատանելով)։
Ծուրբէլա (Փշրուած) քաշից։ (Նայելու)։
Ծուռը ճանխի վրայ է մտն գալի։ (Անառակութեամբ)։
Ծապտու-լէլօ օմքին է։ (Ծաղրալի)։
Ծուռ ու մուռ։
Ծառ դէրիա է հաքի։ (Նախշերով զգեստ)։
Ծանդրացել է կնիկը։ (Յղի)։
Ծանդրած է կովը։ (Յղի կով)։
Ծիծաղու կտորից մեղ։ (Ծիծաղեցնելով)։
Ծնգան տակը պահած աղջիկ է։ (Գաղտնի)։
Ծլլիկ-ծվլիկ (Ծառէնք) քանդից։ (Մաս-մաս անել)։
Ծլում ին ու ծիւռտում։ (Ճչել)։
Ծրտի-պլտի օմքնիր ին։ (Անշնորհ)։
Ծծէն կտրեցինք երեխին։ (Հեռացնել երեխան մօր ստինքից)։
Ծապլիկ օմքին է։ (Ծաղրալի)։
Ծպտուն (Ձայն) մի հանի։ (Լռէ)։
Ծով է նրա կարողութինը։ (Մեծ է)։
Ծակ ու ծուկ։
Ծէքի հիտ գնացի։ (Լուսադէմին)։
Ծիծիբուռի պէս կպել է։ (Երեխայոց խաղալիք է, որ մանուկները պահում են և տաքին խճճուելով մէջը կպչում է)։
Ծաղկեցյուց պատմութինը։ (Պատմել գործը չափազանցնելով)։
Ծանդր ու բարակ նստիլ է։ (Չէ հեռանում)։
Ծլլաշար (Ծորել) ընում ին։ (Շարժուել)։

Digitized by Google

Ծովը կտրից, անց կացաւ։ (ճշէյ)։
Ծծի վրայ կրտած մարթ է։ (յետ եկած. աստուծոյ մարդ)։
Ծարաւը կոտրից։ (յագեցրած ծարաւը)։
Ծակույը մէքին յիդ էթող ինձ։ (խելքը այլ եւ չէ նեղացնում)։
Ծանդր հիւանդ է։ (դժուար հիւանդ)։
Ծնով առուտուր։ (դեղձեղով տապակոր)։
Ծովիանը խաղում է։ (փայլատակում)։
Ծպծղալի (հարթել մաքրահարթելով) ապրում ինք։ (դժուարութեամբ և խնայողութեամբ)։
Ծէրը ծէրին ձլիւ (հողէս) ինք հասցնում։ (հողէս բաժանուած է)։
Ծիպը որած օմքին է։ (ծխը որիշ-կանանց գլխի թաշկինակը տանելուց որածայր անել)։

Կրակ է վէր ածում ձեռներեմէն։ (արագ է շինում գործը)։
Կրակի պէս բան է շինում։ (արագ)։
Կարկտի պէս վրայ է տալի։ (շատ շատ է տալիս)։
Կաշի ու ոսկոռ է դառի։ (նիհար)։
Կաց ու կամ է անում։ (հա ու չէ)։
Կամ ու կում է անում։ (նոյն)։
Կապելու գիժ է։ (սաստիկ խենթ)։
Կուզին (մր. ոգի) ծվաց։ (իմացաւ)։
Կպրով կնքած օմքին է։ (չարահոգի)։
Կուռը դէմ էրիտ։ (յենուել, յամառել)։
Կշտան ցաւը բռնիլ է։ (նորոգուել է)։
Կրակը գնում է։ (հանգչում է)։
Կրտզի (ձուկ) է տալի նրա հիդ։ (անհաշտ է)։
Կիծի-պիծի մօդ արաւ։ (ասջաւ ու ասջաւ)։
Կղկնիրքը բռնից։ (ողջէյ)։
Կարթալնու բաշտան (ընդբէյ) ասաւ։ (իսկոյն)։
Կպիլ է թուղտը։ (շատ խաղաղութեն է գալիս)։
Կպիլ է գինին։ (հարբել է)։

Digitized by Google

Կպրի կարաս։ (տգեղ մարդ)։
Կտրվելու օմքին է։ (չարախնդիր)։
Կերածը քնթեմէն դուս էկպաւ։ (փախեց, չը համբերացաւ մարդուն)։
Կարճութին է անում դէրլէն։ (կարճ է)։
Կտրական գլինն էս է։ (վճռական)։
Կլմփուցի է տալի։ (փախչած)։
Կուլի վրայ է կանգնած։ (կասասակէր)։
Կոտրվեցաւ դուղը։ (խափանուեցաւ մեջքը)։
Կոտրվեցաւ աճկս։ (վախեցաւ)։
Կոտրվեցաւ քունս։ (փախաւ)։
Կոտրվեցաւ քաշիը։ (մի փորձանքը եկաւ արգանանկի մէջը)։
Կոտրվեցաւ անունը։ (խայտառակուեցաւ)։
Կոտրեցինք ապրնքի գինը։ (իջեցրինք)։
Կէս աթմորթի է դառի։ (նիհարել)։
Կուլի կոմբալ (մահակ) օմքին է։ (կասասակէր)։
Կուլի մամիդա (վր. հօրաքոյր) է։ (կասասաւոր)։
Կուլ տվին նրան էն խօսկի համար։ (նախատեցին)։
Կնիկը վուրթի էրի։ (ծնեց)։
Կրակ էրիտ։ (վառեց)։
Կրակ է անում։ (կրակ վառել)։
Կրակ է չաղ անում։ (նոյն)։
Կոտրած մարթ է։ (հասակն առած)։
Կնիկ է, ինչ կնդան պիտի։ (օրինաւոր)։
Կուր ու կապ (երկու կապ) էլաւ բանը։ (խճճուեցաւ)։
Կուշտ լաց էլաւ։ (շատ)։
Կխատ-պռատ (պակասաւոր, արատաւոր)։ (ևէրի)։
Կպլից նրան խօսկով։ (յաղթեց խօսքով)։
Կուռը տվի։ (պաշտպանեց թոյլը նեղանալով ամբողջել)։
Կարկտան չէ բռնում։ (շատ հին է շինուած)։
Կռտօշ քաշիլ էրիտ։ (արիւն առաւ եղջիւրով, պղնձով)։
Կուղկով ապրանք է։ (տիմայօշ)։
Կոճակ տղայ է։ (կարճ ու լիքը)։

Digitized by Google

Կրակի տէր է։ (հարոսաք)։
Կու դիփչիմ նրանց տունն։ (չերթամ՞)։
Կփցրին դօչիրը (խոյ)։ (չաստեյրին)։
Կէսքն է ննգի կարասը։ (չիտապսել է)։
Կլկլալի ձէն ունէ։ (տայլայլէք)։
Կլկլեցնում է խաղը։ (գեչգեչել)։
Կամի բան է։ (չամփի)։
Կտուր-մտուր։
Կտուր-բրթուճ։ (պապատ)։
Կէս կլաս։ (պատրաստչան դասատան)։
Կիլականտուրներով է խօսում։ (հնարաքխառենամբ)։
Կապը կտրած մարթ է։ (բերան պապառած. ամանակ)։
Կուղկը հաստ է։ (չողնի մորդ)։
Կլանում չի փուղիրը։ (չլնել)։
Կէսօրի հիդ հաց չի ուտում։ (չէօրի ժամանակ)։
Կերակուր չի մօդ բերում։ (բերամ են ածռնի վրայ)։
Կտար-կտար է գալի։ (գրգրվում է)։
Կերա՛ր։ (պապծո-եյա՞ր. խրապառեյա՞ր)։
Կանգնած չի նրա համա։ (ծփնչան եմ)։
Կծված պանիրը վուր աղաջուրը դնիս, կու յիդ գայ։ (չը լա-անայ)։
Կանանչու գնով դէն ածի ապրանքը։ (ածան)։
Կուչ ու հուփ է գալի։ (ամաչել)։
Կնքելու էրեխայ։ (չէջը պչձոր)։
Կրակի պէս էրվում է եարէն (վէրջ)։ (առապէլ)։
Կրակի գին է ապրանքը։ (բանդ)։
Կուդի (վր. ուգի) կփցնող օմքին է։ (ծաղրածու)։
Կփցրինք նրանց մէկս մէկու։ (չաստեյրինք)։
Կսկուծ հաց։ (լա բխած)։
Կուպրի-կօճատ։ (չորճահատաչ)։
Կուս ու կոկոմ։ (չոյս)։
Կուշտ խմեցի ջուրը։ (շապ)։

Digitized by Google

Կեղած-խմած։

Կուտր ննգաւ։ (անանխայա)։

Կինծի (շլինք)-կոլծան արաւ նրան։ (խործանեց)։

Կուռը բռնող չունէ։ (անօգնական)։

Կշտնովն անց է կացի։ (նորանից շատ վատ է. անպէտքական է)։

Կուղիան (մր. պտտուոր) օմքին է։ (հնարագէտ)։

Կուզի-կուզ է մտն գալի։ (Ըեքուած)։

Կծպծան (կծեկ. պէծ) մաճալ (քաղցր)։ (ընկուն կծող)։

Կալթն է կալթում բերնեմէն։ (Միամիտ)։

Կտրեցին դուքանը (խանուԸ)։ (գողայան)։

Կտրից անգաճը։ (խաբեց)։

Կտրից վուտը նրանցմէն։ (այլ նա չէ գնում)։

Կտրվեցաւ կաթը։ (շաշուեց)։

Կտրվեցաւ անձրևը։ (չէ գալիս)։

Կտրվեցաւ շունչս։ (ընչապատ չնել)։

Կտրվեցաւ անունը։ (անհետացաւ)։

Կրուխի (Ըունխո) պէս տանը նստած է։ (անշարժ)։

Կտուց կտուցին չէ կանացի տա։ (չէ խորոշանաւմ խօսել)։

Կ'օսխս, ձիու չանա (ծնօտ) ըլլի։ (ափէշ պէմք)։

Հանգած մարթ է։ (նէհար)։

Հազար շուն ու գէլ կայ։ (գերփող-գձլող)։

Հաւտի կու բերիմ նրան։ (պխտաւորութիւնը կը փոխեմ. ուղիղ ճանապարհի վրայ կը կանգնեցնեմ)։

Հին Աստուձը միտն է բերի։ (հին ովորութիւնը)։

Հօրն ու մօրն է քաշի։ (նման)։

Հէրն ու մէրը քաշից։ (յիշոյ տուեց)։

Հէնց գիդիմ մէճկումս սառը ջուր ին ածում։ (մրսել եմ)։

Հալուր թումնին (10 ռ.) չի ասի թէ՝ կաս թէ չը կաս։ (ուեցի ունի)։

Հրամանքնիր է ծախում գլխիս։ (Ըծութիւն է անում)։

Հազալու ձէնի վրայ ճանչցայ։ (յայնից)։

Հանած թրի պէս կանգնած է ինձ համար։ (պատրաստ է ինչ համար)։

Հէնց գիդենաս հոքեմէն է կտրում։ (շատ գէշ է տալիս)։

Հունք (հուն. ջրի անցք) ու բունքով (բոյն) կու ճանչնամ։ (տեղն ու տեղը)։

Հակառակի պէս տաչիւս բռնվեցաւ։ (շուռ-շուռ մարդը պատահել է)։

Հազի հետ փակվիլ է։ (երկար ժամանակ հալում է)։

Հանաք-մասխարութիւն է։ (փոքր բան չէ)։

Հարաքաթս գնացիլ է։ (ուժաթափ լինել)։

Հեստի ձի ունէ, իրգնքի աստղերու հետ է խաղում։ (շատ շուտ է)։

Հորսնքի թադարիքը տեսան։ (պատրաստութիւնն արին)։

Հարսնքի թադարիքումն ին։ (պատրաստութեան մէջ են)։

Հոքէ-հոքի բարեկամ է։ (մտերիմ)։

Հաւադար է գալի նրան։ (պաշտպանում է)։

Հա ու չէ է անում։ (կամ ու կամ)։

Հա ու չէումն ին։ (տարակուսանք)։

Հայ-հուի մէջն ին։ (պատրաստութեան մէջ)։

Հարցումս չի ըլի էտ միղկը։ (ներելի է)։

Հանաք չէ վի կալնում։ (սրտին դիպչում է)։

Հացը քնթիմէս հանեցին։ (ծաղրելով յետոյ վիրաւորել են)։

Հարինքը կրկին էրիտ։ (կրկնուեց)։

Հաց կայ էս գուրծկումը։ (վաստակ)։

Ցոպոպնիլը մօդ էլան։ (բարկանալ. յիմար-յիմար խօսել)։

Հազարներով է խօսում։ (մեծ-մեծ է բրդում)։

Հոքին ակռքով ունէ բռնած։ (դժուարութեամբ համբերում է)։

Հայրաթ Աստուծ էսէնց էր կամեցի միզ համա։ (տարաժամութեան ժամանակ)։

Ցիդ ու առաջ է խօսում։ (առանց մտածելու)։

Ցիդ ու առաջ չէ մտիկ տալի։ (անզգոյշ)։

Ցիդ ու առաջ տարած ունէ փուղը։ (զանազան ժամանակներում)։

Հէնց բռնէ, թէ... (այնպէս համարէ)։

Հայ քրիստոնայ մարթ է։ (խղճմտանքով մարդ)։

Հացով մարդ է։ (հիւրասէր, առատաձեռն)։
Հուջաթ մի՛ ըլի։ (Մի՛ լինիր կամակոր)։
Հուջաթութին մի՛ անի։ (Նոյն)։
Համալար (ախորժելի) ու կամարար։
Ցիմար-իմաստուն։ (ո՛չ յիմար է, ո՛չ իմաստուն)։
Հարապատիկ է անում։ (աղերսանօք հրաւիրում է)։
Ցիդ էկած օմքին է։ (փորձառու)։
Հիւլ լողաց։ (Հաց Բան ասելիս լողնելուց ներողութիւն է խնդրում)։
Հիւլի յարգից։ (Նոյն)։
Ցիդ է գցում փուղը։ (պահում է)։
Հարուր թուման չուր (կամ՝ ցամաք աքասի) փուղ ունէ։ (պատ-
րաստի, առձեռն դրամ)։
Հինգ Նիկալայ մանէթ։ (Նիկոլայ ա—ի. կայսեր ժամանակ կտրուած. շատ արժանաւոր դրամ)։
Հին օրէնքվայ մարդ է։ (հնասէր)։
Հալալ կաթնակեր է։ (Բարեհոգի)։
Հոքի է, հոքի՛։ (Բարի, ազնիւ)։
Հոքին տալիս է նրա համա։ (շատ սիրում է)։
Հինգ մանէթ առաջ իմ։ (վաստակել է)։
Հիդը ննգի։ (հետը յարմարուի՛ր)։
Ցիդ ննգաւ մօդեմէն։ (Նորաձեւութիւններից ընկել է)։
Հաց չէկաւ էս տարի։ (հունձը առատ չէր)։
Ցանգումն էկաւ բանը։ (յարմար)։
Ցանգը վիր է կալի։ (Բնութիւնը ճանաչում է)։
Ցանգով է ասում տաղը։ (լաւ եղանակով)։
Հալբաթ (երեւի) ճակտին էսէնց էր գրած։ (ճակատագիր)։
Հալբաթ (երեւի) նրա գլխին մէ բան կայ։ (տարաբաղդութիւն)։
Հազարին թումնին (10 ռ.) խօսկ չի ասի։ (աւելի ունի)։
Հաբաշ-ուտող, հաբաշ-խմող մարդ է։ (Հաբաշ՝ Խոզոփ. անհոգ, անհաշիւ)։
Հաղըլ պտղտանք։ (խաղողի հատիկներ)։
Հաղուղը պտղեցի։ (ողկոյզից հատիկները թափել)։

Հուտով իմացայ։ (Հոտով իմանալ)։
Հալեցի, անգաճն ածի։ (հասկացայ)։
Հալեցի անգճումը։ (նոյն)։
Հէսաբ արին, տաս թուման կանգնեցրին։ (գոյացրին)։
Հացը կուղը տու թոնդրումը։ (Թոնրի կողերին ծեփել խմորը)։
Հայվարա (անդիպառ) թղտիլը է գալի։ (վառ խաղալուղը)։
Ցօրէսիդէնը էլ չիմ ուզի։ (տյուա-հեռու)։
Հաուր-գաուր է անում։ (աղաղակել)։
Հարբ ու Հուրբով։ (աղաղակել)։
Հարբա է գալի։ (Երկինքը է տալիս)։
Հով կպաւ բանին։ (Լոյլ, անմիտ)։
Հով է գալի։ (ախորժելի շատ համ է)։
Հիւնդութէնի տիրացաւ։ (հիւանդութեան ճարեց)։
Հազցրու ջուխու վրէն Հալըզէն։ (ջուրը անցկացնել փայտի վրայ)։
Հաւ ու ճիւ։ (ընտանի թռչուններ)։
Հուշ կ՚օնիմ վրէն։ (հաւատ. յարգանքով. ձեռքի վրայ կապանցնել)։
Հէրիք ածա, լաւ է։ (Բառանալանայի՛ր)։
Հասար-Բասարներու (շատ անասուններ) պէս ինչ վրայ թափեցաք։
(շների պես)։
Ցիդ մէկէլանց ասա։ (Նորից)։
Հալս (երաշխաւոր) կ՚օնինք նրան։ (Միշտ տնել)։
Հատիկ է էփում։ (յորեն)։
Հաշա կերաւ պարտկը։ (ուրայա)։
Հոքէվուրթի է վի կալի նրան։ (որդեգիր առնել)։
Հոքէվարք է ննգի։ (հոգեւոր է դառնել)։
Հացի ղունգ (եղունգ)։ (ծայր)։
Հացի պռունգ։ (նոյն)։
Հէնց գիդենիաս շամփուր է կուլ տվի։ (չփռած)։
Հադիր-Հադրաբաշի։ (Բոլորովին պարապ)։
Հարց ու բարով է գրի։ (նամակ)։
Հաչի-Հաչի է անում։ (ծոյլի՛, իշի պես աշխատում է)։
Ցիղին-յիղին մէ թուման աժ է։ (ամենապակաս)։

Digitized by Google

Հարա-մադաթ (օգնութեան)։ (Կոչ տալ)։
Հարսնիքը կերանք։ (Նորա հարսանիքին էինք)։
Հաւեսվէն բռնած լինչկլի... (ուխտած)։
Հէսաբի (հաշիւ) տակը վուր գցիս, չամ է։ (հաշուով)։
Հսցը դուս է տալի թոնդրեմէն։ (հանում է)։
Համակից էլէք մէկ-մէկու։ (հաշտ)։
Հրաշալի օմքին է։ (շատ գեղեցիկ, գեղեցկանց)։
Հախեմէն (իրաւանք) էկայ։ (պատժել, պարտահատոյց լինել)։
Հախս (վարձ) կտրից։ (չիտվին չը վճարեց)։
Հախեմէս արաւ։ (վարձս չը վճարեց)։
Ցիդ էկաւ կէս ճանփեմէն։ (վերադարձաւ)։
Հիդն էկաւ. լինչոյի տունն։ (հետեւեց)։
Ցիդ վի կալաւ։ (յետ առաւ)։
Հանց էկաւ թէ չէ, գնացի նրա մօդ։ (իսկոյն)։
Հարցնիմ, իմանամ, վուր... (տեղեկանայ)։
Հաջաթ (գործիք) չէ։ (պէտք չունի)։
Հուրիան-բրիան (խորով) արին նրան։ (թոր ու թանք անել. յարդ-
    յարդեր տանջել)։
Հէսաբ արաւ տասն ու մէ մանէթի վրայ։ (11 մանէթով)։
Հէքիմ դուս էկաւ տղէս։ (բժիշկ դարձաւ)։
Հուլ (օյի խաղալիկներու ակը) ու մալաք (հրեշտակ) է։ (ոսկրան)։
Հուրի ու փէրի է։ (գեղեցկուհի չափազանցահի, յաւերժահարսն.
    շատ գեղեցիկ)։
Հրեղէն օմքին է։ (շատ գեղեցիկ)։
Հալ ու մաշ է ըլում։ (տանջւում է)։
Հասար (պարիսպ) քաշեցին։ (պարիսպ շինեցին)։
Համբ տալաւ։ (յանկարծակի)։
Հէնց գիդլիմ, մազերեմէս վի քաշեցին։ (շատ է չփոթուել)։
Հոքէդատ կնիկ է։ (չարախօս)։
Հա-գլիմ։ (հարցնեմ)։
Հազար ու մէ բան ունիմ։ (շատ)։
Հայրէ ցվուրթի վուշչիչ չասիս նրան։ (Բոլորովին)։

Digitized by Google

Հախվէրմազ մարթ է։ (պարտքը չը վճարող)։
Հալղում (կամ ալղում) (տաշտ, բաղնեցի)-բաստումումն (խփել) է։
(Մեծ նեղութեան մէջ է)։
Հացի հասրաթ (կարօտ) է։ (խեղճ)։
Հէքիմաղինցը գնացի։ (Հէքիմաղէնց տուն գնացի)։
Հինգ մանէթի վրայ է կանգնած։ (չէ շիջանում)։
Հմլփ-հմլփ։ (ափսոս)։
Հրամանքնիր է ծախում ինձ վրայ։ (Հրամաններ է անում)։
Հոքուս ջուր էղի։ (շատ ափսոսեց)։
Հասաս (գիշերապահ), գէլ մանի թութ (արի՛, ինչ բանէ՛) իս անում։
(քո մտքի գաղտնիքը յայտնում ես ամենայն պահանջողին)։
Հիռու ուր իս գնում։ (Կարճ կարէ՛)։
Հոքէ ի զադը (Բայի հոգին) կտրից, նրան էրիտ։ (Իւր վերջին — նեղածը տուեց, երան շնչեց)։
Հոքին սատաններու վրայ է ծախի։ (անխղճմտանք)։
Հնդուհաւի պէս ուռիլ է (կամ փքվիլ է)։ (Խրոխտանալ)։
Հնդուհաւի պէս քինթը վէր է թողի։ (տխրել է)։
Հաուզի (ավազան) խցկան։ (փոքրահասակ մարդ. խիստ բարակն է)։
Հաւի պէս թուխս է նստի։ (անշարժ)։
Հանաքը դէնը կ'էնայ։ (ուշիցն եմ ասում)։
Հաւերու հիվ. լին քնում։ (վաղ)։
Հոքէ-հոքի բարեկմիր լին։ (սերտ)։
Հոքին տալիս է նրա համա։ (շատ սիրում է)։
Հէնց բռնէ։ (այնպէս հաշուէ՛)։

Ձաւար-ձաւար (ջարդած յարեն) դուս է տալի։ (Բերանին եկածը ասում է)։
Ձեռը չէ տվի գուրծիլին։ (չէ սկսել)։
Ձեռք տու նրան։ (օգնել)։
Ձեռիս բան ունիմ։ (զբաղուած եմ)։
Ձեռին վունչիչ չունէ։ (անփող մարդ է)։
Ձեռը դատարկ մարթ է։ (նոյն)։

Digitized by Google

Ձեռնեմէն էկաւ ու չարմաւ։ (շնորհք չունէր)։
Ձեռք ձեռքի էլանք։ (պայմանադրութիւն)։
Ձեռք քաշից թղտի վրայ։ (ստորագրել)։
Ձեռը քաշից նրամէն։ (հրաժարուել)։
Ձեռնեմէս գնաց։ (զրկուել)։
Ձեռնեմէս դուս պրծաւ։ (փախաւ)։
Ձեռը ծուռն է։ (գող է)։
Ձեռն խստակ ունէ։ (անշահասէր)։
Ձեռներեմէն կրակ է վէր անծում։ (ժիր է)։
Ձեռն ու վուտս կապեցիր։ (արգելել)։
Ձեռնէ ձեռը խափից։ (շտապով)։
Ձեռի աղլխի (Ռուշկինայ) պէս բանեցնում է նրան։ (ամէն գործի համար)։
Ձեռը պակաս մարթ է։ (խեղճ)։
Ձիանիրը հուշտ էլան։ (խորտակուեցան)։
Ձին գլուխը խլից։ (խաբեբայ, անհաւատարիմ)։
Ձեռք տալու բան է։ (օգտաւէտ)։
Ձեռը բաց օմքին է։ (առատաձեռն)։
Ձիւսի վրայ կարէ։ (ըստ չափի)։
Ձեռնեմէս վունչիչ չէ գալի։ (անկարող է)։
Ձեռը վրայ քաշից։ (ազատ է թողել)։
Ձեռը վրայ էրլի։ (նոյն)։
Ձեռ.ով է անում։ (կամաւոր է)։
Ձեռն ու վուտն է անում։ (ջանք անել)։
Ձին չափի գցից։ (յոգնեցրեց)։
Ձալս անճկս լաւ չիմ փորցի։ (յաճախ ուշքի կռուելը լաւ չէ եղել)։
Ձեռք չէ տալլի էտ գինը։ (Թանգ է արժանը)։
Ձեռը չէ մեկնում։ (ծոյլ)։
Ձեռը մեկնելով ման է գալլի։ (մուրալ)։
Ձեռը չէ կփցնում բանին։ (ծոյլ)։
Ձեռիս ջուր կտրեցրուց փուղը։ (փոքր առ փոքր է վճարել)։
Ձեռը տաք է։ (հարուստ)։

Ձու չի դնի քիզ համա էտ մէ աքասին։ (օգուտ չի բերել)։
Ձեռս չէ զօրում։ (ոյժս չէ գալիս. սիրտս չէ տալում)։
Ձունը բրթում է։ (շատ է գալիս)։
Ձունը թքոտում է։ (քիչ)։
Ձեռն ինձ վրայ չէկաւ։ (անյաջող եղել է օր. նորանից պարտքն ստանելը)։
Ձէթ մարթ է։ (անբարիշտ)։
Ձեռը գլխին քսից։ (յաջողութիւն գտաւ)։
Ձեռը բռնից։ (օգնեց)։
Ձեռը վի կալաւ նրամէն։ (հրաժարուել է)։
Ձէնը վիր է ելի։ (հաշտուել է)։
Ձէնէ-ձէն արէք։ (նոյն)։
Ձէն տվինք նրանց։ (հրաւիրեցինք, կանչեցինք)։
Ձէն ու ձուն։
Ձուն ու ձմիռ։
Ձեռի տակը մինձացրուց նրան։ (իր հովանաւորութեան տակը)։
Ձեռտ ո՞վ է բռնում։ (ո՞վ է արգելում)։
Ձեռը դէմ է անում։ (ողորմութիւն խնդրում)։
Ձեռը վրայ հարից։ (սեղմել)։
Ձեռը տաքեմէն սառին չէ դխփցնում։ (գործից փախչող)։
Ձեռը ձեռի վրայ դրած մնացիլ է։ (դանդաղ)։
Ձէնն աշխարքը վիր է կալի։ (տարածուել է համբաւը)։
Ձեռնիկս էլ իմը չէ։ (շատ է դադրել)։
Ձեռը թեթիւ է։ (ասում են նորան, որի սկզբնաւորութիւնը յաջողութեան է բերում)։

Ղ'այրաթումը (ջանք) հոքին դուս է գալի։ (շատ է աշխատում)։
Ղ'իամաթումը (հանդերձեալ կեանք) չըլլի նրա հինգ աքասին։ (օգուտ չի տալ)։
Ղ'ազաբ է։ (պատիժ է՜)։
Ղ'աշխաբաղը (յօնք և երես) բաց է։ (ուրախ է)։
Ղ'աշխաբաղը վէր է թողի։ (տխրել է)։

Գ'իստով ունիմ տարած ապրանքը։ (հաւր-հաւր վճարելու պայմանով)։
Գուզս կերաւ։ (փողը ներել է)։
Գուզս տարաւ։ (յանձնարարել)։
Գ'իմիշս չէ գալի։ (խնայել)։
Գ'իմիշ չէ անում։ (նոյն)։
Գունդը ծաղկիլ է։ (եղանակի վրայ ազնուակ բծեր-նոր չոր հարեւա-նշան)։
Գ'արաւլութին է քաշում։ (պահապան է)։
Գ'նամիշ է անում։ (յանդիմանել)։
Գ'լիջս չը կտրից։ (Բանը չը հարեց, քաղը չը յաջողեց)։
Գ'ուաթս թէ պատիլ էր… (եթէ այծն հետ գար)։
Գ'աշտի (փախչիլ)-աման օմքին է։ (տանող-փախցնող)։
Գ'ալբի (նեղծ)-ղուլաբ (արնդին) օմքին է։ (խաբեբայ)։
Գ'թլուղ (հարուել) խօմ չէ՛ ննգլի։ (Մի՛թէ չի ճարուել)։
Գ'իմա-ղիմա կոտորից սուխը։ (Մանր հատորել)։
Գ'ամաթս չէ կտրում։ (տարաբաղդ)։
Գ'իամաթի (համբերութեան հետեւ) է։ (հաղուագիւտ)։
Գ'ղբաշ (պարսիկ) մարթ է։ (խորամանկ)։
Գ'անարա վուր տսն (կամ քաշին) (Մեջին վրայ որ հետ անեն), մէ գրօշ չիմ առեցնի։ (ո՛չ երբէք)։

Ճարու (Լեզգիների երկիր) գոմէշ է դառի։ (շատ գիրացել է)։
Ճիանուրը (մի ազատ ձիաւոր) տարքից։ (աչուեց գանգատուել)։
Ճար ու ճրաք մէ վուրթի ունէ։ (միակ զաւակ)։
Ճանապար շանց էրիտ նրան։ (արտաքսել)։
Ճանփու էղի նրան։ (ուղարկեց)։
Ճանփէս կտրից։ (առաջը եկաւ)։
Ճիճուն ժաժ է ննգլի։ (հիւրը շարժուել է)։
Ճիճուն ուրախացնում է։ (Իւր սիրտն ուրախացնում է գինեխմու-համար՝ հիւրական պատուելու գերեզմանումը որդիների)։
Ճանփէս բռնիլ է։ (սպասում է)։
Ճանփէս պահում է։ (նոյն)։

Digitized by Google

Ճանփայ ննգանք։ (ուղևորութեան)։
Ճիճապատառ է գալի։ (փրթխլում է)։
Ճիճինատրաք է ըլում։ (նոյն)։
Ճիճինի էքի ինձ։ (փրթխեցրուց)։
Ճանանչս գալիս է։ (ճանաչում եմ)։
Ճանփվայ խարջ օմքին է։ (ճանապարհի համար յարմար)։
Ճանփէն ջէր կոտրած չէ։ (հարթած չէ)։
Ճանփի վրայ է կանդնած։ (պատրաստ է ուղևորուելու)։
Ճաշնիկումս (ճաշակ) չէ գալի։ (չեմ հասկանում)։
Ճանփայ է։ (օտար երկրացի է)։
Ճում ննգաւ վուտս։ (ոտի ջղերը կարկամել կամ չգուել են)։
Ճուտկոզ տղայ է։ (շուտ ընկնող)։
Ճոթուտվում է խիստ։ (կոտորուել, պատառոտուել)։
Ճուճուան շուք է։ (սաստիկ)։
Ճլէրք (բարակուցա) գցից ինձ։ (շատ շարշարեց)։

Մխիրքեմէս կտրում իմ, նրան ուտեցնում։ (ինչանից պակասեցնում եմ)։
Մէ սուտ Աստուծաձնի պէս է մտիկ տալի։ (փոքր չէլ է)։
Միճկլին մազ է էկլի (կամ՝ դուս էկլի)։ (հարստացել է)։
Մէճկը ղալմացրիլ է։ (նոյն)։
Մէ ծամելու մաստակ ունիմ։ (փոքր գումար դրամ)։
Մէ ծամելու էրծաթ չունիմ։ (բոլորովին)։
Մէ ծիտ աւելցրու։ (մէկ աբասի, 20 կ.)։
Մէ նալեմէն (պայտ) աւելի չաժ է։ (մէկ րուբլի)։
Մէ քար գու՛քայ։ (մէկ փութ)։
Մէ քինթ էկաւ։ (մէկ փոշտայ)։
Մինձ արնլի տէր է։ (հարստահարեալ)։
Մէ աճկով է մտիկ տալի նրան։ (ողորմած չէ)։
Մատին փաթթիլ ին ինձ։ (խօսելու առարկայ են շինել)։
Մէ խօսկ մխսէ նրա մօդ։ (բարեխօսի՛ր)։
Մէկ էսղանց է ասում, մէկ՝ էնղանց։ (անկապ)։

Մէկն էսօր է ասում, մէկն՝ էքուց։ (դանդաղ)։
Մէ վուտը գերեզմնումն է։ (շատ ծեր է)։
Մէ խօսկ էր, լիզվիս ծէրեմէն թռաւ։ (անզգուշութեան)։
Միղաց-պատուհաս բան էկաւ նրան։ (դժբաղդութեան)։
Մէչ տիղը դիփ էրկու-իրիք մանէթ է խաղում։ (դանդաղութեանը 2—3 Մ. է)։
Մէ աւելի խօսկ չը փախցնիս բերնեմէտ։ (շատ է)։
Մէկ ինք ասի, էրկու ինք ասի, վուր չէ անում։ (շատ ենք ատել)։
Մեռնիլ-կենդնութին կայ։ (փոփոխական է աշխարհս, շատակեր է)։
Մէ սուտ քնեցայ։ (փոքր ինչ)։
Մօթլի գուգա (մախաղ) է դառի։ (գերայել է)։
Մէ գրօշի համա հոքին տալիս է։ (ծլար)։
Մէ գրօշի վրայ դողում է։ (նոյն)։
Մէ թիզ կարճ բռնէ դէրլէն։ (նուրբ չէ)։
Մէ մատը գիր գրէ։ (փոքրիկ)։
Մէ պստի մսի է էկլի։ (փոքր ինչ գերայել է)։
Մէ-էրկու շապիք ինձմէն աւել կու՚լիս մաշի։ (համակով ձեռքա)։
Ման ին ածում նրան։ (խելքը վրան չէ)։
Մէ թիզ բացրացաւ ուրախու։ (ապարխայա)։
Մատը վախեցրած ունէ։ (յառաջած)։
Մէչը խօմ չէ՞ր նստած։ (ինչ գերեմ միջի պարունակութիւնը)։
Մէ ձվի աղ չիմ գիղի օչովեմէն։ (օգտատ չեմ տեսել, ապացել)։
Մէ արտսունք ջուր չունինք։ (մի նաթէլ)։
Մէ իմքին վի կացրինք նրա համա։ (մի բան, փոքր ինչ դրամ գոյացրինք)։
Մէ քաղաք է ու նա։ (նորա համբաւը տարածուել է)։
Մէ փուր հացի գերի է։ (հայաթոր)։
Մուլքը էրեսին չէ ծիծաղում։ (համառելի չէ նայել)։
Մէ կտուր հացի տէր դառաւ։ (գործի համ նարողութեան տէր)։
Մսի էրես չիմ տեսի։ (չեմ նկրել)։
Միճկիս զօլը (ոչնաշար) կտրվեցաւ։ (դադրել է)։

Digitized by Google

Մինճկիս պատրուքը (ողնաշարի միջի ծուծը) կտրվեցաւ: (Նոյն):
Մինճկիս թիլը (ողնաշար) կտրվեցաւ: (Նոյն):
Մինճկիս իլիկը (ողնաշար) կոտրվեցաւ: (Նոյն):
Մամով մէկ ին, դէդով չէ: (հայրը հարազատ է, մայրը խորթ):
Մէ լաւութին էիր պարտ, արիր: (փոխադարձաբար յանդիմանութիւն):
Միտոն-ուաղան ինք: (միմեանց սրտին մերձեւ են):
Մէկ-մէկու միս ին ուտում: (անհաշտ):
Մատի պտղունցներով (ծայրերով) բուրթ է քրքրում:
Մէնակութին է քաշում: (միայնակ է, անընկեր):
Մէ տարի է գալի, ինչոր նրան չիմ տեսի: (մի տարի անցեց):
Մեռիլը խուղին պահ տվինք: (խաղեցինք):
Մազ պրծաւ, վէր էր ննգնում: (մազապուրծ ընկաւ. մահի չափ փորձ փեշ է հասել):
Միլը մլի վրայ գալիս է խալխը: (կարգով, անընդհատ):
Մէ վուտն էստի է, մէ վուտն էնդլի: (անընդհատ գնում է մէկ տեղից միւսը):
Մէ ղալամ ձեռը վի կալայ նրամէն: (բոլորովին):
Մուրազը (իղձ) փուրումը մնաց: (յանկացածին չը հասաւ):
Մուշտրու (յաճախորդ) աճկով տնդղեցի: (չափազանցութեամբ նայեցի):
Մէ աբասու տօլ (չափ) ջուր է գալի: (ոչնչանայի մեծութեամբ):
Մէ իմքնով չը հարցուց միզ: (չէ պատուել):
Մէ բերան չասաւ, թէ կացի: (մէկ անգամ):
Մէ բերան չէբի միզ: (չը յիշեց):
Մէ տակ օմքին է: (նուազ):
Մնամ վուր նա պլտի ըլի: (կարծեմ):
Մօրն է գցի: (նման է մօրը):
Մեռիլը լիփը պլտիք վի կալնի: (երբ պէտք է թաղէք):
Մարթատիղ չէ գցում նրան: (արհամարհել):
Մարթատիղ չէ դնում նրան: (Նոյն):
Մահվան քրտինքը վրայ արաւ: (տապին՝ ճնշողութեան տակ է):
Մանէթանուցն անց կացրի: (փորձեցի):

Digitized by Google

Մէկն էսօր է ասում, մէկն՝ էքուց։ (դանդաղ)։
Մէ վուտը գերեզմնումն է։ (շատ ծեր է)։
Մէ խօսկ էր, լեզվիս ծէրեմէն թռաւ։ (անզգուշութեան)։
Միղաց-պատուհաս բան էկաւ նրան։ (դժբաղդութիւն)։
Մէչ տիղը դիփ էրկու-իրիք մանէթ է խաղում։ (ղանդաղանութիւնը 2—3 Ռ. է)։
Մէ աւելի խօսկ չը փախցնիս բերնեմէտ։ (չասես)։
Մէկ ինք ասի, էրկու ինք ասի, վուր չէ անում։ (շատ խնդ աւել)։
Մեռնիլ-կենթնութին կայ։ (փոփոխական է աշխարհս, շարժելու է)։
Մէ սուտ քնեցայ։ (փոքր ինչ)։
Մօթլլի գուդա (մախաղ) է դառի։ (գինովցել է)։
Մէ գրօշի համա հոքին տալիս է։ (ժլատ)։
Մէ գրօշի վրայ դողում է։ (նոյն)։
Մէ թիզ կարճ բռնէ դէրլէն։ (նորա չափ)։
Մէ մատը գիր գրէ։ (փոքրիկ)։
Մէ պստի մսի է էկի։ (փոքր ինչ գինովցել է)։
Մէ-էրկու շապիք ինձմէն աւել կու՛լիս մաշի։ (հասակով մեծ եմ)։
Ման ին ածում նրան։ (խելքը վրան չէ)։
Մէ թիզ բացրացաւ ուրախու։ (ուրախացաւ)։
Մատը վախեցրած ունէ։ (յաղթած)։
Մէչը խօմ չէ՞լ նստած։ (ինչ գիտեմ միջի պարունակութիւնը)։
Մէ ձվի աղ չիմ գիդի օչովեմէն։ (օգուտ չեմ տեսել, ստացել)։
Մէ արտսունք ջուր չունինք։ (մի կաթիլ)։
Մէ իմքին վի կացրինք նրա համա։ (մի բան, փոքր ինչ դրամ գոյացրինք)։
Մէ քաղաք է ու նա։ (նորա համբաւը տարածուել է)։
Մէ փուր հացի գերի է։ (հացակեր)։
Մուլքը էրեսին չէ ծիծաղում։ (համարձակ չէ նայել)։
Մէ կտուր հացի տէր դառաւ։ (գործի կամ կարողութեան տէր)։
Մսի էրես չիմ տեսի։ (չեմ կերել)։
Միճկիս զօլը (ողնաշար) կտրվեցաւ։ (դադրել է)։

Digitized by Google

Մինչև պատրուքը (ողնաշարի մէջի ծուծը) կտրվեցաւ։ (Նոյն)։
Մինչև թիլը (ողնաշար) կտրվեցաւ։ (Նոյն)։
Մինչև իլիկը (ողնաշար) կոտրվեցաւ։ (Նոյն)։
Մամով մէկ ին, դէդով չէ։ (Հայրը հարազատ է, մայրը խորթ)։
Մէ լաւութին էլր պարտ, արխր։ (ժողովրդական յանդիմանութիւն)։
Մխոն-ուլազան ինք։ (Մեծանոյ որդէն Միրզել են)։
Մէկ-մէկու միս ին ուտում։ (անհաշտ)։
Մատի պտղունցներով (ծայրերով) բուրթ է քրքրում։
Մէնակութին է քաշում։ (Միայնակ է, անընկեր)։
Մէ տարի է գալի, ինչոր նրան չիմ տեսի։ (Մի տարի անցեց)։
Մեռիլը խուղին պահ տվինք։ (Լռեցին)։
Մազ պրծաւ, վէր էր ննգնում։ (Մազապուրծ չինկը. մազի չափ փոքր տեղ է մնացել)։
Միլը մլի վրայ գալիս է խալխը։ (Խմբով, անընդհատ)։
Մէ վուտն էստի է, մէ վուտն էնդլի։ (անընդհատ գնում է մէջ տեղից մեռը)։
Մէ ղալամ ձեռը վի կալայ նրամէն։ (Բոլորովին)։
Մուրազը (խեղճ) փուրումը մնաց։ (ցանկացածին չը հասաւ)։
Մուշտրու (յաճախորդ) աճկով տնդղեցի։ (շատ ուշադրութեամբ նայեցի)։
Մէ աքասու տօլ (չափ) ջուր է գալի։ (աքասանոյի մեծութեամբ)։
Մէ իմքնով չը հարցուց մլիզ։ (չէ պատուել)։
Մէ բերան չասաւ, թէ կացէ։ (Մէկ անգամ)։
Մէ բերան չէբլի մլիզ։ (չը յիշեց)։
Մէ տակ օմքին է։ (Նուաղ)։
Մնամ վուր նա պլտի ըլլի։ (Կարծեմ)։
Մօրն է գցի։ (Նման է մօրը)։
Մեռիլը ըփը պլտիք վի կալնի։ (Ե՞րբ պէտք է լռէք)։
Մարթատիղ չէ գցում նրան։ (արհամարհել)։
Մարթատիղ չէ դնում նրան։ (Նոյն)։
Մահվան քրտինքը վրայ արաւ։ (ատաքի՝ ճնշողութեան տակ է)։
Մանէթանուցն անց կացրի։ (փոխեցի)։

Digitized by Google

Մէ վարձկ ունէր Հալբաթ։ (որ փորձանքից ազատուել է)։
Մում է ածում։ (մոմ է թափում)։
Մօր ծիծ կտրող օմքլին է։ (չարագործ)։
Մէ Աստու օխնած մարթ է։ (բարի)։
Մէ Աստու զատը մարթ է։ (հանդարտ)։
Մսզը չէ տալի։ (մաշեշէնից մազը չէ թափվում)։
Մսիրքս ծամում լին։ (բամբասում են)։
Միսս ուտում լին։ (նոյն)։
Մսիրքս ուտում լիմ։ (ինքս ինձ տանջում եմ)։
Մինք նրանց առաչը կտրեցինք (կամ՝ տվինք)։ (առաջին ընկնել)։
Մէ չուր գլուխ ունիմ։ (միայնակ)։
Մալաչինի կօմշի։ (փաշայի սերկևիլ)։
Մամալ (որչ) սուտ։ (մեծ սուտ)։
Մէ, խօսկ զցէ (կամ՝ մխսէ) նրա մօղ։ (մի՛ խօսք բանալ)։
Միզկի վուրթի։ (աղջիկ)։
Մատին կծից։ (հրաժարել. բանին վրայ ընկնել)։
Մէ նրա բանդվա ինք։ (նա է մեր արգելքը)։
Մէճկս չէ գալի։ (չեմ կարող)։
Միզկս գալիս է։ (ցասում եմ, խղճում եմ)։
Մէ շափաթ է դալի։ (մի շաբաթը չբանալու վրայ է)։
Մինձ լիրթ ու թուք ունէ։ (մեծամիտ)։
Մէկ էլ տեսնիս։ (յանկարծ, անակնկալ կերպով)։
Մէ շալի չիմ գիդի նրամէն։ (չեմ սպասել. անօգուտ մարդ է)։
Մէճկս բռնվիլ է։ (ցասում է)։
Մածուն առէք օմքլին է։ (ծաղրական)։
Մալդով առուտուր է անում։ (առանց չափելու, կշռելու, կամ համրելու)։
Մէ հարցնող չունիմ։ (հաշուառութեան են տալել ինձ)։
Մէճիր գեղնին չէ տալի։ (հպարտ)։
Մազիլս բիզ-բիզ է ըլում։ (մազերի փշաքաղիլը. շատ զգուշանալ է)։
Մախլմա։ (ինչ և իցէ)։
Մուլքն (հոյս) իր գլուխը կերիլ է։ (եղանակը չէ ծածկել ծածքը)։

Digitized by Google

Մէ ձեռք շուր կարից։ (Մի մի հատ հագուստ)։
Մէ աճկտ չուրս շինէ։ (Ուշադրութիւն)։
Մինձ-մինձ է բրթում։ (Մեծախօս)։
Մէ-էրկու շատ տէր է պառլ։ (Քիչ դրամ է վաստակել)։
Մինձ թաղարիքնիր ին տեսնում։ (պատրաստութիւններ են անում)։
Մինձ թանթանէք ունին։ (Մեծ ծախսեր)։
Մէ մանէթ կու հանէ էտ մէ քթուց խնձուրը։ (Վաճառելոյ կը գայանայ)։
Մէ տուն գլխ լին։ (Բոլորը)։
Մահլինի (կամ՝ մահլան) դուռը ննգաւ (կամ՝ հասաւ)։ (Մեռնելու մօտ. սաստիկ նեղանալ)։
Միտկս վլէս չէ։ (չփոթուած է. չմոռցուած է)։
Միչի վրայ խէրխվում (ողորմել) է։ (Ջանք է անում)։
Մաղցս խառնվեցաւ։ (Վշտանալ, վիրաւորուել)։
Մէ գլուխ տանուլ իմ տալի։ (Անընդհատ)։
Մլխի է կտրում դարփունը։ (Բնաւ հասկանել)։
Մուքթա (ձրի) հաց ուտող օմքին է։ (Պորտաբոյծ)։
Մուքթա-խորում օմքին է։ (Նոյն)։
Մախսի կանգնելով կու տամ։ (ոչինչ)։
Մախսի դուս գնալով կէհամ։ (Վերջին)։
Մավթուլի (երկաթեայ թել) մէ գլուխն էստի է, մէ գլուխն՝ էնդի։ (Ծայր)։
Մէ ստաքան (բաժակ) արաղն (օղի) ու նրա ջանը։ (Բաւական է)։
Մէկս մէկու դիբանք։ (Վիրաւորել)։
Մի նմգնի նրա հիդ։ (Նորա օրինակին մի՛ հետեւիր)։
Մէճկ տվէք մէկ մէկու։ (Գնեցէ՛ք)։
Մարթ մէջ գցէ։ (Միջնորդել)։
Մի ասի, էն էլ մէ բան է։ (Մի՛ արհամարհիր)։
Մախա-մասկան։ (Դրամագլուխ)։
Մախաքսուրի իմ ծախում։ (աժան գնով)։
Մէկս մէկէն արաւ միզ։ (Հեռացրեց. Թշնամացրեց)։

Մումը կփցրուց։ (վառեց)։
Մէ պոտի կարկտան ունէ շապիքը։ (փոքր կարկատան է հարկաւոր)։
Մէ՛ սխպտկեցնի Նրա մօղ էտ բանը։ (Մի՛ յայտնիր)։
Մէչը մնացի։ (խօսքով բռնուեցայ)։
Մըսխը գլխիս չը դրի։ (ոչինչ համարեցի)։
Մէջ է տալի ցաւը։ (ընդհատ-ընդհատ)։
Մէջէ-մէջ ղուս կերաւ չրչիլը։ (ցեցը տեղ-տեղ փչացրել է)։
Մէ օրվայ պաշար է։ (բաւական)։
Մէ վուտն առաջ վո՛ւրդի էլիր։ (քիչ ուշացել է)։
Մարթը մարթու վրայ խմ ղրգում Նրա մօղ։ (շարունակ)։
Մեռլի վրայ գնաց։ (ննջեցեալի տուն է գնացել)։
Մըր տանը արաղ (օղի) չի ժաժ գա։ (խմող չէ լինում)։
Մէ բանի չէ կպչում։ (գործի չէ խառնւում)։
Մէ բանի վրայ չէ կանգնում։ (փոփոխամիտ)։
Մէ աբասին տարաւ, քարօքն էրխտ։ (վաճառեց)։
Մինձ էրազնիր է տեսնում։ (մեծ բաներ է ցանկանում)։
Մշկի պէս հաց է։ (փափուկ)։
Մէ շափթվայ վրայ գու՛քամ։ (մի շաբաթից յետոյ)։
Մտկահան է արի Նրան։ (մտքից հանել է, մոռացել է)։
Մտկէն էլիլ է։ (մոռանալ)։
Մազս շինիլ տվի։ (մազը խուզել, կտրել)։
Մտխումս ղըրկ խմ։ (մտադրութիւն)։
Մինձ-սիրտ օմքին է։ (շատ նեղացող)։
Մէ-էրկու պուտ ջուր կաթեցրու։ (կաթել)։
Մաղէ կարմունջ։ (դժուար անցանելի)։
Մանդրա-մժիղ (ծծմակ)։ (շատ մանր)։
Մէկնանց էլ չիմ ունեցի։ (մէկից աւելի)։
Մլթօնու (կրակարաշա) ջինս (ցեղ) է։ (ոչ մի բանից հաւատ չէ ընծայում)։
Մկրատ է, դրան ի՛նչը կու կոտրէ։ (կամակոր)։
Մխսվիլ է։ (մեռել է)։
Մանդր-մունդր։

Digitized by Google

Մէ ծաղիկ ունիմ։ (որդի)։
Մէկ ու մէկ մնաց բանը։ (ավարտելու չէր է ընկել գործը)։
Մէկը-մէկէլ աշխատից։ (կրկնապատէն)։
Մունջ գէլ է։ (խորամանկ)։
Մէ մանուսը։ (այս ինչ մարդը)։
Մէ հոքէուրը։ (նոյն)։
Մէ շատ համա ծվում իմ։ (կարօտ եմ)։
Մազա-մուզա։
Մէկը տասն է շինում։ (տասնապատէն. չափազանցում է)։
Մէ բաբաթ (կէրպ) դառաւ հիւանդը։ (փոքր ինչ լաւ է)։
Մօղ չիմ գնա էտ բանին։ (չեմ համաձայն)։
Մէ գազումն ինչ կայ։ (փոքր է)։
Մթնով էկաւ։ (մութ ժամանակ)։
Մէ Ածու տանէլի օմքին է։ (վաղահոգի)։
Մնացած օմքին է։ (մոլորուած)։
Մէ բռունց է դառի։ (փոքր)։
Մինձերեմէն է տրաքտրքվում։ (ջղամաղձել)։
Մէ էրեսատիր չունիմ, վուր գնամ։ (գնալու տեղ, բարեկամ չունիմ)։
Մէ գլուխ ասում է։ (շարունակ)։
Մէ բանումն էլա անց կենայ իմ չարչարանքը։ (գնահատուի)։
Մէ մատի լէնքը։ (մատնաչափ)։
Մէ՛ շնացնի նրան։ (երես մի տալ)։
Մէ ծլանտի իմքին։ (փոքր)։
Մինք չինք ասի։ (չէ ասուած լեզուանամ)։
Մէկն էրկու շինից։ (կրկնապատկեց)։
Մէ էրես թխից։ (ծնեց)։
Միրուք է թողի։ (մօրուքը չէ ածիլել. отпустилъ бороду)։
Միրուք է կանգնեցրի։ (նոյն)։
Մինձա-բիլէթ։ (խոշոր դրամաթուղթ)։
Մանդրա-փուղ։ (մանր դրամ)։
Մանդրա-գլուխ շաքար։
Մինձա- գլուխ շաքար։

Մավա չէ գնում նրան։ (չէ հաւատում)։
Մուլթը ննգաւ։ (մեռնեց)։
Մէ բարի, Աստու հաճելի մարթ է։
Մինձ բաներումն է։ (Մեծ պատրաստութիւններով է զբաղուած)։
Մնաց ձեռը ծուցումը։ (մոլորուած)։
Մոծակ մարթ է։ (շանշող, ճառախօս)։
Մէ խօսկով, բեզրիցայ։ (Միով բանիւ)։
Միզկ ու կրակ բան էկաւ նրան։ (փորձանք, դժբաղդութիւն)։
Միզկի բանիր է պտուտ գալի միր քաղկումը։ (անկարելութեան
չէ է)։
Մէ հատ քօշով տասէրկու դուռը ման գու՛քայ։ (ճող է)։
Մէ ջիլաւ (ատոյ) զուռնա ածաւ։ (Մէկ անգամ ածելուց միշտ է պահել մինչև միւս ածելը)։
Մօզիկ է ձիզ վրայ։ (չեղանէկ)։
Մարթու ևախեմէն (օջէք) կպաւ։ (չէ հեռանում)։
Մինձ բան կու տեսնէ։ (նորոգ է շինել)։
Մտկումս էլ չէ անց կացի էտ բանը։ (չեմ մտաբերել)։
Մազար-մախաթ օմքին է։ (հնարագէտ)։
Մատը բերնումը մնաց արմցած։ (զարմանք)։
Մնաց սառած։ (զարմանք)։
Մէ փուրացաւանք կունենայ։ (մի նեղութիւն)։
Մէկ ու ճար է։ (միամօր)։
Մայլ մնացի նրա սիրունութէնի վրայ։ (զմայլած)։
Մէ քանի օր մէկ-մէկու վրայ։ (շարունակ)։
Մէ հարցնող ըլի, թէ... (հարցնող չը կայ)։
Մաղբուն էլայ։ (դատարկ ճառ)։
Մէ-էրկու շաի (5 կ.)-բիստի (2 կ.) ունէ իր համա։ (քիչ դրամ)։
Մէ-էրկու շաու ծէր ունիմ։ (նոյն)։
Մէ օր էլ Աստուծ ինձ կու տայ։ (յաղթադրամ է կրամ)։
Միսը ծամում ին, արունը խմում։ (ծամծմել)։
Մարաքա (ժողով) շինեցին նրա բանը։ (հաւանել են)։
Մարաքումը խառնվեցաւ։ (մարդամեջ է խառնուել)։

Digitized by Google

Մէչը ննգաւ էրկու վուտով: (խորամանկ է):
Մինձախնձուր գիդէ էտ բաղը: (չքնաղ է):
Միզկ ու վարձկ կայ էտ բանի մէչը: (անօրէնութիւն):
Մահս ձէն է տալի էստի գալը: (դժուարանում եմ):
Մէ ստաքան (բաժակ) չաու հիդ վօնց իս: (կուշէ՞ս ինձ չէ. ախոր-ժակ ունի՞ս):
Մհլամը (ապեղանք) գործում է նարէն (վերք): (սառուցանում է):
Մուութը վէր է թողի: (տխրել):
Մէնակութին է քաշում: (միայնակ է):
Մէ գրվանքէն (ֆունտ) մէչը խաղում է: (տարբերութիւն):
Մէ փուղ շինից: (փչացրեց. անպիտանացրեց):
Մնացի վիր քաշված: (զարմանալ):
Մէ գրօշի խելք չունէ: (բնաւին անխելք է):

Նրա քամագուգը օրթունք կայ: (անհանգիստ է):
Նա իր հացը կերաւ: (պատիժը ստացաւ):
Նազ ու թիզը նրա վրայ է ծախում: (անում):
Նրամէն էլ մարթ էս պատիժը կրէ: (նոր աննշան լինելով մեծ նե-ղութիւն է տալիս):
Նրա միզկը մէ վի կալնի: (ի շուտ մի՛ մեռցրել):
Նրա միզկը մէ ննգնի: (պարծենա մի՛ դատարկ):
Նրա փուղեմէն արուն կու դուս գայ: (ծլաք):
Նեքսի տկեմէն է խօսում: (խորը, խրթին. գիտենալ ...):
Նախունակ մէ տա: (սառամ են, երբ մի գանձարանի խանութում նոր դատարկած եւ դեռ չը լցուած մի գին ձեռք բերել է):
Նրա փուղումն արուն կայ: (վրա ծանրացած է վտանգաւոր):
Նրա համա ժամն ու գիլի հարսնիքը մէկ է: (անտարբեր):
Նրանց փսակը քանդեցին: (լուծել են պսակը):
Նրանց տրխկուցն էլ հօրէս վիր կու՛լի: (Անձնական համբաւը, որ նորա ոչինչ չունին):

Նա՛մ փայտա։ (ի՞նչ օգուտ)։
Նա՛մ ապրանք։ (վատ մարդ)։
Նրանց խօսկը մէկ է։ (միաբան)։
Նրա աշխարք մտնելու վախտն է։ (պատանեկութեան ժամանակ)։
Նիմ-նիմ արինք (ծայրերը միթթանց կցել) բանը։ (գլուխ բերել)։
Նրա խօսկերքը հենց գիդենաս աւետրան ըլի։ (ճշմարտախօս)։
Նրա թուրը երկու կռնեմէն (կողմ) էլ կտրում է։ (զօրեղ)։
Նա մէ մահ էր պարտ (կամ՝ պարտական)։ (մեռել է)։
Նա օ՞վ է ննգած։ (չնչին մարդ)։
Նշնումս գալիս է։ (յիշում է)։
Նրա խարջ օմքին է։ (համեմատ)։
Նա էլ լուրիր (լոր) է ունեցի։ (բարեկամութիւն)։
Նրա օհտեմէն ո՛վ գու՚քայ։ (ով կարող է նորան յաղթել. քաջ է)։
Նրա առչիւն օ՞վ կանայ կանգնի։ (ո՞վ կարող է ընդդիմանալ. զօ-րեղ է)։
Նրա համա լիմն ու քունը չըկայ։ (անտարբեր)։
Նրա մահը վիր արին (կամ՝ չաւ արին)։ (հալածել)։
Նրա բարաթը (մուրհակ) ջուր արա, խմէ։ (անպէտք է)։
Նրա մտոն էտ բանումը խառն է։ (մասնակից է)։
Նրա մատը մէջն է։ (նոյն)։
Նա նրա հիդ չունէ։ (չէ սիրում)։
Նրա դիղի վրայ լաւ է։ (նորա դեղով լաւացաւ)։
Նրա դէմուդէմն իս խաղացի։ (նման է)։
Նրա փուրացաւանքն ուրիշ տիզ է։ (դիմաւորութիւն)։
Նրա վրայ է գցում։ (նորանից հետամնում է)։
Նրա վրայ գնացի։ (կարծում էի, թէ նա է)։
Նրա բռնած ճանփով մի՛ման գա։ (նորա գնացած ճանապարհով)։
Նման ածի նրան։ (նմանեցրի)։
Նրա ասելունը չըլի։ (նա էլ այդպէս է ասում)։
Նրանց կուռը (կողմ) կտրեցին բանը։ (վճռեցին)։
Նրան էլ խօսկ ննգաւ։ (նա էլ խօսք խօսեց)։
Նրա աճկեմէն ննգաւ։ (աչքից ընկաւ)։

Digitized by Google

Նրա ահու չիմ կանայ գա։ (ահէյ)։
Նրա սաքաքը մի՛ ննգնի։ (պաշճա մի՛ տաշնալ)։
Նազ անգաձ ունէ։ (խօշլ)։
Նազ ու Թիզ է անում։ (նօպրօվըլամ է)։
Նրա փանդը (հնարք) վեր է կալի։ (յարմարվըլամ է)։
Նրա դարդն ինձ տարիլ է։ (մտածմանց մէջ է նորա համար)։
Նի ու դուս է անում։ (ներս ու դուրս. մտնել, ելնել)։
Նա նրա մօտ (կամ Նրա հիտ) չէ գալի։ (Ընտանեկան չէ յարմար-
    վըլամ)։
Նրա վրայ ձեված (կամ կտրած) է։ (յարմար է)։
Նմանութին է տալի։ (փոքր ինչ նման է)։
Նրա սիսիլէն (շեղ) վեր ննգաւ։ (Ըօլօրովին շեղը ոչնչացել է)։
Նրամէն ձեռը վեր է կալի։ (Ըօշել է անօգնական, հետացել է)։
Նավսը (անշօջօղօւթեան) կոտրեց։ (վերջապէս ուրա)։
Նրա մօտ վունչիչ մի սիպտկեցնի։ (յայտնել)։
Նրա միղկու էրվեցանք։ (խղճահարուիլ)։
Նա լաւ մէճկ է Նրա համա։ (նեցուկ)։
Նստած է սկամու (ա. աթոռ) վրայ յիդ ննգած։ (մէջքը դէմ է
    տալել)։
Նրա վրայ կնիկ ուզից։ (նորանից յետոյ, երկրորդ կին)։
Նա տասն է, նա մէկ չէ։ (նա նորանից շատ գերազանց է)։
Նրանց ասկ ու տակումը չըկայ քիզպէսը։ (Բոլոր աշխի մէջ)։
Նրանց տունը շէդան-գէդան է։ (շատ եկող-գնացող ունին)։
Նամուսի ազկատ։ (պատիւաւոր անձեցող)։
Նրամէն վունչիչ չիմ գիդի։ (օգուտ չեմ առայել)։
Նրա բանը ծիծաղ է։ (ծաղրալի)։
Նեքսիւ արաւ փուղիրը։ (գողացաւ)։
Նրանը չըլլի։ (նա էլ պէտք էր տամ)։
Նրանց օսկոռը գուղութէնումն է ղախմացի։ (գողութեան ասլէր է)։
Նստած սիրտ ունէ։ (համբերող)։
Նստած կնիկարմատ է։ (փոյլօտաս)։
Նստած աղչիկ է։ (հասուն ամած)։

Նրա աչքով մի մնա։ (յուսով)։
Նրա վրայ է կալած բանը։ (կախուած ունի նորանից)։
Նաղա-նաղա է տալի (կամ անում, կամ գցում)։ (փիլոսոփայօրէն ուշադրութեամբ է)։
Նա ինձմէն խաշով է։ (հաւանով է)։
Նրա խօսկն էլ դուս գնալ չունէ։ (անհամապատասխան է)։
Նրա բախտին քար մի գցի։ (Մ՛ խանգարիր)։
Նրա խօսկը գետնին չի վէր գցի։ (չը յարգէ)։
Նիղ բռնէ՛ շուրս։ (Նեղ նայի՛ր)։
Նրանց չարն ու բարին իմացէ։ (հանգամանքը)։
Նաղար-նուղար։ (վր. Նաղած-նաղնղած. չնչին)։
Նաչար-բէչար։ (անճար)։
Նրա վրայ մուր են գցում։ (Նորա յուսով նախանձում)։
Նրա վրայ փուղ չի կօրչի։ (Նա փող չի առնել)։
Նրամէն նեբքն է։ (ավագ)։
Նշնով ասաւ։ (ասածի մտքի, նշանակի)։
Նշան դի։ (նշանակել)։
Նշան արա։ (նշան)։
Նուր է գլխի ննգնում։ (հասկանում)։
Նրա աճկի փուշն է։ (ատելի)։
Նստեցաւ խօսկս գլխումը (կամ խիլքումը)։ (աղբերցի նորա վրայ. հաստատութիւն գտած խօսք)։
Նստեցաւ հարաւր թումնումը։ (Փարա տուժեց. ծախսը ավեց)։
Նստեցաւ իմ խօսկը։ (չկատարուեցաւ)։
Նստեցաւ ապրանքը հարուր թումանի։ (պարտաւոր է վճարել)։
Նստեցաւ կզկնեբքումը։ (հաճոյ եղաւ նորան)։
Նախչվնու աբասի։ (չեղած)։
Նրա ակռքնիրը կոտրտեցի։ (յաղթել. ճնշեցնել)։
Նրա համա շիրն ու շաքարը մէկ է։ (անհասկացող)։
Նրա փիշն (փշանգ) է բռնի։ (ողորմելի է)։
Նրա արնի գինը վճարից։ (տրէտլան յանցաւորի արեան գինը)։
Նրա աճկումը աղչիկ չէ գալի։ (չէ հաւանում)։

Digitized by Google

Նա էլի իրա էշն է քշում։ (չամաչոր)։
Նա էլի իր սազն (նուագարան) է ածում։ (նոյն)։
Նրա կշտոնովն է անց կացի։ (վստահութեամբ է)։
Նրա տիզը չի կանայ բռնի։ (սպառ է նորանից)։
Նրա անդաճը ննդաւ էտ խօսկը։ (լսեց)։
Նիտվանիզը քաշից վրէն։ (նեղն արդարեց)։
Նրա խօսելու հիդ. վուր ննդնիս, ուր կէհայ։ (չը դէպ է լսել նորան)։
Նրա ձեռնեմէն չիմ իմանում, ինչ անիմ։ (չը գիտեմ, ինչպէս ազատուիմ)։
Նա նրա արունն է լմում։ (արիւնարբու թշնամի)։
Նրա տակի մաուխարէն (ծաղրածու) է։ (ոչխարող նմանելու)։
Նի մտաւ ջանը։ (ներս մտնել. չը հեռանալ)։
Նիշադուրը (անուշադր) շատ էր։ (շատ բան է չինվում չաշառուած)։
Նրա ձէնի վրայ էկաւ։ (ձայնը լսելուն դէմ)։
Նիղ տիղն է ննդնի նա։ (դժուար տեղ)։
Նրա խօսկը չվանի (պարան) վրայ չին դնի։ (բանի տեղ չեն համարիլ)։
Նա ուզում է իմ բաղի վրայ շէնանա։ (իմ ոգևով)։
Նամ-նամ օմքին է։ (դանդաղ)։
Նրանց սասն (ձայն) ու սօրաղը (շունչ) կտրվեցաւ։ (անհետացան)։
Նշանը քանդեցինք։ (նշան դրած աղջկայ եւ տղայի գործը խափանել են)։
Նրանց իզն (հետք) ու թօզը (փոշի) չը մնաց։ (անհետանալ)։
Նրան մտիկ տալով չէ կշտանում։ (շատ ախորժելի է)։
Նրա ամեն մէ մազի տակը մէ մէ սատանայ կայ։ (խաբեբայ)։
Նստիլ ին, ճանջ ին բռնում։ (պարապութիւն)։
Նրա գլխումը վունչինչ չէ տուն գնում։ (չմտածող, անհոգանալ)։
Նրա սրտումը խօմ նստած չիմ։ (չեմ կարող իմանալ նորա միտքը)։

Ծուրերու շորվէն (արգանակ) վէր է էկի։ (հնացել է)։
Ծան փայ (բաժին) մի շինի էտ թիքէն (պատառ)։ (մի՛ խնայիր)։
Ծնանուց ու գիլանուց մի անի։ (նոյն)։
Ծան լափը (կերակուր) գլխին ածաւ։ (հայհոյել)։

Digitized by Google

Ձան լիզուն թերնումն ունէ։ (ճարտար է)։

Ձահմալին (արհայայտուկն) գուս կանգնած է։ (յարմար է դառնել ուտելու, տանոյ եփելու և խորովելու)։

Ձան ապրելումն է։ (Վատ կացութեան)։

Ձան պէս դաթրեցայ։ (սաստիկ)։

Ձորշոփնիր կերայ նրամէն։ (երկիւղ կրեցի)։

Ձատ-շատ քար պատուվի, դրա գինը հինգ մանէթ։ (աւելի չարժէ)։

Ձան զարմն է։

Ձատ է փուլ գալի։ (քրքրվում)։

Ձան նամուս (կամ՝ էրես) ունէ։ (անպատկառ)։

Ձան օր է քաշում։ (անտանելի օրեր է տեսնում)։

Ձան օրումն է։ (նոյն)։

Ձառ գցից։ (զրպարտեց)։

Ձան պէս իմացաւ։ (շուտով)։

Ձան պէս կոնկոռնում է։ (դողալ. սառել)։

Ձուլօն (չործ) յիդ տուռ։ (Եզները արձակել կամ բանալ)։

Ձատ սարիր ու ձուրիր կայ սրա ու նրա մէջը։ (Մեծ տարբերութիւն)։

Ձրթի էրիտ դախլը (Երախ) նաշտար (Նշտրակ) տալիս։ (Երախը դուրս է վազել)։

Ձատ քամի կուտէ ճանփին։ (կը պատահի. կը նեղանէ)։

Ձուն մարթ է։ (անտաշ. փորձառու)։

Ձամփրի պէս պտուտ է գալի գողնքումը։ (սաստիկ անհանգիստ)։

Ձունչս կրկնվում է։ (շնչարգելութիւն)։

Ձլնքիս կապեցին։ (վզէս փաթաթեցին ակամայ)։

Ձահր կոտրից։ (դրամագլուխը ժամանակից առաջ վճարելով տոկոսը ջնջջել է)։

Ձօրեղէնը (աղի կերակուր) շատ ջուր է խմեցնում։ (աղի կերակուր ուտողին շատ ջուր է հարկաւորվում. ծարաւ է շարժում)։

Ձատ հիւու իս բռնում քիզմէն էտ բանը։ (բերանից հեռացնում ես. յետաձգում ես չը գիտեցող)։

Ձէլէխ-մէլէխ օմքին է։ (աղաւաղախ, աւերախ)։

Շալակն է ննջնում: (շաշաքլամ է):
Շուլխերու դինը (հաւայ) հանից: (մաշել է բոլորովին):
Շուքը ննջաւ: (շոգեր նուազեցան):
Շրխկալի ձէն ունէ: (լաւ ձայն):
Շապկլի ննջլիր: (անդրավարտիքով):
Շահլի Թամբալ: (դանդաղ):
Շուքիր է անում: (շոգ օրեր են):
Շուրումը խաղում է: (շատ առատ է ջուրը):
Շահ լիմ քաշում: (տոկոս եմ վճարում):
Շատ տեսնում է, քիչ ուտում: (տեսնում է, բայց ճաշը չէ հաւա-
նում):
Շահլիմէն (պարտէզ շահ) փաք (երկիւղ) չունէ: (աներկիւղ. անվեհեր):
Շուք-պապանաք է: (սաստիկ շոգ):
Շատ է սիրում փառաց բան: (փառասէր):
Շահին շահ անձաւ: (աւելացրեց):
Շատ մի՛ վի քաշի նրան: (գովելու արժանի չէ):
Շատ առաջ է նրա մօդ: (սիրելի է):
Շահն էլ վրէն արի: (աւելացրո՛ւ տոկոսը գրամագլխին):
Շան շնթուց է ու գլխի կօնկօռնուց նրանց տունը: (շատ առատ են):
Շէշ (6) ու բէշ (5) էկաւ բանը: (յաջողաւ):
Շէշ (6) ու փանջ (5) տղայ է: (երկար չը մտածող. գէժ ու խելօք):
Շնուրքով խմէ չայն: (կարգին):
Շատ չար ու բարի տեսած մարդ է: (փորձառու):
Շան հիդ կապեցի նրան: (անարգանք է տալ):
Շան տիղ չին գցում նրան: (արհամարհել):
Շուշա (ապակի) գցիլ տվի (կամ՝ նստեցնիլ տվի) փանջարումը: (լուսամուտի փեղկի մէջ ապակի է դնել տալ):
Շահը գլուխ դառաւ: (գրամագլուխը և տոկոսը հաւասարուել են):
Շատ հիւնդութին իմ քաշի: (երկար ժամանակ հիւանդ է եղել):
Շատ բան կու տեսնէ մյ: (ոչինչ չի կարող շինել):
Շան չարչարանքումն իմ: (անտանելի):
Շատ մարթու երեսը չէ բռնում: (չէ վստահանում):

Ճուլգուլաքարի (դարաքար) պէս տուն ննդաւ։ (արագ)։
Ճաքրէ հաց։ (հրաշալի)։
Ճահը էս գլխէն դուս արի։ (ոխը իմից հանե՛ր)։

Ջիմ ու ջում է անում։ (չէ խոստովանում)։
Ջանով (ծնօտ) վի կալան նրան։ (այնտեղ՝ բամբասեցին, որ մեռաւ)։
Ջարէ-ջար (անընդհատ) մօցիքլիր (մէջի մարդ) է, վուր բանում է
նրանց տանեմէն։ (երկնեղնաքեան են անում)։
Ջէշմակը (ակնոց) կոլցրիլ է։ (մոլորուել է)։
Ջոքէ-ջոք գնաց։ (ծնկաչոք)։
Ջըթի-փըթի է անում։ (նոր հարստացածի արարմունքը)։
Ջանաբազար (ծնօտ, ատամնաշար) աթմորթի է։ (շատախօս)։
Ջէ ուզում, վուր արեգագը լուս տայ։ (նախանձոտ)։
Ջխրթմի (կերակուր) ռանգ է տալի։ (մի բանը միւսին չէ յարմարում)։
Ջիք ջորէքշաբթի։ (չարչարանաց աւագ չորեքշաբթի)։
Ջախմխի (հրացանի կոճղ) կտուր է դրուստ։ (ծեր. արագաշարժ)։
Ջրի խուրդա (մանրել) արաւ փուղը։ (վատնեց)։
Ջլա է մտի։ (գաղթուել է)։
Ջաու էրեսը չիմ պահում։ (չայի խմելոյ յետոյ երբ շատ գնում է)։
Ջըմնամ, թէ նա գայ։ (չը կարծեմ)։
Ջաչանակ է կտրվի։ (շատախօսութիւն է անում)։
Ջէ կանացլի ծպտա ահեմէն։ (ձայն հանել)։
Ջաթս կտրվեցաւ։ (վախեցայ)։
Ջուլ ու քէյվան։ (հնոտիք)։
Ջուլ ու փալաս։ (նոյն)։
Ջուլ ու մուլ։ (նոյն)։
Ջանգալ (կարթ) է դառի։ (նիհարել է)։
Ջաթու (անուր)-քէսան (կտրող) օմքին է։ (բանտից փախած, աւազակ)։
Ջարան-փարան է անում։ (ջանք է գործում)։
Ջարօզ է անում։ (ծանր ու բարակ ասում է)։
Ջէ տեսնում լիմ ասրած լաւութիւնը։ (չէ հաւանում)։

Չէ վուր մէքիչ գլուխս ցաւում է։ (չարժէս ըէ)։
Չէ վուր քիզ սսում էի։ (ասում էի, դու չէիր հաւատում)։
Չի վէր ննգնի նրամէն։ (օգուտ չէ)։
Չաւ արին նրա մահը։ (հաշտւեցին)։
Զմչմակլը օմքին է։ (ծղծղալի ոտող)։
Զմահաւան օմքին է։ (չը հաւանող)։
Չիխլի-պլտօ օմքին է։ (նեհար)։
Չուրիկ-չուրիկ մարթ է։ (չոր)։
Չասպանդ օմքին է։ (չարաճ)։
Չիթ դէրխա ունէ հաքին։ (հագած ունի)։
Չին թողնում, վուր մարթ աճկ բաց անէ։ (նեղացնել)։
Չի ասի, թէ ուրուքմին կաս, թէ չը կաս։ (մարդատեղ չէ դնում)։
Չաուն էստի չէճր։ (չայ խմելու)։
Չափ է գցում ձին։ (յորղա)։
Չը քաշից մէ սահաթ, նա էլ էկաւ։ (մի ժամ չանցած)։

Պարապ-սարապ ման է գալի։ (բոլորովին անգործ)։
Պարզ ջրեմէն չէ։ (անտաշ)։
Պտուղ չունին։ (որդի)։
Պակասութէնի մէչն իմ։ (խեղճութեան)։
Պուճուկեցին վարթը։ ([illegible])։
Պատ է շարում։ (որմնադրութիւն)։
Պունդէ-պռունդ։ (լիքը)։
Պատիւ չէ պահում։ (չէ յարգում)։
Պարարտ կու՚լի ձուգը, թէ էրկու օր ջրումը պահվի ու խժում էփվի։ (պաշտվում է, փափկում է յուղը)։
Պասլըոս (ծխախոտ) է քաշում։ (ծխել)։
Պատկիրք է քաշում։ (նկարել)։
Պարտկին մօդ չէ գալի։ (չէ կամենում վճարել)։
Պղտուր ջրումը ձուգն է բռնում։ (խառնակ ժամանակից օգուտ է քաղում)։
Պատկիրքը կոտրվիլ է։ (ջնջուել)։

Digitized by Google

Պալտկը կոտրից։ (պաշտօնազրկեց)։
Պատռտվում է ու ճոթռտվում։ (շալինքը տուրը հագուստ է չնայած նուած երան)։
Պռնգներեմէն վէր էկաւ։ (հեշտան-շէշտան-թաթաշտան)։
Պատկերքը վէր է բերում։ (յանդգնացնել)։
Պարգլիկայ գլիշիր է։ (յուրբ. սառնամանիք)։
Պուրտիդուս պառկիլ է։ (մեջքի վրայ)։
Պրճվալլին (խիթը) յլիդ է թող։ (խիթը անցել է)։
Պրճվալի կանգնեցաւ սրտին։ (խօսքը սրտին դիպաւ)։
Պարտկի տակը մնաց։ (ճնշվում է)։
Պարտկումը խիղտվում է։ (շատ պարտք ունի)։
Պարտկեմէն չը դուս էկայ։ (չազատուեցայ)։
Պանդուրլի (ափոյի) տվլին, դուս արլին։ (արտաքսեցին)։
Պուգիրտ չի աւելնա էտով։ (օգուտ չէ ունենալ)։
Պատարաքը կլից է։ (առաւօտեան ժամին հետեւում է պատարագը)։
Պատը նստեցաւ։ (իջաւ)։
Պրիկ-պրիկ է գալի։ (թափանում է)։
Պաօը կոտրից։ (լուծել է պահքը)։
Պատիժ դառաւ գլխիս։ (նեղացնում է)։
Պատէ պատ է ման գալի։ (ճանը խելքից հեռացնում է)։
Պալի գինն է ուզում։ (մեծ գին)։
Պրծնելու վրայ է։ (մօտ է վերջանալուն)։
Պղինձը վրէն դի։ (կրակի վրայ)։
Պուստ ու պօլիկ։ (անշէն)։
Պարտկը վրէն կոտրվեցաւ։ (պարտքի տակը մնաց)։
Պատրաստ կացէ։ (զգուշ)։
Պէծ պծի է տալի։ (փայլատակում)։
Պարտկ ու պատուհասով լիքն է։ (շատ պարտքեր ունի)։
Պուրտն էտումն է կտրվլի։ (փորլուծել է)։
Պրծնիլ չըկայ նրանից։ (չէ առողջանալ)։
Պաս է նրա համա էտ բանը։ (անկարելի)։
Պխտիս ծամի ու բերանը դնի։ (բթամիտ է)։

Digitized by Google

Պռոշներեմէն (կամ էրեսեմէն) կաթն է վէր գալի, թշերեմէն արուն է կաթում։ (Կարմիր և սպիտակ, кровь съ молокомъ)։

Ջիգարը (լեարդ) լվացած ունէ։ (Հանդարտ մարդ)։
Ջուրը վարարել է։ (Բարկանալ)։
Ջուրը գցեցի մէջ մանէթըս։ (Կորցրի)։
Ջանիս վրայ չիմ։ (Տկար եմ)։
Ջուրը ջրեմէն կու հանէ հա։ (Շատ ճարպիկ է)։
Ջոլին կորցրել է։ (Մոլորուել է)։
Ջուր կտրվեցաւ փուղերս։ (Չափազանց վախեցել եմ)։
Ջամումն ինչ կանգնեցաւ։ (Կամարը ո՞րտեղ եղաւ)։
Ջիբումը (գրպան) մկնիր ին խաղում։ (Դատարկ է)։
Ջիբին ծանրութիւն է տալի փուղը։ (Փողի առատութիւնը չը գիտէ, անհաշիւ մսխում է)։
Ջուրն էլ գցիս, կրակն էլ գցիս․ էլի Ջուն դուս գայ։ (Ճարպիկ է)։
Ջուղաբը ջվալով ունէ պահած։ (Պատրաստի պատասխան ունի)։
Ջէր ձվումն իս ծվում ու էտէնց խօսում։ (Փոքրի յանդգնախօսութիւնը)։
Ջէր չէլած, խօսում է։ (Նոյն)։
Ջէր վուտը չէ էլի, խօսում է։ (Նոյն)։
Ջուր ու գինի օմքին է։ (Անմիտ մարդ)։
Ջգրու ճիճինա իմ գալի։ (Բարկացած եմ)։
Ջէր սփթա (սխեղճ) չիմ արի։ (Այսօր դեռ բան չեմ վաստակել)։
Ջրի պէս է կարթում։ (Արագ)։
Ջրի պէս անգիր է արի։ (Լաւ է սերտել)։
Ջուր տու քշէ օմքին է։ (Յանցաւոր)։
Ջուրն էկել է, նրանցը տարել է։ (Աւելորդ աղքատութիւն է պատահել)։
Ջանս դուղ ննգաւ։ (Ահ)։
Ջիգարը (լեարդ) քաշում է։ (Արիասրտութիւն)։
Ջրի ջուքամ ունէ։ (Ջրի երկիւղ)։
Ջանդան-բէզար (Զզուելի յանցաւոր) էլայ նրամէն։ (Ձանձրացայ)։
Ջիգր է մտի նրա հիդ։ (Ախոյանութիւն)։
Ջուն-ջունի բերին ինձ․ (Խեղճերը հանել են, շատ չարչարել)։

[illegible] կորըզ մարդ է։ ([illegible])։

Ջամբուլիքը կապեց նրա համար։ ([illegible])։

Ջինս (ցեղ) ու ջիլագով (նախնիք) վիր ննգաւ։ ([illegible])։

Ջանին վուռնչիչ չէ կպչում։ ([illegible])։

Ջուխտ (զոյգ) քինթ էկաւ։ ([illegible])։

Ջէր վուրդի իս։ ([illegible])։

Ջէր էլի գլխումն ունէ։ ([illegible])։

Ջգրաբազար բան է։ ([illegible])։

Ջէր խօմ ունիմ ու իժում, էլ Աստուծ օգործած է։ ([illegible])։

Ջուրը բերնումտ կում արա։ ([illegible])։

Ջիգար (լեարդ) ապրանք է։ ([illegible])։

Ջրի գնացիլ իս։ ([illegible] ХОДИЛЪ ЛИ ПО ВОДУ)։

Ջրի տարած (կամ՝ ջրատար) օմքին է։ ([illegible])։

Ջրէ ճանփայ լին կտրի։ ([illegible])։

Ջիբումս գլխէլս ([illegible])։

Ջանս փշաքաղվում է։ ([illegible])։

Ջանս չէ գալի։ ([illegible])։

Ջուրը վէր է ննգլի։ ([illegible])։

Ջանջալ ([illegible]) մարթ է։ ([illegible])։

Ջանքաշ մարթ է։ ([illegible])։

Ջրատրաք էլաւ։ ([illegible])։

Ջափա մի քաշի։ ([illegible])։

Ջան (հոգի) ու ջիգար (լեարդ) օմքնիր իմ։ ([illegible])։

Ջարթ ու փուրթ արաւ։ ([illegible])։

Ջարթ ու փուռը։ ([illegible])։

Ջարթ էրծաթ։ ([illegible])։

Ջանումը նստեցաւ։ ([illegible])։

Ջանն է ննգլի։ ([illegible])։

Digitized by Google

Ռանգ ու ռունգն (երանգ) էրլիտ։ (ադամինեը վերինաշ)։
Ռանգն առաւ ու էրլիտ։ (նոյն)։
Ռանգը ռանգի հիգ չէ գալի։ (չէ յարմարում)։
Ռահմ գցէ նրա սիրտը։ (գութը շարժել)։
Ռսնդ-մռանդը գնաց։ (փառաւորութիւնը)։
Ռէշլիթ մարթ է։ (չորրորդ)։
Ռօկլի (ռօռ) մարթիք ին։ (չոպլէռ)։
Ռազի չի՜ ս։ (անշնորհակալ)։
Ռանդից (ողորմել) իր աչքկան։ (գեղեցկացրեց)։
Ռանգը դռւս էրբիտ չայն։ (եփանել)։

Սիրտ դնող չունիմ։ (յուսադրող)։
Սուտ վի կալնող ապրանք է էս ապրանքը։ (որոշ գին չունեցող)։
Սարփի (օգուտ) գիժ է։ (սուտ խենթութիւն անող, օգտակի համար)։
Սարփէն չէ տալի։ (օգուտ չունի)։
Սիլտը փտուրը նեղաւ։ (վախեցաւ)։
Սիրտս ասում է՝ թէ դնամ։ (սիրտս վկայում է)։
Սուտ է սատանի պէս։ (ստախօս)։
Սիրտը նեքսեմէն (կամ նեքսեվանց) է ունեցի։ (մեծասիրտ. քաջ)։
Սրտիս դռները բաց էլաւ։ (ուրախացայ)։
Սրա միսը չի էփվի։ (սրա հետ բան բռնել չի լինի)։
Սրտեմէջս արուն է կաթում։ (նեղացած եմ)։
Սառցի վրայ նստեցրուց։ (դատարկ թողեց)։
Սառը դէզնին նստեցրուց։ (նոյն)։
Սառցի վրայ գրվեցաւ պայտնը։ (չէ վճարել)։
Սառը (կամ սիւ, կամ չուր) քարի վրայ նստեցրուց։ (զրկեց)։
Սրտին ւիզ քսվեցաւ։ (ուրախացել է)։
Սրտումս չէ գալի։ (չէ հաւանում)։
Սևէն-սիպտկէն խաբարութիւն չունէ։ (բոլորովին տեղեկութիւն չունի)։
Սուտը փուղով է առնում։ (սուտ ասող)։
Սուտ փուղ է կտրում։ (կեղծ դրամ թողել)։

Digitized by Google

Սիպտա թան է դառել։ (ճերմակել է)։
Սիպտա բուրթ է դառել։ (նոյն)։
Սատանի ճանփէն կու գթնէ։ (վարպետ, հնարագէտ)։
Սրթամ է անում ինձ։ (շրջում է)։
Սիրտս էտ բանի վրայ տաք չէ։ (յօժար չեմ)։
Սով ննգաւ քաղկումը։ (սով է պատահել)։
Սիրտը հովլուց։ (տաքըղով սիրտն ուրախացել է)։
Սալթ (միայն) ու սուբա (ազատ) օմքին։ (միայնակ)։
Սիրտ արաւ, դուս թռաւ։ (սիրտը ամրացնել)։
Սուտ դուս էկաւ նրանց մօտ։ (խաբանքը չէ յաջողել)։
Սիրտ շանց տու նրան։ (ուրախ դէմք. քաղցրութիւն)։
Սիրտս լեթվեցաւ։ (սիրտը ծանրացել է, օր. խաշլի կերակրից)։
Սիրտը դարդկից։ (նեղութիւնը ցրուել է խօսելով)։
Սիրտ է տալի նրան։ (քաջալերում է)։
Սիրտս բռնից կերակուրը։ (ծանրացրել է)։
Սիրտս կտրվեցաւ նրամէն։ (բարեկամութիւնս ընդհատուեց)։
Սիրտս գնում է։ (սիրտը նեղանում է)։
Սիրտս կանգնեցաւ։ (հանդարտուեցայ ահից յետոյ. կամ՝ կշտանալով)։
Սիրտս չէ վիզ կալնում նրա ասած խօսկը։ (չէ ընդունում)։
Սիրտը կպել է աղչկան։ (սիրահարուել)։
Սրտին դիբիլ է։ (ծանրել է խաշլի կերակուրը. կծու խօսքը վշտացրել է)։
Սիրտս կոտրվել է։ (տխրութեան մէջ է)։
Սիրտս բարկիլ է։ (նեղսրտուել է)։
Սիրտս թիլլի վրայ կախ ննգաւ։ (սրտնեղութիւն)։
Սիրտս ճզմոտում է։ (քամվում է սիրտս)։
Սրտումս տիղ չունիմ։ (նեղացած է հոգով)։
Սիրտ չունիմ։ (նոյն)։
Սիրտ չունէ նրա վրայ։ (աչքից ընկել է)։
Սրտիս ծէրը գնաց (կամ մղկտաց)։ (ցաւեց)։
Սիրտս փուրումս թուլացաւ։ (սրտնեղութիւն)։

Digitized by Google

Սիրտս փուրումս շուռ էկաւ։ (երկիւղ)։
Սիրտս թռթռում է։ (բաբախում)։
Սիրտս փղցկում է։ (սրտնեղութիւն)։
Սիրտս փոխեցին։ (տխրութիւնը)։
Սիրտը վէր էկաւ։ (հաւանել)։
Սիրտս լքցվեցաւ։ (վիրաւորուել)։
Սիրտս լիքն է Նրամէն։ (Նոյն)։
Սրտիս դռնիրը բաց էլաւ։ (ուրախացել է)։
Սիրտս բաց էլաւ։ (Նոյն)։
Սիրտս չէ տալի։ (չեմ ուզում)։
Սիրտս չէ քաշում։ (Նոյն)։
Սիրտս վիրաւորվեցաւ Նրամէն։
Սիրտս լի է ամեն բարութէնով։ (ազնիւ հոգի է)։
Սիրտը շահէ։ (հաճոյանալ և սէր առնել)։
Սրտաբաց տիղ է։ (ուրախ)։
Սիրտը քար ու ապառաժ է կտրվի։ (համբերել է պետք)։
Սիրտը տիղն էլաւ։ (համարձակուել համբերել)։
Սիրտ պիտի ըլի, վուր դիմնայ։ (Նեղացած է)։
Սիւր սիպտկեմէն չէ ջոգում։ (անհասկացող)։
Սուփրէն (սփռոց) վի քաղվիցաւ։ (Նորա բանը վերջացաւ)։
Սուտը բռնեցի։ (ստութիւնը իմացայ)։
Սիրունի կղկնովն անց է կացի։ (ափսոս)։
Սիրունի շուքը (շողը) գիբիլ է Նրան։ (ափսոս)։
Սխ ու մուլթ օրիր է քաշում։ (Նեղութեան մէջ է)։
Սապուն տու մազերուն (կամ լվածկին)։ (ծաղր)։
Սատանի վուտը կոտրից։ (վերջապէս եկաւ. շատ երկար սպասելուց յետոյ)։
Սառած հաղուղը յիդ կու թողնէ։ (սուտ սէր պետքի ամաչկոտութեան պատճառն է փոխի)։
Սուլթուլ է շահմարին։ (դուրս հանած չէ)։
Սիրտը վիր ածաւ։ (փոխեց)։
Սիլի-բիլի է անում։ (յաճախանք. փաղաքշել)։

Սիրտս եարալու (վիրաւոր) խուց է։ (Վիրաւորուած է)։
Սուցրու, իրան տու։ (ուխտով տալ)։
Սուցլէ էստի։ (Ե՛կ այստեղ և նստի՛ր)։
Սիլլա ուտեցրուց։ (ապտակ խփել)։
Սիլլա հասցրուց։ (նոյն)։
Սիլլա կպցրուց։ (նոյն)։
Սիրտս չիդ է բերում տղէս։ (Մխիթարում է)։
Սիրունատիս օմքին է։ (գեղեցիկ)։
Սիւ-մունզուզալ (ածխական. խանձող)։ (շատ սև)։
Սիւ-տխտիզ։ (շատ սև)։
Սատանակյանց գնացի։ (անյաջողութիւն է գալ)։
Սատկած օմքին է։ (Թուլամորթ)։
Սրած օմքին է։ (չէրբ)։
Սուտ-խօսան մարթ է։ (ստախօս)։
Սրտամնայ է էլի։ (շատ է նեղւել)։
Սուտ ու մուտ։
Սուս ու փուս։
Սիւի է տալի։ (սև գոյն է բռնել)։
Սրտանց սիրում եմ։ (՚ի սրտէ)։
Սատանի սրուց օմքին է։ (ճարպիկ)։
Սուփրի սէլաւ (հեղեղ) օմքին է։ (շատ ուտող)։
Սէլի ակը։ (անիւ)։
Սաղացրուց եարէն (վէրք)։ (բուժել)։
Սաղացրուց փիթած ապրանքը։ (վաճառեց վատ ապրանքը լաւ գնով)։
Սաղացրուց հինի նիսիէն։ (ապառիկը ստացել է)։
Ստաքնի (ս. բաժակ) տակը արաղ (օղի) է ծախում։ (բաժակով)։
Սուք է անում։ (սգալ)։
Սիրաթս գնաց։ (երեսի ջուրը)։
Սաղ-սալամաթ։ (ողջ-առողջ)։
Սիպտակ-լուսաթաթախ օմքին է։ (շատ սպիտակ)։
Ստաքնի պռունգ։ (բաժակի եզր)։
Սար ու ձուրը նրա համա մէկ է։ (անհասկացող)։

Digitized by Google

Սանդուխտ տվինք բաղնմէնս։ (չինայելով)։
Սօփի սօղօմ (կամ՝ մողան) օմքըն է։ (չմտածուող)։
Սլվլուց սմքըն է։ (Նէքը ընկող)։
Սրտումտ խօմ չըմ նստած։ (չեմ իմանամ ազնութիւն)։
Տուփրէքն (ծթախայ) չէն արէք։ (անշունը հառաչել)։
Սիրտս պակսեցաւ նրամէն։ (վշտացել է)։
Սրտապակաս է նրա վրայ։ (նոյն)։
Սատանէն վրէն նստել է հալբաթ։ (երբ խորշրանքը չեն խարշեցնում գնաել)։
Սատանին թարս (գլխիվայր) նալնող օմքին է։ (չար վարպետ)։
Սատաններու հիդ դաս է տվի։ (նոյն)։
Սիրել է տալի իր գլուխը։ (տիրելու տալ)։

Վուտը կտրից նրանց տանեմէն։ (փնալ-գալ չունի)։
Վուտներումը բուխաւ (խոպանք) գցեցիս։ (դանդաղեցին)։
Վուտնիրը կապեցինք։ (նոյն)։
Վունչիչ դուռը չունէ։ (ծոր)։
Վրացու սուփրա (սփռոց) է։ (հոյը պուխա է)։
Վուրդիոր վուր է, գու՚քայ։ (չոր)։
Վիզ չէ կալնում։ (չէ յանձն առնում)։
Վրէն չէ դնում էտ բանը։ (նոյն)։
Վուրձանց էլ գ՚ուզիս սիղծէ։ (ծորէ՛, գոհ՛ր)։
Վիրչ չունէ։ (շարունակ մանելու է հիւանդը)։
Վէր ին նկում նրան։ (անփթամ)։
Վէրի էտաժէն (յարկ) քըրհով (վարչով) է տալի։ (գլուխը պատրաստ է, չինար է)։
Վերնատունը դարդակ է։ (նոյն)։
Վայ տէր կու կանչէ մուլքը (խոյք)։ (գնեցը վայր խընչին)։
Վուտը ծանդր ունէ։ (այլ է խնդը)։
Վուտի վրայ կանգնեցրուց նրան։ (սփնեց)։
Վտանեմէն չուտտ (արագ) է, խիլքեմէն թեթիւ։ (չինար)։
Վուտնիրս խօմ ջրումը չէ մնացի։ (չար խորին չանիմ)։

Վուտը կոտրած տանը նստի։ (անշարժ)։
Վուտնամանը լաւ էկաւ վուտումը։ (յարմար է)։
Վունչիչ թափառութիւն չէ անում։ (շրջագայութիւն չունի)։
Վախտը գիդէ։ (ժամանակից է չափուած)։
Վունչիչ աճկ չը տեսնէ, ինչ նրան բան էկաւ։ (դժբաղդութիւն է պատահել)։
Վուրդի նա, վուրդի սա։ (շատ տարբեր են)։
Վիք նստեցաւ սիրտը։ (շատ նեղացել)։
Վէր նստեցաւ բշտածը, ուռածը, ծարէն։ (ուռուցքը հալուել է, ցրուել է)։
Վիր ննգաւ նրանց օջախը։ (անհետացել է)։
Վէր ննգաւ, մեռաւ։ (վայր ընկնել)։
Վիր խփից փուղիրը։ (կորցրել է)։
Վրան վէր տվինք։ (արգելել)։
Վէր տվինք խուտը։ (հնձել)։
Վրէս փուղ չունիմ։ (հետս)։
Վուտը չիդ խփից։ (գնալը կաշկանդուել է. երթեւեկութիւնը ընդհատուել է)։
Վուրթու կսկիծը տեսաւ։ (մահը)։
Վիրչանալու վրայ է։ (մօտ է)։
Վի կալաւ մազը։ (խաղաց)։
Վուրթկերանց աճկն է։ (լաւագոյնը)։
Վէր դիբաւ ապրանքը։ (գինը պակասեց)։
Վունց մեռնում է, վունց ապրում։ (երկարատեւ հիւանդի մասին)։
Վրէս դնվեցաւ փուղը։ (պարտք)։
Վիր գրիլ տվի նրանց տունը։ (վաճառելու համար)։
Վիր ննգնելու օմքին է։ (չարամիտ)։
Վայ էն դժմնալուն, վուր իս դիմցայ։ (ծանր վիճակ)։
Վայն էկիլ է, տարիլ է ինձ։ (նոյն)։
Վունց փուղը գիդիմ, վունց փուղի շահը։ (չեմ ստացել)։
Վուր աղխս-մաղխս, դխփ տաս շատ իմքին չի կանգնի։ (ամենքին չի գոյանալ)։

Վունցոր էրգինքն ու գետինքը, էնէնց հիռու ին։ (տարբեր)։

Վուրթին էլ վուր կնքիս, էլի կու խօսի։ (ինչ որ չասվի պատ. չատամեկանը չէ ճանաչողի մասին)։

Վունց գլուխն է իմանում, վունց վուրքը։ (անհամաձայնութ)։

Վուտիս քրինը (ճուղ) դուս էկավ։ (գնալ-գալուց ճանը ոտացոյ)։

Վունչիչ ճար (դեղ) ու իլաջ (հնարք) չէ ըլում նրան։ (օգնութ-թեան)։

Վրէն աքի մէ մանէթը։ (առեւտուրն)։

Վունց քնած էի, վունց զարթուն։ (կիսաքուն)։

Վուտներումս ջուր կանգնեցաւ (կամ՝ վէր էկաւ)։ (դադրեցայ երկար կանգնելուց)։

Վուտի վրայ է առուտուր անում։ (առաւ-տուր առանց խանութի)։

Վուտներս իմը չէ։ (դադրել է, մրսել է)։

Վրայ պրծաւ նրա վրայ։ (յարձակուեցաւ)։

Վուր մէկի բերանը կապիմ (կամ՝ ցխիմ)։ (որ մէկին լռեցնեմ)։

Վախտ-բէվախտ գլխիս կանգնում է։ (յարմար և անյարմար ժամանակ)։

Վուտս չը վրայ էկաւ։ (անյաջող է եղել)։

Վիր ու նիստ է անում։ (անհանգիստ է)։

Վուրթութեններմէն կտրվեցաւ։ (զզուած էլ չէ ծնում)։

Վունչչով չը հարցուց միզ։ (ոչինչ չասաց, պատիւ չը տուեց)։

Վուզչ աշխարք, վուղչ դունիա (տիեզերք) գիդէ էտ խաբարը։ (հռչակուել է)։

Վունչիչ չի անի։ (չի վնասի, օգուտ չի տալ)։

Վուտը ղալիմ էգլի։ (հաստատ է խօսքին)։

Վուտը ղաքմացրուց։ (նոյն. և հաստատ մնաց մի տեղ)։

Վուտը չը փոխիլ էրիտ։ (չհեռացաւ չը թողեց նորան)։

Վուտը չը փոխից հինգ մանեթեմէն։ (չնկրկեցաւ գնից)։

Վունչչումս չանցկացաւ։ (ոչինչ օգուտ չը բերեց)։

Վուտի էրեսը մաշվեցաւ շատ գնալ-գալով։ (շատ գնաց-եկաւ)։

Վուտս մժմժում է։ (յոգնել մրմռալ, մամռալ)։

Վրայ ուլթն է սահաթինը։ (ուշադրութ)։

Վուտը փափուկ է։ ([illegible])։

Վերի Թարէքին ([illegible]) բազմեցաւ։ ([illegible])։

Վզակութին տալիս է։ ([illegible])։

Վիր ու վիր թռաւ։ ([illegible])։

Վայ թէ տակը մնամ։ ([illegible])։

Վուտս բունվեցաւ։ ([illegible])։

Վրծներուս խոմ ծախած չէ։ ([illegible])։

Վուր չիմ տեսնում նրան, գլխիս ցաւը բռնում է։ ([illegible])։

Վուտի հիդ հնածրվեցաւ։ ([illegible])։

Վունչիչ չը դառանք։ ([illegible])։

Վուտս ծեկնեցի։ ([illegible])։

Վուրթեցի վուրկրի ([illegible])։

Վի կալաւ ու ասաւ։ ([illegible])։

Վրայ է գցում։ ([illegible])։

Վրայ ննգաւ։ ([illegible])։

Վրայ է տալի։ ([illegible])։

Վրայ ու վրայ ասաւ։ ([illegible])։

Վայ-նաչարի ([illegible]) ապրում ենք։ ([illegible])։

Վրէտ մէ վի կալնի էտ խօսկը։ ([illegible])։

Վունցըր գլուխտ միստ գայ, էնէնց է նա։ ([illegible])։

Վրայ դառան նրայ վրայ։ ([illegible])։

Վէր արաւ միրուքը։ ([illegible])։

Վունցոր նստած է, էնէնց լռ տալի։ ([illegible])։

Վուտով-ձեռով է անում։ ([illegible])։

Վիր լին քաշի ապրանքը։ ([illegible])։

Վունցոր ըլի, էտ մեռիլը պիտինք թաղի։ ([illegible])։

Վուտով-գլխով մէչը ննգաւ։ ([illegible])։

Վի կալան, վէր դրին։ ([illegible])։

Վունչիչ չէ մտնում նրա գլխումը։ ([illegible])։

Digitized by Google

Վունչիչ չի վեր գա նրամէն։ (օգուտ չէ նորանից)։
Վունչչումը չին խառնում ինձ։ (Մասնակցել չեն կոչում)։
Վազան մատը։ (որթի ճիւղ)։
Վրէն լաւ է նստած շուրը։ (յարմար, լաւ կարած)։
Վունչչեմէն վունչիչ չը մնաց։ (Բոլորովին ոչինչ)։

Տկճուրր խիլքը գլխին է։ (Միտքը գլխի չէ՞յ, Բէ չէ)։
Տասը մատիս վուր մում վառիմ, էլի չի ամտա։ (տասը մատին մոմ վառած երդուեմ. անհաւատալի բան)։
Տօպրակս (պարկ) թափ տվիր։ (Գիտեցածը ասել է)։
Տրիխ հաքցրուց։ (խաբեց)։
Տիղն ու տիղը ջուր կտրվեցաւ։ (Վախեցաւ)։
Տիղն ու տիղը հանգաւ։ (Նոյն)։
Տաք ու հով է տալի։ (Վախենում է)։
Տաքնում է ու հովնում է։ (Նեղանում է)։
Տանձ ին ջազան անում։ (չախան շինել)։
Տան փուզէն լաւը չէ։ (Անյաջող)։
Տարի օրիր է անում։ (երկար)։
Տանում ին ու բերում ին խղճին։ (շրջադարձում են, չարչարում են)։
Տարվայ գլխին տղայ էբի։ (տարին շրջանալիս)։
Տունը քանդից աղչկայ վրայ։ (Բոլորը տուել է աղջկան)։
Տեսնիս՝ ծվ է բերի միրքը։ (արդե՞օք)։
Տափակ-տափակ է խօսում։ (անշնորհք)։
Տախտակը փուլ է արի։ (ծնուել է)։
Տիղ իմ գցիլ տվլի ինձ համա։ (անհոգին)։
Տիղ ննգած տիղը։ (յարմար միջոցին)։
Տիղը ննգաւ։ (հիւանդացաւ)։
Տիղը վուր ննգնի։ (Երբէ հարկաւոր լինի)։
Տիղ ունէ արած։ (պատրաստած)։
Տիղն ու տիղը մնաց։ (անշարժ)։
Տիղը չը կայ։ (հարմարութիւն չունի)։
Տարխուն (նանէխ) է գալի նրանց բամբակը (տղէն)։ (Բամբասում)։

Ցանում է ամանը։ ([illegible])։
Ցանող-քաղող օմքին է։ ([illegible])։
Ցանուլ տվլի թղտումը։ ([illegible])։
Ցանուլ էրխտ խիլքը։ ([illegible])։
Ցանուլ տու միզմէն։ ([illegible])։
Ցարած-տրորած օմքին է։ ([illegible])։
Ցակը տարած ունէ։ ([illegible])։
Ցարիք կու քաշէ։ (Երկար ժամանակ)։
Ցարէքը շուռ է գալի։ ([illegible])։
Ցարի շինից էլի։ ([illegible])։
Ցիղեմէս Նոգայ։ ([illegible])։
Ցարին տասէրկու ամիս։ ([illegible])։
Ցանն է։ ([illegible])։
Ցօնրախ ածա։ ([illegible])։
Ցուրս ու տալիք շատ ունէ։ ([illegible])։
Ցուրս կացաւ նրան։ ([illegible])։
Ցաք ջուր։ (չայ)։
Ցանդիկնի ակռէք։ ([illegible])։
Ցանող-տանողի վրայ է։ ([illegible])։
Ցակռումը ([illegible]) կտրից։ ([illegible])։
Ցիղն է։ ([illegible])։
Ցուտուց-տուտուց մի դուս տա։ ([illegible])։
Ցան ճրաքս Հանգաւ։ ([illegible])։
Ցու, թէ կու՛տաս։ (ծեծել)։
Ցուր ու դմփուց։ (ծեծ)։
Ցվին, հա՛ տվին։ (խփել)։
Ցարվայ վրայ է կալած։ ([illegible])։
Ցնէ տուն ման է գալի։ ([illegible])։
Ցանէ ցտանու խօսինք։ ([illegible])։
Ցակէ տակ օմքին է։ (խորամանկ)։
Ցանեմէն կրվում լինք։ ([illegible])։
Ցաքցնում-դողցնում է։ (ջերմ)։

Digitized by Google

Տալիկ-տալիկ տղերք ունէ։ (Ճէճ-Ճէճ)։
Տխուկ կնիկարմատ է։ (Գեղեցիկ)։
Տաք-տաք կպան բանին։ (Եռանդով սկսեցին)։
Տարով է խօսում։ (Երկարացնելով)։
Տվի, անց կացայ։ (Շուտ-անցայ)։
Տուն ու դուս է անում։ (Ներս եւ դուրս)։
Տնքալու ձէն միր էլաւ։ (Լսուեց)։
Տղայ էբի։ (Ծնեց)։
Տղով պառկեցաւ։ (Նոյն)։
Տալուչ գլուխը կերաւ։ (տղեկի է եղել, մեռել է)։
Տխս գնացի։ (տղեղութիւն)։
Տխս ու ճանանչ։ (Ծանօթ-անծանօթ)։
Տանս կու պակսիմ։ (Գործից չընդունիմ)։
Տուն բռնեցի։ (Վարձեց)։
Տունը տան վրայ կու դնէ։ (Շատ նը խառնակուրէ)։
Տէրէ տէր էլան։։ (Տէրերը գտան)։
Տէր չունէ ու տիրական։ (Անտէր)։
Տրաքած օմքին է։ (Մեծամիտ)։
Տուստուսալի գնաց։ (Փոփոխալի)։
Տրխկուցն է։ (Շղպատան խօսող)։
Տարին ի բուն։ (Ամբողջ տարին)։
Տնիր, սարաէք (պալատ) է ձքի։ (Կառուցել)։
Տակը դրի հինգ թումանը։ (Կաշառեցի)։
Տիրուչը միչեմէն հանից։ (Բաժակը կամ բաժինը բոլորովին դատարկել է)։

Ցաւս բռնից։ (Ջղայնեց)։
Ցափ-տկլոր։ (Բոլորովին մերկ)։
Ցափ-մէնակ։ (Մէն-մինակ)։
Ցածր ապրանք։ (Տգեղ, անարժէք)։
Ցաւին ճար էլաւ։ (Ցաւը բժշկուեցաւ)։
Ցաւի գլուխը չէ իմանում։ (Հիւանդութիւնը չէ հասկանում)։
Ցիմ-ցիմ դէն գցից։ (Հեշտութեամբ)։

Digitized by Google

Ցամա՛ք օմքին է: ([illegible]):
Ցամաք-ցամաք ուտեցրուց խօսկերքը: ([illegible]):
Ցրտումը փէտացայ: (սառեցայ):
Ցաւ ննգաւ քաղկումը: ([illegible]):
Ցրտի տարած է ձմերուկը: (ցրտից փտած):
Ցուրտը խփել է: (փտել է):
Ցցում խօսկիրք է ասում: (զարմանալի):
Ցուրտ կերանք: (մրսեցանք):
Ցաւ կտրվեցաւ գլխիս: ([illegible]):
Ցմխկած օմքին է: (դեղնած):
Ցամքեցրուց ձեռացս: ([illegible]):
Ցուրտ-ղիամաթ (հանդերձեալ կեանք) օր է: (սաստիկ ցուրտ):

Փիս (վատ) էրազ է տեսի հալբաթ: (բարկացած է):
Փափուկ-փափուկ ուտեցրէ խօսկերքը: ([illegible]):
Փուտը դնող օմքին է: ([illegible]):
Փուղ շինից: (հարստացաւ):
Փքած օմքին է: (պարծեցող):
Փայդա չըկայ նրամէն: (օգուտ):
Փառք ու բերանը բաց արաւ էլի: (վատ բերան):
Փուրը վքնվիլ է: (ուռել է):
Փուրումը բանեցրուց: ([illegible]):
Փուրաւիր օմքին է: ([illegible]):
Փուրն աւիրից: (վիժել):
Փասա-փուսէն քաշից, գնաց: (բոլորովին գնացել է):
Փլփլի (պղպեղ) դօստ (բարեկամ) է: (մտերիմ):
Փլփիլը ծեծէ: (ջարդէ'):
Փշի ծէրին է նստած: (անհանգիստ, на иголкахъ):
Փուղի հիդ կռիւ է տալի: (շատ է ծախսում):
Փալանը (համետ) վէր գցից: (խրատեց. նեղացաւ):
Փոխանը վուտնիրն է ննգլի: (վախեցել է):
Փու՛րս վից-վից է անում: (քաղցած եմ):

Փուղը ձեռիս ջուր կտրուեցաւ։ (Մեծատնեցաւ)։
Փուղիրս էրվեցաւ նրա վրայ։ (Կորաւ)։
Փուղի շահ եմ քաշում։ (Վճարում)։
Փուրը գարդկեց։ (Յառերն առաջ)։
Փուրը դէս ու դէն է ման ածում։ (Խոյափոր)։
Փխս վռւան ունէ։ (Ախոյաքոյ է նորա հօրը)։
Փուրումը գէլ (կամ արծիւ) ունէ։ (Շողոքէր է)։
Փուրը մէճկին կպիլ է։ (Շատ նեղացած. նիհար)։
Փուղիս դրխտէն (Ռուսաս, շուտով, Ռբրոն. խոխոյ) կտրեցին։ (Ոչինչ չէն թողել)։
Փուղիս սիքէն (Տրոշ. տող) կտրից։ (Վերջինը տարել է)։
Փէշակս չէ դուս գնում։ (Անգործառութեան է արհեստս)։
Փախտօնի (Կոտոր) ձէնը աջիզ կ'օնէ։ (Կը նեղանէ)։
Փուղի համա եր հօրը կու ծախէ։ (Հօրը կը մատնէյ. փողասէր)։
Փափուկ էրես ունէ։ (Պատկառոտ. շատ վեհն ամօթ)։
Փառնգի սարսաթ (Պղնձեր) էրես ունէ։ (Գեղեցիկ)։
Փափա (Խոշիլ) ու ճաճա (Խոշորի թամաշ) է դառի։ (Շատ աձել է)։
Փուղի ձէնը վուր իմանում է, Աթամայ դուգը բանում է։ (Շատ փողասէր է)։
Փուղի հիդ խաղում է։ (Շատ անի)։
Փուգաւմը լվվում է։ (Նոյն)։
Փուրի բօձի (Վ. փոռ. Ներսի)։ (Ծղին, Նախանձոցինը)։
Փուղի տիղն աբիլ ճիս։ (Պատրաստակամութեան տեսել եմ)։
Փուղ է դնվում նրա վրայ։ (Պարտք է ձոգս)։
Փուղի էրես չիմ տեսի։ (Շատի. ոչինչ չէ վաստակել)։
Փլաւը խիղտած է։ (Կորուսի փորձառութեան պատճառով շատը աղցել է)։
Փուրը գեղնին է քսում։ (Աղաւտեալ պէս խորամանկութեան առատ աչերոմ է)։
Փափկեցրուց նրան։ (Համոզել է ցիշող ընկելու)։
Փլան-ֆստան։ (Այս ինչ, այն ինչ)։
Փափուկ-մափուկ։ (Շատ փափուկ)։

Փարագի ասում է նպւ (դիմաց ըսէ)։
Փալաս-փուլաս։ (հնոտիք)։
Փոշին տվիլ է փափին։ (խուսափել է)։
Փուղն ու խուղը մէկ է նրա համար։ (փոքր ու մեծը չը գիտէ)։
Փսակած խոմ չէ՞ս նրա հիդ։ (կարգուած ես բաժանուիլ)։
Փանջարա (պատուհան) է Թողի պատումը։ (պատի մէջ պատուհանի համար տեղ է թողել)։
Փաշա է ու դրօշա (դրօշակ) է։ (կեղեքիչ մարդ)։
Փուղիրը նեքօխ արաւ։ (յաջողակել)։
Փուղիրը տակովն արաւ։ (նոյն)։

Քու մէ մազին էլ չիմ դիպչի։ (մի մազաչափ էլ չեմ վնասել)։
Քար մի խառնի միր մէչը։ (ըմբոստութեան մի գիւղ)։
Քէփին (կամք) դէդմիշ (դիպչել) մի ըլի։ (մի հանգստացներ)։
Քէփին մի դիբչի։ (նոյն)։
Քու տօլ (շատ) խիլք ղնգներումս էլ ունիմ։ (քո խելքը շատ պակաս է)։
Քու մէչն էլ խափվեցայ։ (շատ էի կարծում քեզ, բայց սխալուել եմ)։
Քու գլուխ չունիմ։ (հեռացի՛ր ճանապարհից)։
Քու սիրտ չունիմ։ (մերժում է խօսել նորա հետ)։
Քարխանին (գործարան) կօճն (արդար) է պակաս։ (պակասաւոր է)։
Քաշիլ է հօրն ու մօրը։ (նման է)։
Քամին վէր ննգաւ։ (հանդարտուեց)։
Քունը գլուխս ննգաւ։ (քունս փախաւ)։
Քունս փախաւ։ (չէ կարողանում քնել)։
Քնթեմէն հանից։ (ծաղրութեանը գերազանցել է շատութեանը)։
Քնթեմէս մուխը հանից։ (պարծել. մանուկները թռած է եղել)։
Քու սրտովն էլայ։ (ճշգրիտ դու էիր սիրում)։
Քրտինքը վրայ է անում։ (քրտնում է)։
Քրտնքումը լիղ է տալի։ (շատ է քրտնել)։
Քէփը ծուվեցաւ։ (փխրեց)։
Քնթով է ինձ վրայ։ (բարկացած)։

Digitized by Google

Քնթէն վէր ննգած իր մամէն է։ (նման է)։
Քաղցր է ծախվում ապրանքը։ (շատ գնով)։
Քաղցր աճկով է մտիկ տալի ինձ վրայ։ (ողորմած է)։
Քու խիլքի բան չէ։ (քո խելքից վեր է)։
Քաշից դագանակը (մահակ) վրէն։ (պատրաստվում է խփելու)։
Քաղցած կլմփուցի իմ տալի։ (շատ ուզած եմ)։
Քուրս նրա ձեռին է։ (Նորա կինն է)։
Քու խիլքը նրա խիլքի հիդ վո՛ւնց գու՚քայ աբա՛։ (Նորա խելքը քո խելքից աւելի է)։
Քամու ջաղաց է դրուստ։ (դատարկախօս)։
Քանի՛ ղալամ ապրանք ունիս դուքնումը։ (փեսայ)։
Քանի մարթու գ՚ուզիս, կանայ ջուղաբ տա։ (յաղթել)։
Քու լաուլթէնի տակեմէն կու դուս գամ։ (իր հարազատներս)։
Քու կուռը բռնողն ո՛վ է։ (ո՞վ է արգելում)։
Քու խարջ օմքին է։ (յարմար)։
Քանի իշտահը (ախորժակ) տալիս էր, կերաւ։ (որքան աւելի ուզես)։
Քրիստուսի էշ է։ (Միամիտ)։
Քաբա (Մեքքա քաղաք) կէհայ մէ աբասու համա։ (փոքրիկ է)։
Քար պատուվի, դրա գինը հինգ մանէթ է։ (աւելի շատ է)։
Քու դարդն ին քաշում։ (յանում եմ քեզ համար)։
Քիզմէն չիմ սրմնում։ (դու ի՞նչպէս ասացիր այդ խօսքը)։
Քու մուռտալ (պեղծ) ղունգը չիմ փոխի նրա ուլ (մեծ) ու բարի (պապ) հիդ։ (դու շատ գեղեցիկ ես նորանից)։
Քու օրումն էտէնց գիդիս դուն։ (այդպիսի ողորմելիներն ունես)։
Քալփաթինով (ագահ) չիս կանայ հանի նրա ջանեմէն փուղը։ (ոչ մի ջերմութեամբ)։
Քիանց էլ օչով չունիմ։ (Բայց ի քեզանից)։
Քանի գնում էր, աւելի զօրիղանում էր ձէնը։ (հետզհետէ)։
Քանի գնաց, էնդ՛դայ փչացաւ։ (հետզհետէ)։
Քիզ մօդ (կամ՝ հիդ) իմ։ (քեզ հետ եմ խօսում)։
Քանի վուր ջիբումը (գրպան) բակլայ կէր, դլփունանքը գովում էին նրան։ (քանի հարուստ էր)։

Քու խօսիլը նա նանա գիդէ։ (Նա ուշադրութիւն չէ դարձնում)։
Քու ասելունը չըլի։ (Դու էլ այդպէս էիր ասում)։
Քու լաւութինը ակռէքս կտրից։ (Չեմ տեսել քո լաւութիւնը)։
Քիսպ գնաց նրա հիդ։ (Մրցել)։
Քրիհ (վարձ) իմ քաշում։ (Հատուցանում)։
Քաշվում է նրամէն։ (Ամաչել)։
Քու գլուխը մինձ օմքին գիդիս։ (Քեզ վրայ մեծ համարում ունիս)։
Քար ու ապառաժ կտրվեցաւ, չասաւ։ (Յամառել)։
Քար ու քօբինա (Ռամիկ) դառաւ։ (Չորցր)։
Քարեմէն նեղած օմքին է։ (Հպարտ)։
Քնթին կպած է նրանց տունը։ (Շատ մօտ է)։
Քու դուշմանը, ինչոր նա է։ (Վատ վիճակի մէջ է)։
Քուչէն (փողոց) տարաւ տան քունջը (անկիւն)։ (Անկիւնը չարել են)։
Քուչի դռնեմէն բռնած ինչկլի տան քիմը (անկիւն)։ (Սկսուած)։
Քացխեցրուց աղչկան։ (Ուշ են մարդու տուել)։
Քաղաք գիշիրնիր է անում։ (Երկար)։
Քիչ մնաց, ձեռնեմէս դնում էր։ (Մազապուրծ է եղել)։
Քար ըլէր, չէր գիմնա. էն իս էի, վուր գիմցայ։ (Անտանելի)։
Քու խօսկի վրայ իմ գալի։ (Քո խօսքին համաձայնում եմ)։
Քնեցրուց նրան։ (Խաբեց)։
Քրիհը (տան վարձ) վրէս կոտրվեցաւ։ (Բաղմայա)։
Քիզմէն հաց չէ ուզում ու կուտ չէ ուզում։ (Անփոյթ է)։
Քարէկարկտի սէս վրայ է տալի։ (Արագախօս)։
Քու խօսելով իմ փուրը չի կշտանա։ (Անօգուտ են խօսքերդ)։
Քամի կու վի կենայ։ (Հող չէ փչէ. ապախօսութիւն)։
Քամիք է փչում։ (Նոյն)։
Քամարը բօշացիլ (Թուլացել) է։ (Նիհարել է)։
Քռացիլ է։ (Շատ է հարբել. խաբուել է)։
Քնթումն է խօսում։ (Պարզ չէ խօսում)։
Քէփիլ է։ (Հարբած)։
Քամուսը դուս ալի։ (Շուտով ոչինչ չի լինի)։
Քանի ասիս, լաւ կայ իր համա։ (Չարաշահեր)։

Քիչ փայ (բաժին) ունէ վազ մարթկերանցմէն։ (ամենի ձրա մարդ չէ)։

Քօռանամ ու կուրանամ իս։ (դարաբաղդութեան է պատահել)։

Քիզմէն ի դուս ասա։ (քո չողէս)։

Քարը քովիցանք, գնացինք։ (քշայրինք մեր գոյքը)։

Քունը թխից։ (շատ է քնել)։

Քունը հանից։ (նոյն)։

Քունա տանում է։ (ուզում եմ քնել)։

Քուն մտաւ։ (նոր է սկսել քնել)։

Քաճկլըը (յաւերժահարսունք) մօդ էլան։ (չարութեանը յաղթել է)։

Քաշ տվի, տարայ։ (ընդ քարշ ածել)։

Քարը ծալէ։ (Նարդի խաղալիս քարը դնել դատարկ ակօսը խաղի ակ-քից, որպէս զի մէկից աւելի քար լայ)։

Քուլթէշ (սկարշաքին) հանից։ (անցել է)։

Քարոտզ էլաւ։ (ճարէյ)։

Քարնկից օմքին է։ (քար մարդ)։

Քնթի մազ օմքին է։ (ձգձգեցնող)։

Քու ղիմաթը նա է։ (նախասահմանեալ բաժինը)։

Քէփի չունիմ։ (տխուր եմ)։

Քուն չէ գալի իմ աճկուռը։ (անքուն եմ)։

Քուն չունիմ։ (նոյն)։

Քինթ ու պռունգ շանց կրիտ։ (դէմքը թթուեցնել. սպառնալ)։

Քինթ ու պռունգով է էկլ։ (վիրաւորուած. մեծ սրտով)։

Քինթ ու պռունգը վէր է թողլ։ (տխրած)։

Քինթը վլի քաշող օմքին է։ (չմահաւան)։

Քնթին տվլին։ (յանդիմանել)։

Քունջ ու պուճախին (անկեան) է ննգլ։ (ամէն տեղ որոնած է)։

Քանցիս կտրվեցաւ։ (սաստիկ դադրեցայ)։

Քէփս չէ տալի։ (չեմ հաւանում)։

Քօռ ի-բզօ (կոյր) օմքին է։ (բթամիտ)։

Քիչ ու միչ։ (մասամբ իսկ)։

Քէթխուդլինց չրաղն (ճրագ) է։ (առաջնորդը)։

Digitized by Google

Քէթխուդինց աճկն է։ (շահագոյնը)։
Քամու է տալի Նրա խօսկերը։ (ոչինչ չէ համարում)։
Քուն էգլի էրեխին։ (փնտրեցաւ)։
Քուլլը (մոխիր) քամու էրիտ։ (ցրուեց)։
Քորեկատիզս աստւմ է։ (գաւշանամ է ուշքս)։
Քարին էրվեցաւ։ (Նորդարամը, երբ անոյ յայրած դարերը ի զուր հաստա-
ձամ էն վերջին ուշքամ)։
Քուչի բերան։ (մաւաք)։
Քուչլի գլուխ։ (նոյն)։
Քարի վրայ չիդ նստեցաւ։ (կարճ միջոցով)։
Քարթու հաց։ (չոր)։
Քէփը քօք (շարած) է։ (սիրտս ուրախ է)։
Քօքից անգաճը։ (փաշեց)։
Քօքից սահաթը (ժամացոյց)։ (շարեց)։
Քէփս կոտրվեցաւ։ (տխրեցայ)։
Քափը քաշից։ (երեսները առնել)։
Քաշում է իր կուռը (ձգում)։ (առնում է իւր օգուտն)։
Քու ցաւը տարաւ։ (Աստուած)։
Քնթլի տակը ծիծաղում է։ (ծածուկ. քմծիծաղ. ծաղրել)։
Քարեմէն փուղ կու հանէ, հեստի տղայ է։ (ուշիմայ)։
Քանի մանէթ կու կտրէ։ (ո՞րդան փող կը հանէ)։
Քանի մանէթ կու բռնէ։ (Բոլոր գումարը ո՞րդան կը լինի)։
Քանի թուման իս առաչ։ (վարպետել)։
Քելեխ (Մեռելահաց) խօմ չէ։ (չէ է՞)։
Քարօքն էրիտ նրան։ (վայր գցեց)։
Քնած օմքին է։ (Ըմրած)։
Քնած դալալ (միջնորդ) է։ (նոյն)։
Քանդած քօխի (խրճիթ)։ (պզեղ կէս)։
Քօխի-քալաման (որեխ)։ (անշնորհք. պզեղ)։

Օվկիանի ծովը գցեցիր։ (անյայտ կորցրիր)։
Օսկոռ գցից բերանը։ (կոշտաց պատեց)։

Digitized by Google

Ոսկոռ է ուզում հալբաթ: (կաշառք):

Ուղտի լօխմի (խմորի գունդ) պէս խօսկերքը բերնումը ծամում է: (դանդաղ խօսողի մասին):

Ուրախութիւնը փուրը գցեցիր: (ուրախութիւնս ջուր հանեցիր):

Օզիգէլդութիւն (իրար-իրար անող) է անում: (մէջ է ընկնում):

Օխն (հնար) խաղաց գլխին: (խաբեց):

Օ՞վ կանայ նրա հիդ խօսի: (ո՞վ կը լինի նորա համեմատ. զօրեղ է):

Օր չէ շանց տալի նրան: (վատ է վարվում):

Օջով սրտումս չէ գալի: (ոչ ոքին չեմ հաւանում):

Օջով աճկումս չէ գալի: (չէ հաւանում. նեղացած է):

Օրվայ հացի կարօտ է: (չքաւոր):

Օխտն աճկ դուքան ունէ: (եօթը խանութ):

Օխտն աճկանի ջաղաց շինից: (եօթը փորից):

Օ՞վ է տվի: (չունիմ):

Օրը կերած մարթ է: (ծերացած):

Օրով (կամ օրօք) մարթ է: (ծեր):

Օրանց օմքին է: (նոյն):

Օջով չէ էկի: (ոչ ոք):

Օջով չիմ ղրգում: (ոչ մի տեղ):

Ոսկու սէլը դռանը կոտրվեցաւ: (բաղդաւորուեց):

Օգուր (բէր) ննգաւ թուղտ խաղալու հիդ: (թղթախաղին անյաջող է եղել):

Օջախի վրայ օջախ կու դնէ, հէսաւի աղչիկ է: (տնաշէն):

Օրթում-հաւատ է անում: (հաստատ էլ է երդվում):

Օրթում-կրակն է ննգնում: (չարաչար երդվում է):

Օրթում է ուտում: (երդվել):

Ութի չորէքշափթի: (Յուդայի, չարչարանքի):

Ութի ուրփաթ: (աւագ ուրբաթ):

Ծօրքը թափի տվի: (փոխեցի տառապողի ծածկոցը):

Ուրախու վուտի վրայ չէ կանգնում: (ուրախութենից):

Օ՞վ է ուտում: (չեմ ուզում):

Ոսկոռ ապրանք է: (դժուար ծախելու):

Digitized by Google

Օսկոռը հաստ է։ (նողիտ մարդ)։
Օսկռտանքը համբրվում է։ (շատ նիհար է)։
Օտկը բաց էլաւ։ (եղանակը պարզուել է)։
Ունքիրը դնում է։ (նեղնում է)։
Ուռի պէս դողաց։ (շատ է վախեցել)։
Ուրախ ռանգ ունէ չիթը։ (գեղեցիկ գոյն)։
Օլորքնիլս յէդ գնաց։ (կամ յէդ է տվի)։ (ոլորուածը քանդուել է. բանը յետ է գնացել)։
Օլոր-օլոր է խօսում։ (հնարագիտութեամբ)։
Օլորովի կու իմանամ բանը։ (ոլոր-մոլոր ճանապարհով. հնարագիտութեամբ)։
Օլորքով մարթ է։ (հնարագէտ)։
Օլոր-մոլոր է գալի։ (ոլոր-մոլոր)։
Ուտիլը յէդ է գցում։ (պակասեցնում է)։
Ուտիլ չունէ։ (չէ ուտում)։
Օխտն աքասեմէն աւել ի՞նչ գիդէ։ (չարժ է)։
Ունքիրը տոթիլ է։ (տխրել է)։
Ունքիրը կխտիլ է։ (նոյն)։
Օճորքը (առաստաղ) ջուր է գողնում։ (տանը կաթում է)։
Ո՛ւմ գլուխը պատռիմ (կամ կոտրիմ)։ (ո՞ւմը գանգատուիմ)։
Ուղտ շինից իր հօր կաէնքը (կոյտ)։ (կերաւ)։
Օճորքը դարդակ է։ (գլուխը դատարկ է. յիմար է)։
Ո՛ւմը կ'օսլիս։ (չէ լսում)։
Օրէ ցօր։ (հետզհետէ)։
Ում հօրն ու մօրն ուշունց տաս, վուր էտ գինը չըտան։ (ամենքը կը տան)։
Օրէնց հինգ-վից թումնին չի հարցնիլ։ (անցել է վատնում)։
Օրէնը իրիք ճանփայ է գալի։ (երեք անգամ)։
Ո՛ւր իս տուր տալի նրան։ (ինչո՞ւ ես նորա յետևը գնում)։
Օխտը եադ (օտար) ինք նրա համար։ (հեռաւոր)։
Օսկոռ-մոսկոռ։
Ուտող-ուտողի վրայ է։ (ով հասնում է, ուտում է)։

Ունեցած-չունեցածս նրան տվի։ (Բոլորը)։

Ուջեմէն (ծայր) տալիս է։ (շարունակ)։

Ուսուլ (հնարք)-փուսուլտ քաշէ։ (նորէ՛ր)։

Ումիկս (յոյս) կտրվեցաւ։ (անյուսացայ և եղել)։

Ուռած է վրէս։ (զայրացած)։

Օց մարթ է։ (խորամանկ)։

Օջախը վրէն է։ (Նորա վրայ է տան հոգսը)։

Օեաղ (արթուն) կացի։ (զգոյշ)։

Ութօրէնքվայ պաս։ (Ծննդեան պահք, որ 8 օր է)։

Օխա՛յ։ (ախորժելի է)։

Օր-ցերեկով էկաւ։ (լոյս ժամանակ)։

Օց-օց է ման գալի։ (օձաձև)։

Օրպակաս էլաւ Լրեխէն։ (Երեխան ծնուել է 7 կամ 9 ամսից մի քանի օր առաջ)։

Ուժս չէ պատում։ (չեմ կարող. կարողութիւնից վեր է)։

Ուժս չէ աղտում։ (նոյն)։

Ուժս չէ գալի։ (նոյն)։

Օթմիշ (այրուել) է գալի։ (փրփրվում է)։

Ժ.

ՀԵՔԻԱԹՆԵՐ

1.

ՄԱՐԹՈՒՍ ՃԱԿՏԻ ԳԻՐԸ։

Էլել է ու չէ էլել, մէ թաքաւոր է էլել։ Ունենում է մէ տղայ։ Սա մէ օր առաւօտեհան իր նազիր-վէզիրով (վզուրկ. մեծամեծք) դուս է գնում մերին (անտառ) հուքս անելու։ Շատ է ման գալի, քիչ է ման գալի, շատն ու քիչը Աստուած գիդէ, հասնում է մէ մինձ մեշէի։ Տեսնում է, վուր հեռու, մեշու գլխումը, մէ բացը տեղ մէ օթախ (սենեակ) է շինած ու բուխարեմէջն (վառարան) մուխ է գըվլիր գալի։ Թաքաւորի վուրթին ուզում է իմանայ, թէ օվ է կենում էնդէի։ Գնում է էն մխի վրայ, մտնում է օթախը. իր մարթկերանցը կի թողնում է մեշումը հեռու-մօդիկ։ Թուրմէ (իբրեւ թէ) նստած է ըլում էնդէի սիպտա միջքանի մէ ծիր մարթ տախտի վրայ ու առչիւը դրած է ունենում մէ դավթար (մատեան), թանաքաման ու զ'ալամ (գրիչ)։ Հարցնում է թաքաւորի տղէն թէ՝ «Ծվ իս, ի՞նչ իս շինում էստի, էս մեշումը մէնակ»։ Նա թէ՝ «Ի՞նչ իս հարցնում. էկել իս, անց կացի ճանփէտ, գնա»։

Իժում էնդ'դա աղանչաք է անում թաքաւորի վուրթին, վուր էն ծիր մարթուն դրուստն (ուղիղ) ասեցնիլ է տալի։ Ծիրը թէ՝ «Ըս բախտ գրողն իմ, կ'օսէ, ու էս դավթրով մարթու ճակտին գրածն իմ իմանում»։ Խնդրում է թաքաւորի վուրթին, իր ճակտին գրածն էլ ասէ իրան. պատմում է թէ ինքն օվ է։ Ծիրը շուտ ու մուտ է

Digitized by Google

տալի դավթարը, կարթում է ու ասում նրան թէ՝ «Թաքաւուրն տարած կենամ. տեսնում իմ քու իղբալը (բաղդ), քու բախտն էսէնց է խօսում, վուր զուն փլան-փլան (այս ինչ) նախարայնի աղչկան պիտիս ուզի. նա է քու ղ'սմաթը (բաղդ), Ճակտիտ նա է գրած»:

Թաքաւուրի տղէն շատ նեղանում է. բարգացած դուս է գալի էնդ'անց ու իր մարթկերանցով շատ է ման գալի մերումը հուքս անելու։ Մթնում է՝ ու տուն յիգ գալիս տեսնում է Թաքաւուրի վուրթին մերու վուրքումը մէ քօխ (խրճիթ)։ Տուն է գնում էնդի։ Տախտի վրայ հիւանդ աղչիկ է ըլում պառկած. աղչիկը քնած է ըլում ու նրա աղկատ հէրն ու մէրը գեղնի վրայ նստած մասլաաթ (զրոյց) են էլի անում։ Թաքաւուրի վուրթին վարաուրդով (նայելով) իմանում է, վուր տանտէրը մէ խեղճ նախրապան էր։ Միտն է գալի էն ծեր բախտ գրողի խօսկն ու փիքր է անում (խորհել), վուր մէ օրն գայ (խաղ խաղալ) նախրապնի աղչկան։ Խնդրում է նախրապնին թէ՝ «էս գիշեր թող, կ'օսէ, էստի ըլիմ. մթնացաւ, չիմ կանայ էլ տուն գնայ»։ Լաւ չէր ուզում նախրապանը նրան ունթունի. տեղ չ'ունեիմ, կ'օսէ, ամմա էլ «չէ» չէր ասվի։

Թաքաւուրի վուրթին ղրգում է իր մարթկերանցը, բլօմա (շատ) խօրագ (խորտիկ) է բերել տալի ու գինի, նախրապնին ու նրա կնգան մէ լաւ-լազաթի հարփեցնում է, տեղն ու տեղը քնեցնում։ Ի'փոր դեփունքը քնած խումփում են էլի, վեր է կենում էս քու Թաքաւուրի տղէն, հանում է խանչալն (դաշոյն) ու խփում է հիւանդ աղչկայ փուրումը. իր խելքումը սըպանում է, գլխօքը մէ տօպրակ (պարկ) օսկի է դնում ու հայդա (հեռանալ) քաշվում է էնդ'անց դիբա տուն։ «Սըպանեցի, պրծայ, այ քավթառ (պառաւ), ասում է իրան-իրան Թաքաւուրի վուրթին, միթամ (իբր թէ) ինձ համա փալ (կախարդանք) բաց արիր ու բան իմացար»։

Գանք հիմի նախրապնենց տուն։ Վուր լուսանում է, ուշկի են գալի նախրապանն ու իր կնիկը, վեր են կենում, տեսնում են, ինչ են տեսնում։ Իրանց աղչկայ փուրը կտրած է ու էնդ'դամի արուն ու ջուր է գնացի, վուր գուռ-գուռ կանգնել էր գեղնի վրա՛ կարմիր ու սիպտակ։ Թուրմէ նրանց աղչիկը քանի տարի

ծղ՛ալմանկ (ջրգող) է ունենում, փուրն ուռիլ է, տեղն է ննգէ ու նրա միջկու էրվում է էլի Թուրմէ տեսնողն ու իմանողը։ Թաքաուրի տղի խանջալը հեստի Թահարն է դիպչում էն աղչկայ փուրին, վուր սըպանելու տեղ, նրան բժշկում է. խանջալը նրա համա դեղ է դառնում, փուրումը գուբ էլած արունն ու ջուրը դուս է գալի ու աղչիկը պրծնում է մէ քանի օրումը, դառնում է սաղ-սալամաթ (ողջ-առողջ)։ Վէր են կալնում տուպրկով օսկէն, գնում են քաղաք ու տուն ու տեղ են դառնում օրինաուր կարքով-սարքով: Աղչկան մարթու տալու են հաղրում ու օր օրվայ վրայ մնում են էլի, վուր բախտը բաց ըլի:

Մէ օր Թաքաուրի տղէն անց է էլի կենում նրանց կուռը (կողմ), տեսնում է մէ շատ սիրուն աղչիկ զուքած-ջանդրած (զարդարած)։ Թաքաուրի տղի աճկումը ննգնում է սա ու իր հօրը յեդ ասում թէ՝ «էսէնց էսէնց մէ սիրուն աղչիկ եմ տեսի. թէ գ՚ուզիմ՝ նրան, թէ չէ, ուրիշ օչով աճկումս չէ գալի»։ Թաքաուրը կամք է տալի, ղրգում է էն աղչկանց տուն, խօսեցնում է նրա հօր ու մօր հեդ ու էրկու-երեք օրվայ մէջը հարսնիք է անում մինձ խաբըրներով (մեծածախ) օխտն օր ու օխտը գիշեր։ Էսէնց բախտա ուրվում է նախրապնի աղչիկն ու կատարվում է բախտ գրողի խօսկը։

Թաքաուրի վուրթին ինչ գիդէր արա, թէ իր ուզած աղչիկը նախրապնի աղչիկն է. եսկի փքրումն (միտք) էլ չէր անց կացնի՝ Անց է կենում ժամանակ ու Թաքաուրի վուրթու բարեկմերը մէ օր բաղնսումը վարաուրդ են անում (նկատել), վուր իրանց հարսի փուրը էնէնց էրգէն ու մէկ կոպտոն (կոշտ ծնով) արած, կտրածի պէս է։ Էտ բանը Թաքաուրի վուրթու անգաճն է ննգնում. հարց ու փուրց է անում իր կնգան ու աղչիկը բաց է ըլում, յեդ ասում իր գլխին անց կացած բաները մէ-մէկ։ Թաքաուրի տղէն էն սահաթին (ժամ) մատին կծում է (վրայ ընկնել) ու միտն է բերում բախտ գրող ծերին։ Էն ժուգն իմանում է, վուր զուրթ՝ ինչոր մարթուս ճակտին գրած է, չի ըլի, թէ չըկատարվի։ Փառք էրես Ասծուն, վուր իր նասիբ (բաղդ) էլած նախրապնի աղչկան էնէնց

հրաշկով ազատից մահիմէն ու իր փուշերով մարաքէքը (մարդամէջ) խառնից ու իր կնիկ չինից։

Մարթ ու կնիկ բախտաւորութէնի մէչն անց կացրին. իրանց օրը ինչկլի մահն ու Ածուն փառք տալի։ Զարն էնդի, բարին էստի։

2.

ԽԻՂՃ ՍՕՎԴԱԳԱՐ (վաճառական).

Էլիլ է ու չէ էլի, մէ սօվդագար մարթ է էլի. ունենում է մէ սիրուն կնիկ ու էրկու էլ տղայ։ Լաւ առուտրումն է ըլում, ամա արթ ասա, մէքրաշ (յանկարծ) ձախվում է գուրծկը, կուտր (սնանկ) է ննգնում։ Վուրղ՚անց է ըլում, վուրղ՚անց չէ ըլում, լուս է ննգնում մէ չէն սօվդագար, խըլում է էս խիղճ սօվդագրի կնգան, փախցնում է, տանում ուրիշ երգիր։ Խիղճ սօվդագարը մնում է տարէկուսած-մոլորած. քու դուշմանը, ինչոր նրա բանն է ըլում։ Ի՞նչ անէ, ի՞նչ չանէ. վիր է կալնում իր էրկու էրեխանցն ու գլուխը վի քաշում, առդ ըլում (հեռանալ) էնդ՚անցօրեմէնի։ Շատ է ման էկի, քիչ է ման էկի. շատն ու քիչը Աստուծ գիդէ։ Անց է կենում մէ օր, էրկու օր, մէ շափաթ, մէ ամիս. վիրջ չունէր նրա ճանփուրթութինը։

Մէ տիղ նրանցը մէ մինձ ջուր է ռաստ գալի (պատահիլ), վուր մէչը պիտէին անց կենայ։ Ինքը լաւ դուս է գնում էնթի ափը, ամա, դուն բէբախտութէնին մտիկ արա, էրկու վուրթունեավէտ ջուրը տարիլ է։ Շատ է խիղճ սօվդագարը իր գլխին վայ տալի, ամա էլ ի՞նչ կու օտիկէր։ Տարիլ է նրանցը ջուրը, տարիլ է ու մէկին մէ ջաղցապան հանում է սաղ-սալամաթ (ողջ-առողջ), մէկէլին էլ տեսնում է մէ նախրապան, դուս է բերում ջրեմէն ու պահում իր մօդ։

Հիմի էն խիղճ սօվդագրի բանը։ Մէ էրկու սահաթ (ժամ) էլ ման է էկի նա ու հասիլ է ուրիշ թաքաւուրի խուզ։ Գըլտած-ճռթռտած ման է էլի գալի խիղճը, օղորմութին ուզելով սրամէն-

նրամէն ու էհէնց եօլա է էլի գնում (կառավարուիլ)։ Վէրջը, վուր շատ ման է գալի, հասնում է մէ մինձ քաղաք, Թաքաւըրի տախտի քաղաքը։ Թուրմէ էնդի էն է, նուր մեռիլ է նրանց Թաքաւըրը ու իրանց համա ուրիշ Թաքաւուր ջոգելու Թադարիքումն (պատրաստութիւն) ին էլի։ Մէկ էլ էն Թահար (տեսակ) վարք ին ունեցի նրանք, վուր Թուրմէ Թաքաւուր ջոգելիս մէ Թռչունք ին էլի Թողնում ու ում վրայ Երիք չէր նստիլ էր էն Թռչունքը, նրան ին էլի Թաքաւուր նստեցնում իրանց համա։

Մօտ ին էլի քաղկցիքը մէ մինձ մէյդան (հրապարակ) տեղ ու էն աղկատ սօվդագարն էլ Թուրմէ Թամաշաւորներու (հանդիսական) մէջն է ըլում։ Վէր ին Թողնում Թռչունքը։ Դէսն է պտուտ գալի, դէնն է պտուտ գալի, գնում է ու նստում է էն խեղճ սօվդագրի գլխին։ Արա էլ ինչ։ Խալխը (ժողովուրդ) Թէ՝ «էտ վո՞ւնց կու՚լի. դա ինչ Թաքաւուրացու մարթ է, վուր մեզ համա Թաքաւուր ջոգինք դրան»։ Մախլաս (ինչ ու իցէ), մէկէլ էքսն էլի մօտ ին էլի. վէր ին Թողի Թռչունքը։ Գնացել է ու էլի էն սօվդագրի գլխին է նստի։ Մինձ ղ՚ալմաղ՚ալ (աղմուկ) է ննգնում խալխի մէջը։ Վրայ Երիք օրն էլ վուր մօտ ին էլի, քաղկցիքը բռնել ին էն աղկատին, տարել ին մէ մուԹ սարդփումն (նկուղ) ին գցում, վուր Թռչունքը նրան չը տեսնէ։ Ամա, դուն էլ չը մեռնիս։ Թռչունքը դէսն է Թռչում, դէնն է Թռչում, գնում է, գԹնում է էն խեղճ սօվդագրին ու վրէն նստում։ Բանը պրծվել է. Թաքաւուրութինը հաստատվել է էնօրնեվէտ։ Ղուրթ վուր լաւ Թաքաւուր է դուս կանգնում սա. օղորմասիրտ, բարի ու խելօք։ Խալխն էլ խիստ է սիրում նրան։

Անց է կենում ժամանակ։ Ջաղացպանն ու նախրապանը Ջրեմէն հանած էրեխանցը տանում ին Թաքաւուրի մօտ ու բախշէլ ին նրան ղ՚ուլուղ (ծառայութիւն) անելու։ Թաքաւուրն ունԹունիլ է ու իր պալատումն է էլի պահում։

Հէնց էտ վախտը, վունց է ըլում, վունց չէ ըլում, սրանց գէդէն (մայր) փախցնող սօվդագարը բերել էր իր կնգան, Թաքաւուրի սարաէրու (պալատ) հէռու·մօտիկ մէ վրան է վէր Թող-

նում, նրան էնղի պահում ու ինքը գնում է Թաքաւուրի մօտ, գան-գատ բան է ունեցի Թուրմէ։ Ամա չունքի (որովհետեւ) վախենում է էլի, վուր օչով չը փախցնէ կնգան, խնդրում է Թաքաւուրին, վուր մէ էրկու մարթ ղ'արաուլութին (պահապան) քաշէ իր կնգայ վրանի մօտ։ Թաքաւուրը կամաւրվում է ու էն էրկու տղէն ղրգում է ղ'արաուլութին անելու։ Հրամանք է անում, թէ վրանի մէչը սուն չը մտնէք, դուսը կացէք, ինչկի էս մարթը գայ, տէրութին անէ իր կնգան։ Գնում ին էն էրկու տղէն ու մտան ին էլի գալի վրանի մօտիկ։ Ամա, ճ՛նչ կու փիքր անէին, թէ իրանք աղբրտիք ին ու վրանումը նստած կնիկն էլ իրանց դէդէն է։ Սրանք խօսում ին էլի մէտի։ Իժում մէկն ասիլ է, թէ շատ ուշացաւ անիծած սօվ-դագարը, մէ հեքիաթ կու գիդենաս, ասա։—Ի՞նչ հեքիաթ ասիմ, կ'օսէ. հեքիաթ է ու հեքիաթ իմ գլխին անցկացած բաները։—Թէ վո՞ւնց։ «Ա՛յ վունց։ Իմ հէրը կնիկ է ունենում ու շատ սիրում է էլի նրան։ Մէ չէն մարթ գալիս է, իմ դէդին փախցնում է։ Իժում ջրումն անցկենալիս, ջուրը տարիլ է ինձ ու ջաղցապանը հանիլ է, մինձացրիլ է ու Թաքաւուրին բախշի իմ գլուխը»։ Էս խօսվածկութինն իմանում է վրանումը նստած կնիկը ու խիստ (շատ) նշնումն է գալի նրանց պատմածը։ Տուն է կանչում իր մօտ ու ճանչնում է, վուր իր վուրթիքն ին։ Փաթթվում ին մէկս-մէկու ու դէդէն խան (երբեմն) մէկին է էլի պաչպչում, խան մէկէլին։ Նստում ին իժում (յետոյ) իրանց դէդի աչ ու ձախ ու քաղցը մասլաաթի (զրոյց) մէչը մտնում։

Շէն սօվդագարը բանը վիրչացրիլ էր ու յէդ է էլի գալի։ Հանց տեսնում է, վուր էն ղ'արաուլները նստած ին իր կնգայ մօտ, էն սահաթին վազիլ է դիբրա Թաքաւուրը, թէ՝ «էս ինչ թա-հար (կերպ) մարթիք տվիր ինձ, վուր դուն հրամանք արիր վրանի դուսը մտան գան, նրանք կի կնգաս մօտ նստած մասլաաթ ին անում»։ Թաքաւուրը կանչում է կնգան էլ ու իր մարթկերանց էլ։ Կնիկարմտին վուր տեսիլ է Թաքաւուրը, էն սահաթին ճանչցիլ է, վուր իր կնիկն է։ Կնիկը ճանանչեցնում է իր վուրթկերանցը ու փաթթվում ին մէկս մէկու։ Թաքաւուրը վիր է կալնում, խլում է

Digitized by Google

սովդագրեմէն իր կնգան ու նրան կորցնիլ է տալի ուրիշ երգիր։ Համ (եւ) կորած կնգան է գթնում, համ վուրթկիրանցը ու ապրում են ինչկլի իրանց մահը ամեն բանով լիացած։ Զարն էնգի, բարին էստի։

3.

ԱՇՈՒՂ Ղ՛ԱՐԻԲԸ (*)

Կենում է էլի վաղ ժամանակ մեր Թիֆլիս քաղկումը մէ մինձ դօվլթատէր (հարուստ) Թուրք, անունը Աեաղ աղա։ Ունեցիլ է մէ ճար ու ճրաք, ազիզ-մազիզ, պէտլած ու նխշած աղչիկ, անունը Շահսանամ։ Հէնց էն ժամանակը քաղկումն ըլում է աղկատ Աշուղ Ղ՛արիբը ու քամանչէն (նուագարան) ձեռին ման է էլի գալի քուչա-քուչա (փողոցէ-փողոց), գնում հարսնքնիրը, մէջլսնիրն (հրաւէրք) ու քէֆի (խրախճանք) շանց տալի խալխին իր սազի ծվծվեցնելովն ու քաղցր բաեաթներով (երգ)։ Մէ ջէր (անգամ) սա հարսնքումը տեսնում է Շահսանամին ու տեսնիլն ու բաշտան (տեսնելուն պէս) սրտումն է ննգնում։ Սիրել են նրանք մէկս մէկու, ամա Աշուղ Ղ՛արիբը իմանում է էլի, վուր նրանց մարթ ու կնգութինը շատ դժար գլուխ գալու բան է, չունքի (որովհետեւ) ինքը խիղճ էր։

Մէ օր աշուղ Ղ՛արիբը սէյր (զբօսնել) է էլի անում բաղումը (այգի), բեզրիլ է (յոգնել) ու քունը տարիլ է մէ վազնի (որթ) թալարի (այգու ծածկոյ) տակը։ Հէնց էտ վուխտը (ժամանակ) Շահսանամը իր տօլ (հասակակից) աղչկերանցով անց է էլի կենում թուրմէ (իբր թէ) էնթէնը։ Մէ աղչիկ, վուր տեսնում է Աշուղին էնդի քնած, գիլաքաշ

(*) Այս հէքեաթը հետեւողութիւն է հանգուցեալ Գ. Ախվերդեանի հաղորդած աւանդութեանց (Սայեաթ-Նօվայ. 1852. եր. 59 և 60) և ռուս բանաստեղծ Լերմոնտովի „Ашикъ Керибъ“ անունով հէքեաթի։

(յամրաքայլ) գնում է կամաց-կամաց, մօտ է գնում նրա մօտ ու ասում՝ «այ անխիլ, ինչ վախտի քնիլ է, վուր քնիլ իս. զարթի, ժաժ ու մաժ արի, հորէնա սիրեկանտ անց է կենում դէսը»։ Նա զարթիլ է, ամմա աղչիկն էլ թռիլ էր, գնացիլ։ Շահսանամը, վուր իմանում է իր տօլ աղչկայ ասածը, բարգանում է վրէն։ Իժում էն աղչիկը ասում է Շահսանամին թէ՝ «վուր իմանիս, ումն ասի էն խօսկերը, էտէնց չէիր խօսի ինձ հիդ։ Քու Աշուղ Ղ'արիբն էր նա»։ Շահսանամը թէ՝ «քու Ասծու խաթիր (համար), տար ինձ նրա մօտ»։ Շահսանամը տեսնում է Աշուղին դարդուտ-փքրուտ, քաղցը մասլահաթ (զրոյց) է անում հիդը, վուր նրա սիրտը բաց ըլի։ Աշուղ Ղ'արիբը թէ՝ «վո՞ւնց չըլիմ դարդուտ, վո՞ւնց չը փիքր անիմ. սիրում իմ ես քեզ, ամմա ես գիդիմ, վուր դուն իմը չիս կանայ դառնա վո՞ւչ մէ ժամանակ»։ Աղչիկը թէ «ումիկա (յոյս) մի կտրի, աստ իմ հօրը, ադանչաք արա, կու'լի վուր նա խնդիրքտ կատարէ ու էնդղա վուղ ու բաժինք տայ ինձ, վուր քեզ էլ է հէրիք, ու ինձ էլ»։ Ջուղաբ (պատասխան) է տալի Աշուղը թէ՝ «շատ լաւ իս ասում ու գիդիմ էլ, վուր Աեաղ աղէն շատ բան կու տայ իր աղչկան. ում համա գ'ուզէ իր դօվլաթը (հարստութիւն). ամմա վա՞յ թէ դուն վիրչն ինձ մուննաթ (պարտաւորութիւն) գնիս թէ՝ «այ, դուն խիղճ էիր, ես չէն ու դուն ինձմով հարուստացար»։ Ումիկս կտրած է, Շահսանում ջան, դժար թէ ես չէնանամ մէ օր. ամմա քանի շունչս բերնումս է, քեզմէն աւել ես օչովին չիմ կանայ սիրի։ Թէ ըլիս՝ դուն, թէ չէ՝ օչով»։ Աղչիկը ինքն էլ շատ էր սիրում նրան, ամմա էլի լաւ չէր ատում նրա խօսկերուն ու ուզիլ է նրան փորցի։ «Գիդիս, ինչ կ'օսիմ քեզ, ասիլ է աղչիկը նրան, ես էլ քեզմէնի դուս (բայցի քեզ) մարթ չիմ ուզի, ամմա խնդրում իմ կատարիս իմ ասածը։ Դուն պիտիս գնայ, թամամ (ամբողջ) օխտը տարի ղ'արիբութին (օտարութիւն) քաշիս ու օխտը տարվայ վրայ գաս էստի. ես քեզ կու մնամ. չէն գու'քաս, թէ խիղճ, իմը կու'լիս. ամմա թէ մէ օրն էլա անց իս կացրի վադեմէն (ժամանակալէտ), գիդենաս, վուր ես էլ քունը չիմ ըլի. Շահվէլադուն կու տայ ինձ իմ հէրը»։ Աշուղ Ղ'արիբը ղ'աբուլ է անում (հաւանիլ)։

Գնում է Աշուղ Ղ՛արիբը տուն, պաչպչում է իր մօր ձեռներն ու իր պստի քվէր թշերն ու ճանփայ է ննգնում քաղկեմէն խուրջինն (բակւղամ) ուսին, մէ փէտ էլ ձեռին։ Մէ քիչ տեղ վուր գնում է, տեսնում է, վուր էդնեմէ՛ն մէ ձիաւոր մարթ է գալի։ Յեդ է մտիկ տալի, տեսնում է, վուր Շահվէլադն է։ Ի՛փոր մօդ է գնում, Շահվէլադը թէ՝ «բարի աշողում, պատվական Աշուղ, Աստուծ բարի ճանապար տայ. խնդրում իմ, ինձ էլ հիդտ ննգիր շինիս»։ Աշուղը լաւ ուրախ չէր, ամմա «չէ» չըկանաց ասի, կամք էրիտ։ Իէլիմ (բաւականաչափ) ճանփայ ին անց կենում սրանք մէտի, վերջը մէ մինձ ջուր պիտէին անց կենայ թուրմէ։ Շահվէլադը թէ՝ «շուրտ հանէ ու լիզ տալով դուս գնա էնթի ափը. իս էլ գալիս իմ»։ Աշուղը շուրերը հանել է ու անց կացի ջրի էնթի ափը։ Էնդ՛անց վուր յեդ է մտիկ տվի, տեսնում է, վուր Շահվէլադը վիր է կալի նրա շուրերը, ձի է նստի ու քշում դիբրա քաղաք։ Տանում է Շահվէլադը էն շուրերն Աշուղենց տուն ու ասում նրա դէդին թէ՝ «քու վուրթին խիղտվեցաւ մէ մինձ ջրի մէջն ու ա՛յ էս էլ նրա շուրերը»։ Շատ վայ է տվի իր գլխին կսկծու դէդէն, ամմա էլ ի՞նչ կու օտկէր. վիր է կալի իր վուրթու շուրերը, տարի Շահսանամի մօդ ու թէ՝ «աճկս դուս գայ, վուրթիս խիղտվել է ջրումը, հորէսա շուրերն էլ բերել է Շահվէլադը. էստումէն դէնը դուն քու գլխին չարա արա, էլ իմ վուրթունը չիս»։ Շահսանամը կի իսկի էլ դարդ չէ անում, քմքածիծաղ անելով ասում է նրան՝ «դէդի ջան, մի աւատա էտ թահար խաբրներուն (համբաւ). էտ դեվ Շահվէլադի մօգօնածն (հնարած) է։ Ինչկլի օխտը տարին անց չըկենայ, օշով չի կանայ իմ մարթ դառնայ»։ Իսկի մտէն չէ էլի գցում թուրմէ Շահսանամը իր սիրեկան Աշուղին ու ամին օր նրա սիրած խաղերն է էլի կլկլեցնում (գեղգեղել) թէ տանն ու թէ բաղումը ու աճկը ճանփին մնում է էլի նրան։

Միր տկլուր (մերկ) ճանփուրթը գնում է գիղը. էնդի շուր ին տալի նրան ու հաց։ Աշուղը մէ-էրկու լաւ խաղ է ասում գիղցերու համա։ Իժում անց է էլի կենում էս գիղեմէն էն գիղն ու մէ քաղկեմէն մէկէլ քաղաքն ու ամեն տիղ ասում է էլի իր խաղերը։

Digitized by Google

Դիվուանքը մայլ են էլի մնում (զմայլիլ) ու շշկլածի պէս մտիկ տալի նրան. էն Թահար խաղեր Չէր (դեռ) օչովի բերնեմէն չէլի իմացէ: Վերշը հասնում է նա Խալաֆ քաղաքը. Թուրմէ էն վախտը կինում է էլի էնդի մէ փաշա, վուր շատ սիրում է էլի աշուղնե-րուն. Աշուղը տուն է գնում մէ ղ'ավախանա (սրճատոց), ուզում է քամանչա ու վեր է քաշում բահաթին ու մուխամբազնիրը (երգեր՝ տեսակներ). Շատ վախտ Թուրմէ, էն քաղկումը փաշէն պտուել է էլի տալի մէ լաւ աշուղ. ումնոր տանում են էլի, վունց մէկին չէ էլի հաւնում. Միր աշուղին էլ տանում են փաշի մօտ. Բաց է ա-նում էնդի միր աշուղը բերանը ու իր սիրեկան Շահսանամի գովքն ասում քամանչի վրայ. Շատ դուր է գալի փաշին էս խաղը. Խիստ սիրում է Աշուղին ու էլ չէ Թողի նրան իր տանեմէն. Մինձ գով-լաթ է մօտ անում նա փաշի տանը. Թէ օսկին ու Թէ էրծաթը Ջրի պէս գալիս է էլի նրա ձեռը: Շուրերն էլ փոխվում է ու աւելի տեսուկ մարթ է դառնում նա էն շուրերումը. «Շուր տուր, կօսէ. շնուք տամ». Անց է էլի կինում ժամանակը. ամմա նրա մտկեմէն կի չէ էլի գնում իր սիրեկան Շահսանամը. Շատ նիզընիր է մտան գալի՝ Ստամբօլ, Հարաշ, Ի'գիպտուս ու շատպում է էլի Թիփլիս քաղաքը: Էրազումը մէ գիշեր տեսնում է, վուր մէկէլ օրը նրա Շահսանամին պիտին ուրիշի վրայ փսակէ. Աշխատատառ զար-Թում է, վէր Թռչում գողնքեմէն, Թամքում ձին ու Խանփայ ննգնում: Լաւ եօրղա (արագընթաց) ձի է էլի տալը ու ինչ ջանումը ջան է ունեցի, քշում է էլի. Աստղերու հեդ խաղալով վազում է էլի ձին, ամմա Ղ'արս վուր հասնում է, կէս օրեմէն անց է ըլում. Ու-միկը կտրվում է, սիրեկանը ձեռնեմէն Թռչում է էլի. Դիվիր է գնում մէ բացը սարի վրայ ու ձէն տալի՝ «Տէր Աստված, Թէ հեմի ինձ քօմագ (օգնական) չես ըլի, էլ ինչ կ'օնիմ իմ գլուխը». Էս խօսկն ասում է ու ուզում է էն բացը սարեմէն դէվէր ննգնի. Ամմա մէքրաշ (յանկարծ) խէվեմէն (ձոր) մէ ձէն է գալի Թէ՝ «էտ ի՞նչ ես անում, այ Աշուղ». Դէվէր է մտիկ տալի, տեսնում է սիպտա ձիով մէ մարթ է ըլում կանգնած. «Ուզում իմ մեռնի». Ջուղաբ է տվի միր Աշուղը: «Էստի դէվէր արի, ասում է ձիաւորը.

գնանք, թէ մեռնիլ ես ուզում, ես կու սըպանեմ քեզ»։ Աշուղը ճէվէր է գնում։ «Զափ գցելով (արշաւանք) արէ իմ ձիու էգնէն, ասում է ձիաուրը»։ «Ի՞նչ ես հրամանք անում, ջուղաբ է տվէ Աշուղը, վո՞ւնց կանամ քու ձիու էգնէն հասնի. դա թռչունքի պէս է թռչում ու ես լօնգի (անագին) խուրջինով (բակեղամ) պիտիմ ըլխըլխկայ (ծանր գնալ) քու էգնէն»։ «Բաս թէ էտէնց է, ասում է ձիաուրը, խուրջինտ բէ, ձիուս վրայ գցէ ու արէ հէդս»։ Աշուղը կատարում է նրա հրամանքը, ամմա անխուրջին էլ չէ էլի կանացի գնա էն ձիու հէդ։ Վիրջը ձիաուրը վուր տեսնում է, շատ է բեզրած (յոգնել) Աշուղը, ասում է նրան՝ «արէ, նստէ իմ էգնէն ու ասա ինձ՝ վո՞ւրդի ես գնում»։ «Կու խնդրեմ, ջուղաբ է տվի Աշուղը, վուր ինչկի մուլթը ինձ Թիփլիս տանիս»։ «Աճկերտ խփէ, ասում է ձիաուրը. հիմի բաց արա»։ Բաց է անում աճկերն ու տեսնում մէր Աշուղը, վուր Թիփլիս է հասի։

Աշուղը վէր է բերում ձիէմէն իր խուրջինն ու շնորհակալութին անում ձիաուրին։ «Շատ շնորհակալ իմ, իմ փրգող-ազատող ձիաւոր. ես գիփունին էլ կու պատմիմ, թէ մէ օրումը դուն ինձ Ղ՛արսեմէն Թիփլիս հասցրիր. ամմա օվ կու աւտայ. ինչ սաքուլթ (ապացոյց) կանամ նրանց շանց տամ»։ «Լաւ, ասում է ձիաուրը, կռացէ ու ձիուս տակեմէն մէ բուռը խուղ վէ կալ ու տա՛ր հէդդ. թէ չ՚աւատան քու խօսկին, մէ օխտը տարվայ քոռ (կոյր) կնիկարմատ բերել տու, էտ խուղն աճկերուն քսէ ու էն սահաթին աճկերը բաց կու՚լի»։ Աշուղը վէր է կալնում խուղը ու կռացած տեղեմէն վուր վէր է քաշվի, մտիկ է տվի, տեսի, վուր էլ ձիաուր չըկայ էնդի։ Վրայ է ննգի աշուղը, վուր էն ձիաուրը պիտի Սուփ Սարգիսն ըլէր։

Աշուղ Ղ՛արիբը վունցոր ըլում է, մըթնումը գթնում է իրանց տունը, դուռը ղխղխկեցնում (զարկել). «բաց արէք, կ՚օսէ, ձէր Ասծու խաթիր (համար), քաղցած-ծարաւ ղ՚արիբ մարթ իմ, տուն թողէք ինձ, դէդի ջան, քու ճանփուրթ վուրթու արևը թէ կու սիրես»։ Պառաւ կնիկն էնղ՚անց թէ՝ «ես ինչ ունիմ, վուր քեզ ինչ տամ. գնա, հօրէն էս գիշեր մինձ հարսնիք կայ քաղկումը, էնդի

կուտեցնէին ու կու խմեցնէին քեզ»։ «Դէզգէ ջան, էլի ասում է Աշուղը, խնդրում եմ, տուն թող ինձ. ես էստի օչով չունեմ, օչովին չեմ ճանչնայ. քու ճանփուրթին թէ կու սիրես, թող ինձ, տուն գամ»։ Դէզգէն չէ էլի անում, ամմա աչքիկը վեր է կացի, բաց արէ դուռն ու տուն թողէ Աշուղ Ղ'արիբին։ Օչով չէ ճանչնում նրան: Նստում է գեղնի վրայ ու դէս ու դէն մառն ածում աճկերը։ Տեսնում է պատի վրայ քաշ արած իր քամանչէն թողուա-ժոփրխուա (փոշոտ) հէնց էնդի, վուրդևոր իր ձեռով քաշ էր արել։ «Էս ինչ է, հարցնում է Աշուղը»։ Պառաւ կնիկը բարգանում է՝ «քեզ ինչ, կ'ասէ, ինչոր վուր է. աղկատ մարթ ես, մէ թիքա (պատառ) հաց կու տան, կե, քնէ ու էքուց գնա էլի քու ճանփէն»: «Ի'ս քեզ ասում եմ, վուր դուն եմ հալալ (հարազատ) դէզգէն ես ու սա էլ իմ հալալ քուրը. խնդրում եմ, ասա, ինչ է էն պատի վրայ քաշ արածը»։ «Քամանչա է, քամանչա, ասում է բղավելով (գոչել) պառաւ կնիկը»։ «Քամանչէն ինչ է, հարցնում է Աշուղը»։ «Էն թահար բան է, ասում է պառաւ կնիկը, վուր աշուղը վրէն կ'ածէ ու խաղեր կ'ասէ»։ Աշուղ Ղ'արիբն ասում է իր քվիրը թէ՝ «վէր բե, տեսնեմ, ինչ թահար իմքին է»։ «Չէ, չի ըլի, ասում է պառաւը. օխտը տարի է էտ քամանչէն էտէնց քաշ է արած. էտ իմ քամբախտ տղի քամանչէն է ու օչովի ձեռը չէ դիպի դրան»։ Քուրը դէվէր է բերի քամանչէն ու տվի իրա աղբօրը։ Աշուղ Ղ'արիբն առնում է քամանչէն ու դիրա ճրգլինքը մտիկ տալով աղօտք անում թէ՝ «ա՜խ Աստված, թէ իմ սրտի մուրազին (իղձ) պիտիմ հասնի, խնդրում եմ, վուր էս քամանչէն էլի էն ձէնը հանէ, վուր էս օխտը տարի առաջ ունէր»։ Ածում է ու շատ սիրուն ձէնիր է դուս էկլի։ Բաց է արի իժում բերանն ու կլկլեցնում, թէ՝ «ես բէքախտ Ղ'արիբն եմ, անդէր ու անտէրական Աշուղն եմ. ամմա իմ Սուրբ Սարքիսն ինձ քօմագ արաւ (օգնել) ու դէվէր էրի սարեմէջն։ Աղկատ իմ ես, ամմա, քու վուրթին եմ, դէզգէ ջան, քու ճանփուրթ վուրթին»: Պառաւը կի չէ էլի աւտում, բարգանում է էլի, թէ՝ «մէ իշի, կ'ասէ, իմ վուրթու անունը։ Հոբէսա օխտը տարի է, վուրթիս կորած է ու շատ լաց ըլելեմէջն քոռացայ ջուխտ (զոյգ) աճկով: Ձէնտ շատ նման է իմ տղի ձէնին,

Digitized by Google

եարար (հրանի) խօմ չմ՛ս տեսի նրան»։ Քանի Աշուղն ասում է, վուր ինքն է նրա տղէն. նա էլի չէ ասւում։ Իժում վուր չարէն (ճար) կտրվում է, Աշուղը թէ՝ «դէդի ջան, չմ՛ ըլի էս քամանչէն տանիմ հարսնիք. էս գիշեր վուր մինձ հարսնիք կայ՝ էնդի։ Քուրս կու տանէ. կ՚էհամ, կ՚օծիմ, խաղեր կ՚օսիմ ու ինչոր ճարիմ, կու բերիմ, կէսը՝ ձիզ, կէսն՝ ինձ»։ Պառաւը չէ էլի անում. ամա իփոր Աշուղն ասում է. թէ՝ «մէ իմքին խարար անիմ (աւիրել), իմ լեքը խուրջինեմէն ձիւս կու վի կալնիմ»։ Պառաւը քմսիլ է ձեռնիրը, տեսնում վուր խուրջինը օսկով լիքն է. տուր է տալի։ Քվիրն առաջն է գցում ու գնում Աշուղ Ղ՚արիբը հարսնքաուրներու տուն։

Էն գիշեր Շահվէլադու հարսնիքն է էլի ու նորահարսն էլ ըլում է Շահսանամը։ Շահվէլադը ուրախու չըկէր, Շահսանամը կի տօլ աղչկերանց հիդ նստած լաց է էլի ըլում. մէ ձեռով բռնած է ունենում շուշով (շիշ) մահադեղ ու մէկէլ ձեռով խանջալ (դաշոյն)։ Օրթում է ունեցի կերած, վուր էն գիշերնիվէտ փսակի էդնէն սըպանէ իր գլուխը իր ձեռով։ Աշուղը գնում է հարսնքաուրներու մօդ. թէ՝ «թողէք ինձ էլ, մէ ճանփուրթ մարթ իմ, էս էլ իմ քամանչով ու խաղերով քէփ (զուարճութիւն) կու շանց տամ ձիզ»։ Ուրախ-ուրախ տուն է տանում Շահվէլադը նրան ու նստեցնում։ Հարցնում է նրան իժում թէ՝ «այ աշուղ, քու անունն մ՛նչ է»։ Նա թէ՝ «իմ անունը Շինդի-Գեօրարսըզ (այժմ կը տեսնէք) է»։ «Էտ մ՛նչ թահար անուն է», ասում ին դիփունքը ու ծիծաղում. Աշուղ Ղ՚արիբը ջուղաբ է տվի թէ՝ «իփոր իմ դէդէն ինձ վրայ էրքօքես է էլի ու պառկելու է ըլում, միր հարեվնիրը հարցնում ին թէ՝ տղայ է, թէ աղջիկ. նրանցը թուրմէ ջուղաբ ին էլի տալի միր տանցիքը թէ՝ շինդի-գեօրարսըզ։ Էստու համա էլ իմ անունը դրիլ ին Շինդի-Գեօրարսըզ։

Վիր է կալնում իժում քամանչէն, ածում ու հիդն էլ կլկլեցնում է էլի Աշուղը քաղցր ձէնով թէ՝ «Ղ՚արս էի ես էսօր ճաշին ու երեկնապահվայ նամազս (աղօթք) կատարեցի Թիֆլիս։ Աստուձ օխնէ էն սխալտա ձին, վուր էհէնց չուստ (արագ) հասցրուց ինձ Շահսանամի հարսնքին»։ Շահսանամը ձէնի վրայ ճանչնում է իր Աշուղ

Ղ'արիբին ու էն սահաթին վէր է գցում մահադիղն էլ ու խանջալն էլ՝ «Էտէնց ես կատարո՞ւմ քու օրթումը, բղավում են տօլ աշըկները. էտէնց չուստ փոխեցիր խօսկտ ու Շահվէլադի կնիկն ես դառնո՞ւմ»։ «Դուք չէք ճանչնում, ամա իմ սիրտը կը ճանչցաւ իմ սիրեկնի ձէնը», ասում է Շահսանամը ու վէր կալնում, մկրատով կտրում փարդէն (պարտակ)։ Դուս է մտիկ տվի, տեսի, վուր զուրթ իր Աշուղ Ղ'արիբն է խաղիր ասօղը։ Դուս է թռչում, փաթթվում նրան ու էրկուսնեվէտ վէր են թափի ուրախու թուլացած։ Շահվէլադի աղբէրը հանիլ է թուրը, ուզում է էլի էրկուսինեվէտ տեղն ու տեղը բանհոքի անէ. ամա Շահվէլադը չէ թողի։ «Հիմի դիփունքս աւատում ենք, ասում է Նորափեսէն, վուր դուն ես Աշուղ Ղ'արիբը. ամա մէ պատմէ միզ, թէ ախար դուն վո՞ւնց անց կացար էնզ'դա ճանփէն կէս օրումը»։ Աշուղ Ղ'արիբը թէ՝ «թաս բերէք էստի իմ դէդին. հորէսա օխտը տարի է, ինչոր նրա աճկերը լուսաուրված (կոյր) է. նրա աճկերը վուր բաց անիմ, էլի չէք աւսամ»։ Ղրգում են, էն սահաթին Աշուղի մօրը բերում են։ Աշուղը հանում է իր ծուցեմէն մէ բուռը խուղ, ջուր անում ու քսում իր դէդի աճկերուն. «տեսէք, խալխ, ջամահաթ (ժողովուրդ), էս Սուփ Սարքսի զօրութինն է, վուր դէդէս տեսնում է, մեռնիմ նրա օղորմութէնին»։ Դէդի աճկերը բաց է ըլում։ Հարսնքաւորները մնացել էն պէլացած (զմայլած)։ Էն գիշերնեվէտ հարսնիք են անում Շահսանամին ու Աշուղ Ղ'արիբին ու էսէնց հասնում սրանք իրանց մուրազին։

Ամա Շահվէլադուն չէ թողի Աշուղ Ղ'արիբը անմուրազ. վէր է կալի, լաւ փուզով-բաժնքով տալիս է նրան իր քվերը ու չուստ նրանցն էլ փսակում ու մէտի ուրախութին անում։

4.

ԳՍՏԻ ՄՈՒԿԸ

Կլիլ է, չէ էլի, մէ չէն սօվդագար (վաճառական) է էլի. ունե-ցել է ըրեք տղայ։ Ի՛վոր վուրթերքը մենձացել են, հէրը տվել է նրանց եառսուն-եառսուն թուման (10 ռ.) թանխա (դրամագլուխ) ճանփու գնում ու ասում թէ՝ «վուր ճանփով էլ գ՚ուզեք գնացէք, մէնակ փլան-փլան (այս ինչ) ճանփով մեք գնաք»։ Մենձն ու մեջ-նեկը գնացել են իրանց հօր ասած լաւ ճանփեքով. պստիկը կե փիքր է արի թէ՝ «արբ ու հօրս դաշլա արած (արգելած) ճանփով կէհամ, տեսնեմ ինչ պիտի ըլի էնդի»։

Գստի տղէն խիստ կտրուկ է ըլում ու շատ սիրունատիս։ Շատ է գնում, քիչ է գնում, հասնում է մէ մենձ տափ տեղ. տեսնում է, վուր մէ մարթ կանգնած է, վոտներու տակը դրել է մէ մեռել ու ծեծում ու ջարթում է, քանի էլ ջանումը ջան կայ։ Էս պստի տղէն ձիով առաջ է գնում ու ասում թէ՝ «էս ինչ բան է, էտ էլ չէի իմացել, վուր մեռած մարթուն օմքին ծեծէ։ Եարար (իրանի) ինչ է արե քեզ դա, վուր էտէնց ծեծում ես»։ Նա թէ՝ «էլ ինչ, ինչ է արե, մէ հօքեպահուստ եառսուն թուման փող ունէի, փուխ տվի սրան ու քանի կենթանի էր, չէրետ ինձ։ Հիմի էլ ծեծելով ջիգրս (ոխ) հանում եմ»։

Տղէն իր մտկումը փիքր է անում թէ՝ «էստումէն էլ լաւ վարծկ բան էլ ինչ կանամ անի»։ վեր է կալնում. իր եառսուն թուման թանխէն տալիս է նրան ու խնդրում է մեռելին դաթար տայ ու թաղէ։

Թողնում է սրան էստի ու ինքը գնում է իր ճանփէն։ Տա-փումը ռաստ է գալի (պատահիլ) էս տղին մէ պստի մուկր։ Մուկը սրան թէ՝ «չի ըլի՞, վուր ինձ էլ հիդտ տանիս, ննգեր դառնանք. ինչոր ճարենք, փայ (բաժին) անենք»։ Տղէն թէ՝ «ինչ կ՚օնեմ քեզ. խուրջինումս շատ խօրաք (խորտիկ) ունեմ, գլխի դուն կուտիս». չէ

էլի ուզում տանի։ Ամմա մուկը շատ է խնդրի ու նա էլ խուրջինն է գցի, տարել է հէգը։

Ճանփին ռաստ են գալի մէ քանի Ճանփուրթներ, ուրիշ երգրեմէջն են ըլում թուրմէ (իբր թէ) յէդ գալի ու ասում են էս տղին՝ «ո՞ւր ես գնում էտ Ճանփով, քամբախտ (դժբաղդ) տեղ ես գնում»։ Ամմա սա չէ լսում, գնում է ու հասնում ուրիշ թաքաւրի երգիր։ Քաղկեմէջն դուսը մէ քօխի (խրճիթ) է տեսնում, մէջը մէ պառաւ կնիկ է ըլում ու չունքի օրը մթնացել էր, գնացել է էն պառվի մօտ ու խնդրել է, վուր տեղ տայ իրան քնելու։ Կնիկը թէ՝ «քեզ հանգստելու համա վունչինչ չունիմ, ա՛յ Ճանփուրթ. ամմա դ՛օնաղն Աստուծն է. արի, քնի. ուտելու կի վունչինչ չունիմ. թողութին կ՛օնես»։ Սա թէ՝ «վունչինչ չիմ ուզի քեզմէն. խուրջինս լիքն է ամէն բարութենով»։ Էն գիշերը հաց ու փուրդ է անում տղէն պառվին էն երգրի ափալը (դրութիւն)։ Կնիկը թէ՝ «էն քաղկումն է էս երգրի թաքաւորը. նա մէ սիրուն աղչիկ ունէ, լեզուն կապ է ննգած, չէ կանացի խօսի։ Թաքաւորն ասել է, թէ օվոր իմ աղչկան կու խօսեցնէ, նրան կու տամ, կ՛ասէ, աղչկաս։ Շատ տղէրք էկել են, նստել են թաքաւորի պալատի առջեւը խնամաքարի վրայ ու աղչկան չեն կանացի խօսեցնի։ Թաքաւորը գլխուններ կտրել է տվի ու նրանց քալլերով (գանգ) իր պալատի հասարն (պարիսպ) է շինի»։ Պառաւը վուր իմանում է, թէ էս տղէն քաղաքն է գնում, խնդրում է՝ «մի՛ գնա, կ՛ասէ, էնդ՛անց կենթան չ՛ըս կանայ յէդ գայ»։ Ամմա տղէն չէ լսում ու գնում է։

Գնացել է տղէն քաղաք ու նստել է թաքաւորի պալատի առջեւը խնամաքարի վրայ։ Գնալիս չէ ուզեցի էն պստի մկան հէգը տանի. ամմա մուկը շատ է խնդրում, վուր տանէ ու ինչոր ասէ նրան, ամէն բան լսէ։ Տղէն էլ տանում է հէգը։ Հանց վուր նստում է սա խնամաքարի վրայ, գալիս են, տանում են էս տղին թաքաւորի աղչկայ օթախը։ Օսկէ շանդներով (մոմակալ) ու թանգագին խալերով (գորգ) է սարքած ըլում նրա օթախը։ Մէջն օչով չէ ըլում սավայի (բացի) աղչկան։ Օթախի մէ քնջնումը (անկիւն) կի թաքուն տեղ է էլի սարքած թաքաւորի դ՛արաւլներու (պահապան) համա. նրանք էնդ՛անց

պխտէլին վարթուրդ անի (նկատել), թէ կու խօսեցնէ տղէն աղջկան թէ չէ։

Թագաւորն ապսպրել է էս տղին, թէ՝ «երեք չէր խօսեցնէս, կ'օսէ, աղջկաս, քեզ կու տամ նրան էլ ու իմ կարողութիւնն էլ»։ Մկան խորութթով էս տղէն մտնում է թէ չէ աղջկայ օթախը, ջե-բեմէն (գրպան) դուս է թողի մկան։ Սա մէջ քնջնումը թախ է կացի։ Տղէն հանց տեսել է աղջկան, թէ՝ «բարով ձեզ թանգագին խալիք ու խալիչէք, ինչպէս էք»։ Մուկը բարակ ձէնով էնդ'անց ջուղաբ է տվի թէ՝ «բարով, հազար բարի էս էկէ. շատ ուրախ իմ քու գալուն»։ Աղջիկը շատ զարմանում է, ամմա խօսողին կի չէ էլի տեսնում. Ջէգըր շատ է գալի ու մէքրաշ (յանկարծ) ասում է թէ՝ «էս ծվ է համարցակվում թաքուն մանի իմ օթախը»։ Թագաւորի գ'արաուլներն իմանում ին աղջկայ խօսիլն ու թագաւորին խաբար (համբաւ) անում։ Տարի քեզ ումրը (կեանք), վուր ուրախանում է թա-գաւորը։ Տղէն մկան էլի ջիբն է գնում ու հէգը տանում էն պատուի տուն։ Մէկէլ էքսն էլի գնում է էն տղէն թագաւորի աղ-չկայ մօզ, մկանն էլ հէգն է տանում։ Տուն վուր մտնում է, էլի մկանը թողնում է օթախումը ու թէ՝ «բարօվ ձեզ, թագաւորի սի-րուն օթախներ, պատեր ու ամեն սարք ու կարք»։ Մուկն էլի ջու-ղաբ է տալի թէ՝ «շատ ուրախ իմ քու գալուն»։ Աղջկայ արունը ջգըրու գլուխն է ննգնում ու էլի մէքրաշ ասում, թէ՝ «պխտիմ իմա-նալ տա, թէ ծվ է իմ օթախումը թախ կացած»։ Տղէն էս գամօքը լաւ տնգղում (զննել) է աղջկան ու աճկումը շատ գուր է գալի, ամմա վունչէչ չէ ասում։ Գ'արաուլներն էլի տեսնում ին էս ու թագաւո-րին խաբար տալի։ Վրայ երեք օրն էլի էնէնց գնում է տղէն աղ-չկայ մօզ ու տուն է գնում թէ չէ, թէ՝ «բարօվ ձեզ, թագաւորի բարեկամեր ու ասկականներ, շատ ուրախ իմ, վուր դուք լաւ էք»։ Էլի մուկը ջուղաբ է տալի։ Աղջիկը չէ համփերում, էլի խօսում է։ Թագաւորը վուր իմանում է, շատ ուրախանում է ու աղջկան տալիս է էն տղին։ Օխտն օրն ու օխտը գիշեր հարսնիք ին կատարում։ Մուկն էլ էնդի է մնում տղի մօզ։

Անց է կենում ժամանակ։ Տղէն թէ՝ «գ'ուզիմ իմ հօր տեղ գնամ»։

Թագաւորը վեր է կենում, բարձում է ուղտանիերն ամեն բարութենով ու ոսկով ու ճանփու է դնում իր աղջկան էլ հետը։ Ի՛փոր հասնում են էն տափը, վուրդեղոր մուկը ռաստ էր էկել տղին, մուկը թէ՝ «կանց էստի, վունցոր բարեշել (պայմանադրել) ենք, պէտենք փայ (բաժին) անի մեր ճարածը»։ Տղէն ամեն բարութինը հալալ (ուղիղ) փայ է անում ու ջուգ-ջուգ դարսում. բանը ննգնում է աղջկայ վըրայ։ Մուկը թէ՝ «աղջկան էլ պէտենք փայ անի»։ Տղի միդկը գալիս է, թէ՝ «թո՛ղ վուղչ-վուղչ քեզ ըլի սա, կ՚օսէ, ամա կէս անել չիմ կանայ»։ Մուկը չէ ղ՚արուլ անում (համաձայնվել)։ Ինքը դառնում է մարթ, բռնել է տալի ղ՚ուլուղչերուն (ծառայ) աղջկայ ձեռները, թուրը վի կալնում ու վըրայ բերում աղջկայ գլխին։ Սարսափը բռնում է աղջկան, մէրաշ ծեկա տալի (ճչել)։ Մարթ դառած մկան ձեռը դողդղում է ու յեդ է քաշում։ Էլի վըրայ է բերում թուրը։ Էլի էնէնց։ Վըրայ երեք ջէր էլ վուր հարբ ու հուրբով (ոյժ) վըրայ է բերում թուրը, աղջիկը խիստ է վախենում ու էն ահի վըրայ օրցկում է (փսխել) ու բերնեմէն վէր է գցում բնով օցիր։ Թուրմէ փուրն օցերով լիքն է ըլում ու լիզուն էլ էնդումէն է էլի կապած։ Օցերը վուր դուս են գալի, աղջիկն ուրախ-սւրախ խօսում է իր մարթու հէդ։ Իժում էն մարթ դառած մուկը թագաւորի փեսին ասում է՝ «Ես էս էի ուզում, այ մարթ Աստու. չիմ ուզի վունց իմ փայ ոսկին ու զինաթը (թանգագին իր) ու վունց քու կնգան։ Աստուծ քեզ բարով վէլել տայ, վունցոր քու սիրտը գուզէ։ Ի՛ս էն մեռած մարթու հոքին իմ, վուր էս քանի տարի առաջ ինձ պարտկան տերուչ ծեծելեմէն ազատեցիր ու դնջացրիր. դուն էլ թափվես ու ազատվես ամեն ցաւեմէն ու նեղութեննեմէն»։

Աշծեմէն երեք խնձուր դէվէր էկաւ. մէկը ասողին, մէկը լսողին, մէկը բարի հրեշտակին։

Digitized by Google

5.

ՔԻՉՄԷՆ ՄԻՆՉ ՄԱՐԹ ՆՕՔԱՐ (ծառայ) ՄԻ՛ ԲՌՆԻ։

Էլել է, չէ էլել, մէ մարթ է էլել. ունենում է երեքքսան թուման (10 ռ.) փող։ Վեր է կալլի ու էտ փողը փայ-փայ (բաժին-բաժին) է արի. քսան թումանը տվել է իր կնգան, քսան թումանն ինքն է վէր կալլի ու քսան թումանն էլ տվել է իր մէ տղին ու ասել է նրան թէ՝ «վորթի, ես ծերացել եմ, հիմի գնա ու գուն քեզ համա փող աշխատէ ու ապրի»։ Տղէն վեր է կալլի փողն ու գնացել է. շատ է գնացի, քիչ է գնացի, հասել է մէ տեղ։ Տեսնում է, վուր մէ ուստա (վարպետ) աշկերտներ է կարթացնում. մէկին ծեծում է, մէկի վրայ բարգանում է ու մէկի գլխին ձեռը քսում։ Շատ գուր է էկի էս բանը տղին ու ասել է ուստին թէ՝ «այ էս քսան թումանը քի կու տամ, թէ կու սովրեցնես քու գիդեցածը»։ Ուստէն վեր է կալնում սրան ու մէ-էրկու տարումը սովրում է էս տղէն իր ուստի գիդեցածը թամամ (լրիւ):

Իժում տղէն գնում է իր հօր ու մօր մօտ ու ասում նրանցը թէ՝ «ի՞նչ պէտիմ անի. գնացի երգրէ-երգիր, ճանփէն փողերս կորցրի. հիմի խնդրում եմ, դէդի ջան, վուր քու քսան թումանը ինձ տաս»։ Դէդէն տվել է փողերը ու տղէն էլի գնում է։ Գնում է, գնում, տեսնում է մէ տեղ մէ մարթ է էլի նստած, սազ ածում։ Մօտ է գնում ու ասում թէ՝ «այ էս իմ ունեցած քսան թումանը քեզ կու տամ, սովրեցրու ինձ քու ածելը»։ Էն մարթը վէր է կալնում, սովրեցնում է սազ ածելը։ Քիչ ժուգումը սա իր ուստեմէն էլ լաւ է էլի ածում ու էլի վէր է կենում տղէն, գնում իրանց տունը։

Ձեռը դարդակ մտնում է էս տղէն իրանց տուն ու խնդրում է հօրը, վուր նա էլ իր փայ քսան թումանը նրան տայ։ Հէրն էլ տվել է։ Տղէն գնում է, հասնում է մէ քաղաք, տեսնում է, վուր էրկու մարթ նստած նարդի են էլի խաղում. մէկին ուրախ է ըլում,

Digitized by Google

մէկէլը դարդուտ, ջգրած։ Շատ է հաւնում էս խաղն ու ասում է նրանցմէն մէկին թէ՝ «Ես քեզ կու տամ իմ ունեցած քսան թումանը, թէ կու սովրեցնես նարդի խաղալը»։ Նա էլ սովրեցնում է ու մէ տարվայ մէջը էնէնց սովրում է, վուր օչով չէ էլի կանացի տանի նրամէն։

Վիրջը տղէն մէր է կենում, գնում է էլի իրանց տուն. տեսնում է, վուր հէրն ու մէրը շատ խիղճ են։ Ասել են նրանք իրանց վուրթուն թէ՝ «ախպր, վուրթի, վո՞ւրդի էիր ինչկլի հիմի. մեզ ջստի խստակ կոտորեցիր. մեր ճրիքքսան թումանը տարար ու էլ յէտ չը մտիկ արիր»։ Տղէն վուր տեսնում է իր հօրն ու մօր նեղութինը, ասում է նրանցը թէ՝ «տարէք ինձ մէյդան (հրապարակ), ծախեցէք ու վուր հարցնին, թէ էս ինչ փէշակ (արհեստ) գիտիմ, ասէք թէ՝ ձիու, քարի ու աւազի փէշակ գիտիմ»։ Նրանք էլ տարիլ են ծախելու։ Մօդ է գնում մէ չէն սովդագար ու հարցնում թէ՝ «դուք վուր սրան ծախում էք, սա ինչ փէշակ գիտէ»։ Նրանք թէ՝ «ձիու, քարի ու աւազի փէշակ գիտէ»։ Տղէն կի ասում է սովդագրին թէ՝ «աղա, քիզմէն մինձ մարթ նօքար մի բռնիր»։ Սովդագրին խիստ ջիգրն է էկի էս խօսկը ու հարուր թումանն է տվի, առի էն տղին։ Տղէն գնում է սովդագրի հէդ ու փուղերը տանում են նրա հէրն ու մէրը։

Մէ օր թուրմէ էս տղի աղի ննգիրը գնում է իրանց ճրգիրը։ Բիջը վուր տեսնում է, թէ աղէն իր ննգրուչը պահ էրէտ իր ապրանքը, խնդրում է, վուր իրան էլ հէդը դնէ։ Աղէն մէ գիր է գրի իր կնգայ վրայ ու մէջը գրի թէ՝ «Ես էս բջին ղրգում իմ, սրան քար ու կիր կրիլ տու ու ինչկլի իմ գալը տուն շինիլ տու»։ Աղէն էս գիրը տվիլ է իր ննգրուչը։

Գնացել են աղի ննգիրն ու էս տղէն Ճանփայ. նստել են գէմի (նաւ)։ Գէմին գնում է, գնում ու մէ տեղ դէմ ննգնում։ Գէմչին ասում է թէ՝ «մէ շափաթ պիտինք էստի մնա, կ՚օսէ»։ Նստում են գէմչին (նաւավար) ու աղի ննգիրը նարդի են խաղում։ Մէ քիչ ժուդվայ էգնէն աղի ննգիրը ապրնքի կէսը տանուլ է տալի խաղումը։ Դէվէժ է գնում էն աղի մօդ ու ասում, վուր ապրնքի կէսը գնացել է։

Digitized by Google

Տղէն թէ՝ «Ինչ հաջաթ (վնաս չունի), էսօր տանուլ տվիր, էքուց կու տանիս»։ Էլի դիվիր է գնում ու խաղում։ Դիվիր գնալիս տղէն ասում է իր աղի ննգրուչը թէ՝ «աղա՛, խաղալումը չըլի թէ կորցնիս աղիս տված գիրը»։ Նա էլ վիր է կալի, պահ տվի տղէն։ Սա բաց է անում գիրը ու իմանում նրա զօրութիւնը։ Իժում էն գիրը պատռում է ու նրա մագիար (փոխարէն) ուրիշը գրում, թէ՝ «էս գիրը վուր ստանաս, էն օրնիմէտ իմ սիրուն աղչկան կու տաս էս գիր բերողին ու ինչկլի իմ գալը կու փսակիս»։ Ծալում է գիրն ու ծուցումը պահում։ Աղի ննգիրը էլի դէվէր է գնում նրա մօտ, թէ՝ «ա՛յ տղայ, միր ապրանքը ղիփ-միանայ տանուլ տվի»։ Տղէն էլի թէ՝ «Ինչ հաջաթ է, աղա՛, էսօր կու տանուլ տաս, էքուց կու տանիս։ «Վիրչը տղէն ասում է իր աղի ննգրուչը թէ՝ «մէ տասն օսկի թան տու ինձ»։ Նա էլ տալիս է։ Սա վիր է կալի, Չիբիրն ուրիշ իմքնով լքցնում ու վիրիմանց դարսում օսկիքը։ Դիվիր է գնում, խնդրում գէմչուն, թէ նարդի խաղանք։ Աղի ննգիրն էլ կանգնում է էնդի։ Էս տղէն հանիլ է չէր մէ օսկին, խաղում է, տանուլ տալի։ Իժում էլի ու նրիք սահաթումը տղէն յիդ է տանում գէմչումէն իր աղի ապրանքը ու վիրչը գէմին էլ է տանում։ Մէկէլ էքսը գէմին պիտէր դուս էր գնացի։ Ափին վուր հասնում էն, գէմչին ուզում է թուրմէ գէմին տա էն տղին. Նա թէ՝ «չիմ ուզի էս քու գէմին. ինձ միշտ անփուղ ման ածա՛, կ'օսէ, ուրիշ փուճ չիչ չիմ ուզի»։

Իժում ինքն ու իր աղի ննգիրը գնացիլ ին։ Ճանփին մէ տիղ կանգնիլ ին գնջանալու։ Դէմուդէմը մէ կօշկ (ամրոց) է ըլում. դուռը նստած է ըլում մէ էրգէն սիպտա միրքով մարթ։ Տղէն մօտ է գնում ու հարցնում թէ՝ «դուն ինչ մարթ իս»։ Նա թէ՝ «Իս էսօ՛անցի թաքաւուրի տղէն իմ. հէրս վուր միռիլ է, ինձմէն աւել օչով չէ մնացի. Էստի, էս կօշկումը մէ աղչիկ կայ ու քանի ժամանակ է ուզում իմ առնի ու չիմ կանացի»։ Տղէն ասում է թէ՝ «ինձ ինչ կու տաս, կ'օսէ, վուր նրան քիզ շանց տամ»։ Նա թէ՝ «Իս կու տամ, կ'օսէ, իմ թաքաւուրութիւնը»։ Տղէն վիր է կալնում իր սազը, նստում ու ածում։ Նրա ածելու վրայ աղչիկը դէվէր է

Digitized by Google

մտիկ տալի ու թաքաւորի տղէն տեսնում է աղջկան։ Խժում էլի անում է ու ինչոր էն ճրգրումը թռչունք է էլի, դիփ էնդի է մօդ էլի. էնէնց լաւ է էլի անում։ Էս վուր տեսնում է աղջիկը, դէմէր է գալի։ Թաքաւորի տղէն ուրախու էլ չէ էլի դիդացի, թէ ինչ անէ ու ուզում է էլի իր թաքաւորութինը էն տղին տայ։ Տղէն ասում է նրան թէ՝ «չիմ ուզի, կ'օսէ, իս քու թաքաւորութինը. մէնակ էս իմ խնդրում, վուր էստի մէ մարդ կու անց կենայ անքաշփօրթ (առանց անցաթղթի), նրան մի թողնի էսդ'անց. նա վուր գայ, ինձ էլ էստի ապսպրէ»։

Տղէն էնդ'անց գնում է ու գիրը տալի իր աղի կնգան։ Նա վուր կարթում է, շշկլվում է, թէ էս ինչ է գրում մարթս. էնդ'գա մինձ մարթիք ուզում ին աղջկաս, չինք տալի ու հիմի նա էս ինչ է գրում։ Ամա իրա մարթու հրամանքն էլի, չէ կոտրում ու էն սահաթին փսակում է իր աղջկան էն տղի հիդ։ Աղէն ճժոր գալիս է ըլում իրանց տուն, թաքաւորն ապսպրում է նրան թէ՝ «առանց վճարէ է քաշփօրթտ»։ Նա չէ ունեցի ու թաքաւորն էլ վէր է կալի, պահել է սրան իր մօդ տասն ու մէ օր ու վրայ տասնէրկու օրը թաքաւորն ապսպրել է էն տղին։ Նա խնդրում է թաքաւորին թէ՝ «սրան իմ խաթրու (համար) թող, կ'օսէ»։ Թաքաւորը թողել է։ Էնդ'անց աղէն ու նօքարը մէտի գնացել ին տուն։ Աղէն տեսնում է, վուր տունը շինած չէ ու բարգանում է իր կնգայ վրայ։ Կնիկը թէ՝ «իս ինչ անիմ. ինչոր գրել էիր, էնէնց էլ կատարեցի. դուն գրել էիր՝ աղջկաս տու էս տղին, իս էլ տվի, ինչ անիմ. ահա գիրն էլ»։

Սօվդագարը շուռ է գալի, ասում իր փեսին թէ՝ «դուն մեզ չունեիս, կ'օսէ, վուրթի. քեզ վուր առնում էի, դուն ինձ ասիր, թէ՝ «քիզմէն մինձ մարթ նօքար մի բռնի»։

6

ԻՐԻՔ ԽՈՒՐԹ ԱՂՋԻԿԸ

Մէ մարթ առաջի կնգամէն իրեք աղջիկ է ունենում ու վրայ էրկու կնիկ է ուզում։ Ի՛րեք աղջիկն էլ շատ սիրուն ին ըլում։ Խուրթ մէրը միշտ նահատակ է էլի անում իր մարթուն, թէ ինչկիլ էս աղջկերանցտ չը կորցնիս, ես չիմ կանայ էստի կենա։ Միշտ էսէնց բեզրած է ըլում մարթը իր կնգամէն։

Մէ գամ հէրը խնձուր է բերում տուն, մէկը ջիբումն (գրպան) է ունենում, մէկը չէքմէքումը (կօշիկ) ու մէկը մէճկումը։ Տուն վուր գալիս է, չէքմէքը հանելիս աղջիկը տեսնում է խնձուրը. վրայ ննգնում ու ուտում. իժում մէ խնձուրն էլ մէկէլ աղջիկն է գըլթ-նում. իժում վրայ իրեքը՝ Հէրը թէ՝ «գուզի՞ք գըա ծառը շանց կու-տամ ձիզ»։ Նրանք ուրախ-ուրախ գնում ին։ Մամէն (հայր) վազո-րօք մէ մինձ հուր է փորի էն ծառի տակը ու վրէն խալիչա (գորգ) գցի, վուր չէրեվայ։ Հէրը գիվիր է գնում ծառի վրայ, խնձուրը թափ տալի. աղջկերքը վուր վրայ ին թափում, խնձուրն ուզում ին մօդ անի, ննգնում ին հուրը։ Հէրը յիդ է գալի տուն ու կնգան պատմում թէ՝ «ահա, քու սրտի ուզածը կատարեցի, աղջկերանցս տարայ, կորցրի. տեսնիմ հիմի վո՞ւնց կու՚լիս»։ Կնիկն իժում համով է էլի իր մարթու հիդ։

Էն աղջկերքը հուրումը մէ քանի օր, քանի խնձուր է էլի, խնձուրով ին եօլա գնացի, իժում մնացիլ ին քաղցած։ Վուր քաղ-ցածութինը խիստ զօռ է անում սրանց, ասիլ ին թէ՝ մէկին սըպա-նինք ու ուտինք. Չըվէլթ դուս գնանք, կ՚օսէ, ու ում չըվէլթն էլ կարճ ըլի, նրան ուտինք։ Պստի քվիր Չըվէլթն է ըլում կարճ։ Սա խնդրում է քվիրտերանցը թէ՝ մէ գլուխս քթվեցէք։ Սրանց քթվելու վախտը ինքը գեղլինը թուրմէ (իրրև 9է) փորփրում է. փորում է, փորում ու մէ քանի նուշ ու քիշմիշ է գթնում։ Տալիս է քվիրտերանցը ու էլ չին սըպանում իրանց պստի քվիրը։ Ամեն օր թուրմէ էսէնց ին

անում ու ապրում։ Հենց նրանց տակը Թաքաւորի Թավլէչն (ախոռ) է ըլում ու ձիաներուն նուշ ու քիշմիշ են էլի ուտեցնում։ Թաքաւորը վարաուրդ է անում, վուր ձիանիծը լղարում են. բարգանում է, թէ՝ հալբաթ (երևի) լաւ չեք ուտեցնում ձիաներուն։ Դէս են, ննգնում, դէն են ննգնում ու մէ օր էլ տեսնում են, վուր մէ ենչոր աղչիկ է դէվէր էկի օձրքեմէն (առաստաղ), փիշերը լքցրի նուշ ու քիշմիշով ու ուպում է տանի։ Բռնում են սրան, տանում Թաքաւորի մօտ։ Թաքաւորը աղչիկան հարց ու փուրց է անում. նա էլ պատմում է էրանց գլխի վրայ անց կացածը։ Էս վուր իմանում է, Թաքաւորը ճրեքննեվէտ բերել է տալի իր պալատը։ Հարցնում է նրանց, թէ օվ ինչ շնուրք ունէ։ Մինձն ասում է թէ՝ լաւ խալեչա գործել գիդիմ, էն լէնքն ու էրգէնքը կու գործիմ, վուր քու վուղչ զ՚օշունը (զորք) վրէն կանգնի, էլի կու յիդ ծալվի։ Միջնիկն ասում՝ է թէ՝ ես շատ լաւ կերակրեր էփիլ գիդիմ։ Պստիկն էլ ասում է թէ՝ ես օսկէ քօչրաուր (ցցունք, քանքուլ) տղայ կու բերիմ։ Թաքաւորը փորցում է ու էրկու մինձ քուրը կատարում են էրանց ասածը։ Թաքաւորը պստիկի վրայ փսակվում է, չունքի (որովհետև) դիփունանց սիրունը նա է ըլում ու նրա մէկէլ քվիրտերանցն էլ էրտանն է պահում։

Տարվայ գլխին Թաքաւորի կնիկը պառկում է ու օսկէ քօչրաուր տղայ է բերում։ Ամմա (բայց) չունքի նրա քվիրտիքը ինադ (քէն) են էլի ննգած նրա հիդ, տատի հիդ խօսկը մէկ են անում. օսկէ քօչրաուր տղին դնում են զանդուկը ու ջուրը գցում ու էրեխի տեղ շան լակուտ են դնում։ Թաքաւորը վուր իմանում է, թէ շան լակուտ է բերի կնիկը, նեղանում է ու Թավլէչն է գցել տվի նրան։ Մինձ քվիրտիքը կի թուրմէ փառք ու պատիվի մէջն, են ըլում Թաքաւորի պալատումը։

Զանդուկը դէմ է ննգնում մէ ջաղցի չարխին (անիւ)։ Ջաղցպանը հանում է, տեսնում է մէջը մէ օսկէ քօչրաուր տղայ. ինքն էլ վուրթի չէ ունենում. պահում է էրա համա ու օվոր տարով էր մինձանում, նա թուրմէ օրով է էլի բոյ (հասակ) անում։

Մէ ուրիշ ճրգրումը թուրմէ Թաքաւորը մէ սիրուն աղչիկ է

ունենում նշնելու։ Օվ գնում է էլի, չէ էլի հանում ու դիփունի գլուխը կտրել տալի։ Սա, էս քօչրաուր տղէն էլ վուր իմանում է էս խաբարը (համբաւ), գնում է դէմ ու դէմը նրա մօտ. Ճանփին շատ մարթ չէ էլի ձեռք տալի էտ բանը, ամա չէ լսում։ Աղչկան էրեւում է սա թէ չէ, աղչիկը հանում, ուզում է ու դիփ սաղ արարած-աշխարքը շաւ է ըլում (հռչակուիլ) էս խաբարը։

Օսկէ քօչրաուրի հօրն էլ հասնում է էս խաբարը։ Թաքաւուրը փիքր է անում, փիքր է անում, կանչում է իր նազիր վէզիրներուն, ղրգում է, գթնել է տալի էն ջաղցպանին եւ ամեն բան բաց է ըլում։ Կանչում է թաքաւուրը թավիլեմէն իր կնգան ու հարցնում թէ՝ դրուստ դուն շուն բերե՞ր։ Նա թէ՝ «չէ», կ'օսէ, էս օսկէ քօչրաուր տղայ բերի. ամա քվիրտիքս դուշմնութէնով իմ տղին կորցրին ու շունը դրին նրա տիղը։

Թաքաւուրն էլի բարիշում (հաշտուել) է իր կնգայ հիդ ու նրա քվիրտերանցը կապել է տալի ձիու կուդուն (ագի) ու էնէնց թիքա-թիքա (մաս-մաս) անել տվլի։

Չարն էնդի. բարին էստի։

7

ԽՈՒՐԹ ՄԷՐԸ

Մէ մարթ վրայ էրկու կնիկ է ուզում։ Առչի կնգամէն ունենում է մէ շատ սիրուն ու խելօք աղչիկ. վրայ էրկու կնգամէն էլ ըլում է մէ խիստ գիղձ ու չար բնութէնի տէր աղչիկ։ Մէրը խուրթ աղչկան ղրգում ու նիղացնում է էլի. իր հալալ (հարազատ) աղչկան կի լաւ է էլի պահում։ Խուրթ աղչկան դէդէն ամեն օր թուրմէ ղրգում է էլի տափը կովիրն արծեցնելու։ Աղչիկը սաղ օրով գնում է էլի տափը ու հացի չուր կտուրտանքն ուտում։ *)

---

*) Վարիանտ (մի այլ ձեւ)։ Դէդիփուխը վուր ղրգում է էլի իր

Մէ օր էլ Վուր գնում է էլի տափը, ճանփին մէ քարի վրայ յէդ է նստում. Նստում է թէ չէ, քարը վէր է ննգնում ու աղջիկը դէվէր է ննգնում մէ դարբաս։ Թուրմէ էն քարի տակը դարբսի պօլօզակն (երդիկ) է ըլում։ Դարբասումը տախտի վրայ նստած է ըլում մէ պառաւ կնիկ ու խճճած թիլը յէդ է էլի տալի, հէդն էլ ասում՝ *)

Աստուծ օղորմի էն պառւի հոգուն,
Վուր կու նստէր չորէք ճանփին.
Լիդը գզէր, լիդը մանէր.
Լիդր խճուճը խառկէր։

Պառաւը շատ կիլտոտ է ըլում ու կանչում է աղջկան թէ՝ քթվէ, կ'օսէ, ինձ։ Աղջիկը տեսնում է, Վուր գլուխն օջլոտ է ու շլինքը օրթնքոտ. ամմա Վունչինչ չէ ասում. խառկում է գլուխը։ Պառաւը հարցնում է թէ՝ ի՞նչ կայ, Վուրթի, գլխումս. Նա թէ՝ Վունչինչ, կ'օսէ, դէդի, ինչ խստակ գլուխ ես ունեցել։ Ի՛մոր պըրծ-

---

նուրթ աղջկան տակը կոփերն արծնցնելու, թուրմէ օրէնը մէ․ մէ հացի կուտ է էլի տալի նրան, թէ՝ տար, կ'օսէ, էկողին էլ ուտեցրու, գնացողին էլ ուտեցրու, դուն էլ կե՛ ու էլի կուտը Վուղջ յէդ բե՛ տուն։ Խեղճ աղջիկը գընում է էլի տափը, մէ քանի օր քաղցած քաղցած տուն յէդ գալի ու կուտը Վուղջ յէդ տանում։ Տափումը թուրմէ քաղցածութենէմէն լաց է ըլում ու գլխին վայ տալի։ Իժում կովը մօդ է գնում աղջկայ մօդ ու ասում թէ՝ մի՛ աց ըլի, կ'օսէ, ի՛մոր քաղցում ես, արի, իմ պուպը ծծէ՛ ու կու կշտանաս։ Ածու հրամանքով թուրմէ էն պուպեմէն կաթն է գուս գալի ու աղջիկը կշտանում ու կուտին ձեռը չը տալի։ Դէդիփուխը զարմանում է, թէ ինչ թահարն է էս խուրթ աղջիկը ապրում անուտել-անխմել։

*) Վարիանտ (մի այլ ձեւ)։ Խուրթ աղջիկը տափումը նստած էլիկ է էլի մանում. էլիկը մէրաշ (յանկարծ) ձեռնեմէն վէր է ննգնում ու դէվէր է ննգնում հէրթի պօլօզակը (երդիկ)։ Էնդի թուրմէ դարբասումը պառաւ կնիկը տախտի վրայ նստած խաճուճ է էլի յէդ տալի։ Աղջիկը ձէն է տալի նրան պօլօզակեմէն թէ՝ դէդի ջան, մէ էս էլիկը հասցրու ինձ։ Նա թէ՝ արի ու տար։ Աղջիկը դէվէր է գնում։

նում է, պառաւն ասում է, թէ՝ էտի կժով ջուր կայ, գլուխս լվա։ Թուրմէ էնդի էրկու լէքը կուժ է ըլում՝ մէկումը սիպտա ջուր է ըլում, մէկէլումը՝ սև ջուր։ Սրան պառաւը սիպտա ջրի կուժն է շանց տալի։ Գլուխը վուր լվանում է, աղջկայ մազերը օսկի է դառնում։ Պառաւը տալիս է սրան մարգրտով կարած ու օսկէ կրնգներով քօշեք, մարգրտէ շուրեր, օխնում ու ճանփու է գցում, թէ՝ Աստուծ քեզ բախտաւորէ, կ'ասէ, չունքի էտէնց խոնար էս։ *)

Աղջիկը գնում է էլի իր կովերն է արածեցնում ու երեգնապահը գնում է տուն։ Տանը իր խուրթ քուրը վարաուրդ է անում օսկէ մազերը, չունքի, ղուրթ է, թէգուզ յեդ կապած է ունենում գլուխը, ամա մազերու ծէրերն էրեվում է էլի։ Սա ասում է երդէդին ու մէրը ստիպում է իր խուրթ աղջկան, վուր իր հալալ աղջկան էլ տանէ էն պառաւի մօդ։

Գնում են էրկու քվերտեքը, նստում են էլի էն քարի վրայ. քարը վէր է ննգնում ու երանք ննգնում են դարբասը պառաւկնգայ մօդ։ Պառաւը հիմի էս գիզձ աղջկան է մօդ կանչում, թէ՝ մէ քթվէ, կ'ասէ, գլուխս։ Աղջիկը վուր տեսնում է նրա օչլներն ու օրթունքները, փի՛փ, փի՛փ անելով յեդ է քաշվում։ Պառաւն ասում է՝ էտի կժով ջուր կայ, գլուխս լվա։ Գլուխը սև ջրով է լվանալ տալի ու աղջկայ ճակտի վրայ մէ սև պուզ է դուս գալի։ Աղջիկը տրաքած-պատռած գալիս է տուն ու դէդէն, վուր տեսնում է, ուփրօ (ախկի) է էլի նահատակում ու չարչրում իր խուրթ աղջկան։ Քանի կորել են տալ տալի դալաքին (սափրիչ) էն աղջկայ պուզը, էնդդայ էրգարանում է էլի։

---

*) Վարիանտ (մի այլ ձև)։ Պառաւը քիլերով (բղուղ) թթւեր է ունենում դարսած, մէկումը օցիր, մէկէլումը գրդներ։ Աղջկան հարցնում է թէ՝ ի՞նչ թաշար թթւեր ունեմ։ Նա թէ՝ ի՞ւփ ի՞ւփ, ի՞նչ լաւ թթւեր ունիս, ի՞նչ լաւ պահած է։ Պառաւը վուր տեսնում է աղջկայ արարմունքը, շատ հաւնում է ու ասում է թէ՝ դուս գնա, բաղումը աքխեր (առու) է գալի, մէկումը սև ջուր է, մէկէլումը՝ դեղին ջուր։ Սև ջրին մօտ չը գնաս ու դեղին ջրումը լվա գլուխդ։ Լվանում է ու մազերը օսկի է դառնում։

Digitized by Google

Էտ ժամանակը Թուրմէ էտ քաղկումը Թաքաւուրի ողի հարսնիքն է ըլում մինձ խաբրներով. սազ քաղաքը գձլվիլ է, Թամաշա գնացլի։ Էս օսկէ մազերաւոր աղչկան Թուրմէ տանն ին Թողնում։ Սա Թաքուն հաքնում է իր մարքրտէ շուրիրն ու օսկէ քօշիրը, գնում է հարսնքի կուռը, մտնում է Թաքաւուրի Թավլէն, մէ աւաշ ձիու վրայ նստում է ու Թաքաւուրի պալատի առչիւը չափ գցում, խալխումն էրեւվում ու էլի յէդ տանում է ձին, Թավլումը կապում. ինքը շտապով գնում իրանց տուն, միԹամ վունչինչ խաբար չէ էլի, ամմա բանն էն է, վուր շտապելումը մէ քօշին Թաքաւուրի պալատի առչիւը վէր է ննգնում։ Թաքաւուրի նօքրնիրը (ծառայ) գըԹնում ին էն քօշին ու շանց տալի Թաքաւուրին։ *) Նա վուր քօշին տեսնում է, հրամանք է անում, վուր էն քօշու տիրուչը անպատճառ գԹնին ու ում վուտումն էլ գայ, կ՚օսէ, էն քօշին ու էնդու մէ հատն էլ ունենայ, նա իմ հարս կու դառնայ։ Ման ին գալի, ման ին գալի, չին գԹնում։ Վիրչը գալիս ին էս խուրԹ մօր տուն։ Հաքցնում ին գիզձ աղչկան, վուտումը չէ գալի։ Իժում կանչում ին սիրուն աղչկան, հաքցնում ին ու զ՚ալիրի (կաշապար) պէս գալիս է վուտումը։ Դէդէն չէ էլի աւտում։ Ամմա ճժոր աղչիկը բերում է քօշու մէկէլ հատն էլ ու էն մարքրտէ շուրիրը, մնում է բերանը բաց։ **)

---

*) Վարիանտ (մի այլ ձեւ)։ Քօշին ննգել է ջրի արխումը (առու) ու էփոր Թաքաւուրի ձիաններուն բերում ին ջուր խմցնելու, ձիանիրը խրտնում ին, մօզ չին գնում։ Նօքրքն (ծառայ) իժում մտիկ ին տալի ջրումը, տեսնում ին ինչոր պլպլում է. հանում ին քօշին ու տանում Թաքաւուրին շանց տալի։

**) Վարիանտ (մի այլ ձեւ)։ Ւ՚փոր գէղէփունին իմանում է, Թէ Թաքաւուրի մարԹիքը ինչ բանի համա ին գալի, իր աղչկան զուքում է ու խուրԹ աղչկան Թախ կացնում քԹուցի տակը. վուր էն մարԹիքը չը տեսնեն նըրան։ Զուքած աղչկայ վուտումը անգզում ին էն քօշին ու չէ էլի գալի վուտումը. էն մարԹկերանցմէն մէկը նստած է ըլում էն քԹուցի վրայ։ ԽուրԹ աղչիկը Թուրմէ չէ համբերում ու տակեմէն մախաԹով (ծերիւն) ծակում է

Տանում են էս սիրուն աղջկան Թագաւորի պալատը։ Թագաւորը վուր տեսնում է, շատ է հաւնում աղջկան ու իր մէկիկ տղի համա է ուզում։ Օխտն օր ու օխտը գիշեր մինձ հարսնիք են կատարում ու էն պինած ու չարչրած աղջիկը վերջն էսէնց բախտաւորւում է։

Չարն էնդի, բարին էստի։

8.

ԼԱԽՈՒԹԻՆ ԱՐԱ՛, ՋՈՒՐԸ ԳՑԷ՛. ՁՈՒԳԸ ՉԻՄԱՆԱՑ, ԱՍՏՈՒՋ ԿՈՒ ԻՄԱՆԱՑ *)

Ըլում են մէ հէր ու վուրթի, Ջրի ափին ամէն օր չանգլապնութին (կարթով ձկնորսութիւն) անում, ձուգն են բռնում։ Մէ օր գցում են չանգալը ջուրը, դուս է գալի մէ օսկէ ձուգը։ Հէրն ասում է, թէ՝ վուրթի, էս ձուգը Թագաւորի լաիղ (արժանի) իմքին է, արի, պահէնք ու տանէնք, Թագաւորին փէշքաշ (ընծայ) տանք. Նա մեզ, ուրիշ վունչինչ չըլի, մի տարվայ հացն էլա կու տայ։ Հէրը ձուգը կապում է Ջրի գ՚րաղին (եզր) ու ինքը գնում ուրիշ տեղ։ Տղէն լաւ անըզըում է էն ձուգը. տեսնում, վուր մէ հրաշալի իմքին է: Փէքր է անում, ինչոր գուզէ հէրս ասէ, կ՚ասէ, պիտեմ էս ձգանն էլի յետ մէկկէլանց ջուրը գցեմ: Էնէնց էլ անում է: Ի՛փոր հէրը յետ է գալի, տեսնում է, վուր ձուգը չըկայ. շատ բարգանում է ու ասում իր վուրթուն թէ՝ գնա, կորի, էլ աճկիս չէրեւաս։

Նէ էն մարթու վուանիրը։ Խմում էն մարթը վեր է թռչում, թէ՝ հալբաթ քթուցի տակը օձքին կայ, կ՚ասէ։ Դուս են բերում խուրթ աղջկան, հագցնում են շորէն ու վուտսումը զ՚աշեբի (կաղապար) դէս գալիս է։

*) Այս հեքիաթը թէպէտ համանման է 4-րդ «Դատի մուկը» մակագրով հեքիաթին, բայց որովհետեւ երբեմն վարիանտ դնելու անյարմար էր, դնում եմ այստեղ առանձին։

Digitized by Google

Տղէն գնում է տուն, պատմում է իր դէդին էս բանն ու ուզում է Ճանփայ ննգնի։ Դէդէն օխնում է նրան, նրեք հաց տալի ու ասում՝ վուրթի, Ճանփայ գնալիս վուր ննգեր ուզենաս, ասէս, թէ վուր էս հացերը փայ անելիս, ղ'ուէն (հացի հաստ կողմը) ինքը վէ կալնէ ու հացի զունգը (բարակ ծայր) քեզ տայ, նրան ննգեր մէ չենի, ու ան թէ դուն վուր Ճանփին յեդ մնաս, նա քեզ չը մուլափ տայ (չը սպասէ), նրան էլ մէ ուզի. ամա ավլոր քեզ մուլափ տայ ու հալալ (ուղիղ) փայ (բաժին) անէ, նրա հեդ ննգրութին արա։

Գնում է Ճանփայ։ Ջէր մէկն է պատահում։ Մէ հացը տալիս է նրան. ամա տեսնում է, վուր սրան զրգում է, թողնում է անց կենում։ Գնում է առաջ, մէկ էլ ուրիշն է ռաստ գալի, նա էլ էնէնց. սրան էլ է թողնում։ Իժում վրայ երիքն է պատահում. նա էն հացը հոմ (եւ) հալալ կէս է անում, համ էլ Ճանփին սրան մնում է, իմոր սա ղ'ասեդի (գիտութեամբ) վուտը յեդ է խփում փորցելու համար։ Սրա հեդ ննգրանում է ու գնում են։

Ճանփին կանանչ խուտումը տեսնում են սրանք մէ գուրդը. գուրդը նրա ննգրուչը ձէն է տալի, թէ՝ չի՛ ըլի վուր ինձ էլ տանեք հեդներդ։ Ննգիրը միթամ Ճանչնում է նրան ու թէ՝ գուրդ մամիգա (հօրաքոյր), էստի ի՞նչ ես շինում։ Վէր է կալնում, գցում խուրջինն (բակղամ) ու հեդը տանում։ Հասնում են մէ քաղաք։ Հարցնում են սրանք թէ՝ էս քաղկումն ի՞նչ խաբար կայ։ Ասում են թէ՝ էստի թաքաւուրի աղչիկը քանի տարի է չէ խօսում ու թաքաւուրն ասիլ է, թէ ավլոր աղչկաս խօսեցնէ, նրան կու տամ։

Գուրդը խնդրում է թէ՝ ինձ էլ հեդներդ տարէք ու ինչոր ասիմ, լսեցէք։ Տանում են սրան իրանց հեդ։ Վուր մտնում են թաքաւուրի պալատը, տեսնում են, վուր մէ մինձ օթախումը նըստեցրել են թաքաւուրի աղչկան ու ամէն թահար չալիշ են գալի (ջանք անել), օյիններ (հնարագիտութիւն) անում վուր խօսեցնեն։ Վուր տուն են գնում, գուրդն ասում է, թէ օթախումը մութը կուռը (կողմ) նստեցէք ու ինձ թողէք։ Նստում են սրանք ու գուրդը գնում է փիսուզի (մեծ մոմակալ) տակը մտնում։ Ննգիրն ասում է թէ՝ փիսուզ աղբէր, արա մէ առակ ասա։

Digitized by Google

Գուլդը փիսուզի տակեմէն միթամ մարթու ձէնով խօսում է ու ասում: «Մէ տղայ մարթու տված քուր է ունենում։ Մէ օր գնում է նրա տուն։ Փեսէն ու քուրը ուրախանում ին ու սրան պատիւ տալու համա փլաւ ին ուզում էփին։ Տանը ջուր չէ ըլում։ Մարթը գնում է ջրի. էլ չէ յիդ գալի. իժում քուրը իր ապրուրն է ղրգում ջուր բիրելու, նա էլ չէ յիդ գալի: Վիրչը ինքն է գնում, տեսնէ (որ տեսնէ), թէ ինչ խաբար է։ Տեսնում է, վուր էրկուսն էլ սըպանած ին ու մարթու լէշի (դլուկ) կուռը ապրուր գլուխն է դրած ու ապրուր լէշի կուռը՝ մարթու գլուխը։ Զոքում է, Աստուձուն աղանչաք անում ու էս մեռածնիրը կենթնանում ին՝ ապրուր լէշը մարթու գլխով ու մարթու լէշը ապրուր գլխով։ Կնիկը մոլըրվում է, թէ իր մարթը վուրը պիտի ըլի։ Արա իմացէք»։ Խալխը վուրն ինչ է ասում, վուրն ինչ։ Շատ կռվում, ղ'ալմաղ'ալ (աղմուկ) անում։ Վիրչը Թաքաւուրի աղչիկը չէ համփիրում, թէ՝ քուրն ապրուրը չէ պաչ անում։ Վուր լէշն էլ մարթունն է, էն մարթը հալ է էն աղչկան։ Փիսուզի տակեմէն գուլդն էլ ձէն է տալի թէ՝ բաս դուն էլ հալս իս միր տղին։ Գնում ին, իմաց ին տալի, վուր աղչիկը խօսեցաւ, կ'օսէ, էսէնց էսէնց ինչոր էրկու մարթ էկան ու նրանք խօսեցին։

Թաքաւուրը հրամանք է անում իր նազիր վէզիրներուն, վուր գնան, լաւ իմանան: Մէկէլ գիշերն էլի գալիս ին էրկու ընգիրը ու էլի էն գուլդը մտնում է փիսուզի տակը։ Էն տղի ընգիրն էլի ասում է թէ՝ փիսուզ ապրէր, մէ առակ կու գիդենաս։ Էլի գուլդն ասում է, թէ՝ «մէ տիղ երիք ապրէր էին՝ մէկը տիրացու, մէկը դուրգալ (հիւսն), մէկը դերցիկ։ Մէ գիշեր դուրգալի քունը չէ տանում, վիր է կենում, փէտէ աղչիկ է շինում, դուռը ցից անում։ Իժում դերցիկն է զարթում, տեսնում է էս փէտէ աղչիկը. շուրեր է կարում, հաքցնում։ Վիրչը զարթում է տիրացուն, տեսնում է էն փէտէ աղչկան։ Շատ աղօտկ է անում ու էն աղչկան Աստու հրամանքով հոքի է տալի, կենթնացնում։ Ո՞ւմն է հալ էն աղչիկը»։ Վուրն ինչ է ասում, վուրն ինչ. էլի ղ'ալմաղ'ալ է ընգնում։ Աղչիկն էլի չէ համփիրում, թէ՝ ինչ իք կռվում. դուրգալն ու դերցիկը

Digitized by Google

իրանց հախը տանին, աղչիկը տիրացուինն է, չունքի շունչ տվողը նա է։ Էլի գուրզը փիսուզի տակեմէն թէ՝ էն աղչիկը տիրացուին է հախ, գուն էլ միր տղին իս հախ։

Ասում ին թաքաուրին։ Վրայ ճրիք գիշիր թաքաուրն ինքն է գնում տեսնելու։ Էլի գալիս ին էն էրկու ննգերը, գուրզն էլ հէգը։ Տղի ննգերն էլի թէ՝ փիսուզ աղբէր, մէ առակ կու գիդենաս, ասա։ Նա էլ ասում է թէ՝ «մէ տիղ մէ սիրուն աղչիկ է ըլում ու թուրմէ նրա մօզիկ ճրիք աղբէր ին էլի կենում ու ամեն մէկն էլ ուզում է նրա վրայ փաակվի։ Վիրչն աղչիկը թէ՝ գնացէք, կ'օսէ, ճանփայ, օվոր լաւ աշխատանքով յիղ գայ, նրան գ'ուզիմ։ Գնում ին, գնում. մէ տիղ թուրմէ ճանփէն ճրիք է բաժնվում։ Բացը ճանփին քարի վրայ գրած է ըլում՝ օվոր գնայ, բարով հիդ գայ. միջի ճանփի վրայ թէ՝ օվոր գնայ, ան յիդ գայ, ան չէ. ներքի ճանփի վրայ թէ՝ օվոր դէսը գնայ, վուչ յիդ գայ։ Մինձը գնում է բացը ճանփով, միջնեկը՝ միջի ճանփով ու պստիկը՝ ներքի ճանփով։ Գնում է պստի աղբէրը ու ճանփին տեսնում է, վուր մէ տիղ ճրիք դեւ կայ, ինչոր փայ ին անում ու կռվում ին։ Ի՛նչոր տեսնում ին սրան, ասում ին իրանց մէջը թէ՝ աթամորթին խելօք կու՞նի, արի, սրան հարցնինք։ Կանչում ին ու ասում՝ այ, մինք ճրիք իմքին ունինք փայ անելու՝ մէ գդակ, մէ խալիչա ու մէ սուփրա, ամեն մէկն էլ իր հունարն (շնորհք) ունէ. գդակը վուր ծածկիս, էլ չիս էրեվա ուրիշներուն, խալիչէն թռցնում է, վուրդի ուզիս տանում է. սուփրէն էլ՝ ինչ կերակուր էլ ուզիս, էն սահաթին սարքծում է։ Էս տղէն վէր է կալնում, նիտվանիղ է գցում ու վուրդիոր նետը վէր է ննգնում, ղրգում է դեւերուն էնդի ու ասում թէ՝ օվոր ինձ մօդ առաչ առաչ գու՛քայ, գդակը նրան կու տամ, օվոր նրա էդ-նէն՝ խալիչէն ու օվոր վիրչը՝ սուփրէն։ Էտէնց էլ անում է, գցում է նիտվանիղը ու հանց դեւերը վազում ին թէ չէ, էս տղէն ծածկում է գդակը, վէ կալնում սուփրէն, նստում խալիչի վրայ ու թռչում, գնում իր միջնեկ աղբուր մօդ։ Տեսնում է, վուր նա հէքիմ է դառի, գլխաւուր հէքիմ։ Իժում էրկուսնեվէտ նստում ին խալիչի վրայ, գնում մինձ աղբուր մօդ։ Տեսնում ին, վուր նա գրբաց է դառի։

Digitized by Google

Գիր են բաց անել տալի ու իմանում են, վուր էն աղչիկը շատ հէ-ւանդ է ու թէ մէ իէս սահաթ ուշ հասնի հէքիմը, հոքին կու տայ։ Պստի աղբէրը նստեցնում է սրանցը խալիչի վրայ ու տանում աղ-չկայ մօտ։ Հիւանդը խռխռում է էլի. Հէքիմը դեղ է տալի աղչկան ու լաւացնում։ Հիմի, ձեզ իմ հարցնում՝ վո՞ւր աղբուրը կու ննգնի էն աղչիկը»։ Էլի զ'ալմաղ'ալ է ննգնում, չին կանացի իմանա. վուրն ինչ է ասում, վուրն ինչ։ «Իժում աղչիկը թէ՝ «հէքիմին՝ իր հէքմահախը, գրբացին՝ իր գիր բաց անելու հախը. աղչիկը պստիկ աղբուրն է հախ, չունքի նա վուր իր խալիչով չէր տարի, վո՞ւնց գրբացն ու վո՞ւնց հէքիմը չէին կանայ հասնի էն աղչկան ու լա-ւացնի»։ Գուրղն էլ էնղ'անց թէ՝ բաս դուն էլ միր տղին ըս հախ։

Թաքաւուրն ուրախանում է, օխտն օր ու օխտը գիշեր հարս-նիք է անում, փսակում է իր աղչկան էն տղի հէտ։ Ի՛փոր նարա-հարսն ու նորափեսէն մտնում են քնելու օթախը, տղի ննգերը չէ հեռանում էնղ'անց։ Նորափեսի ջիգրը գալիս է, ամմ էլ խաթրու բան չէ ասում։ Քնում են, ամմ ննգրուչ քունը չէ տանում։ Քնած ժուգը աղչկայ բերնեձէն օցիր է դուս գալի. տղի ննգերը կտորում է, աղլուղն (Թաշկինակ) անում, պահում։ Մէկէլ էգսը թաքաւուրն խաբար է գնում, թէ նորափեսէն կենթանի է։ Թուրմէ քանի ջէր էտէնց փսակել է թաքաւուրն իր աղչկան ու փսակի մէկէլ էգսը աղչիկը կենթան է ըլում, տղէն. մեռած։ Շատ ուրախանում են։

Անց է կենում ժամանակ, վիրջը էս տղէն ուզում է գնա իրանց տուն։ Թաքաւուրը բարձում է բէռնիրը ամեն բարութէնով ու Ճանփու դնում։ Ի՛փոր գնում են, հասնում են վուրդղէր գուրղն էր պատահի. գուրղը թէ՝ ինձ թողէք, գնամ իմ տեղը։ Թողնում են։ Իժում սրանք հասնում են վուրդղէր էն ննգերն էր ռաստ էկել։ Նա թէ՝ ա՛յ մինք էստի ննգեր դառանք. արի, փայ անինք միր Ճա-րանծը։ Ամեն բան փայ են անում, մնում է աղչիկը։ Վիր է կալ-նում տղի ննգերը չուրս բհիր է ցցում գետնումը ու էն աղչկայ ձեռնիրն ու վուտնիրը զ'ախմ կապում բհերնեըու վրայ, ու թուրը հանում, վրայ բերում վրէն, թէ՝ սրան էլ պիտինք կէս անի։ Վրայ ճրէք ջէրն էլ վուր վրայ է բերում թուրը հարբ ու հուպով, էս

աղջիկը շատ վախենում է ու ահեմէջն օրցկում է, դիփ բնով օցիր է վէր ածում բերնեմէջն: Իժում տղի ննգերը շանց է տալի աղլխով կտրտած օցիրը: Աղջիկը լաւնում է խստակ ու արցակ խօսում․ Տղի ննգիրը թէ՝ ես էս էի ուզում, վուր դուն ազատվիս ու բախտաուրվիս․ դիփ էլ քեզ՝ զինաթն էլ ու աղջիկն էլ, ինձ պէտք չէ․ Ի՛ս էն օսկէ ձուգն իմ, վուր ինձ հէրա վուր բռնից, դուն ինձ ծովը գցեցիր, ազատեցիր: Ասում է ու ծովը ննգնում․

Տղէն մնում է տէղն ու տէղը սառած ու իրան իրան ասում՝ լաւութին արա, ջուրը գցէ․ ձուգը չիմանայ, Աստուծ կու իմանայ․ Զարն էնդի, բարին էստի․

9.

ՌԱՃԸ, ԱՆ ԹԻՒԱՒՈՐ ՀՐԵՂԷՆ ՁԻՆ *)

Էլել է, չէ էլի, մէ չանգլապան (կարթով ձկնորս) է էլի․ առչի կնիկը վուր մեռնում է, վրայ էրկու կնիկ է ուզում: Առչի կնգամէջն ճրէք աղջիկ է ունենում, դէդիփուխը (մօրու) չէ էլի սիրում իր խուրթ աղջկերանցը: Մարթը թուրմէկ ձուգն է էլի բռնում ու էնդով կառավարում իր օղլուշաղը ու ամեն օր թուրմէկ հինգ ձուգն է էլի բռնում, դիփունի համա մէ մէկ․ Դէդիփուխը իր մարթուն թէ՝ «այ էս ճրէք աղջկան վուր չունենանք, էս հինգ ձգնեմէջն էրկուսը մինք կ'ուտինք ու ճրէքը կու ծախինք, փուղ կու շինինք»․ Մէկ-էրկու ու էս մարթու զահլէն վուր գնում է (ձանձրանալ), մէ օր վէր է կալնում իր աղջկերանցը ու տանում կորցնելու․ Տանում է սրանցը մէ բացը սարի վրայ ու մէ կծիկ է տալի, թէ՝ «էս կծիկը գլորեցէք, կ'օսէ, ու վուրդէվոր կանգնի, էնդի մէ մինձ խնձուրի

*) Այս հեքիաթը ունի նմանութիւն 6-րդ «Ի՛րեք խուրթ աղջիկ» մակագրով հեքիաթին:

ծառ կայ, հիստի խնձուրնիր ունէ էն ծառը, վուր ուտելով չիք կշտանայ»։ Դլորում ին կծիկը. գնում է գնում ու հիռու մէ խաւրը ձուրի մէջն է ննգնում, վուր իսկի մարթու վուտը չէ էլի դիբչում էնդի։ Հէրը թողնում է նրանցն ու յիդ գալի տուն. ամա էն օրվա-մէն դէնը ճրիք ձգան մագիար (փոխանակ) էրկուսն աւել չէ էլի բռնում։

Ճ՛րիք աղչիկը ձուրումը զուրթ գթնում ին խնձուրի ծառը. կերել ին ու ճժոր խնձուրը հատնում է, մնում ին քաղցած։ Քաղ-ցածութինը վուր սրանցը շատ նեղացնում է, վիրչը վիճակ ին գցում, ումնոր վիճակը ննգնի. կ՚ուէ, նրան պիտինք ուտի։ Վիճակը ննգնում է պստի քվիրը։ Նա թէ՝ «լաւ կու՛լի, ամա մէ պստի համփիրեցէք, գլուխս քթվեցէք»։ Քվիրտիքը գլուխը քթվում ին էլի ու ինքը մատով գեղինը փորփրում։ Փորում է, փորում ու վիրչը մէ քանի հատիկ նուշ ու քիշմիշ է գթնում։ Հանում է, տալիս է իր քվիրտերանցը, ուտում ու էլ պստի քվիրը չին սպանում։ Էն փորած տիղը խուրնացնում ին ու թուրմէ նրա տակը թաքաւրի թաւիլէն (ախոռ) է ըլում ու թաքաւրի ձիանիրուն նուշ ու քիշմիշ ին էլի ուտեցնում։ Դէվէր է էլի գնում պստի քուրն ամեն օր, դի-վիր բերում փիշով (քղանցք) նուշ ու քիշմիշն ու էտով ապրում։ Թաքաւուրը վարաւրդ է անում, վուր ձիանիրը լղարում ին (նիհա-րիլ) ու բարգանում է, թէ էրեվում է ձիաներու նուշն ու քիշմիշը գողնում իք, չիք ուտեցնում օրինաւուր։ Ձիապաննիրը զ՛արաւրու-թին ին քաշում ու տեսնում, վուր օճորքեմէն (առաստաղ) մէ ինչոր աղչիկ դէվէր էկաւ. փիշիրքը լքցրուց նուշ ու քիշմիշով ու ուզում է դիվիր գնա։ Վրայ ին ննգնում սրան, հա՛ բռնում, տանում թա-քաւուրի մօդ։ Թաքաւուրը հարց ու փուրց է անում, թէ ո՞վ իս, ի՞նչ աղչիկ իս։ Նա էլ ասում է թէ՝ մինք ճրիք քուր ինք ու իրանց գլխին անց կացածը պատմում է։ Ճերել է տալի թաքաւուրը նրա էրկու քվիրն էլ ու ուզում է սպանիլ տա։ Պստի աղչիկը թէ՝ «ինչի՞ իս միզ սպանում, մինք ճրիքս էլ շնուրք ունինք՝ մինձ քուրս հիստի հաց թխիլ դիգէ, վուր մէ թխելումը թխած հացը վուրդչ զ՛օշունին (զորք) կու հերիք գայ. միջնիկս հիստի խալիչա (գորգ)

գործիլ գիդէ, վուր քու ղ'օշունը դէփ միանայ վրէն կու տիղաուրվի ու էլի կէօը յէդ կու ծալվի. Ես էլ օսկէ քօշբաուր (ցցունք, քանքով ունեցող) տղ'այ ու աղչիկ կու բերիմ»։ Թաքաուրը թէ՝ էտուունք դէփ դըրուստ է, բաս չիմ սըպանի։ Մինձ ու մինչնիկը շանց ին տալի իրանց մարիփաթը (շնորհք) ու Թաքաուրը փսակվում է պստի աղչկայ վրայ ու նրա քվիրտերանցն էլ իրա մօդ պահում իր պալատումը։

Տարին անց է կենում ու տարվայ գլխին Թաքաուրի կնիկը պառկում է, էրկու վուրթի է բերում՝ մէ տղայ, մէ աղչիկ, էրկուսն էլ օսկէ քօշբաուր։ Քվիրտիքը խօսկ ին կապում, տատին իրանց կուռը գցում. օսկէ քօշբաուր տղին ու աղչկան մէ պստի ղ'ութով (արկղ) ջուրն ին գցիլ տալի ու նրանից տիղը էրկու շան լակուտ դնիլ տալի։ Թաքաուրը վուր իմանում է, թէ իր կնիկը շան լակտընիր է բերի, բարգանում է, կնգան պալատեմէջն դուս անում ու մէ խէչմէրուկ (ճանապարհի խաչաձև կիցք) ճանփի վրայ կիսատ թաղիլ տալի ու հրամանք անում, վուր ամեն անց ու դարց անող էրեսին թքէ։ Թաքաուրի քենիքը կի մնում ին սարաէքումը (պալատ) փառքի ու պատիվի մէչը։

Տանում է ջուրը էն ղ'ութին, տանում է ու մէ տիղ ափին դէմ է ննգնում։ Թուրմէ էնդի մէ ծիր Ճքնաուր մարթ է ըլում, աշխըրքեմէջն ձեռը վի կալած։ Սա վուր տեսնում է, ղ'ութին դուս է քաշում. բաց է անում, տեսնում է, վուր մէչը նուր ծնած էրկու էրեխայ կայ օսկէ քօշբաուր։ Փառք է տալի Ասծուն, վուր սրանք մահեմէջն ազատվում ին. հէդ էլ Ասծուն թէ՝ արա ես սրանցն ինչ պիտիմ անի, վ'ունց պահիմ։ Նրա կացած տիղը թուրմէ մէ եարանա (վայրենի) տիղ է ըլում, վունչիչ չէ էլի գթնվում։ Էս խօսկի վրայ Ասծու հրամանքով էս Ճքնաուրին էրկու ծիծ է ըլում ու էն էրեխանցը ծծով պահում։ Էրեխէքը մինձանում ին, դառնում ին տասնու օխտը տասնուութը տարեկան. Էս Ճքնաուրի համբրած օրն էլ գալիս է, վուր պիտի միռնիլ էր։ Կանչում է էն էրեխանցը, օխնում, թէ՝ Ես մեռնում իմ, դուք միք վախենա. մէ ջոխի է տալի նրանցը, թէ՝ էս ջոխին կու տանիք, կէհաք-կէհաք ու վիրչը մէ մինձ քար

Digitized by Google

կու տեսնիք. ճրեք չէր խփեցէք էս չոխով, էնդ'անց մէ ուաշ կու դուս գայ ու ինչոր ուզիք, նա կու կատարէ։

Էնէնց էլ ըլում է. Ճքնաւորը մեռնում է, թաղում են, տանում են չոխին, տեսնում են էն մինձ քարը, խփում ճրեք չէր ու թամքած ուաշը դուս գալի։ Նստում են սրանք ուաշի վրայ ու գնում։ Թուրմէ ուաշը գեղնի վրայ չէ էլի ման գալի, հրեղէն թեւաւոր է ըլում ու ղլփի ճրգնքումն է էլի թռչում։ Տանում է, տանում ու նրանցը իրանց հօր ճրգէրն է հասցնում. կանգնում է, նրանց համա տուն շինում, կարքում, սարքում ու ինքը ուզում է գնա, ամա գնալեմէջն առաջ ասում է տղին թէ՝ իմ մազը գՁէք ու ճփոր մազս կրակ տաս, էն սահաթին կու ստիղծվիմ։ Ասում է ու թռչում, գնում։ Խորարը հասնում է թաքաւորին, թէ էսէնց-էսէնց էս քաղկումը մէ խամ աղչիկ ու տղայ են էկել, քաղկիմէջն դուսը. հեստի սիրուն են, հեստի սիրուն, կ'ասիս աստղի կտուր ըլին։ Թաքաւորը կանչել է տալի էն տղին իր պալատը ու վուր տեսնում է, շատ հաւնում ու ասում, վուր ամեն օր իրա մօտ գնայ պալատը. Ջիգարն (լիարդ) իմանում է, վուր իր վուրթին է։ Սա էլ թուրմէ ամեն օր գնում է թաքաւորի մօտ ու անց ու դարց անելիս խէչմէրուկ Ճանփի վրայ թաղած իր գէղին թքում, չունքի թաքաւորի հրամանքն է ըլում։

Էրկու քվէրտիքը վրայ են ննգնում, վուր էստի մէ բան կայ, չունքի տեսնում են, վուր էս տղէն օսկէ քօչրաւոր է ու ուզում են մէ թահարը նրան փչացնիլ տա։ Կանչում են իրանց պառաւ տատին ու խնդրում, վուր էն տղի գլխին մէ բան բիրէ, թէ չէ, ծէրը կու բաց ըլէր, թաքաւորը կու իմանէր ու իրանցը կու կորցնէր։ Տատը հարցնելով-հարցնելով գթնում է էն տղի տունը, տեսնում է նրա քվիրը ու սատանութէնով խօսում հետը. թէ՝ էս ինչ է, կ'ասէ, էստի ձիր ապրելը. ափսուս չի՞ք, էտէնց սիրուն ըլիմ ու էտ թահար խեղՃ ապրիմ։ Քու ախպերն ասա, կ'ասէ, փլան-փլան ճրգրումը ճրեք դիւ կայ, նրանց առջիւը մէ շամչրադ (յակութ) կայ, մէ պլպլում է, մէ պլպլում. վուր սաղ աշխըրքին լուս տալի. էն շամչրադը վուր քու Ճակտին չըլի, բաս դուն ինչացու իս։ էս

քվեր սիրտը շատ ուզում է էն շամչրաղը ու աղբուրը խնդրում, վուր իր համա բերէ։ Աղբէրը վեր է կալնում, ուշի մազին կրակ է տալի, գալիս է ուշը ու խմանում է, վուր շամչրաղն է ուզում բերի տղէն, ասում է թէ՝ շատ դժար է, կ՚ոսէ, նրա բերիլը, չունքի ճրից դև աուչիններուն դրած ունին ու թէ մէ օմքին նրանց կուան անց կենայ, վայ նրա միգիր, դևի թիքա-թիքա (մաս-մաս) կ՚օնին. հու տանիմ, կ՚ոսէ, թուշելով ու քու մարխփաթն (շնորհք) է, թէ կյանաս, ճիտր ես նրանց միշովն անց կացնիմ, մէքաշ թուցնիս շամչրաղը։ Տղէն նստում է թէ չէ ուշի վրայ, ուշը թուցնում ճըգինքը թուշունքի պէս ու թուրմէ ճիտր հասնում է, էն դևերը քնած ին ըլում, շամչրաղն աուչիններուն դրած։ Տղէն մէքաշ ձիէմէն քաշ է ննգնում ու թուցնում շամչրաղը։ Դևերը էս ձէնի վրայ զարթնում ին ու վուր տեսնում ին շամչրաղը չըկայ, էդնէն ին ննգնում, սար ու ձոր գլխի քար ու քանդ անում, ամմա վունչինչ չին կանացի անի, չունքի նրանք ճրգնքումն էլի թուշում։ Տանում է տղէն, տալի շամչրաղն իր քվեր ու էն օրը թաքաւորի մօտ չէ գնացի. մէկէլ էքսը վուր գնացիլ է, թաքաւորը հարցնում է թէ՝ ինչի՞ երեգ չէկար. սա թէ՝ գլուխս ցաւում էր, էնդուր։

Էն էրկու քուրը վուր տեսնում ին տղին էլի սաղ-սալամաթ (ողջ-առողջ) յէդ էկած, էլի զրգում ին պառաւ տատին, վուր մէ թահարը նրան կորցնէ։ Գնում է տատը էլի էն աղչկայ մօտ թէ՝ «էտ շամչրաղն ինչ է. փլան-փլան տեղը մէ հրեղէն սուփրա (սփռոց) կայ, էն վուր բերիլ տաս, էլ ինչ բան չենիլ, էլ ինչ նեղանալ. ինչ թահար կերակուր սիրտդ ուզէ, ամէն բան մէջը կու՚լի»։ Քուրն էլի աղբուրը խնդրում է, վուր էն սուփրէն բերէ։ Տղէն էլի կրակ է տալի ձիու մազին, գալիս է ուշը ու խմանում, վուր էն հրեղէն սուփրէն է ուզում բերի. ասում է թէ՝ անկարելի է նրա բերիլը, չունքի օխտանասուն դևի ձեռին է. թէ նրանց ձեռը ննգնիս, թոզ (փոշի) ու թոփրախ (հող) վեր կ՚օնին։ Տղէն վուր շատ խնդրում է, խժում նա թէ՝ ես թուշելով կու տանիմ ու թէ կյանաս, քաշ ննգէ դուն ու թուցրու սուփրէն, ճիտր դևերու մէջ տեղն ըլիմ թուշում։ Նստում է ձին, թուշում. հանց վուր էն դևերու մէջ տեղը անց է էլի

կացնում, տղէն մէբաշ ձիէմէն քաշ ննգնում, ձեռը տալիս, սուփրէն թռցնում, տանում։ Գիւկրը վազում ին էղնէն, ճանփին ամեն բան քանդելով-քանդքնդելով. ամմ նրանցը վո՛ւրղ՛անց կու հասնէին։ Մէկէլ էքսն էլի գնում է տղէն Թաքաւրի մօտ. Նա թէ՝ ինչ՞ էրեգ չէկար. սա էլի ասում է թէ՝ գլուխս ցաւում էր, էնդուր։

Տեսնում ին Թաքաւրի քենիքը, վուր էլի պրծել է տղէն, կանչում ին պառաւ տատին, վուր աւելի հիռու տեղ ղրգէ, անգէկոր անէ տղին, թէ չէ բանը բանեմէն անց է կենում։ Գնում է տատը էն աղչկայ մօտ ու ասում թէ՝ էտ ղիփ լաւ, ինչոր ունիք, ամմ ձիզ մէ բան էլ է պակաս. փլան-փլան տեղը բացը սարի վրայ կօշկումը (աշտարակ) մէ սիրուն աղչիկ կայ, անունը Գօզալ, Նա վուր քու հարսը ըլլի, ինչացու իք։ Ասում է աղբուրը, վուր անպատճառ էն աղչկան բերէ։ Կրակ է տալի տղէն ձիու մազին. գալիս է ռաշը ու վուր իմանում է նա, թէ Գօզալին է ուզում բերի, ասում է թէ՝ էտ բանը կի անկարելի է, վունչչով չի ըլլի, չունքի ղուրթ է, ես կանամ տանի քիզ նրա կօշկի մօտ. ամմ կօշկը էրկթէ դռներով կողպած է ու օվոր գնում է նրան ուզելու, պիտի սանդխտաներով դիվիր գնայ. հանց վուտը դնում է սանդխտի մէ վուտի վրայ, կանչում՝ Գօզալ, նա ձէն է տալի՝ չօռ (ցաւ) ու գնացողը ինչկլի ծնգնիրը քար է դառնում. վուտը վուր դնում է վրայ էրկու վուտի վրայ, կանչում՝ Գօզալ, նա էլի ասում է՝ չօռ ու ինչկլէ բօղազը քար դառնում ու երփոր վրայ երիք վուտի վրայ է ուզում վուտը փոխի ու ասում՝ Գօզալ, նա էլի ասում՝ չօռ ու գլուխն էլ քարանում ու նրա կօշկի բոլորի շուրջը Թաքաւրնիր ասիս, նրանց ղ՛օշունններ ասիս, ղիփ քարացած կանգնած ին։ Տղէն, թէ՝ պիտիս տանի, ձեռը չէ վի կալնում։ Թռչում է ռաշը ու հասցնում էն կօշկին։ Տեսնում է տղէն, վուր ղուրթ ղիփ քարացած մարթիք ին կանգնած նրա բոլորի շուրջը։ Տուն է գնում կօշկումը, հա՛նց վուտը դնում է սանդխտի վրայ, սա կանչում է՝ Գօզալ, ձէն է գալի՝ չօռ. տղի վուտնիրը քարանում է. վրայ էրկու վուտի վրայ էլի սա կանչում է՝ Գօզալ, նա ասում՝ չօռ ու ինչկլի բօղազը քարանում ու վրայ երիք վուտի վրայ վուր դնում է վուտն ու կանչում՝ Գօ-

Digitized by Google

զալ ու աղջիկն էն-էն էր ուզում է էլի թէ ասի՝ չօռ, մէկբաշ էն Ճքնաւուրի ազօտկով ու Աստու հրամանքով հրեշտակը սրան մէկ սիլլա (ապտակ) է խփում, թէ՝ վուր ուզում իս ասի՝ չօռ, մէկ մոտիկ էլ արա, թէ ումն իս ասում է։ Դուրթ աղջիկը մոտիկ է տալի տղին, տեսնում է վուր մէկ սիրուն օսկէ քօչրաուր տղայ է ու էլ չէ ասում՝ չօռ։ Տղին դեվիր է տանում իրա մօտ ու շատ սիրում մէկս մէկու։ Ամա բանն էն է, վուր տղէն ուզում է էլի նրան էնդ՚անց տանի իրանց տուն. աղջիկը թէ՝ չի ըլի, էսդ՚անց դուս գնամ թէ չէ, էն սահաթին էս իմ թիլիսմով (յուռութք) քարացած մարթիքը դիփ կու կենթնանան ու միզ ծվիկ-ծվիկ կ՚օնին։ Տղէն, թէ՝ ռաշ ունիմ ու քիզ դիփ թռչելով կու տանիմ։ Հանց աղջկան տղէն ռաշով թռցնում է, էն քարացած մարթիքը մէկբաշ կէնթնանում են ու գոռում-գոչումով վրայ թափում կօշկին, քար ու քանդ անում ու գժլտում ու պռճոկում էնդ՚անցօրէն։

Գօզալին բերում է տղէն իր քվիր մօտ ու սա չունքի ջադուբազ (կախարդ) է ըլում, փալ (հմայք) է բաց անում, իմանում է ու պատմում սրանցը, վուր սրանք էն աշխարքի թաքաուրի վուրթիքն են ու խրատում է տղին, վուր թաքաուրին մեծրէ իրա մօտ ճաշի։ Մէկէլ էքսը գնում է տղէն թաքաուրի մօտ ու Գօզալի խօսկով թաքաւուրի կնգայ ու իր դէդի էրեսին չէ թքում ու թաքաւուրը վուր իմանում է, բարգանում է, թէ ինչի՞ հրամանքս չիս կատարի. նա թէ՝ ի՞նչպէս կարելի է, վուր վուրթին իր դէդին թքէ։ Թաքաւուրը թէ՝ ի՞նչ դէդա, ի՞նչ իս ասում. նա թէ՝ էքուց միզ մօտ ճաշին համեցէք ու ճաշէն էդնէն կու իմանաք։ Թաքաւուրը չէ էլի գնում ջէր ու վիրչը իր նազիր-վէզիրով սէյր անելով ուզում է գնա. ամա ի՞նչ է տեսնում՝ իրա պալատեմէն կցած ինչկլի էն տղի տունը դիփ զար փարչա .փիանդազ (փռոց) է էլի գցած, աչ ու ձախ ծառիր տնգած թահար թահար ծաղկներով ու թռչունքնիրը վրէն ծլվլում ու շարքով գ՚ուլուղչիքը կանգնած, ձեռեններուն օսկով լիքը սինիք բռնած։ Թաքաւուրն արմնում է շատ։ Գնում է էն տղի տուն, տեսնում է, վուր իրա պալատեմէն լաւն է ու հանդիրիլն էլ՝ թաքաւուրականն։ Ճաշը վուր ուտում են, թաքաւուրը

հարցնում է, վուր ասին։ Էլ չէ համփիրում, Գօզալը առաջ գալի ու ասում թէ՝ էս տղէն ու աղջիկը քու վուրթիքն են, քու քենիքը կոտրելին սրանցը ու քու կնիկը անմեղ-անգէթ (ի զուր) տանջվում է էսքան տարի, էնդու համա էլ սա ասաւ թէ՝ ինչպէս կարելի է, վուր աղէն դէգլին թքէ։ Էն սահաթին թաքաւուրը փաթթվում է իր վուրթկերանցը, բերել տալի իր կնգան, միղայ գալի նրան ու իր էրկու քենուն կապել է տալի էն ռաշի կուղուն ու թրեվ-թրեվ տալով ջարթ ու փշուր անել տալի։ Չարն էնդի ու բարին էստի։

10.

ՕԽՏՆ ԱՂԲԷՐՆ ՈՒ ՄԷ ՔՈՒՐԸ

Մէ մարթ ու կնիկ են ըլում։ Թուրմէ սրանցը դիփ տղէրք է ըլում, աղջիկ չեն ունենում։ Օխտը վուրթինէվէտ տղայ են ըլում։ Աղբրտիքը շատ սրտով ուզում են էլի, վուր Աստուծ նրանցը մէ քուր տայ։ Սրանց դէդէն էլի թուրմէ պատճառաւոր է ըլում ու ճփոր պառկելու վախտը գալիս է, էս տղէրքը խնդրում են տատին (մանկաբարձ), թէ մինք կեհնանք, կ'օսէ, դէմուդէմի սարի գլուխը ու մեզ նշնով իմաց արա թէ տղայ էլաւ, թէ աղջիկ. Թէ տղայ ըլի՝ մէ մինձ ջոխու վրայ սեւ փալաս կապէ ու շանց տուր մեզ ու թէ աղջիկ՝ կարմիր փալաս։ Տատը չար հոքի կնիկարմատ է ըլում, սրանց օջախի լաւութինը չէ ուզում։ Ծընգդանը պառկում է, աղջիկ է բերում, ամմա սա սեւ փալասն է շանց տալի տղէրանցը։

Տղէրքը վուր իմանում են, թէ նրանցն էլի աղբէր է էլի, էլ տուն չեն յէտ գալի, առնում են գլուխը, կորչում։ Շատ են գնում, քիչ են գնում, հասնում են ուրիշ երգիր. Էնդի նրանց համա մէ կօշկ են շինում ու էնդի ապրում։ Ցերեկը գնում են էլի հուրսի ու իրիգնապահը գալի տուն, հուրսի միսն ուտում ու էտէնց ապրում։

Նրանց նուր ծնած քուրը մինձանում է ու վէց-օխտը տարե-

Digitized by Google

կան վախտը քուչումը իր տօլ (հատակակից) էրեխանց հետ խաղում։ Սա թուրմէ մէ պստի չուն է ունենում՝ անունը Բօլդի, մինչև իրա հետ է էլի ման ածում ու շատ էլ սիրում։ Մէ օր ինչոր բանի վրայ խօսկ խօսկի է ըլում իր ընգրտերանց հետ ու օրթում է ուտում աղջիկը թէ՝ իմ Բուլդու աքիւը գեղեցնայ։ Հարեւնիքը վուր իմանում են, թէ՝ խուզս գլխէտ, օխտն աղբուրս թողիլ էս ու չուն աքիւն էս օրթում ուտում։ Աղջիկը չէր իմացէ թէ աղբրտիք ունէ, առաջի իմանալն էր. հարցնում է իր հօրն ու մօրը ու իմանում է, վուր զուրթ օխտն աղբէր ունէ ու հորէսա օխտը տարի է, վուր կորած են:

Աղջիկը վեր է կալնում իր շանը ու ճանփայ ընգնում. ուզում է էլի վունցոր ըլի իր աղբրտերանցը գթնէ, չունքի նրանք իրա պատճառով են գլխնէրը կորցրի: Գնում է, գնում ու ճանփէն ռաստ է գալի սրան մէ դիւի գէղա, մէ աժդահա կնիկարմատ, թուրմէ օխտը լեղը արճէճ բերնումը դրած մատնկի պէս ծամում է էլի: Աղջիկը վուր տեսնում է դիւի գէդին, թէ՝ բարի լուս քեզ, գէդի ջան, չի ըլի, կ'օսէ, սովրեցնէս, թէ իմ աղբրտիքը վուրդի են։ Նա թէ՝ բախտ ունէիր, վուր ինձ բարով տվիր, թէ չէ, քեզ հում-հում կուլ կու տէի: Իժում սովրեցնում է թէ՝ էսէնց-էսէնց կեհաս փլան տեղը, էնդի մէ բացը սարի վրայ քու աղբրտիքը կօշկ ունին շինած ու էնդի են կինում։

Գնում է աղջիկն ու գթնում է էն կօշկը ու մէ թահարը մտնում է մէջը: Տեսնում է, վուր պատերու վրայ թահար-թահար հուրսի մսեր է քաշ արած։ Վեր է կալնում, տունն աւելում, իստկում, կերակուրն էփում, սուփրէն սարքում ու ինքը թաք կենում։ Աղբրտիքը գալիս են, տեսնում են, վուր ամեն բան սարքած շինած է. զարմանում են ու փիքր են անում, թէ՝ հալբաթ մէ օմքին տուն է էկի էստի: Վրայ էրկու օրն էլի էնէնց։ Իժում պստի աղբէրը մէ օր թաք է կենում կօշկումը, վուր իմանայ, թէ ո՞վ է գալի իրանց տունը։ Տեսնում է, վուր պատեմէջն դուս է գալի մէ աղջիկ, աւելում է, իստկում է, սուփրէն սարքում ու ուզում է թաք կենա։ Վրայ է ընգնում նրան տղէն ու բռնում է։ Աղջիկը պատ-

մում է, թէ իրանց քուրն է։ Աղբէրն ուրախանում է, փաթթվում, պաչպչում։ Ի՛փոր մնացած վեց աղբէրն էլ գալիս են տուն, շատ ուրախանում են ու իժում էսւնց մէջտի ապրում։ Աղբրտիքը գնում են էլի հուրսի ու քուրը տանը մնում, սարքում ու կարքում ամեն բանը։ Աղբրտիքը սրան ասում են, վուր տանեմէն չը դուս գնայ մէնակ ու թէ օմքին գայ, չը տուն թողնէ։

Մէ օր Թուրմէ աղչիկը կօշկումը մէնակ է ըլում, գալիս է էն դիւի դէդէն, դուռը դխդխկեցնում։ Սա չէ էլի դուռը բաց անում, իժում վուր շատ խնդրում է դիւի դէդէն ու իր գլուխը ճանանչեց-նում է, աղչիկը բաց է անում դուռը, տուն թողնում։ Թուրմէ էն աղչկայ աղբրտիքը էն դիւի դէդի վուրթուն սըպանել են քանի տարի առաջ ու իրանց կօշկի մօդ թաղի. դիւի դէդէն աշխատում է էլի իրա վուրթու սըպանողներու ջիգրը հանէ։ Աղբրտիքը վուր գալիս են տուն, տեսնում են մէ ճագ (օտար) կնիկարմատ, ջգրեններուն գալիս է, նիզանում են. ամմա ճփոր քուրն ասում է թէ՝ սա մէ լաւ կնիկարմատ է, ինձ վրայ էլ շատ լաւութին ունէ, սա գըթնել էլիտ ձիր կօշկը։ Թողնում են իրանց տանը։ Դիւի դէդէն մէ ինչոր ջուր է տալի աղչկան, վուր տանէ ու իր տղի գերեզմնի վրայ ածէ. Աղչիկն ածում է ու գերեզմնի վրայ համիմ է դուս գալի։ Էս համիմը քաղել է տալի աղչկան ու կերակրումը բանեցնում։ Ի՛վոր օխտն աղբէրն ուտում են էն համիմով կերակուրը, դեփ մէջտի օխչրնիր են դառնում։ Դիւի դէդէն փախչում է ու մնում է էն աղչիկը օխտը օխչրի մէչը։

Վէր է կալնում աղչիկը էն օխտն օխչարին ու իր շունը, դուս է բերում կօշկեմէն ու գնում է էնդ'անց տավումն արծեցնելով։ Շատ է գնում, քիչ է գնում, մէ տիղ թուրմէ ռաստ են գալի սրան թաքաւուրն ու իր նազիր-վէզիրնիրը, հուրս են էլի անում։ Թաքա-ւուրը վուր տեսնում է աղչկան, շատ հաւնում է, չունքի շատ սի-րուն է ըլում. խնդրում է աղչկան, վուր իր կնիկ դառնայ. Նա չէ էլի անում, վիրչը կամք է տվի, ամմա խնդրել է, վուր էն օխտն օխչարը ու շունը իր տանը պահէ պատւով։ Թաքաւուրը խօսկ է տալի։ Փսակվում են մինձ խարըններով ու մէջտի ապրում էն օխ-չրնիրն էլ հիդը։

Digitized by Google

Թուրմէ, մի ասի, Թաքաւուրի մէ քօծը (աղախին) շան նման է ըլում իր աղջիկպարնին ու ուզում է նրան մէ օին գա։ Մէ օր սէյր անելով տանում է քօծն իր աղջիկպարնին դիրա ծովը ու ծովի ափը վուր հասնում են, շուրիրը հանում է, ըլնցում (պրծցել), գցում ծովը. ինքը հաքնում է նրա շուրիրն ու գնում տուն։ Թաքաւուրի կնգան մէ մինձ ձուգը կուլ է տալի։ Քօծը գնում է գողընքումը պառկում, միթամ հիւանդ է ու վունչչով չէ էլի լաւնում։ Մէ օր սա կանգնում է Թաքաւուրի վրայ, թէ՝ պիտիս մինձ օխչարը մորթի, չունքի էն օխչրներիմէն վախենում է էլի, վուր բանը չը բաց ըլի։ Թաքաւուրը թէ՝ ախար դուն ասում էիր, վուր լաւ պահինք ու պահպանինք, հիմի ուզում իս մորթի՞։ Նա թէ՝ ինչ անիմ, ջանն աղիզ է, էրազումս տեսայ, ինչկի դրա պօլօճիկնիրը (իրիկամունք) չուտիմ խորված, չիմ պրծնի։

Օխչըրնիրը վուր իմանում ին սրանց միտկը, թէ պիտին մորթի. դուս ին թափում բղղալով դիրա ծովը ու ծովի ափին կանգնած բռնչում։ Սրանց ձէնը վուր իմանում է ձգան փուրումը նրանց քուրը, նա էլ էնդ'անց է բղավում ու ձուգը քաշվում է դիրա ծովի դ'րաղն ու պտուտ-պտուտ է էլի գալի։ Էնդ'դա բղավում ին օխչընիրն ու էն աղջիկը ձգան փուրեմէն, վուր խալխը մօդ է ըլում. Թաքաւուրին էլ իմաց ին տալի էս խաբարը։ Էն սահաթին նաւերով տուն ին գնում ծովը, բռնում ին էն ձուգը, մորթում, աղջկան հանում փուրեմէն սաղ-սալամաթ։ Թաքաւուրը տեսնում է, վուր իր կնիկն է, տանում է տուն ու էն քօծին գցել տալի ծովը։ Թաքաւուրի կնիկը պատմում է մարթուն իր գլխին անց կացածը ու էն էլ, թէ էն օխչրնիրը իր աղբրտիքն ին ու Աստու հրամանքով էն օխչրնիրը դառնում ին էլի մարթ ու իրանց քվիր հիդ ապրում ու փառաբանութին տալի Աստուն։

Նրանք հասան իրանց մուրազին (իղձ,, դուք էլ հասնիք ձիր մուրազին։

Հեքիաթ, հեքիաթ պապս,
Գ'աշղա *) քուռակ տակս.

*) (ճակատին սպիտակ նիշ ունեցող)։

Digitized by Google

Մէ սնդուկ հաց շալակս,
Մէ սիրուն աղջիկ քամակս.
Հա՛մ գնամ ու հա՛մ գնամ։

11.

ԲԱԽՏ

Ըլում են, չեն ըլում, օխտն աղբէր են ըլում ու իրանց կնգըղներանցով ապրում են էլի մէտի։ Թուրմէ սրանց բախտը խըստ կապած է ըլում. ինչոր ցանում են էլի, թէ ուրիշի համա մէկին քսան ու հարուսուն է էլի գալի, սրանց համա հինգ ու վեցն էլ չէ էլի գալի ու էնէնց ամեն բանը։ Իժում իրանց մէջը փիքր են անում ու վճռում, վուր տան մինձութինը պստի հարսին տան, չունքի ամեն թահար փորցում են ու բանը միշտ ձախ է էլի գնում։

Պստի հարսը ընկալնում է մինձութինը։ Մէ գամ սա փորցելու համա, գիշերը վուր տուն են գալի աղամարթիքը, ասում է նրանցը թէ՝ էքուց պիտիք միր արտը հնձի. Թուրմէ չէր կանանչ է էլի արտը, ամա աղամարթիքը լսում են ու առաւոտհան վազ-վազ գնում են արտը հնձելու։ Պստի հարսը նրանց գնալու էգնէն մէ օմքին է ղրգում, վուր տեսնէ, թէ ղուրթ հնձում են, էլ չը թողնէ. ասէ, վուր պստի հարսն ասաւ՝ էլ միք հնձի։ Նրանք հընձելը ըսկսել են։ Թուրմէ ու էտով պստի հարսն իմացել է, վուր նրանք լսում են իրան։ Իժում ասում է աղամարթկերանցը, վուր դուսը թէ մէ էնէնց աճկի ննգնելու իմքին գթնեն, բերեն տուն, բագումը մէ քնջնումը մօդ անին։ Մէ աղբէրը մէ օր դուսը տեսնում է մէ սատկած պստիկ օց, բերում է իրանց բագի չափարի (ցանկ) վրայ գցում։ Պստի հարսը մէկէլ էքսը, վունցոր սովորութին է ունեցի, շատ վաղ դուս է գալի բագը, տեսնէ թէ ինչ են բերի

տղամարդիկը։ Տեսնում է, վուր իրանց չախարի վրայ մէ սատկած օց է ննգած. Հենց վուր ուզում է մօտ գնա, մէկրաչ ճրգնքեմէն մէ լագլագ (արագիլ) դէմէր է թռչում, վի կալնում օցն ու բերնեմէն վէր է ննգնում մէ թանգագին թագաւորական բօխմրաղ (մանեակ)։ Լագլագը թռչում է, բօխմրաղն աղչիկը վի կալնում, պահում ու օչովին վունչիչ չասում։ Թուրմէ թագաւորի աղչկանն է ըլում էն բօխմրաղը, կօրցրիլ է, լագլագը թռցրի, տարի։

Թագաւորը վուղչ իր ճրգրումը մարթիք է ման ածում, պտռէլ տալի։ Ամեն տիղ հարցնում ին, իժում հիրթը գալիս է էս պստի հարսին։ Սա ասում է՝ ես կու գթնիմ։ Տանում ին թագաւորի մօտ ու աղչիկը խնդրում է վուր՝ ես կու գթնիմ, կ'օսէ, ձիր կօրուստը, թէ իմ խնդիրքը կու կատարիս։ Թագաւորը խոստանում է։ Պստի հարսը տալիս է բօխմրաղն ու խնդրում է, վուր թագաւորը հրամանք անէ, վուր իր թագաւորութենումը ճրեք գիշեր օչով մում չը վառէ։ Թագաւորը կատարում է խնդիրքը։

Պստի հարսը գալիս է իրանց տուն, օչովին վունչիչ չէ ասում։ Իրիգնապահը օչովի տանը մում չէ վառվում. սա կի իրանց տունը չրաղդան (լուսաւորել) է անում ու ինքը չը քնում, դռան էդնէն թախ կենում։ Կէս գիշերին, ճիփոր դիփունքը քնած ին ըլում, տուն է գալի սրանց տուն մէ ծիր մարթ. վուտը տուն է դնում, դէսն է մտիկ տալի, դէնն է մտիկ տալի ու յիտ գնում։ Մէկէլ էքսը էլի էնէնց մմերով տունը չրաղդան է անում ու թախ կենում դռան էդնէն։ Էն ծիր մարթն էլի գալիս է, գնում է ինչկլի տախտն ու էլի յիտ գնում։ Վրայ ճրեք գիշեր կի վուր տուն է գնում էն ծիր մարթը, նստում է տախտի վրայ։ Պստի հարսը մօտ է գնում, բարովում, թէ՝ էս վուրդի էիր, ինչի՞ միր կուռը (կողմ) չէիր անց կենում, միզ մակահան իս արի։ Վուտնիրը լվանում է, իրիգնահաց ուտեցնում ու գողինք գցում, մէջը պառկեցնում։ Առաւտեհան վիր է կենում պստի հարսը, տեսնում է, վուր գողինքը գցած է ու մէջն օչով չը կայ։

Էն օրվամէն դէնը սրանց բախտը յիտ է գալի։ Ինչ ցանում ին էլի, դիփունանցմէն սրանց համա շատ է էլի գալի. ինչ բանին

Digitized by Google

կպչում են էլի, մինձ աչողութին են ունենում: Օջախը գալիս է վուտի վրայ է կանգնում ու բախտաւորվում։ Ու էս օխտն աղբէրը փառք են տալի Աստուն, վուր իրանց պստի հարսի շնուրքով աչողութին է տվի նրանց օջախին։

Անց է կենում ժամանակ, նրանց պստի աղբէրը մեռնում է ու պստի հարսի վուրփէվրութէնի մէ տարին վուր լրվում է, վունցոր նրանց ադաթն (սովորութիւն) է էլի, տվել են նրան նրա փայն ու ճանփու դնում իրա հօրանց տուն։ Նրա գնալն է ըլում ու սրանց օջախումը ամեն բանի թարսվելը (գլխիվայր լինել), մէ խօսկով բախտը գնում է ու էլի վաղուցվայ պէս դիփ ամեն բան ձախ է գնում ու յիդն ու յիդը աղկտանում։

Մէ օր թուրմէ վաղ առաւոտեհան մինձ աղբէրը դուս է գալի բագը, տեսնում է, վուր մինձ ձուն է էկի ու տանեմէն ջէր օչով չէ դուս գնացի, ամա իրանց դռնեմէն ձնի վրայ մարթու վուտի տեղերն է էրեվում։ Զարմանում է, թէ՝ ախար ջէր տանը դիփ քնած են ու ով պիտի ըլի դուս գնացի իրանց տանեմէն։ Էն վուտի տեղերու եղի (հետք) վրայ գնացել է, գնացել է ու հասնում է իրանց պստի հարսի հօրանց տուն. վուտի տեղերն էնդի վերչանում է։ Իմանում է, վուր իրանց տանեմէն դուս էկողը բախտն է էլի, վուր իրանց պստի հարսի հէդ գնացել է: Պստի հարսի հօրանց տունը լքցվում է ամեն բարութէնով. ամա իրանց բախտը գնում է ու գնում։ Զարն էնդի, բարին էստի։

12.

ԳԻԺՆ ՈՒ ԽԵԼՕՔԸ

Ըլում են, չէն ըլում, էրկու աղբէր են ըլում, մէկը գէժ ու մէկը խելօք։ Իրանց էրգրումը աչողութին չէն ունենում ու գնում են ճանփայ փուղ աշխատելու։ Ճանփէն շատ քաղցում են, մըթ-

Digitized by Google

նում է, տուն են գնում մէ ջաղաց․ էնդի մէ պստի ալուր են մօզ-անում, գիժը մէ թահարն իրա համա հաց է թխում, ուտում, կշտանում ու գնում։ Խելօքը մնում է էն գիշեր էնդի․ Գիշերը քունը չէ տանում․ Իմանում է, վուր գալիս են ջաղացումը թախ կե-նալու՝ գէլն, աղվէսն ու արջը։ Սրանք իրանց մէջը թուրմէ մաս-լահաթ (զրոյց) են էլի անում․ Աղվէսն ասում է՝ ամեն մարթ էլ իրա ուրախութիւնն ունէ, ես էլ մէ տեղ մէ ուրախութին ունիմ․ փլան (այս ինչ) տեղ մերումը մէ ծառ կայ, էն ծառի տակը մէ մինձ մուկը բուն ունէ, մէչը մէ տոպրակ ոսկի կայ․ գնում իմ, էն ծառի ճուղկը կտրում ու մկան բնին խփում․ մուկը դուս է գալի, բերում է ոսկիքն ինձ տալի․ ուրախանում իմ ու էլի յետ տալի իրան․ Գէլն ասում է՝ ես էլ փլան տեղը սուրօումը (հօտ) մէ օխչար ունիմ, ճակտին սև նշան ունէ, ես էլ էնդով իմ ուրախանում․ էն օխչրի շնուքն էն է, վուր նրա ջիգարը (լեարդ) քոռացած մարթու աճկերուն լուս կու՚տայ․ Իժում արջն է ասում թէ՝ փլան տեղ մէ աղբուսխանա կայ աղբով լիքը, օչով վունչիչ չէ իմանում, թէ էնդի ինչ կայ․ Առաւտեհան վաղ գնում իմ էնդի, աղբը յետ քա-շում, բաց անում էնդի թաղած ոսկով լիքը օխտը կարսի բերանը, ուրախանում իմ ոսկերու վրայ, էլի կարսները ծածկում, աղբը վրէն ածում ու գնում իմ բանին․

Խելօքը գէփ միանայ իմանում է էստունք ու միտը պահում․ Մէկէլ էքսը վեր է կենում, գնում է ջէր աղվէսի ասած ծառի մօտ․ ճուղկը կտրում է, խփում է մինձ մկան ծակին, դուս է գալի մուկը, սա խփում է, մկանը սպանում, ոսկիքը վէր կալնում ու տանում։ Իժում գնում է, գթնում է էն սուրօն, չօբնին (հովիւ) մէ ոսկի է տալի ու առնում սև նշնով օխչարը․ Տանում է, օխչարը մորթում ու ջիգարը հանում․ Իմանում է, վուր էնդ՚անցի թաքա-ւուրի աճկերը լուսաուրվէլ է․ գնում է էն ջիգարով նրա աճկերը լաւացնում․ Թաքաւուրը մինձ բախշէշներ (պարգև) է տալի ու հարց-նում է, թէ՝ էլի ինչ ես ուզում․ Սա թէ՝ ուրիշ վունչիչ չիմ ուզում, փլան տեղը մէ աղբուսխանա կայ, էն ինձ բախշէ, էնդի տուն կու շինիմ ինձ համա կենալու․ Թաքաւուրը տալիս է։ Աղբն իստկէլ

Digitized by Google

է տալի, Թաքուն օխտը կարսի օսկեքը դարդկում է ու էնդի մինձ տներ շինում ու մէջը կենում ամեն բարութենով լի։

Մէ օր Թուրմէ սա տան առչիւը մահ է գալի ու նրա գէժ աղբէրը քաղցած-ծարաւ գալիս է սրա դռան առչիւը օղորմութին ուզելու։ Խելօք աղբէրը ճանչնում է իր գէժ աղբուրը։ Հարցնում է, թէ՝ էս վունց էս դուն էսէնց չէնացի. նա էլ պատմում է իր գլխին անց կացածը։

Գիժ աղբէրն էլ վեր է կենում, գնում էն ջաղացը, վուրդեխոր խելօք աղբէրը չէնանալու ճանփէն գթել էր։ Գնում է, թաքս կենում ջաղցումը։ Գալիս են էլի աղվէսը, գէլն ու արջը ու մասլահաթ անում։ Աղվէսն ասում է թէ՝ էսօր առուտուհան գնամ, տեսնեմ, իմ մկանը սրպանել են ու օսկեքը տարի, ինձ թողի տարէկուան։ Գէլն էլ ասում թէ՝ իմ ուրախացնող սեւ նշնով օխչարը տարել են սուրօչմէն, էլ չէ երեվում։ Արջն էլ թէ՝ աղբուսխանեցս քար ու քանդ են արի, օսկեքը հանի ու մինձ տներ շինի տեղը։ Էս վունց է էլի, վուր դիփունիս խաբարն էլ աշխարք է ննգի. Հալբաթ էստի վուր խօսում էինք, միզ անդաճ անող կէր։ Դէսն են ննգնում, դէնն են ննգնում, տեսնում են մարթու հուտ է գալի։ Գթնում են գէժ աղբուրը, դուս քաշում ու գզգզում, իրանց ջէգրը (ոխ) հանում, թէ հալբաթ սա կու՛լէր թաքուն անդաճ անողը, վուր միզ էսէնց մաղրուն արաւ (վնասել)։

13.

ԻՂԲԱԼ (բաղդ) ԳՐՈՂԸ

Մէ գեղումը մէ ռանչպար (երկրագործ) մարթ է ըլում։ Վար ու ցան է անում, շատ չալիշ (ջանք) գալի, ամմա բախտ չէ ունենում, շատ պակաս է էլի գալի պտուղը։ Վուր տեսնում է, չէ ըլում, չէ աչողում բանը. Թողնում է տուն ու տեղը, գնում է իրանց

գիշերմէջն իղբալ գրողին պտռտելու, վուր բալքի (գուցէ) նա բաց անէ սրա բախտը։

Գնում է, գնում ու Ճանփին ռաստ է գալի սրան մէ գէլ։ Հարցնում է սրան, թէ՝ ուր ես գնում։ Նա էլ ասում է։—Բաս վուր իղբալ գրողի մօտ ես գնում, մէ իմ իղբալն էլ իմացի, ասում է գէլը. հորէսա քանի ժամանակ է բախտս կապած է. վուրթէնն էլ գնում իմ, վուր սուրօին էլ մօտ իմ կենում, թէ մէ օխչար փախցնիմ, ուտիմ, շնիրը վրաս ին թափում, չին թողնում։ Էս մարթն էլ խոստանում է գէլին։

Անց է կենում խէլիմ (բաւական) տեղ, մէ ջուր է պատահում սրան Ճանփին։ Չէ իմանում, թէ վունց անց կենայ ջրումը։ Մէ մէնձ ձուգն է գալի ջրի ափն ու խօսում էն մարթու հետ, հարցնում է թէ՝ ուր ես գնում, ինչի՞ համար։ Նա էլ ասում է։ Ձուգն էլ թէ՝ բաս, վուր գնաս, մէ իմ իղբալն էլ իմացի, թէ ինի կու պըրծնիմ էս իմ գլխացաւեմէն։ Նստեցնում է էս ձուգը մարթուն իր մէջկին ու անց կացնում էնթի ափը։

Իժում ռաստ է գալի սրան գեղումը մէ վուրփեվէրի կնիկ-արմատ, թուրմէ չէն մարթու կնիկ է էլի, իր մարթու մեռնելու էղնէն էլ նրա դադաստանը չէ էլի անց կենում, գեղցիքը զրգում ին էլի։ Վուր իմանում է սա, թէ էս մարթը իղբալ գրողի մօտ է գնում, խնդրում է, վուր իր բախտն էլ իմանայ ու յիտ գալիս ասէ իրան։

Էս ռանչպարը գնում է, վերջը գթնում է իղբալ գրողի տունը։ Տուն վուր մտնում է, տեսնում է շատ թահար-թահար մարթիք նստոտած մնում ին իրանց իղբալն իմանալու համար։ Սա հարց ու փուրց է անում, թէ իր իղբալը վո՞րն է։ Շանց ին տալի մէ բէ-րանքսիվէր պառկած ծեր մարթ, թէ՝ սա է։ Ի՞նչ հալով նրան զարթեցնում է ու հարցնում է կարքով ջէր իր իղբալը, իժում գէլինը, ձգանն ու վուրփեվէրի կնգանը։ —Քու իղբալն, ասում է էն մարթուն, էն է, վուր քու արտի գլխումը կարսավ օսկիք է թաղած, քանդէ, հանէ ու քու բախտն էտ է. Վուրփեվէրու համա ասում է, թէ՝ գուզիս վուր դադաստանտ անց կենայ, պէտիս

մարթ ուզի։ Ձգան Համա ասել է թէ՝ ուզում ես գլխիտ ցաւն անց կենայ, բերնումտ թանգագին ակը վուր ունիս, էն վէր գցէ ու կու պրծնիս։ Գիլէ Համա էլ ասում է, թէ՝ քու իղբալը մէ գիժ մարթ կու՚լի. Հանց տեսնիս, բռնէ ու կէ, էլ ձեռնեմէտ մի թողնի։

Էստունք դիփ վուր իմանում է, ռանչպար մարթը յէգ է գալի։ Առաջ տեսնում է Ճանփին էն վուրփիճկէրուն. սա ասում է նրա իղբալը. վուրփիճկէրին թէ՝ արի, քեզ վրայ լաւ մարթ ումը կու ճարեմ, քեզ վրայ կու փսակվիմ. էնդ՚դա կարողութին ունիմ, վուր քեզ էլ է հերիք, ինձ էլ։ Նա թէ՝ ի՞նչ իմ անում, ի՞նչ գլխիս իմ տալի քու կաէնքը, չիմ ուզի։ Անց է կենում, գնում է, հասնում էն Չրին։ Ձուգը դուս է գալի, Հարցնում իր իղբալը։ Էս մարթը վրէն նստում է, թէ՝ չէր առաջ դուս տար, կ՚օսէ, էնթի ափը, իժում կ՚օսիմ։ Դուս վուր տանում է, մարթն ասում է։ Ձուգը թքում է, վէր է գցում էն անգին ակը բերնեմէն. էս մարթը ղպռտում է, դէն գցում, թէ՝ ի՞նչ գլխիս իմ տալի, կ՚օսէ. Ես իմ իղբալն ունիմ։ Վիրշը վուր գնում է, Ճանփին ռաստ է գալի էն գէլը, թուրմէ քանի օր քաղցածութեննեմէն կլմփուցի տալով գէս ու դէն է ննգնում։ Էս ռանչպարը պատմում է կարքով, թէ իղբալ գրողն ինչ է ասի էն վուրփիճկէրու Համա ու ինքը ինչ Ջուղաբ արի, իժում էն Ձգան Համա ու ինքը չէ մի կալի անգին քարը։ Վիրշը գելին թէ՝ քու բախտը, կ՚օսէ, մէ գիժ մարթ է, վուր ռաստ գայ, բռնէ ու կէ։— Էստունք վուր իմանում իմ, ապրէր, Ջուղաբ է տվի գէլը մարթուն, տեսնում իմ, վուր քանի չէր բախտն իր վուտով դռանտ կանգնիլ է ու դուռն փախիլ իս նրամէն, էլ քեզմէն գիժ մարթ վո՞ւրդի կանամ գթնի։ Էս ասում է, վրայ է ննգնում նրան, ծվիկ-ծվիկ անում։

14.

ԱԹԱՄԱՎՈՒՐԹՈՒ ՄԷՋԸ ԲԱՓԱ (*երախտագիտութիւն*) ՉԸ ԿԱՅ

Մէ մարթ մէ օր մերու միջովը անց կենալիս տեսնում է, վուր ծառերու տակեմէն ինչոր մուխ է դուս գալի։ Մօտ է գնում, թուրմէ մինձ կրակ է վառվում, էն կրակի մէջը մէ ինչոր գ՚ուլթի (արկղ) *կայ, կրակը կպիլ է, վառվում է ու մէջն ինչոր ծվում է։ Վուտը խփում է, գ՚ուլթին հանում է ու միջեմէն մէ օց է դուս գալի։ Օցը փաթթվում է էս մարթու չլնքին, ուզում է թուրմէ նրան խիղտի։ Էն մարթը թէ՝ ես քեզ կրակի միջեմէն ազատեցի ու դուն ինձ խիղտում ե՛ս, Աստուձ կու վի կալնէ՛։ Օցը թէ՝ հում կաթնակերի մէջը բափա* (հրախտագիտութիւն) *չը կայ։*

Քիչ անց է կենում մարթը, ռաստ է գալի մէ եզը, էս մարթը պատմում է նրան իր գլխին անց կացածը, տեսնէ թէ՝ ինչ կ՚օսէ։ Ի՚զը թէ՝ ես տաս-տասնուհինգ տարի դ՚ուլուղ արի իմ տիրուչը, ջանս չէի խնախում, ամեն թահար չալիշ էի գալի նրա համա. ամմ հիմի վուր պառվեցայ ու բանիլ էլ չիմ կանացի, դուս է արի տանեմէն, գցի էս մերին. ո՛վ գիդէ վուր գազանի կերակուր պիտիմ դառնա էստի։ Դուրթ է ասում օցը՝ աթամավուրթու մէջը բափա չը կայ. հուփ տու, օց աղբէր։ Օցն աւելի հուփ է տալի ու էս մարթը վազէ վազ գնում է էնգ՚անց։

Ռաստ է գալի մէ ձի։ Սրան է անում էս մարթը իր պատմութինը։ Ձին թէ՝ էտ ինչ ես արմնում. թաքաւուրի առաջի ձին ես էի. նրա թավիլումն (ախոռ) *իմ հատը չը կէր. տասը տարի աւել դ՚ուլուղ արի նրան. ամմ երփոր պառվեցայ, դուս արին թավիլեմէն ու էսէնց տափերումը ննգած արծում իմ. ո՛վ գիդէ ում կերակուր պիտիմ դառնա։ Դուրթ է ասում օցը՝ աթամավուրթու մէջը բափա չը կայ. հուփ տու, օց աղբէր։*

Էս մարթը վայ տալով գնում է, վուր մէ օմքնու էլ հարցնէ ու իժում օցը սըպանում է, թո՛ղ սըպանէ։ Ռաստ է գալի մէ աղ-

Digitized by Google

վէս․ էս մարթը գլխան էլ պատմում է իր դարդը։ Նա փիքր է անում, փիքր է անում ու ծիծաղելով ասում թէ՝ ինչ ես ասում, էտ վո՞ւնց կու՞լի, օցը վո՞ւնց կու մտնէր էտ պստի զ՚ուլթուղը։ Էս մարթն էլ ու օցն էլ թէ՝ Աստուած, իրգինք, օրթում-կրակն են ննգնում. աղվէսը չէ աւտում։—Արա մէ տեսնիմ, կ՚օսէ, թէ էտ պստի զ՚ուլթումը էտղ՚ղա օցը վո՞ւնց մտաւ։ Օցը դէվէր է գալի, մտնում է զ՚ուլթին. աղվէսը մարթուն աճկով անում. ու էս մարթը վի կալնում, էն օցը սատկեցնում։ Մնում ին էս մարթն ու աղվէսը։

Էս խօսելումը թուրմէ թաքաւորի տղէն հուրս անելով մտնի է էլի գալի էնթէնը։ Աղվէսը հուրս անողներուն վուր տեսնում է, փախչում, մտնում իր սորօն (սոր, բոյն)։ Էս մարթը մօտ է գնում թաքաւորի տղին։ ասում թէ՝ թաքաւորն ապրանծ կենայ, էս սահաթին էս սորօումը մէ հեստի աղվէս մտաւ, հեստի մորթի ունէր, վուր ինչ ասիս, ամ էր։ Էն սահաթին թաքաւորի տղէն հրամանք է անում իր զ՚ուլուղչերուն, մուխ ին տալի աղվէսին սորօումը։ Էլ վուր մխին չէ կանացի դիմնա, դուս է գալի աղվէսն ու ասում էն մարթուն թէ՝ օվոր օմքնու լաւութին կ՚օնէ, էս է նրա ջուղաբը. զուրթ էր ասում օցը թէ՝ ամթամաւուրթու մէչը բարիք չը կայ։ Բռնում ին աղվէսին չնիրն ու սատկեցնում։

15.

ԼԻԴՐ ԳԶՈՂ, ԼԻԴՐ ՄԱՆՈՂ ԱՂՋԻԿԸ

Մէ կնիկարմատ է ըլում, իր անչնուրք աղչկայ անունը դնում է՝ լիդր գզող, լիդր մանող, մէ օրումը համ (եւ) խճճող, համ (եւ) խճուճը հանող։ Էսէնց է վիր արի (հոչակել) նրա անունը, վուր չուստ կանեենայ մարթու տա՛ւ ընդ՚անցիքը լաւ գիդենում ին աղչկայ մարիփաթը (շնորհք) ու մօտ չին էլի գնում։ Մէ օր էս աղչկայ անունը վուր իմանում է մէ ուրիշ օլքցի (երկրացի) վաճառական,

էրան-էրան փիքր է անում թէ՝ արի, էս աղչկան գ՚ուզիմ, տարէնը ծվ գէղէ քանի բարգանա (մեծ պարկ) բամբակ գզէ ու մանէ. նա կու գզէ ու կու մանէ բամբակը ու էս կու տանիմ, կու ծախիմ. մէ քանի տարումը մինձ գօվլթի (հարստություն) տէր կու դառնանք։ Ապօպրում է էս տղէն աղչկայ դէղին թէ՝ աղչկատ ուզում իմ։ Դէդէն հարց ու փուրց է անում, իմանում է, վուր էտ մարթը լաւ կայ իր համար։ Կամք է տալի ու փսակվում էն։

Մէ քանի շաբթվայ վրայ թուրմէ էս տղէն ուզում է Ճանփայ ննգնի ուրիշ էրգիր առուտրի. գրգում է տուն էրկու-էրիք հարուր բարգանա բամբակ, վուր ինչկի իր յէդ գալը կնիկը գզէ ու մանէ։ Մարթը գնում է ու էս աղչիկը բայրաղնիրը (դրօշակ) վէր քաշում, դիփ քէփ անելու. էդնէն է ըլում ու բամբկի բարգանէքը անձեռըտալ թօղնում։ Մարթը գիր է գրում, թէ՝ փլան օրը գալիս իմ։ Էս աղչիկը հայ հարայն է ննգնում։ Բաց է անում մէ բարգանէն, կշտին նստում է, մէ կռնեմէն գզում է, մէ կռնեմէն ջահրով (աղեկատ) մանում։ Վուր քաղցում է, չէ վի կենում տեղեմէն, դէդին խնդրում, վուր իմքին տայ ուտելու։ Դէդէն փիքր է անում թէ՝ պանիր ու հաց տամ, պիտի մէ ձեռը բանդ ըլի, բանեմէն յէդ կու ննգնի, կ՚օսէ ու վիր է կալնում շօրվա (բրնձից ջրալի կերակուր) է էփում, ածում աղչկայ գլխին, վուր անձեռըժամտալ ուտէ։ Թուրմէ էտէնց աղչիկը գզում ու մանում է էլի բամբակը ու գըլխեմէն շօրվէն վէր է էլի գալի բերանը, լիզվով լպստում ու կըլտանում։

Հենց էս աղչկայ գլխին օձորքումը (առաստաղ) սատանէքն բուն է ունենում դրած ու նրա էրեխի բուգը (կոկորդ) ուռած է ըլում ու վունչով չէ էլի լաւնում։ Սատանի տղէն էնդ՚անց վուր տեսնում է էս աղչկայ գլխին շօրվէն ածած լպստելով ուտելն ու ձեռն ու վուտով բանիլը, մէրաշ սաստիկ փռտկում է ու էտ ծիծաղելու վրայ ուռուծկը բլչում է, լաւնում։ Սատանէքն էս վուր տեսնում է, շատ ուրախանում է։ Դէվէր է գալի, շնորակալութին անում ու հարցնում է թէ՝ ինչ իք ուզում, վուր էս էլ ձիզ համա կատարիմ։ Աղչկայ դէդէն փիքր է անում, թէ էստումէն դժար վախտ էլ էիը

կունենամ, ասում է թէ՝ էս բարդաններու բամբակը մնաձ չինէ՞։ Էս ասիլն ու էնդ'դա բամբէկն մտնվիլն ու շուլօէք (կարժ) դառնալը մէկ է ըլում։ Էս աղջիկը ազատվում է բանելեմէն ու էփոր մարթը գալիս է, ուրախ-ուրախ հանդիբում։

Փեսէն վուր տեսնում է, մինձ շնորակալութին է անում իր զոնկձին, վուր էս թահար շնուրքով աղջիկ ունէ։ Մարթը կնգայ ձակտին պաչ է անում ու զոնկձին ասում, վուր մէ լաւ ճաշ հադրէ, քէփ անինք։ Լաւ քէփի վախտը նրանց սուփրի կշտին մէ օթիզ (սեւ բզէզ) է էլի անց կենում։ Զոնքաձը ուստա կնիկ-արմատ է ըլում, վիր է կենում սուփրեմէն, օթիզին գլուխ տալի, թէ՝ էս վո՞ւրդի էիր, մամիդա (մօրաքոյր) ջան, էսդ'դա ժուգ միր կուռը չէիր անց կենում։ Փեսէն զարմանքով մտիկ է տալի, թէ էս կնիկն ինչ է ասում, հարցնում թէ՝ օթիզը վո՞ւրդ'անցի մամիդա է ձիրը։ Զոնքաձը թէ՝ բաս չիս գիդի՞, վուրթի. էս օխ-նած մամիդէս շատ բանրար կնիկարմատ էր, շատ բանելեմէն էնքան պստկացաւ, էնքան պստկացաւ, վուր էսէնց օթիզ դառաւ։ Մէր ասկը էսէնց ղ'այրաթով (խնայող) է։ Փեսէն թէ՝ դո՞ւրթ։— Դուրթ։ Փեսէն յիդ է շուռ գալի իր կնդան թէ՝ բաս էլ չըլիմ— չիմանամ, վուր էստումէն դէնը էլ քու ձեռին բան չը տեսնիմ։ «Քոռն ինչ գուզէ. ջուխտ աճկով լուս»։ Տարի քեզ ումբր, վուր ու-րախանում է էս աղջիկը ու էլ ձեռը բանին չը կպցնում։

16.

ՑԵԹՌԱՆ

Մէ մարթ տղայ է ունենում, աւելի անունը դնում ին Ցեթ-ռան, չունքի վախլուկ է ըլում ու ահու տանեմէն չէ էլի դուս գալի։ Թուրմէ ամին թահար աշխատում ին, վուր յիդ սովրեցնիլ տան էս խասիաթը (բնութիւն), ամմ չին կանացի։ Մէ օր էլ ղ'ա-սըդի (գիտութեամբ) հիրթկեմէն հարեվնի տղէն մէ քաղա է դէվէր գցում ու բղավում վերեվանց, թէ՝ արի դուս, տես ինչ խաբար է,

Digitized by Google

ճրգնքեմէն քաղի անձրեւ է գալի։ Նա էնդ'անց թէ՝ թող գայ, իմ փայն էլ Աստուձ էստի դէվէր կու գցէ։ Մէ խօսկով չին կանացի սըան կոտրի։ Շատ վուր բեզրել ին, հէրը դուս է արի տանեմէն ու դուռը վրէն կողպի։

Ցեթռանը վուր դուս է էկի տանեմէն, չէր մինձ թղավիլ-ճղ'ավիլ է ունեցի, թէ՝ վա՜յ մէ (վա՜յ ինձ), սըպանեցին. իժում վուր տեսիլ է, օջով ձեռը տվող չը կայ, իրան-իրան սուս է կացի։ Գնացել է ման գալով. հասնում է ինչկի գեղի գլուխը. էնդի մէ ձու է ճարում ու մէ մախաթ։ Շատ է գնում, քիչ է գնում, իրանց գեղեմէն շատ հեռու է ըլում. տեսնում է ճանփին մէ մինձ ջուր. չէ գիդացի, թէ վունց անց կենայ։ Ջրի էնթի էրեսին թուրմէ մէ դեւ է ըլում, նա էնդ'անց թէ՝ դուն վո՞ւնց իս համարցակվում մեր խուղը գա. օցն իր պուրտով, դ'ուշն (թռչուն) իր թեւով չին կանայ էստի գա ու դուն ո՞վ իս ննգած։ Վիր է կալնում իժում գեւը մէ մինձ քարի կտուր, հուփ տալի ձեռով ու փշրտում՝ «ա՜յ էսէնց կու փշրտիմ, կ'ասէ, քեզ։ Ցեթռանը թէ՝ էտէնց կի չի պիտի, ա՜յ էսէնց պիտի. կռանում է, միթամ գեղնեմէն քար է վի կալնում. ձեռումը ձուն ճխլում ու ասում թէ՝ այ էսէնց կու հանիմ, կ'ասէ, քու միջի ճղը, վունցոր էս քարի ջուրը հանեցի։

Դեւը վախենում է, փիքր է անում թէ՝ կու տանիմ, կ'ասէ, մեր տուն, չունքի էսէնց դ'օչաղ է, միզ պէտկ գու քայ։ Դուս է գնում նրա մօտ ու դ'օնաղ անում իրանց տուն։ Ցեթռանը շալկվում է ու նա դուս է էլի տանում ջրումը։ Դեւը նրան թէ՝ քու մէջն էսդ'գա դ'ուաթ (ույժ) կայ ու դուն էտէնց թեթեւ ինչի՞ իս։ Նա թէ՝ քեզ դ'իմիշ չիմ անում (ինայում իմ), ուժս պահում իմ, վուր չը նեղանաս, թէ չէ, չիս կանայ դիմնա։ Դեւը թէ՝ յարա՜ մէ քիչ վէր թող ուժդ, մէ տեսնիմ։ Ցեթռանը վիր է կալնում մախաթն ու շլնքումը խրում։ Դեւը վա՜յ վա՜յ անելով աղանչաք է անում, թէ՝ հերիք է, զօրդ քաշէ, կ'ասէ, մեռայ։

Էս դեւը տանում է Ցեթռանին իրանց տուն, էնդի նա վից աղբէր է ունենում, դեւ դեւեր ու թուրմէ մէ բացը սարի վրայ ին կենում։ Ցեթռանին շինում ին իրանց ննգիր, վուր ինչոր ճա-

րին, մէջտի փայ անին։ Թուրմէ ամէն օր գնում էն դիւերը մերին հուրս անելու, բերում էն ամէն թահար հուրսի մսիր, մէջտի ու-տում, Ցեթռանը կի տեղեմէն չէ էլի ժաժ գալի․ Շատ ջգրեններուն գալիս է, վուր էս մարթը անմեղ սրանց աշխատանքն ուտում է ու մէ թահար ուզում էն սրամէն ազատվի։

Մէ գիշեր խորհուրթ էն անում դիւերը սրան սըպանեն․ Ցեթ-ռանն իմանում է սրանց միտքն ու իր գողնքումը մէ մինձ կունձի (կոճղ) է դնում ու ինքը ուրիշ տեղ քնում։ Կէս գիշերին դիւերը տուն էն գնում, իրանց էրկթէ գրուզներով (կռիվալ, մահակ) օխտնե-վէտ մէ-մէկի խփում էն կունձուն ու դուս էն գնում․ Հենց իմանում էն, թէ սըպանել էն, ազատվել։ Մէկէլ էքսն առաւտեհան Ցեթ-ռանը դուս է գնում դիւերու մօտ, թէ՝ էս ինչ շատ լվանիր իք ունեցի, երեգուն օխտը ջէր լվանիրը կծեցին ինձ, չը թողին վուր լաւ քնիմ։ Էս դիւերը զարմանում էն, թէ էս ինչ թահար մարթ է, վուր էս լօնդի (ահագին) էրկթէ գրուզներու դիպչելը լվի կծել է տանում։

Իժում դիւերը Ցեթռանին, թէ՝ ա՛յ մինք հիրթով հուրս ա-նելու ինք գնում, դուն էլ պիտիս գնաս․ Իրանց հուրս գնալու մինձ էրկաթը վէր էն գցում սարի փէշի վրայ ու ասում, վուր էնդով գնայ հուրս անելու։ Առաւտեհան վաղ Ցեթռանը դուս է գնում, ուզում է ժաժ տայ էն էրկաթը, չէ կարեցի, աքմ ձեռին վունց կանէր ռանի․ Վէր է կալնում, կամաց-կամաց ժաժ տալով սա-րեմէն դէվէր է գլորում էրկաթը ձուրի մէջն ու էնդի մէ քանի ծառեր է տակովն անում, ճխլում։ Գնում է, իժում ասում դիւերուն թէ՝ էս ինչ ջոխի իք տվի ինձ, իս խոմ ծիտ սըպանելու չէի գնում, հորէնա ձիր էրկաթը ձուրումն է ննգած։

Դիւերը տեսնում էն, վուր սրամէն խէր (օգուտ) չըկայ ու փիքր էն անում բաժնվի սրամէն։ Բաժնում էն իրանց ունեցած-չունե-ցածը ութը հալալ փայ, մէ փայն տալի սրան ու իրանց պստի աղբուր շալակը տալի Ցեթռանին ու նրա փայ աշխատանքն էլ ու ճամփու դնում։

Պստի դիւը տանում է Ցեթռանին շալկած նրանց տուն, վէր

Digitized by Google

բերում բարձն ու ցիդ վազում։ Գիզումը սրան մէկ մարթ է ռաստ գալի ու իմանում Ցեթռանի արարմունքը ու դիւրին ասում, թէ՝ Ցեթռանը ձիգ խափել է, նա էտ ուժը չունէ. արի, քու առջեւը նրան թուրթու պէս գեղնօքը տամ։ Դիւը թէ՝ վա՛յ թէ խափիս, փախչիս, բաս արի, էս հաստ թօկով քու վուտն ու իմ վուտը կապինք մէջտի, վուր չը կաննենաս փախչի։

Հանց հիռուէմէն տեսնում է Ցեթռանը վուր դիւը ցիդ է գալի ու մէկ մարթ էլ բերում, իմանում է, վուր իր սուտը կու բռնին. սիրտ է անում ու էնզ՚անց բղավում է էն մարթուն թէ՝ ա՛յ մարթ, քու. հէրն իմ հօրը օխտը դիւի կաշի էր պարտ, էտ մէկը խօմ բերում իս, վիցն էլ Չալը կու առնիմ։

Դիւն էս վուր իմանում է, ահու պուկ է գալի, փախչում, ի՛նչ փախչում, վուր վո՛ւնց սար է հարցնում ու վո՛ւնց ձուր ու էն իրա վրայ թօկով կապած մարթուն կտուր-բրթուճ անում գեղնին քաշէ քաշ տալեմէն։

17.

ՕՑՆ ՈՒ ԾԻՐ ՄԱՐԹԸ

Մէկ ծիր մարթ է ըլում, մէկ վուրթի է ունենում։ Էս ծիրը թուրմէ շատ բարի մարթ է ըլում ու մէկ օցի հիդ բարեկմանում է։ Ամեն օր թուրմէ օցի բնի մօդ տանում է էլի քաղցրեղէն, օցը դուս է էլի գալի ու մէկ-մէկ թանգագին ակը տալի։ Բերում է էլի տուն ու էստով կառավարվում ին էլի։ Էս ծիր մարթը վուր տեսնում է իրա մահի մօդկենալը, վիր է կալնում իր վուրթուն, տանում օցի հիդ բարեկմացնում ու ասում նրան թէ՝ էստումէն դէնը ջանս չէ գալի, ես էլ չիմ կանայ գա քիզ մօդ, տղէս գու՚քայ։

Իժում թուրմէ տղէն է էլի գնում օցի մօդ, էլի էնէնց քաղցրեղէն է տանում ու թանգագին ակնիրը ըստանում։ Մէկ օր էլ էս

Digitized by Google

տղի մտկումն անց է կենում թէ՝ արի, էս օցին սըպանեմ, բունը խոմ թանգագին ակներով լիքը կըլենեայ, կու քանդեմ բունը, ղիփի միանեայ կու տանիմ ու մէքաշ (յանկարծ) կու չէնանամ, էլ ամեն օր գնալ-գալ չի պիտենա։ Մէ օր վուր գնում է տղէն օցի մօտ, առնում թանգագին ակը ու հենց վուր օցը յէդ է շուռ գալի, թէ բունը մտնի, կացնով խփում է ու օցի կուտին (ագի) կտրում։ Օցը խօրին-մօրին գալով (այրուելով) յէդ է շուռ գալի, վրայ ներնդ-նում էս տղին ու էնդիէվէս սըպանում։

Հէրը վուր լսնում է տղէն ուշացաւ, գնում է, իմանայ, թէ ինչ խաբար է։ Տեսնում է, վուր օցի բնի մօտ մէր է ննգած իր տղէն մեռած։ Դուս է կանչում օցին ու լաց ըլելով հարցնում, թէ՝ էս ինչ խաբար է։ Օցը դուս է գալի, կտրած կուտին շանց տալի նըան, յէդ պատմում նրա տղի արարմունքն ու ասում՝ մնաս բարով, կ՚օսէ, բարեկամ. էլ էստուցէտէն դէնը ես ինձ համա, դուն քեզ համա. մեր էսքան տարվայ բարեկմութենը կտրվեցաւ, վերջացաւ. չունքի քանի վուր ես էս կտրած կուտուս կու մտիկ տամ ու դուն էս վուրթուս կսկիծը միտս կու բերես, էլ չենք կանայ մեր բարեկմու-թենն անի։

18.

ՕՑՆ ՈՒ ՉՕԲԱՆԸ (հովիւ)։

Ըլում է, չէ ըլում, մէ թաքաւոր է ըլում։ Մէ օր սա էրազումը տեսնում է, վուր երգնքեմէն մէ թուր էր քաշ էլած ու սրա գլխին պտուտ էր գալի։ Շատ է շփոթվում թաքաւորը, մարթիք է մօտ անում, հարց ու փուրց անում, վուր էս էրազի միտքն իմանան ու օչով չէ կանացի։ Իժում թաքաւորը մարթիք է ման անում քաղկէ-քաղաք ու գիղէ-գիղ, վուր բալքի (գուցէ) մէ մարթ դուս գայ ու էրազը յէդ ասէ. մէնձ փուղ է խոստանում։ Չէ գըթնվում էլի օչով։

Digitized by Google

Մէ չօբան վուր Թաքաւուրի հրամանքն իմանում է, թուրմէ էրան-իրան օխչար արածելիս մռմռալով ասում է թէ՝ ինչ լաւ կու՛լի, կ՚օղէ, վուր Թաքաւուրի էրազն իմանամ ու մէրաշ չէնանամ, պրծնիմ էսզ՚դա չարչարանքեմէն։ Էտ խօսկը ննգնում է մէ օցի անգաճը ու թէ՝ ես վուր սովրեցնիմ, կ՚օսէ, Թաքաւուրն ինչոր բախշէշ (պարգեւ) տայ, կէսն ինձ կու տաս։ Չօբանը թէ՝ ուրախութենով։ Օցն ասում է չօբնին թէ՝ կէհաս, Թաքաւուրին կ՚օսիս, վուր էս տարի քու դուշմնիրը մէրաշ կու վրայ տան քու Թաքաւուրութենի վրայ, դու՛քան քիզ վրայ կուխ, պատրաստ կացի։ Գնում է չօբանը Թաքաւուրին ասում։ Թաքաւուրը լսում է սրան ու ամեն պատրաստութին տեսնում է, զ՚օշուննիրը (զորք) հաւաքում ու զուրթ էլ դուշմանը գալիս է մէրաշ, ամմ վունչինչ չէ կանացի պակսեցնի սրան, չունքի դիփ ամեն բերթերը զ՚ափմացրած (ամրացրած) է ունենում։ Կանչում է Թաքաւուրը չօբնին ու մինձ բախշէշ տալի։ Չօբանը օցին միտը չէ բերում։

Անց է կենում ժամանակ ու Թաքաւուրը էլի մէ էրազ է տեսնում՝ միթամ երգնքիմէն մէ աղվէս է էլի քաշ էլած։ Կանչիլ է տալի էլի էն չօբնին էս էրազն էլ յիտ պատմելու։ Չօբանն ինչ գիդէր, ինչ էր ասի ու մէ քանի օր ժամանակ է ուզի։ Գնում է, գթնում է էն օցին ու ասում թէ՝ զուրթ է, ես քիզ մօդ սուէրես իմ, խօսկս չը կատարեցի, ամմ էս վրայ էրկու գամն էլ ինձ սովրեցրու ու ես գիդիմ ու իմ մարթութինը, ինչոր հիմի ըստանամ Թաքաւուրեմէն, էնդու կէսն էլ կու բերիմ ու առչիգվայ բախշիշի կէսն էլ։ Օցն ասում է թէ՝ կ՚օսիս Թաքաւուրին, էտ աղվէսն էնդու նշան է, վուր էս տարին քու Թաքաւուրութենումը խալխը դիփ կու շուտ գայ, էլ մէկս մէկու աւատալ չի ըլի, վունց հէրը վուրթուն կու ճանչնայ ու վունց մինձը պստկին։ Գնում է, ասում է չօբանը Թաքաւուրին ու դրուստ էնէնց էլ կատարվում է։ Թաքաւուրն ուփրօ (աւելի) մինձ բախշիշ է տալի նրան։ Չօբանն էլի չէ գնում օցի մօդ։

Վրայ երիք տարին Թաքաւուրն էլի էրազ է տեսնում՝ միթամ երգնքիմէն մէ կշիռք է էլի քաշ արած։ Թաքաւուրը կանչիլ է տալի էս չօբնին, վուր էս էրազն էլ յիտ պատմէ։ Չօբանն էլի

Digitized by Google

ժամանակ է ուզում ու գնում օցի մօտ։ Աղանչանք-պաղատանք անում, թէ էս էրազն էլ վուր սովրեցնէ, անպատճառ կու բերէ էրա ամեն ճարածի կէսը։ Օցն էլի սովրեցնում է թէ՝ կ'օսիս թագաւուրին, վուր էս տարի քու երգրումը հալալութին կու՚լի, ամենքը սէրով ու համովութենով կու՚լին մէկս մէկու հետ, վունց կռիւ, վունչինչ, ու իրանց ունեցած-չունեցածը դիփունքը մէտի բարեբար փայ կ'օնին, օչովի սիրտը չին պակսեցնի։ Գնում է չօբանը թագաւուրին պատմում ու էնէնց էլ կատարվում։ Էլի ուսկրօ մինձ բախշիշ է ըստանում։

Վէր է կալնում չօբանը դիփ միանայ թագաւուրի տված բախշիշնիրն ու տանում օցին տալի։ Օցը թէ՝ շատ շնորակալ իմ. թէի տարին չէկար, չունքի կռւի տարի էր ու դուն էլ դուշմնութին արիր. աղվէսի տարին էլ միտս չը բերիր, չունքի աշխրքումը վաֆա (հաւատարմութիւն) չէր մնացի ու դուն էլ արած լաւութինս մոռացար ու կշուքի տարին, երփոր ամեն բան հաղաղվեցաւ ու էլ իմն ու քուն չը կայ, դուն հիմի էս բերում ունեցած-չունեցածտ. չիմ ուզում, դիփ քիզ ըլի։ Ի'ս քիզ փորցում էի. էս Աստու հրեշտակն իմ. քիզ ըլի էտ զինաթը։ Ասում է ու հանգչում։

19.

ԹԱԳԱՒՈՐՆ ՈՒ ՆՐԱ ՕԽՏԸ ՏՂԷՆ

Էլել է, չէ էլի, մէ թագաւուր է էլի, ունենում է օխտը տղայ։ Շատ խելօք մարթ է ըլում էս թագաւուրն՝ ու միշտ իր տղերանցը խրատում է էլի, վուր սրանք մէկս մէկու հետ սէրով ըլին։

Թագաւուրը վուր շատ ծիրանում է ու տեսնում է, վուր իր մահը մօտ է կացի, մէ օր կանչում է տղերանցն իրա մօտ, տալիս նրանցը օխտը ջոխանուց մէ կապուց, թէ՝ արա էս կապուցը կոտրեցէք, կ'օսէ։ Ջէր մէկին է տալի, թէ կոտրէ, իժում մէկէլին ու

Նրանք քանի էլ վուր չալիշ ին գալի, չին կանացի կտրի։ Վերջը վեր է կալնում էն կապուցը Թաքաուրն ու Թէ՝ դուք չը կանացիք կտրի, այ մտիկ արէք, ես ինչ Թահար կու կտրիմ։ Քանդում է կապուցը, հանում ջոխիքն ու մէ-մէկ վի կալնում էրկու ձեռով կոտրտում։ Իժում հարցնում է տղերանցը, Թէ՝ ինչ իմացաք, կ'օսէ, էստումէն։ Տղէրքը Թէ՝ վունչինչ չիմացանք։ Թաքաուրն իժում էրգար-բարակ պատմում է նրանցը Թէ՝ էս էն է, կ'օսէ, վուր ամէն մէ ջոխին դուրԹ է հիշտ կոտրելու է, եփոր հանած է կապուցեմէն, ամա եփոր էտ ջոխիքը մէկս մէկու հետ ղ'աիմ կապում ես, վունչչով չի կանայ մարԹ կոտրի։ Թէ դուք էլ, վուրԹիք, իմ էդնէն սէրով կու'լիք ու մէկս մէկեմէն անբաժան մէկ-մէկու Թեւ կու'տաք, խօմ գիդացէք, վուր ձեր դուշմանը չի կանայ ձեր մէ մազին դիբչի ու ղ'աիմ կու'լի ձեր ԹաքաւորուԹինը. ամա Թէ վուր մէկտ դէսը կեհաք, մէկտ՝ դէնը, ամէն մէկտ ջուգ-ջուգ բան կու բռնէ, էն ժուգը ձեր ուժը կու Թյանայ ու վունցոր էս ջոխիքը տեսաք, էնէնց էլ դուք հիշտ կու կոտրվիք ու կու փչանաք ձեր Թշնամու ձեռով։ Էս է իմ անդէրձը (կտակ), բարով վելեցէք իմ կարողուԹինն ու իմ խրատը, քանի կաք, միտեններում պահեցէք։

20.

ՃԿՆԱՈՒՐԸ

Մէ հարուստ մարԹ է էլի, մինձ առուտրումն ու մինձ աշխատանքումը, Թուրմէ օր-օրվայ վրայ բազմանում է սրա կարողուԹինը։ Վերջը միտն է գալի աշխարհիս ունայնուԹինը, ուզում է հոքի դադելու Ճանփի վրայ կանգնի։

Թողնում է իր ունեցած-չունեցածն ու գնում է քաղկեմէն դուս մէ անապատումը Ճքնվելու։ Շատ տարի Թուրմէ ղ'ուլուղ է անում նա էնդի ու վերջը սրան ափիղայ իմ չինում։ Էն անապա-

Digitized by Google

տունը էնէնց դարսողութին է ըլում, վուր ինչոր նրանց մէծաւուրը հրամանք էր արէ, դէփունքն էլ պէտի կատարէլ էին:

Մէ օր սրանց միծաւուրը հրամայում է էս ափիղջին թէ՝ մէր վանքի ջուր կրող էշը պառվէլ է ու էլ բանի պէտք չէ, մի կալ, տար փողոցը. ինչոր տան, ծախէ, գնայ: Թուրմէ էշը համ (եւ) քուսուտ է ըլում, համ անակռէք ու համ անկուղի (անպոչ):

Ափիղջն տանում է էշը փողոցը. Չէր Թուրմէ օչով հարցնող չէ ըլում. վիրջը գալիս է մէ մարթ, տնղղում է էշն ու հարցնում ափիղջին թէ՝ էս ինչ թահար էշ է, կուղի չունէ: Ափիղջն թէ՝ հա, էս էշը շատ թամբալ (դանդաղ) էր բան չէնէլումը. մէ օր ցխումը վէր ննջաւ բէռը բարցած ու կուղեմէն վուր բռնէլ ին վի քաշէ-լու, հա կուղին գձլվէլ է: Խժում էն մարթը թէ՝ վա, ականջնէր էլ չէ ունեցի: Նա թէ՝ պառաւ է ու էնդուր: Քուսը վուր տեսնում է, էն մարթը թէ՝ էտ հերիք չէ, մազն էլ վէր տված է, ծվ կու առնէ դրան, վուր բազար ես գցում: Ափիղջն թէ՝ խարա (վէրք) ունէր մէճկին ու վէրջը քուս դառաւ ու մազը վէր էրէտ:

Վէր է կալնում ափիղջն էշն ու էրէգնապահը տանում յէտ վանքը: Միծաւուրը վուր տեսնում է, թէ էշին էլի յէտ էն բէրէ, հարցնում է թէ՝ բաս ախար օչով չը մօտ էկաւ. վունչ չի գին չէ-րէրա: Նա պատմում է, թէ էսէնց-էսէնց մէկին առուտուր արաւ ու էս էլ էսէնց ասի: Միծաւուրը թէ՝ աղբաթխէր, Քիթոր դուն էնքտ փտնէլ էս էշին, ծվ կու առնէր. պէտէիր գովի, սուտ-սուտ մէ էր-կու իմքին աւելցնի, վուր ծախվէլ էր: Ափիղջն էտուր վրայ թէ՝ Քո վուր Չէր աշխարական էի ու մինձ առուտուրումը, էտ սուտ խօսիլը քինձ բեզրեցրուց ու էկայ էստի հոքի դաղելու. էնդի էլի սա է էր սուտ ասիլը, չունքի աշխատանքը շատ էր ու հիմի ուզում էս էստի էս մէ քուսուտ, անակռէք ու անկուղի էշէ համա սուտ ասեցնէլ տա. չէ, չիմ կանայ:

21.

ՍՈՒՏ ՓԱԼ ԲԱՑ ԱՆՈՂԸ (կոխարդ)

Մէ տեղ էլել են մէ մարթ ու կնիկ, շատ խեղճ են ըլում ու մարթը փուչ մէ փէշակ (արհեստ) չէ գեղեննում։ Սրանց հարեւանը փալ բաց անող է էլէ ու էր փէշակով շատ փուղ աշխատում։ Էս խեղճ մարթու կնիկը ամեն օր էր մարթուն թէ՝ դուն էլ վուր փալ բաց անող դառնես, մենք էլ կու չըճնանանք։ Մարթը թէ՝ ախպար ես վուր վունչէս չեմ գիդէ, ենչպէս պիտեմ փալ բաց անի։ Վուր շատ զօր է անում կնիկը, էս խեղճ մարթն էլ վեր է կալ-նում մէ խալիչի կտուր ու բազարումը մէ քնջնումը գցում, վրէն նստում ու ասում, վուր փալ բաց անող է. մէ քանի անմէդ թղտի կտուրտանք էլ հէտը տանում։

Մէ օր գալիս է սրա մօտ մէ ուղտապան, ասում թէ՝ էսէնց-էսէնց ուղտանիրս վուր քշում էի էս քաղաքը, ճանփէն յէդ մնէկ տամ, տեսնեմ, մէ ուղտը չը կայ. դէսը ննգայ, դէնը ննգայ. չը կայ, դում էլաւ (անյայտանալ)։ Ինդրում եմ, վունցոր ըլի ուղտս գթնես։ Նա սուտ էր թղտի կտուրտանքը շուռ ու մուռ տալի, փէքը անում, փէքը անում, տալիս է նրան մէ թղտի կտուր, կուլ է տալ տալի, մէկն էլ ծուցն է դնում ու թէ՝ գնա, կ'օսէ, երէք օրումը քու կորուստը կու գթնես։ Մէ խօսկով ուզեցել է մէ բան ասէր վուր էն մարթուն էր գլխեմէն ռադ անէ։ Ուղտապանը գնում է, մէկէլ ուղտանիրը առաջն անում, քշում։ Ցափը վուր դուս է գնում, մէ սատոտէկ փուքրացաւ է գալի սրան ու դէս ու դէն է ննգնում։ Ցեսնում է տափումը էր կորած ուղտը մէ տեղ արծում է կանանչ խոտէի վրայ։

Շատ ուրախանում է, փալ բաց անողին լաւ բաշշիշ (պարգեւ) տալի ու գէփուննէն պատմում, վուր մէ զօրբա փալ բաց անող է էկէ։ Աշխարքը չաւ է ննգնում (հուշակվում) էս խաբարըն ու սուտ ու զուրթ ասելով էս մարթը լաւ փուղ է էլէ աշխատում, էրանց հարեւնէն վրայ էլ աւելէ։

' Թուրմէ էն ճրգրի Թաքաւուրը մէ գամ մէ Թանգագին ակն է կորցնում տանը, կանչում է իր փալ բաց անողին. ամա նա վունչէչ չէ կանացի իմանա։

Ուրիշ շատ փալ բաց անողնիր էն տանում Թաքաւուրի մօտ, նրանք էլ չէն գԹնում Թաքաւուրի կորուստը։ Վիրչը էս նուր փալ բաց անողին էն տանում։ Չէ էլի գնում, կնիկը զօրով ղրգում է։ Թաքաւուրը հրամանք է անում, վուր իմ կորցրած ակը պէտք է գԹնիս, Թէ չէ գլուխտ կտրիլ կու տամ։ Սրան աՀնմէն գուզը թռնիլ է, չէ գիդացի ինչ ասէ, վիրչը էնէնց բերնումն էկիլ է, Թէ՝ մէ քառսուն օր ինձ ժամանակ տոււ, կ'ասէ. կերԹամ տանը կու նստիմ ու դավԹրնիրս լաւ կու տնդղիմ։

Թուրմէ էն ակը Թաքաւուրի բՀիրքն (ծառայ) էն գողցի ու ճփոր իմանում էն, վուր փալ բաց անողը քառսուն օր վադա (ժամանակ) է ուզի ու իրանք էլ քառսուն հոքի էն ըլում, խիալ (կարծիք) էն տանում Թէ՝ չըլի Թէ սա մէ բան գիդէ։ Էտ պատճառով էտ բՀիրքը Թուրմէ իրանց մէչը խօսկ էն կապում, վուր իրիգնապահնիրը հիրԹով գնան էս փալ բաց անողի տան կշտին անց կենան, վարաւուրդ անին, բան-ման իմանան։ Առչի գիշիրը մէկն է գնում, նրա տան կուռն անց կենում։ Սուտ փալ բաց անողը դարդուտ-փքրուտ, Թուրմէ վուր մԹնում է, իր կնգան ասում Թէ՝ ա՛ կնիկ, էս մէկն անց կացաւ (միԹամ Թէ՝ մէ օրն անց է կացի), մնաց եառսուն ու ինը։ Գուզ բիՀն էս խօսկն իմանում է ու իր ննգրտերանցը պատմում։ Վրայ էրկու օրը մէկ էլն է անց կենում փալ բաց անողի տան կշտին։ Սա էլի իր կնգան Թէ՝ ա՛ կնիկ, էս էլ վրայ էրկուսն անց կացաւ, մնաց եառսուն ու ուԹը։ Էսէնց օրերն անց է կենում ու փալ բաց անողը ամեն իրիգնապահն էս խօսկն ասում, իր գլխին վա՜յ տալի, վուր քառսուն օրը կու լըվի ու Թաքաւուրը գլուխը կտրիլ կու տայ։ Ամա էն գուզերու սրտումն էլ աՀ է ննգնում ու մէ քանի օրվայ վրայ գնում էն փալ բաց անողի մօտ ու բաց ըլում Թէ՝ էս մինք խօմ գիդինք, վուր դուն իմանում իս մեր գուզուլԹինը, մէ Թահարը մեզ ազատէ։ Սուտ փալ բաց անողի կզկնիրքը թռնում է, սուտ ասում Թէ՝ ճս գիդէի, ամա քառ-

սուն օր վաղա (ժամանակ) ուզեցի, վուր ձիզ ազատիմ։ Իժում սրանցը խորուրթ է տալի թէ՝ էն ակը տարէք Թաքաւուրի բաղերեմէկն մէկին կուլ տալ տվէք ու էն բաղի մէ թիւը (կամ՝ վուտը) կոտրեցէք. օչովլին մէք ասի. Ես ձիզ կու ազատիմ։ Էնէնց էլ անում էն բէերքը։

Քառասուն օրվայ վրայ էս սուտ փալ բաց անողը գնում է Թաքաւուրի մօտ. առաջ իր դավթրումն է մտիկ տալի, իժում կանչել տալի տանն օվոր էլել է, նրանցը տնգզում, գիփ ամեն քօծերուն ու բչերուն. իժում ասում է, վուր պալատի բաղումը դուս բերին ձիանէրը, հաւերը, բաղերը, գիփունեին մտիկ տալի ու վերչը էն թիւը կոտրած բաղին վուր տեսնում է, ձեռը գնում է վրէն, թէ՝ Թաքաւուրն ապրած կենայ, սրա մէջն է քու կորուստը։ Էն սահաթին մորթիլ են տալի բաղը ու փուրեմէջն էն ակը հանում։ Թաքաւուրը ուրախանում է, մինձ փէշքշնիր տալի ու սրան իր պալատի փալ բաց անող շինում։

Շատ է խնդրում սա Թաքաւուրին, վուր իրան թողնէ, ինքը մէ խեղճ մարթ է, դժար է նրա համա Թաքաւուրի տանը կենալը։ Թաքաւուրը չէ անում ու պահում իրա մօտ։ Թուրմէ վուրդիոր գնում է էլի, հէրը տանում ու մինձ փառք ու պատւով պահում։ Ամա էս սուտ փալ բաց անողը փիքր է անում, վուր մէ օր սրա սուտը կու բռնվի ու հոքով-մարմնով կու կորչի. ուզում է թէ մէ էնէնց բան անէ, վուր Թաքաւուրը սրան ազատէ։

Մէ օր Թաքաւուրը սրան հէրը բաղնիսն է ուզում տանի։ Էս մարթը փիքր է անում, թէ՝ աբն, սուտ գժութին կ՚անիմ, գիժ-գիժ մէ էնէնց բան կ՚անիմ, վուր ասին թէ՝ գիժ է ու Թաքաւուրն ինձ դուս անէ։ Թաքաւուրը վուր մտնում է բաղնիսը ու սապնաթաթախ նստած է ըլում հաւուզի (աւազան) առաջիւը, մէկրաշ էս մարթը գժէ-գիժ թռչոտելով վրայ է ննգնում Թաքաւուրին, մի քաշում ու բաղնսեմէկն դուս վազեցնում։ Նրանց դուս գալն ու էն բաղնսի քանդվիլը մէկ է ըլում։ Թաքաւուրը սրան փաթթվում, պաչպչում ու թէ՝ չունքի դուն էտէնց իմաստուն մարթ իս ու ինձ մահեմէկն թափեցիր, ես քեզ վունչչով չիմ թողնի ու մի կալնում իր կէս

խոտիկնէն (զանձ) սրան բախշում։ Ամա էս մարթը թաքաւորի վտա-նէրքը նեղնում, թէ՝ Աստու կարող զորութենով ես քու կենքն ա-զատեցի, քու վուրթիկներանց արեւ սադաղա (համար) ինձ էլ ազա-տութին տուր։

Վերջը թաքաւորը թողնում է սրան ու գնում էս մարթը իր կնգայ մօտ, պատմում ամէն բարութենով լցացած։ Չարն էնդի, բա-րին կտաի։

22.

ԱՄԵՆ ՕՄՔՆՈՒ ՎԱՐՁԻԸ ԻՐԱ ԱՌԱՋԸ ԿԵՐԹԱՑ

Մէ մարթ է ըլում, թուրմէ սա մտկումը դնում է իրա հոգին ղարդելու համա գնա Երուսաղէմ ու լուսի վէր գալը տեսնէ։ Իր ունեցած-չունեցածը ծախում-ծախծխում է, փող շինում ու մէ ձի առնում, հագրվում է վուր ճամփայ ընգնի Երուսաղէմ։ Մէ քանի իր ճանանչ մարթկերանցն էլ մտկեմէն հանում է ու իր հէտ ըն-գէր շինում։

Գնում են մէտի ձիաներով, հասնում են մէ գեղ. էտի ուզում են գնջանա։ Սրանք էնդի գնում են ժամը։ Էս մարթը տեսնում է, վուր մէ մարթ ժամումը կանգնած աջի-աջի արտասունք է չա-փում ու Աստուն աղանչանք անում։ Վրայ էրկու օրն էլի էնէնց։ Ու էս մարթը մտկումը դնում է թէ՝ պիտոմ իմանա, կ՚օսէ, թէ էս ի՞նչ մարթ է ու սրա դարդն ի՞նչ է։ Գիլաքաշ (յախթաքալ) գնում է սրա էգնէն։ Տեսնում է, վուր էս մարթը աղբուսխանեմէն մէ սառկած հաւ մի կալաւ, փիրշի տակը թաքցրուց ու գնաց։ Մէկէլ էքօր սրան բռնում է էս մարթը, հարց ու փուրց անում, թէ՝ դուն ի՞նչ մարթ ես, ինչի՞ համա էս ամէն օր լաց ըլում ու էն սառկած հաւն ի՞նչ կ՚օնէիր։

Էն լաց ըլող մարթը պատմում է սրան թէ՝ ես էսէնց չէն էի, լաւ առուտուրումը. բանս էկաւ, ձախվեցաւ, կուտրուեցայ (սնան-

կանալ)։ Հիմի մէկ ցամաք հացի կարօտ եմ ու ամեն օր առ Աստուած աղաղակում, որ ինձ քոմագ անէ։ Անիկս հիւանդ է, քաղցած-ծարաւ, էն օրը սրտով ինձմէն հաւ ուզեց. փող չունէի, որ առնել է. մի կալայ էն սատկած հաւը մորթեցի, խաշեցի, էփեցի ու ուտեցրի։ Էս մարթը փիքր է անում թէ՝ էստումէն էլ մինձ վարձկ բան ինչ կու՛լի. ծախում է ձին ու իր ունեցած-չունեցածը տալիս է էն խեղճ մարթուն ու էլ չէ ուզում գնա Էրուսաղէմ։ Ընգրտիքը ձեռը չին մի կալնում սրամէն՝ թէ գնանք. սա չէ գնում, մնում է էնդի ու ընգրտիքը գնում են Էրուսաղէմ լուսը տեսնելու։ Որ գուս են գնում գէղեմէն, թուրմէ տեսնում են, որ իրանց ընգերը ձէռով իրանց առաջը ընգած գնում է։ Զզրեններուն գալիս է թէ՝ ինչի՞ խափեց, ասաւ չիմ գա ու հիմի կի էկել է։ Որ հասնում են Էրուսաղէմ, նրանցմէն առաջ նա է առաջ ննգի ու լուսի մէջը մտի, լուսը վրէն վէր էկի. սրանք էլ տեսնում են լուսը, հոքին գագում ու յէդ գալի։ Ճանփին էլի թուրմէ էն մարթը սրանց առաջը ընգած գալիս է էլի։ Հասնում են էլի էն գէղը։ Ընգրտիքը գնում են էն մարթու մօտ թէ՝ ախար դուն մեզ ինչի՞ խափեցիր. սուտ ասիր չիմ գա ու գուն կի մէր առաջը ընկգած ձէն չափ ացելով վազում էիր. էնդ՛գա ձէն տվինք, կանչեցինք, մէկ յէդ էլ չը մտիկ արիր։ Սա օրթում-հաւատ, թէ՝ ես տեղեմէս էլ չիմ ժաժ էկի։ Սրանք չին էլի աւատում ՚նրան։ Վէրջը գնում են դադամէրի մօտ ու պատմում են էս բանը։ Դադամէրը որ իմանում է էս պատմութինը, խելօք մարթ է ըլում, վրայ է ընգնում, թէ՝ էս մարթը հեստի վարձկ է առի էստի էն խեղճ մարթուն, որ էս իրա վարձկը տարել է սրան Էրուսաղէմ ու ձէզմէն առաջ լուսին արժանացրի, չունքի ասած է՝ ամեն օմքնու վարձկը իրա առաջը կերթայ։ Էն որ էրեվացել է ձեզ ձէռով, էն սրա հոքին է էլի, չունքի ասում ին՝ քանի էլ ուզում էինք էգնէն հասնի, չէինք կանացի։ Վէրջը ձիւ (հողին) նրա ընգրտիքը աւատում ին, որ էս մարթը տեղեմէն չէր ժաժ էկի ու էնէնց իր հոքին գաղի։

23.

ԹԱՔԱՒՈՐՆ ՈՒ ԳԻՆԻՆ

Մէ երգրումը մէ թաքաւոր է ըլում։ Սա թուրմէ մէ օր անց է կենում քաղկեմէն դուս, տեսնում է, վուր մէ հարփած մարթ վէր է ննգած, քնած ու ակռաները աճկերն ուտում։ Շատ ջերգըն է գալի, թէ մարթ գինեմէն էսէնց վունց դառնայ։ Հրամանք է անում էժում, վուր էլ օչով էրա թաքաւորութենումը գինի չը խմէ, ու թէ իմանայ, ան տեսնէ, գլուխը կու կտրել տայ։ Էսէնց սաստիկ է ըլում թաքաւորի հրամանքն ու դիփունքն էլ կատարում են էլի։

Թուրմէ էն քաղկումը մէ մարթ մէ զ'օչաղ տղայ է ունենում։ Թաքաւորի հրամանքը վուր դուս է գալի, սրանք սարդըփումը (նկուղ) էրկու կարսով լաւ գինի են ունենում, ափսուսում են, չէն դէն ածում։ Էս տղէն թաքուն-թաքուն դէվէր է էլի գնում սարդափը. ամեն օր մէ ամնով գինին խմում ու օչովին չասում։ Էտ ժուգը թուրմէ թաքաւորի ասլանի մէկը փախել է, գեշերները քաղկումը ման գալի ու օչով չէ էլի կանացի բռնի նրան։ Էս տղէն քէփը քօք (լարած) դուս է գալի տանեմէն, բռնում, էն ասլանի բերանը պատռում, վէր գցում։

Մէկէլ էքսը խարարը գնում է թաքաւորի մօտ, թէ՝ էսէնց-էսէնց քու ասլանի բերանը օվոր պատռել է, վէր գցի։ Հրամանք է անում թաքաւորը, վուր էստու անողն էրեվայ։ Գնում է թաքաւորի մօտ էս տղէն։ Թաքաւորը սրան հարցնում է թէ՝ դուն պատռեցի՞ր ասլանի բերանը. թէ՝ ես։ Իժում թէ՝ վունց, կ'ասէ, արա մէ ասլան էլ կու բերել տամ, բերանը պատռէ։ Սա թէ՝ լաւ, ամմա խնդրում եմ, մէ կէս սահաթ ժամանակ տաս, կերթամ տուն ու էս սահաթին յէտ գու'քամ։

Գնում է էս տղէն, էն գինեմէն մէ-էրկու աման կոնծում է, արունը թռ գալի, գնում թաքաւորի մօտ, վրայ ննգնում մէքաշ վէր

Թողած ասլանին ու բերանը պատռում։ Թագաւորը զարմանում է, թէ՝ էս արարմունքդ տեսայ, ամա քու տուն գնալն ու գալն ինչ էր։ Տղէն վախենում է, վուր Թագաւորը գլուխը չը կտրել տայ. խնդրում է, թէ՝ կ'օսեմ, թէ չիս սըպանի։ Թագաւորը խօսկ է տալի։ Տղէն բաց է ըլում, թէ՝ յիս վո՞ւնց կանէի էն ասլաններու բերանը պատռէի, թէ վուր միր տանը պահած հին գինին չըլէր. ղ'ուաթն (ույժ) իմը կի չէր, էն գինունն էր։

Էստու վրայ Թագաւորը հրամանք է անում, վուր էլի թո՛ղ խալխը գինի խմէ, կ'օսէ. ամա էնէնց չը խմին, վուր ախուններր գան, աճկերը հանին. էնէնց խմին, վուր ասլանի բերան պատռին. միթամ թէ՝ չափով վուր խմիք՝ ուժ կու տայ, կ'օսէ, ու չափսամէն դուս խմիլը՝ ախուններու կերակուր լէշ (պէշ) կու շինէ։

24.

ԲԱԶԱԶ (ճոթավաճառ)

Մէ չէն բազազ է ըլում. բանը շատ աչողած է գնում թուրմէ։ Մէ օր չիթը չափելիս էրկթէ գազը ձեռն է առնում թէ չէ, վուր չափէ, գազը միջի վրայ կոտրվում է։ Շուռ ու մուռ է տալի գազը, վուր տեսնէ թէ հին կոտրած խօմ չէ. տեսնում է, վուր վունչիչ փուրչ (վնասուած) չունէ կոտրած տիղը։ Զարմանում է ու փիքր է անում, թէ էս Նշանը հայբաթ էն է, վուր դուրծկիրս ձախս պիտի գնայ։

Կողպում է էն օրնեվէտ դուքանը (խանութ), բալնքնիրը տալի իր կնգան ու ասում, թէ՝ յիս գնում իմ ուրիշ յէրգիր, դուքանս կողպած կենայ, տարէնը մէ գիր կու ղրգիմ քիզ համա ու կու իմաց տամ թէ վուրդի իմ։ Վիր է կինում, գնում ղ'արիբութին (օտարութիւն)։

Գնում է, գնում ու վիրչը տեսնում է, վուր մէ գիղի վուրքումը մէ մինձ բաղ կայ։ Տուն է գնում էնդի ու խնդրում է, վուր

Digitized by Google

էրտան նօքար մի կալնին, բաղմնչուլթին կ'օնէ։ Բաղի տէրը ընկաւ-նում է ու հարցնում թէ՝ տարէնը ինչ պիտիմ տա, ինչ տօնլուղ (ռոճիկ) էս ուզում։ Նա թէ՝ տօնլուղ չեմ ուզի, տարին վուր լրվի, ինձ էս մէ ծառի պտուղը կու տաս. Ձեռով շանց է տալի ծառը։ Տէրը զ'արուլ է անում:

Տարին վուր լրվիլ է, ամեն ծառէրը պտուղ էն տվի, էն մէ ծառը կի խստակ (բոլորովին) չորցիլ է։ Մէկէլ տարին թուրմէ բաղի տէրն ուզում է ջամագիր (ռոճիկ) կտրէ, սա էլի չէ անում, էլի մէ ուրիշ ծառի պտուղն է ուզում։ Էն տարին էլ ամեն ծառ պտուղ է տվի ու էն ծառը կի չորցիլ է։ Տէրը թէ՝ չի ըլի, էտէնց լաւ զ'ուլուղ էս անում էսքան ժամանակ ու գուղիմ, վուր ասիս, քու տարեկան հախն (վարձ) ինչ էս ուզում: Նա ջամագիր չէ ուզում, էլի մէ ուրիշ ծառ է նշան դնում ու նրա պտուղն է ուզում։

Բոլորվում է էս վրայ ճրիք տարին էլ ու էն ծառը էնդ'դա պտուղ էր տվի, էնդ'դայ պտուղ, վուր սաղ բաղումն ինչոր ծառեր կէր, էնքան չէր ըլի։ Ուզում է թողնի էս բազազը իր աղին ու էն ծառն էլ հիդն ու ինքն ուզում է յէդ գա։ Բաղի տէրը զարմանում է թէ՝ էս դուն ինչ թահար մարթ իս. քու աբարմունքը իս չեմ իմանում։ Բազազը յէդ է ասում իր գլխի վրայ անց կացածը թէ՝ վուր տեսայ էրկթէ գաղիս կոտրվիլը, ասի, վուր բախտս ծռվիլ է, էրեսը շուռ է տվի ինձմէն, գուրծկերուս թարգը տվի (դադարիլ) ինչկլի յէդ մէկէլանց էրեսն իմ կուռը կ'օնէր. էրկու տարի իմ ջօգած ծառը չորցաւ, գնում էր բախտս. Հիմի էս տարի տեսայ, վուր բախտս էրեսն իմ կուռն է արի. փորցում էի, ուրիշ վունչինչ։

Ասում է ու գնում իրանց երգիրը։ Բաց է անում իր կօղպած դուքանը, մտիկ է տալի դազգհի վրայ, տեսնում, վուր էն կոտրած գաղը վուղղչացիլ է։ Փառք է տվի Աստուծն ու էլի իր բանի վրայ կանգնի ու թուրմէ մէկն էրկուսով է էլի դաղում իր առուտուրումը։

25.

ԴԱԴԱՄԷՐ

Մէ խիղճ մարթ Թուրմէ մէ չէն մարթու հէդ դաւալու (վէճ) գուրծկ է ունեցի. շատ էն աշխատի մէ Թահար վէրչացնի նրա հէդ բանը, ամա չէ ըլում. չէնը զրնում է (զրկել) է էլի խղճէն ու բանը ննգնում է դաղամէրի ձեռը։

Գուրծկն էրգար է քաշում դաղամէրի մօդ. խիղճն արթար է ըլում, ամա չէնը էնդ՚դայ քըթամ է դնում դաղամէրի տակը, վուր գուրծկը քաշքշէլ, էրգարացնէլ է էլի տալի նրան։

Վէրչը խիղճ մարթը մէ կացին է տանում փէշքաշ (ընծայ) դաղամէրի համա ու խփոր էստու էդնէն դաղամէրը սրանց գուրծկը քննում է էլի, էրկուսնեվէտ առչիեն էն ըլում կանգնած։ Ամա չունքի դաղամէրին չէնը բռնած է ունէնում, գուրծկն ուզում է չէնի կուռը (կողմ) կտրի։ Խիղճը դաղամէրին միթամ միտն է ուզում գցի իր տված կացինը. Թէ՝ աղա, խնդրում իմ, կացնի պէս կտրճ դրուստ ու առանց էրեսպաշտութէնի։

Չէն մարթը Թուրմէ խօսելիս լեզվի ծէրին օսկի է ունէնում պահած ու ամէն բերան բաց անելիս դաղամէրին շանց տալի։ Դաղամէրը էն խիղճ մարթուն Թէ՝ վո՞ւնց կտրիմ արա կացնի պէս, տեսնո՞ւմ իս դրա խօսքը, բերնիմէն դիփ կրակ է վէր ածում. դուն սուտ իս, սա՝ դուրթ։

26.

ԲԷԳԽՕՎԼԱԹ (շոայլ) ՎՈՒՐԹԻՆ

Մէ չէն մարթ է ըլում, ունէնում է մէ տղայ։ Շատ վաղ ննգրտիք է ունէնում էս տղէն ու նրանցը մտիկ տալով ինքն էլ փչանում է։ Ինչքան էլ փուղ է էլի ննգնում էս տղի ձեռը, տանում է էլի, իր ննգրտերանց հէդ մսխում, քէփ անում։ Շատ է խրատում հէրը, վուր նրանցմէն ձեռը վի կալնէ, ամա չէ կանացի

Digitized by Google

թարգ. անել տա. Թուրմէ Ննգըրտիքը սրա զուգը (ուղեղ) ծծում են ու մենձ փուշեր փչացնել տալի։

Վերջը հէրը վուր տեսնում է վունչէչ ճար ու էլաջ (հնարք) չը կայ, իր մեռնելու առաջ վեր է կալնում իրանց նեքսի օթախումը օճորքի (առաստաղ) էրկու տախտակը թաքուն, գձլում է ու մէ մենձ տոպրկով օսկի է պահում էնդի. տախտակներն էլի կպցընում է իր տեղն ու տախտկի մէջը մէ մինձ մեխ խփում ու մեխի վրայ էլ մէ էրգէն թոկ քաշ անում։ Մեռնելու առաջ իր վուրթուն ասում է թէ՝ լաւ է, վուր քու վադ խասիաթը (սովորութիւն) իմ մեռնելու էգնէն էլա թողնես. թէ չը թողնես ու դեփ միանաս, ունեցած-չունեցածտ ուտես, պրծնես, գնա՛ մեր նեքսի օթախումը քաշ արած թոկով խեղտվի։

Հէրը մեռնում է ու տղէն էլի իր ձին է էլի քշում. ամեն օր քէփ ու զօզ (խրախճանք) է ունենում իր ննգըրտերանց հիդ ու չէ անց կենում մէ տարի, հօր թողած կարողութինը ուղտ է չենում։ Ննգըրտիքը վուր տեսնում են էլ վունչիչ չունէ, էրեսը շուռ են տալի սրամէն ու պատահած ժամանակը իրանց գլուխը չը ճանանչելու դնում։

Վուր տեսնում է էս տղէն բանը շատ վադ է ու էլ ապրելու ճանփայ չըկայ, մտկումը դնում է վուր խեղտվի ու միտն է բերում իր հօր ասած թոկը։ Տուն է գնում նեքսի օթախը, տեսնում է, վուր ղուրթ մէ թոկ է քաշ արած օճորքեմէն։ Թոկը գցում է շըլինքն ու ուզում է խեղտվի։ Հանց վուր թոկեմէն քաշ է ննգնում, թոկը գձլում է տախտակն ու օճորքեմէն օսկով լիքը տոպրակը վէր ննգնում վրէն։ Բաց է անում, տեսնում օսկիք։ Իմանում է իր հօր ուստութինը, վուր էսէնց սրա դառն օրվայ համա փուշեր է պահել։ Փուշերը վեր է կալնում. բանի կանգնում ու իր վազուցվայ ննգըրտերանցմէն ձեռը վի կալնում։ Ննգըրտիքը վուր տեսնում են, թէ սրա մէջն էլի փուշեր էրեվաց, նուր մէկէլանց ուզում են դօստանա (բարեկամանալ), ամմա սա էլ վունչչով չէ մօդ թողնում նրանց, չունքի փորցել էր, թէ ինչ պտուղներ էլ վուր էին։

Digitized by Google

27.

ՋԱԼՈՒՄ (ըմբոստ) ԿՆԻԿ

Մէ մարթ ունենում է մէ կնիկ, ամմա հէստ անկոտրում, թարս խասիաթի տէր, վուր Աստված փրկէ ու Տէրն ազատէ։ Խեղճ մարթուն հուլուլ-հուլուլ է էլի բերում (չարչարել)։ Էս մարթը չէ գիտացել, թէ ինչ անէ, վուր մէ թահարը նրամէջն պրծնի. վունչինչ ճար ու ելաջ (ճարք) չէ գթնում։

Մէ օր թուրմէկ անց է կենում քաղկեմէջն դուս տեղ, տեսնում է էնդի մէ ինչոր մենձ հուր (հոր) կայ։ Մոտիկ է տալի, վուր հուրը շատ խուրն է։ Փիքր է անում, վուր էստումէջն էլ լաւ տեղ եր կնգայ համա չի կանայ գթնի. էստի վուր գցեմ, կ՚օսէ, կու պրծնեմ ու կու ազատվեմ նրամէջն։

Վեր է կալնում մէ ուստութէնով տանում է կնգան էնդի, մէջբաշ բլնցում (գրթցել) ու գցում հուրը։ Ինքը գնում է տուն հանգարդված:

Մէ քանի ժուգ վուր անց է կենում, էս մարթը մէ օր թէ՝ մէ գնամ, կ՚օսէ, տեսնեմ էլի էն հուրը։ Մօտ է գնում, թուրմէկ հուրեմէջն ինչոր ձէներ է գալի։ Անգաճ է անում, տեսնում, վուր իր կնգայ ձէնը չէ։ Թուրմէկ հուրումը սատանայ է ըլում ու նրա ձէնն է էլի։ Սատանէն էս մարթու ձէնը վուր իմանում է, էնդ՚անց թէ՝ Աստուծ կու սիրես, էստի ինչոր մէ կնիկարմատ դէվէր ննգաւ ու հոգիս հանում, ջանդան բէզար (ձանձրայնել) է անում ինձ, օրս դառնացրել է. խնդրում իմ դեվէր քաշես, տանես, ազատես ինձ սրամէջն։ Իր կնգան արամ ինչ կու հանէք սա ու սատանէին դեվեր է քաշում, կնգան էն հուրումը թողնում։ Սատանէն էս մարթուն թէ՝ գնա, հէքմութին արա՝ էստումէջն դէնը. Յեփոր տեսնես վուր ես հէնդի վուստներու կուռն (կողմ) ըլեմ, էն հէնդէն ձեռը չը տաս, չի լաւնա. ամա թէ տեսնես, վուր ես գլխօքն իմ նստած՝ կու լաւացնես։ Էսէնց էլ անում է թուրմէկ էն մարթը ու մենձ փուղեր աշխատում, չունքի վուչ մէ հիւանդ նրա ձեռին չէ էլի մեռնում։

Աշխարքը չաւ է ըլում (ճուչակուրլ) էս խաբաբը, էնէնց վուր մէ գամ Թաքաւուրի տղէն վուր խիստ հիւնդանում է, սըան էն կան- չում։ Գնում է, տեսնում, վուր սատանէն հիւնդի վուտնեբու կուռն է նստած, ամա էլի տուռն է գնում։ Սատանէն սըան Թաքուն Թէ՝ ախպար քս քիզ չասի, վուր ձեռը չը տաս։ Էս մարթը Թէ՝ քս խոմ էտու համա չը տուռն էկայ, վուր հիւնդին ձեռը տամ. սուտ մօզօ- նում է (հնարել), Թէ էկայ քիզ ասիմ, վուր էն կնիկը հուբեմէն դուս է էկի ու քիզ պտռում է։ Թէ՝ զո՞ւրթ.—զուրթ։ Էն սահաթին սա- տանէն պուկ է գալի էնդ'անց ու գլուխը կորցնում, վուր էն կնգայ ձեռը չը ննգի։ Էս մարթը գնում է, հիւնդին էլ սիրուն լաւացնում ու միննձ բաղշիշնիծ (պարգեւ) ըստանում։

28.

ՕՐՍԱՆԳՈՒԼ

Էլել է, չէ էլի մէ միննձ մարթ է էլէ. փսակվում է սա մէ շատ սիրուն աղջկայ վրայ, սավայի սիրունութինը կնիկը լաւ խա- սիաթի (բնաւորութիւն) տէր, աբուռով (պատկառանք) ու խիստ ամանչկոտ է ըլում. վուր կ՚օսին, իր շվաքեմէն (ստուեր) էլ քաշվող օմքին է էլի։ Քանի տարի վուրթի չէ էլի բերում ու քիփոր էրքօքսացել է, ամուլթու օչովի մօդ չէ էլի աշկարա անում։

Վուր տեսնում է, Թէ պառիկելու ժամանակը մօդ է կացի, վիր է կենում, Թաքուն գնում է մօդիկ մերին (անտառ) ու էնդի է բերում վուրթուն. Թողնում է նրան էնի մերումը ու ինքը յիդ գալի տուն, միԹամ վունչինչ խաբար չըկայ։ Ինքը կի չուստ-չուստ գնում է էլի մերումը էրեխին տես. տեսնում է վուր մէ պախրա (այծեամն) ամեն օր Թուրմէ գնում է ու նրա վուրթուն ծիծ է տալի։ Էս աղջիկը իր վուրթու անունը դնում է Օրսանգուլ։

Ամա դէդի սիրտը վո՞ւնց կու համփիրէր, Թուրմէ ամէն օր Թաքուն էս աղջիկը լաց է ըլում, աղի-աղի արտսունք վէր ածում ու էս նանէն ասում՝

Նանա նանա, Օրսանգուլ,
Օրտ աւելնայ, Օրսանգուլ,
Մինձափօթօլ կարաշուր,
Մանգրափօթօլ կռանչուր.
Քամին փչէ, օրօրէ.
Լուսնեակը բոլորէ.
Պախրէն գու՛քայ, ծիծ կու տայ.
Ջիգար (Թոր) չըւնէ, ինչ կու տայ.
Մէ լաւ էլ ածկի (աքացի) կու տայ։

Մէկ-էրկու ջէր վուր էստունք տեսնում ու իմանում է սրա սկեսուրը, խեալ (կարծիք) է տանում, թէ անպատճառ մէ էն թահար բան կու՛լի։ Հարց ու փուրց է անում ու վերջը կոտրում նրան ու ասեցնել է տալի իր գլխին անց կացածը։

Մարթն ու սկեսուրը հայհարա (շտապով) վազում են հարսի հետ մերին ու ինչ են տեսնում. էրեխէն էկել է, մինձացել է ու պախրէն գլխին կանգնած, ծիծ է էլի տալի։ Ասծուն փառաբանութին են տվի, վուր նա իր ստեղծածին չի կորցնի ու վեր են կալնում, բերում էրեխին տուն. պախրին էլ իր վուրթով տանում են հեղեններրը իրանց մօտ ու պահում ու պահպանում իրանց ջուխտ (զոյգ) աճկի լուսի պէս։

29.

ԱՃԿԷՆ ԳՑԱԾ ՎՈՒՐԹԻՆ

Ըլում է, չէ ըլում, մէ թաքաւոր է ըլում. ունենում է էրկու աղչիկ՝ մէկը սիրուն ու շատ էլ սիրում է էլի, մէկէլը զիզճ, էրկու աճկով քօռ (կոյր) ու իր աճկէն գցած։ Սիրունը մարթու է գնացի ու հէրը մինձ փուղ ու բաժինք է տվի. քօռ աղչիկը մնում է տանը. օչով նրա ուզող չէ լուս ընգնում։ Համ (եւ) քօռ է ըլում, համ էլ զըգած. փիքը է արի, վուր մարթու գնալն էլի լաւ կու՛լի. բալքի (գուցէ) մարթը սիրէ, չունքի իրա սիրտը բարի է։ Հէրը

Digitized by Google

ղրկում է Նազիր-վէզիրներուն, թէ՝ «գնացէք, օվոր Ճանփին ռաստ գայ, բերէք էստի, նրան պիտիմ տամ էս աղջկաս»:

Նազիր-վէզիրներուն պատահում է մէ նախրապան ու սրան բռնում են ու բերում Թաքաւորի պալատը: Հէրն ասում է իր քօռ աղջկան, թէ՝ սա է քու բախտը, սրան պիտիս ուզի: Տալիս է փուղ ու բաժինք ու ճանփու դնում:

Գնում են մարթ ու կնիկ ջուգ իրանց համա տուն ու տեղ են դառնում ու նախրապանն էլ ձեռը չէ վի կալնում իր նախրապանութենեմէն: Շատ սէրով են էլի մարթ ու կնիկ: Իր քօռ կնգան թուրմէ իրամէն չէ հեռացնում նախրապանը. ուրոր գնում է էլի, հէդը տանում: Գնում են էլի նախրի հէդ մէջտի ու մէջտի էլ յէդ են էլի գալի տուն:

Սրանց նախրումը մէ քուսուստ հուրթ է ըլում. քանի էլ վուր նրան դւեղ են անում, վունչչով չէ էլի լաւնում: Տափումը մէ աղբուր է ըլում. թուրմէ օխտը տարէնը մէ ջէր էն աղբուրը ամեն ցաւի բժշկող է դառնում: Սրանք կի չին գիդենում էտ բանը: Հէնց էն տարի բժշկելու տարին է ըլում: Հուրթը թուրմէ գնում է իրան-իրան էն աղբուրումը լէղնում ու քուսն խստակ լաւնում է:

Փիքր է անում նախրապանը, թէ՝ էս հուրթի քուսը վուր պրծեցրուց, կու՞լի վուր իմ կնգայ աճկերուն էլ գուր անէ էն ջուրը: Տանում է ամեն օր իր քօռ կնգան ու նրա աճկիրը լվանում աղբուրի ջրով: Աստուծութինը տալիս է ու էս քօռի աճկիրը բաց է ըլում: Տեսնում են, վուր էս ջուրը մինձ զօրութին ունէ. վիր են կալնում իրանց կժիրը էն ջրով լցնում, տանում տուն: Ճանփին մէ տիղ քիչ ջուր է վիթժվում ու վիթժած տիղը մէ մինձ պալատ է դառնում: Թողնում են սրանք իրանց տունն ու էս պալատումն են սարքվում:

Էս խաբարը ձէնէ ձէն է ընգնում ու հասնում Թաքաւորի անգաճը: Կանչում է Թաքաւորը իրա քօռ աղջկան, հարց ու փուրց է անում ու իմանում է բանի զօրութինը: Աղջիկը չէ թաքցնում, պատմում է ամեն բան տիղն ու տիղը: Թաքաւորը ինքն էլ հիւըն-դութին է ունենում, խնդրում է, վուր նրան էլ տանին էն ջրով

լեղցնին։ Շատ է լեղնում Թաքաւուրը էն աղբուրումը, ամա նրա ցավին վունչինչ ճար չէ ըլում. Թուրմէ ջէր օխտը տարին լըված չէ էլի ու ջուրն էլ չէ էլի բժշկում։ Թաքաւուրի հիւնդութինը քանի գնում է, լեղն ու լեղը աւելնում է ու էնէնց տանջանքով անց է կացնում իրա օրը։ Նախարապանն ու իր կնիկը կէ սարւաէրումն (պալատ) ին ապրում սաղ-սալամաթ (ողջ-առողջ), ուրախ, սէրով ու ամէն բարութէնով էլ լի։ Ձարն էնդի, բարին էստի։

30.

ԿԱՏՎՈՎ. ՈՒԺԻ ՓՈՐՑԻԼԸ

Էլիւ է, չէ էլի, մէ քաղկումը էրկու օջախ (գերդաստան) է էլի։ Մէ տանը մէ պառաւ մէր է ըլում ու մէ շատ գ'օչաղ (քաջ) ու կտրուկ տղայ է ունենում. մէկէլ տանն էլ պառաւ կնիկ է ըլում, մէ վուրթի է ունենում հում ու դամբլա (դանդաղ)։ Էս էրկուսի տղէրքն էլ դօստ (բարեկամ) ին ըլում, չունքի հարեվան ին էլի։ Ախըր սրանց կարգելու ժամանակը գալիս է, առաջ էն կտրուկ տղին է փսակում դէդէն։

Նորափեսէն դէդէն խրատիլ է, վուր հարսնքի գիշերը իրանց գողնքումը մէ կատու Թախ կացնէ ու խրատում է, Թէ ինչ պէտի անէ։ Հարսնիքն անում ին, պրծնում ու ճէփոր նորահարս-նորափեսէն գնում ին քնելու, տղէն կատուն գողնքումը Թախ կացրած է ունենում։ Տղէն հանց տեսնում է, վուր գողնքումը կատու է պառկած. վրայ է ննգնում, շպռտում է ու հէստի ուժով պատովն է տալի, վուր կատուն տէգն ու տէգը բանհոքի է ըլում։ Նորահարսի սէրտը դուղ է ննգնում ու ասում իրան-իրան Թէ՝ «էս ինչ չար մարթ է էլի. սրամէն մուզ'աբէթ (զգոյշ) պէտըմ ըլի. Թէ չէ կատվի օրը իմ գլխին էլ կու կանգնեցնէ»։ Ու էս աղջկայ սրտումը ահ է ննգնում, մէշտ խոնար ըլում իր մարթուն, նրա խօսկի վրայ մահ գալի ու էնէնց սէրով ապրում.

Անց է կենում ժամանակ ու էս կտրուկ տղի բախտաւորու-

թինը վուր տեսնում է, դամբլա տղէն էլ խնդրում է իր դէդին թէ՝ ինձ էլ փսակէ, կ՚օսէ։ Սրան դէդէն չուստ կարքում է. ամա մէ հնստի պէծմհան կրակ (չար) աղչկայ է ռաստ գալի, վուր Աստուձ թափէ ու Տէրն ազատէ: Դիփ հուլուլ-հուլուլ է էլի խաղցնում իր մարթուն, կռւին ու չփոթը սրանց տանը անպակաս է ըլում։ Մարթն էլ թուլ մարթ, չէ էլի կանացի իր կնգայ գլուխը զաւթի։ Վուր չարէն շատ կտրվում է, գնում է էս դամբլա տղէն իր դօստ կտրուկ տղի մօտ ու հարցնում թէ՝ «էս վո՞ւնց է, աղբէր՝ վուր դուք էտէնց սէրով իք ապրում. մինք կի, ես ու իմ կնիկը դըրուստ շուն ու կատու ինք դառի. դուն մէ բան կու գիդենաս՝ վուր դուք էտէնց բախտաւուր իք»։ Կտրուկ բարեկամը յիդ է ասում կատվի պատմութինը։

Էս թուլ մարթն էլ գնում է, իր դէդին ասում, վուր իրանց գողնքումն էլ մէ կատու թախ կացնէ։ Հանց վուր մարթ ու կնիկ տուն ին գնում՝ իրանց քնելու օթախը, մարթը կատուն տեսնում է թէ չէ գողնքումը, մէրաշ չարանում է. վրայ է ննգնում կատվին ու ուժով պատին խփում։ Կնիկն էս վուր տեսնում է, ծիծաղելով հանդարտ-հանդարտ ասում է իր մարթուն՝ խուզը գլխիտ, էտ վաղ պիտէիր անի, այ մարթ, հիմի ուշ է. բանը բանեմէն անց է կացի. էլ քու թուրը չի կանայ կտրի. վէր ննգի՛ քու տիղը»։

31.

ՎՐԱՑ ԷՐԿՈՒ ԿՆԻԿԸ

Ըլում է, չէ ըլում, մէ մարթ է ըլում, շատ սիրուն էլ կնիկ է ունենում ու մէկիս մէկու համա գլուխը յիդ դըրած ին ըլում։ Տղի դէդէն էլ մէ շատ յարգէուր կնիկարմատ է ըլում ու շատ սիրում է էլի թուրմէ իր կնգան, թէ՝ «դուն շատ ապրիս ինձ համա. Աստված մի արասցէ, դուն վուր մեռնիս, ես էս աշխրքեմէն ձեռը կու վի կալնիմ, էլ կնիկ չիմ ուզի իմ օրումը»։ Ամեն օր վուր էս խօսկն իմանում է իր մարթու բերնեմէն, կնիկը վերւը փիքր է անում

թէ՝ «տարբ, մէ օրն գու՚քամ սրա գլխին, կու փորցիմ»: Ի՛փոր մարթն ուրէշ ճրգեր է գնում առուտրի, հարսն ու սկեսուրը խօսկ են կապում ու օրնը սարքում։

Անց է կենում ժամանակ. մարթը գրում է, թէ փլան-փլան օրը գալիս իմ։ Հարս ու սկեսուր վեր են կալնում, իրանց օթախումը գերեզմնի պէս մէ բան են շինում. մէթամ հարսը մեռել է ու մէջը թմբել են. հարսին կի սկեսուրը թախ է կացնում հարէվնի տանը։ Գալիս է մարթը տուն ու թուրմէ տանն իրանց տանու գահանէն է էլի նստած ու մէ քանի բարեկմէր։ Մարթը տեսնում է, վուր կնիկը չէ էրեվում։ Հարցնում է թէ՝ «կնիկս ո՞ւր է»։ Դէգէն ու տէրտէրը սրան մէ թահարն խմաց են անում նրա մահը ու պատմում են թէ՝ «էրկու շափաթ առաչ մրնեցաւ, քու չարը տարաւ ու մէկէլ օթախումը թաղեցինք, վուր դուն սիրտս հովցնիս»։ Տէրտէրն էլ գերեզմանը սուտ օխնում է ու խիթար խօսում: Մարթը լաց-շիվան, էլ ի՛նչ ասիլ գ'ուզէ. ամմա ի՛նչ կու օգնէր։

Դէգէն թէ՝ ի՛նչ իս գլուխտ սղպանում, վուրթի. աշխրքումը խօմ աղջիկը չէ կոտրվէ՛, կ'ասէ, էնդումէն լաւը կու ճարիմ քու քեզ համար»։ Տղէն ջէր գ'աւիմ է էլի կանգնած, «չէ» «չէ» էլի անում ու իժում կամաուրվում է. մէ շափթումը մէթամ բանը մալամաթ են անում (կարգադրել) ու վրայ էրկու կնգայ վրայ պէտի փսակվէլ էր։ Դէգէն ասում է տղին, թէ՝ «էս աղջիկը շատ քաշվող աղչիկ է, վուրթի, շատ չը խօսիս հէտը. էրեսը մարթու շանց տալեմէն ամանչում է»։

Փաթթած-կոլլած, էրեսին քօղըը ծածկած, բերում են նրա առչի կնգան, նուր փսակում են մէթամ, հարսնիքն անում ու երեգնահացի էգնէն տուն են գնում նրանք քնելու օթախը։ Էն աղչկան թուրմէ սուտ դողցնում է, ու չէ կանգնացի քնի: Մարթն ուզում է սրա սիրտը յետ բերի, ամմա վունչչով չէ կանգնացէր։ Հարցնում է թէ՝ «ի՛նչ է, ի՛նչի իս էտէնց»։ Կնիկը դողդղալով, ձէնը փոխած ասում է թէ՝ «վախենում իմ, յայ էն առչի կնգատ վուր էն օթախումը թաղել էք. անկերումս էրեվում է ինձ ու վախեն-

ցնում»։ Մարթը վեր է թռչում գոզնքբեմէն ու դէղի վրայ գոռում թէ՝ «դէղը, դէղը, էս ինչ բան էք արել ինձ. էն զօռբէզօռին (գերեզմանը փորած) վուր էստի չէիր թաղի, տարխունը տեղը կարմիր էր. էս աղջիկս քունը չէ տանում»։—Մեռնի դէղէն ջանիմ, ասում է դէղէն, ինչ էր արել. վուր շատ սիրում էիր, տար ծոցիդ կու՛լի, սիրտս քիչ լեզ կու բերէ»։

Իժում աղջիկս ծիծաղը գալիս է, չէ համփիրում, զլուխը լաւ է զցում ու մարթուն թէ՝ «զուն չէի՞ր, ան մարթ, վուր քու օրումը վրայ էրկու կնիկ չէիր ուզում. լաւ մէ շափթուցը մարտեցիր ինձ ու չուստ զօռբէզօռ էլ էս անում։ Էստէ՞նց է էլի քու սէրը»։ Մար-թը մեղայ է գալի ու վէրջն աւելի սէրով ու համբերութէնով ին պահում։

32.

ԱՆԲԱՐԻՇ ՍԿԵՍՈՒՐԸ

Էլել է, չէ էլել, մէ մարթ է էլել, կնիկ է ուննենում ու հէրը շատ սէրով պահում է էլի։ Ցղի դէդէն մէ շար-պատուհաս խա-սիաթի տէր կնիկարմատ է ըլում ու իր հարսին տանջելով տանում։ Հարսը միշտ դարդոտ ու փքրոտ է ըլում ու երեսնապահնէրը, մարթը վուր տուն է էլի գալի, աղջիկս բերննեմէն մէ խօսկ չէ կանացք իմանա. ունքերը կիտած, լուռ ու մունջ նստած է ըլում։ Էսօր-էքուց, էս մարթն էլ չէ համփիրում։

Վէր է կենում, գնում է մարթը մէ ահէլ (ծեր) քօսա (քարծ) մարթու մօտ խորուրթ հարցնելու։ Քօսէն թէ՝ «աղբէր, էրեվում է, դէդէդ լաւ չէ պահում կնգատ, քաշցած-ծարաւ ու զըզված կու՛լի խեղճը։ Արա՛, թէ իմ խօսկին չըս աւտում, մէ օր մէ էփած հաւ կօլէ լօշումն ու հէրթկեմէն (երդիկ) դէմվէր զցէ ձէր տուն ու տես, թամաշա արա՛»։ Մարթը գնում է տուն ու հանց անխնում է, վուր դէդէն կուժն ուսին ջրի է գնում, դէմվէր է զցում հէրթկեմէն լօշումը փաթթած էփած հաւ։ Կնիկը թուրմէ տունն աւլելիս է

ըլում. լօշն ու հացը վուր ախսնում է, աւելը ձեռնեմէն վէր է գցում ու վրայ ննգնում լօշին ու հացին, ուտում ու հէգն էլ ասում թէ՝ «քեզ էլ մեռնիմ ու քու գէվէր գցողին էլ»։

Էս խօսկը վուր իմանում է մարթը, գնում է, պատմում քօսին իր տեսածը։ Քօսէն թէ՝ «տեսա՛ր, վուր գէժ քու դէդի բանն է էլի. քաղցած է էլի թօղնում կնգատ։ Բաս թէ էսէնց է. արի մէ օյին գանք քու դէդի գլխին։ Ասա թէ՝ միթամ կնգատ էլ չես սիրում, չունքի գէժ տխրած է. դուս արա կնգատ տանեմէն ու իժում ասա դէդէտ, թէ ուրիշ կնիկ ես ուզում։ Ի՛ս կու հաքնեմ, կ՚օսէ, աղջկայ շուրէր ու ճս գլըխիմ, կ՚օսէ, իժում»։

Ցղէն գնում է տուն ու գէդէին ասում, թէ «էլ չեմ կանայ, կ՚օսէ, էս թա՛հար կնգայ հէտ եօլա գնա (կառավարուիլ)»։ Կնգան կէ (խակ կնօշը) թաքուն իմաց է տալի բանի զօրութինը, վուր չը նեղանայ, չունքի շատ է էլի սիրում նրան։ Դէդէն թէ՝ «շատ լաւ կ՚օնէս, վուրթի, ու թէ սրամէն դուն ձեռը մի կալնիս, ա՛յ էս իմ հօքէպահուստ քրիք օսկին, էստով հարսնիք արա»։

Ճանփու են գցում կնգան իրա հօրանց տուն ու մէ քանի օրվայ վրայ էս մարթը միթամ պիտի նուրմէկկէլանց փսակվէլ էր։ Քօսէն աղջկայ շուրէր հաքնում, գնում է էգեղեցի, փսակվում են ու յէտ գալի տուն։ Հանց նորահարս-նորափեսէն վուտը տուն են դնում տան շէմքը, նորահարսը վ՛ունց տանում է ու վ՛ունց բերում, պառաւին թէ՝ «քօփա՛կ (պառաւ շուն), ի՞նչ ես առչէւս կանգնում, յէտ քաշվի՛, կորի՛»։ Իժում վուր նստէլ են իրիգնահացի վրայ, թուրմէ դէդէն ուրախու շատ է էլի ծիծաղում ու իր մի-մինձ ակռէքնիրը էրեվացնում։ Նորահարսը թէ՝ «մէ ննգլի (ընկոյզ) քար տվէ՛ք, էս քօփկի ակռէքնիրը պիտիմ հանիմ»։ Վէր է կալնում քարն ու ակռէքնիրը վէր ածում։ Սկեսէրը սիրտը դուշ է ննգնում ու չէ իմանում, թէ վ՛ուր ծակը մտնի իր նուր հարսի ահու։

Ցղէն իժում թաքուն հարցնում է դէդէին թէ՝ «հա՛, վ՛ունց է. վ՛ունց ես հաւնում էս իմ նուր կնգան»։ Սա թէ՝ «կայ էլի, վուրթի»։—«Հա՛, թէ չես հաւնում, կ՚օսէ, կու դուս անեմ, էլի իմ առաջի կնգան կու բերիմ»։ Մէրը թէ՝ «մեռնիմ դէդէն ջանիտ. ա՛յ հօ-

Digitized by Google

բէսա (տհմ) մէ վէց օսկի էլի ունիմ իմ Թաշմելա (Թաշման դրամ), քի կու տամ, Թաք բերիս էլի քու առչի կնգատ ու էս գաղանին գլխեմէս ռադ անիս։ Տղէն ուրախ-ուրախ բերում է էլի իր առչի կնգան տուն ու հարսն ու սկեսուրը սէրով անց են կացնում իրանց օրը։

33.

ՏՈՒՏՈՒՑ (չիմար) ԿՆԻԿ։

Մէ մարթ ու կնիկ ին ըլում, կնիկը համ (եւ) տուտուց է ըլում, համ (եւ) էլ ցուցլուտ (ծոյլ)։ Վ.ունչէչ բանի ձեռը չէ էլի կացնում։ Մարթը մէ օր վէր է կալնում, էրկու լիգը բամբակ է առնում, բերում տուն. Թէ՝ ա՛ կնիկ, բերել իմ էս բամբակը, գզէ, մանէ ու կտաւ գործէ մեզ համա, շապիք կ'օնինք (կը շինենք), շապկի ննգէր։ Կնիկը Թէ՝ էս ինչ Թահար է գզած էս բամբակը, լաւը չէ։ Տանում է բամբակը ջրի վրայ, բղավում է, գորտներուն ձէն է տալի Թէ՝ Մարիամ Մաքթիա՛ղ, ա՛յ էս բամբակը լաւ գզեցէ՛ք, էքուց գու՛քամ, կու տանիմ։ Գցում է բամբակը ջուրը, ինքը գնում տուն։

Մարթն իրիգնապահը հարցնում է կնգան Թէ՝ ի՞նչ արիր, գզեցիր բամբակը Թէ չէ։ Նա Թէ՝ էքուց կու՛լի։ Մէկէլ էքսը գնում է կնիկը ջրի վրայ, բղավում է էլի Թէ՝ Մարիամ Մաքթաղ, արա՛ հազի՞ր է Թէ չէ։ Գորտները կռկռալով ձէն ին տվէ։ Սա վուտները հանում է, մտնում ջուրը ու Թուրմէ պտռում է էլի գզած բամբակը։ Վ.ոտը դիբչում մէ օսկէ ագուին (աղյուս), հանում է, տանում տուն։

Իրիգնապահը կնիկը շանց է տալի մարթուն օսկէ ագուռը, Թէ՝ ա՛յ քեզ համա էս է ղրգի Մարիամ Մաքթաղը. բամբակը չէրէտ, բամբկի սափԹիլէն (բամբակի փաԹիլ) գողցայ, բերի։ Մարթը ուրախանում է, վէր է կալնում էն օսկէ ագուռը օճորքի (առաստաղ) տախտկի էղնէն պահում։

Digitized by Google

Կնիկը մէկէլ էքսը տեսնում է, վուր քուչումը մէ բիջ էրէք տիկին (խրծիկ) է մտան ածում ծախու։ Կանչում է, առնում ու էն օսկէ ազուռը տալի նրան։ Նստեցնում է էտ էրէք տիկինը բուխրի գլխին, մէկի անունը դնում է Վարդխսախար, մէկէլինը՝ Մուշկխսախար ու վրայ էրէքէնն էլ՝ Ամբրխսախար։ Ու ասում է մէկին թէ՝ դուն քուչի դուռը բաց արա. մէկէլին թէ՝ դուն մսի քափը քաշէ ու վրայ էրէքէն էլ թէ՝ դուն էլ տունն աւլէ։ Ինքը ուտում է, խմում, պառկում, քնում։ Մարթը գալիս է, օչով դուռը բաց անող չէ ըլում։ Հէրթկեմէն գէվէր է գալի, տեսնում է՝ կնիկը հարփած ու ամեն բան անկարք։ Հարցնում է թէ՝ էնչ խաբար է։ Նա թէ՝ հորէքսա էս էրէք քօծն (աղախին) իմ առի քեզ համա գ'ուլուղ անելու։ Մարթը թէ՝ քեզ ծվ էլէտ։ Սա թէ՝ ծախում էին, առայ ու էն օսկէ ազուռը տվի։ Մարթը վէր է կալնում փէտը ու սրան մէկ թէ էրկու ու տանեմէն դուս անում։

Գնում է կնիկը մէ սարի ծէրին նստում։ Տեսնում է մէ ակռաւ կռկռալով թռչում է էլի։ Սա նրան թէ՝ չէ, չիմ գա, անմիզ իս կանչում։ Իժում մէ շուն է անց կենում, հաչում սրա վրայ։ Սա թէ՝ չէ, չիմ գա, վուր տրաքվիս։ Իժում թուրմէ թաքաւրի քարվանեմէն օսկով ու մարքրտով բարցած մէ ուղտ ճանփէն կորցրէլ է ու սրա առչիւօքը անց կէննում գլուխը տըմբտմբեցնելով։ Սա նրան էլ թէ՝ չիմ գա, չէ. կանչանն (ագռաւ) էկաւ, չը գնացի, հաչանն (շուն) էկաւ՝ չը գնացի, ուղտ բարա, քու ազէզ խաթիր համա գու՚քամ։ Վէր է կալնում, էն ուղտին տանում է մթանը իրանց տուն։ Մարթը ուղտի բէրած զէնաթը (Թանգագին իրեղէնք) պարտկում է (գաղել) և կնգան թոնդրումը թախ կացնում. Թոնդրի վրայ տախտկնէր ծածկում ու հաւերուն վրէն կուտ տալի։ Հաւէրը կտկտալով մտան էն էլի գալի վրէն ու մարթը կնգան խափում թէ՝ մուլափ տու, կարկուտ է գալի։ Ինքը մորթում է ուղտը, էփում, թախ կացնում։ Կնիկը վուր դուս է գալի, էր գլխին անց կացածը պատմում է հարեվններուն։ Թաքաւրի գ'ուլուղչիքը (սպասաւոր) հարցնելով գալիս էն սրանց տուն, մարթուն տանում լին պօլիցէն (ոստիկանութիւն)։ Կնիկը մարթուն թէ՝ ա՛յ մարթ,

Digitized by Google

վուր գնում էս, Ճանփին էնձ համա հինա ու սաղրեք (տոնամահն) առ, բի։ Մարթն ասում է էն մարթկերանցը, թէ՝ ինչ էք սրտա խօսկի հէդ ննգի, սա ինչ խելք ունէ. սա վուր խելք ունենայ, էնձմէն հէմի էտունք գ'ուզէ։ Մարթն էժում կնգան թէ՝ այ կնէկ, էս գնում էմ, դռանը լաւ մուղ'աէթութին արա (պահպանել) էնչկլի էմ գալը։

Մարթուն տանում էն ու նա վուր պօլէցումը ուշանում է, կնէկը էրանց տան դուռը հանում է կրնգէմէն, շալկում, տանում պօլէցէն։ Մարթը թէ՝ ուր էս բերէ դուռը։ Կնէկը թէ՝ էնչ անէմ, ուշացար. դուռն էլ մէնակ չը թողէ, վուր ասէր թէ մուղ'աէթ կաց, հէդս բերէ, վուր օչով չըտանէ։ Մարթն ասում է էժում մէ-ծաւուրնէրուն թէ՝ արա սա ինչ խելք ունէ, վուր սրան ասում էք, տեսնում էք ինչ է ասում. էս սրան տունը պահ տվէ, սա դուռը հանէլ է, բերէ, տունը բաց թողէ, էկէ։ Սա սարսաղ (յիմար) է ու թէ չէք ասում, փորցեցէք օսկու ու կրակի վրայ, տեսէք օսկէն կու վէ կալնէ, թէ կրակը։ Բերում էն մէ ամնով օսկէ, մէ ամնով էլ շաղ արած կրակ, առչէւը դնում։ Կնէկը ուրախ-ուրախ մօդ է գնում կրակէն, ձեռնէրը վրէն տաքցնում, փաթթվում, թէ՝ մեռնէմ քու ջանէն, էնչ լաւն է։ Մեծաւուրնէրը տեսնում էն, վուր կնէկը զուրթ սարսաղ է, թողնում էն մարթուն։ Ու էսէնց էն ուղտէ բերած օսկէն ու մարքրէտը նրանցն է մնում։

34

ԾՏԻ ՎՈՒՏԻ ՓՈՒՇԸ

Ըլում է, չէ ըլում, մէ ծէտ է ըլում։ Մէ գամ սրա վուտումը փուշ է խրվում։ Դէս է թռչում, դէն է թռչում. տեսնում է մէ կնէկ թոնդրումը հաց է թխում։ Մօդ է գնում թէ՝ «դէգդէ ջան, մէ էս փուշը հանէ»։ Էն կնէկը հանում է փուշը, գցում թոնդէրը։ Ծէտը գնում է ու էլէ յէդ գալէ նրա մօդ թէ՝ «դէգդէ, դէգդէ, էմ

փուշն էս տու»։ Վօ՛ւրզ՛անց էր տվէ արա։ Ծիտը մէ խօնչա (խոն) թխած լօշն առնում, դուս թռչում նրանց տանեմէջն։

Գնում է, գնում ու տափումը տեսնում, վուր օխչըրապնէրը աթա-րը (փթիր) բըլթում էն կալթնումն ու մածնումն ու ուտում էն։ Ծիտը նրանցը թէ՝ «ո՞ւր էք աթարը բըլթում. ա՛յ հօրէսա լօշը բըլթեցէք»։ Բըլթում էն, ուտում ու իժում ծիտն էլի գալիս է, էր լօշէրն է ուզում՝ Կերիլ, պըծիլ էին նրանք ու էլ արա վօ՛ւրզ՛անց կու՛տէին (կր տային)։ Սա թէ՝ «լօշս թէ չէք տա, ձիր օխչարն առնիմ, դուս թռչիմ»։ Վէր է կալնում մէ օխչար, թռչում, գնում է։

Գնում է, տեսնում, վուր մէ տիղ հարսնիք կայ. էշը մորթէլ էն հարսնքութին։ «Դէճն ածէք, դէճն ածէք, կ՚օսէ, օխչարը կու՛տամ, մորթիցէք»։ Նրանք էլ օխչարը մորթէլ էն, կերել, հարսնիքն արել։ Դէսն է թռչում, դէնն է թռչում ծիտն ու էլի յէդ գալի թէ՝ «իմ օխչարը տվէք»։ Կերիլ էին, մարսել, էլ վօ՛ւրզ՛անց կու՛տէին։ Սա թէ՝ «իմ օխչարը չէք տա, դէս թռչիմ, դէն թռչիմ, հարսէն առնիմ, դուս թռչիմ»։

Փախցնում է հարսէն ու Ճանփին տեսնում է մէ ծառի տակը մէ աշուղ՝ չօնգուրը (մի տեսակ չութակ) ձեռէն ածում է էլի։ Շատ է դուր գալի չօնգուրը ու թէ՝ «չօնգուրն էս տու, հարսէն քեզ կու՛տամ»։ Հարսէն տալիս է նրան ու ծիտը՝ չօնգուրն ուսին՝ ածելով գնում է՝

Չօնգուր, չօնգուր.
Գուն հաստ մանէս, ես բարակ.
Փուշը տըվի, լօշը առայ.
Լօշը տըվի, օխչարն առայ.
Օխչար տըվի, հարսէն առայ.
Հարսը տըվի, չօնգուրն առայ.
Ցնգլի՜, ցնգլի՜,
Ի՚ս հաստ մանիմ, դուն բարակ։

Ման է էլի գալի էսէնց ամեն տեղ ու էրա համա փուշ աշ-խատում։

Digitized by Google

35.

ՄՈՐԹԱԾ ԱՂԲԷՐԸ

Մէ մարթ ու կնիկ ին ըլում. մարթը իր առջի կնգամէն էրկու վուրթի է ունենում՝ մէկ տղայ, մէկ աղչիկ։ Դէդիփուխը (մօրու) ատելով-ատում է էլի իր խուրթ վուրթկերանցը. ինքն էլ անվուրթի է ըլում, չունքի ցաւագար է էլի։ Ամեն թահար դիղեր ին տալի կնգան, շատ հէքմներ ին բերում, ամմա վունչիչ չէ անում։ Ինչ աղիզ կերակուր էլ ուզիլ էր կնիկը, մարթը էն սահաթին ստիղծում էր։ Իր խուրթ վուրթկերանցը խան (երբեմն) դէսն էր ղրգէլ տալի իր մարթուն, խան դէնը, մէ քանի օրով, վուր չը տեսնէ նրանց էրեսը։

Մէ օր էլ կնիկը իր մարթուն թէ՝ ինձ թէ կու սիրիս, պիտիս քու տղին մորթի ու նրա միսն ինձ ուտեցնի։ Շատ դժար բան էր մարթու համա, ամմա վիրջը չարէն կտրած մորթում է իր տղին, էփում ին ու ուտեցնում հիւանդ կնգան։ Կնիկը իր մուրադին (իղձ) հասնում է, վուր սըպանիլ է տվէ իր խուրթ վուրթուն։ Թուրմէ աղբուր մորթելու ժուգը քուրը տանը չէ ըլում, ուրոր ղըրգած է ունենում դէդիփուխը։ Վուր գալիս է, շատ քաղցած է ըլում, խնդրում է դէդէփուխին, վուր մէ իմքին տայ ուտելու։ Դէդիփուխը թէ՝ հորէտ թախչումը մսի կտուրտանք կայ, վէ կալ, կէ։ Տեսնում է, վուր էն միսը իր աղբուր վուտներն ու ձեռներն է էփած։ Նստում է, վա՜նց ուտում, վունչիչ. լաց ըլում ու լաց ըլելումը քաղցած-քաղցած քունը տանում է։

Թուրմէ էն մորթած տղի հոքին ծիտ է դառնում ու թըռչում դէս ու դէն։ Թռչելով գնում է մէ դուքնի գլխին ծլվլալով ասում՝

Ծիտ իմ, ծիտ իմ, կու ծլվլամ.
Ազունակ իմ, կու գռնտամ.
Հօր մորթած իմ, մօր կերած իմ.
Աղիզ քվիր լաց էլած իմ։

(Վերջին երկու տողը ասվում է եւ այսպէս)

Հէրս մորթից, մէրս կերաւ.

Սիրուն քուրս վրէս լաց էլաւ:

Դուքնդարը վեր է կալնում ու էն ծտին մէ իմքնով ասղնիր է բախշում: Ծիտը տանում է ասղնիրը ու իրանց տան հերթկի գլխին պտուտ գալի ու էլի էն խաղն ասում: Դէդիփուխը դիվիր է մտիկ տալի թէ չէ, ծիտը ասղնիրը աճկիրն է անում ու քոռացնում:

Իժում էլի ծիտը գնում է, խաղն ասում էն դուքնդրի համա ու էլի ասղնիր են տալի: Էտ ասղնիրն էլ տանում է իրանց հիրթկեմէն հօր աճկիրն է անում ու նրա աճկիրն էլ քոռացնում:

Մէ օր էլ իժում մէ բաղաղի դուքնի գլխին է ծիտն էն խաղն ասում: Բաղաղը մէ բաղդդի աղլուխ է տալի: Ծիտը տանում է էն աղլուխն ու իրանց տան հէրթկեմէն դէվէր է գցում իր քվիր համա ու ինքն էլ դէվէր է թռչում նրա մօտ: Քուրն էն ծիտը վի կալնում, պաչպչում ու վրէն լաց ըլում: Անծու հրամանքով ծիտն էլի տղայ է դառնում ու քուրն ու աղբէրը մէտի ապրում: Քոռացած դէդէն ու մամէն կի աճկերու ցաւի կսկծու չուստ մեռնում են ու իրանց պատիժը կրում:

36.

Դ'ՕՆԱԴ (հիւր)

Մէ մարթ է ըլում. սա վուր փսակվում է, հարսնքի էդնէն խէչաղբէրը մնում է նրանց տանը դ'օնաղ: Հարսնիքը աշունքին է ըլում. ամա խէչաղբէրը նուր տարուաթին էլ էնդի է էլի, նրանցմէն չէ էլի ռադ ըլում: Վուր շատ զահլէն գնում է էս մարթ ու կըն-գանը, մարթը փիքր է անում թէ՝ «արբ, ա կնիկ, մինք սուտ կռվինք ու բալքի միր անհամութինը վուր տեսնէ սա, բեզրի ու գնայ»:

Մէ օր մարթը դ'ասիդի (գիտումնեամբ) ասում է կնգան թէ՝ «էսօր անպատճառ ինձ համա մէ արխալուխ (բաճկոն)

պիտիս կարէ ինչկլի մուԹը, արխալուխս մաշվիլ է»։ Իրիգնապահը գալիս է մարԹը, տեսնում է, վուր արխալուխը Հագիր չէ. վրայ է ընգնում կնգան, շշպռում ու սուտ վրայ է էլի քաշվում, միԹամ ուզում է ծեծի։ Խէչապրէրը մէջ է ընգնում ու ուզում Հաշտացնի նրանց։ ՄարԹը քիչ Հանգստանում է ու խէչապրուրը Թէ՝ «էն քու գնալու Ճանփէն գէգենայ, վուր դուն պիտիս գնայ, վուր էս քու խալԹըն է, կնգաս չիմ ծեծում, Թէ չէ, չիմ գիդի, Թէ ինչ կ՚օնիմ»։ Խէչապրէրը Թէ՝ «սանահէր, էն ձիր ամբրի Հացը գէգենայ, վուր մինք մէտի պիտինք ուտի, Թէ դուն կնգաս էլի բէգամազ իս արի, չիմ գիդի, Թէ ինչ կ՚օնիմ»։

Էս վուր իմանում ին, մարԹ ու կնիկ ձէնները կտրում ին։ Նուր տարվայ էգնէն սրանք էլի մէ էտ Թաւհար բան ին սարքում։ Խօսելիս խէչապրէրը Թէ՝ «էն կարմիր ձուն գէգենայ, վուր Զատկին մինք պիտինք մէտի կոտրի, Թէ դուն էտ խասխաԹեմէն ձեռք չիս վիկալնի, իս ձիզ իմ օրումը մէնակ չիմ Թողնի. դուք մէկս մէկու կուտէք առանց ինձ»։

ՄարԹ ու կնիկ էս խօսկը վուր իմանում ին, Թողնում ին իրանց դարոզուԹինը, վուր բալքի ղ՚օնաղը իրան-իրան Աստուծ մօզաուրէ ու գնայ իրանց տունը։

37.

ԴԱՐՄՆԻ ՏԱԿԻ ԿՆԻԿԸ

Մէ մարԹ ու կնիկ ին ըլում ու Թուրմէ շատ սէրով ին էլի ապրում։ Մէ օր մարԹը ղ՚օնաղ է բերում իրանց տունը ու Թուրմէ գիշումն ին էլի ապրում սրանք։ Հաց ուտելիս կնիկը մէրաշ օրոշտում է. նրա օրոշտի վրայ ղ՚օնաղի օրոշտն էլ գալիս է։ ՄարԹը կարծիք է ընգնում, իր մտկումը փիքր է անում Թէ՝ «էրեվում է սրանք մտկումը մէ Թաքուն բան ունին, վուր մէկ-մէկու նշան տվին, Թէ չէ Հէնց էն սաՀաԹին վուրդի ունէր ղ՚օնաղս օրոշտը

պահած»։ Պ՚օնաղը վուր գնում է, մարթը վեր է կալնում, կնգան օրպանում է ու մարաքումը գարմնի տակը թաղում։

Անց է կենում խէլի (բաւական) վուխտ։ Մէ օր Թուրմէ էս մարթը ուրէշ տեղ գ՚օնաղ է ըլում. նրա սանամէրը մէքրաշ օրոշտում է ու սրա օրոշտն էլ գալիս է։ Իժում միտն է գալի էս մարթուն իր կնիկը, վօնյ է տալի իր գլխին ու իրան-իրան ասում՝ «օրոշտն օրոշտ կու բերէ. վօնյ իմ գարմնի տակի կնիկ»։ Կնիկը Զէխ (բոլորովին) միղ չէ ունեցի, ամա էլ ինչ կու ասէր։

38.

ՀԱՐՍԻԿՈՒԼ

Մէ տանը նուր հարս է ըլում, շատ խոնար ու ամանչկուտ ու խիստ քաշվում է ըլում իր սկեսառի ու սկեսիրմէն։ Ամա մէ վադսովորութին է ունեցի։ Թուրմէ կերակուր էփելիս ճաշէն առաջ պղնձեմէն մէ մսի կտուր է էլի հանում համաշա (միշտ) ու թաքուն անուշ անում։

Մէ օր էլ Թուրմէ տանն օչով չըկայ ու պղնձումը օխչրի միսն էփվում։ Հանում է մէքրաշ մէ կտուր միս ու շտապով ուզեցել է ուտի. վուր օչով չը վրայ հասնի։ Հէնց թիքէն ծամելիս է ըլում, վուր տուն է գալի սկեսառը։ Հարսը դէսն է գցում թիքէն բերնումը, դէնն է գցում ու ուզում է, միթամ վուր շտապով կուլ տա. ամա օսկոռը կօլօլ օսկոռն է ըլում, բօղազումը չէ անց կենում, մնում է բգումը ու նորահարսը խեղտվում է։

Էն օրվամէն դէսը էն կօլօլ օսկռի անունը հարսիկուլ էն ասում։

Digitized by Google

39.

ՓԱՓԱ (խաշիլ)

Էրկու աղբէր իրանց կնգնէրանցով մէտի էն էլի կենում, վունցոր վաղ ժամանակ սովորութին է ըլում, անբաժան։ Տէքէր կնիկքը միշտ կրտզի ին էլի տալի (կռվում), չը բարիշում։ Էսօր-էքուց, էս աղբրտէրանց զահլէն գնում է, չին գիդացի թէ ինչ անին։ Մարթիքը մէ օր տանը նստած ասում ին էլի թէ՝ «ախպէր միզ ինչ ձեռք կու տայ բաժնվիլը. տնէրս մէկ, մուլքներուս մէկ, սպրել-կենթնութին է, մէկս մէկու քօմագ կու՚լինք. խոմ կու քանդվինք, վուր ջուգ-ջուգ ապրինք»։ Էնդ՚անց նրա կնիկը դուս է ննգնում, ղ՚րաղ (մի կողմ) քաշում իր մարթուն ու ասում՝ «դուն ինչ գիդիս. ղ՚այրաթն (խնայողութիւն) էն չախը կու՚լի. թաք (նրանի) դուն բաժնվիս քու աղբուրմէն ու իժում էս գիդիմ, վունցոր կու ապրեցնիմ քիզ. էն չախը էս քիզ ցիփ հացը հացով կուտեցնիմ. էստումէն էլ աւելի ղ՚այրա՞թ»։

Մարթը էս վուր իմանում է, բաժնվում է իր աղբուրմէն ու ջուգ օջախ դառնում։ Կնիկն էլ կատարում է իր խօսկը. թուրմէ ամեն օր նրան ղիփ փափա է ուտեցնում։ Հացը հացով է, կ՚օսէ, բաս ինչ է։

40.

ԱՍՏՈՒՁ ԲԷԹԱՐԵՄԷՆ (վատթար) ՊԱՀԷ՛

Մէ սօվդագար մարթ նըրիք-չուրս տարի ճանփուրթ է էլի. տռուստուրը վիրչացնում է ու յիդ է էլի գալի իրանց երգիրը։ Ճանփին տափումը տեսնում է, վուր մէ մարթու քալլա (գանգ) թռչոտում է ու ասում է իրան-իրան՝ «Աստուձ բէթարեմէն պահէ»։

Սօվդագարը զարմանում է, թէ եարաբ (իրանի) էստումէն բէթար էլ ինչ պիտի ըլի, վուր սա էսէնց է ասում։ Վիր է կալնում էս քալլէն, դնում մէ պստի ղ՚ութումը (արկղ), տանում իրանց տուն.

Digitized by Google

կնգան էլ ասում է, թէ էս գ՚ուլթին ամանաթ (աւանդ) է, ձեռք չըտաս։

Մարթը վուր դուս է գնում տանեմէն, կնգայ սիրտը չէ համբերում. բաց է անում գ՚ուլթին, տեսնում է մէջը մարթու քալլա: Փիքր է անում, թէ հալբաթ մարթս ուրիշ երգրումը իրա համա սիրեկան է ունեցի ու վուր մեռել է, շատ սիրելումէն նրա քալլէն բերի հիդը։ Կնիկը չարանում է, նեղանում, վառել է տալի թոնդիրն ու քալլէն գցում մէջը, էրում։

Մարթը յէդ է գալի տուն, տեսնում է գ՚ուլթին բաց ու քալլէն էլ մէջը չըկայ։ Հարցնում է կնգան ու իմանում է, վուր քալլէն թոնդրումը կրակածխուղ (մոխիր) է դառի: Իժում սօվդագարն իրան-իրան ասում է՝ «փառք Քեզ Աստուած. էնդու համա էր ասում խիղճը, թէ՝ Աստուած բէթարեմէն պահէ ու ազատէ»։

41.

ՈՒՂՏԸ ՄԷ ՓՈՒՂ

Մէ մամա ու վուրթի ին ըլում, էնէնց խեղճ ին էլի, վուր էրկու գրօշ չին ունեցի կանանչու փուղ։ Մէ օր տղէն քուչումը տեսնում է, վուր մէ ուղտապան քուչա-քուչա մէ ուղտ է էլի ման ածում ծախու ու բղավում՝ «ուղտը մէ փուղ»։ Տուն է վազում տղէն մամի մօդ, թէ՝ «մամի ջան, ուղտը մէ փուղով ին տալի. ինչ էժան է, արի, առնինք»։ Մամէն թէ՝ «թանգ է, վուրթի»։

Անց է կենում ժամանակ. մամա ու վուրթի դ՚այրաթով (խնայողութիւն) լաւ փուղ ին չինում իրանց համա։ Էս վախտը տղէն տեսնում է քուչումը, վուր մէ ուղտապան ծախու մէ ուղտ է ման ածում ու ասում՝ «ուղտը իսուն թուման»։ Մամէն վուր էս իմանում է, կանչում է տղին թէ՝ «չուստ գնա, կ՚օսէ, վուրթի, առէն ուղտը, շատ էժան է, ձեռնեռիմէս չըգնայ»։ Տղէն զարմանում է, թէ՝ ուխտը մէ փուղ էր, մամէս ասաւ՝ թանգ է. հիմի իսուն թուման է ու էժան։ Մամէն թէ՝ «վուրթի, ճիփոր ուղտը մէ փուղ

Digitized by Google

էր, ինձ համար մէ փուչը հազար թուման աժ էր. հիմիկվայ խոտն թումանը անձկումս չէ երեւում. հիմի փուչն ու խուզը մէկ է ինձ համար»։

42

ՉԱՐՉԱՐԱՆՔՈՎ ԱՇԽԱՏԱԾ ԱՐԱՍԻՆ

Մէ մինձ սովդագար մարդ մէ տղայ է ունենում ու թուրմէ ամեն օր տալիս է էլի նրան մէ-մէ արասի, թէ՝ «տար, կ'ոսէ, վո՛ւրթի, ջուրը ցցէ»։ Վուրթին տանում է էլի էն արասիքը, շպըրտում, ջուրը ցցում. էհէնց մէ քանի տարի։ Տղէն վունչիչ գործի չէ ըլում, էր հօր տանը ուտում-խմում, քէփ անում։

Մէ օր էլ սովդագարը իր բարեկմերուն ասում է թէ՝ «վուրթիս վուր գայ ձիզ մօղ փուղ ուզելու, չը փուխ տաք»։ Խժում վուրթուն թէ՝ «էսօր դուն գնա, մէ արասի աշխատէ, բէ, տեսնիմ քու դաղած փուղն ի՞նչ թահարն է»։ Տղէն ուզում է բարեկմերեմէկն փուխ կալնէ, նրանք չին տալի։ Փիքըր է անում, փիքըր է անում, թէ վո՞ւնց աշխատէ։ Զարէն կտրած գնում է էն մէ օրը մշակութին է անում. վուտնիրը հանած թուրմէ կիր է էլի շաղխում սաղ օրը։ Մէ արասին ըստանում է ու բերում հօրը շանց տալի։ Հէրը մէկէլ էքոն էլի ասում է նրան թէ՝ «տար, կ'ոսէ, էտ քու աշխատած մէ արասին ջուրը ցցէ»։ Տղէն թէ՝ «ախպար, մամի ջան, վո՞ւնց դէն ցցիմ իս էս արասին. գիդէ՞ս ինչ'դա չարչարանքով իմ ճարի, վուտիս ոճղնիրը ջէր հիմի էլ էրվում է կրեմէն. չիմ կանայ դէն ցցի. ձեռս չէ զօրում»։

Հէրն էստու վըրայ թէ՝ «բաս իս վուր էսքան ժուղ մէ-մէ արասին տալիս էի, դուն լաւ հիշտ-հիշտ տանում էիր, շպըրտո՞ւմ. իմ արասիքը կի հենց գիդիս պակաս աշխատանքով էր դաղա՞ծ։ Էտէնց իմացի. վուրթի, ամեն բանը»։

43.

ԱԽՄԱԽ (տխմար) ՄԱՐԹ

Մէ խիղճ մարթ ու կնիկ են ըլում. ունենում են էլի մէ կով ու էնգով եօլա են էլի գնում (կառավարուիլ)։ Մէ օր թուրմէ էն կովը կնիկն է էլի տանում ջրի վրայ, մէ օր՝ մարթը։ Մարթ ու կնիկ մէ օր էլ խէստ բաս ին մտնում (հակառակուիլ) մէկ-մէկու հէդ. կնիկը թէ՝ դո՛ւն պիտիս տանի էսօր. մարթը թէ՝ չէ, դո՛ւն պիտիս տանի էսօր։ Վիրչը խօսկ են կապում, վուր օվոր սաղ օրը մունջ կենայ, իսկի ձէն-ծպտուն չը հանէ, նրան չը ղրգինք, կ՚օսէ, մէկէլ էքսը կովի հէդ ջուրը։

Նստում են մարթ ու կնիկ լուռ ու մունջ։ Կնիկը վուր խէստ բեզըրում է, գնում է հարեվնինց տուն, խօսում է, խօսում, սիրտը դարդկում է։ Մարթը մնում է տանը։ Էտ վախտը գալիս է սրանց տուն մէ աղկատ օղորմութին ուզելու։ Մարթը ձէն չէ տալի։ Աղկատն էլի ուզում է. նա վունչինչ չէ ասում, մօդ է գնում, հենց իմանում է թէ խուլ է, բացը բղավում է. էլի նա ձէն չէ հանում։ Աղկատը վիր է կալնում, ինչոր տանն ըլում է ու չէ ըլում, դիփ միանայ սրփում, տանում է։ Թուրմէ մարթը տիղեմէն էլ չէ ժաժ գալի։

Կնիկը վուր յէդ է գալի տուն, վունչինչ աճկ չը տեսնէ, ինչոր նա է տեսնում. տունը ջլխս (բոլորովին) դարդակ է հանդիբում։ Վրայ է ննգնում մէկբաշ մարթուն, էլ չը համփիրում, թէ՝ «տօ, ճար կտրած. էս ինչ իս արի. ճվ է դարդկի տունս»։ Մարթը թէ՝ «հա՛, բանեցի. այ առաչ դուն խօսեցար. էքուց բաս կովը դուն պիտիս տանի ջուրը»։

44.

ԷԿԵՂԵՑԻ ՇԻՆՈՂ ԹԱՔԱՈՒՐԸ

Վաղ ժամանակ թուրմէ Ստամբօլ մէ քրիստոնեայ թաքաուր է էլի ու ուզեցիլ է մէ հեստի մինձ էգիղեցի շինէ, վուր հատը

Digitized by Google

չունենայ սաղ աշխրքումը։ Հիդն էլ էնէնց դարսողութին է անում, վուր եադ (օտար) օմքնու մատը խառը չըլի էտ շինութենումը։ Հրամանք է անում ուստերուն ու մշակներուն, վուր ուրիշ օմքին չը մօդ թողնին բանելու ու օշովեմէն էլ մէ դըրօշ, մէ մանդ'ուլ չէ էլի վի կալնում էն էգեղեցու համա, թէ ինչ է, վուր էն էգեղեցի շինելու վարծկը դիփ իր հոքուն գնայ։

Ի'վոր էգեղեցին շինում, պրծնում ին, ղուրթ վուր մէ հրաշալի իմքին է դուս գալի. ամեն ճրգրեմէն գալիս ին էլի մտիկ տալու ու դիփունքը մայլ ին էլի մնում (զմայլվ.), չունքի իրանց ճրգրումը էտ թահար էգեղեցի վունց էլիլ էր ու վունց կու'լէր։ Թաքաւուրն էլ շատ ուրախ է ըլում։

Մէ գիշիր էրազ է տեսնում թաքաւուրը ու միթամ հրեշտակն ասում է նրան, թէ՝ «դուն հէնց գիդիս, կ'օսէ, թէ էտ էգեղեցու վարծկը քունն է. շատ սղալ իս. վարծկը քունը կի չէ, կ'օսէ. էն խեղճ պառաւ կնգանն է, վուր ամեն թահար չալիշ է էկի, քանի ամիս չարչըրվել է, վուր վունցոր ըլի մէ ուստութենով իր մատը խառնէ էգեղեցումը, ամմա չէ էլի կառնեննում. ուստէքն ու մշակնիրը չին էլի մօդ թողնում։ Վիրջը գնում է էտ կնիկը մէ մշակեմէն ջրի խէլադա (փարչ) է ուզում, ջուր խմում ու թաքուն բերնումը պահած մէ պստի կէնճի (խիճ) է ունեննում, գցում խէլադէն։ Ջուրն ածում ին կիրը, կէնճին էլ մէջն է ննգնում ու էգեղեցումն է բանում։ Մինձ վարծկը, կ'օսէ, նրանն է, էն խեղճ կնգանը, ասում է հրեշտակը թաքաւուրին. քու արած վարծկը վունչիչ»։

Թաքաւուրը զարթում է քնեմէն ու էն էրազը իրա օրումը չէ կանացի մտէն գցի ու էտէնց իր միտկը տանջելով անց է կացնում իր օրը։

Digitized by Google

45.

ԹԼՎԱՏ (կակազ) ԱՂՋԿԻՐՔԸ

Մէ վուրփինվէրի կնիկ ճըէք մարթու տալու աղչիկ է ունե-նում, ճըրքընեվէտ թլվատ։ Օվոր իմանում է էլի դըրանից էտ այբը (արատ), չէ էլի ուզում։ Աղչիկերքը տանը թթվում ին էլի։ Դէդէն միշտ խըրատում է էլի, վուր օչովի հիդ չը խօսին։ Ամա չունքի քաղաքը պստի քաղաք է էլի, գիփունանցը այդնի է էլի դըրանց փուտը, չին էլի կանացի թաքցնի։

Մէ զամ թուրմէ մէ ղ'արիբ (օտարական) տղայ է ճանգում մէրը ու ուզում է ափալ-թափալ (յանկարծ) մէկն ու մէկ աղչկան կացնէ նրան։ Գնում-գալիս է էլի տղէն նրանց տուն ու միշտ դէ-դէն է էլի խօսում նրա հիդ. աղչիկերքը ձէն-ծպտուն չին էլի հա-նում։ Մէ օր էլ թուրմէ էտէնց տղէն դըրանց մօդ նստած է ըլում օթախումը։ Մէ բաշ քընչնեմէն մէ մուկն է գուս ննգի ու դէս ու դէն է էլի վազվզում։ Մինձ աղչիկը թէ՝ «մուտը (մուկը), մուտը»։ Միջնիկ աղչիկը թէ՝ «ծատը (ծակը) մտաւ, ծատը մտաւ»։ Իժում պստի աղչիկը միթամ գլուխը դուրթելով (արդարացնել) ասում է՝ «դէդէ ջան, վինց տեսիլ իմ ու վինց տ'օսիմ (կ'ասեմ)։» Տղէն իմանում է նրանց թլվատութինը ու ձեռը վի կալնում նրանցմէն. տեսնում է, վուր ականաթն ին էլի ուզում գցի նրան։

46.

ԽԾԱՆԻՐԸ

Մէ մարթ փողոցումը էրկու ուլ է առնում ու էրիցնապահը տանում է տուն. կնիկն ու դէդէն տանը չին ըլում. պահում է տախտի տակն ու գնում բանի։ Էն գիշեր տուն վուր գալիս է, կընգան ու դէդին վունչիչ չէ ասում թէ ուլեր է առի։ Մէրաշ քնած տեղէն կէս գիշերին մարթը վեր է թռչում դողնքումը, չունքի ի-

Digitized by Google

ծանկրը միտն է գալի, ու թէ՝ «ա՜ կնիկ, ա՜ կնիկ, իծանները, իծանները»: Կնիկը վախենում է շատ, գլխին վայ է տալի, թէ՝ «ջուրն էկել է, ինձ տարել է. մարթուս հանդերուքս (խնամութին) է էկե հալբաթ»։—Ա՛ կնիկ, իծանները, իծանները, բաս չը տեսա՞ր իծանները», ասում է էլի մարթը կնգանը։ Կնիկը դողդղալով զարթեցնում է իր օկեսիրը: Իժում տղէն իր գէդին թէ՝ գէդե՜, գէդե՜, բաս չէ՞ս գէդի, իծանները, իծանները»։—Ի՞նչ իծանիր, վուրթե՜, Դավիթ. էստէ իծանիր չըկայ, ուշկի արէ, վուրթի ջան»։ Էրեսին էլ բլօմա (շատ) ջուր է շաղ տալի. մեր Դավիթը օխաղանում է (սթափիլ), գէս ու գէն մտիկ տալի. պտուտում է էլի։ Էտ վախտը տախտի տակեմէջն ուլը մկկում է ու մեր Դավիթը յերգ է պատմում, վուր գրուստ իծանիր է առի ու նրանք կէ իրան գժի տեղ են դնում։

47.

ՈՒՂՏԻ ՁԱՔԸ

Մէ գամ ուղտի ձաքը մտնում է մէ մարթու տուն, ասում՝ «շատ հիվանդ իմ ու անդէր-մունդուէկ, ինձ տիրութին արա»։ Մարթու միղկը գալիս է, տուն է թողնում ու պահում է էլի։ Վերջը լավացել է էն ուղտի ձաքը, ամա չունքի էրկու-էրեք տարի էր անցկացե, մեծացել էր, մինձ ուղտ էր դառե։ Մարթն ուզում է էլի ճանփու դնի, ամա դուն բէրախտութենին մտիկ արա, էլ դռնենումը չէ էլի մտնում, չէ կանացի դուս գա։ Մարթը շատ է փիքր անում. վերջը վիր է կալնում տան դռնիրը քանդում է, պատը վէր բերում, ճանփէն լէնացնում ու էնէնց ճանփու դնում ուղտին իրա տանեմէջն:

(Փոխաբերական մտքով ուղտը պարտք է նշանակում)։

Digitized by Google

48.

ԾԱՆԴՐ-ԾԱՆԴՐ ԽՕՍԻ՛

Մէ՛ վուրփեվէրի կնիկ նշնելու տղայ է ունենում, մէ՛ աշխարք չըտեսած, չըդուս կանգնած օմքին է ըլում, հալալ—միամիտ։ Ի՛-փոր նշնվում է էս տղէն ու կցում իր աներանց տանը գնալ-գալը, դէդէն սրան խրատում է, թէ՝ վուրթէք ջան, աներանցտ տանը ծանդր-ծանդր խօսք, գլուխտ թիթիւ մք բռնի, վուր ասին թէ խելօք է։

Տղէն վուր գնում է աներանց տուն, նրանք էսղ'անց-էնղ'անց սրան խօսեցնում էն. նա կի ամեն մէկ խօսկին թէ՝ Մասուսի սա-րը, օվկիանի ծովը, հազար լիդր, հարուր փութ ու դիփ ծանդր ու մինձ բաներու անուններ է տալի։ Մէկ-էրկու ու աղչկայ տէրէ-րը վուր տեսնում էն, էս տղէն վունցոր վիքաշվածի պէս է, էլ չին տալի աղչկան, դարդակ ճանփու գնում։

49.

ԳՆԱՑ ԹԱՆԳՈՒԹԻՆԸ, ԳԱՑ ԷԺՆՈՒԹԻՆԸ

Էրկու քուր էն ըլում, մինձը առաչ չէն է էլի ու իժում խըղ-ճանում ու պստի քուրը չէն է ըլում ու մէ օր խիղճ քուրը գնում է զ'օնաղ չէնի մօդ, տեսնում է, վուր նա նազուք է թխում։ Խիղճ քվիրը վուր տեսնում է, չէն քուրը տաք-տաք նազքնիրը տակն է դնում, վրէն նստում է, վուր նա վարաուրդ չանէ, չուզէ։ Խիղճ քուրը թէ՝ գնայ թանգութինը, գայ էժնութինը, էրվի վ..., ամանչի էրեսը։ Դարդակ ճանփու է գցում սրան։ Սովն անց է կենում, մինձ քուրը չէնանում է, պստիկն աղկտանում ու մէ օր հիմի սա է գնում իր մինձ քվիր մօդ զ'օնաղ։ Մինձ քուրը թուրմէ նազքնիր է էլի թխում, դուս տվի ու թոնդրի կշտին փռոտի։ Վուր տեսնում է իր պստի քվիրը, թէ՝ արի, քուրիկ ջան, կի ինչքան սիրտտ տայ,

Digitized by Google

տամը ինչքան ուզենաս. գնայ թանգութինը, գայ էժնութինը, էրժէ վ..., ամանչի էրեսը։ Պատի քուլն ամուլթու գեղինն է մտնում, թէ՝ կեհամ, կրակածխուզը (մոխիր) կու շաղխիմ, կուտիմ ու քու գուռը կի չիմ գա։

50.

ՇՈՒՆՆ ՈՒ ԿԱՏՈՒՆ

Մէ տանը մէ կատու է ըլում ու մէ շուն։ Սրանք մէ օր էս թահար մասլահաթ (զրոյց) ին ունենում, վուր ծիտն իմանում է ու միզ մօղ խաբար է բերում։

Կատուն ասիլ է՝ մէ արասի չունիմ, մէ կաշի ունիմ, ապրում իմ։ Էնէկ իմ տէրը օխտը քօռ աղչիկ ունենայ, օխտը թիքէն (պատառ) ձեռնէն խլիմ, ուտիմ։

Շունն ասիլ է՝ էնէկ իմ աղէն օխտը տղայ ունենայ, օխտն աղլուխ (Թաշկինակ) տուն կու բերին, օխտը փայն (բաժին) ինձ կու տան, կու կշտանամ։

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Ահա գիրքս վերջացած, լոյս աշխարհ է տեսնում և ես անկարող գտնուելով սոյն մի քանի խօսքերը յառաջաբանումս գրել, այժմ այս տողերով ուզում եմ լրացնել թերի մնացած կէտերը։

Նախ և առաջ քաղցր պարտաւորութիւն եմ համարում հրապարակօրէն խորին շնորհակալութիւնս յայտնելու այն անձանց, որոնք այսպէս թէ այնպէս օգնեցին ժողովածուիս կազմելուն, մի քանիսը կարևոր խորհուրդներ տալով, միւսները նիւթ հաղորդելով, այլք օգնելով օտարազգի (տաճկական, պարսկական եւ արաբական). բառերը և դարձուածները պարզաբանելու։ Ահա նոցա անունները՝ պրօֆեսօր Քերոբէ Պատկանեան, Աբգար Յովհաննիսեան, Սեդրակ Մանդինեան, Գաբրիէլ Սունդուկեան, Աղեքսանդր Երիցեան, Աղեքսանդր Քիշմիշեան. Զաքարիա Գրիգորեան, Միքայէլ Քոչարեան, Յովսէփ Փոնդոյեան, Արիստոմ Յովհաննիսեան, Կարապետ Քոչարեան և Գալուստ Շէրմազանեան, մանաւանդ այս վերջին երկուսը, որոնք այս գրքի տպագրութեան միջոցին շատ երեկոներ նուիրեցին, նպաստելով ինձ թէ նիւթեր հաղորդելով և թէ պարզաբանելով ինձ անյայտ օտարազգի բառերը։ Ունիմ և մի այլ աւելի երկար ցուցակ բուն Թիֆլիսեցի արանց և կանանց, որոնք կենդանի աղբիւր են եղել ինձ համար ժողովածուս կազմելիս և մեծ մասամբ պառաւ կանայք, բայց նոցա խնդրանօք չեմ յիշում անունները, նոցա համեստութիւնը պահպանելու համար: Բայց և այնպէս մատուցանում եմ նոցա նմանապէս իմ խորին շնորհակալութիւնը։

Գալով այժմ ժողովածուիս նիւթին և նորա դասաւորութեանը, պէտք ասեմ՝ 1.) Առածների և Ասացուածների բաժնում աշխատել եմ նախ դնել առածները և յետոյ ասացուածները, բայց, ինչպէս ընթերցողները կը նկատեն, ասացուածների շարքում մի քանի տեղ մնացել են և առածներ. 2.) համանման առածները և ասացուածները դրել եմ առանց զանցառութեան, թէպէտ նոցա տարբերութիւնը շատ փոքր է եղել, ցանկալով պահպանել բոլոր ձևերը. 3.) Ոճերի և Դարձուածների բաժնում, որովհետև դոքա գրուած են այբբենական կարգով և պատահական բառով սկսվում, անխուսափելի եղան կրկնութիւնք. 4.) մի քանի տեղ ասացուածները մտել են Ոճերի և Դարձուածների բաժնում սխալմամբ. 5.) օտա-

Digitized by Google

բաղդի և գաւառական բառերի բացատրութիւնը դրել եմ բացատրելի բառերին կից, աւելի դիւրութիւն տալու ընթերցողին, թէպէտ շատ տեղ տգեղացնում է այդ բազմաթիւ փակագծերի գործածութիւնը. 6.) մի քանի տեղ (շատ սակաւ) որևիցէ առածը կամ ասացուածը պահպանելու համար վստահացել եմ տպագրութեան համար անտեղի բառի փոխանակ մի այլ բառ դնելու. 7.) ամբողջ ժողովածուիս մէջ օտարազգի բառերը բացատրել եմ ուրիշների օգնութեամբ և որովհետև շատ այդպիսի բառեր աղճատ ձևով են գործածում և արտաբերում Թիֆլիսեցիք, վասն որոյ մի քանի տեղ անշուշտ կը պատահին սխալ բացատրութիւնք, թէպէտ ամեն կերպ ջանք եմ դրել դորա համար և հենց այդ պատճառով գըրքիս տպագրելուց յետոյ վերջումը դրել եմ մի ցուցակ՝ նկատած անճիշտ բացատրութեանց մասին. 8.) մի քանի տեղ բառերի դիմացը դրել եմ հարցական նշաններ, ցոյց տալու, որ դոցա բացատրութիւնը ինձ անյայտ է և. մի քանի տեղ անբացատրելի բառերը՝ տատատա, բատատատա, շըլդօրա, տաշտաբօրա և այլն, որոնց մի քանիսը գուցէ աղճատուած օտարազգի բառեր լինեն, թողել եմ առանց բացատրութեան։

Ինձ մնում է այժմ ասել ընդունած ուղղագրութեանս մասին։ Ցառաջաբանումս ասածին այսքանը կարող եմ աւելացնել, որ ես ամեն կերպ աշխատել եմ բառերի տեղական արտասանութիւնը պահպանել ճշդութեամբ, իսկ ուղղագրութեանս մէջ ես ինքս այժըմ գիրքս վերջացրած ժամանակը նկատում եմ մի քանի անյարմար կէտեր, օրինակ՝ գրել եմ էրեվնեցի, թրեվ-թրեվ տալ, վերեվանց և անձրիւ, առչիւը և այլն: Շատ կըցանկայի լսել մասնագէտների կարծիքը առհասարակ ընդունած ուղղագրութեանս մասին:

Ի վերջոյ աւելորդ չեմ համարում ասել երկու խօսք լսած տրտունջիս մասին, որ կարող է տեղի տալ երբեմն վիրաւորուելու մի քանիսին, որոնց աւելի անունները կամ ազգերը ես դրել եմ այս գրքումս. Բոլորովին մի այդպիսի ցանկութիւն չեմ ունեցել ում և իցէ սիրտը վիրաւորելու. միակ նպատակս եղել է ցոյց տալ ժողովրդի սրամտութեան աստիճանը. Իսկ եթէ այնու ամենայնիւ նեղացողներ լինին, նոցա մխիթարելու ասում եմ, որ այդ ցուցակում դրել եմ և իմ հանգուցեալ հօր աւելի անունը՝ ծիու կծած՝ երեսին սպի ունենալու պատճառով։

Գ. Տ. Ա.

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ *)

ԱՂՕԹՔՆԵՐ

1.

Թոնդրի Թորոս,
Աքսան Պօղոս,
Գուս արէ՛,
Տակը շ… էկել է։

(Գիշերն անկողնում ջրվէժ անող երեխային, այս սովորութիւնը յետ գցել տալու համար, շալակած խփում են սենեակի չորս անկիւններին երեք շաբաթ գիշեր)։

2.

Մահը միտս է։

(Ասում են, երբ մէկի ականջը ծվում է)։

3.

Ծիզ իս՝ դուս արէ՛.
Խուզ էս՝ Հալվէ՛։

(Ասում են աչքում մի բան ընկած ժամանակը, աչքը տրորելով)։

---

*) Այստեղ դնում եմ իբրև Յաւելուած այն, ինչ որ այս գրքի տպագրութեան ժամանակը ձեռքս ընկաւ և. անկարող գտնուեցայ իւր տեղը դնելու գրքում։ Գ. Տ. Ա.

ԵՐԳԵՐ

1.

Հալա Հալա,
Ննգիրս Հալա.
Զանգակն իս, թէ բամբակը։

(Երեխանց խաղ)։

2.

Ի՛ղ է, ի՛ղ է.
Ձվաձիղ է.
Ավոր գ՚ուզէ,
Նա վի քաղէ։

(Երեխանց խաղ)։

3.

Հեքիաթ, Հեքիաթ պապս,
Ղ՚աշղա *) քուռակ տակս.
Մէ սնդուկ Հաց շալակս,
Մէ սիրուն աղչիկ քամագս։
Հա գնամ ու Հա գնամ։

(Հեքիաթների վերջին)։

4.

Քուրը (քրոջ չափը) ննգայ՝ Քուռը՞ ննգայ.
Աղբէր ննգայ՝ աղբուս ննգայ.

---

*) Ճակատէն սպիտակ նիշ ունեցող։

Հէրը ննգայ՝ հուրը ննգայ.
Մէրը ննգայ՝ մուրը ննգայ.
Մարթը ննգայ՝ վարթը ննգայ։

(Ասել է ուշ մարդու տուած աղջիկը կամ մարդու տալու այրի կինը)։

5.

Արէ՛, Դոնդէ՛ (շուտանալու համար), հաց կէ՛.
Գինին մուքթա (յրէ) է.
Գլուխտ ուռիլ է.
Քինթտ քուփթա է։

6.

Ես գնացի Ճապալա (Ճապալա գետակն չոր Թիֆլիսի նահանգի Բոր-
չալուի գաւառում).
Ճանփին մէ պախրա կալայ.
Ջէյրաննիրը խնդրեցին՝
Գուն միզի ազատ արա։
Գնացի շահի դուռը,
Շահն ասաւ՝ բարաքալլա ([illegible])։

7.

—Իմ հաւը խոմ դէտը չէ՞ էկի.
«Դէս ու դէն գնաց։
—Վուտին ինչ ունէր.
«Ձիր ու չամիչ։
—Ո՞վ ու օ՞վ կերան.
«Հարսն ու փեսէն։

— Հարսը վո՞ւր տախտին.
«Էրծըլթէ տախտին։
— Փեսէն վո՞ւր տախտին։
«Թօկէ տախտին։

8.

Արուղբուղա, բուղբուղա,
Ջգլրաշէնը քէթխուդա ([illegible]).
Խունգն ու մումը օ՜վ կու տայ՝
Ձիօրինց Մելքօն կու տայ։
Էս թաղը էրեք թաղ է,
Մէջը բլբուլի բաղ է.
Եօրղան ([illegible])-դօշակ գցած է.
Բարձ ու բալիշ դրած է,
Քալօն ([illegible]) մէջը պառկած է,
Մելքօն կշտին կանգնած է։
Քալօն ասաւ՝ մէ ջուր տո՛ւ.
Մելքօն ասաւ՝ դաթար տո՛ւ.
Էրեխէն փուփ է ուզում.
Կճուճը խուփ է ուզում։

ԱՌԱԾՆԵՐ ԵՒ ԱՍԱՑՈՒԱԾՆԵՐ

Ասա՛ ո՞ւմ մօդ ես ման գալի. ես ասեմ թէ՝ դու՛ն ինչ մարթ ես։
Անձրեւ օրը հաւերուն ջուր տվող շատ կու՛լի։
Ակռաւը գոմշի մէճկը քթվում է իրա փուրի համա։
Ամեն մարթու սրտումը մէ ասլան ([illegible]) կայ պառկած։
Ամենքի զուռնի վրայ խաղալ չի ըլի։
Ակռէքդ ցաւում է՝ հանէ, վուր պրծնես. հարեվանդ փիսն է՝ հեռացէ՛, պրծնես։

Ասում ին թէ՝ էշն է քած (էգ). դուն ասում իս՝ քուռակն էլ է քած։

Ամեն ազար (ջոն) ազար է. ամեն տակալի (որմոզ) գազար է։

Ամեն Գ'ազարին աղկատ Գ'ազար չին ասի. ամեն տակռուն կարմիր գազար չին ասի. ամեն մարթուն խօջա (Ներքինի) Նազար չին ասի։

Ածու աճկը վուր քիզ վրայ քաղցր ըլի, մատղի գառը իր վուտով գու'քայ քու դուռը։

Ամեն օմքնու վարծկը իրա առաչը կերթայ։

Արչը խաղի էդնէն ննգաւ, տանձը մտէն գցից։

Արա՛, մէ աբասի (20 կ.) տու, բալքամ (գուցէ) հինգ շահի (25 կ.) տամ։ (Սև գիծ եմ)։

Արեգագին ասում է՝ դուն մէր մտի (մայր մտնել), էս դուս գամ։ (շատ գեղեցիկ է)։

Առիլ է կուտը (Սանիրն ընկած խմորի գունդ), մտիլ է մութը։ (Իւր որդի յանձնառածը չէտածն է գյել)։

Բաղնսի ջրով խաթր (պղտոր) է անում։

Բէվախտ էկած ղ'օնաղը իր քիսեմէն (ծոց) կուտէ։

Բարեկամը գլխին է մտիկ տալի, դուշմանը՝ վուտին։

Բուրթը տված շուն կու նմանի։ (շատ խեղճ)։

Գժի աղունն Աստուձ կու աղայ։

Գէլը քաղցածութենէն չէր կանացի ղալիվէրը դիվիր գնա. ասին՝ էնքան կերիլ է, չէ կանացի ման գա։

Գուղը վուր տանու ըլի, էգը հիրթկեմէն կու դուս քաշին։

Գուղը վուր մէ տիղ ուզում է մտնի, առաչ փախչելու ճանփէն է փիքր անում։

Գարի ունիս, քու ձիուն ուտեցրու։

Գեդնի տակը կերակուր վուր էփին, աղ գցողը դուն իս։ (հիմար, ծոյլասուն)։

Գէլ ննգաւ փուրը՜տ։ (շատակերին)։

Digitized by Google

Գարդակ իշի Թօփրէն (դորչ) Էրուսաղէմ կերթայ ու գու՛քայ։
Գամբլա (դանդաղ) մարթու ձեռնիրը համաշա (միշտ) փլաւ է ուտում։

Էշը կերան, կուդու (ագի) վրայ խռովեցան։
Էշս գէլը կերաւ, գէլն էլ մէ գէլ ըլէր։
Էրեխի լիզուն դէդէն կու իմանայ։
Էժան մսի խաշուն շունն է կերի։ (անհամ կը լինի)։
Էրուսաղէմ գնաց, քօռ վարթապիտի ձեռին պաչ արաւ։
Էրեխէն ասաւ՝ փայս (բաժին) քիչ է, էն էլ էկաւ, կատուն խլից։
Էշը դաղում ին (խարել), դուն հենց գիդիս քաբաբ (խորոված) ին խորվում։
Էլի էն ջուրը, էլի էն ջաղացը։ (բնաւորութիւնը նոյնն է անփոփոխ)։
Էլկու իշի գարի չի կանայ փայ անի (բաժանել)։

Իր սրտի ուզածն ասողը՝ սրտի չուզածը կու իմանայ։
Ինչ տէրտէրն է, էն էլ ժողովուրթը։
Ինչկլի սուրն էկաւ, ահը գլուխը տարաւ։
Իմացիլ ին խորովածի հուտ է գալի, էն կի չէ վուր էշ ին դաղում (խարել)։
Իշին ասին՝ աճկդ լուս, քիզ քուռակ էլաւ. ի՞նչ անիմ, ասիլ է, իմ բիռը կի չը պակսեցաւ ո՞ւ։
Ինչկլի արխումը (առու) ջուր գու՛քայ, գրդնի աճկիրը դուս գու՛քայ։
Ինչոր խօսում է, հենց գիդենաս թէ աւետրանի կուղկին ըլի գրած։ (ճշմարիտ)։
Ի՛րգնքեմէն Թուչունք է վէր բերում։ (չաղ շուն)։

Լիզվի պէս քաղցր բան չը կայ, լիզվի պէս դառը բան չը կայ։
Լօղմանի հէքիմը (արաբացոց բժիշկ) օխտը ուղտի բիռը ակռքի դիղ է պատրաստի, դիփունեմէն առաջ ակռէք հանելու դագն (ագյան) է քաշ արի։

Լաւ մարթու անունն իմացի, էրեսը մի տեսնի։
Լաւութիւն արա, ջուրը գցէ. ձուկը չիմանայ, Աստուծ կու իմանայ։
Լաւութէնին չինք գիմնում, անրխատութէնին գիմնում ինք։

Խարազի (կօշկակար) լափչիքը (կօշիկ) ծակ կու՛լի։
Խուզն ասաւ՝ ինչոր գոմիքս (խոճգորակ) աւելցան, գիփ պղտոր ջուր իմ խմում։ (առաջ նոքա են մտնում և պղտորում ջուրը)։
Խլօպուզը (չիբանդաշին) ք.. է կերի, խնձաղինը (օձն) սուտ է ասի, ամառվան օրինակը՝ փունջ մանուշակ։ (գործոն խոլ նշանը՝ մանիշակ)։
Խիղճը մեռնի՝ օճորքը (տառապող) չիմանայ. շէնը մեռնի՝ աշխարքն իմանայ։
Խուղը Ալիօի գլխին, վուր Մարտղօփ չը գառնայ։ (Ալիշ և Մարտաշոֆ՝ գիւղեր Թիֆլիսի մօտ)։
Խափեցի, տաշտը միճկիտ կապեցի։ (խաբել է)։
Խուրդա (բեկոր)-չարեքա (չորրորդական) է անում։ (անխորհ տարած է ամեն բան)։

Ծառ.ի օրթունքը իր միչեմէն բաՀամ գու՛քայ (գոյանալ)։
Ծովեմէն մէ գդալ ջուր վի կալնիս, ծովի ջուրը չի պակսի։
Ծառն ասիլ է կացնին՝ դուն ինձ չիս կանայ կտրի, թէ կութը ինձմէն չըլէր։
Ծովեմէն անց կացայ, գըումը խիղտվեցայ։

Կուտ ունիս, քու Հաւերուն ուտեցրու։
Կանց պուտը կարմիր չըկայ, վուր կտրիս, սիրտը սեւ է։
Կատվի փախչիլը (կամ վազիլը) ինչկլի մարաքն է։
Կովը՝ Հուրթին, Հուրթը՝ կովին, գլուխը ցաւի Նախրարածին։
Կատուն իր փուրի Համա մուկն է բռնում։
Կուտը միր տանն է ուտում, ձուն ուրիշ տեղ գնում։ (շառայլ)։
Կաղ իշով քարվանն (կարաւան) լիս խառնվում։

Հարուր միրքեմէն վուր մէ-մէ մազ գջլիս, մէ միրուք կու դառնայ։

Հում կաթնակիրի (կամ աթամավուրթու) մէջը բափա (Նըրտե-տագիտո—Ըներ) չը կայ։

Հարցնելով, Հարցնելով Հնդստան կեՀան։

Հարեվնի Հարսը սիրուն կու՚լի։

Հին ջվալին (պօրչ)՝ նուր տանգիր (պօրճի օյնադըր)։ (Չըրչըրա—ադէշ չօք պահա չէ)։

Հօր փէշակը վուրթու կնիկն է։

Հարսնիք գնամ՝ ի՞նչ տուն տանիմ. մաստակ ծամիմ՝ ի՞նչ կուլ տանիմ։

Հացի կտրածը թուրը չի կտրի։

Հուրթը վուր կովի առաջը ննդնի, գէլը կուտէ։

Հացը գրած, բանն անիծած։

Հարեվնիտ Համա մէ կով ուզէ, վուր Աստուծ քիզ էրկուսը տայ։

Հաու բախլին (նախանչ) ու թուրքի շաու (չըրպըրտա—Ընէն) գցիր Աստուծ ազատէ։

Ցագօն տանը չէ։ (Գըր-խըը պատարէ է)։

Հենց գիդենաս՝ շաՀ Թամազի թուուն ըլի։ (Ֆէծանմա—ողլի)։

Ձիու վուտնիրը վուր ջրումն ըլի, շվեցնիլ (առ-լէլ) չի ուզի։

Ձուգն ու միսը մէ պղնձումը չի էփվի։

Պ՚օչաղ զուղը տանտիրուչը զուղ կու բռնէ։

Մամասախլիսի (տոնը-տէր) վրայ լուս վէր էկաւ. օ՛վ տեսաւ՝ գզիրը։

Մուկը ծակը չէր մտնում, ցախաւիլը կուդուն կապեցին։

Մտնելու աւաչ փիքր արա՛, թէ վո՛ւնց պիտիս դուս գայ։

Մէ ղալիմ էրեսը լաւ է, քանց տանու գուլթանը։

Մեռլի վրայ ան լաւ խօսէ, ան վունչիչ մի ասի։

Մարթ ինչ աստղի կու ծնի, կու ծնի։

Մրչիմը վուր կու թիւաուրվի, աճկն էն չախը կու դուս գայ։

Մարտն ու Ապրիլը վուր առչիւտ ըլի, վունց մէ գովի ձմիւր, վունց մէ փտնի։

Մատը վուր խփիս, խալ (նէշ) կու վի կալնէ։ (շատ ողէտան)։

Մարթն էլ գուն իս, գդալն էլ գուն ունիս ծածկած։ (պղամար-դու գողաանէ)։

Մաղը ծակ է։ (անխելք է)։

Մահ ու կինքս էս գերիէս է։ (Ըէ հորանութեան և ըէ Ըողոմոն ժամանակ հաւնելու)։

Ներքսեվանց ինձ է էրում, դրսեվանց ուրիշներուն։ (Մարդը իր զարդարած և կառաւարած հասը մանէ)։

Նախչվնու աքասի իս տվի։ (շատ դրամ)։

Ձան հաչալն էլ մէ փէշակ է։

Ձունը թէ տէր ունէ, գիլինն էլ Աստուձ է։

Ձնիրը կուվեցան, բօշու (գնչու) բանն աչողվեցաւ։

Ձուբին (օէտ) գողնողը առաչ բունը կու պատրաստէ։

Ձան կուդին հազար մանգանէն (մամուլ) դնիս, չի դրստվի։

Ձունը շան թանթշլիկը (Բաթ) չի ծամի։

Ձան բերնեմէն ազատվեցայ, գիլի բերանը ննգայ։

Ձլինքը, հէնց գիդենաս, տանձի կուլթ ըլի գառի։ (շատ ծիծաղել է)։

Չրտիսն ի՛նչ տեսաւ. իր դէգլի վուտը։

Չամիչը փլաւի վրայ կու սազ գայ։

Չրին՝ մէկ ու չամչին՝ էրկու, ինչկլի կուլթը՝ տասէրկու։ (Վառ-նոզի մասին)։

Պարնի գլխին լափ ածինք։ (շատ կերակուր յետոյ վերջ նա կերել)։

Ջուր խմելիս օցն էլ մարթուն չի դիպչի։

Ջան ունիմ անելու, պահում իմ բաժնվելու։ (ասել է անձնաժամ տակեր կեր)։

Ռ.. տուցաղը (կաղամախ) չի ըլի էնէնց ու թուրքի գերին, վունցոր էս իմ։

Սուփ Գէուրքի համա վուր մատաղ (զոհ) ին տանում, գիլի աճկը քօռանում է։

Վունցոր ապրանքը հէրն ու մէր չունէ, էնէնց էլ առակը (կամ՝ հեքիաթը) հէրն ու մէր չունէ։ (ժողովրդի բերանում հետևյալը [illegible] է. [illegible] գինն էլ փոփոխված է)։

Վուր ջուրն ինձ կու խիղտէ, ես նրան ծով կ'օսիմ։

Վունց դաշտի թրքումն իս, վունց սարի մրքումն իս։ (Ջավախք)։

Վերի արտի ցորենն ես։ (Մեծը դու ես)։

Տաք հացը փուխ է։ ([illegible])։

Տաշտն ու մաղը կտիրն ծվ է դրի, վուր ես դնիմ։ (ոչ ոք չէ ցրել իր հարսանիքը)։

Տղայ, տղայ. օսկէ ջղա (ջնջա՝ Պարսից շահերի Լուգ)։ (տղա շա-ակը վերադարձնելի է)։

Տանձը դէվէր ննգնի բերնումս, կուլթն էլ բացր մնայ։ (ասել է դատարկապորտ տանը ծառի տակը պառկած)։

—Փլանը քիզ անիծում է։ «Իրա անգաճն ուփրօ (ասելի) մօ-դիկ է։ (անեծքն անիծողին կերևա)։

Փեսի շվաք՝ փշի շվաք։

—Փուղ, ասմ, փուղ։ «Ջան (հեռու), ասմ, ջան։

Քուին ասին՝ մումը թանգ է։

Քու էգը խիալով (նորահարսի) է ման գալի։

Քուսուտ էծը աղբուրի ակնեմէն ջուր կու խմէ։

Քու պարկեմէն թանձր արա, իմ պարկեմէն նոստրն արա։

Օխչրի դմակ չէ ուտում, կուղեմէն (ագի) մօդիկ է, կ'օսէ։

Օխտը ծովեմէն, մէ կովեմէն։ (շատ ջրերի և [illegible])։

Օսկու բերող շունը օսկու կու տանէ էլ։

Ուղտը թողիլ իս, լվի էդնէն իս ման գալի։

Ուղտի վրայ նստողը կուզէ-կուզ (ծածուկ) ման չի գա։

Ուստա (վարպետ) մարթը էրկու վուտով մէչը կու ննգնի (կամ՝ կու խրվի)։ (ասելի ստորև չը փորձելի)։

Ոցն իր պուրտով, ոճուշն (ոսպնյա) իր թիւով չի կանայ էստի գա։ (Հետևանքներում)։

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ

Պապը սարումը, վուտնիրը կրակումը (կամ դաշտումը)։
(Փուքք).

ՕՐՀՆԱՆՔ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆՔ

Վուտտ ուղուր (յաջողակ) ըլի։
Տունտ ծակվի. բրնձով լքցվի։ (հեգնօրէն օրհնանք)։

ԱՆԷԾՔ ԵՒ ՅԻՁՈՑ

Մէճկտ փուսին, աճկտ հիրթին (երդիկ)։ (այնպիսի աղքատ լինես, որ շարժուելու չը կարողանաս)։
Մէ ծակ գդալով օղորմի Նրան։
Ձ.. ցամքի Ջատկի շաբթին։
Տրաքվիս ու պատռվիս։
Քու արածը քու առջիւը դէմ գայ։
Քու աստղը ծլկվի (փախչի՛)։

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

Պանդուրի (ափայի) կու տամ, պանչուրի խաղաս։

ՓԱՂԱՔՃԱՆՔ

Ջանմ սան։ (իմ հոգին ես)։

ԾԱՂՐ ԵՒ ՀԱՆԱՔ

Անուշ արի, փեսայ ջան։ (աշ–աշ)։
Ցուրտը մրսում է, կատուն գցում է։
Ում տունն իս հարցնում։ (անտերչի խօսողին)։

Digitized by Google

Վունցոր ապրանքը հէրն ու մէր չունէ, էնէնց էլ առակը (կամ՝ հեքիաթը) հէրն ու մէր չունէ։ (ժողովրդի բերանում հեղինակը չերևացող անձնավորութիւնն է. առակների գիրն էլ փոփոխական է)։

Վուր ջուրն ինձ կու խիղտէ, ես նրան ծով կ՚օսիմ։

Վո՜ւնց դաշտի թռչումն իս, վո՜ւնց սարի մրքումն իս։ (Ղազախ)։

Վերի արտի ցորենն ե՜ս։ (Ձեռը տուր է՞ս)։

Տաք հացը փուխ է։ (փոխարէնը վճարելու է)։

Տաշտն ու մաղը կտիրն օ̃վ է դրի, վուր ես դնիմ։ (ոչ ոք չէ ցրուել իր հարազատութիւնը)։

Տղայ, տղայ. օսկէ ջղա (ջնջեա՝ Պարսից շահերի Նադիր)։ ([illegible] վերադարձի է)։

Տանձը դէվէր ննգնի բերնումս, կուլթն էլ բացր մնայ։ (ասել է դանդաղորը [illegible] ծառի տակը պառկած)։

—Փլանը քիզ անիծում է։ «Իրա անգաճն ուփրօ ([illegible]) մօ- դիկ է։ (անէծքն անիծողին կերթայ)։

Փեսի շվաք՝ փշի շվաք։

—Փուղ, ասմ, փուղ։ «Ջան ([illegible]), ասմ, ջան։

Քուրին ասին՝ մումը թանգ է։

Քոռ էգը խիալով (նործնով) է ման գալի։

Քուսուտ էծը աղբուրի ակնեմէն ջուր կու խմէ։

Քու պարկեմէն թանձր արա, իմ պարկեմէն նօստրն արա։

Օխչրի դմակ չէ ուտում, կուղեմէն (ագի) մօղիկ է, կ՚օսէ։

Օխտը ծովեմէն, մէ կովեմէն։ (շատ ջրալի է կերակուրը)։

Օսկոռ բերող շունը օսկոռ կու տանէ էլ։

Ուղտը թողիլ իս, լվի էդնէն ես ման գալը՜։

Ուղտի վրայ նստողը կուզէ-կուզ (Ընդունած) ման չի գա։

Ուստա (վարպետ) մարթը էրկու վուտով մէչը կու ննգնի (կամ՝ կու խրվի)։ ([illegible])։

Ոցն իր պուրտով, դ̃ուշն ([illegible]) իր թիւով չի կանայ էստի գա։ (Հեքիաթներում)։

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ

Պապը սարումը, վուտնիրը կրակումը (կամ դաշտումը)։
(Փուքք).

ՕՐՀՆԱՆՔ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆՔ

Վուտտ ուղուր (յաջողակ) ըլէ։
Տունտ ծակվի. բրնձով լքցվի։ (հեգնօրէն օրհնանք)։

ԱՆԷԾՔ ԵՒ ՅԻՇՈՑ

Մէճկտ փուսին, աճկտ հիրթին (երդիկ)։ (այնպէս տեղում լինես, որ շարժուելու չը կարողանաս)։
Մէ ծակ գդալով օղորմի նրան։
Ձ.. ցամքի Ջատկի շաբթին։
Տրաքվիս ու պատռվիս։
Քու արածը քու առչիւը դէմ գայ։
Քու աստղը ծլկվի (փախչէ)։

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ

Պանդուրի (ափայի) կու տամ, պանչուրի խաղաս։

ՓԱՂԱՔՇԱՆՔ

Ջանմ սան։ (իմ հոգին ես)։

ԽԱՂԸ ԵՒ ՀԱՆԱՔ

Անուշ արև, փեսայ ջան։ (աշնուաշ)։
Ցուրտը մրսում է, կատուն գցում է։
Ո՛ւմ տուննն իս հարցնում։ (անտեղի խօսողին)։

ԱՒԵԼԻ ԵՒ ՀԻՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱԶԳԵՐ

Սրթար-Աւետիք։
Աքլար-Ղուշան։
Բիխլու-Պետրոս։ (Մեծ բեղաւոր)։
Բալլա-Սարուխան։ (Բալլըյ ծախող)։
Բլու-Օհան։ (Խոխող)։
Բումբուլաձէ։ (Բոմբոլի մը. փետուր)։
Գմակ-Օհանէս։
Գնգրու-Սողոման։ (յաղթանդամ)։
Գիլիրձինք։ (դէզը՝ մը. ատատօպ. ըջէ՝ հանը)։
Եար-սիրեկան-Եօվանէ։ (Եար՝ սիրահար)։
Եանշաղի-տղայ։ (շապախօ)։
Զարբազան-Մաթօ։ (Ընդանօն)։
Զօկ-Կարապետ։
Զօլ-զօլ-Ստեփան։ (շերպ-շերպ. փոփոխամիտ)։
Ժիդ-Գէօ։ (հրեայ)։
Իշի-կծած-Աւետիք։
Լօքի-Գաքօ։
Խանգեալդունք։
Ծովլի-աքլար։
Կոլատինք։ (հոլոպ՝ մաշուած պէճորը հետով չափ փոխրայրած)։
Կուզիան-Ահարոն։ (հօղեխան՝ ատլապադշն)։
Կարսուկանինք։ (հացի մը՝ պատառը. ուժեան՝ եզնեյ)։
Կուճի-Աւետիք։ (կոճի՝ գարճին. փոքր և մեծաքար)։
Հաուշտրինք։
Հարնինք։
Հուտած-Աւետիք։
Ձիու-կծած։
Ճանճուռի-տղայ։ (տաղր)։
Ճշմարիտ-Աւետիք։
Ճինճարի-տղայ։ (եղինջ)։

Digitized by Google

Ճանկօթին.
Ծիրվէռւլ- Սոլոման։ (նաւավար)։
Մասրա-Գէօ։ (մասրա՝ ոչխարի փայտեայ ըերան)։
Մաքուքին։ (ոստայնանկի մաքոյ. անհանգիստ)։
Միրկիանին։
Ճամչի-Մելքօ։ (մոմ ածող)։
Ճաշ-Աւաքին։ (շաշ՝ խելառ)։
Չօլախ-Փալսիղ։ (չոլ)։
Չթրարին։ (չէն շինող)։
Պարապ-Սարքիս։
Պաճօ-Սոլոման։ (պաճպաճուելը)։
Պօլտի-Խանում։ (պօլտի՝ նշնի մէգ)։
Ջօնջօլ-Խատի։ (փարփար)։
Սիւ-Գէօ։
Վիրլիս-Ջոխին։ (վերի վր. ստանօլ)։
Տէր-պուլիկ։ (նորճահասոլ)։
Փարեշին։ (փարէշան՝ ցրուած)։
Քաջիլ-Պետրուս։
Քիշմիշ-Թամազ։
Օ՞վ-պխտի-պխտի։

ԵՐԵԽԱՆՑ ԹՈԹՈՎԱՆՔ

Կօլօ-բաբա։ (հայ ու գանէր)։
Չիբօ-Ճիբօ։ (հաւերին է նանչում)։

ՈԺԵՐ ԵՒ ԴԱՐՁՈՒԱԾՆԵՐ

Ածու կոյս կողմանէ լիմ խօսում։
Աճկերը բնումը խաղում է։ (ալրախ է)։
Աղի-աղի արտասունք է չափում։ (աղէկաչափ լաւ)։

Թնդթնդում է էրեխէն մրքի համա։ (յանձնառու)։
Ի՞նչ հիւանդ է. մէ չամչին օխտը ջէր (անգամ) է կծում։
Իր քաշն ոսկի է նստի| նա ինձ։ (շատ ծանր է արել նորա վրայ)։
Կոծկնիր է կապի պտուղը (կամ ծաղիկը)։ (մասուր է գոյացել պտուղի մէջ)։
Կցնուրթ կու՚լիմ իս նրան։ (օգնական)։
Կուիժանդ օմքին է։ (մաղձոտ)։
Հուլ-հուլի խաղցրուց։ (շատ շարշարել)։
Հացեմէն կուտ կու հանիս։ (փոքր բանից մեծ բան սարքել)։
Հացի կցնուրթ։ (օրինակ՝ տանիր)։
Ձան կոծի օմքին է։ (աչքաբաց)։
Վուտնիրքս ննգաւ։ (աշխարել)։
Ցաշտ ու մաղը կապից։ (տանն եղ բան չէ թողել, բոլորը կերել է)։
Ցաշտն ու մաղը շալկին ման է գալի. ծիտը, վուր ծիտ է, բուն է շինում։ (տուն շինեցողի և շատ-շատ բնակարանը փոխողի մասին)։
Փափուկ փուշ օմքին է։ (խորամանկ)։
Փուլ ու քանդ էլաւ։ (քանդուել)։
Փուղի հիդ քաշվեցայ։ (եար քաշը փող է մսխել. շատ)։
Քարին ու Թփին ին տվի մէճկը։ (տարէտար ընկնել)։
Քունն առաւ։ (բաւական քնել է)։
Քիզ էլ խօսկ համա՜։ (քեզ էլ արժան համարեցին խօսեցնելը՞—)։
Օխտը-հարսի-սիւէրես։ (շլդան. խախուտ. որովհետև շատ ծանծաղ է, եօթը հարսն էլ իբր մաքրել են, բայց դարչեալ կեղտ է մնացել շլդանի մի ծակի մէջը)։

ՅԱՆԿ

Երես.

Նուէր Գէորգ Ախվերդեանի անմոռանալի յիշատակին . . 3
Յառաջաբան 5

Ա. ԱՂՕԹՔՆԵՐ

1. Թիֆլիսեցու մաղթանքը Տէրունական աղօթքից յետոյ. 13
2. Էս տունը տաճարինն է 14
3. Պօղոս Պետրոս Անթանիոս 15
4. Մտայ ի տիղս, ի գերեզմանս . . . . »
5. Իսուսին ու Քրիստուսին . . . . »
6. Ահա՛ քու շան ակռէքը. 16
7. Գո՛ւնգ, ղո՛ւնգ, էտի կա՛ց . . . . »
8. Լուսինը նուր շնահաուր . . . . »
9. Ալալիօս, Գալալիօս . . . . »
10. Մէրն ու վուրթին. 17
11. Աստուծ օղորմէ էն պաուի հօքուն . . . . »
12. Աստուծ օղորմէ անիշատակ Մանիշակի հօքուն. . . »
13. Միր կտիր էդնէն ծով կայ . . . . »
14. Մէրն ու վուրթին չորէք ճանփին դլփ լացէին . . 18
15. Գուչին, բուչին, ղօրիկ խան . . . . »
16. Քու սկեսուրը հարս կու սիրէ . . . . »
17. Սրսվիլը վար արաւ 19
18. Օփոր խօսի, խոստովանի. . . . . »
19. Դմբրլի, դմբրլի, դմբրակալի . . . . »
20. Չաւկուրը միտս է. . . . . »
21. Քու փայ խուղը (ֆլան) է ուտում 20
22. Մօդիկ բարեկամ շատ ունէ . . . . »
23. Ի՞ս քի մաշիմ, դուն ինծ չէ . . . . »

Digitized by Google

Բ. ԵՐԳԵՐ

I

ԵՐԵԽԱՆՑ ԵՐԳԵՐ ԵՒ ԽԱՂԵՐ

1. Քար պահուկ, պահուկ, պահուկ 21
2. Ականա՛, դէդա 22
3. Դէդէ՛, դէդէ՛, ու՞ր ես գնում . . . . »
4. Դօլ դօլ ախբա՛ն . . . . »
5. Ատատա, բատատա, շամամշու 23
6. Տիտօխին, տիտմօրօխին . . . . »
7. Միա՛վ կատու 24
8. Էշը ջուրը տարել էս . . . . »
9. Էն ո՞վ է գալի . . . . »
10. Կոպալ, կոպալ 25
11. Ծի՛տ, ծի՛տ, ծտաբուն . . . . »
12. Մէկ, էրկու, տասնու վից 26
13. Ջան, ջան, կերագի . . . . »
14. Լուսացաւ, լուսացաւ . . . . »
15. Արեգա՛գ, արեգա՛գ, դուս արէ՛ 27
16. Էքուց կերագի է . . . . »

II

ԴԱՆԴԱՆՆԵՐ

17. Դա՛ն դա՛ն, դինկլիկօ ջան 28
18. Դա՛ն դա՛ն, դնգուցը . . . . »
19. Դա՛ն դա՛ն, աննման . . . . »
20. Դա՛ն դա՛ն, դա՛ն չունես . . . . »
21. Դա՛ն դա՛նի, դա՛ն արա 29
22. Դա՛ն դա՛նի դա՛ն, դնգուցն ես . . . . »
23. Դա՛ն դա՛նի, դա՛նեցի . . . . »
24. Դա՛ն դա՛ն, դա՛ն, շվիլի . . . . »
25. Դա՛ն դա՛նի, դա՛ն դանի 30

Digitized by Google

26. Դա՛ն դա՛նի, դխարն խո. . . . . »
27. Դա՛ն դա՛նի, դա՛ն դա՛նի . . . . »
28. Դա՛ն դա՛նի, դա՛ն դա՛նի 31

III

ԵՐԳԵՐ ՀԵՔԻԱԹՆԵՐԻՑ

29. Ծիտ իմ, ծիտ իմ, կու ծլվլամ. 32
30. Նանա նանա, Օրսանգուլ 33
31. Ջօ՛նգուր, չօ՛նգուր. . . . . »

IV

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՒ ԱՇՈՒՂՆԵՐԻ ԵՐԳԵՐ

32. Էրթի քալի, էրթի վաժի ջուրը գնում է օ̃ 34
33. Վի կացան ու վերի քուչէն խալեցին 35
34. Փնթի կնգայ թարիփն ասիմ . . . . »
35. Էսղանց գնացի Մարնէուլ. 36
36. Քու գօզիկը Գանջու թիլ է 37
37. Թաքաուրս իս, գիւանս արա՛, թաք քու արիւն կու սիրիս 39
38. Գէլն ու չոբանը մէկս մէկու ռաստ էկան . . . . . »
39. Մէ տարի գնացի Չիթախինց բաղը. 40
40. Աթամորթէ՛, քու Ածու մօզ դրուստ կա՛ց 41
41. Խարազի ադաթն է, կու կրծէ կաշին 42
42. Օվ վա՛րթ, իս իմ քիզ մօզ գալու. 43
43. Ճամչի- Մելքօն տեհաւ էրազ . . . . »
44. Էս տարվայ օխնածնիրը դլփի լօթի ուստա . . . . »
45. Հաշտուլ դէդէն ու Մանթաշը. 44
46. Նազ իս անում, հազ իս անում . . . . »
47. Դարդս դարդիս մէկն է . . . . »
48. Ա՛ տըղայ, դռնովն արէ . . . . »
49. Բօխտ սալբու չինարի. 45
50. Մէ օր ինչկլի մութը տուցաղ պահեցիր . . . . . . »

51. Աքլարը կու կանչէ վաղտին 46
52. Վանքումը բաց կ'օնին մասունքն ու խաչը . . . . »
53. Պառաւ պապը կրակ ու պէծ էր . . . . »

V

ՈՏԱՆԱՒՈՐՈՎ ԱՍԱՑՈՒԱԾՆԵՐ

54. Հարէ՛, Հարէ՛, խնոցի. . . . . »
55. Բարի լուս քի, առուտեհան 47
56. Մունթի՛կ, մունթի՛կ . . . . »
57. Վանքին խալի 48
58. Երկուշաբթի՝ շըլդօրա . . . . »
59. Բանն ի՛նչ կ'օնիս, տզուտ է 49
60. Տասշահնուց խուրդա արա՛, ա՛ռ մէ չարէք միս, բատօնօ . . . . »
61. Մկրատը կու դնիմ ձիւով ու կարով. 50
62. Էվօ-Մէվօի տղայ իս. . . . . »
63. Թարխանաղինց Գօզին . . . . »
64. Օհանջանինց աղչիկը. 51
65. Թարխանաղինց քօծը . . . . »
66. Արութին . . . . »
67. Ի՛ս ու իմ հոքին . . . . »
68. Ձուշա բադրիջան 52
69. Ուլ էիր ու տիկ դառար . . . . »
70. Տարան, տվին Տէր Օհանին . . . . »
71. Աղջիկ ունիմ հունարի 53
72. Դէդաս քալօ Եագունդի . . . . »
73. Մեռնի՛ դէդէն, քի համա. . . . . »
74. Անիչկէն մեռնի՛ կտիրը 54
75. Ունքիրը շօրի-շօրը . . . . »
76. Սարի էծ իս, ի՛ղ չունիս . . . . »
77. Սատանայ, սատանայ . . . . »

Digitized by Google

78. Խալանախի, շօրշօրի 55
79. Դիմպլիպիտօ, Նաղարա . . . . »
80. Վարանցովը գցից . . . . »
81. Ջգրաշէնը ջիգր է արի 56
82. Ամէն, ամէն, ասիմ ձիգ . . . . »
83. Դուն վուր ինձ ասիր՝ գնա՛, ասա՛ . . . . »
84. Չօփուրը ննգաւ կարասը . . . . »
85. Քաչալ, քաչալ, քաչբաշի 57
86. Չօլախ, չօլախ, չօլ գցէ՛ . . . . »
87. Արի՛, գնա՛նք դամօժնէն . . . . »

VI

ՋԱՆԳՈՒԼՈՒՄՆԵՐ . . . . »
Գ. ԱՌԱԾՆԵՐ ԵՒ ԱՍԱՑՈՒԱԾՆԵՐ 65

Դ. ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ ԵՒ ՇՈՒՏԱՍԵԼՈՒԿՆԵՐ

I

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ 175

II

ՇՈՒՏԱՍԵԼՈՒԿՆԵՐ 178
Ե. ՕՐՀՆԱՆՔ ԵՒ ԲԱՐԵՄԱՂԹՈՒԹԻՒՆՔ 179
Զ. ԱՆԷԾՔ ԵՒ ՅԻՇՈՑ 185
Է. ԵՐԴՈՒՄՆ 197
Ը. ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ 202
Թ. ՓԱՂԱՔՇԱՆՔ ԵՒ ԽՆԴԻՐ 207
Ժ. ՈՂՋՈՅՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ 210
ԺԱ. ԾԱՂՐ ԵՒ ՀԱՆԱՔ 214
ԺԲ. ԿԱՆԱՆՑ ՍՈՒԳ 219
ԺԳ. ԿԵՆԱՑՆԵՐ 221
ԺԴ. ՓՈՂՈՑԷ-ՓՈՂՈՑ ՇՐՋՈՂ ՄԱՆՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐԻ (հէնտօ-նէրի) ԲԱՑԱԳԱՆՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐ 223

Digitized by Google

ԺԵ. ՁԱՆԱՁԱՆ ԵՐԿՐԱՑՈՑ ՄԱՍԻՆ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐ ԵՒ ԱՒԵԼԻ ԵՒ ՀԻՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱԶԳԵՐ

I

ՁԱՆԱՁԱՆ ԵՐԿՐԱՑՈՑ ՄԱՍԻՆ ԱԾԱԿԱՆՆԵՐ 225

II

ԱՒԵԼԻ ԵՒ ՀԻՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱԶԳԵՐ 226

ԺԶ. ԵՐԵԽԱՆՑ ԹՈԹՈՎԱՆՔ 234

ԺԷ. ՈՃԵՐ ԵՒ ԴԱՐՁՈՒԱԾՆԵՐ 237

ԺԸ. ՀԵՔԻԱԹՆԵՐ

1. *Մարթուս ճակտի գիրը* 328
2. *Խիղճ սօվդագարը* 331
3. *Աշուղ Ղ'արիբը* 334
4. *Պատի մուկը* 342
5. *Քիզմէն մինձ մարթ նօքար մի՛ բռնի* 346
6. *Ի՛րիք խուրթ աղչիկ* 350
7. *Խուրթ մէրը* 352
8. *Լաւութին արա՛, ջուրը գցէ՛. Ձուգը չիմանայ, Աստուած կու իմանայ* 356
9. *Ռաշը, ան թիւաուր հրեղէն ձին* 361
10. *Օխտն աղբէրն ու մէ քուրը* 368
11. *Բախտ* 372
12. *Գիժն ու խելօքը* 374
13. *Իղբալ գրողը* 376
14. *Անթամավուրթու մէչը բափա չը կայ* 379
15. *Լիդր գգող, լիդր մանող աղչիկը* 380
16. *Ցեթռան* 382
17. *Օցն ու ծիր մարթը* 385
18. *Օցն ու չօբանը* 386
19. *Թաքաուրն ու օխտը վուրթին* 388
20. *Ճքնաուր* 389
21. *Սուտ փալ բաց անողը* 391

Digitized by Google

22. Ամեն օմքնու վարծկը իրա առաջը կերթայ . . . 394
23. Թաքաուրն ու գինին . . . 396
24. Բազազ . . . 397
25. Դադամէր . . . 399
26. Բէդօվլաթ վուրթին . . . »
27. Ջալում կնիկ . . . 401
28. Օրսանդուլ . . . 402
29. Աճկէն զցած վուրթին . . . 403
30. Կատվով ուժի փորցիլը . . . 405
31. Վրայ էրկու կնիկը . . . 406
32. Անբարիշ սկեսուրը . . . 408
33. Տուտուց կնիկ . . . 410
34. Ծտի վուտի փուշը . . . 412
35. Մորթած աղբէրը . . . 414
36. Գ'օնաղ . . . 415
37. Դարմնի տակի կնիկը . . . 416
38. Հարսիկուլ . . . 417
39. Փափա . . . 418
40. Աստուծ բէթարեմէն պահէ . . . »
41. Ուղտը մէ փուզ . . . 419
42. Զարչարանքով աշխատած աբասին . . . 420
43. Ախմախ մարթ . . . 421
44. Էգեղեցի շինող թաքաուրը . . . »
45. Թլվատ աղչկիրքը . . . 423
46. Իծանիրը . . . »
47. Ուղտի ձաքը . . . 424
48. Ծտնդր-ծանդր խօսէ . . . 425
49. Գնայ թանգութինը, գայ էժնութինը . . . »
50. Ձունն ու կատուն . . . 426
Վերջաբան . . . 427
Յաւելուած . . . 429

Digitized by Google

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՍԽԱԼՆԵՐ

ԵՒ

ԹԵՐԻ ՄՆԱՑԱԾ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՔ *)

Երես.	Տող.	Սխալ.	Ուղիղ.
19	18	տմպլ.	(տխմրուլ՝ անագի ջուռն)
22	1	Ականա.	(ականէ, նայէր)
»	13	Կոտմի	Կոտմի (երևի՝ Կոզմի—Թիֆլիսի հին եկեղեցի)
»	19	մխւս *	մխւս
»	25	Ին ախթալ	Դին ախթար (հաւատը կը ձգէ)
»	26	Դամբուլ ղ'աթալ. . .	Դամուր ղ'ախթար (երկաթ կը խառնէ)
25	10	սալակ	(կոզով)
»	11	թալակ	(թակարդ)
»	14	Նա դուս արաւ. . . .	Նա դուս արաւ, Նա բալն ասաւ, Նա հալն ասաւ. Նա կուտ գցեց. Նա վի քաշից:
30	3	Քորէն (եզր).	(ժապաւէն)
»	6	(ռեհանի գոյն...). . .	(ռահանի, շահասպրամի գոյն...)
»	16	Քաղքի *	Քաղկի (**)
»	18	չափրաստ (կրծքի զարդ)	(սփռիչ. արու և էգ կոճակ մետաղեայ)
»	19	չարէք	(2¹/₄ փունտ)
»	20	Վէրա.	(քաղաքիս մասն)
»	21	Օրթաճալա	(վր. կզզի. քաղաքիս մասն. այգիք)
»	22	Կրծանիս	(կամ Ծիրանաւոր. այգիք քաղաքիս մօտ. առաջ գիւղ է եղել)

*) Ինչպէս տպագրական սխալները խաչանիշով են նշանակուած: Իսկ ինչոր վերաբերում է բացատրութեանց, ես դրել եմ այն չըբացատրած բառերի դիմացը, որ կարողացել եմ բացատրել, գուցէ մի քանիսը ոչ բոլորովին ճիշդ. իսկ չը հասկացածներս թողել եմ. նմանապէս թողել եմ առանց բացատրութեան ընդհանրացած տարագրի բառերը։

**) Մի քանի տեղ կրկնուող միանման սխալը միայն մի տեղ եմ դրել։

Digitized by Google

Երես.	Տող.	Սխալ.	Ուղիղ.
31	7	ալթափէն (մետաղեայ ջրաման)	(իբրիղ)
»	14	շամամի.	(շամամ՝ փոքրիկ սեխ)
»	15	Թամամիս (մօրդ համար ասյրի)	(Նմանքս)
»	20	սուրա	(դորակ)
»	21	կուլա.	(իրեւ կլկլալ բառից. երկայնավիզ ջրաման)
»	22	Թայ ջուհարդար . . .	(գոյնզգոյն նկարի նման)
»	23	Պ՚ալամքրի ծառ. . .	(ծառազարդ կտաւեղէն)
»	24	մապա	(աղանդեր. ակռաժաժէնք)
»	28	Նաքիպը	(Նաքի՝ Նուխու գաւառ)
»	»	չիրվան	(Շամախու նահանգ)
»	29	Նարդիվանը դիվան խան	(սանդուխտը դատարան)
»	15	քօծ	(աղախին)
»	16	բիջ.	(ծառայ)
»	18	գռնտամ	(աղաւնու վռնչումն)
»	20	ազիզ.	(Նազելի)
33	7	Պախրէն	(կխտար. այծեամն)
34	17	պզինձը.	կալթսան
35	10	երկու*	երեք
36	8	Զար չիքիլէն.	(ոսկեթել լաչակ, շղարշ. կողպատ)
»	26	Աին-օինը	(աչքակապութիւն. ջնջին բան)
37	5	քափը	(փրփուր)
»	23	դաղը.	(խարան)
38	14	քարվան	(կարաւան)
»	15	Եանա-եանա.	(տոչորեալ)
39	1	Թաք.	(երանի թէ)
»	9	ջավահիր	(գոհար)
»	»	եար	(սիրահար)
»	13	խէրը.	(օգուտ, բարի)
»	»	շառը.	(զրպարտութիւն. չար)
»	14	գու՚գամ*	գու՚քամ
»	16	խիխտիմ*	խիղտիմ
40	3	իզբալ	(բաղդ)
»	4	շլնքիտ	(շլնի. պարանոց)

Digitized by Google

Երես.	Տող.	Սխալ.	Ուղիղ.
41	1	բարաստ (տարաբաղդ)	(բարաշխ. խիստ. անյաջող)
»	14	մօտ *	մօզ
»	15	Սթխով (հաւատով). .	(ջերմեռանդ սրտով)
42	1	հալ	(որպիսութիւն)
»	2	մալ	(ինչք)
»	5	դամ ու դօվրան (վայելչութիւն)	դամ (ցնծութիւն) ու դօվրան (ժամանակ)
43	3	էշխեմէն	(սէր)
»	5	Խէյվանուստ.	(ծառուղի, թալար, սարբնայ)
»	15	լօթի.	(մերկ, ճշմարտախօս, արբեցող)
44	2	խաշը.	(քալլափաչա. ոչխարի ոտն ու գլուխը)
»	21	Քիղանը	(կրեղան)
45	1	Բօխտ.	(հասակ)
»	8	հախ	(իրաւունք)
47	2	չվան.	(պարան)
»	6	չօմախ	(մահակ)
»	11	Մունթիկ	(մոնթ, դպիր)
48	2	Կռի (գիւղի անուն). .	Գ՛ռի (գիւղ էջմիածնայ մօտ)
»	16	ջհտի.	(հրէայ)
49	10	խուրդա արա	(մանրացնել)
50	7	Նօքար	(ծառայ)
51	2	լափչիքը	(կօշիկ)
»	4	չուրչխիլէն	(սուջուխ)
52	1	բադրինջան	(պորինջան. սմբուկ)
»	5	սանթուրը	(տաւիղ)
»	13	Լուլէտ	(խողովակ. փողրակ)
53	15	(խրխնջալ) *	(խրխնջել)
»	19	Փալուտակ՝ հրուշակ .	(խորիսխ)
54	5	Թախչումը	(պարահան, պատուհան, բաց դարակ. դոլապ)
»	15	ծուտի-պուտի	(յիմար-յիմար. չնչին)
55	2	Ջէթիսխիլի, ջօնջօլի. .	Ջէթիսխիլի (ձիթապտուղ), ջօնջօլի (փարփար)
»	3	Օրագուլի	(սաղմոն)

Digitized by Google

Երես.	Տող.	Սխալ.	Ուղիղ.
»	5	Դիմպլիպլիտօ, Նաղարա	(Թմբուկ)
56	1	ջիգր	(ոխ)
58	15	Ախալուխը.	(բաճկոն, Թիկնոց)
59	10	չարգխաուր	(տան առաջի ծածկոց)
»	12	մեր *	միր
»	13	աէրն (յայտնի). . . .	(Հաէր. բաց օդ)
»	20	գիշերիս *	գիշերիս
60	24	զ'այլթան	(մետաքսեայ հիւսուածք բոլո-րաձև)
»	36	մաՀանա	(պատճառանք. բաղայք)
63	13	խօջէն	(Ներքինի. ուսումնական, ուլևոր, Հարուստ վաճառական)
»	35	Հօրէն *	Հորէն
65	5	թլաշէ	(տաշել)
66	20	Հասնիք *	Հարսնիք
69	31	իծիր *	իծին
70	2	նէյնեմ-նէյնիմը. . . .	(ինչ անեմ, ինչ անեմ)
72	12	Ամանաթը (պատանդ)	(աւանդ)
77	16	կնգանը: (?).	կնգանը՝ (անաղուհաց մարդուն որքան էլ ուտեցնես, աչքը կնո-ջըդ վրայ կը լինի)
»	30	սանամէր՝ (ծոյլ մար-դուն)՝.	սանամէր: (Նազիկ կամ նիհար՝ ոքմնուն)
86	32	արէ *	Գարէ
92	14	գուզ'է *	գ'ուզէ
93	28	չախմախ (գայլախազ,	
	29	կտրուկ).	(Հրահան, կտրուկ)
96	4	ղ'օշերուն (թեզանիք).	(թեզանիքի ծայր, թևի թաթ)
99	1	կու տրաքացնէ * . . .	կու տրաքեցնէ
»	30	կէնճի (մանր քար). .	(խիճ)
104	5	վէր ննգնի (նիհարել)	(ստորանալ)
109	4	չալխանէն.	(փոքրիկ կաթսայ)
»	15	անում *	անուն
112	3	խաշու	(արգանակ)
113	1	զղճութին (զեղծ). . .	(տխեղծ)
»	28	Խօսն *	Խօսկն

Digitized by Google

Երես.	Տող.	Սխալ.	Ուղիղ.
117	7	կու դիփչի *	կու դիբչի
120	11	հոգայ *	հոգին
121	3-4	ուսզում է *	ուզում է
126	10	խուռը *	խուրը
›	16	կոզպէքը *	կողպէքը
130	30	հիլ ու բահար . . .	հիլ (շուշմիր) ու բահար (համեմունք)
131	20	չի կփչի *	չի կպչի
134	26	ականչից *	ականջից
135	9	Մանէն (փոխադարձ) .	(Եւս՝ ծաղր)
141	10	դալի *	գալի
›	24	Ջավզ *	(Հնդիկ ընկոյզ)
145	9	չի սորվի *	չիս սորվի
147	18	Շահրուդադն բաղը վար։ (կայք ունի անօգուտ, միայն անունով)։ . .	(Շահրուդաղը այգի ունի. պարտքով ծանրաբեռնած կայք ունեցողին)։
148	24	հուղ *	խուղ
150	25	Զօմարդի (վստահ, կըտրուկ)	(առատաձեռն)
151	21	չախչախն (չանչախ) .	(չխչխկոց. ջախջախ)
153	28	(Սփ կիրք-Գիստ Խաչի)	(Սփ կիրք՝ Սբ. Գէորգայ զօրավարի օրը, սեպտեմբերի վերջին)
157	8	գորգռում է *	գոռգռում է
›	27	Վ.իլա-վիլա	(վիլալար)
163	29	Փողը *	Փուղը
167	18	քօսէն (անմօրուս) . .	(քարձ)
170	3	իս *	ես
173	25	հաքի *	աքի
176	26	(պտուահան) *	(պտրահան)
187	25	Գիժ լէլօ (?)։	(անուն)։
188	19	մաշխալա (մոմակալ) .	(ջահ. կերոն)
193	7	Գիպիկա (բեր). . . .	(ակնակապիճք)
195	20	Քառ (խուլ) *	Քօռ (կոյր)
203	22	տունը *	տուն
206	10	փուստ (մաշկ) ու փալանգա (վազք) կու	

Digitized by Google

Երես.	Տող.	Սխալ.	Ուղիղ.
		Հանիմ	(երեւի՝ վագրի պէս կը մաշկեմ քեզ)
215	1	Մօվրավը (տանուտէր).	(կառավարիչ)
228	16	Իշի-նօղտի-տղայ . . .	(նօղտա՝ լկամ)
229	28	Կօնդուրվէրսինք . . .	(գեօնդար՝ ուղարկեմ. վէրսն՝ որ տայ)
230	12	ղազազ *	ղ'ազազ
231	20	Գռտիկ՝ (պռտկերես)։ .	(դուրս ընկնող)։
»	13	ղաջարդուզ *	ղ'աջարդուզ
240	16	Անգի-չանգի *	Անդի-չանդի
255	5	Դժարատիզս ասում է, (աչքը խաղում է)։ .	(մի որ և իցէ աչքը խաղում է, որ վատ ունի փորձած)։
266	29	վաստակօւմ ս. . . .	վաստակօւմ ես
269	17	երևսց *	երևեց
272	32	Խնուց ու Նուրուց՝ (շատ)։	Հնուց ու Նուրուց: (մոռացած բարեկամի հետ նորոգել բարեկամութիւնը)։
275	6	Ծնով առուտուր՝ (գեղչելով առուտուր)։. .	(Ծվէնի՝ խաշու, արգանակ. շահաւէտ առուտուր)։
»	12	Ծիպը սրած օմքին է .	(բացի դրած բացատրութիւնից և՝ վարպետ, սատանայ)։
282	22	յաւերժահարան * . .	յաւէրժահարսունք
298	27	Նախչվնու արասի՝ (ջեղծ)։	(լաւ դրամ)։
302	2	Շաքրէ հաց՝ (հրուշակ)։	(շաքարահաց)։
307	7	Ոօկի (ոստ)	(ոստի արմատ. մարխ, չրա)
311	2	Սօփի սօղօմ (կամ սողան) օմքին է՝ (կեղծաւոր)	(Ճշմարիտ մարդ)։
314	8	դւլխիս *	գւլխիս
315	16	Տան փուզէն լաւը չէ՝ (անյաջող)։	(փուզա՝ պահապան ոգի)
321	20	դարդն ին *	դարդն իմ
332	16	Թռչունքը*	Թռչունքը։
333	5	Թաքտուրը *	Թաքաուրը

Digitized by Google

Երես.	Տող.	Սխալ.	Ուղիղ.
*	29	մարթկերանց էլ* . .	մարթկերանցն էլ
338	28	տունը *	տուն
349	13	հրամանքն էիր * . . .	հրամանքն է էիր
350	13	Հէրր *	Հէրը
353	22	աց ըլի *	լաց ըլի
363	4	Մինձ *	Մինձն
»	24	Հիդ էլ *	Հիդն էլ
380	12	ապրանծ *	ապրած
384	31	Ճամփու *	Ճանփու

Digitized by Google

Digitized by Google

„ԹԻՖԼԻՍԻ ԸՆԿ. ՀԱՅԵՐԷՆ ԳՐՔԵՐԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ"

Հետեւեալ հրատարակութիւնները վաճառվում են Թիֆլիսում Կենդրոնական, Կովկասեան եւ Բ. Ճանվերդեանի գրավաճառանոցներում։

		ռ. կ.
1	«Թաւամազ մեղու» հեղ. Աւենարիուսի, թ. օր. Ն. Տէր-Մարկոսեան	— 40
2	«Կարմիր լապտեր» հեղ. Վուչետիչի, թ. » » »	— 30
	Նոյնը կազմած	— 45
3	«Մանկական երգեր» Դամառ-Քաթիպայի	— 15
	Նոյնը կազմած	— 25
4	«Թովմաս եղբօր տնակը». հեղ. Բիչէր-Ստօու. Թարգմ. օր. Ն. Տէր-Մարկոսեան	— 45
	Նոյնը կազմած	— 60
5	«Մորեխ եւ նորա ջնջելու հնարները» աշխ. Հրաչեայ Տէր-Բարսեղեան.	— 10
6	«Նեղ եւ խոնաւ բնակարաններ» աշխ. Հ. Առաքելեան	— 10
7	«Սրբոյ հօրն մերոյ Մովսիսի Խորենացւոյ պատմ. Հայոց»	— 80
8	«Մօրիս-Բլօք» փոքրիկ ձեռնարկ գործնական տնտեսութեան փոխադ. Ս. Պալասանեան	— 50
9	«Խառնուկ եւ լուսատտիկ» գործ. Ֆերդ. Շմիդտի	— 25
10	«Ռօբինզօնի պատմութիւն» Թարգմ. Գիւտ ք. Աղանեան	— 60
11	«Բանաստեղծութիւնք Դամառ-Քաթիպայի»	— 50
	Նոյնը փառակազմ	1-20
12	«Ուխտաւորք» գործ Վիլհէլմ Հաուֆի. Թ. Ռափայէլ Պատկանեան.	— 75
	Նոյնը կազմած	— 90
13	«Սայեաթ-Նօվա» ազգային երգիչ	— 5
14	«Ծննդեան պատմ. եւ մայիսեան տօնը Ֆինլեանդիայում»	— 10
15	«Ագաթանգեղեայ պատմութիւն»	1 —
16	«Գիւղական խալիֆայ» գրեց Աղեքսանդր Արարատեան	— 50
17	«Վանայ սազ» ժողովեց Գ. Շերենց	— 75
18	«Փնջիկ» բանաստեղծութիւնք Աղեք. Արարատեան	— 20
19	«Նամուս» վէպ Շիրվանզադէի	1 —
20	«Ստեփաննոսի Ասողկան Տարոնացւոյ» պատմ. տիեզերական Ս. Պ. Բ.	2 —
21	«Ղեւոնդ պատմագիր» (տպագրվում է Ս. Պետերբուրգում).....	

Բացի սորանից վաճառվում են նոյն տեղերում Ընկերութեանս նուիրած հետեւեալ աշխատութիւնները.

1	«Ուսումնարանի առողջապահական հարցեր» բժ. Աւետ. Բաբախեան..	1 —
2	«Աչքեր» բժ. Աւետ. Բաբախեան	— 30
3	Բռնի միութիւն Հայոց Լեհաստանի ընդ եկեղեցւոյն Հռոմայ» գործ. Կ. Եզեան Ս. Պետերբուրգ	2 —

Այս գրքի գինը հասարակ թղթի վրայ է.. 1 ռ. 50 կ.
Իսկ ազնիւ թղթի վրայ է............... 2 ռ. 50 կ.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

3 2044 014 460 711

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

WIDENER
SEP 1 0 1994
SEP 0 1 1994
CANCELLED

Digitized by Google